Бүгү чуртаарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үнделлетинген

1954 ИЮЛЬ 1 ЧЕТВЕРГ № 131 (3068)

өртээ 20 коп.

Бүгү эр, херээжен колхозчулар, МТС-терниң болгаш совхозтарның эр, херээжен ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктулары белеткээрин үлегерлиг эрттирер, көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрериниң талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган бүгү улустуң эң чугула сорулгазын күүседириниң оруунга улуг базымны ооң-биле кылыр дээрзинге СЭКП ТК-ның Пленуму быжыг бүзүрелин илергейлээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында

ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Чоокта чаа Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму болуп эрткен.

Пленум болза, часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында айтырыгны көрген. Пленум бо айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш И. А. Бенедиктовтуң, РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш П. П. Лобановтуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министри эш А. И. Козловтуң, РСФСР-ниң Совхозтар министри эш Т. А. Юркинниң болгаш ССРЭ-ниң Белеткелдер министри эш Л. Р. Корнийцтиң илеткелдерин дыңнаан болгаш чугаалажып көрген база чогуур доктаалды үндүрген.

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адыларын улам ыңай күүлүг көдүрериниң болгаш калбак хереглел бараанналарының бүдүрүлгезин көвүдедириниң талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың боттандырып турар хемчеглери бүгү улуска үүлдүгзүнүп деткиткен болгаш ажылчыннарның, колхозчу тараачыннарның база интеллигенцияның ортузунда күш-ажылчы күүлүг көдүрлүүшкүнүү хайындырган.

Сөөлгү үениң дургузунда партия болгаш чазак көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин көвүдеринге колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидер талазы-биле элээп хөй чаа хемчеглерни боттандырган. Лён-долгунеңтиң болгаш конопляның бүдүрүлгезинге идиг бөзериниң талазы-биле хемчеглер доктаатынган.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай быжыглаарының талазы-биле партияның болгаш чазактың чорутқан улуг ажылы часкы тарылганы улам организастыг өрттирер болгаш көдээ ажыл-агый ажылдарының шынарын бедидер арганы колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга берген. Тараа культуралары дыка кыска хуусаларда эки шынарлыг тарытынган. Бо чылдың часкы тарылгазынга тарылганың база олуртуп тарыыр культуралардың олуртулгазының дөрбелчин болгаш дөрбелчин-уяланчак аргалары бүрле дугаарында калбаа-биле ажыглатынган. Чурт иштиниң болгаш минералдыг удобрениелер эки ажыглатынган.

Бо чылдың чазынында колхозтар болгаш совхозтар чазын тарыыр культуралардың тарылгазының күүсе планын ажыр күүсеткен болгаш 1953 чылдыңдан 9,5 миллион гектар хөйнү тараан. Тарылга шөлдерин дыка калбартырда база тарааның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларының ниити чылдазын көвүдедирде социалистиг көдээ ажыл-агыйда кайы хире хөй курлавырлар мөөңнетинген дээрзин база партия организацияларының чогуур организакчы ажыл-чорудулгазы турда ол курлавырларны көдээ ажыл-агыйның улам ыңай күүлүг хөгжүлдезининг эрге-ажыктарынга кайы хире кыска хуусаада ажыглалче кинрип болур дээрзин колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның ол чедиишкиннери көргүзүп турар. 1953 чыл-биле деңзээрге чазын тарыыр тараа культураларының тарылга шөлдери 6429 муң гектар көвүдээн, ооң иштинде кызылтастың тарылгазы 3583 муң гектар, тараага хереглээр кукурузаның—756 муң гектар калбарган. Хөвеңниң тарылга шөлдери эрткен чылдыңдан 354 муң гектар көвүдээн, база ол ышкаш чигир свеклазы, тарымал тооруктуң, ногааларның, мал чеми болгаш силос культуралары хөй тарытынган. Колхозтар-биле керээлиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле МТС-терниң ажылы экижээн. Бо чылдың чазынында колхозтарда трактор ажылдары (чымчак андырылгага шилчидерге) эрткен чылдынга дөмейлээрге 18674 муң гектар хөй чоруп тунган. Трактор ажылдарының шынары бедээн.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң демдеглээри бо-за, кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип ал-рыының сорулгазы колхозчуларның МТС-тер бо-таш совхозтар ажылдакчыларының, база ол ш-аш хоорай чонунуң изиг деткимчезин алган болгаш үгү улустуң херээ болу берген. Партияның болгаш-ың чазактың кыйгырыын ёзугаар кур болгаш кур-ерлерни шиңгээдип алыы-биле 140 муң ажыг-МТС-терде болгаш совхозтарда барып, аж-че адепкейлии-биле кирипкен. Колхозтар болгаш хо-озтар кур болгаш курукkан черлерге тараа ку-раларын тарыырының талазы-биле күрү-ааалдазын ажыр күүсеткен. Кур болгаш кур-ерлерге 2,3 миллион гектар тараа культура-арыыр планныг тургаш, херек кырында 3,6 мил-ектарны тараан. Келир чылдың дүжүдүнге -зөр кур болгаш курукkан черлерни андыр-талазы-биле ажылдар чедиишкинниг чоруп Чаа черлерни шиңгээдип алырының районна-1954 чылдың чазынында тарылгага тааржы муң гектар чер ниити шөлдүг 124 тараа сов-рганизастатынган. Кур болгаш курукkан ш-иңгээдип ап турар МТС-терже болгаш сс-же бо чылдың чазынынга чедир 50 муң а-арны (15 аът күжүнге санаарга), 6300 чу-машина-ларын болгаш өске-даа дыка хөй -рны, ѳерилгелерни болгаш материалдар-үш чедиишкен. Чүгле чурттагының болгаш -ниң орун-саваларын тударынга безин -аа совхозтарга 400 миллион рубльди үнд-ген болгаш 250 муң дөрбелчин метр чаңгы-ынарны чүдүрүп чоруткан.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң санаары болза, часкы тарылганың чуртта ниитизи-биле чедиишкинниг чорутунганы-биле чергелештир ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, чамдык областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары часкы хову ажылдарын эң эки чорударының бүгү болдунар аргаларын ажыглаваан болгаш чамдык культураларның талазы-биле тарылганың күрүне планының күүсетинерин хандырбаан. Часкы тарылганы белеткээриниң болгаш чорударының херээн Калинин, Смоленск, Кострома, Новгород, Ярославль, Иваново, Псков, Великие Луки, Вологда болгаш Иркутск областарның партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары багай удуртканнар, ооң түңнелинде ол областарның колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары часкы тарылганы узамдыктырып, агротехниканы каржы-зы-биле үреп, чазын тарыыр культуралардың тарылгазының күрүне планын күүсетпээнилер. Чуртта ниитизи-биле картофель 1953 чылдыңдан 84 муң гектар хөй олуртунган болза-даа, үстүнде айыткан областарның партия болгаш совет органнары эң чугула техниктиг культура — лён-долгунеңтиң база ол ышкаш картофельдиң тарылгазының күрүне планын күүседирин хандырбаан чорук болдурар аргажок онза четпес чүүл болур.

Картофель олуртурунуң планының күүселдезин Латвия ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Тула, Владимир, Киров, Калуга, Горький, Молотов болгаш Свердловск областарның партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары, колхозтары болгаш МТС-тери хандырбааннар.

Белгород, Балашов, Саратов, Сталинград, Куйбышев болгаш Чкалов областарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары тарымал тооруктуң тарылгазының дөрбелчин-уяланчак аргазын колхозтарга калбаа-биле ажыглаарының чогуур хемчеглерин албааннар.

Машина-трактор паркының септелгезин багай организастаанының, машиналарның эргежок чугула техниктиг ажаалдазы чок болганының болгаш оларны эдилеринiң чурумнарын улуу-биле үреп турарының, уржуундан дыка хөй МТС-терде болгаш совхозтарда тракторларның элээн хөйү часкы тарылганың үлүк үезинде анаа турган. Тракторларның дыка хөйүнде-ле анаа турар чоруу Белорус ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Горький, Тула, Кострома областарның болгаш Мордва АССР-ниң МТС-теринде болгаш совхозтарында бар болган. Машина-трактор паркының ажылын организастаарында бар турар улут четпестерниң уржуундан МТС-терде болгаш совхозтарда трактористерниң күш-ажылының бүдүрүкчүлүү ам-даа чавыс болбушаан турар, ынчаарга часкы тарылганың үезинде хөй-хөй трактористер ажылдап кылырының ээлчег нормаларын күүсетпээнилер.

Машина-трактор паркының ажылын улам ыңай дыка экижидерин, тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының ажыглалында демдеглетинген четпестерни узуткаарын, машина-трактор паркының бүдүрүкчүлүүн шиитпирииг бедидерин болгаш колхозтар-биле керээлиг хүлээлгелерин бүгү МТС-терниң хову болгаш мал ажылынга ажылдарның күүсеааларының, хевирлериниң болгаш шынарының талазы-биле күүседирин эргежок чугула деп көөрүнче партия организацияларының, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының онза кичээнгейин СЭКП ТК-ның Пленуму угландырып тур. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, черниң партия болгаш совет органнары машина-трактор станцияларының ажыл-чорудулгазын удуртуун экижидери, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар болгаш камныг эдилээр, трактор ажылдарының шынарын экижидер база колхозтарны орнизас-ажыл-агый талазы-биле улам ыңай быжыглаар дээш оларның харыысалгазын бедидери эргежок чугула.

ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң талазындан кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының херээн организастаарында улуг четпестер барын СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур.

ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының районнарынга чаа совхозтарны организастаар, удуртур кадрларны болгаш тускай эртемниглерни шилип алыр херекке оожумнаашкынныг чорукту кылган. Хөй-хөй совхозтарда кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алыр дээш келген кадрларны ажыглаарын болгаш амыдыралын таарыштырарын багай организастаан.

Тараалаң чаа совхозтарда тудуушкун оожум боттанып турар. Хөй санныг ажылчыннар бар турда-ла, чаңгыс-аай бажыңнарны чыып, эптээринiң болгаш чурт иштинiң **тудуг материалдарын** белеткээриниң талазы-биле ажыл багай организастатынган. ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүү министерствозунуң буруузу-биле кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының районнарынче чаңгыс аай бажыңнарны чүдүрүп чорудары бүрүн четче эвес, техниктиг документация чок боттанып турар, ол чорук ол бажыңнарны эптеп тургузарын бергедедип турар.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң талазындан ажыл-херекти организастаарда болдунган четпестерниң түңнелинде кур болгаш курукkан черлерни хуваап таарыштырарда алдагдалдар болгулаан, чүл дээрге, чамдык районнарга андарар кылдыр үүрмек-биче болгаш сандаргай-башкаланчак участокtарны, а чамдыкта үнүш-дүжүткүр делгем эки улуг черлер турда-ла кужурланчак черлерни үндүрүп берип турган.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң совхозтар министерствозунуң, Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунуң буруузу-биле техниканы бүрүн-четче эвес болгаш чогуур өйүнде эвес тургузар чорук болдунган. Ылаңгыя кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының районнарынче трактор андазыннарын, тараа сеялкаларын, трактор кожугларын, автоцистерналарны, автозаправщиктерни, автомобильдиг көжүп чоруур мастерскаяларны болгаш нефть саваларын чүдүрүп чорудары дыка багай организастатынып турган. Техниканы багай ажыглаанының фактылары бар, кур болгаш курукkан черлерни ажылдап кылырының шынарын дыка каржызы-биле үреп турар чоруктар бар, андырылга кыдыра, ширикти четче андырбас, клиниртээшкин чогуур өйүнде эвес болуп турар.

Центросоюз, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели, Казах ССР-ниң Министрлер чөвүлели, Казахстанның КП ТК-зы, Алтай крайком болгаш крайкүүском, партияның Чкалов, Саратов, Челябинск, Курган, Омск, Новосибирск, Кустанай, Кокчетав, Павлодар, Соңгу-Казахстан болгаш Акмолинск обкомнары база облкүүскомнар кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының районнарынга садыгны өй-шаанда калбартырынче база совхозтарның болгаш МТС-терниң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының болгаш тускай эртемниглериниң амыдыралын чогууру-биле хандырарынче эргежок чугула хемчеглерни албаан.

Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозу тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының элээн хөй маркаларын бүдүрериниң талазы-биле онаалгаларны күүседир чорукту хандырбаан деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур. Минскиниң трактор заводу онза четпес ажылдаан, ооң уржуундан көдээ ажыл-агыйга «Беларусь» деп тракторларны дужаарының планы күүсетинимээн.

Чурттуң чөөң болгаш мурнуу-чөөн районнарынга кур болгаш курукkан черлерни шиңгээдип алырының талазы-биле калбарган ажылдар тарааны, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедир төлээде, ажыглатынмайн турар чаагай дүжүттүг делгем шөлдерни ажыглаарының талазы-биле күрүненiң ниити улуг ажылдарының чүгле эгези деп санаан, Казах ССР-ниң соңгу талакы областарынга, Сибирьге, Поволжьеге болгаш чурттуң өске-даа районнарынга чер фондузунуң шиничилелин чорударын база кол нургулайында чаа совхозтарны организастаарының аргазы-биле ажыглатынмайн турар кур болгаш курукkан черлерни көдээ ажыл-агыйга ажыглаарынче немей кинрiштиреринiң дугайында болгаш колхозтарга быжыглап берген черлерни ажыглаарын экижидериниң талазы-биле хемчеглерниң дугайында саналды чазактың көрүлдезинге 1954 чылдың октябрь 15-ке чедир кинрип келирин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге, Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге болгаш Казахстанның КП ТК-зынга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур.

Тарылганың ажаалдазының, сиген ажаап алыышкынының, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн ажаап алырының база тараа болгаш өске-даа продуктуларны белеткээриниң талазы-биле ажылдарны чедиишкинниг чорударының шиитпирлиг чүүлдериниң бирээзи болза, колхозчуларның күш-ажылчы идепкейин бүгү хемчеглер-биле бедидери, күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаарны болгаш колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болур деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур. Ындыг турбуже, элээн хөй областарда партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарының болгаш колхозчуларның күш-ажылчы сагылга-чурумун бедидериниң херээнче чогуур кичээнгейни салбайн турар.

Эвилелдешкен Республикаларның компартияларының ТК-лары, партияның крайкомнары, обкомнары болгаш райкомнары, республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, крайкүүскомнар, облкүүскомнар болгаш райкүүскомнар колхозтарның ниитн бүдүрүлгезинге бүгү колхозчуларның идепкейлиг киржилгезин хандырар төлээде күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаарының, күш-ажылды организастаарын экижидериниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алыр ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйны удуртурунда айтынган шиптерни узуткаарын, колхозчуларның массаларын болгаш МТС-терниң база совхозтарның ажылдакчыларын дүжүткүр чорукту улуу-биле бедидери база тарааның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының ниити чылдазын болгаш мал ажылының продукциязын көвүдедири дээш демиселче көдүрүп үндүрерин, тарылганың өй-шаандагы бедик шынарлыг ажаалдазын хандырып, дүжүт ажаап алыышкынын чидириг чокка организастыр чорударын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садыл алырының күрүне планын өй-шаанда күүседир чорукту хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, п-ниң, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаадыры болза:

I.

Тарылга ажаалдазының талазы-биле

1. Бо чылын хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда көдээ ажыл-агый культураларының тарылга ажаалдазының талазы-биле ажыл экн организастатынган. Ынчалза-даа чамдык областарның болгаш районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары тараа болгаш техниктиг культураларның, картофельдиң, ногааларның болгаш өске-даа культураларның тарылгаларының ажаалдазын чорудар талазы-биле ажылга эргежок чугула күжениишкинни тургуспаан, бок ашталгазының болгаш тарылганың одуруглар аразының ажылдаашкынының шынарын хынавайн турар.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, обкомнар, крайкомнар, эвиледдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, облкүүскомнар, крайкүүскомнар болгаш республикаларның Министрлер Чөвүлелдери колхозчуларның, МТС-тер, совхозтар ажылдакчыларының болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күженiишкиннерин бо чылын көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүттерин алырының эң чугула үүлү болур тараа ажаалдазын чорударының талазы-биле ажылдарны организастаарынче мөөңнээри эргежок чугула. Одуруглар аразының ажылдаашкынының, бок ашталгазының болгаш хөвеңниң, чигир свёклазының, тарымал тооруктуң, кукурузаның, картофельдиң, ногааларның болгаш мал чеми культураларның тарылгаларының чемшчидилгезининг талазы-биле ажылдарны өй-шаанда бедик шынарлыг чорударын, а ол ышкаш сиген кезилдезининг болгаш тараа культураларының ажаап алыышкынының үезинде тараа ажаалдазының талазы-биле ажыл-

(Улаштыны 2-гы аринда).

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

(Уланчызы. Эгези 1-ги арында).

дарны канчап-даа суларатпайн тургаш, лен-долгунец болгаш конопля тарылгаларының ыяк ажаалдазын хандырар. Тараа ажаалдазын долу хемчээлге болгаш бүгү шөлдерге чер-черниң байдалдарынга таарыштыр доктаатынган ыяавыла чорудар агротехниктиг негелделерге шыңгыы дүүштүр чорудар.

Суггарылгалыг черлерге, техниктиг, ногаа культураларының болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының бедик дүжүттерин алыр сорулгабиле тарылгаларны өй-шаанда суггарарын болгаш ыяк ажаар чорукту чорударын, суггарылга суун эң шын болгаш долу ажыглаар чорукту хандырарын партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш суг ажыл-агый органнарын тудуг материалдары-биле, машиналар-биле болгаш дериглер-биле хандырарының талазы-биле хемчегларны боттандырары болгаш оларны мергежилдиг кадрлар-биле быжыглаары эргежок чугула.

Бо чылын колхозтар болгаш совхозтар дыка хөй шөлдерде кукурузаның, тарымал тооруктуң, картофельдиң, капустаның болгаш өске-даа чамдык культураларның тарылгазын болгаш олуртулгазын дөрбелчин-уланчак болгаш дөрбелчин аргалар-биле чорутканынга холбаштыр ол культураларның тарылгаларының механизастыг ажаалдазын өйшаанда бедик шынарлыг чорударының талазы-биле машина-трактор станцияларының ролю болгаш харысалгазы онза өскен. МТС бүрүзү олуртуп тарыыр культураларның одуруглар аразын трактор-биле ажылдаарының планнарын чугаа чок күүсеткен турар чорукту хандырары эргежок чугула.

2. Күзүн андарган черлерге бок үнүштер үнерин болгаш кадыганыышкын болу бээрин болдурбайн, ол черлериң өй-шаанда ажылдаашкынын хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдир. Андарган черлерге хөрзүннүң байдалындан болгаш бок үнүштериниң үнүп көэринге хамзарыштыр күзүн чажып тарыыр тарааларның тарылгазы эгелегиже чедир оларны культивастаарын болгаш илиртээрин чорудар. Күзүн андарар ужурлуг черлерни эрлээн культураларның ажаап алыышкынын озалдадып болбас болгаш оларның өй-шаанда андарылгазын болгаш күзүн чажып тарыыр тарааларга тарылга мурнунуң ажылдаашкынын хандырар.

3. Сөөлгү үениң дургузунда олуртуп тарыыр болгаш техниктиг культураларның тарылгазының үезинде күш-ажылды организастаарының звеночу системазын чедир үнелевес чорук бар болуп турарын, од чорук тарылгаларга ээ-харысалга чөк чорукка, оларның ажаалдазын бакырадырынга чедирип турарын болгаш бедик дүжүттер алырынга колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедидеринге идиг бэрбейн турарын СЭКП ТК-ның Пленуму шын эвес деп санап тур. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу. партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары колхозтарга бүдүрүлге бригадаларын бүгү хемчеглер-биле быжыглавышаан, оон-биле кадыолуртуп тарыыр болгаш техниктиг культураларның звеноларын организастаарынга идиг бээр болгаш оларга быжыглаан участоктардан бедик дүжүттер алырының херээнге бүгү хемчеглер-биле оларга дуза көргүзер ужурлуг.

4. Көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчылары болгаш аарыглары-биле демисел дыка четпес организастатынган, оон ужурундан сөөлгү чылдарның дургузунда элээн хөй районнарга көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчыларының болгаш аарыгларының нептерээшкинин күштелген дагаанналарының бирээзи болза, көдээ ажыл-агыйның хоран химикаттар-биле мырыкай четпес хандыртынганы болуп турар. Химия үлетпүрүнүң министерствозу хоран химикаттар бүдүрерин көвүдедириниң херээнге идепкей чок чоруун көргүзүп турар болгаш оларга көдээ ажыл-агыйның негелделерин хандырарының талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни албайн турар.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу болгаш оларның чер-чер органнары көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчыларындан болгаш аарыгларындан тарылгаларны камгалаарының талазы-биле ажыыды кошкаткан, ол чорук шыңгыы каража когаралдарга чедирип, дүжүттү хөйү-биле чедир албас чорукка чедирип турар чорукту шыдажыр арга чок деп санаар. Берш турар хоран-химикаттар болгаш бар аппаратура баган ажыглатынып турар, тарылгалар болгаш олуртулгалар ажылдаашкынын өйшаанда чорутпайын турар.

Хоран химикаттарны көдээ ажыл-агыйның негелделерин долдур хандырып турар хемчээлдерге бүдүрерин болгаш бээрин хандырар соңгаарладып болбас хемчеглерни алырын Химия үлетпүрүнүң министерствозунга хүлээдир.

Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозу амгы үениң аппаратуразынга көдээ ажыл-агыйның хереглелдерин эң эвээш хемчээлдерге безин хандырбайн турар, ол чорук көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчылары болгаш аарыглары-биле чедиишкинниг демиселди чорударынга база-ла улут моондак болуп турар.

Көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчылары болгаш аарыглары-биле демиселге машиналарны болгаш аппаратуразы бүдүрериниң болгаш тудугларының ажылынга каража болдурбайын, хоорайларның болгаш ажыл-агый болгаш өске-даа ийнги чергениң ажылдарындан сиген кезилдезиниң үезинде колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын хостап, эргежок чугула апарганда сиген кезер бригадаларга хөй-ниитиниң чемненилгезин колхозтарга болгаш совхозтарга организастап тургаш, мал чемнериниң белеткелинге оларның материалдыг сонуургалының хемчеглерни ажыглаарын хандырар, мал чемнерин белеткээринде ажылдап турар бүгү колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннарын күнүүн ажыл нормаларын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр.

Ажылчы күш чедиишпейн турар колхозтарга болгаш совхозтарга сиген ажаап алыышкынының ажылдарынга болгаш мал чемнерин силостаарынга көдээниң күш-ажыл кылып шыдаар чонун, база күрүне бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының ажылынга каража болдурбайын, хоорайларның болгаш ажыл-агый болгаш өске-даа продуктуларын дужаарының планын чедиишкинниг күүседирин, колхозтарны болгаш совхозтарны боттарының эки шынарлыг үрезиннери-биле, ниитиниң малын мал чемни тараалар-биле, шыктыг чемнер-биле хандырарын, колхозтарның ниити ажылагыйын быжыглаарын болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидерин ажаап алыышкынның бүгү ажылдарын өй-шаанда бедик шынарлыг чорударындан хамааржыр.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйы бирги чергенин техниказы-биле чепсеглетинген, ол чорук ажаап алыышкынның кол ажылдарын, хамыктың мурнунда тараа ажыл-агыйында ажылдарны механизастаар арганы берип турар. 1954 чылдын дүжүт ажаап алыышкынынга МТС-тер болгаш совхозтар 350 муң ажыг комбайннарлыг, 33 муң хире льнотеребилкаларлыг болгаш льнокомбайннарлыг, 11 муң свёклокомбайнарлыг, хөвең ажаар 24 муң ажыг машиналарлыг, картофель ажаар 10 муң хире комбайнарлыг, тараа арыглаар хөй санныг өскедаа машиналарлыг болгаш механизминерлиг болур. Машина-трактор станцияларында, совхозтарда болгаш колхозтарда ам бар техниканы долдур ажыглаарын хандырып болгаш бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүт ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорудуп шыдаар аргалыг удуртукчу ажылдакчыларның болгаш тускай эртемниглериниң мергежилдиг кадрлары, а ол ышкаш дуржулгалыг механизатор кадрлар бар.

Оон-биле кады хөй-хөй областарда, крайларда болгаш республикаларда септелгени өй-шаанда болгаш эки шынарлыг чорутпайн база машиналарны багай ажыглап турарының ужурундан ажаап хоорай хевирлиг суурларның чонун киириштирер;

д) Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунуң болгаш Камгалал үлетпүрүнүң министерствозунуң удуртукчуларының көдээ ажыл-агыйга сиген ажаалдазының машиналарын болгаш оларга немелде кезектерни четпес кылып берип турарын шыдажыр арга чок деп санаш, айтынган министерстволар сиген ажаап алыышкыныңың машиналарын болгаш оларга немелде кезектерни бүдүрериндө хожудаашкынны узуткаарынче хемчеглерни дүрген алырын база оларны МТС-терже, колхозтарже болгаш совхозтарже эң дүрген үндүрүп чорударын хүлээдир;

е) 1953 чылда элээн хөй областар, крайлар болгаш республикалар күрүнениң сиген белеткээшкинин чорударынга улут четпестерни болдурганының түңнелинде күрүнеге сиген дужаарының планын болгаш МТС-тиң ажылдааны дээш натура төлевирин доктаатынган хуусааның иштинде колхоз бүрүзүге чугаажок күүсеткен турар чорукту хандырарын Белеткелдер министерствозундан, чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарындан негээр.

2. Малдың шыктыг чемнерин бүдүрерин көвүдедириниң талазы-биле:

а) мал чемнерин силостаарының доктаатынган планын күүседиринге эргежок чугула хемчээлдерге силос суургаларының, иштин ыяштап кылган оңгарларның болгаш траншеяларның тудуунче онза кичээнгейни салып турган, бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга силос салыышкынын эгелегиже чедир силос тудугларын септээрин болгаш чаа силос тудугларын тударын хандырар, а силостаашкынның доктаатынган планы силоска долу хереглелди хандырбайн турар болгаш салыышкыны көвүдедир аргалыг черлерге ниитиниң мал ажылының силоска долу хереглелин болгаш колхозчуларның хуу өнчүзү болуп турар малын чемгерериңге оларга силос бээрин барымдаалап тургаш, силос тудугларын кылыр. Силос тудугларын тударының болгаш септээрининң талазы-биле ажылдарга МТС-терде бар чер оңгарлаар машиналарны, эң бөдүүн чепсектерни болгаш механизацияның өске-даа чепсек хереклелдерин ажыглаар, колхозтарга болгаш совхозтарга силос тудугларының тудуунга оларның тус бүрүзүнүң кол программазының күүселдезинге каража болдурбайн тургаш, үлетпүр, тудуг болгаш өске-даа организацияларның база бүдүрүлгелерниң чер казар машиналарын киириштирер эргени чер-черниң совет органнарынга тыпсыр;

б) силос кылырынга тарытынган бүгү культураларның өй-шаандагы ажаап алыышкынын, силостаашкынын, черлик-оът сигеннерниң, а ол ышкаш күкуруза сыптарын, чигир свеклазының, бахча болгаш ногаа культураларының сыптарын болгаш бүрүлерин силостаарын организастаар;

в) МТС-терде, колхозтарда болгаш совхозтарда бар болуп турар бүгү-ле силос кезикчилерин эң улуубиле ажыглаарынче онза кичээнгейни салыр. Колхоз бүрүзүнге силосту өй-шаанда салырын хандырар чорукту барымдаалап тургаш, силос комбайннарын болгаш трактор-биле сиген кезикчилерин ынай-бээр чорударының графигин МТС-терге доктаадып тургузар;

г) мал чемни корнеплодтарны болгаш мал чемни бахча культураларын өстүрүп үндүрерин чедир үнелевес чорукту узуткаар болгаш оларны чер болганга эки ажаар чорукту хандырар, мал чемни корнеплодтарны болгаш мал чемни бахча культураларын өй-шаанда ажаар болгаш шыгжалдага салыр чорукту чорудар;

д) колхозтарга болгаш совхозтарга силос суургаларын, силос тудугларынга кезектерни, а ол ышкаш цементнии, ыяшты болгаш тудутга бергинген өскедаа тудуг материалдарын өй-шаанда доддур бээр чорукту хандырарын ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүң министерствозунга болгаш Центросоюзка хүлээдир. ССРЭ-ниң Тудуг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозу 1955 чылдан эгелээш колхозтарга болгаш совхозтарга силос тудугларының тудуунга кереглээр кезектерни, демирбетон плиталарны болгаш блоктарны бүдүрерин организастаар.

3. Саваң ажаап алыышкынының талазы-биле:

а) саваң бөлүкчүлерлиг комбайннарлың ажылын хандырар, улам ыңайгы ажыддаашкынга ховуну өйшаанда хостаары болгаш мал чемгерериңге ажыглаар саваң болгаш өске-даа мал чемни үүрмек саванарны ажаарын хандырар төлээде комбайн-биле ажаап алыышкынның соон дарый саваңны доп-дораан сараттаарын организастаар;

б) саваңны болгаш мал чемни өске-даа үүрмек саванарны өй-шаанда ажаары-биле бүгү МТС-терге болгаш совхозтарга бөлүкчүлерни, волокушаларны, сараат салыкчыларын болгаш өске-даа чепсектерни белеткээрин организастаар;

4. Мал кыштагладыышкынынга белеткелдиң талазы-биле:

а) бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга малдың баш санын бүрүн камгалаар база оон продуктулуун бедидерин чедип алыр төлээде бо чылын мал кыштагладыышкынының белеткелин өй-шаанда кылыр болгаш чедиишкинниг эрттирер;

б) колхозтарга болгаш совхозтарга чер-черниң тудуг материаддарын—ыяшты, туйбуну, чугайны, черепицаны, оонак болгаш өске-даа үүлдерин белеткээрин база бүдүрерин организастаар; малдың турум азырал дежээлинге чедир чаа кажааларның тудуун болгаш мал ажылының бар кажааларының—инек кажааларының, бызаа кажааларының, хаван кажааларының, хой кажааларының, куш кажааларының болгаш оон-даа өскелерниң септелгезин доозар, ол сорулга-биле тудугнуң доктаамал бригадаларын тургузар;

в) МТС-териң күштери-биле тудуг материалдарын сөөртүрүнге, ыяш дилеринге болгаш мал ажылының кажааларының тудуунуң талазы-биле өскедаа ажылдарын чорударынга, а ол ышкаш мал ажылының фермаларын механизастаарының талазы-биле дериглерни эптээринге бүгү хемчегниң дузаламчызын колхозтарга көргүзер;

г) колхозтарга болгаш совхозтарга малдың бар чемнерин шын шыгжаарын болгаш камның ажыглаарын хандырар, мал кыштагладыышкыны эгелегиже чедир мал ажылының фермаларынче малдың бөдүүн чемнерин эргежок чугула хемчээлге сөөртүп чедирер, мал чемнерин түгле белеткээнген хевирге турда, малды чемгерерин организастаар. ону кылыр төлээде мал чемни болбаазырадыр бүгү-ле бар машиналарны, запарниктерни болгаш өске-даа установкаларны база дериглерни ажыглаар;

д) ышкы одарларның участоктарынга колхоз болгаш совхозтарга мал чемнери-биле сугбиле, ажаалар-биле, а ол ышкаш ветеринар хандырылгазы-биле хандырар дугайында партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары өй-шаанда сагыш салыр ужурлуг. Ышкы одарларга малды ажаап кадарары-биле зоотехниктер баштаан, ол ажыл хереги билир эң дуржулгалыг колхозчуларны тускайлап бээр.

Областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары малдың хораашкынын болдурбас төлээде одарларда мал кыштагласкынының байдалынга хамаарыштыр үргүлүүнүң хайгаралын тургузар хүлээлгелиг. Ышкы одарларга мал ажаарының талазы-биле ажылдарда туруп турар кадарчыларның болгаш өске-даа колхозчуларның материалдыг болгаш культурлуг чурттаалга хандырылгазын экижидер дээш шыңгыы хемчеглерни алыр.

II.

Малды мал чемнери-биле хандырар талазы-биле хемчеглер дугайы

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, элээн хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге малдың быжыг чем суурун тургузарын ам-даа ёзулуг холга албаан, ол херекте сандаргай чоруктарны чайлатпаан деп чүвени СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур. Элээн хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның колхоз болгаш совхозтары чаңгыс чылдыг оът-сигеннерниң, силос культураларының болгаш корнеплодтарның тарылгазының планнарын күүсетпээн, тарылга ажаалдазын четпес чорудуп турар. Ылангыя Узбек ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Куйбышев, Астрахань, Иваново, Калинин, Смоленск болгаш Ярославль областарының колхозтары мал чемни корнеплодтарның болгаш мал чемни бахча культураларының тарылгаларын багай чоруткан.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, МТС-тер болгаш совхозтар сиген ажаалдазын чорударынга бо чылын база-ла багай белеткенип, ону улут озалдаашкын-биле эгелээн, сигенни кезерининң болгаш сигенни сарааттаарының аразында үзүктелиишкинни болдуруп, техниканы четпес ажыглап, кезилдениң болгаш сиген сарааттаарының талазы-биле ажылдарга колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының күш-ажылын багай организастап турар. Казах ССР-де, Киргиз ССР-де, Ставрополь крайда, Саратов, Куйбышев, Сталинград болгаш Чкалов областарда сиген ажаалдазының талазы-биле ажылдар ыяш аргажок узамдыгып турар. Сибирьниң, Уралдың болгаш Прибалтиканың хөй-хөй колхозтары сиген ажаап алыышкынын чорударынга багай белеткенген.

Белорусь ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Кострома, Вологда, Смоленск, Калуга, Иваново, Новосибирск, Курган болгаш Молотов областарының колхозтары болгаш МТС-тери силос салырынга белеткелди багай чорудуп, чаа силос тудугларын тударының болгаш ам бар турарларының септелгезиниң планын күүсетпейн турар болгаш силос кезикчилериниң септелгезин доозпаан.

Колхозтарны болгаш совхозтарны мал чемнери-биле хандырар, а ол ышкаш колхозчуларның күш-күрүнерине мал чемнери бээр сорулга-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга, МТС-терниң, совхозтарның директорларынга болгаш колхозтарның баштаар черлерге хүлээдири болза:

1. Сиген ажаап алыышкынының талазы-биле:

а) сиген ажаап алыышкынын чорударының хереэнде МТС-терде, колхозтарда болгаш совхозтарда туруп турар четпестерни дораан узуткаар, оът-сиген ажаап алыышкынын эң эки хуусааларда хандырар болгаш чер болганга сиген ажаалдазының ажылдарын оът-сигеннерни кезерининң болгаш сигенни сарааттаарының аразынга үзүктелиишкинни болдурбайн, тараа ажаап алыышкынының эгезинге чедир доозар; арга-ыяш иштинде, демир болгаш чазаглыг оруктар хажыызының дилиндекеринде, күрүнениң чер фондузунуң болгаш күрүнениң ыяш фондузунуң черлеринде бүгү-ле сиген кезер черлериниң сигенин кезип алырын хандырар;

б) сиген ажаалдазының бүгү-ле машиналарын оът-сиген ажаап алырынга бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын организастаар; ону кылыр төлээде сиген ажаап алыышкынының трактор агрегаттарында болгаш боду чоруур сиген кезер машиналарда ажылдарга дуржулгалыг трактористерни, машинистерни эргежок чугула санныг колхозчуларны болгаш совхозтар ажылчыннарын, а ол ышкаш транспорт чепсектерин өй-шаанда тускайлап бээр;

в) сиген ажаап алыышкынынга аът-биле сиген ажаар машиналарны калбаа-биле ажыглаар, а ол ышкаш арга-ыяш иштинге, тулаалыг участоктарга, ылангыя кара хөрзүннүг эвес куржагның областарынга болгаш республикаларынга оът-сигенни хол кадыыры-биле кезерин организастаар, а ол ышкаш оът-сигеннериниң ийнги кезилделерин чорудары-биле чер болганга бирги ээлчегде, оймак черлерге сиген кезер шөлдериниң эң эки участоктарын ангылап бээр;

г) сиген ажаап алыышкынынга болдунар шаабиле хөй санныг колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын киириштирерин чедип алыр, иштики ажыл-агый болгаш өске-даа ийнги чергениң ажылдарындан сиген кезилдезиниң үезинде колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларын хостап, эргежок чугула апарганда сиген кезер бригадаларга хөй-ниитиниң чемненилгезин колхозтарга болгаш совхозтарга организастап тургаш, мал чемнериниң белеткелинге оларның материалдыг сонуургалының хемчеглерни ажыглаарын хандырар, мал чемнерин белеткээринде ажылдап турар бүгү колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннары күнүүн ажыл нормаларын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр.

Ажылчы күш чедиишпейн турар колхозтарга болгаш совхозтарга сиген ажаап алыышкынының ажылдарынга болгаш мал чемнерин силостаарынга көдээниң күш-ажыл кылып шыдаар чонун, база күрүне бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының ажылынга каража болдурбайын, хоорайларның болгаш

III.

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш ону эрттирериниң дугайы

Дүжүт ажаап алыышкыны болза, көдээ ажыл-агыйбыс алдарыныр эң улуг, сөөлгү үе-чадазы болур. Күрүнеге тараанны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын дужаарының планын чедиишкинниг күүседирин, колхозтарны болгаш совхозтарны боттарының эки шынарлыг үрезиннери-биле, ниитиниң малын мал чемни тараалар-биле, шыктыг чемнер-биле хандырарын, колхозтарның ниити ажылагыйын быжыглаарын болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидерин ажаап алыышкынның бүгү ажылдарын өй-шаанда бедик шынарлыг чорударындан хамааржыр.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйы бирги чергенин техниказы-биле чепсеглетинген, ол чорук ажаап алыышкынның кол ажылдарын, хамыктың мурнунда тараа ажыл-агыйында ажылдарны механизастаар арганы берип турар. 1954 чылдын дүжүт ажаап алыышкынынга МТС-тер болгаш совхозтар 350 муң ажыг комбайннарлыг, 33 муң хире льнотеребилкаларлыг болгаш льнокомбайннарлыг, 11 муң свёклокомбайнарлыг, хөвең ажаар 24 муң ажыг машиналарлыг, картофель ажаар 10 муң хире комбайнарлыг, тараа арыглаар хөй санныг өскедаа машиналарлыг болгаш механизминерлиг болур. Машина-трактор станцияларында, совхозтарда болгаш колхозтарда ам бар техниканы долдур ажыглаарын хандырып болгаш бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүт ажаап алыышкынын чедиишкинниг чорудуп шыдаар аргалыг удуртукчу ажылдакчыларның болгаш тускай эртемниглериниң мергежилдиг кадрлары, а ол ышкаш дуржулгалыг механизатор кадрлар бар.

Оон-биле кады хөй-хөй областарда, крайларда болгаш республикаларда септелгени өй-шаанда болгаш эки шынарлыг чорутпайн база машиналарны багай ажыглап турарының ужурундан ажаап алыышкын ажылдарын механизастаарының болгаш дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусааның иштининде эртирериниң талазы-биле бар болуп турар улут аргалар четпес ажыглатынып турар. МТС-терниң болгаш совхозтарның хөй нуруузунда машиналарны дүжүт-ажаап алыышкынынга белеткээриниң талазыбиле ажылдар бо чылын база-ла четпес чорутунуп турар. Ылангыя Молдав ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Белорусь ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Узбек ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Сталинград, Саратов, Куйбышев, Великие Луки, Новгород, Псков, Тамбов, Ульяновск областарының машина-трактор станцияларында болгаш совхозтарында комбайннарны болгаш өске-даа ажаап алыышкын машиналарын дүжүт ажаап алыышкынынга белеткээриниң талазыбиле ажыл оңза четпес чоруп турар.

1953 чылда дүжүт ажаап алыышкынын чорудуп турарының үезинде туруп тургаш алдагдалдарны болгаш четпестерни катаптаар чорукту болдурбазынче, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, болгаш совет органнарының кичээнгейни СЭКП ТК-ниң Пленуму угландырып, база ажаап алыышкынын үезинде тараа чидиргилерин сагыш амыр көвүр чорукту шинтпирлии-биле узуткаарын, бүгү материал-техниктиг чепсек-хереклелдерни белеткээрин эң дүрген доозар, дүжүт ажаап алыышкынын чидиргиг чокка организастыг калбартыр болгаш чедиишкинниг эрттирер, күрүнеге тараа дужаарын, колхозтарның болгаш совхозтарның боттарынга эки шынарлыг үрезиннер уруун алырының планын өй-шаанда күүседир, эргежок чугула мал чемни болгаш камгалал фондуларын тургузар, а ол ышкаш дүжүт ажаап алыышкынының үези-биле

(Уланчызы 3-кү арында).

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазынын дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

(Уланчызы. Эгези 1—2 арында).

капсырлажы бээр бүгү-ле көдээ ажыл-агый ажылдарын өй-шаанда чорудар чорукту хандырарын негеп тур.

ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА БЕЛЕТКЕЛДИҢ БОЛГАШ ОНУ ЭРТТИРЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозуынга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга. областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга, МТС-терниң, совхозтарның директорларышгa болгаш колхозтар баштаар черлеринге хүлээдири болза:

а) септелгениң шынары дээш хүн-бүрүнүң хынаалдазын тургузуп тургаш, ажаап алыышкын ажылдары эгелегиже чедир бүгү-ле комбайннарны, трактолларны, жатказларны. молотилказларны, шымедикчилерни, хөвең ажаар, лён ажаар, свёкла ажаар, картофель ажаар болгаш тараа арыглаар машиналарны, автомашиналарны база өске-даа транспорт болгаш ажаап алыышкын чепсек-херекселдерин септээрин болгаш белеткээрин доозар хемчегларни алыр;

б) ажаап алыышкын эгелегижеге чедир ийи неделядан орайтатпайн комбайн агрегаттарын комбайнёрлар-биле, комбайнёрларның дузалакчылары-биле, трактористер-биле, комбайннарга ажылдаар колхозчуларның болгаш ажылчыннарның доктаамал составы-биле четчелээр, а ол ышкаш тарааны үзүткел чокка дажып чедирер, кывар чүүлдү болгаш сугну сөөртүп кээп турар эргежок чугула транспортту тускайлап бээр. Бүгү комбайннарны тарааны олла черинге чүдүрер тускай херекселдер-биле, тараа кызырындырар чүүлдер-биле дерииp болгаш чыдыпкан тарааларны ажаар херекселдерни белеткээр. Комбайнның агрегат бүрүзүн эргежок чугула херекселдер-биле, заправка инвентары-биле болгаш өрткe удур херекселдер-биле дериир;

в) ажаап алыышкын үезинде комбайннарның болгаш тракторларның соксаал чок ажылдаарын хандырары-биле четчир санныг септелгениң көжүп чоруур автомастерскаяларын дерип, оларны септелге ажылчыннарының мергежилдиг кадрлары-биле четчелээр. Көжүп чоруур мастерскаяларны эң ажыктыг немелде кезектер-биле, тус-тус белдирлер-биле болгаш херекселдер-биле хандырар;

г) кывар чүүлдү өскээр чарыгдаарын болдурбайн, ажаап алыышкынга, тараа дажыырынга болгаш ажаап алыышкын-биле капсырлажы бээр өске-даа ажылдарны күүседириңге хереглээр четчир хемчегларни кывар чүүлдү болгаш чаар материалларны МТС-терже болгаш совхозтарже өй-шаанда сөөртүп чедирерин болгаш мөөнңээрин хандырар;

д) колхозтарга болгаш совхозтарга тарааны түр шыгжаарынга болгаш арыглаарынга четчир санныг шаңнарны, серилерни белеткээр, тараа шыгжаар черлерни. тараа арыглаар машиналарны, херекселдерни болгаш саваларны дезинфекциялаарын чорудар. Бүрүн септеп доозарындан аңгыда, ыланғыя өл-шыктыг районнарның колхозтарынга болгаш совхозтарынга четчир санныг серилиг шаңнарны тудар. Шаңнарны эргежок чугула тараа арыглаар машиналар-биле, деңзилер-биле, чүдүрүкчүлер-биле болгаш өске-даа тараа арыглаар машиналар биле, а өлшыктыг районнарга — тараа кургадыкчылары-биле дерииp, тарааны арыглаар. кургадыр болгаш чүдүрер талазы-биле ажылдарның бүгү чорудулгаларын эң улуу-биле механизастаарын хандырар. шаңнарга тараа арыглаарының комплексилиг механизациязының талазы-биле мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның дуржулгазын калбаг-биле нептередир.

2. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга. ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТҢ-ларынга, райкомнарга, обкомнарга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге. крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга хүлээдири болза:

а) дүжүт ажаап алыышкыны эгелегиже чедир колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге, колхозтарның бригадаларынга, совхозтарның салбырларынга болгаш фермаларынга ажаап алыышкынның, күрүнеге тараа дужаарының болгаш ажаап алыышкын-биле капсырлажы бээр ажылдарны чорударының, тарып олуртур культураларның тарылгазының болгаш күзүн андарган перлерни ажаалдазының, мал чемнерин белеткээрииниң, күзүн чажып тарыыр культуралар тарыыр чайын андартынмаан черлерни андарарының, тараа хоорзуннарын тура тыртарының, күзүн чажып тарыыр тарааларны тарыырының, күскү чер андарыышкынының болгаш өске-даа ажылдарның ажылчын планнарын тургузар. Тараа ажаап алыышкыны эгелегиже чедир участок бүрүзүн комбайнёрларның көрүп хүлээп алырын хандырбышаан, комбайн агрегадының бүрүзүнге тараа участоктарын натура хевээрзин бижыглап бээр, ажылдарның болгаш комбайн агрегаттарының ыңай-бээр баарының графигин чогаадып кылыр болгаш бадылаар;

б) колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге чаагайжыдып туттунган хову турлагларын дериир. ховуда ажылдап турарларга хөй-ниити чемненилгезин, үлетпүр бараанарының садыглаашкыны-биле болгаш культура-массалыг ажыл-биле хандырарын организастаар.

Ажаап алыышкын болгаш өске-даа хову ажылдарынга херээженнерниң киржилгезинге эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле уруглар садтарының болгаш яслилерниң четкизин улгатырып база оларның дүн-хүн иштинде ажылдаарын организастаар.

3. Дүжүт ажаап алыышкынынга колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның чедишкинниг белеткелин хандырар болгаш ажаап алыышкынга материал-техниктиг чепсек-херекселдерни белеткээр төлээде ажаап алыышкын эгелегиже чедир ажаап алыышкын ажылдарынга болгаш көлээ ажыл-агый продуктуларының күрүне дужаалгаларынга колхоз. совхоз болгаш МТС бүрүзүнүң белен чоруурун хынаалдазын чорудар, хынаалданың түңнелдерин партиянның райкомнарынга. райхүүскомнарга көрүп, илеретинген четпестерни чайладыры-биле хемчегларни өй-шаанда алыр.

4. Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш тараа белеткелдериниң үезинде МТС-терни. совхозтарны, колхозтарны. заготзернонуң болгаш союззаготтранстың пунктуларын нефть продуктулар-биле үзүктел чок хандырар сорулга-биле нефть базаларынга кывар чүүлдү болгаш чаар материалларны шын хуваары дээш шыңгыы контрольду тургуспушаан, ажаап алыышкын ажылдарынга болгаш тараа дажыглаарынга оларны өй-шаанда сөөртүп чедирген турар чорукту хандырарын ССРЭ-ниң нефть үлетпүрүнүң министерствозунга. Орук харылзаа министерствозунга. Далай болгаш хем флодушуң министерствозунга хүлээдир.

5. Автомобиль, трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозу, Камгалал үлетпүрүнүң министерствозу болгаш чамдык өске-даа министерстволар база ведомстволар комбайннарны. тараа арыглаар машиналарны. тараа кургадыр база өске-даа ажаалга машиналарын болгаш механизмнерни. ылаңгыя ол машиналарны септээринге хереглээр немелде кезектерни болгаш материалдарны бүдүрериниң болгаш МТС-терже, заготзернонуң пунктуларынче, колхозтарже болгаш совхозтарже чүдүрүп үндүрериниң талазы-биле онаалгаларны өйшаанда күүседир чорукту хандырбайн турарын. ол чорук МТС-терниң, колхозтарның болгаш совхозтарның дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелинге бергедээшкиннерни тургузуп турарын шыдажыр аргажок деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур.

Тракторларны, комбайннарны болгаш өске-даа ажаап алыышкын машиналарын, оларга немелде кезектерни, ыяш материалдарны, металлды болгаш өске-даа материалдарны чүдүрүп чорударынга болдунган хожудаашкынны эң кыска хуусааның иштинде узуткаарын Автомобиль. трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунга. Транспорттуң машина тудуунуң министерствозунга. ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунга, ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүң министерствозунга болгаш көдээ ажыл-агыйга дужаалгалар талазыбиле онаалгалыг өске-даа министерстволарга болгаш ведомстволарга хүлээдир.

6. Центросоюз дүжүт ажаап алыышкынын белеткээринге болгаш эрттиреринге эргежок чугула барааннарны болгаш материалдарны колхозтарга сөөртүп чедирерин четпес хандырып, а ол ышкаш МТС-терге, совхозтарга болгаш колхозтарга база хову турлагларынга үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарын садыглаарын багай организастап турарын СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур.

Көдээге садыглаашкынны экижидер хемчегларни алырын болгаш садыг четкизинче ыяш материалдарны, металлды, хол херекселдерин. инструментилерни болгаш өске-даа ажыл-агый барааннарын сөөртүп чедирер чорукту хандырарын. а ол ышкаш ажаап алыышкын үезинде хову турлагларынга үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарын үзүктел чок садыглаар чорукту организастаарын Центросоюзка. ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга дагзыр.

ТАРАА БОЛГАШ ҮСТҮГ КУЛЬТУРАЛАРНЫҢ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Бистиң чуртувуска тараа курлавырларын көвүдедири дүжүттү кыска хуусаада. чидириг чокка ажаап алырындан дыка улуг хемчээлдин-биле хамааржыр. Организас чок чоруктуң болгаш техниканы багай ажыглаанының чылдагаанындан МТС-тер, колхозтар болгаш совхозтар ажаап алыышкын ажылдарын узамдыктырып, дүжүттүң улуг чидириглерин болдуруп турар шак ындыг байдал-биле моон соңгаар шыдажып болбас.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, партия. совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга, МТСтерниң болгаш совхозтарның директорларынга база колхозтар баштаар черлеринге хүлээдири болза:

а) тарааның сыпка кагжаар чоруун болдурбайн турғаш, дүжүттү культура бүрүзүнге эң-не кыска хуусааларда. чидириг чокка ажаап алырын хандырар, ону боттандырарда тарааның быжып турарынга контрольду тургузар, ажаап алыышкын ажылдарын төгүнүн өйүнде калбарырын, ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринде-ле ажылче бүгү комбайннарны болгаш ажаап алыышкынның өске-даа машиналарын киирерин, оларның чогуур техниктиг болгаш ажыл-агыйжы хандырылгазын организастаар.

Тараа культураларының ажаап алыышкынын чидириг чокка чорудар төлээде. комбайннарның үзүктел чок болгаш бедик бүдүрүкчүлүт ажылдаарын хандырар. ооң-биле ажаап алыышкын ажылдарын чорударының хуусааларын дыка кызырар дээш ажаап алыышкынга комбайннарны долузу-биле ажыглаарынче онза кичээнгейни салыры, комбайн агрегаттарын мергежилдиг комбайнёрлар, трактористер болгаш колхозчулар-биле четчелээрин, комбайн агрегады бүрүзүнүң ажылын контрольга алыры партия, совет активиниң иштинден үш-беш комбайн бүрүзүнге организакчыларны тускайлап тургузары эргежок чугула. Комбайнёрнуң ажылын чүгле сезонда ажылдап кылганы-биле эвес, харын база оон хүн онаалдаларының күүселдези-биле, чүгле кестинген гектарларның саны-биле эвес, харын хамыктың мурнунда гектардан бастырып алган тараазының саны-биле үнелеп көөр. Комбайндан арыг тарааны алырын хандырып турар үш дугаар арыглаашкынны болгаш өске-даа аргаларны калбаа-биле ажыглаар;

б) хөй частаачал районнарның колхозтарынга болгаш совхозтарынга дүжүт ажаап алыышкынын чоруур өйүнде чорудар болгаш чидиригни болдурбас сорулга-биле кезилдени. сарааттаашкынны болгаш тараа бастырылгазын эң кыска хуусаада чорударынга аяс хүн бүрүзүн эң-не долу ажыглаар дээш, комбайнныг ажаап алыышкын-биле чергелештир ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринден эгелээш-ле бөдүүн ажаап алыышкын машиналарын бүрүн ажылдадып киирер. бөдүүн машиналар-биле тарааны кескенииң соонда дораан-на сноптарны баглаарын болгаш оларны хөпээннерге. бөлүктерге болгаш чыышкыннарга салырын. мажактарны дырбаалтаарын болгаш чыырын, кестинген тарааны сараттаарын организастаар, МТСтерниң. совхозтарның болгаш колхозтарның молотилкаларының үзүктел чок ажылдаарын организастааш, ол тарааны чогуур өйүнде бастырарын хандырар;

в) комбайннарны шын эвес таарыштырганындан, сыпты бедик кезериндеп, ооргалаашкындан болгаш мажакталыышкындан, бокталган тарааны арыглаарын болгаш шык тарааны кургадырын чогуур өйүнде. дорттаашкынындан дүжүттүң чидириин болдурбас дээш ажаап алыышкын ажылдарының шынарын шыңгыы контрольдаарын ажаап алыышкынның баштайгы хүннеринден эгелеп тургузар. Көзүлген четпестерни чайлатпышаан. ажаап алдынган шөлдерни хүлээп алырын хүн-бүрүде ыяавыла чорудуп турар. Комбайннардан болгаш молотилкалардан кээп турар тарааның шевергин учёдун организастаар, белеткел пунктуларынче сөөртүрде болгаш амбарларга дужаарда тарааны шаңга ыяавыла деңзилээрин чорудар.

2. Тарымал тооруктуң болгаш өске-даа үстүг культураларның ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудар сорулга-биле ажаап алыышкын эгелээрииге чедир чогуур санныг комбайннарны эде дериирин, оларны ажаап алыышкынче чогуур өйүнде киирерин болгаш хүн онаалдаларын комбайнёр бүрүзүнүң күүседирин хандырар. Дүрген кагжаачал үстүг культураларның сыпка үр турарын болдурбайн, оларның ажаап алыышкынын чогуур өйүнде чорударынче онза кичээнгей салыр.

3. Кукурузаның ажаап алыышкынын чогуур өйүнде. чидириг чокка чорударын хандырарын, аңаа кукуруза ажаап алыр комбайннарны эң долу ажыглаарын, тараа комбайнарын болгаш механизачияның өске-даа чепсек-херекселдерин кукуруза ажаап алырынга таарыштыр дериирин партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга, МТС-терниң болгаш совхозтарның директорларынга. колхозтарның баштаар черлеринге хүлээдир. Комбайн-биле ажаап алыышкын хандыртынмаан шөлдерлиг колхозтарга болгаш совхозтарга сүмелээри болза, кукурузаның ажаап алыышкынын кезилденип аргазыбиле чорудар болгаш кукурузаның сыптарын баштары-биле кады шаңнарже болгаш колхозтарның. совхозтарның турар черлеринче сөөртүп чедирер, кукурузаның баштарын сыптан ооң соонда адырып алыр.

Кукуруза ажаап алыр комбайннарга таарыштыр кылган херекселдерни чогуур санныгны кылгаш, МТС-терге болгаш совхозтарга 1954 чылдың сентябрь 1-ге чедир бээрин Автомобиль. трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуунуң министерствозунга хүлээдир.

4. Саваңны болгаш бокту мал ажылының хереглелинге чогуур өйүнде чыып алыр болгаш шөлдерни аңдарылгага белеткеп арыглаар сорулга-биле дүжүттү комбайн-биле ажаап алганының соон дарый саваңны болгаш бокту ажаап алгаш. үндүр сөөртүрүн хандырар, ол сорулгага чогуур санныг тракторларны, волокушаларны болгаш тыртар дириг күштү тускайлаар. Участок бүрүзүнге савандан болгаш боктан шөлдү арыглаары дүжүттү ажаап алганының соонда беш хүнден орай эвес доозулган турар ужурлуг деп доктаадыр.

ХӨВЕҢ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Колхозтар болгаш совхозтар бо чылын хөвеңнии эрткен чылдыындан элээн хөйнү тарааннар. Ам чуртка хөвең курлавыры хөвең тарылгазын ажаарының талазы-биле бүгү ажылдарны чогуур өйүнде, эки шынарлыг чорударындан болгаш өстүрүп алган бүгү дүжүттү долузу-биле чыып алырындан бүрүн хамааржыр. Ону боттандырарда. хамыктың мурнунда, хөвең ажаап алыышкынын белеткээринге болгаш өстүрериниге мурнуку чылдарда турган четпестерни шиитпирлиг чайладыры эргежок чугула. мурнунда чиг-хөвеңнии ажаап алырын, кургадырын болгаш арыглаарын чогуур өйүнде. эвес доозулган ажаап алыышкын ажылдары орай өүске чедир узамдыгып турган. ол чорук дүжүттүң улуг чидириглерин болгаш чиг хөвеңниң шынарының кудуларын болдуруп турган.

Ындыг байдалдың кол чылдагааны болза, хөвең ажаап алыр машиналарны болгаш өске-даа техниканы багай ажыглааны, хөвең ажаап алыышкынынга ажылдарны багай организастааны болур. Хөвеңнии машина-биле ажаап алырын чедир үнелевейн турарының ужурундан хөвең ажаап алыр машиналарның септелгези болгаш белеткели чогуур өйүнде чорутунмайн, шөлдерни белеткээриниң талазы-биле агротехниктиг негелделер сагытынмайн турар болгаш бүрүлерни ажаап алыышкын мурнунда адырары озалдаашкын-биле чорутунуп, машина-биле ажаап алыышкынының планы чыл бүрүде күүсетинмейн турар. 1953 чылда Таджик ССР-ниң МТС-тери хөвеңнии машина-биле ажаап алырының планын чүгле 4 хуу. Туркмен ССР-ниң — чүгле 10 хуу, Киргиз ССР-ниң — 14 хуу. Азербайджан ССР-ниң — 20 хуу, Узбек ССР-ниң — 27 хуу күүсеткен.

2. СЭКП ТК-ның Пленумунуң демдеглээри болза, хөвең тарып турар республикаларның крайларның болгаш областарның партия. совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары хөвең ажаап алыышкынынга болгаш белеткелинге колхозтарны. МТС-терни болгаш совхозтарны белеткендиреринииң талазынга улуг четпестерни бо чылын база-ла болдуруп турар. Колхозтарда болгаш совхозтарда хөвең кургадыкчыларының, шывыглыг сарайларның болгаш шык хөвеңнии кургадыр шөлдерниң тудуушкунуң дендии багай организастаан. Машиналарны септээриниң болгаш хөвең ажаап алыышкынынга белеткээриниң херээ Узбек ССР-де, Туркмен ССР-де, Казах ССР-де болгаш Киргиз ССР-де онза багай болуп турар.

Хөвең ажаап алыышкынынга белеткелде бар четпестерни чайладырын. хөвеңнии механизастыг чыырын чедир үнелевес чоруктуң фактылары-биле шиитпирлиг демиселдя чорударын. хөвең ажаап алыр машиналарның септелгезин эң дүрген доозарының болгаш чиг хөвең ажаап алырынга база белеткээринге хереглээр бүгү материал-техниктиг чепсек-херекселдерни белеткээриниң хемчегларни алырын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, хөвең тарып турар республикаларның, крайларның, областарның болгаш районнарның партия. совет органнарынга айтыр.

3. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, хөвең тарып турар республикаларның, крайларның болгаш областарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдири болза:

а) колхозтарга болгаш совхозтарга дүжүттү машина-биле ажаап алырда хөвең тарылгазының шөлдерин чогуур өйүнде тускайлап бээр болгаш белеткээр. колхозтарга болгаш совхозтарга хереглетинер санныг химикаттарны чедирип бээрин база хөвеңнии ажаап алырының мурнунда бүрүлер арыглаашкынын чорударын организастаар. Хөвең ажаап алыр машиналарның чогуур санныг мергежилдиг чолаачыларын белеткээр болгаш хөвеңнии машина-биле ажаап алырының планын МТС-терниң, колхозтарның болгаш совхозтарның долдур база ажыр күүседирин хандырар;

б) бүгү хөвеңнии оон баштарының частып келири билек чогуур өйүнде чыып алырын, ажаап алыышкынче чогуур санныг колхозчуларны, совхозтарның ажылчыннарын хаара тыртарын организастаар болгаш хөвең чылдазынга ажыл нормаларын оларның долдур база ажыр күүседирин чедип алыр;

в) ажаап алыышкын, кургадылга, арыглаашкын. сөөртүлге үезинде хөвең дүжүдүнүң чидиригларин болдурбәс, күрүнеге колдуунда шилиндек, бирги болгаш ийиги сорттарның чиг хөвеңнии дужаарын хандырар;

г) колхозтарга чогуур санныг хөвең кургалыр черлерни, бетонналан азы шалалаан шөлдерни. шывыглыг сарайларны тударда, бар кургадыкчыларның септелгезин чорударда ол ажылдарны колхозтарга болгаш совхозтарга сентябрьның 15-тен орай эресте доозар кылдыр колхозтарга болгаш совхозтарга чок кургалылгазын болгаш ону күрүнеге чогуур өйүнде дужаарын хандырар.

4. Узбек ССР-ниң, Туркмен ССР-ниң, Киргиз ССР-ниң болгаш Казах ССР-ниң хөвең тарып турар хөй-хөй колхозтарында болгаш совхозтарында хөвеңнии сыптарын орай кышка чедир ховуларга аптырып турар, ооң түңнелинде күскү чер андарылгазы, ховуларны планнаары, кужурланган черлерни чууру дээш ышкаш дараазындагы чылдың хөвең дүжүдүнге хереглээр соңгаарлатынмас чугула ескедаа ажылдар чыл бүрүде-ле күүсетинмейн турар чорукту СЭКП ТК-ның Пленуму шын эвес деп санап тур. СЭКП ТК-ның Пленуму ол улуг четпестерни чайладырын, хөвеңнии ажаап алырын соок дүжеринге чедир үзамдыктырбазын. хөвең сывын массалыг ажаап алырынче, күскү чер андарылгазын чорударынче, кужурланган черлерни чуп суттарарынче болгаш 1955 чылдың хөвең дүжүдүнге хереглээр өске-даа белеткел ажылдарынче чогуур өйүнде киирерин негеп тур.

5. Бүгү-ле белеткел пунктуларының септелгезин 1954 чылдың август 15-ке чедир доозарын болгаш оларны бо чылдың дүжүдүнүң чиг хөвеңнии хүлээп алырынга белеткээрин хандырарын, кургадылга шөлдериниң болгаш белеткел пунктуларының шалалаашкынын болгаш асфальтылаашкынын 1954 чылдың сентябрь 1-ге чедир, чиг хөвеңнии болгаш тарыыр үрезиннерни шыгжаар чаа складтарның тудуушкунун 1954 чылдың октябрь 1-ге чедир доозарын ССРЭ-ниң Калбак хереглел барааннарының үлетпүрүнүң министерствозунга хүлээдир. Чаа дүжүттүң чиг хөвеңнии хүлээп алырынга, шыгжаарынга болгаш ажылдап болбаазырадырынга хөвең заводтарын болгаш белеткел пунктуларын чогуур өйүнде белеткээр дээш оларны тудуг материалдарыбиле болгаш дериглелер-биле бирги ээлчегде хандырар.

ЛЕН-ДОЛГУНЕЦТИҢ БОЛГАШ КОНОПЛЯНЫҢ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. СЭКП ТК-ның Пленуму 1953 чылда лён болгаш конопля тарып турар элээн хөй республикаларга, крайларга болгаш областарга лённуң болгаш конопляның ажаап алыышкынының болдурар аргажок узамдыкпанын демдеглеп тур. Кострома областың колхозтарынга лённу дыдары 65 хүннүң дургузунда, Киров областың болгаш Литва ССР-ниң—80 хонукта үргүлчүлээн, конопляны ангылап сорттаары Курск областың колхозтарынга 60 хүннүң дургузунда, Пенза областың—75 хүннүң дургузунда үргүлчүлээн. Лённу болгаш конопляны бастырар, чадар болгаш шыгыдар, чадынышкындан көтарар болгаш шыгыдынышкындан эмгелеп алыр талазы-биле ажылдар мырыңай-ла болдурар аргажок узамдыкпан. Лённу болгаш конопляны ажаап алыр, бастырар болгаш баштайгы болбаазырадылгазын кылыр талазы-биле МТС-терде болгаш колхозтарда бар машиналар четпес ажыглатынып, дүжүттү кургадыр болгаш шыгжаар оран-савалар багай белеткетиниң турган.

Бо чылын лён-долгунецти болгаш конопляны ажаап алырынга белеткел элээн хөй республикаларда, крайларда болгаш областарда база багай чорутунуп турар. Лённу болгаш конопляны ажаап алырынга белеткел Смоленск, Псков, Калинин, Курск областарда, Мордва АССР-де болгаш Литва ССР-де онза багай чоруп турар.

(Уланчызы дараазында үнүп).

Номчулга конференциязы

Таңды районда Калинин аттыг колхозка көдээ ажыл-агый мурнакчыларының дуржулгазының дугайында номчулга конференциязы солун болуп эрткен. Ол конференцияның ажылынга Бай-Хаак МТС-тиң кол зоотехниги эш Быков, «Кызыл партизан» колхозтуң зоотехниги, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады эш Нуждина, Калинин аттыг колхозтуң зоотехниги эш Дымчакова, ол колхозтарның даргалары болгаш мурнакчы малчыннары киришкен.

Район библиотеказының эргелекчизи эш Анциферова, СЭКП райкомуның библиотеказының эргелекчизи эш Чешуина олар номчулга конференциязынга белеткелди эки организастааннар. Олар болза, колхозчулар ортузунга көдээ ажыл-агый литератураларын тарадырын, чурттуң, областың, районнуң мурнакчы малчыннарының дуржулгазын нептередирин, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин пропагандаларын конференцияның сорулгазы кылдыр тургусканнар.

Конференцияга белеткел үезинде библиотекалар эргелекчилери эштер Анциферова, Чешуина олар мал ажылының фермаларынга, малчыннар турлагларынга чорааннар. Олар малчыннарның ажылдап, чурттап турарын көрүп, оларга беседаларны болгаш номчулгаларны кылып берип, оларның ажылының дуржулгаларыбиле танышканнар.

Номчулганың Калинин аттыг колхозка болган конференциязынга «Кызыл партизан» колхозтуң малчыннары-биле кады 40 ажыг кижи олурушкан. Мыйыстыг улуг малдың баш санын өстүрери болгаш ооң продуктулуун бедидеринің дугайында илеткелди зоотехник эш Быкова кылган. Ол болза, Кострома областың «Караваево» совхозунуң мал ажылының улуг продуктулуунуң, ооң малчыннарының дуржулгазының дугайын, шак ындыг мурнакчы ажыл-агыйларның деннелинге чедер ниити сорулганы онзалап чугаалаан.

Оон ынай эш Быкова ол ийи колхозтарның малчыннарының ажылын чугаалаан. Колхозтарның кайызында-даа үрелел ажылы четпес чорутунган. Мал азыралының хүн чурумун сагывайн, мал кажааларының шынарын экижитпейн, кышкы үелерге чем-суурну чедиштир белеткевейн турган фактылар бар. Ол ышкаш өске-даа четпестерни шүгүмчүлевишаан, мал ажылының продуктулуун бедидериниң талазы-биле ол колхозтарның практиктиг сорулгаларынга конференцияның киржикчилериниң кичээнгейин илеткелчи угландырган. Инектериң сименталь уксаазын сайзырадыр. Ооң улуг ажыктыын «Революцияның чалбыыжы» колхозтан көрүп болур. Ында сименталь уксаалыг инектер бо черниң инектеринден ийи дапкыр хөй сүттү берип турарын ол бүзүредип чугаалаан.

Хой бажын өстүрериниң база ооң продуктулуун бедидериниң дугайында илеткелди «Кызыл партизан» колхозтуң зоотехниги эш Нуждина кылган.— Бистиң «Кызыл партизан» колхозувустуң малчыннары хой малдан ыяш сөөртүп турганындан ооң хөрекселдери үрелген, ам эштер Аксенов, Колчина оларның Ак-довуракта барааннаар, чыпар-бажыңнаар хөлгези болган.

Районнуң кадык камгалал киллизи, Кызыл-Мажалыктың төп эмнелгези МТС, совхоз ажылдакчыларының, колхозчуларның ортузунга кадыкшылдың талазы-биле организастыг шинчилгелерни чорутпайн турар.

Районнуң медицина ажылдакчыларының ортузунга политиктиг өөредилгелер, семинарлар четпес чорутунуп турар. Ылаңгыя кадык камгалал киллизиниң эргелекчизи Аксенов СЭКП ТК-ның февраль-март Пленумнарының доктаалдарын номчуваан. Район төвүнде эмнелге ажылдакчыларының хөй кезии эрткен өөредилге чылында партия чырыдышкынының чүгле «даңзызынга» кирген турганнар.

Районда медицина ажылдакчыларының чоннуң кадыкшылын камгалаар хүлээлгезин багай күүседип, бюрократсыг чоруктарны кылып турарын дарый чайладып, чонга эмнелге дузаламчызын совет медицинаның мурнунга салдынган бедик иегелде ёзугаар экижидери чугула.

Т. ТАИР-ООЛ.

Чонга эмчи дузаламчызын экижидер

Партия болгаш чазактың хүн-бүрү сагыш салышкынының, көргүзүп келген матернал-техниктиг дузаламчызын көргүзер дээш хүнзедир чадашкан, чүгле дүнекиниң 11 шакта ийи сестра келгеш, кандыгдаа дузаламчы чедирбээн. Ол ышкаш Ворошилов аттыг колхозтуң кежигүнү Х. Дырлаа аарааш, эмчиге дөрт катап келирге, орун чок дээш дедир чандырган.

Эмнелгеде чыдар аарыг киржилерге сестралар чогуур хайгаарал салбайн турарындан оларның чүгээрлери өскелеринге дузалажып турар чүүл бар.

Эмнелге эргелекчизи Колчина района кымга-даа, кайы-даа организацияга чагыртпас мен, чүгле областың кадык камгалал киллизинге чагыртыр мен дээр хөөннерни үндүруп турар болгаш харын херек кырында фактылар шак-ла ындыг болуп турар. Эмнелге эргелекчизиниң ындыг дүжүметсиг, ажылга негелде чогундан эмчилер Фоминов, Ермолина олар ажыл хүлээлгезин багай күүседип турар. Эмнелгениң дүрген дуза чедирериниң ажылдакчылары хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүсеттпейн, харын мегелээр, манадыр чоруктары чаңчыл болган. Дүрген дузаның машиназы-биле кышкы үеде ыяш сөөртүп турганындан ооң хөрекселдери үрелген, ам эштер Аксенов, Колчина оларның Ак-довуракта барааннаар, чыпар-бажыңнаар хөлгези болган.

Районнуң кадык камгалал киллизи, Кызыл-Мажалыктың төп эмнелгези МТС, совхоз ажылдакчыларының, колхозчуларның ортузунга кадыкшылдың талазы-биле организастыг шинчилгелерни чорутпайн турар.

Районнуң медицина ажылдакчыларының ортузунга политиктиг өөредилгелер, семинарлар четпес чорутунуп турар. Ылаңгыя кадык камгалал киллизиниң эргелекчизи Аксенов СЭКП ТК-ның февраль-март Пленумнарының доктаалдарын номчуваан. Район төвүнде эмнелге ажылдакчыларының хөй кезии эрткен өөредилге чылында партия чырыдышкынының чүгле «даңзызынга» кирген турганнар.

Районда медицина ажылдакчыларының чоннуң кадыкшылын камгалаар хүлээлгезин багай күүседип, бюрократсыг чоруктарны кылып турарын дарый чайладып, чонга эмнелге дузаламчызын совет медицинаның мурнунга салдынган бедик иегелде ёзугаар экижидери чугула.

Т. ТАИР-ООЛ.

Белеткелди хожудаткан

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге, ооң продуктулуун бедидеринге улуг ужур-дузалыг мал чемнерин чогуур хуусаада бүрүн белеткеп алыры онза чугула болуп турар. Ындыг турбуже, Кызыл районнуң «Черби» колхозу сиген ажаап алышкынынга белеткелин кончуг четпес чоруткан.

Сиген кезер 3 мишиналар, 2 дырбааш септетинмээн. Июнь 25-ке чедир колхоз сиген кезер машиналарның 10 кезек бизин садып алган боордан башка, тодаргай ажыл чорутпаан. Колхоз баштаар черн мал чемнерин белеткеп алырының ажылчын планын кылбаан. Колхозта сыптатынмаан сиген кезер хол кадыырлары чүг-ле 10 бар. Дөжү, маска, шалыыш дээн ышкаш хөрекселдер мынчага чедир чок. Мал чемнерниң белеткелиниң планын чогуур хуусаада долдур күүседир сорулга-биле артель баштаар черниң даргазы эш Никитин, партия организациязының секретары эш Сандый доп-дораан тодаргай хемчеглерни ап чорудар ужурлуг.

Е. САНДЫКЧАП.

Чжоу Энь-лайның Неру-биле чугаалажыышкынының дугайында дыңнадыг

ДЕЛИ. Июнь 28-те Индияның информация бюрозу Чжоу Энь-лайның Неру-биле чугаалажыышкыннарының дугайында каттышкан медеглелдиң долу бижимелин дамчыткан.

Кыдат Улус Республиканың премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри дээрги Чжоу Энь-лай Индий Республиканың премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри дээрги Джавахарлал Нерунуң чалааны-биле Делиге чедип келген. Ол анаа үш хүн дургузунда саадаан. Ол үениң дургузунда ийи премьер-министрлер Индияга болгаш Кыдатка ниитизи-биле сонуурганчыг болуп турар хөй айтырыгларны чугаалажып көргеннер. Ылаңгыя, Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны тургузарының перспективаларын болгаш Женева чөвүлел хуралында Индий-Кыдатка хамаарышкан болуушкуннарның чорудулгазын олар чугаалажып көргеннер. Индий-Кыдатта байдал Азияда болгаш бүгү делегейде тайбыңга амыдыралчы чугула ужур-уткалыг болуп турар, ынчангаш премьер-министрлер Женевада салып турар күжениишкиннериниң чедишкинниг болурунче сеткилдиң ханызындан чүткүп турарлар. Женевада чугаалажыышкыннарга тайбыңчыдылга талазы-биле чедип алдынган элээн депшилгени олар сеткил ханыышкыны-биле демдеглээннер. Чоокку келир үеде ол күжениишкиннер чедишкинге чедирер болгаш ол районнуң проблемаларын политика талазы-биле шиитпирлээри ооң түңнели болур дээрзинге премьер-министрлер сеткилдиң ханызындан идеген турарлар.

Премьер-министрлернің аразынга чугаалажыышкыннар болза, Женевада болгаш өске-даа черлерде богданып турар тайбың таарыштырыгларже угланган күжениишкиннерге болдунар-ла бүгү аргалар-биле идиг бээр сорулгалыг болган. Оларның кол сорулгазы болза, бот-боттары биле-даа, өске-даа чурттар-биле кады ажылдажып тургаш, тайбыңны камгалаарынга идиг бээр төлээде, оларның кайызының-даа бодалдарын улам тодаргайы-биле билип алырынга чедери болуп турган.

Ийи чурттарның аразынга харылзааларны тодарадыр ужурлуг тодаргай принциптерни тайылбырлаан дугуржулганы Индия биле Кыдат чоокта чаа чарган. Ол принциптер мооң адааңда:

1) Девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бот эргени кайы-кайызының хүндүлежири;

2) Халдашпазы;

3) Бир-бирээзиниң иштики херектерине чаржалашпазы;

4) Дең эрге болгаш бот-боттарыга ажыктыг кылыр чорук;

5) Тайбың кады турары.

Премьер-министрлер ол принциптерни бадыткаан болгаш оларны Азияның өске чурттары-биле оларның харылзааларынга, а ол ышкаш делегейниң өске-даа кезектерине ажыглаза чогуур деп бодалды илередип турарлар. Бир эвес ол принциптер чүгле аңгы-аңгы чурттарның аразында харылзааларга эвес, харын черле бүгү улустар аразының харылзааларынга ажыглатынып болур апарза, олар тайбыңның болгаш айыл чок чоруктуң быжыг сууру болур апаарлар; ынчаарга амгы үеде туруп турар коргуушкуннар болгаш дүвүрээзиннер боттарының орнун бүзүрелдиг болур чоруктуң сеткилинге чайлап бээр.

Азияның болгаш делегейниң янзы-бүрү кезектеринде янзы-бүрү социал болгаш политиктиг системалар бар болуп турар дээрзин премьер-министрлер хүлээп ап көрүп турар. Ынчалза-даа, бир эвес үстүнде айтыгнаң принциптер хүлээп алдынган болгаш ажыглатынган турар болза, база чаңгыс-даа чурт өске чурттуң херектериңе чаржалашпас болза, ол ылгал тайбыга шаптыктавас болгаш чөрүлдээлер үндүрбес. Чурт бүрүзүнүң девискээриниң чүм-бүдүн чоруунуң болгаш бот эргезиниң магадылалы а ол ышкаш халдашпазының магадылалы бар турда, сонуургалдыг чурттар тайбың кады амыдыраар болгаш оларның аразынга найыралдыг харылзаалар турар. Бо чорук улустар аразында ам бар турар дүшкүүрлүг чорукту чавыыллырарынга болгаш тайбың байдалды тургузарынга идиг берип болур ийик.

Политиктиг таарыштырылга агрессчи сорулгаларга ажыглатынган турбас, азы даштыкы чаржалажыышкының турар черлери болган турбас ужурлуг шак ындыг хостуг демократтыг каттышкан болгаш хамаарышпас чурттарны тургузар сорулгалыг болур ужурлуг чер болур Индий-Кыдатта айтырыгларны шиитпирлээрингe үстүнде принциптер ажыглатынып болур дээрзинге премьер-министрлер идегелин илередип турарлар. Ол чорук ол чурттарга боттарының күштерине бүзүрээр чоруктуң өзеринге, а ол ышкаш оларның аразынга база оларның кожаларының аразынга найыралдыг харылзааларны быжыглаарынга чедирер. Үстүнде айтынган принциптерни хүлээп алыры ол ышкаш тайбының зоназын тургузарынга идиг бээр, ындыг зона байдалдарның кайы-хире таарымчалыг болганы-биле холбаштыр калбартынган туруп болур, ынчангаш дайынның болу берип болурун эвээжедир болгаш бүгү делегейге тайбының херээн быжыглаар.

Премьер-министрлер Индия биле Кыдатның аразында найыралга бүзүредин илереткеннер, ол найырал бүгү делегейде тайбының херээнге болгаш оларның кайы-кайызының чурттарының, а ол ышкаш Азияның өске-даа чурттарының тайбың хөгжүлдезинге идиг бээр.

Ол чугаалажыышкынарны чоруткан сорулгазы болза, Азияның айтырыгларын улам экизи-биле билир чорукту доктаадырынга дузалаары, а ол ышкаш ол болгаш өске-даа ындыг айтырыгларны шиитпирлээриниң херээнге делегейниң өске чурттары-биле кады ажылдажылганың болгаш тайбыңның ёзузунга күжениишкиннерни хөгжүдери болуп турган.

Оларның чурттарының аразынга бот-боттарын бүрүн билчир чорук хевээр турбушаан турзун дээш, олар сырый холбажылганы деткиир ужурлуг дээрзинге премьер-министрлер чепшээрешкеннер. Амгы үеде бот-боттары-биле ужуражып, саналоналларын бүрүн солчуп болур аргалыг болганын олар бедик үнелээннер, ол чорук тайбының эрге-ажыктары дээш кады ажылдажылганы болгаш тодаргай билдинчек чорукту тургузарынга чедирер.

(СЭТА).

Чжоу Энь-лайның Делиден үнүпкени

ДЕЛИ. Кыдат Улус Республиканың күрүнениң административтиг чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай июнь 26-да эртен Делиден Рангунче ужудуп үнүпкен деп Делиниң радиозу дыңнаткан. Аэродромга ону Неру, даштыкы дипломаттыг төлээ черлериниң баштыкнары, үш түүл шеригдериниң командылакчылары болгаш өске-даа бедик дужаалдыг кижилер үдээннер. Президентини ооң шериг херектериниң талазы-биле секретары төлээлээн. Аэродромга хүндүлүг таңныылды тургускан турган. Хөгжүм Индияның болгаш Кыдат Улус Республиканың гимнерин ойнап күүсеткен. Чжоу Энь-лай Индияның ужар-түүл компаниязының тускай самолёдунга ужудуп үнген. Ону Индияның даштыкы херектер министерствозунуң чиигине секретары Пиллаи үдеп чоруур.

Рангунга Чжоу Энь-лай президент Бисьниң аалчызы болур болгаш премьер-министр-биле чугаалажыышкыннар чорудар.

Аэродромга корреспондентилерге кылган медеглелинге Чжоу Энь-лай болза, ооң биле Неруның аразынга болган чугаалажыышкыннар боттарын билчир чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың ёзузу-биле эрткен, ынчангаш тодаргай чедишкин чедип алдынган деп айыткан. Ындыг чедишкин түгле Кыдат биле Индияның аразында найыралды быжыглаар эвес, харын Азияда болгаш бүгү делегейде тайбыңның херээн быжыглаарынга база дузалаар дээрзинге бүзүрээр мен деп ол медеглээн. Чугаалажыышкыннарның үезинде Неруның эки рольдуг болганын ол онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Куш-ажылдың делегей организациязының 37-ги конференциязының хагдынганы

ЖЕНЕВА. Куш-ажылдың делегей организациязының 37-ги конференциязы июнь 24-те доозулган.

Конференция төлевирлиг дыштанылгаларның дугайында айтырыгның талазы-биле сүмелелгени хүлээп алган. Ол сүмелелгени ёзугаар ажылчы чоннар чамдык категориялардан аңгыда чыл бүрү төлевирлиг дыштанылганың эргезин ажыглаар ужурлуг.

Конференция кошкак хөгжүлделиг чурттарда иммигрантыларның эргелерин камгалаарының, техниктиг дузаламчының дугайында айтырыгны болгаш өске-даа элээн хөй айтырыгларны база чугулалап көрген.

1955 чылда куш-ажылдың делегей организациязының бюджедин конференция 6700 муң долларга түүлдүг деп көрген.

(СЭТА).

Женева чөвүлел хуралында

Вьетнам Демократтыг Республиканың төлээлериниң дыңнадыы

ЖЕНЕВА. Вьетнам Демократтыг Республиканың Женева чөвүлел хуралында төлээлериниң дыңнадыы парлатынган, ында чугаалап турары болза:

«1954 чылдың июньнуң 24 болгаш 25-те бир талазында» Патет-Лаонуң улустуң хосталга армиязының болгаш Вьетнам улустуң армиязының төлээлекчилерге, база өске талазындан француз-ляотян армияның төлээлекчилери Женева чөвүлел хуралының Индий-Кыдат талазы-биле июнь 19-тагы шиитпиринде көрдүнгенин ёзугаар Женевага ужурашканнар.

Ында алдынган медээлер ёзугаар алырга, чөвүлел хуралдың киржикчилери хүн айтырыын ажылдап кылып турарлар. Дамчыдып турарыбиле алырга, ол чөвүлел хуралдарның байдалы сеткиллиң ханызындан болуп турган. Чүвениң ужурун дыңнап билген бөлүктериң медээлерин барымдаалап көөрге, чугаалажыышкыннар Индий-Кыдаттың бүгү чурттарынга эзлчег ёзугаар холбажып турган».

(СЭТА).

Ак бажыңга болган эрткен шайлаалгага Черчилльдиң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Скалиниң Вашингтондан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Ак бажыңга конгресстиң баштыннары киришкен эртенги шайлалгага чүве чугаадааш, Черчилль болза, «америк даштыкы политиканы шыңгызы-биле шүгүмчүлээн чоокта чаагы чугаазы күрүне дапартаментизиниң бедик дужаалдыг төлээлекчилериниң кылыктанышкынын чугаалажып көрүүшкүннериң хайныктырган даштыкы херектер министри Иденни бодунуң бүрүнү-биле деткип турарын тодаргайы-биле билиндирген». Дыңнадыглар ёзугаар алырга, «Россиябиле тайбың кады турарының» дугайын «англи политиканың эчис сорулгазының» дугайы ышкаш кылдыр Иденниң демдеглээни ооң сеткилинге таарымчалыг болган дээрзин Черчилль медеглээн. Мээң бодалым-биле алырга, ол эки чугаалаан.

Дыңнадыглар ёзугаар алырга, Совет Эвилели-биле «тайбың кады турарын» хандырып болур кылып алыр төлээде, шериг талазы-биле эжишкилер болур Каттышкан Штаттар болгаш Англия күштүг болгаш серемчилелдиг болуп хевээр арттар ужурлуг деп Черчилль чугаалаан деп Скали ооң ынай үргүлчүдеп бижээн.

Ак бажыңга болган эртенги чемге олурушкан сенаторларның сөстериbиле алырга, «дайын чорударындан, берге чугаалажыышкыннар чорударының дээре, база чамдык чурттарның аразынга санал-оналдар талазы-биле каржыышкыннар кезээде бар турар болза-даа, Каттышкан Штаттар болгаш Англия харылзаалыг ажылдаар ужурлуг» деп Черчилль чугаалаан деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизи ооң-даа мурнунда дыңнаткан турган.

(СЭТА).

Гватемала армиязының командылаалының дыңнадыы

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Тегусигальпыдан (Гондурас) дыңнатканын ёзугаар алырга, бо үеге чедир болуп келген тулчуушкуннарга армия эжелекчилерни «тулчуушкуннар ам-даа үргүлчүлеп турар чер болур» Чикимула деп сектордан ангыда өске бүгү секторлардан ап октаан деп Гватемала армиязының командылалының дыңнадынында айтып турар.

«Ол агрессия амгы тургустунуп келген онза байдалда шиитпирлиг сегиржип алышкынче киреринче армияны хайныктырган» деп дыңнадыгда чугаалап турар. Чикимулаже болгаш Сакапаже интервентилерниң күштүг агаар халдаашкынарының дугайын база дыңнадып турар. Ийи самолёттар Сакапаның кырынче 100—фунтулут 30 бомбаларны октап, «хамааты чоннуң иштинден дыка хөй кижилерни өлүрткен болгаш улуг үреглаашкыннерни тавариштырган». Бир самолёт Гватемалаже халдаашкын кылган. Ийи херээжен кижи өлүрткен, элээн каш кижи балыглаган.

(СЭТА).

Гватемаланың президентизи Арбенстин албанындан дүшкени

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Тегусигальпыдан дыңнадыг турарын ёзугаар алырга, Гватемаланың президентизи Арбенс июнь 27-де радио дамчыштыр чүве чугаалааш, бодунуң албан-дужаалындан дүжүп бергенин болгаш чазакты удуртур ажылды Гватемаланың чепсектиг күштериниң кол командылакчызы полковник Карлос Энрик Диаска шилчидип бергенин медеглээн.

(СЭТА).

Австрияда өртектер улгадышкынынга удурланышкын

ВЕНА. Австрияда улус хереглелиниң барааннарынга өртек-үне өзүлдезинге удур ажыл-төлевирни бедидери дээш шимчээшкин калбарып турар. Июнь 21-де өртек-үне өзүлдезинге удур Зальцбургка ажылчы чоннарның массалыг чыскаалы болган.

Можу чазааның бажыңының баарынга митинг болган. Зальцбургтуң австрия профэвилелдер каттыжышкынының секретары Хорак митингиниң киржикчилеринге чүве чугаалап тургаш өртек-үне өзүлдези Австрияның ажылчы чоннарының ындында-даа аар-берге байдалын дыка баскыраткан деп демдеглээн. Улус хереглелиниң барааннарынга өртек-үне улгадышкынының буруулуглары хәрынсалгаже киирерин ол кыйгырган.

Митингиниң киржикчилери профэвилел чаңгыс эвиниң фракциязының саналын ёзугаар резолюцияны бир үн-биле хүлээп алган. Ында чугаалап турары болза: австрия профэвилелдер каттыжышкынының удуртулгазы чазак өртек-үнени кажан кудуладыр хүлээлгелиниң хуусаазын доктаадыр ужурлуг. Бир эвес чазак австрия профэвилелдер каттыжышкынының негелдезин хүлээвес болза ажылчын аңгы өртек-үне кудулаашкынын чедип алыр дээш демиселдиң бүгү аргаларын ажыглаар апаар.

(СЭТА).

Италияда ажыл соксадышкыны

РИМ. Ажыл төлевирин бедидериниң болгаш күш-ажылдың байдалын экижидериниң дугайында негелделерни деткиири-биле бүгү Италияда ажыл соксадышкынары үргүлчүлеп турар. Металлургия үлетпүрүнүң ажылчы чоннары 24 шактыг ажыл соксадышкынын чоруткан, аңаа ажылчы чоннарның 20-ден 100 чедир хуузу киришкен.

Электростанцияларының ажылчы чоннары июнь 23-те ийи хүнүң ажыл соксадышкынын эгелээн. Флоренцияда хоорайның бүгү үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчы чоннары киришкен бүгү-ниитиниң ажыл соксадышкыны чарлатынган. Пиво заводтарының ажылчы чоннары 48 шактыг ажыл соксадышкынын чарлаан.

СЭТА).

Баодайжы Вьетнамда политиктиг байдал

ПАРИЖ. «Франс-Суар» солунуун Сайгонда корреспондентизиниң июнь 22-де парлаан медээзинде болза, баодайжы Вьетнамда шериг-политиктиг байдалдың чидигленип турарының дугайын черечилеп турар.

Баодайжы армияның дүрген сандарап турарының дугайын автор бижип турар. «Хоорайларда дыка хөй эр кижилер мобилизациядан ойталап турар... Күрүне аппарадында албан-хаакчыларның ортузунда Вьетмининиң (Вьетнаминың) саңдары өзүп турар, а чамдык кижилер хөөн чок чоруун Сайгонуң болгаш Ханойнуң кудумчуларында базын ажыы-биле чарлап чоруурлар».

Баодайжы Вьетнамда «бүгү ниитиниң сандараашкыны» тургустунган деп корреспондент айтып турар.

(СЭТА).

Харылсалгалыг редакторнуң ораалакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харылсалгалыг редакторнуң 3—62, харылсалгалыг редакторнуң ораалакчызының, партийжи аныыралы, культура болган аныыралы кылдыстериниң—3—88. харылсалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болган болго ажы-агый, үлетпүр болган транспорт, чагаа кылдыстериниң, бухгалтериязының 4—98, иштики информация кылдызының—3—65.

ТС—01912

Культура өргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үдезилеткеннген

1954
ИЮЛЬ
3
СУББОТА
№ 132 (3069)

өртээ го КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Ажыл-херектиң дайынчы программазы (1 арын).

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлекчилериниң IV съездизинге (1 арын).

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ. Атомнуг энергияга ССРЭ-де баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киирер дугайында (1 арын).

Часкы тарылганың түннелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы (2—3—4 арыннар).

Д. Сюрюн-оол. — Колхоз будуруглгезинге херээженнер идепкейлиг киржип турар (4 арын).

Чжоу Энь-лайның болгаш Бирма Эвилелиниң премьер-министри У Нунуң кады кылган медеглели (4 арын).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының секретариадының дыңнадыы (4 арын).

Гватемалада болуушкуннар (1 арын).

Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улам ыңайгы көдүрлүүшкүнү дээш

«Часкы тарылганың түннелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң доктаалы үнген. Партияның ол эк чугула документизинде СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседир дээш демиселдиң баштайгы түннелдери үнген, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң эң амыдыралчы болгаш соңгаарладып болбас сорулгалары тодаргайлатынган.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын кайгамчык улуг өөрүшкү болгаш көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Москва чоогунуң, Украинаның, Белоруссияның, Поволжьениң, Кубаньның, Уралдың болгаш Сибирьниң, Казахстанның болгаш Ортаакы Азияның, Прибалтиканың болгаш Закавказьениң колхозтарындан, МТС-териниден болгаш совхозтарындан, чурттуң бүгү районнарындан совет кижилер Пленумнуң хүлээп алган шиитпирин изин-биле чүүлдүгзүнүп база ону амыдыралга бот-тандырарының талазы-биле тодаргай хемчеглерни айтып турар деп дыңнадыглар кирип турар. Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын күштүг көдүрер дугайында, Совет Төрээн чурттуң күүү-шыдалын улам ыңай быжыглаар дугайында, улустуң чаагай байдалын бедидер дугайында бистиң партияаыстың соксаал идепкейлиг ажылдап турарлар.

Колхозтар болгаш совхозтар кур болгаш куруккан черлерге тараа культураларын тарыырының талазы-биле күүүе онаалгазын ажыр күүсеткен. 2,3 миллион гектарны тарырыр план турда, херек кырында кур болгаш куруккан черлерде тараа культураларын 3,6 миллион гектарны тараан.

Чаа черлерни шиңгээдип алырының районнарынга 1954 чылдың чазыныда ниити тарып ажыглаар чери 2.532 муң гектар шөлдүг 124 тараалаң совхозтар организастатынган. Кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип ап турар МТС-терже болгаш совхозтарже бо чылдың чазыныда 50 муң тракторларны (15 аът күжүнге санаарга) болгаш хөй-хөй өске-даа машиналарны сөөртүп чедирген.

Тарылга шөлдерин улуу-биле калбартырынга болгаш тарааның база өске-даа продуктуларның ниити чыылдаларын көвүдедиринге социалистиг көдээ ажыл-агыйга кайы-хире кайгамчык улуг курлавырлар салдынганын, база ол курлавырларны партия организацияларының чогуур организакчы ажыл-чорудулгазы-биле көдээ ажыл-агыйның улам ыңай күүлүг хөгжүлдезиниң эргеажыктарынга таарыштыр ажыглалга кыска хуусаанның иштинде киирип болурун колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның ол чедиишкиннери көргүзүп турар дээрзин СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалында демделеп турар.

Часкы тарылганың түннелдери көдээ ажыл-агыйда чедип алдынган чедиишкиннерниң дугайын чырыткыландыр хереченлеп турар. Бо чылын часкы тарылга эң кыска хуусаанның иштинде эң бедик шынарлыг чорутунган. Бедик дүжүттүг быжыг сууру салдынган. Ынчалза-даа тарылга үезинде улуг четпестер база болдунган деп СЭКП ТК-ның Пленумуну тодаргай хемчеглерни айыткан. Мал кыштагладыышкынынга белеткелдиң талазы-биле колхозтарның болгаш совхозтарның сорулгалары тодаргайлатынган. Партияның ажылдап кылган хемчеглерин боттандырар чорук мал чемнерни белеткээриниң планын күүседиринге колхозтарга, МТС-терге болгаш совхозтарга дузалап, малдың баш санын улуу-биле өстүрериңге болгаш ооң продуктулуун бедидеринге таарымчалыг байдалдарны тургузар.

Совет көдээниң амыдыралынга оиза чугула черни дүжүт ажаап алышкыны ээлеп турар, ону массалыг эгелээринге чедир санныг хүннер арткан.

Дүжүт ажаап алышкыны болза, көдээ ажыл-агыйда ажылдың эң чугула, сөөлгү үе-чадазы болур. Күрүнеге тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын дужаарының планын чедиишкинниг күүседири, колхозтарны болгаш совхозтарны боттарының эки шынарлыг үрезиннери-биле, ниитиниң малын мал чемн тараалар-биле, шыктыг чемнер-биле хандырары, колхозтарның ниити ажыл-агыйын быжыглаары болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидери ажаап алышкынның бүгү ажылдарын өй-шаанда бедик шынарлыг чорударындан хамааржыр деп СЭКП ТК-ның Пленуму айтып турар.

Дүжүттү өй-шаанда чидириг чокка ажаап алырының бүгү аргалары бисте бар. Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйы бирги чергениң техниказы-биле чепсеглетинген, ол чорук ажаап алышкынның кол ажылдарын, хамыктың мурнунда тараа ажыл-агыйында ажылдарны механизастаар арганы берип турар. 1954 чылдың дүжүт ажаап алышкынынга МТС-тер болгаш совхозтар 350 муң ажыг комбайннарлыг, 33 муң хире льнотеребилкаларлыг болгаш льнокомбайннарлыг, 11 муң свеклокомбайннарлыг, хөвең ажаар 24 муң ажыг машиналарлыг, картофель ажаар 10 муң хире комбайнарлыг, тараа арыглаар хөй санныг өске-даа машиналарлыг болгаш механизмнерлиг болур. Машина-трактор станцияларында, совхозтарда болгаш колхозтарда ам удуртукчу ажылдакчыларның болгаш түскай эртемниглерниң мергежилдиг кадрлары, а ол ышкаш дуржулгалыг механизатор кадрлар бар.

Партия организациялары, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары ажаап алышкын машиналарының бедик бүдүрүкчүлүү дээш демиселди баштаар хүлээлгелиг. Ажаап алышкынга шиитпирлиг роль комбайннарга онаажып турар. Хөөредиг чокка мынчаар чугаалап болур: ажаап алышкынга область бүрүзүнүң чеднишкини кол нургулайында комбайннар паркын угаангыр ажыглавы-биле тодаргайдатынар, апаар Ындыг турбуже чурттуң элээн хөй районнарында ажаап алышкынга комбайннар белеткелин четпес чорудуп турар.

Комбайннар септелгезин эң чоок-ку хүннериң иштинде доозарын ажыл-херектиң эрге-ажыктары негеп турар. Партия организациялары ажаап алышкынга машиналарны үлегерлиг ажыглаарын чедип ап, комбайнның агрегат бүрүзүнүң ажылын хыналдага ап, партия, совет активинден 3—5 комбайн бүрүзүнге организакчыларны тускайлап берип, оларның үзүктел чок ажылдаарын хандырып, ажаап алышкын хуусаазын кызырар ужурлуг. Ооң-биле кады ажаап алышкынның бөдүүн машиналарын база эки ажыглаар херек.

Чуртка, улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок көдүреринге, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының күрүне планнарын чедиишкинниг күүседири биргн чергениң ужур-дузалыг болуп турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелининиң хемчээли улгаткан-даа болза, чемненилге продуктуларынга өртектериниң үргүлчү чнигеп келгенининиң болгаш чоннуң хереглелиниң өскени-биле оларга күрүнениң хереглели ам-даа четчир хемчээлдерге хандыртынмайн турар дээрзин СЭКП ТК-ның Пленуму демделеп. Ындыг турбуже Белеткелдер министерствозу, Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтар министерствозу, Эът болгаш сүт продуктуларының үлетпүрүнүң министерствозу, Аъш-чем бараанарының үлетпүрүнүң министерствозу, Центросоюз, хөй-хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның партия болгаш совет органнары көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының херээн четпес удуртуп турар. Тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын белеткээриниң күрүне планнарын күүседир чорук—колхозтарның болгаш совхозтарның эң чугула хүлээлгезин.

Бо чылын белеткел пунктуларынче тараа чорудуушкуну ылаңгыя күр болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырының районнарынга хөй катап өзер. Ол чорук белеткел органнарынга, а ол ышкаш чер-черниң партия, совет организацияларынга кайгамчык улуг харысалганы онаап турар. Тараа шыгжаар эрги черлерни септеп, муң-муң чаа черлерни тудуп, оруктарны белеткеп, транспортту, тараа арыглаар машиналарны ажылдаарынга белен байдалдыг тургузар херек.

Дүжүт ажаап алышкынын болгаш белеткелдерни чеднишкинниг эрттирер чорук колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны удуртурунуң деннелин бедидерин, массаның иштинге политиктиг ажылды күштелдиреринң партия организацияларындан, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарындан негеп турар. Колхозчуларның, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының күш-ажылчы сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаарын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алыр херек. Көдээ ажыл-агыйның улам ыңай көдүрлүүшкүнүнге СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалының кайгамчык улуг ужур-дузазын бүгү ажылчы чоннарга тайылбырлап, тарыганы ажаарын, дүжүт ажаап алышкынын, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин болгаш садып алырын чорударының талазы-биле партияның айыткан хемчеглерин боттандырарынче көдээниң ажыл-ишчилериниң калбак массаларын көдүрүп үндүрери эргежок чугула.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпиринге харыы кылдыр көдээниң ажыл-ишчилери социалистиг көдээ ажыл-агыйның мурнунга партияның болгаш чазактың салганы кайгамчык улуг сорулгаларны амыдыралга боттандырары дээш социалистиг чарышты улам-на калбартырлар.

(«Правданың» июнь 28-теги мурнуку үүлүнден).

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлекчилериниң IV съездизинге

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитедя болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлериниң IV съездизинге болгаш ооң нүүрү-биле совет хереглекчилер кооперациязының бүгү кежигүннериңе изиг байырны чедирип тур.

Бистиң чуртувуска социализм тургузуушкунуңун, хоорай биле көдээниң аразында экономиктиг харылзааларны калбартырының херээнге, совет садыгны хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга совет хереглекчилер кооперациязы Коммунистиг партияга болгаш чазакка кезээде идепкейлиг дузалажып келген, ынчангаш ажылчын ангының болгаш тараачынарның эвилелин быжыглаарынга, совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин бедидеринге идиг берип келген.

Бистиң чуртувустуң экономиказының болгаш культуразының улам ыңайгы чечектелиишкинин дээш, көдээ ажыл-агыйның улуг көдүрлүүшкүнү болгаш чоннуң улус хереглелиниң бүгү бараанары-биле хандыртынган чоруун бедидери дээш совет улус чеднишкинниг демисежип турда, көдээде кол садыгжы организация—хереглекчилер кооперациязының ролю улам-на өзүп турар. Кооператив организацияларының бирги хүлээлгези болза улус хереглелиниң бараанарынга колхозчуларның, көдээ интеллигенциязының, совхозтар болгаш МТС-тер ажылчыннарының хереглелин, а бүдүрүлге болгаш ажыл-агый угланыышкынының бараанарынга колхозтарның хереглелин эң доллуг хандырарывың дугайында хүнбүрүнүң сагыш салыышкыны болур. Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының эң чугула сорулгазы чүл дээрге кооператив садының эң кыска хуусаанның иштинде үндезини-биле экижидери болгаш көдээ район бүрүзүнде бүгү-ле эргежок чугула бараанарны чонга үзүктел чох садыглаар чорукту хандырар, көдээже чоруп турар бараанарның шынарын бедидер чорукту бүгү хемчеглер-биле чедип алыр, хөй-ниитиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң четкизин улам калбартыры болгаш ооң ажылын экижидери болур. Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының кичээнгейиниң онза чүүлү болза культурлуг угланыышкынының бараанарынга көдээ чоннуң өзүп турар хереглелерин бүгү хемчеглер-биле хандырары болгаш ном садыглаашкынын экижидери болур ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чайгылыш чок, үргүлчү өзүлдези көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш чиг-зэтти белеткээр болгаш садып алыр чорукту организастаарының херээн үндезини-биле экижидерин бүгү кооператив организацияларындан шыңгыы негеп турар. Хереглекчилер кооперациязының соңгаарладып болбас сорулгазы чүл дээрге колхозтарның болгаш бүгү колхозчуларның боттарының продукциязын сайгарарынга бүгү хемчеглер-биле идиг бээри, ынчангаш көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улам ыңайгы өзүлдезинге болгаш ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын бедидеринге идиг бээри болуп турар. Хоорай чонунуң өзүп турар хереглелдерин хандырар төлээде аъш-чем курлавырларын немей кириштиреринің талазы-биле кайгамчык улуг арганы улам доллур ажыглаары эргежок чугула.

Хереглекчилер кооперациязының ажылдакчыларының патриоттуг хүлээлгези чүл дээрге кооператив организацияларының ажылында улуг четпестерни эң дүрген узуткаары, көдээ чоянү хандырарының культуразын улуу-биле бедидери, ажылчы чоннарның негелде, хереглелдерни ээлдек көөрү, садыг аппарадын соксаал чокка болбаазырадыры. кооператив кадрларын улуска чаагай бараан болурунуң ёзузунга кижизидери, күрүнениң сагылга-чурумун чайгылыш чок сагыыры болгаш четпестер-биле эптежип болбазы болур.

Кооператив организациялары кооперативчи демократияның принциптерин шыңгыы сагыр, боттарының ажылында удуртулганың канцеляржы-бюрократсыг арга-методтарын шиитпирлиг чайладыр, ажылчы чоннар-биле боттарының харылзааларын доктаамал быжыглаар, хуучулларның массазын кооперацияның амыдыралынга калбаа-биле кириштирер, оларның бот ажыл-чорудулгазын болгаш хереглекчилер кооперациязының организацияларының ажыл-чорудулгазының удуртулгазынга болгаш хынаддазынга идепкейлиг чоруунуң бедиишкинин бүгү хемчеглер-биле чедип алыр ужурлуг.

Хереглекчилер кооперациязы аңаа онаатынган сорулгаларны алдарлыы-биле күүседип, бистиң улузувустуң чаагай байдалын болгаш культуразын улам ыңай бедидериниң, коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселдиң талазы-биле партияга болгаш чазакка улам идепкейлиг дузалажыр дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели быжыг бүзүрелин илередип тур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.
ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели.

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының съездизи

Июнь 29-та Москвага, Эвилелдер бажыңының Колонналарлыг залынга ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлериниң IV съездизи ажыттынган.

Съездиниң ажылында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Садыг Министри А. И. Микоян, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы А. Н. Косыгин, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. М. Пузанов олар олуржуп турарлар.

Центросоюзтуң чалааның ёзугаар съездиде 15 даштыкы чурттарның национал кооператив организацияларының төлээлери олуржуп турарлар.

ССРЭ-ниң хереглел кооперациязының төлээлериниң IV съездизинге СЭКП ТК-ның болгаш Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырын чыыльганнар улуг хей-аът киришкини-биле уткаанар.

Центросоюзтуң баштаар черинің отчёдун эш И. С. Хохлов кылган.

(СЭТА).

ССРЭ-нин. Министрлер Чөвүлелинде

Атомнуг энергияга ССРЭ-де баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киирер дугайында

Ам үеде Совет Эвилелинде совет эртеменнеринің болгаш инженерлерниң күженишкиннери-биле атомнуг энергияга ажыктыг күүлүг 5 муң киловатт баштайгы үлетпүр электри станциязын төлевилээриниң болгаш тудуп тургузарының ажылдары чедиишкинниг күүсетинген.

1954 чылдың июнь 27-де атомнуг электри станциязын ажыглалда киирген болгаш ол чоокку районнарның үлетпүрүнге, көдээ ажыл-агыйның электри тогун берген.

Үлетпүр турбиназы хөмүр даштазы одаар чүүлдериниң өске-даа хевилерин кыпсырының аргазы-биле эвес, а атомнуг энергия-биле—ураның атомунуң ядрозун чарып ангыларының аргазы-биле бир-ле дугаар ажылдап турар.

Атомнуг энергияны ажылдадып киргени-биле атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының херээнде боттуг базым кылдыган.

Совет эртемденнер болгаш инженерлер 50—100 муң киловатт күүлүг атомнуг энергияга үлетпүр электри станцияларын тургузарының талазы-биле ажылдарны чорудуп турар.

АЖЫЛ-ХЕРЕКТИҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

СТАВРОПОЛЬ. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң доктаалын Надеждинск МТС-тиң механизаторлары ажыл-херектиң дайынчы программазы кылдыр хүлээп алганнар. Олар крайда мурнакчы Петровск болгаш Богословск МТС-терниң коллективтери-биле чарышка кириштишаан, дүжүт ажаап алышкынының үезинде чорудар ажылдарның планын ажылдап кылганнар. Оларның планында болза, тараа кезилдезибиле кады мал чемнерниң белеткелин, күскү ангыс аңдарылгазын чорударын көрүп турар. Күзүн тараан кызылтас массалыы-биле быжып турар. Комбайнёрлар боттарының машиналарын тараа шөлдеринче үндүргеннер.

Надеждинск МТС-тиң директору Д. М. Быстровтуң СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалааны болза:

—Бистер 9559 гектар бода тараалар кезип алыр бис. Кол культура болур кызылтастың үнүжү эки, бедик, сырый, мажаа—улуг болгаш чемижи улуг. Гектардан ортумаа-биле 20-ден эвээш эвес центнерин ажаап алыр деп планнап турар бис. СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалынга хей-аът киирткен бистиң механизаторларывыс тараа ажаап алышкынын 20 ажыл хүнүнде доозарын болгаш колхозтарның тараа белеткелин август 1-ге чедир күүседиринге дузалаар деп хүлээнгеннер. Станцияның элээн каш профессияларны билир бүгү комбайнёрлары хүнде 2 норманы кончут эки шынарлыг кылыр деп шиитпирлээн.

Надеждинск МТС-тиң ажылдап берип турар колхозтарынга тараа ажаап алышкынын шуут комбайнар-биле чоруткан турар. Йөлдерниң саванын ажаап алышкынын 100 хуу механизастаар. Кезилденің шуштурулга методун хандырарыбиле станция колхозтарда механизастаан 10 шаңнарны дерип тургускан. Ам бригада бүрүзүнде механизастатынган шаң бар.

Тараа ажаап алышкынынга чедир үш муң гектар шөлде тараан чаңгыс чылдыг сигеннерни ажаап алган турар. Кур чер аңдарылгазында, силос салыышкынынга болгаш өскеда ажылдарга механизаторларның күжү негетинип турар. МТС бедик билиглиг кадрларлыг.

(СЭТА).

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазынын дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

(Эгези № 131 (3068) солуда).

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, лён-долгунецти болгаш конопляны бүдүрүп турар областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдири болза:

а) лён, конопля ажаап алырының болгаш лён-долгунецтиң баштайгы болбаазырадылгазының талазы-биле машиналарның септелгезин чогуур өйүнде доозарын хандырар, оларны дуржулгалыг машинистер-биле, трактористер-биле болгаш колхозчуларның доктаамал составы-биле четчелээр;

б) лён-долгунецтиң болгаш конопляның ажаап алыышкынының эгелээринге чедир МТС-терге болгаш колхозтарга од культураларның ажаап алыышкын графигин ажыглаап кылыр, оны боттандырарда МТС-терде болгаш колхозтарда бар турар лён болгаш конопля ажаап алыр өгүү машиналарны база молотилкаларны оедик оңдүрүкчүлүг ажыглаарын баш оурунгаар көөр. Машина оңдүзүнүң ажылдап кылырының эвилчег нормаларының күүседезинге болгаш МТС бүрүзүнүң лен-долгунецти болгаш конопляны ажаап алырының болгаш бастырарының планын күүседип турарынга шыңгыы контрольду тургузар.

Райкүүскомнар болгаш МТС-тер директорлары, лён-долгунецтиң тарылгазын ажаарынга болгаш ажаап алыышкынынга ажылчын холдарны эң четчир хөйү-биле хостап бээр төлээде, ажылчын күжү чедишпейн турар колхозтарга тараа культураларының ажаап алыышкынының болгаш сиген кезилдезининг ажылдарын механизастаанының деңнелин бедидер чорукту баш бурунгаар көрүп тургаш, лён тарып турар колхоз бүрүзүнде ажаап алыышкын ажылдарының ажылчын күжү-биле хандыртынганын өөренип көөр. Үлетпүрге ажылдап болбаазырадырынга бастыртынмаан лённу бирги эвилчегде ажылчын күжү-биле эвээш хандыртынган колхозтардан хүлээп алырын организастаар;

в) бүгү-ле лён болгаш конопля тарып турар колхозтарга кургадылга черлерин, сарайлыг шаңнарны, одалга-биле кургадыр черлерни болгаш серилерни дён-долгунецтиң дүжүдүн кургадырынга болгаш шын ажыглаарынга четчир хемчээлдиг кылдыр тударын база эргилерин септээрин, а ол ышкаш лённу комбайн-биле ажаап турар колхозтарга лён саваны кургадыр кылдыр элгургеленчек шараш кургадылгаларны болгаш хөй адырларлыг аскы ыяштарны тургузарын чогуур өйүнде доозар;

г) лённу болгаш конопляны ажаап алырын, бүгү шөлдүң четчип быжарын манавайн, баш бурунгаар чамдык участоктарга бышканнап кезериңден эгелеэр. Лён-долгунецтиң болгаш конопляның дүжүдүн ажаап алырын колхоз бүрүзүнге 10—12 хүннерден хөй эвес үениң иштинде дооскан турарын доктаадыр. Лённуң болгаш конопляның бастырылгазын бүгү лён болгаш конопля дүжүдүн ажаап алырының доостурун манавайн, сноптарның кургаанының соонда дораан эгелеп чорударын хандырар, бастырылганы чамдык участоктарның ажаап алыышкынының соонда 10 хүнден орайтатпайн доозар.

2. Лён саванының кол массазының чадылгазын азы шыгыдыышкынын августа эгелээш, чадылга азы шыгыдыышкын талазы-биле ажылды сентябрьның 15-тен, а конопляның—октябрьның 1-ден орай эвесте доозар дээш колхозтарда лён-долгунецти болгаш конопляны бастырылга соонда дораан-на чогуур өйүнде чадарынче болгаш шыгдарынче ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының онза кичээнгейин СЭКП ТК-ниң Пленуму угландырып тур) Лённуң болгаш конопляның саваннарын чадыгга коптарарын болгаш шыгдыышкындан уштурун чогуур өйүнде чорударын, ооң дараазындагы ажылдаашкынын болгаш күрүнеге дужаарын хандырар.

3. Лён болгаш конопля саванын хүлээп алыр болгаш ажылдап болбаазырадыр чорукту организастыг эрттирери дээш лён-долгунецти болгаш конопляны белеткеп эгелээринге чедир бүгү-ле белеткел пунктуларын, лён заводтарын, пенька заводтарын, лён-долгунецтиң болгаш конопляның саванын үлетпүрге ажылдап кылыр цехтерин, лён-долгунецти бастырар цехтерни белен тургузарын ССРЭ-ниң Калбак хереглел барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга хүлээдир.

ЧИГИР СВЕКЛАЗЫНЫҢ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. 1954 чылдың дүжүдүнүң чигир свеклазын ажаап алыры болгаш свекла белеткээр пунктуларга чидириг чокка чүдүрүп чедирери база оны чигир заводтарынга чогуур өйүнде ажылдап болбаазырадыры болза, чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының база чигир үлетпүрүнүң ажылдакчыларының эң чугула сорулгазы болур деп СЭКП ТК-ниң Пленуму санап тур.

Чигир свеклазының дүжүдүнүң 1954 чылда доктаатынган планын күүседирин чугаажокка хандыры дээш чигир свеклазының тарылгазының ажаалдазын күштелдиреринче, э ол ышкаш чигир свеклазын чогуур өйүнде чидириг чокка ажаап алырын хандырар талазы-биле хемчеглерни боттандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, СЭКП-ниң крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга айтыр.

2. МТС-терде болгаш совхозтарда свеклокомбайнарны болгаш свеклоподъёмниктерни чигир свеклазын ажаап алырынга бүрүн ажыглаарынче, холдун күш-ажылының чарыгдалдарын максималдыг кызырарынче болгаш ажаап алыышкын үезинде свекла дүжүдүнүң чидирин болдурбазынче онза кичээнгей салырын партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарындан ТК-ниң Пленуму негеп тур, ону боттандырарда МТС-терде болгаш совхозтарда бүгү-ле бар турар свеклоподъёмниктерни болгаш свеклокомбайнарны чогуур өйүнде септеп алыр болгаш белеткээр, четчир санныг тракторларны ажаап алыышкынның төнчүзүнге чедир бижыглаар.

3. Чигир свеклазын казарын болгаш чигир заводтарынче база свёкла белеткээр пунктуларже сөөртүрүн доозарының мооң адаанда хуусааларын доктаадыр:

	Казарын доозары	Сөөртүлгени доозары
Украин ССР-ге	октябрь 25	ноябрь 5
Молдав ССР-ге	ноябрь 1	ноябрь 20
Казах ССР-ге болгаш Киргиз ССР-ге	ноябрь 15	декабрь 1
Грузин ССР-ге, Армян ССР-ге, Краснодар крайга	ноябрь 10	декабрь 1
Литва ССР-ге, Латви ССР-ге, Эстон ССР-ге болгаш Белорус ССР-ге	октябрь 20	ноябрь 10
Алтай крайга болгаш Бурят-Моол АССР-ге	октябрь 10	ноябрь 1
Воронеж, Курск, Тамбов, Пенза областарга болгаш оон арткан свекла тарыыр районнарга	октябрь 20	ноябрь 5

Республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, свёкла тарыыр районнарның крайкүүскомнары болгаш облкүүскомнары, тус черниң бандалдарын болгаш свекланың хөгжүлдезин барымдаалап тургаш, ажаап алыышкынның планнарын болгаш чигир свеклазының массалыг казылдазының эгелээр хуусаларын доктаадыр.

4. 1954 чылдың август 15-тен орай эвесте чигир свёклазын хүлээп алыр бүгү-ле белеткел пунктуларын белеткээрин, бар турар деңзи ажыл-агыйын септээрин, дериг-херекселдерни болгаш свёкланы базырынга четчир санныг шывыгларны белеткээрин, свекла белеткээр пунктуларны дуржулгалыг деңзичн, ажаакчы болгаш ылгакчы кадрлар-биле четчелээринче онза кичээнгейни салырын ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга хүлээдир.

Республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, свёкла тарыыр районнарның крайкүүскомнары, облкүүскомнары болгаш ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозу свекла тарыыр районнарда оруктарны тударын болгаш септээрин, база ол ышкаш свекла белеткээр пунктуларже кирер кол эжиктерни септээрин 1954 чылдың август 15-ке чедир доозарының хемчеглерин алыр.

КАРТОФЕЛЬДИ, НОГААЛАРНЫ БОЛГАШ ЧИМИСТЕРНИ АЖААП АЛЫР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Элээн хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары картофельдиң, ногааларның ажаап алыышкынын кыска хуусаада белеткеп чорударының талазы-биле 1953 чылда четчир хемчеглер албаанын ол чорук картофельдиң болгаш ногааларның ажаап алыышкынын озалдадып, ол культураларның дүжүдүнүң улуг чидириглериң болдурганын СЭКП ТК-ниң Пленуму демдеглеп тур. Калинин, Владимир, Ярославль, Киров, Иваново областарның, Белорус ССР-ниң хөй-хөй колхозтарынга картофель тарылгаларының чамдызы ажаап алдынмайн артып калган. Ажаап алдынган дүжүттү эки кадагалаарынче эргежок чугула хемчеглер база алдынмаан, ооң хараазы-биле элээн хөй колхозтарга болгаш совхозтарга картофельди ооргалап чыырын болгаш кадагалалга салырын чогуур белеткелдер база картофельдиң чемин сорттулаашкын чокка чоруткан. Садыг болгаш белеткел организациялары, колхозтар болгаш совхозтар ногааларны чаа хевээрзин үр кадагалалга салбааннар.

2. Ногааларның болгаш картофельдиң ажаап алыышкынын бо чылын өй-шаанда эгелээрин база доозарын хандырарын болгаш ол культураларның дүжүдүнүң чидирин болдурбазын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозунга, областарның, крайларның база республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдир.

Бо сорулга-биле картофельдиң болгаш ногааларның ажаап алыышкынын максималдыг механизастаар база картофель ажаар бүгү комбайннарны, механизмнерни бүдүрүкчүлүг ажыглаар. Ол машиналарга ажылдаар чогуур санныг механизатор кадрларны белеткээр, картофельдиң болгаш ногааларның механизастатынган ажаап алыышкынынын техниказын шыңгээдип алырының талазы-биле тускай практиктиг кичээлдерни оларның-биле чорудар, комбайннар-биле, свёкла көдүртүкчүлери-биле база өске-даа машиналар-биле ажаап алырынга тааржыр картофель болгаш ногаалар участоктарын ажаап алыышкынының агрегат санынга быжыглап бээр.

Бо чылын картофельдиң болгаш ногааларның дыка улуг шөлдерин хол-биле ажаап алыр деп чүвени өөренип көргеш, картофель ажаап алыышкынының баштайгы хүнеринден эгелээш-ле чогуур санныг колхозчуларны болгаш совхозтар ажылчыннарын үндүрүп бээрин, оларның күш-ажылын шын организастаарын болгаш бүгү колхозчулар база совхозтар ажылчыннары бүдүрер ажылдарның нормаларын күүседирин болгаш ажыр күүседирин хандырарын областарның, крайларның, республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдир.

3. Ыяавыла дужаалдаларны, натура төлевирип болгаш садып алыышкыннарның күрүне планнарын күүсеткенинниң, чоннуң чаа ногаалар хереглелээниң үезин узадыр болгаш ногаа ажылындан орулгалыг чорукту бедиткенининг соонда ногааларның артыкшылдарын эң ажыктыг ажыглаар сорулга-биле ногааларның бөдүүн болбаазырадылгазын, чаа капустаны болгаш столовая корнеплодтарын кышкы, часкы үеде садары-биле ооргалай чыыр черлерге, оңгарларга болгаш шыгжавыр черлеринге кадагалаарын организастаарын колхозтарга болгаш совхозтарга сүмелээр. Хааржактарны болгаш доскаар саваларны бүдүрерин база колхозтарга садарын Центросоюзка, Центропромсоветке хүлээдир.

4. Садтарның, виноградниктерниң, цитрустуг олуртулгаларның, чай плантацияларының болгаш торгуыяштарының ажаалдазын экижидериниң эргежок чугулазынче ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүр барааннар министерствозунуң, Украин ССР-ниң, Грузин ССР-ниң, Узбек ССР-ниң, Таджик ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Молдав ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Армян ССР-ниң, Краснодар болгаш Ставрополь крайларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының кичээнгейин угландырар.

Чимистерниң, виноградтың, субтропиктиг культураларның, шайның болгаш торгу коконнарының дүжүдүн өй-шаанда чыып алырын болгаш белеткелдер планын күүседирин хандырарының талазы-биле эргежок чугула хемчеглер алырын айыткан республикаларның, крайларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдир.

ТАПКЫ БОЛГАШ КЭЭШПЕ АЖААП АЛЫРЫНЫҢ БАЗА БЕЛЕТКЕЛДЕРИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Тапкы болгаш кээшпе дүжүдүн өй-шаанда ажаап алыр болгаш ол культуралар продукциязының белеткелдер планын чугаажокка күүседир сорулга-биле ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүр барааннар министерствозунга, чер-черниң партия болгаш совет органнарынга хүлээдири болза:

а) одуруглар аразының бок үнүштер ашталгазын болгаш үлдүредилгезин эки чоодарын база тапкының, кээшпенің аарыглары-биле, хоралакчылары-биле демисежир хемчеглерни күүседирин хандырар;

б) кургадылга оран-саваларының септелгезин өй-шаанда доозар болгаш тапкыны база кээшпени кургадырынга хереглээр өске-даа тудутларны колхозтарга болгаш совхозтарга дерип кылыр;

в) тапкыны болгаш кээшпени кадырарының шын чурумун сагырын, ол ышкаш кургаткан тапкыны хааглыг оран-саваларга ооң үрелишкинин болдурбайн кадагалаарын колхозтарга болгаш совхозтарга хандырар;

г) тапкының болгаш кээшпенің ажаап алыышкынын, кургадылгазын база күрүнеге дужаалдазын чорударын харугда организастап тургаш, тапкының болгаш кээшпенің ажаап алыышкынын соок-донут дүшкүже чедир чер болганга доозар.

ҮРЕЗИН УЧАСТОКТАРЫНЫҢ ДҮЖҮДҮН АЖААП АЛЫРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, элээн хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары тарылга планнарын күүседирингe эргежок чугула хемчээдиг көдээ ажыл-агый культураларының боттарының сорттуг үрезиннери-биле колхозтарны болгаш совхозтарны хандырарының херээнге чогуур кичээнгей салбайн турарын СЭКП ТК-ниң Пленуму демдеглеп тур. Үрезиннер урарының 1953 чылда доктаатынган чуруму колхоз болгаш совхоз бүрүзү эргежок чугула санныг шилиндек сорттуг үрезиннерни уруп алырын хандырар арганы берген, ындыг турбуже Белорус ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Смоленск, Владимир, Калинин, Кострома, Ярославль, Великие Луки, Новгород, Псков, Киров, Калуга, Тулә, Молотов болгаш чамдык өске-даа областарның, крайларның, республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары үрезин участоктарының дүжүдүнүң ажаап алыышкынын, ниити тарылгаларның үрезин бастырылгазын болгаш уруушкунун болдуруп болбазы-биле узамдыктырган, ооң түңнелинде дыка хөй колхозтар боттарының сорттуг үрезиннери-биле боттарын хандырбаан, ынчаарга колхозтарның хөй санныг үрезиннери өй-шаанда кургатынмаан болгаш арыглатынмаан база үрелишкинге таварышкан.

Белеткелдер министерствозу, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, элээн хөй областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары сорттуг үрезиннерниң күрүне курлавырларын тургузарынче эргежок чугула хемчеглер албааннар, оларны белеткээриниң планын күүседирин хандырбааннар, сорттуг үрезиннерни ээ-хайгаарал чок оолдурган болгаш хөй таварылгаларда аңаа таарымча чок оран-саваларга кадагалаар чорукту болдуруп турганнар.

1954 чылда колхоз болгаш совхоз бүрүзүн көдээ ажыл-агый культураларының боттарының эки шынарлыг сорттуг үрезиннери-биле бүрүн хандырарынче хемчеглер алырын Көдээ ажыл-агый министерствозундан, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозундан, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарындан СЭКП ТК-ниң Пленуму негеп тур.

2. Үрезин фондуларынга уруушкун болза, чаштырылганың агротехниктиг нормаларын барымдаалавышаан, шилиндек сорттуг үрезиннер-биле, хамыктың мурнунда үрезин участоктарының дүжүдүнден чорутунган турар ужурлуг деп доктаадыр. Үрезин участоктарының шилиндек сорттуг үрезиннери чедишпес болза, күрүнеге тараа дужаарының планы күүсетингиже чедир ниити тарылгаларның эң дүжүттүг участоктарындан урулданы шилиндек үрезиннер-биле чорудар. Магадылал болгаш шилчип турар үрезин фондуларынга үрезин уруушкунун күрүнеге тараа дужаарының планы күүсетинген соонда чорудар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга доктаатқан чаштырылганың агротехниктиг нормаларын болгаш тарылга планын барымдалааш, дүжүт ажаап алыышкыны эгелегиже чедир үрезиннер урарының планын колхозтарга болгаш совхозтарга доктаадырын облкүүскомнарга, крайкүүскомнарга болгаш республикаларның Министрлер Чөвүлелдериңе хүлээдир.

3. Кур болгаш курукқан черлерге тарыыры-биле кадыг кызылтастың эки шынарлыг сорттуг үрезиннери-биле Казахстанның, Поволжьеның, Сибирьниң болгаш чурттуң өске-даа чөөн-чүк районнарының колхозтарын болгаш совхозтарын хандырар сорулга-биле үрезин сорулгазынга, ашгы-ашгы складтаарынга, эки кадагалаарынга болгаш кур черлер шыңгээдип алырының районнарынче өй-шаанда сөөртүп чедиреринге таарышкан кадыг кызылтас үрезинин белеткээрин хандырарын Белеткелдер министерствозунга хүлээдир.

4. Колхозтарда болгаш совхозтарда картофельдиң үрезин фондуларының уруушкунун олуртулгаларның агротехниктиг нормаларының талазы-биле бүрүн хереглелдиң хемчээлинге райончутунган сорттарның сорттап арыглаан чеминдери-биле хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга хүлээдир. Сорттуг үрезин картофели чок колхозтарга болгаш совхозтарга ажаап алыышкын үезинде аналга картофельди сорттуг картофелье солуурун азы сорттуг картофели артыкшылдыг колхозтардан болгаш совхозтардан садып алырын организастаар.

5. Колхозтарга болгаш совхозтарга үрезин херээн экижидер дугайында, 1954 чылдың дүжүдүнден сорттуг үрезиннерни болгаш сорттуг картофельди белеткээриниң планының дугайында, сорттуг үрезиннерниң күрүне курлавырын тургузарының болгаш сорттуг үрезиннерни бүдүрерине база дужаарынга колхозтарның, совхозтарның материалдыг сонуургалын бедидеринин дугайында саналын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге киирип келирин ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга болгаш Белеткелдер министерствозунга хүлээдир.

КҮЗҮН ЧАЖАР КУЛЬТУРАЛАРНЫҢ ТАРЫЛГАЗЫН ЧОРУДАРЫНГА БЕЛЕТКЕНИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Тараа ажыл-агыйын хөгжүдеринге болгаш ылаңгыя аъш-чемниң тараазын бүдүрүп үндүрерингe күзүн чажар культуралар аажок чугула ужурдузалыг болуп турар. Ындыг турбуже чамдык областарда, крайларда болгаш республикаларда күзүн чажар культураларның болбаазырадыышкынында улуг четпестер бар. Хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда күзүн чажар культуралар тарылгазынга хереглээр черлерин ажыллдап кылырын өй-шаанда эвес болгаш эки шынарлыг эвес чорудуп, органиктиг болгаш минералдыг удобреннелерни чайын аңдарган черлерге эвээшти төп, күскү тарылганың хуусаазын каржызы-биле үреп, күскү тарылгаларның барык-ла чартыын канчап-даа таарышпас орай хуусаада чорудуп турар. Күзүн чажар тарааларның тарылгаларын чаштырылганың кудулаткан нормалары-биле база эки шынарлыг эвес үрезиннер-биле чорудуп турары ховар эвес. Бо бүгү болза, күзүн чажар культураларның дүжүдүн кудуладырынга чедирер.

2. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга; ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга СЭКП ТК-ниң Пленумунуң хүлээдири болза:

а) бо чылын күзүн чажар тарааларның тарылгаларынга хереглээр черлерин өй-шаанда база бедик шынарлыг ажылдап кылырын, удобреннелерни төгерин болгаш күзүн чажар культуралар тарылгазын колхозтарга болгаш совхозтарга чер-черниң байдалдарынга таарыштыр дээре агротехниктиг хуусааларда чорударын хандырар.

Дыка хөй областарда күзүн чажар тараалар элээн удуг шөлдерде чайын аңдартынмаан мурнундагы черлерге чаштынып турарын өөренип көргеш, мурнундагы культураларны ажаап алганының соон дарый, ынчалзажок күзүн чажар тарааларны тарылгаже чедир ийи—үш неделядан орай эвесте ол черлерни өй-шаанда аңдарарынче онза кичээнгей салыр;

б) күзүн чажар тарылгага бедик шынарлыг үрезиннер белеткээрине болгаш бирги эвилчегде чажарынга эки шынарлыг сорттуг үрезиннерни тарылга сорулгаларынга четче ажыглаарынче онза кичээнгей салыр, чаштырылганың кудулаткан нормалары-биле тарырын болдурбас, күзүн чажар культураларның тарылгазынга кызыы одуруглай болгаш хана-карактай чажар аргаларны калбаа-биле ажыглаар. Күзүн чажар тарааларны үрезин участоктарынга эки районнуткан сорттарның шилиндек үрезиннери-биле тарырын хандырар.

в) тарылгага болгаш күзүн чажар культураларның, бирги эвилчегде күзүн чажар кызылтастың күскү немелде чемгерилгезинге чуурун каан суперфосфатты калбаа-биле ажыглаарын хандырар. Күскү уеде күзүн чашкан тарааларны малга бастырарындан шынгыы камгалаарын организастаар. Күзүн чашкан тарылгаларга хар доктаадыышкынын чорударын хандырар.

3. Барын Сибирьниң, Уралдың, Соңгу Казахстанның болгаш Заволжьеның элээн хөй районнарында күзүн чажар культуралар кыштаглаашкынының таарымча чок байдалдарының хараазы-биле куду дүжүттерин берип, азы шуут өлүп турарын өөренип көргеш, аъш-чем культураларының тарылга шөлдериниң талазы-биле онаалдаларының күүселдезин хандырар төлээде, планнаашкын үезинде күзүн чажар культураларның тарылгаларын чазын чажар кызылтас тарылгалары-биле солуурун боттарының көргени-биле чорудар эргеин айыткан районнарның чер-черде совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга тыпсыр.

4. Чазын чажар культураларның тарылгазын 1955 чылда ыяавыла күскү аңгыс аңдарылгазынга болгаш чайын аңдарган черлерге чорудар кылдыр бо чылдың күскү аңгыс аңдарылгазының күрүне планын колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге чугаажок күүседирин хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарынга СЭКП ТК-ниң Пленуму хүлээдип тур.

(Уламчызы 3-кү арында).

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазынын дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

IV.

Көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң болгаш садып алыышкыннарның күрүне планнарын күүседирин хандырар дугайы

(Уланчызы. Эгези 2-ги арында).

1. Көдээ ажыл-агый продуктуларының ыяавыла дужаалгаларын онаарының гектар барымдалаар принцивиниң каржы үрээшкиннерин болгаш белеткелдериң планнаашкынында улуг ышкындырыгларны узуткаар талазы-биле партияның болгаш чазак тың чорудуп турар хемчеглери, көдээ ажыл-агый продуктуларын садып алыышкынның бедиткен өртектери-биле күрүненің садып алырын көвүдетпээн чоруктан чогуур түңнелдерни кылбайн турарлар.

Тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң күрүне планнарын күүседирин колхозтарның болгаш совхозтарның эң чугула хүлээлгези болур деп партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер органнарынга сагындырары эргежок чугула деп СЭКП ТК-ның Пленуму санап тур.

Көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң болгаш садып алыышкынарының херээн удуртурун экижидип, күрүненің болгаш белеткелдиң сагылга-чурумун быжыдарын хандырып, колхозтарның, совхозтарның болгаш тус-тус хуузында дужаакчыларның күрүне мурнунга бүгү хүлээлгелерин күүседирин дээш партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарының удуртукчуларынга негелделиг болур чоруктуң бедидеринге эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозуига, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур.

2. СЭКП ТК-ның Пленумунуң санаары болза, көдээ ажыл-агый продуктуларының ыяавыла дужаалдаларының хемчээлинин эвээжээни-биле холбаштыр колхозтар болгаш колхозчулар барааннаг продукцияның элээн хөй кезиин күрүнеге садып алыышкынның бедиткен өртектери-биле садар аргалыг болуп турар. Ынчалза-даа, көдээ ажыл-агый продуктуларының садып алыышкынарының херээ элээн хемчээл-биле ала-чаягаарлаашкынче кирген. Чер-чернин хөй-хөй партия, совет болгаш белеткел органнары күрүненің бо продуктулар талазы-биле хереглелдерин хандырарының эң чугула үнер дөзү болур көдээ ажыл-агый продуктуларының күрүне садып алыышкыннарының ужур-дузазын чогууру-биле үнелевейн турар болгаш садып алыышкыннарның күрүне планнарын чугаажокка күүседирин эргежок чугула хемчеглерни албайн турарлар. ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозунуң, Центросоюзтуң болгаш Белеткелдер министерствозунуң талазындан бо эң чугула херекти тендии багай удуртуп турарының түңнелинде, мал ажылының продуктуларының садып алыышкынары багай чорупп турар, күрүнеге сүттү, эттти дүктү садар дугайында хөй-хөй колхозтар-биле керээлер чардынмаан, а эргежок чугула үлетпүр бараанарын өй-шаанда сөөртпейн турарындан хөй-хөй районнарда колхозтар саткан продуктуларының ужун оларны кооперациядан садып алыр аргажок болуп турар. Центросоюз болгаш ооң чер-черде органнары колхозтарга үлетпүр барааннарын уткуй садыглаар дугайында оларга даасқан сорулгаларны багай күүседип, үндүрүп берген барааннарны болгаш мал чемнерин төтчеглээр база соругдаан үүлүнге ажыглавайн турарының хөй санныг фактыларын чайлатпайн турар болгаш колхозтарга үлетпүр бараанарын, ылаңгыя чүк машиналарын, шагыг материалдарны болгаш өске-даа барааннарны садар талазы-биле улуг өрелерни болдурган, белеткетинген продуктуларны савалаар болгаш сөөртүрүнге эргежок чогуур савалар-биле хандырар дугайында чугула хемчеглерни албайн турарлар.

Мал ажылының продуктуларының садып алыышкынарын чорудуп турарында улуг четпестерни чайладып, бо херекти оперативтиг удуртурун дыка экижидип, 1954 чылда эът, сүт, чуурга, дүк болгаш мал ажылының өске-даа чиг-эдининг садып алыышкынарының күрүне планнарын чугаажокка күүседирин хандырарын ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозундан, Эът болгаш сүт продуктулар министерствозундан, Центросоюзтан, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет органнарындан негээр.

Чонну көдээ ажыл-агый продуктулары-биле, үлетпүрүү чиг-эт-биле хандырар чорук хандырылганың чаңгыс-аай күрүне планы болур тараа, рис, үстүг культураларның үрезиннери, картофель, ногаалар, эът, сүт, чуурга болгаш дүк белеткелдериниң болгаш күрүне садып алыышкыннарының планнарын бүрүн күүсеткенинден болур дээрзин өөренип көргеш, белеткелдерниң болгаш күрүне садып алыышкынарының планнары республикаларга, крайларга, областарга болгаш районнарга катай хаара күүсетинген болза, ынчаарда бо продуктуларның белеткелдериниң болгаш садып алыышкыннарының планнарын күүсетинген деп санаарын доктаадыр.

Кукурузаның болгаш кырлыгкараның орай быжары-биле холбаштыр база колхозтарда тарааның күрүне белеткелдерин чедишкинниг чорудар сорулга-биле кукурузаны болгаш кырлыгкараны дужаар планныг база тараа культураларын дужаар талазы-биле хүлээлгелерин күүсеткен, чээлини дедир эгиткен болгаш тывыскан счёттар ёзугаар натура төлевирин күүсеткен колхозтардан, кукуруза болгаш кырлыгкараны дужаарын дүрүм ёзугаар доктаатканы хуусааларында хандырар төлээде, бо культураларны күрүнеге дужаар талазы-биле хүлээлгелерин күүсеткиже чедир 1954 чылдың дүжүдүнүң тараазын күрүненің садып алырын чорударын Белеткелдер министерствозунуң район төлээлериниң кирип келгенин ёзугаар белеткел организацияларынга чөпшээрээр эргени райкүүскомнарга тыпсыр.

Тараа дужаалгазының талазы-биле боттарының хүлээлгелерин, МТС-тернің ажылдааны дээш тывыскан счеттар ёзугаар натура төлевирин күүсеткен болгаш чээлини дедир эгиткен колхозтардан 1954 чылдың дүжүдүнүң тараазының күрүне садып алыышкынарын чорударын район, область, край болгаш республика ниитизи-биле күүсеткен, күүсетпээни хамаарылга чокка чорударын белеткел организацияларынга чөпшээрээр.

3. Белеткелдер министерствозу 1954 чылдың дүжүдүнден тараа белеткелдерниге белеткелди багай чорудуп, чамдык областарга тараа белеткел черлериниң пунктуларын өй-шаанда белеткевээнниниң чылдагаанындан колхозтардан болгаш совхозтардан тарааны хүлээп алырын саададып, белеткетинген хөй санныг тарааларны ажык черлерге савалааш салып, тарааны белеткел пунктуларынга ажаап кадагалаар үезинде ооң шынарын баксыралыр болгаш үреэр фактыларны болдуруп турган эрткен чылдарның четпестерин болгаш ышкындырыгларын катаптап турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур.

Белеткелдер министерствозу тараа шыгжаар черлерниң тудуунуң планын күүседирин саададып турар. Бо чылдың июнь 10-да турганы-биле алырга, тараа складтарының тудуунуң планы чүгле 7,9 хуу күүсетинген, ынчангаш 1953 чылдың ол үезинге бодаарга, 236 тоннадан эвээш тараа кирер ишкир складтар ажыглалда кирген. Элеваторларның тудуу дендии багай чорутунуп турар. 1954 чылдың бирги чартыында 29 элеваторларны ажыглалга хиирер ужурлуг турган болза, а херек кырында чүгле чаңгыс элеваторну ажыглалга кирген. Ростов, Саратов, Чкалов, Куйбышев, Пенза, Челябинск областарда, Краснодар крайда, Башкир АССР-де болгаш Казах ССР-ниң областарының хөй нуруузунда мынчага чедир чаңгыс-даа тараа склады туттунмаан. Тараа белеткел черлериниң пунктуларының техниктиг суурунуң септелгези база-ла оожум гемпилер-биле чорутунуп турар. Склад ишкириниң капитал септелгезиниң планы 67 хуу болгаш агар септелгезиниң— 86 хуу күүсетинген. Союззаготтранстың болгаш совхозтранстарның автопаркызының тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын сөөртүрүнге белеткелин онза багай организастаан.

1954 чылда тараа белеткелдериниң болгаш садып алыышкынарының күрүне планын күүседир сорулга-биле техниктиг суурну тараа белеткелдерингe өй-шаанда белеткээринче хемчеглерни ап база күрүнеге тараа дужаалгазын дүжүт ажаап алыышкынының оаштайгы хүнниринден-не организастап, колхоз бүрүзү тараа, үстүг культураларны дужаар талазыөлде хүлээлгелерин, МТС-тернің ажылдааны дээш тывыскан счёттар ёзугаар натура төлевирин, чээлини дедир эгидерни күүседирин болгаш совхоз бүрүзү күрүнеге тараа дужаарының планын күүседирин дүрүм ёзугаар доктааткан хуусааларда хандырарын ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунга, Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга база совхозтарлыг болгаш дузалаар ажыл-агыйларлыг өске-даа министерстволарга болгаш ведомстволарга, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткел органнарынга, колхозтарның, МТС-тернің болгаш совхозтарның удуртукчуларынга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур. Тараа болгаш үстүг культураларның садып алыышкынарының планын чугаажокка күүседирин хандырар.

4. Колхозтарның болгаш колхозчуларның тараа болгаш үстүг культураларны бүдүреринге материалдыг соңуургалын бедидер сорулга-биле:

1954 чылдың дүжүдүнден эгелээш колхозтарның күрүнеге тараа болгаш үстүг культураларның үрезиннерин ыяавыла дужаарының күштүг турар нормаларын чиигедир болгаш садып алыышкынның бедиткен өртектери-биле бо культураларны күрүнеге садып алырын көвүдедир;

колхозтарга машина трактор болгаш тускайжыткан станцияларның күүсеткенин тараа болгаш үстүг культураларның талазы-биле ажылдарның натура төлевириниң зоналар аайы-биле тус-тус көрген, кадыг хемчээлин 1954 чылдан эгелеп чорудар.

Күрүнеге тараа болгаш үстүг культураларның ыяавыла дужаалгаларының гектар барымдалаар доктаамал нормаларын болгаш МТС-тернің ажылдааны дээш натура төлевириниң кадыг хемчээлдерин колхозтарга чедирип турарын, дужаалгаларның болгаш натура төлевириниң кадыг хемчээлдериниң районнар аайы-биле доктаатынган нормаларын сагыыры дээш шынгыы контрольду хандырарын ССРЭниң Белеткелдер министерствозунга болгаш Көдээ ажыл-агый министерствозунга, чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер органнарынга хүлээдир.

Ыяавыла дужаалгаларның гектар барымдалаар доктаатынган нормаларын, а ол ышкаш МТС-тернің ажылдааны дээш тывыскан счёттарны ёзугаар саналан колхозтарның хүлээлгелеринден ажып турар кылдыр тараа болгаш үстүг культураларны күрүнеге дужаар талазы-биле онаалгаларны колхозтарга чедирерин эрге-чагырганың чер-чер органнарынга хоруур.

5. 1954 чылдың дүжүдүнден эгелээш балык тудар, ус-тывыш артельдериниң колхозчуларның, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, кежигүннериниң ажыл-агыйларын күрүнеге тарааны ыяавыла дужаарындан хостаар.

6. Тарааның ыяавыла дужаалгаларының болгаш МТС-тернің ажылдааны дээш натура төлевириниң талазы-биле колхозтарның, колхозчуларның болгаш өске-даа хуузунда дужаакчыларның кырында санатының турар үүгү-үе өрелерни олардан үндүр сиижир.

7. Бүгү-ле күрүне, колхоз болгаш кооператив дээрбелериниге, тараа соктаар болгаш саржат оңдурер черлерге тараа, тараа-оозы, крупа болгаш үстүг культураларны, база ристи тыртканы болгаш оозаазыратканы дээш тараа тыртырыкчыларындан натура-биле төлевир тыртарын күш чок болдурар болгаш бо айыткан культураларны тыртканы база болбаазыратканы дээш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң доктаатканы тараа тыртырарының төлевириниң хемчээлдерин ёзугаар акша-төлевирин чорударын доктаадыр.

8. Тарааның болгаш үс-үрезиннериниң комбаннар-биле ажаап алыышкынындан, бастырылгазындан, арыглаашкынындан, сөөртүлгезинден, кургадылгазындан ангыда станцияларның күүсеткени тараа болгаш үстүг культураларның талазы-биле ажылдарның натура төлевирин ёзугаар счёттарны дүжүт ажаап алыышкынының эгелээринге чедир бир айдан орай эвес үениң иштинде колхозтарга тыпсырын, натура төлевириниң счёттарын ёзугаар колхозтардан алза чогуур тарааны болгаш үстүг культураларның үрезиннерин олардан дужааган турарын хандырарын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болгаш ооң чер-черде органнарынга, а ол ышкаш машина-трактор болгаш тускайжыткан станцияларның директорларынга хүлээдир. Тарааны болгаш үстүг культураларны комбайннар-биле ажаап алган база бастырылга, арыглаашкын, сөөртүлге болгаш кургадылга талазы-биле ажылдар дээш счёттарны 5—10 хонук бүрүзүнде тыпсып турар.

Машина-трактор болгаш тускайжыткан станцияларның чоруткан ажылдарының ужун натура төлевирин шын болгаш өй-шаанда санажыры дээш, колхозтарга счёттарны доктаткан хуусааларда тыпсыр болгаш тывыскан счёттар ёзугаар натура төлевириниң чуруму-биле оларның төлезе чогуур тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын колхозтарның дужаары дээш күрүне мурнунга түс-тузунда харысалгалыг болурун машина-трактор болгаш тускайжыткан станцияларның директорларынга дагзыр, а күрүнеге көдээ ажыл-агый продуктуларының дужаалгаларының талазы-биле хүлээлгелерин күүседири-биле бир дөмей натура төлевириниң бүрүн киирилдези дээш харысалганы Белеткелдер министерствозунуң район төлээлеринге дагзыр.

9. Колхоз, совхоз бүрүзү крупа болгаш тараа-бобы культураларның ажаап алыышкынын өй-шаанда болгаш чидириг чокка чорударын база бо культураларның тараа белеткелдериниң планнарын күүседирин хандырарын, а ол ышкаш колхозтардан болгаш колхозчулардан чигетараа, кырлыгкара, чочактараа болгаш өске-даа крупа, бобы культураларның күрүне садып алыышкыннарың калбаа-биле чорударын ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, Белеткелдер министерствозунга, чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер органнарынга хүлээдир.

10. Күрүне тараазының болгаш үстүг культураларның үрезиннериниң өй-шаанда болгаш үзүктелишкини чок хүлээп алыышкынын база бүрүн кадагалалын хандырары-биле Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүненің материалдыг курлавырларының кол эргелелинге, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, Центросоюзка, чер-черниң партия, совет болгаш белеткелдер органнарынга хүлээдири болза:

а) тараа белеткелдериниң эгелээринге чедир бүгү белеткел пунктуларын күрүненің тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларының үзүктелишкини чок хүлээп алыышкыннарын, сөөртүлгезин, кадагалалын херек кырынга хандырып шыдаар ажылдакчылар-биле четчелеп тургузар;

б) элеваторларның, складтарның, тараа кургадыр черлериниң, савааларның, механизация чепсектериниң, эртер оруктарның, а ол ышкаш тараа арыглаар, деңзи болгаш лаборатор дерилгезиниң база херекселдиң септелгезин болгаш бүрүн белен тургузарын мурнуу районнарга—июль 1-дең эрттирбейн, төп районнарга—июль 10-га чедир болгаш арткан районнарга—июль 20-га чедир доозар. Складтың, тараа кургадыр черлериниң, дээрбелериниң, элеваторларның, а ол ышкаш белеткел пунктуларының склад чанының девискээрлериниң дезинфекциязын тараа белеткелдерин эгелээринге чедир чорудар.

11. Казахстанның, Сибирьниң, Уралдың, Поволжьениң районнарында болгаш Соңгу Кавказтың районнарының чамдыызында тараа культураларының тарылгазының калбарганы-биле холбаштыр база бо районнарда күрүненің белеткел пунктуларынга кирип турар тарааларны хүлээп алырын, таарыштыр тургузарын болгаш бүрүн камгалаарын хандырар сорулга-биле «Күр болгаш курукқан черлерни шингээдип ап турар районнарга Белеткелдер министерствозунуң элеваторларын болгаш тараа складтарын тудар дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1954 чылдың июнь 7-деги доктаалын күүседирин хандырарын Белеткелдер министерствозунга, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинге болгаш Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге хүлээдири болза:

а) 1954 чылда күр болгаш курукқан черлерни шингээдип ап турар районнарга ниити ишкири 1824 мун тонна тараа кирер складтарны болгаш ниити ишкири 375 мун тонна элеваторларны, ооң иштиндеп РСФСР-ге ишкири 1341 мун тонна складтарны болгаш ишкири 326 мун тонна элеваторларны, Казах ССР-ге ишкири 483 мун тонна складтарны болгаш ишкири 49 мун тонна элеваторларны тудар болгаш ажыглалга киирер;

б) 1955 чылда күр болгаш курукқан черлерни шингээдип алырының районнарынга ниити ишкири 11 миллион тонна тараа кирер складтарны болгаш ниити ишкири 398 мун тонна элеваторларны, ооң иштиндеп РСФСР-ге ишкири 5 миллион тонна складтарны болгаш ишкири 278 мун тонна элеваторларны, Казах ССР-ге ишкири 6 миллион тонна складтарны болгаш ишкири 120 мун тонна элеваторларны тудар болгаш ажыглалга киирер; 1954 чылда ишкири 7 миллион тонна тараа кирер складтарның тудуун эгелээр болгаш 1954 чылда бо складтарның тудуунуң талазы-биле ажылдарны 1955 чылдың бирги чартында тараа складтарын ажыглалга киирерин хандырар дээш оларның сметада көрдүнген үнезин 30—40 хуу хемчээли-биле күүседир;

в) 1954 чылда күр болгаш курукқан черлерни шингээдип ап турар районнарга 20 элеваторларның тудуунуң талазы-биле белеткел ажылдарынче база 1955 чылда 90 чаа элеваторларның тудуунче болгаш ажылдап турар элеваторларны, 3 автосептелге заводтарын оларны 1956—1957 чылдарда ажыглалга киирери-биле калбартырынче киирер.

12. Күр болгаш курукқан черлерни шингээдип ап турар районнарның ыраккы пунктуларындан тарааның болгаш өске-даа продуктуларның сөөртүлгезин хандырары-биле бо районнарга тараа болгаш өске-даа продуктуларны демир оруктарның шугумунга чедир сөөртүрү-биле чазаглыг болгаш чиигe шугумунуг демир оруктарның тудуунуң дугайында саналдарны өске министерстволарны болгаш ведомстволарны киириштирип тургаш ай хуусаа иштинде ажылдап кылгаш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге киирип келирин ССРЭ-ниң Күрпланынга, Орук харылзааларының министерствозунга, Автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктарның министерствозунга база Белеткелдер министерствозунга хүлээдир.

13. Тарааны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын үзүктел чокка сөөртүрүн хандырарын, шывыглыг шимченгир составты болгаш флотту чогуур өйүнде белеткээрин база көдээ ажыл-агый продуктуларын чогуур өйүнде болгаш чидириг чокка сөөртүрүнүң талазы-биле бүгү-ле эргежок чугула хемчеглерни чорударын Орук харылзаа министерствозунга база Далай болгаш хем флодунуң министерствозунга хүлээдир.

14. Белеткелдер министерствозу, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозу, ССРЭ-ниң Автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктар министерствозу, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия болгаш совет органнары тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын сөөртүрүнге автотранспорттуң белеткелин багай чорудуп турар деп СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур. Ооң түңнелинде Союззаготтранстың, совхозтранстарның, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунуң автоколоннарының, ССРЭниң Автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктар министерствозунуң авто-ажыл-агыйларының, машина-трактор станцияларының, совхозтарның болгаш колхозтарның дыка хөй санныг чүүк автомобильдери мынчага чедир септетинмээн. Ол ышкаш көдээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнге колхозтарның болгаш совхозтарның аът транспортунуң белеткели багай организастатынган.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнге автомобиль болгаш чүк транспортунуң белеткелинде улуг четпестерни үзүткаарын, автомашиналарның септелгезик доозарын кыска хуусаада хандырарын, дүжүт ажаап алыышкынының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле бүгү автотранспортту бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын чедип алыры-биле автопаркты чолаачылар-биле бүрүн четчелээрин Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктар министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партия крайкомнарынга болгаш обкомнарынга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга СЭКП ТК-ның Пленуму хүлээдип тур. Чаа организастатынган совхозтардан база тараа культураларының тарылгазын чаа шингээдип алдынып турар ырак чер участоктарында чорудуп турар совхозтардан болгаш колхозтардан дүжүт ажаап алыышкынының үезинде тарааны комбайннардан шуут-ла алгаш, тарааның эргежок чугула арыглаашкынын болгаш кургадылгазын кылып турар күрүненің белеткел пунктуларынга союззаготтранстың болгаш совхозтранстарның автоколоннаары сөөртүп чедирип турарын хандырар.

15. Күрүненің белеткел пунктуларынче тарааны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын чогуур өйүнде сөөртүп чедиреде колхозтарга болгаш совхозтарга дуза көргүзер төлээде, көдээ ажыл-агый продуктуларын сөөртүрүнге улус ажыл-агыйының өске адырларындан автомашиналарны хараа тыртып киириштирерин эргежок чугула деп санаар. Бо айтырыгның талазы-биле эргежок чугуда саналдарны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге он хонук хуусаа иштинде соңуургалдыг министерстволар-биле кады киирерин ССРЭ-ниң Күрпланынга дагзыр.

16. 1953 чылда хөй-хөй областарга болгаш республикаларга, ылаңгыя Новгород, Смоленск, Москва, Калуга, Иваново, Калинин, Ярославль, Молотов, Свердловск, Челябинск областарга болгаш Белорус ССР-ге картофель белеткелиниң болгаш садып алыышкынының багай чорутунганың СЭКП ТК-ның Пленуму демдеглеп тур.

Центросоюз болгаш ССРЭ-ниң Садыг министерствозу картофельди белеткээриниң болгаш садып алырының база хоорайларже болгаш үлетпүрлүг төптерже сөөртүрүнүң планнарын күүседирин хандырбаан, ногаалар садып алырын көвүдедиринге

(Төнчүзү 4-кү арында).

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында

СЭКП ТК-ның Пленумунуң 1954 чылдың июнь 24-те хүлээп алган доктаалы

(Төнчүзү).

бар турган болдунар аргаларыны ажыглаваан, ол-ла үеде дыка хөй колхозтар болгаш колхозчулар белеткелдерниң болгаш садып алыышкыннарның багай организастатынганының ужурунда боттарының артыкшылдыг картофелин болгаш ногааларын сайгарып шыдавааннар. Хереглел кооперациязы чаа чимистер, каттар болгаш кургаткан чимистер белеткеп, садып алырын 1953 чылда онза багай чоруткан. ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, областарның, крайларның болгаш республикаларның партия, совет болгаш белеткел органнарынга хүлээдири болза:

а) 1954 чылда картофель, ногааллар, чимистер, арбузтар, дынялар болгаш өске-даа продуктулар белеткээриниң болгаш садып алырының планнарын чугаажок күүседирин хандырар, ол продуктуларның чидер болгаш үрелир чоруун болдурбас;

б) картофельдиң болгаш ногааларның дужаалдазын ол культураларның дүжүдүнүң ажаап алыышкынының баштайгы хүннериниң эгелээш-ле, республика, край, область болгаш район бүрүзүнге картофель база ногаалар белеткээриниң болгаш садып алырының күрүве планын чогуур өйүнде күүседирин хандырып турар хемчээлдерге дужаарын организастаар. Эрте бышкан ногааларны болгаш чимистерни белеткээрин болгаш садып алырын көвүдедириниң база оларны хоорайларже болгаш үлетпүр төптеринче чогуур өйүнде сөөртүп чедиреринiң хемчеглерин алыр;

в) күрүве планын ёзугаар картофель болгаш ногаалар ап турар садыгларны, ажылчыннарның организастыг хандырылга черлерин болгаш өске-даа организацияларны 1954 чылдың июнь 10-дан орай эвесте көдээ районнарга, колхозтарга болгаш совхозтарга быжыглааш, боттарының транспорту-биле картофель болгаш ногаалар сөөртүп алырының база кышкы шыгжаашкынга оларны салырының онаалдаларын оларга доктаадып бээр;

г) хоорай чаны зонаның колхозтары болгаш совхозтары ногааларны болгаш эрте бышкан картофельди белеткелдер болгаш садып алыышкынар заводтары картофель белеткээриниң планына киириштир садыг четкизинче болгаш хөй-нинти чемненилге черлеринче шуут дужаарының практиказын 1954 чылда калбаа-биле ажыглаар, ону боттандырарда хоорай чаны зонаның колхозтарын болгаш совхозтарын магазиннерге болгаш хөй-нинти чемненилге черлеринге чогуур өйүнде онаап быжыглаар база күрүвениң белеткелдерин болгаш садып алыышкыннарын ёзугаар дужаатынган ногааларны үзүктел чокка хүлээп алыр чорукту хандырар;

д) картофельди колхозчуларның болгаш өске-даа хамаатыларның ажыл-агыйларындан ыяавыла дужаалгаларга киириштир сельполарның складтарынга болгаш лангыларынга бүгү-ле черлерге үзүктел чок хүлээп алырын хандырар. Чер-черниң совет органнары картофельди хүлээп алыр болгаш түр складтаар оран-сава үндүрүп бээр талазы-биле хереглел кооперациязынга дуза көргүзер;

е) картофельди, ногааларны болгаш чимистерни белеткел организацияларының хүлээп ап турарының сан-даа, шынар-даа талазы-биле шыннызынга шыгыы контрольду тургузар, дужааган продукцияның дужаакчылары-биле чогуур өйүнде санажылганы хандырар.

17. Техниктиг базаны белеткээринде хожудаашкынны узуткаарының эргежок чугула хемчеглерин алырын, складтарның, картофель шыгжаар черлерниң, өртээл янзылыг базаларның болгаш ажылдап болбаазырадыр бүдүрүлге черлериниң чаа тудутларының доостурун массалыг белеткелдерниң эгелээриниң бетинде хандырарын Центросоюзка,ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга хүлээдир. Хүлээп алыр белеткел болгаш ажыткылап дузаар пунктуларның, спирт, крахмал хандылаар, консервы болгаш кургадылга заводтарының септелгезин болгаш белеткелдиң савааларны болгаш өске-даа херексалдерни картофель, ногааллар болгаш чимистер хүлээп алырынга белеткээрин сентябрь 1-ден орай эвесте доозар. Хүлээп алыр белеткел болгаш өртээл пунктуларны дуржулгалыг ажылдакчылар-биле четчелээр.

18. Үлетпүрнү чиг-эт-биле хандырарынга болгаш улустуң хереглел бараанарының бүдүрүлгезин улгаттырарынга техниктиг культураларны белеткээр херектиң эң чугула ужур-дузалыг деп санааш, хөвең, чигир свёклазы, лён-долгунец, конопля болгаш өскедаа техниктиг культуралар белеткээриниң күрүне планнарын доктааткан хуусааларда күүседирин хандырарын ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Калбак хереглелдиң барааннар үлетпүрүнүң министерствозунга, Центросоюзка болгаш Белеткелдер министерствозунга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, СЭКП-ниң крайкомнарынга болгаш Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга болгаш облкүүскомнарга хүлээдир.

19. Мал ажылының продуктуларын белеткээрин болгаш садып алырын организастаарында бар четпестерни чайладырын, белеткелдериниң болгаш садып алыышкыннарның 1954 чылга доктаатынган күрүне планнарын чогуур өйүнде күүседирiнiң эргежок чугула хемчеглерин алырын Белеткелдер министерствозунга, ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунга, Центросоюзка, республикаларның, крайларның база областарның партия болгаш совет органнарынга хүлээдир.

* * *

СЭКП ТК-ның Пленуму күш-ажылчы сагылга-чурумну улам ыңай быжыдарының база колхозчуларның болгаш МТС ажылчыннарының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидериниң эргежок чугулазынче бүгү партия организацияларының кичээнгейин угландырып тур, ол чорук болза, тарылганы үлегерлиг ажаарын хандырар, малга четчир сайныг чемни белеткеп алыр, дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудар, күрүнеге тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктулары дужаарының талазы-биле хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир, үрезин болгаш өске-даа фондуларны долдур уруп алыр, колхозтарның иниги байлаан көвүдедир болгаш аңаа үндезилээш бүгү-ле колхозтарда колхозчуларның күш-хүнүнүн эки төлелгезин хавдырар арганы бээр.

Тарылганы шевергин ажаар дээш, мал чеминиң белеткелин болгаш дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудары дээш, техниканы долу ажыглаары дээш, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дээш, бүгү-ле көдээ ажыл-агый продуктулары белеткээрин үлегерлиг эрттирер, көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүреринiң талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет Чазактың салган бүгү улустуң эң чугула сорулгазын күүседиринiң оруунга улуг базымны ооң-биле кылыр дээрзинге СЭКП ТК-ның Пленуму быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Чжоу Энь-лайның болгаш Бирма Эвилелиниң премьер-министри У Нунуң кады кылган медеглели

ПЕКИН. Рангундан Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза:

Кыдат Улус Республиканың премьер-министри Чжоу Энь-лай биле Бирма Эвилелиниң премьер-министри У Ну июнь 30-де Рангунга кады меделгел чарлаан, ында чугаалап турары болза:

«1. Бирма Эвилелиниң премьер-министри У Нунуң чалааның ёзугаар Кыдат Улус Республиканың премьер-министри Чжоу Энь-лай Женевадан Пекинче ээп бар чыткаш, Бирма Эвилелиниң найыслалы Рангунга чораан болгаш аңаа ийи хонган. Ол үениң иштинде премьер-министрлер ийи чурттарның кайызының-даа ниити эрге-ажыктары болуп турар айтырыгларны хостуг болгаш ажык чугаалажып көргеннер.

2. Бүгү делегете, ылаңгыя Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны камгалаарынга бүгү-ле болдунар аргаларны кылыр деп боттарының туружун ийи премьер-министрлер база дагын бадыткааннар. Женевада чугаалажып көрүп турар, Индий-Кыдатта тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыг таарымчалыг шинтпирлетинер дээрзинге олар идегелин илереткеннер.

3. Кыдаттың болгаш Индияның аразында дугуржулга ёзугаар ол ийи чурттарның аразында харылзааларның үндезинде мындыг принциптер туруп турар. А тодаргайлааргa:

1) Девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бот эргени кайы-кайызының хүндүлежири;

2) Халдашпазы;

3) Бир бирээзиниң иштики херектеринге чаржалашпазы;

4) Дең эрге болгаш бот-боттарынга ажыктыг кылыр чорук;

5) Тайбың кожа-хелоээ турары.

Премьер-министрлер ол принциптер Кыдат биле Бирманың аразында харылзааларга база удуртур принциптер болур ужурлут деп дугуржуп алганнар. Бир эвес ол принциптерни бүгү чурттар сагыыр болза, янзыбүрү социал системаларлыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турар чоруу хандыртыган болур, а агрессияның кыжаныышкыны болгаш айыылы база иштики херектерге дашткыдан киржилге боттарының орнун айыыл чок чоруктуң болгаш боттоттарынга бүзүрежир чоруктуң сеткил сагыжынга чайлап бээр.

4. Чурт бүрүзүнүң улузу бодунуң күрүне системазын болгаш өске чурттарның талазындан киржилге чокка амыдыралдың хевирин шилип алыр эргелиг болур ужурлут деп премьер-министрлер база дагын бадыткаан. Революцияны экспорттап болбас; ооң-биле кады кандыг-даа чурттуң улузукуң илереткен тура-соруун дашкаартан үрээр дээр чорукту болдуруп болбас.

5. Премьер-министрлер келир үеде ийи чурттарның аразында найыралдыг кады ажылдажылганы быжыглаар төлээде, сырый холбааны тудар ужурлуг деп дугуржулгага келгеннер.

Чугаалажышкыннар эң-не найыралдыг болгаш чүректиң ханызындан байдалга эрткен. Премьер-министрлерниң кайызы-даа ам база дагын кады ужуражыр арганы бедик-биле үнелеп турар болгаш ол ужуражышкын тайбыңның херээнге ажыкты бээр деп санап турарлар.

(СЭТА).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының секретариадының дыңнадыы

ВЕНА. Профэвилелдериниң Бүгү-делегей Федерациязының (ПБФ) секретариады парлалгага чырыдарыбиле мооң адаанда дыңнадыгны дамчыдып берген.

Июнь 26—28 хүннеринде Венага, ПБФ-ниң бажыңынга профэвилелдериниң үшкү Бүгү-делегей конгрезиниң шинтпири ёзугаар профэвилелдерниң профэвилел эргелериниң партиязынга киртинген турар ужурлут эргелер тодарадылгазын хүлээп алган.

Комиссия ол документини ПБФ-де кирип-даа турар, кирбейн-даа турар профэвилел организацияларынга июль 15-те дамчыдып бээр деп шинтпирни хүлээп алган.

Ону чугаалажыры октябрьның 15-ке чедир үргүлчүлээр; ажылчы чоннарның

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, кавтыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1954 ИЮЛЬ 4 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 133 (3070)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Дээди өөредилге черлеринде өөредилге чылы доозулган (1 арын).

Көдээ ажыл-агыйның аныяк тускай эртемниглери Кремльге (1 арын).

Партияның даалгазы күүсетинип турар (1 арын).

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының съездизи (1 арын).

Совет Тыванық башкыларының чаа бөлүү. А. СЕМЕНОВ.—Бистиң институтта. Б. ЧЮДЮК.—Күзелим боттанып чоруур. А. ДОНГАК.—Институттуң баштайгы доозулгазының кежээзи. В. ОНДАР.—Оруувус делгем. В. ВИНОГРАДОВА.—Изиг күзел (3 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде. И. Полозов.—Узбек ССР-ниң павильону (3 арын).

М. Хорлуг-оол.—Социалистиг чарыштың мурнакчылары (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

В. Павловский.—Мал аарыгларын баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээр талазы-биле ажыктыг чаа эмнер (4 арын).

ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киргенинге холбаштыр (4 арын).

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ ОН ЧЫЛ ОЮНГА ЧЕДИИШКИННИГ УЖУРАЖЫР ДЭЭШ

Хөй националдыг совет күрүнениң улустарының аны-дунмалышкы өгбүлезинге Тываның каттышканындан бээр он чыл ою 1954 чылдың октябрь 11-де болур.

Тыва автономнуг областың тургустунганындан бээр эрткен он чылдың иштинде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың, улуг орус улустуң база ССРЭ-ниң бүгү улустарының улуг дузаламчызының болгаш сагыш салыышкынының ачызыбиле Тываның ажылчы чоннары ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезининиң, чаа социалистиг эгелерге областы чаартырының талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болган.

Совет Тываның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң он чылдыг оруу болза, бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың ленинчи-сталинчы национал политиказының тинлелгезиниң тодаргай чижектериниң бирээзи болур.

Коммунистиг партия Октябрьның социалистиг Улуг революциязын баштааш, хосталга дээш демиселге чоннуң революстуг бот-медерелин оттурган, оларны чаа амыдыралче киирген төөгүлүг хүшүү Тыва областың ажылчы чоннары кажан-даа утпас болгаш мөңгезин-биле сактып чоруурлар. Бодунуң революстуг эрге-чагыргазының үезинде тыва улус Совет Эвилелиниң улустары-биле аны-дунманың быжыг харылзаазын тургузуп келген. ССРЭ биле Тыва Арат Республиканың аразында быжыг харылзаа болза, ленинчи-сталинчы национал политиканың улуг принциптеринге үндезилээш, улуг күрүнениң күштери бичии улустуң экономиказын болгаш культуразын деткиринин, улуг эвес чурт-биле күчүлүг улуг күрүнениң найыралдыг харылзаазының үлегер чижээ болган.

Тыва Арат Республика улуг Совет Эвилелиниң составынга 1944 чылдың октябрьда киргеш. Ол болза, Тыва улустуң амыдыралында канчаар-даа ажок өөрүнчүг болгаш улуг төөгүлүг болуушкун болган. Бүгү делегейге ужур-дузалыг сорулганы— бистиң чуртка коммунистиг нинтилелди тургузарын шинтипрлээри дээш демиселге ССРЭ-ниң бүгү улустарыбиле кады тыва улус кирген.

Улуг Совет Эвилелиниң составынга Тываның киргени болза, областың бүдүрүкчү күштериниң дүрген хөгжүлдезин, тыва улустуң материалдыг чаагай чоруунуң үндезин экижидилгезин болгаш национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культураның көстүп көрбээн көдүрлүүшкүнүн хандырган.

Партия болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында эрткен он чыл иштинде областың экономиказынга болгаш культуразынга социалистиг улуг чаартылгалар болган. Көдээ ажыл-агыйның мурнакчы техниказы-биле хандыртынган 12 машина-трактор станциялары область тургустунган болгаш ажылдап турар. Арат болгаш тараачын ажыл-агыйларның 90 ажыг хуузу колхозтарда каттышкан. Мунмуң көшкүн араттар сууржуң амыдыралче шилчээн. Бо бүгү болза, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының үлам ынайгы хөгжүлдезинге таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Областың колхозтары чыл келген тудум-на тарылга шөлдерин калбартып, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидип туряр. Колхозчу амыдырал чаагайжып турар.

Областың ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы база-ла улуг чедиишкиннерлиг болган. Өөр малдың шынары экижээн, колхозтар малдың уксаалыг чоруун, ооң продуктулуун бедидип турарлар. Он-он муң баш продуктулуг малды турум азыралче шилчидип турар. Көдээ ажыл-агыйны көдүрер хемчеглер дугайында партияның болгаш чазактың шинтипрлерин областың ажылчы чоннары кайгамчык улуг соруқ киришкин-биле хүлээп алгаш, ол улуг программаның амыдыралга боттанылгазы дээш идепкейлиг демисежин турарлар. Картофельдиң база ногаа культураларының тарылгазы бо чылын дыка хөй катап калбарган.

Национал хевирлиг, социалистиг утка шынарлыг культура өзүп турар Областа школаларның, клубтарның, кинотеатрларның саны улам көвүдеп, ажылчы чоннарга эмнелге хандырылгазы экижип турар. Ажыл агыйның база культураның бүгү адырларында тускай эртемниг национал кадрлар өзүп турар.

Бистиң областың партия, совет профэвилел болгаш хөй-ниитиниң бүгү-ле массалыг организациялары Тыва областың он чыл оюнга белеткелдиг ужуражыр ужурлуг. Ону эрттирерин көлээ ажыл-агыйның, культураның улам ынайгы көдүрлүүшкүнү дээш, үлетпүрнүң болгаш транспорттуң бүгү адырлары күрүне онаалдаларын хуусаа бетинде күүседири дээш, көлээ ажыл-агый продукцияларын дужаарының талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседири дээш, улус өөредилгезин, кадык камгалалын экижидери дээш, нинтилелдиң доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин эки хандырар дээш социалистиг чарышты калбартыры-биле демдеглээр ужурлуг.

«Часкы тарылганың түннелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң доктаалын областың ажылчы чоннары Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей улуг өөрүшкү-биле болгаш сорук киришкин-биле хүлээп алган. Дүжүт ажаап алышкыны—көдээ ажыл-агыйда ажылдың эң-не чугула болгаш шинтипрлиг чадазы болур. Дүжүттү чогуур үезинде олгаш чидириг чокка ажаап алырының, малга четчир чем-суурну белеткээриниң бүгү аргалары бистә бар. Областың ажылчы чоннары бодунуң улуг баныралын ол ажылдарның улуг чедиишкиннери-биле ужуражыр.

Партия организациялары болза, ССРЭ-ниң составынга Тываның киргенининиң улуг ужур-дузазын, ССРЭниң улустарының аны-дунмалышкы найыралын, совет нинтилел болгаш күрүне тургузуунуң улуг артык күштүг чоруктарын, эрткен он чылдың иштинде ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунунга тыва улустуң чедип алган чедиишкиннерин тайылбырлаарының талазы-биле ажылчы чоннуң ортузунга агитас-массалыг ажылдарны делгерengейи-биле калбартыр хүлээлгелиг.

Областың он чыл оюн экономика болгаш культура хөгжүлдезининиң чаа-чаа чедиишкиннери-биле уткуруу—Совет Тываның ажылчы чоннарының ыдыктыг хүлээлгези болур.

Көдээ ажыл-агыйның аныяк тускай эртемниглери Кремльге

Июнь 30-де Кремльдиң улуг ордузунга Москваның көдээ ажыл-агый дээди өөредилге черлерин доозуп үнгенниериниң хуралы болган. Кремльге көдээ ажыл-агыйның аныяк тускай эртемниглери, профессорлар болгаш башкылар, партия болгаш комсомол ажылдакчылары, көдээ ажыл-агый болгаш дээди өөредилге министерстволарының башкылары—шупту 2 муң ажыг кижи чыылган.

Хүндүскүнүң 4 шакта Кремльдиң улуг ордузунуң хуралдаар залынга хурал ажыттынган. Хуралды даргалаан ВЛКСМ-ниң Москва Комитединиң секретары М. И. Халдеев ВЛКСМ ТК-ниң секретары А. Н. Шелепинге сөс берген. Дээди школаны доозуп, совет тускай эртемниң хүндүлүг адын ап турары-биле холбаштыр оолдарга болгаш уругларга эш Шелепин комсомолдуң Төп Комитединиң мурнундан байыр чедирген. Чурттуң көдээ ажыл-агыйы көдээде ажылче баар 18 муң тускай эртемниглерни бо чылын өөредилге черлеринден ылыр. СЭКП ТК-ниң сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының салган сорулгаларын чедиишкиниг күүседири дээш демиселге хүндүлүг болгаш харыысалгалыг роль көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге онаажыш турар деп эш Шелепин чугаалаан.

Көдээ ажыл-агыйның аныяк тускай эртемниглери партия биле чазактың идегелин шынзыдып, көдээ ажыл-агыйның улам ынайгы көдүрлүүшкүнү, совет кижилерниң чаагай байдалын бедидери дээш демиселчилериниң бирги одургуларынга турүжурлар деп бодунуң идегелин оратор чугаазының төнчүзүнде илереткен.

Дээди өөредилге министри В. П. Елютин чыылганнарга чүве чугаалаан. Бистиң аныяктарывыс, бистиң совет студентилеривис дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының база кичээнгейниң илереэшкинин Москваның көдээ ажыл-агый дээди өөредилге черлерин доозуп үнүп турарларның бөгүнгү байырлалында бистер база катап көрүп тур бис деп ол чугаалаан. Совет Эвилелинде школаларның бүгү хевирлеринде амгы үеде 60 миллион хире кижи, ооң иштинде дээди өөредилге черлеринде бүдүн чартык миллион ажыг кижи өөренип турар. Чүгле Москваның көдээ ажыл-агый дээди өөредилге черлериниң

Совет Тыванын башкыларынын чаа бөлүү

Кызылда Күрүненин башкы институдунун бирги доозулгазы

* * *

Бистиң институтта

Коммунистиг гартия болгаш Совет чазак башкы кадрларны белеткээриниң талазы-биле могаг чок сагыш салыышкынны илередип турар.

СЭКП-ниң XIX съездизи улус өөредилгезиниң талазы-биле эң улуг сорулганы салган: «Республиканың нанысталдарынга, республика чагыргазында хоорайларга, областар, крайлар болгаш улуг үлетпүр төптеринге чеди чыл өөредилгезинден бүгү нинтиниң ортумак (он чылдың) өөредилгезинче шилчиирин беш чылдың төнчүзүнде доозар. Өске хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү нинтиниң ортумак (он чылдың) өөредилгезин келир беш чылда бүрүн боттандырарынга чогуур түүлдерни белеткээр».

Бистиң чуртувуста школаларның четкизи улам-на калбарып, чаа-чаа школалар тургустунуп турар болгаш башкыларның саны өзүп, дээди өөредилге черлеринге хүлээп алыышкынар көвүдеп турар.

1952 чылда Кызылга Күрүненин башкы институтуду ажыттынган, ол болза, РСФСР-ниң Тыва автономнут облазынга бир дугаар дээди өөредилгенің чери болур. Ол физика болгаш математиканың, тыва дылдың болгаш литератураның база орус дылдың болгаш литератураның башкыларын белеткеп үндүрер. Институт болза, бодунуң тускай эртемин ханызы-биле билир болгаш марксисчи-ленининчи эртемни билир башкы кадрларны белеткеп турар. Бо чылын институт областың школаларынга ажылдаар 100 аныяк башкыларны бир дугаар белеткеп үндүрүп турар. Ол болза, бистиң областа дээди өөредилге черинге баштайгы доозукчулар болур. Оларның иштинден дыка хөйү удуртур ажылдарга баарлар. Чижээ, Б. Л. Ондар, Б. Б. Чюдюк, Б. Б. Маадыр-оол, М. Ш. Артаев, А. И. Санчат—районо эргелекчилеринге; К. К. Конга, К. С. Балдан, К. Т. Нурзат, А. И. Сат, Л. Ф. Тубалина, А. М. Вдовкина, С. М. Демчик, И. Б. Шатохин — школа директорларынга; А. А. Монгуш, А. Г. Васильева, И. М. Филимонова—школаның өөредилге эргелекчилеринге баарлар.

Элээн хөй доозукчулар тергиин эки-биле дооскаанының күрүне дипломун алырының кандидаттары болган. Оларның иштинде коммунистер О. Биче-оол, Н. Борзых, Б. Чюдюк, М. Маадыр-оол, комсомолчулар А. Монгуш, Р. Серова, И. Бичелдей, В. Кудрявцева болгаш оон-даа өскелер бар.

Областың болгаш хоорайның хөй-нинтиң организацияларының дузаламчызы база хүн-бүрү сагыш салыышкыны-биле кыска үениң иштинде Кызылдың күрүненің башкы институду область улуг өөредилге чери болу берген. Ында физика эртеминиң талазы-биле эки деритинген кабинет база библиотека ажылдап турар. Библиотека бир муң чогаалдарның томнары-биле хандыртынган.

Эрткен өөредилге чылында институттуң бодунга болгаш даалга-биле 375 кижи өөренип турган. 1955 чылда институт 148 башкыларны дооструруп үндүрер. Оларның мурнунда эң кызымак өөренириниң, быжыг билиглер-биле чепсегленириниң сорулгазы туруп турар.

Кызылга башкы институдунуң дөрт каът бажыңын тударын-биле тускай акша-хөреңгини бистиң чаявыс үндүрүп берген. Оон тудуун 1955—56 өөредилге чылының эгезинде доозар дээн болгаш ам оон күүселдези дээш ажылдаар улуг хүлээлге туруп турар.

Институт башкы кадрлар-биле быжыглатынган. Олар дээди өөредилге черинің быжыг билиглиг кадрларын кижизидип өөредири-биле чергелештирр, боттарының билиг мергежилин бедидери дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Өөредилге-эртем ажылынын талазы-биле директорнуң оралакчызы, башкы эртеминиң Академизиниң аспирантуразын дооскан, башкы А. С. Иванов ам кандидат диссертациязын бижиирин төндүрүп, ол үеним иштинде физика методиказының талазы-биле элээн хөй эртем түүлдерин чыынды чогаалга болгаш журиалга бижээн. Педагогика болгаш психология кафедразының эргелекчизи башкы М. Е. Митрофанов кандидат экзаменин долузу-биле дужааган болгаш диссертацияны бижип турар. Новосибирскиниң пединститудунуң аспирантуразын дооскан, ам институттуң дыл болгаш литература кафедразының эргелекчизи башкы Л. П. Никифоров кандидат диссертациязын бижирин доозуп алган. Институттуң башкылары Т.Н. Метляев, Е. И. Коптева, В. П. Барцевич, Т. Н. Кононова олар кандидат экзаменнерин чедиишкинниг тудуп турарлар. Аныяк, чаа өзүп олурар эртем ажылдакчызы башкы К. Х. Оргу төрээн дылдың талазы-биле чүткүлдүг ажылдап турар.

Институттуң башкылар болгаш студентилер коллективи хөй-нинтиниң ажылын чорудуп, ылаңгыя студентилерниң бот-тывынгыр уранчүүлүнче кол кичээнгейни салып турар. Ол хемчеглерни удуртурунга болгаш организастаарынга партия, комсомол, профэвилел организацияларының улуг рольду ойнап турарлар.

Ам 1954—1955 өөредилге чылынга студентилер хүлээп алыр дээш ажылды чорудуп турар. Ортумак школаны доосканнарны, ортумак эртемниг башкыларны болгаш өскедаа кижилерни бистиң институтка кирерин чалап турар бис.

А. СЕЛЕМЕНЕВ,
институттуң директору, төөгү эртемнериниң кандидады, доцент.

Күзелим боттанып чоруур

Өөренири, эртем чедип алыры мээң бичии школачы чылдарымда-ла улуг күзелим чораан. Ылаңгыя башкының тускай эртемин чедип алырын күзеп чораан мен.

Эге класстардан эгелээш Кызылдың № 2 школазының оңгу класын доосканым, оон соонда башкының практиктиг ажылынга чорааным болза, мээң оон ынайгы өөредилгемнин чедиишкинниг болурунга улуг дуза ёслган.

1952 чылда Кызыла Күрүненик башкы институду ажыттынар деп өөрүнчүг медээ Тываның барын талакы булуңу Мөңгүн-Тайгага дыңналып келген. Школаларның дыка хөй башкылары анаа өөренир күзелин илереткен билдиришкиннерин өлче киргилээн. Оларның аразынга мен база каттыштым. Өөренир дугайындэ күзелим хандыртынган.

Тываның культура хөгжүлдезинге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улуг сагыш салыышкынының база бир көскү херечизи болур чаа тургустунган бирги институтка ол-ла чылын чедип келдивис. Өөрүшкү бистерни бүргеп турган. Өөредилге чылы эгелээн. Институттуң тыва дыл болгаш литература салбырынга 27 кижи кирдивис.

Ажылга-даа, өөредилгеге-даа чедиишкиннер чүткүлдүг күжениишкин чокка чедип алдынмас дээрзи билдингир. Институттуң башкыларының дузаламчызы-биле билиглериниң ханызынче программа ёзугаар киripкен бис. Өөредилгениң хөй янзы литератураларын номчууру, конспектилээри биске хүн-бүрү онаажып турган. Ооң хынаддазын бистиң башкыларывыс шыңгыы чорудуп турган. Бистер бот-боттарывыска дузалашпышаан, хүн-бүрүнүң шактарын планныг ажылдап турган, эртемнериниң шылгалда бүрүзүн чыл саныында чедиишкинниг тудуп келген бис

Ам бистер институттуң бирги доозукчулары, дооспаан дээди эртемниглер болуп үндүвүс. Тергиин эки өөренгеннерниң аразында мээң адым база кирген. Ол дугайында херечилел болур дипломму алдым. Ол болза, институтка, ооң башкыларынга база мээң бодумга өөрүнчүг чедиишкин болур.

Коммунистиг нинтилелдиң аныяк тургузукчуларының кижизидикчилериниң армиязынга немешкен билигиле каттыжып кирдивис. Ам эки ажылдаары, билиглерин улам быжыглап өөренири бистиң хүндүлүг хүлээлгевис.

Бистер болза чүгле башкының тускай эртеминге кызыгаарлатыынмайн, бодувустуң Төрээн чуртувустун салым-чаяанын хайныышкынныы-биле сонуургап, нинтилел хөгжүлдезининң хосйлулары-биле, марксисчи-ленинчи эртем-биле улам-на чепсегленип, ол эртемни практиктиг ажылга ажыглап билир, чурттуң политиктиг болгаш ажыл-агыйжы амыдыралыныц идеткейлиг киржикчилери болур ужурлут бис.

Б ЧЮДЮК.
институттуң доозукчузу.

Институттуң баштайгы доозулгазының кежээзи

Кызылда Күрүненің башкы институду бистиң область баштайгы дээди өөредилге чери болур. Ол болза, бистиң улуг төрээн чуртувустуң чечектелип сайзырап олурар булуну—Тыва автономнуг областың ажылчы чоннарының культура тургузуушкунун улам ыдай хөгжүдеринге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың көргүзүп турар үнелеп четпес дузаламчызының, сагыш салыышкынының тодаргай барымдаазы болур. Аңаа коммунистиг нинтилелдиң аныяк тургузукчуларының кижизидикчилериниң армиязынга немешкен билиг-биле каттыжып кирдивис. Ам эки ажылдаары, билиглерин улам быжыглап өөренири бистиң хүндүлүг хүлээлгевис.

Бистер болза чүгле башкының тускай эртеминге кызыгаарлатыынмайн, бодувустуң Төрээн чуртувустун салым-чаяанын хайныышкынныы-биле сонуургап, нинтилел хөгжүлдезининң хосйлулары-биле, марксисчи-ленинчи эртем-биле улам-на чепсегленип, ол эртемни практиктиг ажылга ажыглап билир, чурттуң политиктиг болгаш ажыл-агыйжы амыдыралыныц идеткейлиг киржикчилери болур ужурлут бис.

Б ЧЮДЮК.
институттуң доозукчузу.

Оруувус делгем

Ийи чылдың мурнунда бистиң область баштайгы дээди өөредилге чери—Күрүненің башкы институдунга өөренир, аас-кежиктиг школаларга башкы ажылы—коммунистиг нинтилелдиң туруштут болгаш идепкейлиг тургузукчуларын кижизидери—бистерге биза харысалганы онаап, билиглерни болгаш мергежилдерни негеп турар. Совет кижилерниң идегелин алдарлыы-биле боттандырар дээш салдынган сорулгаларны ак-сеткилдиг күүседип, бүгү-ле бар аргаларывысты, күжүвүстү харамнанмас бис.

Институтка өөренип алган билиглеривисти практика-биле шын холбаштырып, ону улам ханыладыры болгаш быжыглаары бистиң дорт хүлээлгевис. Ону бистиң кижи бүрүзүнден шапкын болгаш дүрген өзүп сайзырап турар совет амыдырал, партияның болгаш улустуң сонуургалы негеп турар.

Коммунистиг партияга баштатканы совет чоннуң, бистерниң оруувус делгем, ажык, чуртталгавыс солун, өөрүшкүлүг, даартагы хүнүвүс бүзүрелдиг, чырык.

Б. ОНДАР,
институттуң доозукчузу.

Ийи чылдың мурнунда бистиң область баштайгы дээди өөредилге чери—Күрүненің башкы институдунуң бирги доозукчулары 100 кижи эки түнелди көргүзүп, оларның иштинден 20 кижи тергиин экининң дипломнарын алырын, олар ам областың чеди чыл школаларынга башкылаарының болганын чүүлдерни билип алганнар.

* * *

Июль 1-де, Кызылда Күрүненің башкы институдунуң баштайгы доозукчуларының кежээзи институттуң актовый залынга болуп эрткен. Аңаа хөй-нинти организацияларының төлээлери—баштайгы доозукчуларның хүндүлүг аалчылары болгаш студентилер дыка хөй кижи олурушкан.

Кежээкиниң 6 шакта институттуң актовый залынга байырлалдың хурады ажыттынган. Хуралды даргалаан СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бирги секретары эш А. Анкудинов, Күрүненің башкы институдунуң директору, төөгү эртемнериниң кандидады, доцент эш А. Селеменевка сөс берген.

Дараазында өөредилге-эртем талазы-биле директорнуң оралакчызы эш А. Иванов башкы институдунуң директорунуң дужаалын номчаан. Кызылдың күрүненің башкы институдунуң баштайгы доозукчулары институтту дооскаанының херечилели—дипломнарны кижи бүрүзүү алганнар.

Үрер-хөгжүмнүң үделгези-биле болгаш хуралдың киржикчилериниң үзүктел чок адыш часкаашкыны-биле студентилер дипломнарын ап турганнар.

Күрүне экзаменин эрттиргенининң түнелин болгаш область баштайгы дээди өөредилге чери—Күрүненің башкы институдунуң бирги доозукчудары 100 кижи эки түнелди көргүзүп, оларның иштинден 20 кижи тергиин экининң дипломнарын алырын, олар ам областың чеди чыл школаларынга башкылаарының болганын удуртур ажылдарга баарының путёвкаларын алганнар—деп оратор чугаалаан.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. Тока СЭКП Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң база область күүсекчи комитединиң мурнундан область башкы институдунуң баштайгы доозукчуларынга—башкы деп хүндүлүг атты алган студентилерге байыр чедирген.

—Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет улустуң культура тургузуушкунунуң херээжге канчаардаа аажок улуг сагыш салыышкыны салып турар. Бистиң Тыва областың ажыл-агый, эртем культуразы танытынмас кылдыр өскерилген. Школаларның четкизи калбарып, өөреникчилериң саны көвүдеп турар. Областың школаларында 30.000 ажыг өөренякчилер хаара туттунган. Башкы кадрларның саны өскен, бисте ам муң ажыг башкылар бар, ол болза, 1937 чылда өөренип турган өөреникчилериң санындан хөй болуп турар-дыр—деп эш Тока демдеглээн.

Эш Тока бодунуң чугаазының төнчүзүнде—Тыва областың баштайгы дээди өөредилге черин дооскан, башкы деп хүндүлүг атты алган, ам боттарының харысалгалыг болгаш бедик ажыл хүлээлгезинче чоруп турар институттуң доозукчуларынга совет улустуң материалдыг чаагы чоруунга, социалистиг көдээ ажыл агыйны сайзырадырынга бүгү аргаларын болгаш билиглерни берип, практика-биле шын холбаштырып, улус өөредилгезиниң ажылын үдезини-биле экижидериниң херээнге чүткүлдүг болгаш чедиишкиниг ажылдаарын идеген, бүзүрелин илереткен.

ВЛКСМ Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң мурнундан ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары эш О. Алдын-оолдуң, институттуң башкылар коллективиниң мурнундан дыл болгаш литература кафедразының эргелекчизи, башкы эш Л. Никифоровтуң чугааларын хуралдың киржикчилери улуг кичээнгей-биле дыңнааннар. Олар институттуң баштайгы доозукчулары—башкыларга дооспаан дээди өөредилгени чедип алганынга изиг байырын чедирип, моон соңгаар ажылга болгаш өөредилгеге улам чедиишкиннерлиг болуруп күзээннер.

Байырлыг хуралдың чыылганнарынга институттуң доозуп үнүп турарларының мурнундан О. Биче-оол, В. Виноградова олар сөс алгаш, быжыг билиглер-биле чепсегленээни дээш институттуң башкылар коллективинге, оларның өөредилгезинге көргүскен дузаламчылары дээш хөй-нинтиниң организацияларының удуртукчуларынга өөрүп четиргенин илередип, оларның берген чагыларын херек кырында боттандырып күүседири дээш ажылдаарын хүлээнгенвер.

Институттуң доозукчулары—башкылар тыва областың культура тургузуушкунунуң ажыл-чорудулгазын улам бедик көдүреринің херээнге ажылдаарындан аңгыда, бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывысты бүгү талалар-биле хөгжүдеринің херээнге бараан болуп, колхозчуларның, механизаторларның, совхозтар ажылдакчыларының ортузунга партияның болгаш чазактың үндүрген шинтпирлерин амыдыралга боттандырар демнселге тайылбыр массалыг ажылдарны чорударынга боттарының үлүгүн киriриштирип, бүгү күжүн, аргаларын харам чокка бээрлер.

А. ДОНГАК.

Изиг күзел

Бүгү совет улус коммунизм тургузуушкунунуң улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш ажылдап турар.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бодунуң ооллар, кыстарынга депшилгелиг эртемнерниң дээдизинче делгем орукту ажылып берген болгаш ол эртемнерни өөренип алырынга эргежок чугула бүгүле түүлдерни тургузуп берген.

Ийи чыл бурунгаар бистер Тываның янзы-бүрү түктериндең областа баштайгы дээди өөредилге чери болур Кызылдың Күрүненің башкы институдунга өөренири-биле чыглып келген бис. Ол чылдарның дургузунда кызымаккай өөренип келгенивистиң түнелинде институтту доозуп, улуг өөрүшкүлелге таваржып, тускай мергежилдиң эртемин чедип алганының херечилели болгаш амыдыралче оруктуң шынзылгазы — дипломнарны холувуста алдывыс.

Бистерни өөредип каан башкыларывыс биле кады, өөренип турган эш-өөрүвүс-биле болгаш биске кажан-даа уттундурбас чараш чагай институдувус-биле байырлажып, чаа ажыл-хүлээлгеже чоруп тур бис. Бисти өөреткен башкыларывыска, бистиң өөредилгевиске улуг дузаны чедирген хөй-нинтиниң организацияларынга доозукчулар боттарының канчаар-даа аажок өөрүп четиргенин илередип турар.

Совет күрүнеге эртем билиглиг, бедик культурлуг, күш-ажылга ынак, бодунуң Төрээн чуртунга бердинген аныяк кадрларны белеткеп бээр хүндүлүг соруглавысты алдарлыы-биле күүседир бис.

В. ВИНОГРАДОВА,
институттуң доозукчузу.

ЧУРУКТА: Кызылдың башкы институдунуң баштайгы доозуп үнгеннериниң бөлүү. Солагай талазындан оң талазынче: Б. Чюдюк, Б. Ондар, Ш. Шыырап, О. Салзынмаа, А. Монгуш, Ш. Допай, О. Апый, М. Серен, А. Капый, К. Куулар.

Чуруу: **С. Феоктистовтуу.**

Мурнакчы ужудукчулар

Бистин областын районнарынче Кызылдын аэропортундан почтаны, аъш-чемниң болгаш үлетпүрнүң калбак хереглел бараанарын база пассажирлерни сөөртken самолёттар ужуп турар. Санитар самолёттары аарыг кижилерге дүрген дузаламчыны чедирип турар.

Аэропорттуң бүгү ажылдакчылары, ылаңгыя ужудукчулары болгаш техниктери боттарының теоретиктиг болгаш техниктиг билиин доктаамал бедидип, боттарынга таварышкан онаалдаларны үлегерлиг күүседип турарлар.

Маңаа Павел Галяянниң ужудулга экипажы чижек болур. Ында ужудукчу Галкин, ооң эжи Степанов болгаш техник Кравцов олар ажылдап турарлар. Ол экипаж болза, ужудуушкуннуң бүгү-дө эвилчегларын бедик деңнелге эрттирип, бүдүрүлге планын үргүлчү ажыр күүседип, тонна-километриң бот-үнезин кудуладып, материалдыг кезектерни камныг эдилеп келген. Ужар-чүүлдүң техниги эш Кравцов аэропорттуң эң эки ажылдакчыларының бирээзи. Ооң самолёдунуң мотору үргүлчү кончут эки ажылдап келген. Ынчангаш Кравцовтуң ады аэропорттуң хүндүлел самбыразынга ийи чыл дургузунда үргүлчү илереп келгени аңаа-ла таварылга эвес.

Улуг инженер эш Калмыковтуң удуртулгазы-биле өске-даа эки ажылдап турар техниктериң болгаш механиктериң саны хөй. Улуг техник Матюшов, техник Чипизубов, механиктер Хабло, Черноусов олар боттарының мергежилин бедидип, септелгениң хуусаазын дыка кызырып турарлар. Самолёттуң моторун солуурунга үе-шакты 50 хуу кызырарын олар чедип алганнар. Оларга бижыглаан машиналар кезээде эки шынарлыг ажылдап келген.

Ужудукчулар Минулин, Заяц, Ензак, Дворников, Хопуя олар эң эки ажылдап турарлар. Дуржулгалыг ужудукчулар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар чаа ажылдап турарларга дузалажып турар.

Ужудулга ажылының бедик шынары дээш социалистиг чарышты калбартырынга аэропортта партия организациязының ролю бедээн. Коммунистериң болгаш комсомолчуларның хөй кезии чарыштың мурнакчылары болуп бергеннер.

А. ЕРМОЛАЕВ.

Социалистиг чарыштың мурнакчылары

Бии-Хем районнуң колхозчулары Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарышка алган хүлээлгезин чедишкинниг күүседип турар. «Кызыл тараачын» колхозта саанчы эш Ефимова бо чылын саап турар бүгү инектеринден 11 муң литр сүт саап алырын хүлээнгеш, чылдың баштайгы чартында безин 6380 литрни алган, азы инек бүрүзүнден ортумаа-биле 600 литр сүттү алган.

Кочетов аттыг колхозта хой фермазының мурнакчы малчыны эш Сотпур-оол төрүүр 540 хоюндан 540 хураганны клмгалап алырын база хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,5 килограмм дүктү кыргып алырын айыткаш, 578 хураганнарны албышаан, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,6 килограмм дүктү бирги кыргылдада алган. Азы кадарып турар хойларындан 8,6 тонна дүктү болгаш пландан ажыр 40 эки шынарлыг хураганнарны колхозка арыг орулга кыдыр киирген. Ам эътkир, күштүг хойлардан хайнактаашкыннарны база алыр деп турар.

«Искра» колхозта хаван ажаакчызы эш Суворова төрүүр хаван бүрүзүнден 7 хаван оолдарын камгалап алырын социалистиг чарышка айыткаш, 8 хавандан 96 чаш оолдарны алган нийкпе, азы 41 хаван оолларын пландан ажыр колхозтуң арыг орулгазынга берген. Эш Суворова төрүүр 8 хаваннарының ажаалгазын улам-на экижидип, оларның эдержилгезин чогуур өйүнде чорудуп тургаш, бо чылын ам-даа ийи удааның оолдаашкынын чедип алырын бодап турар. Районнуң колхозчу малчыннарында шак ындыг мурнакчылар хүн-бүрү өзүп, көвүдеп турар.

М. ХОРЛУГ-ООЛ.

Чылдың баштайгы чартында

Чөвн-Хемчик районда «Искра» көдээ ажыл-агый артелининг чөлээ болган ниити хуралынга бо чылдың баштайгы чартында кылдынган ажылдар дугайында колхоз баштаар черинің даргазы эш Доктугунуң илеткелин чугаалашкан. Колхоз мал өстүрениң чыл планын ажыр күүсеткен, тодаргайлаарга: чылгыны планга удур 106 хуу, мыйыстыг бода малды—115 хуу, хойну—110,9 хуу, өшкүнү—120,6 хуу өстүргеи.

Ниитиниң малын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле эштер Шаравин, Күжүр-оол, Хүреңоол, Домбу, Шыдар, Чодураа болгаш өске-даа малчыннар улуг чедишкиннерни чедип алган. Бо чылдың часкы хову ажылдарын колхозчу тараажылар бедик шынарлыг дооскан. Амгы үеде тарааның чайгы ажаалдазын чедишкинниг чорутkан. Кара-Талдың сүтгарыкчылары бугазын ажыглалче киирген. Ол ажылдарының түңнелинде колхозтуң шөлдеринде чаагай дүжүт үнүп турар.

Хой дүгүнүң кыргылдазын чогуур өйүнде доозуп, малдың чайлаглаашкынын организастыг чоруткан, ол ышкаш күрүнеге дужаар мал продуктуларын хуусаа бетинде күүсеткен. Ооң түңнелинде колхоз 56 муң рубльдиң арыг орулгазын албышаан, колхозчуларга 15 муң рубльдиң авансазын бээр арганы чедип алган. Моон-биле кады колхозтуң ажылында четпестерни хурал тодаргай айытпышаан, чайгы болгаш күскү ажылдарга хынамчалыг белеткенир хемчеглер дугайында шиитпирни хүлээп алган.

С. МОНГУШ.

МОСКВА БӨГҮН

Чурукта: Советская шөл. Ортузунда — Москваның үндезилекчизи Юрий Долгорукийге тураскаал.
Чуруу Н. Грановскийнии.

СЭТА-ның прессклишези.

Сиген белеткели

ТООРА-ХЕМ (Радио-биле). Сигенни малга эки хоолулуг үезинде ажаап алыр чорук мал өстүрериниң күрүне планын күүседиринге холбашкан чугула айтырыгның бирээзи Партияның Тожу райкомунуң организастааны июнь 25-те болган район активиниң хуралынга колхозтарның мал фермаларының эргелекчилери, бригадаларның удуртукчулары бүрүн киришкен. Хуралдан белеткелдя багай эвес деп көрген болгаш сиген белеткелиниң планын июль 15 бетинде күүседирин, а силос салыышкынын 25-ке чедир доозарын шиитпирлээн.

Район колхозтары сиген шөлдеринче үнүп эгелээн. «Совет Тываның» ишчилеринден 58 кижи аъттың 6 машиналарлыг, 7 дырбааштарлыг дөрт кезек черлерде ажылдап киргеи, а «Май бири» колхозтуң 3 бригадазы июнь 30-де база кезип эгелээн. «Май бири» колхоз 114 тонна силос шыгжаар эргн дөрт оңгарларны септеп аштавышаан, 55 тоннаны белеткеп алган.

Партия, совет, комсомол организациялары амгы күштү мал чеми белеткээринче угландырарынга бот-туг хемчеглерни ап турар.

Эки ажылдыг эмнелге салбыры

Кызыл районнуң Кара-Хаакта эмнелге пунктузунуң эргелекчизи комсомолчу А. Ф. Манаева чоннуң культурлуг чуртталгазы, оларның кадыкшылы дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар. Ол чонга эптиг, ээлдек эмчиге келген аарыг кижилерни саадатпайын дораан хүлээп алгаш эмнеп эгелээр.

Эш А. Ф. Манаева колхозчу өг-бүлелерге болгаш колхозтуң бригадаларынга, мал фермаларынга үргүлчү барып, оларга бо чылын эмчиниң 28 беседаларын, 6 лекцияларын номчаан. Суурнуң чону ооң ээлдек, бөдүүн аажы-чаңынга болгаш чалаллага ырак-узак, дүн-хүн-даа дивес ынангыр чоруунга бүзүреп ынаныштыг эмчивис деп санап турар.

Эш А. Ф. Манаева чоннуң ортузунга агитацня ажылын эки чоруткаңы-биле суурнуң чону эмчиниң ажык-дузалыын үнелеп көрүп, ылаңгыя бөжүүр хереээженнер эмчиге хөйхөйү-биле эки чиик бөжүп ап турар.

К. ХЕРТЕК.

НОГАА СКЛАДЫН БЕЛЕТКЕП ТУРАР

Улуг-Хем районнуң Баян-Колда улгаттыр каттыштырган Маленков аттыг колхозтуң баштаар черн 1954 чылдың чазынында 40 кижи составтыг ногаа звенозун тургускан. Олар 50 рамалыг парник оңгарын казып белеткээш, аңаа дыка хөй ногааларны өстүрген болгаш 50 муң санныг ирик-өдек саваларны кылганнар.

Бо чылын колхоз 34 га янзы-бүрү ногааларны тарып олурткан. Ам оларның чайгы ажаалгазын чорудуп турар. Ногааларның үрезиниң шыгжаар узуну 26 метр, дооразы 10 метр, ханызы 2 метр чаа чер складты июнь 20-ден эгелээш, 25-ке чедир кылып дооскан. Аңаа Ооу, Сенди, Төлгар олар эки ажылдаанар.

Звено август бирге чедир база бир складты бүрүн доозуп, ажыглалга киирер сорулгалыг ажылдап турар.

А. ТУГАРЖАП.

Суггарыкчылар хүлээлгезин күүсеткен

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы сруқ» колхозунуң тараа суггарыкчылары О. Соскур-оол, О. Шыырап олар хүлээнген ажылын эки күүсеткен. Олар 145 гектар тарааның бирги болгаш ийиги суггарылгазын доосканн, ам ооң үшкү суггарылгазын чорударынче белеткеңип турар. Ийи катап суггартынган тарааларның үнүжү дыка эки болуп турар.

О. САНЧАЙ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Колховта тудуг хожудап турар

Чаа тудугларны план ёзугаар кылыр талазы-биле ажыл Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунда дыка четпес чорутунуп турар. Тудуг бригадазы бо чылын энир чылга чедир кылдынмаан 9 бажың-биле кады 40 чуртталга бажыңнарын, хлеб бижырар черни, малдың 8 кажааларын, электростанциязын тудар планныг. Ындыг турбуже, июнь 20-ге чедир чүгле 2 чуртталга бажыңының ханазы безин бүрүн тургустунмаан. Ам 2 кажаа туттунган болгаш 80 баш инек кирер кажааның тудуу кылдынып турар. Туулбу кылыр сарай амдыгаа чедир кылдынмаан, үш чыл бурунгаар чунар-бажың, ийи чыл мурнунда клуб тудуглары эгелээн турган болза-даа, мынчага ажыглалга кирбээн.

Ийи муң баш шээр мал, 35 быза кирер 8 кажаалар туттунары-биле планатыңган-даа болза, мал кажаалары чедишпес. Ам 4 муң ажыг хураганнарның кажааларын немей тудары негеткинип турар. Тудуглардың хожудаан чылдагааны тудуг бригадазында 70 ажыг колхозчулар бижыглатынган-даа болза, ам херек кырында чүгле 14 кижи ажылдап, бүгү тудугларга 9 муң 400 чудук хереглетинер турбуже, чүгле 4 муң чудук тайгада белеткетинген, ооң ниттикиден чүгле бир муң ажыг чудук тудуг участогунда чедиртинген болуп турарында. Колхозта 3 автомашина болгаш аътгар, тевелер дээн ышкап тырттар диниг күштер тудуг ажылынга чөп ажыглатынмайн келген. Колхоз баштаар черинің даргазы эш Секпит, партия организациязының секретары эш Нүрсат планныг тудугларны хуусаазында доозар талазыбиле шынгыы хемчеглер чорутпаан. Ынчангаш тудуг ажылы ала-чаягаарлаашкынга тургаи.

Партия организациязы тудуг бригадазын тодаргай удуртпайн, тудугжуларның ортузунга агитацня-масслыг болгаш организакчы ажылды чорутпайн турган. Социалистиг чарыш ам-даа калбарбайн турар.

Чаа тудугларны хуусаазында бүрүн кылып алыр чорук болза, ниитининг ажыл-агыйын быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг болур. Ынчангаш 1954 чылда тудуг планын күүседир дээш артель баштаар черн, партия организацня. зы колхозчуларны боттуг удуртуп, организастап, эң-не шиитпирлиг болгаш шыгыы ажылдаары онза негетинип турар. Колхозтуң чаа тудугларының планын күүседип шыдаарының бүгү болдунар аргалары бар, хамык ужур ажылды эң эки организастаарында. Районнуң колхоз болгаш көдээ тудуунуң кылдын бо талазы-биле колхозка тодаргай дузаламчы көргүзеринің хемчеглерин алыр ужурлуг.

К. КЫСТАМ.

Кыры мунгаш кажааларны белеткээр

Улут-Хем районнуң чамдык колхозтары чазаг, чайлаг, күзег черлерге ниитининг малының кажааларын четчир санныг кылдыр белеткеп албайн турар. Ынчангаш малдың туруш байдалынга чамдыкта бергедээшкиннер ам безин таварышкылап турар.

Чоокта чаа үргүлчүлелдиг сооксумаар улуг чаашкын болган. Кыры муңгаш кажаалар-биле хандыртынмаан шээр мал болгаш бызаалар аңаа баксырап турган. Калининн аттыг колхозтуң дөртен ажыг баш шээр малы ол сооксумаар үргүлчүлелдиг улуг чаъстың канчаар-даа аажок өл-шы. гынга алзып, үедеп турганы-биле хорамчага таварышкан. Бо фактылар чүү айтып турарыл дизе, ол колхозтарның баштаар черлериниң даргалары, мал фермаларының эргелекчилери болгаш чамдык малчыннар ниитининг мал ажылынга сула сагыш салып, харысалга чок ажылдап турарын көргүзүп турары ол-дур. Бүгү малга, ооң иштинде шээр малга болгаш бызааларга таарымчалыг кыры муңгаш четчир кажаалар чайдагларга белеткетинген турары чугула. Районнуң колхозтары моортан чогуур түңнелдя боттарынга кылган турар ужурлуг.

Т. ХОВАЛЫГ.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг туу кезии шалалатынмаан. Тудуг бригадазында чамдык кижилер кончут сула ажылдап, Санчаанның звенозу бир чаа бажыңның ханазын дыка үр тудуп тургаш дооскан.

Колхоз баштаар черн ниитининг ажыл-агыйының бурунгаар хөгжүлдезинге улуг идигни бээр колхозчуларның күш-ажылын чөп организастаар херек. Ниитининг херээн хуунуң херээнден куду көөр, ак-сеткилдиг эвес, чалгаа кижилер-биле эптежир аргажок. Колхозчуларның ортузунга политтикжизидилгелиг болгаш тайылбыр-массалыг ажылдарны партия, комсомол организациялары бедик деңнелдиг чорудуп тургаш, коллективтиг ажыл-агыйының херээнге оларның бедик медерелдиг бердинген турарын чедип алыры чугула.

Ч. САТ.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Узбек ССР-ниң павильону

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезининг төп шөлүнде Узбек ССР-ниң павильонунуң улуг бажыны турар. ол павильонну архитектор Полупановтуң төлевилелин ёзугаар тудуп тургускан.

Павильонче кирер эжик даш херим иштинче кирген калбак ийлемчек чададан эгелээр, ол херим иштиниң төп ортузунда каас-коя кылдыг чагыларның кырында чурумалдыг бөмбүрүк бажыңчыгаш турар. Ооң оң болгаш солагай талаларында дөрбелчин туруш-ширээлер кырында хөвең ажаап ап турар кыстың болгаш каракул хой кадарчызы кижиниң скульптураларын тургускан. Бөмбүрүк бажыңның кыдыгларында Улуг Фергана каналын болгаш Чирчиктиң суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларының саарыгларын көргүскен ийи улуг чараш чуруктарны тургускан.

Павильонда 9 залдар бар. Оларның алдызында республиканың ажыл-агыйының чамдык адырларын: хөвең, торгу, каракул, сад, виноград, мал ажылын көргүскен. Ооң соонда янзы-бүрү культураларның залдары болгаш Кара-Калпак АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының чедип алышкыннарын көргүзүп турар ийи зал бар. Бүгү залдарның ниити көргүзүлге шөлү—2425 дөрбелчин метр.

Павильонга 57 делгекчилер, ооң иштинде 16 колхозтар, 5 совхозтар, 2 МТС. 9 дуржулга албан-черлери, 6 мал фермалары кээп киржир.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының эң чугула адыры—хөвең ажылын хөгжүдериниң талазы-биле Узбек ССР-ниң мурнакчы ажыл-агыйларының чедишкиннери-биле көрүкчүлер павильоннуң төп залынга таныжарлар. Кирип келген кижиниң кичээнгейин хамыктың мурнунда Узбек ССР-ниң улустуң чурукчузу Л. Абдуллаев биле чурукчу Ю. Елизаровтуң чураан улуг чуруу бодунче хандыктырар, ол чурукта 1935 чылда Узбекистанның хөвеңчилерден партия болгаш чазактың удуртукчуларының хүлээп ап турганын көргүскен. Чуруктуң кырында Ленин орденининг хевирин сиилип кылган. 1939 чылда көдээ ажыл-агыйны, ылаңгыя хөвең ажылын хөгжүдериниң талазы-биле шылгарангай алдар-хавыяазы дээш Узбек ССР Ленин ордени-биле шаңнаткан.

Залдың ортузунда—бедидир кылган черде — хөвеңниң кылымал шөлүн кылган. Ханаларның делгиирлер кырында турар үстүкү кезектерн хөй санныг чуруктар-биле каастатынган. ол чуруктар Узбекистанның үлетпүрүн, ооң көдээ ажыл-агыйының чедишкиннерин, Узбек улустуң культуразының болгаш уран-чүүлүнүң чечектелишкинин көргүзүп турар.

Республиканың хөвеңчилериниң чедип алышкыннарының көргүзүлгези ооң бүгү суггарылгалыг чер ажылының үндезини — суггарылга хемчеглерин көргүзүп турар делгиирлерден эгелээн. 809 муң гектар чаа черлерни шиңгээдип алыр болгаш хөвең тарыыр черлерни 4 ажыг катап улгаттырар арганы берген үлегерлиг суггарылга каналдарын узбек улус Совет эрге-чагырганың чылдарында тургускан. Узбекистанның 830 суггарылга системалары херден чыл-бүрүде 28 миллиард кубометр сугну ап, ооң-биле ийи миллион гектар черни суггарып турар. Ол системаларның бүгү каналдарының узуну 160 муң километр ажыг болуп турар.

Совет Эвилелинде бүгү чиг-хөвеңниң 60 ажыг хуузун Узбекистан үндүрүп турар. Республикада шупту 2523 колхозтар бар, ооң иштинде хөвең тарыыр турар колхозтар — 2136. оларның хөвең плантацилары бир миллион гектар ажыг. Чамдык колхозтар гектардан 30 ажыг центнер дүжүттүг ап турар. а ол колхозтарның мурнакчы бригадалары болгаш звенолары гектардан 40—50 ажыг центнерни ап турарлар. Хөвең тарып турар колхоз бүрүзүнүң ортумак акша орулгазы 2,8 миллион рубль болуп турар. Республиканың колхозтарының 88 хуузу миллиончулар болуп турар. Чиг-хөвеңниң бедик дүжүдүн алганы дээш Узбек ССР-ниң ийи хөвеңчизинге Социалистиң Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадырының адын, чүс ажыг кижиге — Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының адын тывыскан, 14 муң ажыг мурнакчылар Совет Эвилелиниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңнаттырганнар.

Хөвеңниң бедик дүжүдүн өстүрериниң мурнакчы агротехниказын Андижанская областың Мархамат районунуң Свердлов аттыг колхозунуң ажылындан чижек кылдыр көргүскен. Ол колхоз 1953 чылда 791 гектар черниң гектар бүрүзүнден 37 центнер чиг-хөвеңни ажаап алган; ажыглатынып турар черниң бир гектар бүрүзүнден орулга 10 муң рубль ажыг болган.

Чаа-чаа шөлдерниң шиңгээдип алышкынын. база дустуг болгаш шалбааланган черлерде хөвеңниң бедик дүжүттерин өстүрүп турарын Ташкент областың Сыр-Дарья районунуң «Хакикат» колхозунуң чедишкиннерин көргүзери-биле илередир. 1952—1953 чылдарда ол көдээ ажыл-агый артелининг кежигүнери 296 гектар ындыг черлерни. ооң иштинде 236 гектарны хөвең тарыыр кылдыр шиңгээдип алганнар. Бедик дүжүттерни алганы дээш беш мурнакчыларга Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының адын тывыскан Наманган областың Чартакский районунуң «Москва» колхозунуң ажылының чижээнде хөвең тарылгазының комплексилиг механизациязын болгаш бедик дүжүт алышкынын көргүзүп турар.

Алтын-Кул МТС-тиң делгелгеде салган чүүлдери ол станцняның хөвең болгаш өске-даа көдээ ажылагый культураларын бүдүрерининг талазы-биле, мал ажылында хөй күш үнер чорудулгаларны механизастаарының талазы-биле ажылының методун көрүкчүлерге таныштырар.

Торгу ажылының залында коконнар бүдүрерининг талазы-биле республиканың чедишкиннерин көргүскен. Самарканд областың Пушкин аттыг болгаш Молотов аттыг колхозтарынга холбаштырган материалдар торгу аргыыр ховаганның оолдарын эки чемгереринің методтарының дугайын чугаалаар. Ында торгу ажылының чаартыкчызы, Сталинчы шаңналдың лауреады Хурмат Тишаеваның күш-ажылчы чедип алышкыннарын көргүзерине улуг делгиирни тускайлап кылган. Тишаеваның аргазы-биле туб ыяштың торгу аргыыр ховаганының оолдарын чемгерип турар. Узбекистанның бүгү колхозтарының 40 хуузу ховаган чемгерип өстүрериниң талазы-биле Тишаеваның дүргеи методтарын ажыглап тургаш, күш-ажылды эки организастаарын. хөвең ажылының болгаш торгу ажылының талазы-биле ажылдарны шын холбаштырарын хандырган.

Янзы-бүрү культураларның залында чылып чоруур элезиннерни чаңгыс черге быжыглап доктаадырының талазы-биле ажылдап турар чигир-тросник совхозтуң болгаш Бухара областың Шафриканск дуржулга-көргүзүлге ыяш ажыл-агыйының ажылын. ристиң чаа сорттарын кеттерин бирги сорттуг кылдыр алырының талазы-биле ажылының методун көрүкчүлерге таныштырар. Мурнакчы виноградчылар ин виноградтар өстүрүлгезиниң мастери Сталинчы шаңналдың лауреады Ризамат Мусамухамедовтуң ол-ла областың Орджоникидзе аттыг колхозунуң звено удуртукчузу Аббас Алиевтиң күш-ажылын калбаа-биле көргүзер. Алиев 3 гектар черниң гектар бүрүзүнден 191 центнер виноград ажаап алган.

Каракул ажылының 9 залдары көрүкчүлерни Узбекистанның эң эки колхозтарының болгаш совхозтарының каракул хойларны өстүрерининг болгаш дыка хөй чаш хураганнар кеттерин бирги сорттуг кылдыр алырының талазы-биле ажылының методтары-биле таныштырар. Аңаа Самарканд областың мал чемининг быжыг суурун тургускан Ленинчи-Чарвадар деп колхозунуң, каракул ажылының талазы-биле уксаа ажылын чорудуп турар Кассанскиниң күрүненин уксаа рассаднигинин, каракул хураганнарын өстүрерининг. хойларның баш санын көвүдедирининг болгаш бирги сорттуг чаш хураган кеттерин хөйү-биле алырының талазы-биле кайгамчык эки түңнелдерни чедип алган «Кенимех» деп совхозтуң, а ол ышкаш өске-даа ажыл-агыйларының чедишкиннерин көргүзер.

Кара-Калбак АССР-ниң ийи залдарынга автономнуг республиканың үлетпүр талазы-биле тарылга шөлдерин улгатырарының болгаш хөвеңниң дүжүттүүн көдүрерининг, коконнар бүдүрүлгезининг, ниитининг малын, балык ажылын, суггарылганы хөгжүдерининг талазы-биле чедишкиннерин көргүзүп турар. Олла залдарда каракалпак улустуң культуразының болгаш уран-чүүлүнүң өзүлдезин көргүскен.

Узбек ССР-ниң көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерининг талазы-биле чедишкиннерин чүгле республиканың тускай павильонунга эвес, харын өске-даа павильоннарга көргүскен турар. Республиканың эң эки колхозтарының, совхозтарының, МТС-териниң болгаш көдээ ажыл-агый мурнакчыларының күш-ажылдары чер ажылының, тарааның, виноградтың, кат-чимис, ногаа, мал ажылының, механизацняның, суг ажыл-агыйының павильоннарынга база төлептиг черлерни эзлээр.

И. ПОЛОЗОВ,
Узбек ССР-ниң павильонунуң кол методизи.

МУРНАКЧЫ ВЕТЕРИНАР ЭРТЕМИН—КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА

Мал аарыгларын баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээр талазы-биле ажыктыг чаа эмнер

Көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агыйның чамдык чыдып каап турар адырларының хожудаашкынын дүрген узуткаар база чер болгаш мал ажылының чаа күүдүг көдүрүүшкүнүн хандырар талазы-биле партия болгаш чазактың салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш кызымаккай демисежип турарлар. Ол сорулгаларны боттандырарынга биология болгаш ветеринария эртемнеринің ажылдакчылары улуг рольду ойнаар ужурлуг. Сөөлгү чылдарда олар малдарның болгаш куштарның янзы-бүрү аарыгларын баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээр талазы-биле ажыктыг эң эки, чаа эмнерни ажылдап кылган болгаш оларны херек кырынга ажыглаарын нептередип турар. Чаа сүмелеп турар эмнерниң иштинден дыка хөй эмнер аарыгларны баш бурунгаар болдурбас болгаш чүгле эмнээр эвес, харын малдарның болгаш куштарның чаш төлдерининг өзүүшкүнүнге болгаш немелде чемнер чокка оларның деңзи немелдезин бедидерінге арганы берип турар.

Эртемниң чедип алганы мал ажылынга чугула ужур-дузалыг антибиотиктер деп адап турар—пенициллин, синтомицин, биомицин деп эмнерни онзалап демделгээр херек. Мал ажылынга антибиотиктерниң ужур-дузазы улуг. Чаа төрүттүнген бызааларга, хаван ооллдарынга, анайларга болгаш дагаа ооллдарынга хөй эвес синтомицинни болгаш биомицинни сыкыртырга аарыгларның оларга тыптырын болдурбас.

Малдарның ижин-шөйүндүзү аарып бакырай бээрге, өкпеже дегдирерге болгаш өске-даа аарыглар тыптып кээрге антибиотиктер-биле эмнээрге 2—3 хүннерниң дургузунда сегил этине бээр. Москва чоогунда Кунцевонуң куш фабриказының ажылдакчыларының чоруткан дуржулгазының бадыткап турары болза, дагаа ооллдарының чеминге пенициллинни эң бичии хемчеги (дозазы) немээрге-ле оларның өлүрү 2—5 катап кудулаар, дагаа ооллдарының эки өзүп мандырынга болгаш ийи айлыг турда оларның деңзизин 15—20 хуу чедир бедидерінге арганы берип турар.

Тргүлчү таваржып турар мал аарыгларынга, чижээ хаванның рожа, чылгы малдың мыт, хойнуң некробациллёз, дуюу чыдыыр, трихомоноз, халдамырлыг саргарар (лептоспироз), пастереллез, халдамырлыг вагинитиг аарыгларга удур антибиотиктер канчаар-даа аажок бедик эмнекчи мөзү шынарлыг. Инек төрээн соонда төл савазы хувулуп аарааныңың уламындан тыптыр каданнаашкыннарны өске эмнерге бодаарга антибиотиктер 2—3 катап дүрген эмнеп экиртир, ынчаарга малдың төрүп болур аргалыы катап тургустунар, а өске эмнер-биле эмнээрге ол үргүлчү-ле таарымчалыг болбайн турар.

Янзы-бүрү балыгларны, органнарга болгаш тканьнарга хуулдуруушкуннуг болуушкуннарны, чижээлээрге, эмиг болгаш ижин хуулдурар аарыгны антибиотиктер-биле эмнээрге таарымчалыг түннелдерлиг болуп турар.

Тус-тус антибиотиктерниң ажыктыын дараазында чижектерден көрүп болур.

Новосибирск области ол эмнерни ажыглап турган Майский болгаш Маслянинский совхозтарда инектиң бызаалары бүрүн алдынган. Ынчаарга Озерский совхозта хаван ооллдарының хорамчазы чүгле 0,7 хуу, Доволенский совхозта — 1,7 хуу болган. Бо совхозтарда витамин четпес (авитаминоз) демдектери көстүп турар кошкак өзүлделиг төрүттүнген бызааларның ижин-шөйүндү аарыгларын болдурбас дээш, чаа төрүттүнген бызааларга эмзирер мурнунда чартык шак бурунгаар 0,3—0,5 грамм синтомицинни хаймыдыргаш сооткан 100 кубик сантиметр сугга холааш хүнде 2 катап 1—2 хүн дургузунда берип турган.

Бызаалар өтпектей бергенде, оларга синтомицинни хүнде 3 катап: баштайгызында бир граммны, а дараазында 0,5 граммны 4—6 шак болгаш-ла ижиртип турган. Хаван ооллдары аарый бээрге хүнде 3 катап бир килограмм деңзиге-ле 0,01—0,02 грамм синтомицинни хайындыргаш сооткан хөй эвес сугга холааш берип турган. Мал эмчилериниң көрүлдези-биле алырга, синтомицин-биле эмнээрге өтпектээн бызааларның болгаш хаван ооллдарының өтпээ дүрген соксап, чем чиири экижип, 2—3 хүн болганда сегип турган.

Синтомицинниң болгаш өске-даа антибиотиктерниң ындыг түннелдиг хөделиишкинин бистиң чуртувустуң янзы-бүрү республикаларының, крайларының болгаш областарының совхозтары алган.

Эксперименталдыг ветеринариның Бүгү-эвилел институдунуң эртем ажылдакчызы А. В. Дороговтуң сүмелээни антисептик-стимулятор деп препарады (эми) мал ажылынга хереглээри дыка ажыктыг болгаш перспективалыг болуп турар. АСД деп хурангайлап адап турар ол (эм) болза малдарның янзы-бүрү аарыгларын эмнээрінге канчаар-даа аажок ажыктыг болган. АСД-ниң эмнээшкинінің дээшкинінің сатындары-биле ижин-шөйүндү оруктарының ажылы күштелир, чараапы болгаш улуг хырының суук чүүлүнүң төктүп үнерин бедидер, ханда кислородтуң санын көвүдедир, малдарның организминде солуушкуннуг хайылдырышкынларны бедидер, нерва системазының ажыл-чорудулгазын экижидер. Ооң түннелинде мал халдамырлыг аарыгдан аарый берзе-даа чиик эрттирер болгаш организм ол аарыг-биле дүрген демисежип шыдаар.

Экскериментадлыг ветеринариның Бүгү-эвилел институдунуң кылып үндүрүп турары АСД деп эмни муң-муң аарыг малдарга болгаш куштарга хынап көрген. Мыт аарыгдан араан муң ажыг чылгы малдарны эмнээрге аарааи малдарның 96 хуузу сегип экирээн. Эпизоотиктиг лимфангоит деп аарыгдан аарааң 130 чылгының 93-жү азы 71,5 хуузу экирээн. Коду-шөйүндүүң аарыгларын эмнээрге 96 хуузу, өкпениң янзы-бүрү аарыгларын эмнээрге 71,1 хуузу экирээн. Экземаның, кодурнуң, дерметиттиң болгаш кеш хуувулуушкуннарын АСД-биле эмнээрге дыка дүрген экирээн.

Инектиң, бениң болгаш хойнуң төрээн соонда болур хайнышкынның хувулуушкуннарын, чаа болгаш иринели берген балыгларны, некробациллёзту болгаш дуюг чыдып аарыыр аарыгларны АСД-биле эмнээрге эки түннелдерни берип турар. АСД-ниң таарымчалыг шынары болза, ооң хоранныг чоруу организмге хора чедирбезинде организмниң иштии байдалын, ооң амыдыралчы ажыл-чорудулгазын бедидер арганы берип турар.

Ол эмни ийи хевир-биле: иштинче ижер болгаш даштынга чаап эмнээрінге хереглеп турар. Оларның бирээзин—(АСД фракциин № 2) малга 1:20 кылдыр колааш ижиртир хемчээли болза: бода малдарга 2—4 литрни, кулун болгаш бызааларга—1 литр чедир, хой, өшкүге—300—400 миллилитрни, анай, хураган болгаш хаван ооллдарынга—100—200 миллиметрни, улуг хаванга—400—500 миллилитрни ижиртир. Ол эмни беш хүннерниң дургузунда ижиртир. Эргежок чугула ужурга таварышса ол эмни 2—3 хүн чапсарлаан соонда эмнээшкинни уламчылап болур.

Даштынга чаап эмнээрінге АСД деп эмниң № 2 болгаш № 3 фракцияларын хереглээр, оларны тарымал тоорук азы касторка үзү-биле дең кылдыр холуп алыр.

Хаван ооллдарының, хураганнарның, бызааларның болгаш дагаа-ооллдарының ижин-шөйүндү аарыгларың баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээрінге Москваның совхозтар аразының ветеринар-бактериологтуг лабораториязы ацидорфильдиг бульон культуразы, азы хурангайларга АБК деп адап турар ажыг сүтке янзы-бүрү микробтардан кылган таарымчалыг эмни ажыглаарын сүмелээн. Ол эмни кылырда улуг орус эртемден И. И. Мечниковтуң идеязын ажыглаан. Мечниковтуң ажылдарының болгаш сөөлүүредир кылгылаан шинчилелдеринің бадыткааны болза, сүт болгаш ажыдып каан ацидофильдиг микробтар-биле малды чемгерерге ооң иштинде аарыг тывылдырар микробтарның хоралыг ажыл-чорудулгазын чок кылыр.

Ынчалза-даа ацидофильдиг тракты мал ажылынга ажыглаары практик талазы-биле бергедээшкиннерге таваржып турар. Ол бергедээшкиннер болза, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге ол продуктуну хүн-бүрү хөй санныг белеткеп үндурери-биле холбашкан, сүт заводтарынга тракты белеткээри ажык чок, чүге дизе ол дүрген үреличел болгаш ону сөөртүрге карылгазы улут. Ацидофильдиг бульон культуразын лабораторияга белеткээр. Мал чаш төлүнүң аарыгларын болдурбас дээш, хөй эвес санныг АБК-ны 2—3 хүннерниң дургузунда бызааларның чеминге холуп берип турарга-ла, ацидофильдиг тракты хүнүң-не 2, азы оон хөй-даа үеним дургузунда берип турарын шуут солуп турар. Мал төлү өтпектей берген таварылгада аарыг малга АБК-ны үш хүнүң дургузунда элээн хөй хемчээлдиг бээр.

АБК-ны ажыглап турган хөй-хөй совхозтарның ажылдакчылары оон дугайында эки макталды берип турар. Москва областың «Холмогорка» совхозтуң директору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Парфенов АБК-ны эң баштай-ла үнелеп көргеш совхозта малдың төрүттүнген бүгү төлүнге ажыглаарын организастаан. Рязань областың, Трубетчино болгаш Шацкий совхозтарынга, Ленинград областың Трусово, Москва областың Чулки-Соколово болгаш Волочаново, Мордва АССР-ниң Кызыл Пресня болгаш өске-даа хөй-хөй совхозтарга аарааи түс-түс бызааларны, хаван ооллдарын чедиишкинниг эжиртир эмнээн. Москва областың «Кадыыр болгаш Маска» совхозунга өдүректиң 2200 ооллдарының өтпээн эмнээрінге АБК-ны хереглээн. Каш хүннерниң дургузунда өтпектээш өлген өдүрек ооллдарының саны 25 хуу чедип турда, ол эм-биле эмнээрге дораан-на соксай берген.

Мал ажылынга канчаар-даа аажок улуг когаралды саргылар, хан сорар амытаннар, ымыраалар, сээктер таварыштырып турар, олар малдың сүт саалдазын кудуладып, малды аргызып, оларның дүгүн болгаш кежин үреп турар. Ооң ангыда саргылар болгаш ымыраа-сээктер болза малдың халдамырлыг аарыгларының өөскүдүкчү дажыкчылары болур. Ынчангаш ол маңгыстарны узуткап кырары эргежок чугула. Сөөлгү чылдарда саргылар болгаш ымыраа-сээктер-биле демисежирінге ДДТ болгаш гексахлоран деп эмнерни сүмелээн. Ынчалза-даа ол препараттарны ажыглаарының техниказын ам-даа чедир ажылдап кылбаан, ооң уламындан оларны ажыглаары кызыгаарлыг турган. Ветеринар дерматологиязының Күрүне институдунуң эртем ажылдакчылары эштер Хатинниң болгаш Лурьеның, Ставропольдуң көдээ ажыл-агый институдунуң профессор Никольскийниң болгаш тускай эртемниг практиктерниң ажылдарының түннелинде ол бергедээшкиннерни чайлаткан. Сөөлгү каш чылдарның дургузунда малдарның организминде маңгыстар—оруларның чуургаларын өлүрер беш хуулуг үстүн эмульсиязы-биле бүгү инекти тарып эмнээн. Ол методту массалыг ажыглаанының түннелинде малдың оруучуургазы-биле аарыыры дыка кудулаан болгаш мал кежиниң шынары экижээн. Хойнуң кодур аарыын баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээрінге гексахлоран холаан креолининг эмульсияны чедиишкинниг ажыглап турар. Ветеринарлыг практикага ол ажыктыг методту шингээдип алганы болза, кодурга удур демиселге үндүрүп турган чарыгдаллы 2 катап кызырарын болгаш ол аарыгны колдуунда узуткаарын болдурган.

Инженер эштер Степанов болгаш Коротких оларның сүмелээнин ёзугаар ДДТ болгаш гексахлоранны ажыглаарының аэрозолдут методуннин нептерээшкинни алган. Ол методтуң утка шынары болза, аэрозолдуг генераторнуң дузазы-биле ДДТ болгаш гексахлоранның үстүт холумактарын чөгенчиг бичии чаштандылар хевирлиг кылдыр доозунандырар, ол чаштанчы доозунугаштар саргылар азы ымыраа-сээктер кире бээр хире ынлаткан. Сөөлгү каш чылдарның дургузунда малдарның организминде маңгыстар—оруларның чуургаларын өлүрер беш хуулуг үстүн эмульсиязы-биле бүгү инекти тарып эмнээн. Ол методту массалыг ажыглаанының түннелинде малдың оруучуургазы-биле аарыыры дыка кудулаан болгаш мал кежиниң шынары экижээн. Хойнуң кодур аарыын баш бурунгаар болдурбас болгаш эмнээрінге гексахлоран холаан креолининг эмульсияны чедиишкинниг ажыглап турар. Ветеринарлыг практикага ол ажыктыг методту шингээдип алганы болза, кодурга удур демиселге үндүрүп турган чарыгдаллы 2 катап кызырарын болгаш ол аарыгны колдуунда узуткаарын болдурган.

Малдарның халдамырлыг аарыгларын болдурбас вакциналар болгаш сывороткалар талазы-биле эртем шинчилел ажылдары чаа түүлдерни сүмелээн. Оларның эң-не солуну болза ящурга болгаш бруцеллёзка удур вакцина болур. Ящурга удур вакцинаны совхозтарга болгаш колхозтарга 1953 чылда калбаа-биле хереглээн болгаш ол аарыгдан мыйыстыг бода малды бүрүн камгалаарын хандырган.

В. ПАВЛОВСКИЙ.
Ветеринар эртемиериниң кандидады.

Кыдат Улус Республикада күш-ажылчы чарыш

ПЕКИН. Конституция төлевилеиирге алдар болдурган болгаш Кыдаттың Коммунистиг партиязының 33 чыл оюнга алдар болдурган күш-ажылчы патриотчу чарыштар кыдаттың бүдүрүлгелеринде калбарган. Шанхайның, Пекининиң, Тяньцзининиң, Чанчуньнуң болгаш өске-даа хоорайларның дыка хөй бүдүрүлгелеринде улуг бүдүрүлгечи чедиишкиннериниң дугайында медээлерни солуннар дыңнадып турар.

Июнь 26-да Пекининиң 57 заводтары болгаш фабрикалары бирги чартык чылдың планын хуусаа бетинде күүсеткен, ооң иштинде Цицзичшаньның металлург заводу, цемент болгаш көвүрүглер тудуунуң заводтары, көдээ ажыл-агыйның машина тудуунуң, станок тудуунуң, электротехниканың болгаш кыдат найыслалдың өске-даа заводтары болгаш фабрикалары бар. Аньшаньның металлург комбинадының ажылчыннары, Тяньцзиньның металлург заводунуң сталеварлары болгаш прокатчылары, Тяньцзиньның саазын фабриказының болгаш электри приборлар заводунуң ажылчыннары планнан дашкаар продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар.

Тайюаньның металлург заводунуң коллективи июнь 23-те чартык чылдың планын күүсединиң дооскан болгаш июньну төнчүледир дыка хөй шөйну, каанны, прокатты болгаш кокстуң бүдүрүп үндүрген.

Чөөн Кыдаттың шахталарының коллективтери чартык чылдың программазын июнь 15-те, хуусазындан чартык ай бурунгаар күүсеткен, арткан үеним иштинде олар 300 муң ажыг тонна немелде хөмүрүг бергеннер. Чөөн Кыдатта хөмүр тывыжы бо чылдың бирги чартынында эрткен чылдың ол үеде турганынга деңнээрге 26 хуу өскен, Чөөн Кыдатта казып ап турар хөмүрүнүң бот-үнези бирги чартык чылда планга деңнээрге 9,28 хуу чиигээн.

(СЭТА).

Болгарияда тараа комбайннарының бүдүрүлгези

СОФИЯ. Русо хоорайда Г. Димитров аттыг көдээ ажыл-агый машина тудуунуң заводу машина-трактор станцияларынче болгаш чер ажылының күш-ажылчы кооперативтеринче ада-чурт бүдүрүлгезинин тараа комбайннарын («Димитровец—6») чоруткан. Заводтуң коллективи Г. Димитровтуң мөчээн хүнүнден бээр 5 чыл болганы июнь 2-ге чедир чүс комбайннарны бүдүрүп үндүрерин хүлээнип алган турганнар.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада улустуң бадылаашкыннары

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Герман Демократтыг Республикага «Тайбың керээ болгаш эжелеп чагырылганың шериглерин үндүрери дээш», азы «европаның камгалакчы нинтилежилгезинин» дугайында керээ болгаш «нинти керээ дээш, база эжелеп чагырылганың шериглерин 50 чылдар дургузунда хевээр тургузары дээш» деп айтырларның талазы-биле улустуң бадылаашкыннарының баштайгы хүнү—июнь 27-де бадылаар эрглилеринің (бадылаашкын болур хүнге чедир 18 хар четкен хамаатылар) 90 хуузу болгаш бадылаашкынга киргеи оолдар болгаш кыстарның (16 хардан 18 хар чедир назылыг) 85 хуузу бадылаан.

Республиканың бир муң ажыг общиналарынга данзыларга бүрүткеткен бүгү хамаатылар июнь 27-де-ле шупту бадылап каапканнар.

(СЭТА).

Грециянын чер шимчээшкининден когараан чонунга совет артистернин дузаламчызы

АФИНЫ. Июнь 24-те ССРЭ-ниң Грецияда элчини Сергеев премьер-министр Папагоска чораан болгаш Грецияга оюн көргүзүп турган совет артистерниң концерттеринден киргеи орулгаларның акшазының чегин аңаа дамчыдып берген. Ол хөреңги болза, Ионический ортулуктарда болгаш Фессалияда чер шимчээшкининден когараан чонга дуза көргүзеринге баар.

Премьер-министр Папагос шак ол чаагай херек дээш совет артистерге ханы өөрээнин илереткен.

(СЭТА).

ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киргенинге холбаштыр

ЛОНДОН. ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалда киргеи дугайында дыңнадыгны англи парлалга калбаа-биле демделеп турар.

«Дейли уоркер» солуннуң Москвада корреспондентизи, бо төөгүдүг болуушкун «Хиросимаже баштайгы атомнуг бомбаны октаан чорукка бодаарга, бүгү делегейге кызыгааржок улуг ужур-дузалыг болган» деп бижип турар.

«Ньюс кроникълдиң» эртем талазы-биле хайгааракчызының айтып турары-биле алырга, атомнуг электри станциязын ажыглалда киргеи дугайында дыңнадыг болза, Англияны ССРЭ ийи чыл мурнапкан деп чүвени хереченлеп турар, чүге дээрге, Англия ам-даа ийи хире чыл эрткен соонда атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киирип шыдаар деп турар.

Атомнуг энергияның айтырыгларын эргелеп турар албан черииң төлээзининиң медеглелин «Дейли мейл» бижип турар, ооң чугаалалыы болза: «Бисте чогум дорт медээлер чок болуп турар, ындыг болза-даа орустар ол станцияны кончуг кыска хуусаа иштинде тургузуп апканы чадавас ышкаш-тыр».

«Таймстың» эртем талазы-биле хайгааракчызының бижип турары болза, Москвадан келген ол дыңнадыг атомнуг энергияның хөгжүлдезиниң талазы-биле Россияның чедиишкиннериниң чаа бадыткалы болур.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң Лондонда корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, атомнуг энергияда ажылдап турар делегейде бир дугаар үлетпүр электри станциязын ССРЭ-де ажыглалда киргеи дугайында дыңнадыгны Лондонуң атом талазы-биле тускай эртемниг бөлүктери улуг сонуургал-биле уткаан.

Англия атомнуг электри станциязын тургузуп турар деп ол корреспондент чугаалап турар. Англияның Колдархоллда тудуп тургузуп турар электри станциязы 2,5 чылдан бээр ажыглалга кирип шыдаары кандыгла болду деп ында ынчаар чугаалажып турар. Атомнуг энергияны үлетпүр сорулгаларынга ажыглаарының айтырыгларын эргелеп турар албан черииң төлээзи июнь 30-де, орустар атомнуг энергияга электри станциязы тудуп тургузар дугайында боттарының планын күүселип апкан-дыр деп медеглээн.

ШАНХАЙ. Атомнуг энергияга ажыладар совет электри станциязын ажыглалда киргеннинге холбаштыр токио радиозунуң дамчыдып турары болза:

АКШ болгаш Англия атомнуг электри станциязының тудуун базала ол ышкаш планнаи турар, ынчаза-даа олар ооң тудуун 1956—57 чылларда чорудар деп бодап турарлар. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар херекте Совет Эвилели Англияны болгаш Американы мурнапкан чорук болза, атомнуг энергияның талазы-биле Совет эртемденнер улуг чедиишкиннерни чедип алганың чугаалап турар.

Ядро физиказының талазы-биле шылгарангай япон тускай эртемниглерниң бирээзи профессор Иссэо Фудзиока ССРЭ-де атомнуг энергияга электри станциязын ажыглалда киргеи дугайында дыңнадыгны алгаш, ол дээрге «чаа үеним» эгези-дир деп медеглээн.

(СЭТА).

Чилиниң Совет Эвилели-биле культурлуг харылзаа институду катап ажылдап эгелээн

МОНТЕВИДЕО. Чоокта чаа дыңпатканын ёзугаар алырга, Совет Эвилели-биле Чилиниң культурлуг харылзаа институду бодунуң ажыл-чорудулгазын катап эгелээн. «Эль Сиглю» солуннуң дыңнадыы-биле алырга институттуң ажылында, хөй-иниинің улут ажылдакчылары болгаш Чилиниң интеллигенциязының төлээлекчилери киржип турар. Ооң хүндүлүг даргазы чили эртемден Александро Липшютц болуп турар. Институттуң удуртур составында «Улустар аразына тайбыңны бижыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаналының лауреады Пабло Неруда, Чилиниң дээди судунуң шиитккечизи Оскар Асеведо, Сант-Ягода университеттиң архитектура салбырының деканы Эктор Мардонес Рестат болгаш оон-даа өскелер кирип турар.

Культурлуг харылзааның чили-совет институдунуң ажыл-чорудулгазын катап эгелээни-биле холбаштыр байырлыг хурал болган. Анаа Чили конгрезининг депутаттар палатазының даргазы Бальтасар Кастро, Чили сенадының оралакчы даргазы Сальватор Альенде, Сант-Яго университединиң ректору Хуан Гомес Мольяо олар чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. Америк агентилелерниң дыңнадыглары-биле алырга Гватемалада эрге-чагырганы эжелеп алган Монсонуң шериг хунтазы америк күрүнелериниң организациязының төлээлекчилериниң киржилгези-биле дайынны соксадыр дугайында интервентилер отрядтарының баштыны Армас-биле дугуржулга кылган болгаш Армас-биле «тайбың чугаалажыышкыннар» чорудар бодап турарын илереткен.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, Монсонуң хунтазы Гватемалага «тайбың таарыштырылганы» чедип алырының талазы-биле дуза көргүзерін АКШ-тан болгаш Сальвадордан дилээн. Армас чүгле чугаа чок дүүжүп бериишкинге чөпшээрежир мен деп чарлаанын ол агентилел айтып турар.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемаладан дыңнатканын ёзугаар алырга, июньнуң 29-та эрге-чагырганы эжелеп алган чаа чазак хунтазы дайынны соксадыр болгаш интервентилер отрядтарының баштыны Армас-биле ужуражыышкын организастаар талазы-биле «чаагай дуза» көргүзерін Каттышкан Штаттарның чазаандан дилээн.

(СЭТА).

Харысаалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

КИНОПРОКАТТЫҢ ТЫВА КОНТОРАЗЫ

„Эрес чоруктуң школазы"

деп чаа уран-чөчен кино чурукту областың кино үндүрер черлеринче үндүрген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысаалгалыг редакторнуң 3—62, харысаалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыралы, культура болгаш амыралы бөлүктериниң—3—88. харысаалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш сөлөө ажыл-агый, үеэлиг болгаш транспорт, чагыы коллективиниң, бухгалтериязының 4—98, иштики информация кидиминиң—3—65.

ТС—01918. Культураа эргелелиниң типографиязы

Бүгү чуртарыңың пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954
ИЮЛЬ
6
ВТОРНИК
№ 134 (3071)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Алдарлыг байырлал (1 арын).

Чурттуң көдээ ажыл-агый өөредилге черлериниң бүгү доозуп үнгеннеринге көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өөредилге черлерин доозуп үнгеннериниң хуралының киржикчилеринден чагаа (1 арын).

Областың сиген кезер шөлдеринде (1 арын).

ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ: **Д. Чамзырай.**—Малчыннар ортузуинга агитас-массалыг ажыл; **Д. Конс-стантин.** — Политиктиг өөредилгеже сонуургал салза могуур (2 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге экскурсияларның келириниң чуруму (2 арын).

«Туапсе» деп танкерни тудуп алганы-биле холбаштыр АКШ-тың газаанга Совет газактың нотазы (2 арын).

М. Демчекки.—Иштики журлавырларны илередир дээш социалистиг чарыш (2—3 арыннар).

Тываның чогаалчыларының отчёт-сонгулдалыг хуралы (3 арын).

Такен Алимкулов.—Казах литератураның үндезилекчизи (3 арын).

Улус демократиязының чурттарында (4 арын).

Херээженнериниң бүгү-герман конгрези (4 арын).

КӨДЭЭ АГИТАТОР

Бистиң партиявыстың агитаторлары кажан-даа массаның, улустуң ортузунга туруп, оларга дириг чалбыыштыг сөстерин чедирип, партияның политиказының кайгамчыктыг пропагандистери, коммунизмниң тиилелгези дээш идепкейлиг демиселчилер болуп келгенин төөгү билир. Агитация кажан-даа, каяа-даа партияның бир кол чепсээ, коммунистиг кижизидилгениң хөй янзы ажылдарының чарылбас кезээ болу берген. Бистиң агитациявыстың күжү болза, коммунизмниң тургузукчулары болур совет улустуң үндезин эрге-ажыктарын барымдаалап, эң-не шынчы, революстуг амыдырал-биле чоок, эң-не тодаргай болуп турарында. Бистиң көдээде агитаторларывыс—хүн келген тудум-на улам эки ажылдаар, амыдыралды улам чаагайжыдар — деп күзел-биле чонну сургап, партия организацияларының бир дугаар дузалакчылары болуп турар. Ындыг эки ажылдыг агитколлективтер болгаш агитаторлар бистиң область хөй.

Бий-Хем МТС-тиң партия организациязы механизаторлар ортузунга агитас-массалыг ажылды элээн үлегерлиг тургускан. Партия организациязының секретары эш Савкин партия хуралынга ай бүргүзүүң ажыл планын бадыладып киирериниз мурнунда СЭКП райкомунуң МТС дирекциязының, профэвилел организациязының болгаш тус-тус агитаторларның сүмезин үргүлчү ап келген. Ынчаар чогаатынган планнарга социалистиг чарышты организастаарының, даштыкы фурттарда политиктиг болуушкуннарны, партияның политиказын хүн-бүрү пропагандалазарының соңгаарлатынмас хемчеглерин тодаргай кирип турар. Агитаторларның дуржулга солчур семинары ийи неделя санында болуп турар.

Агитация ажылын МТС бүдүрүлгезинче чоокшулаткан. 15 агитаторлардан 10 кижи трактор бригадаларында тургустунган. Ленин аттыг колхозта агитатор эш Кыцин күш-ажылга бодунуң үлегерин көргүспүшаан, бригаданы мурнакчы ажылдыг болдурарын чедип алган. Бригада часкы хову ажылын 6 ажыл хүнеринде бедик агротехниктиг деннелге доозкан. Кур болгаш куруккан черлерни аңдарарының планын ажыр күүсеткен. МТС-те көскү агитация эки тургустунган. «МТС ажылчыны» деп ханза солуң ай санында 2 удаа үнүп келген. Чарыштың мурнакчыларын хүндүлел болгаш көргүзүт самбыраларына беш хонук санында илередип турар.

Ынчалза-даа агитас-массалыг ажылды ам-даа эде тургуспаан, агитаторларның күжүн көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шинтпирлиг участоктарынче херек кырында угландырбаан, политиктиг агитацияны ажыл-агыйжы сорулгалар-биле холбаштырарын чедип албаан парторганизациялар бистиң область бар. Ооң чижээнге Таңды районнуң Балгазын МТС-зиниң партия организациязы кирер. Ажыл планнарынга түгле хүралдар кылырын айтып, а масса-политиктиг ажылды чорударын, мурнакчыларның дуржулгазын нептередирин ол уттуп турган. Парторганизация секретары эш Андросов механизаторлар ортузунга агитация ажылын калбартыр талазы-биле активтиң, интеллигенциянның күжүнге даянмаан. Механизаторларда ажылга озалдап кээр, прогул кылыр, ажылдан шынарын баксыраар фактылар бар.

Дыка хөй колхозтарда агитколлективтерниң ажылы экиживаан. Ыланғыя Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң партия организациязының секретары эш Лопсан колхоз бүдүрүлгезиниң участоктарында 20 агитаторлар бар деп санап турар. Оларның түгле даңзызы бар боордан ангыда, а херек кырында агитация ажылын доктаамал чорудуп турар агитатор ында чок. Көскү агитация дендии багай тургустунган. «Шалыпчы» деп хана солуну чыл эгезинден бээр түгле чаңгыс удаа үнген. Июньнуң эгезинде ол колхозка СЭКП райкомунуң инструктору эш Чондан-оол чораан, ынчалза-даа агитколлективтиң ажылында улуг четпестерни узуткаарын ол бичиндаа сонуургаваан. Мындыг четпестерге моон соңгаар эптежир аргажок.

Амгы үе-байдалда бистиң көдээ агитаторларывыстың сорулгазы улуг болгаш харыысалгалыг. Олар болза, партияның болгаш чазактың шинтпирлерин, бүгү делегейде амгы байдалды, совет күрүнениң даштыкы политиказын МТС-тер, совхозтар ажылчыннарынга, бүгү колхозчуларга соксаал чокка тайылбырлаар хүлээлгелиг.

Тарылганы шевергин ажаар дээш, мал чеминиң белеткелин болгаш дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, чидириг чокка чорудары дээш, техниканы долу ажыглаары дээш, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дээш, бүгү көдээ ажыл-агый продуктуларынга күрүнениң белеткелдер болгаш садып алыышкын планнарын хуусаа бетинде күүседири дээш массалыг социалистиг чарышты көдээге калбартырын, ол бүгү сорулгаларны чедиишкинниг күүседириниң улуг ужур-дузазын массаларга тайылбырлаарынче кичээнгейни мөөнүүрин СЭКП ТК-ниң июнь Пленуму бүгү партия организацияларынга хүлээткен. Ол болза, көдээ агитколлективтерниң ажылының амгы дайынчы программазы болур. Ол ажылга көдээ агитаторларның эң шилиндек күштерин мөөнүүр херек. Тараа ажаап алыышкынының үезинде масса-политиктиг ажылдар хову турларынга, хову болгаш трактор бригадаларынга, тараа белеткелиниң пунктуларынга чорутунар ужурлуг.

Агитатор түгле сөс кырынга хөделир эвес, а херек кырында күш-ажылга үлегерин бодунуң дыннакчыларынга көргүзер ужурлуг. Түгле ынчаарда бүгү коллективти ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң күрүне планнарын күүседиринге ол чедиишкинниг мобилизастап шыдаар. Колхоз бүдүрүлгезинде агитатор колхозчу бүрүзү Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш калбарган социалистиг чарыштың киржикчилери болган турарын чедип алыр хүлээлгелиг.

Социалистиг хүлээлгени алыры—чарыштың түгле эгези болур дээрзин агитатор эки билири чугула. Чарышты агитаторнуң канчаар организастаанын түннеп көөрүнүң кол болгаш эң чугула көргүзүү болза, ында алдынган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хандырганы болур. Ындыг төлээде, агитатор түгле сурталчы болур эвес, оон ынай ажыл-херектиң чедиишкиннерин кандыг арга-биле чедип алырын шинтпирлеп билир дайынчы организатор болур ужурлуг. Ынчангаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң киржилгезинин дугайында ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын амыдырал кырында бот-тандырып эгелей берген. Районнуң колхозтарында комсомол организациялары сиген кезилдезинге аныяктарның бригадаларын организастап, мал чеми белеткээриниң ажылынче улуг кичээнгейни салып турар.

«Баян-Хем» колхозта комсомолчу эш Аныңайга удуртурган аныяктар бригадазы колхозтуң 150 гектар сиген шөлүнүң кезип алыышкынын күскү дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозарын хүлээнген. «Тиилелге» колхозта (секретары эш О. Херел), «Черби» колхозта (секретары эш А. Деспий-оол) комсомол организациялары аныяктар бригадаларын база тургускулаан. Бригадаларның болгаш ооң тус-тус кежигүннериниң аразында социалистиг чарышты калбарткан. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле тиилекчилерге тыпсыр шилчинир кызыл тукту болгаш 100 рубль хемчээлдиг шаңналдарны колхозтарның баштаар черлери база тургускан.

Колхозтарда партия, комсомол организациялары тус-тус бригадаларга агитаторларны быжыглаан, лекция, беседа чорударынга тематикалар чогаатынган, хана солуннарның, агитхуудустарның редколлегиялары тургустунган, ажылдап турар. ВЛКСМ райкому сиген кезилдезинде комсомолчу агитаторларның болгаш лекторларның ажылын хүн-бүрү удуртур эштерни томуйлаан.

Алдарлыг байырлал

Буденный аттыг колхозтуң 30 чылы

БУДЕННОВСК СУУР. (Одесса областа). Будённый аттыг көдээ ажыл-агый артелин мурнакчы дуржулганың школазы деп шыны-биле адап турар. Чурттуң дыка хөй областарының болгаш крайларының тараажыларының чүс-чүс төлээлери боже чер ажылының бедик культуразын өөренир, тараа болгаш техниктиг культурадарның бедик дүжүттерин өстүрериниң мергежилин ажыглаар, күш-ажылдың мурнакчы аргаларын өөренир дээш кээп турарлар.

Чурттуң колхозтары Будённый аттыг колхозтуң чижээнден көдээ ажыл-агыйның ниити болгаш бараанныг продукциязын көвүдедириниң кайы хире төттүнмес аргаларын ап турары онза көскү. Кол культуразы кызылтас болуп турар эки хөгжүлделиг хову ажылы-биле кады колхоз мал ажылын, виноград, ногаа, сад болгаш ары ажылдарын чедиишкинниг хөгжүдүп турар.

Сөөлгү үш чылдың дургузунда колхозка бүгү тараа культураларының дүжүдү ортумаа-биле гектар тарылга шөлүнден 21 центнер, тарымал тооруқ 19 центнер, силос культуралары 190 центнер, корнеплод 204 центнер четкен.

Бо түннелдер болза, партия организациязынга болгаш көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар черинге 30 чылдарның дургузунда халашпайн ажылдап келген, Украинага колхоз шимчээшкинииниң эгелекчилериниң бирээзи Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. А. Посмитныйның удуртуп турары колхоз баштаар черинге кижизитирген колхозчуларның кызымак күш-ажылының түнели болур.

Колхозчуларның чедиишкиннеринге шинтпирлиг роль чурутта хоочун ажыл-агый делгелгезинге киржир эрге дээш калбарган социалистиг чарыштың киржикчилери болган турарын чедип алыр хүлээлгелиг.

Социалистиг хүлээлгени алыры—чарыштың түгле эгези болур дээрзин агитатор эки билири чугула. Чарышты агитаторнуң канчаар организастаанын түннеп көөрүнүң кол болгаш эң чугула көргүзүү болза, ында алдынган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хандырганы болур. Ындыг төлээде, агитатор түгле сурталчы болур эвес, оон ынай ажыл-херектиң чедиишкиннерин кандыг арга-биле чедип алырын шинтпирлеп билир дайынчы организатор болур ужурлуг. Ынчангаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң киржилгезинин дугайында ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын амыдырал кырында бот-тандырып эгелей берген. Районнуң колхозтарында комсомол организациялары сиген кезилдезинге аныяктарның бригадаларын организастап, мал чеми белеткээриниң ажылынче улуг кичээнгейни салып турар.

«Баян-Хем» колхозта комсомолчу эш Аныңайга удуртурган аныяктар бригадазы колхозтуң 150 гектар сиген шөлүнүң кезип алыышкынын күскү дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозарын хүлээнген. «Тиилелге» колхозта (секретары эш О. Херел), «Черби» колхозта (секретары эш А. Деспий-оол) комсомол организациялары аныяктар бригадаларын база тургускулаан. Бригадаларның болгаш ооң тус-тус кежигүннериниң аразында социалистиг чарышты калбарткан. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле тиилекчилерге тыпсыр шилчинир кызыл тукту болгаш 100 рубль хемчээлдиг шаңналдарны колхозтарның баштаар черлери база тургускан.

Колхозтарда партия, комсомол организациялары тус-тус бригадаларга агитаторларны быжыглаан, лекция, беседа чорударынга тематикалар чогаатынган, хана солуннарның, агитхуудустарның редколлегиялары тургустунган, ажылдап турар. ВЛКСМ райкому сиген кезилдезинде комсомолчу агитаторларның болгаш лекторларның ажылын хүн-бүрү удуртур эштерни томуйлаан.

Москва чанының мурнакчы колхозунда

ЛЕНИНО. (Москва областа). Н. С. Хрущев аттыг колхоз—Москва чанының мурнакчы колхозтарының бирээзи. Мында Москва хемниң ыйгылааңда үүш-дүжүткүр черлерде картофельдиң, капустаның, огурецтиң, помидорнуң, согунаның болгаш өске-даа ногааларның бедик дүжүдүн ап турар.

Июнь 28-те бүгү бригадаларга болгаш фермаларга агитаторлар СЭКП ТК-ниң Пленумунуң доктаалын номчаанар болгаш колхозчуларның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң болгаш механизаторларның мурнунда салдынып турээр соңгаарлатынмас сорулгаларны тайылбырлап таныштырганнар.

—Бистиң партиявыстың ТК-зының Пленумунуң доктаалы көдээ ажыл-агый продуктуларының ажаалгазын болгаш белеткелин чедиишкинниг чорударынга дузалаар. Ногааларның эки дүжүдүн алырынга үндезинни салган бис: механизаторларның дузаламчызы-биле картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле олурткан, огурецтерни тускай белеткээн черлерге тараан бис. Эрткен чылга бодаарга үш катап хөй кукуруза тарытынган—деп агроном Н. В. Стефанович чугаалаан.

Ам колхозчулар тарылганы кичээнгейлии-биле хайгаарап турарлар. Эш Клишинниң трактор бригадазы картофельди, эртте олурткан капустаны, столовая корнеплодтарын болгаш өске-даа культураларны ийи катап культивизастаан. Бүгү агро-хемчеглерни шын сагаанының ачызында үнүш эки.

СЭКП ТК-ниң Пленумунуң доктаалын колхозчулар болгаш механизаторлар изии-биле түүлзүнүп турар болгаш найыслалдың ажылчы чоннарынга улам-на хөй ногааларны өстүрүп бээрин хүлээнип турарлар.

(СЭТА).

Чурттуң көдээ ажыл-агый өөредилге черлериниң бүгү доозуп үнгеннеринге

Көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өөредилге черлерин доозуп үнгеннериниң хуралының киржикчилеринден чагаа

Эргим эштер!

Бистер ажылдаары-биле көдээже улустуң чаагай чоруунуң улам ыңай көдүрлүүшкүнү дээш совет кижилериниң демиселиниң мурнуку шугумунче чоруп тур бис.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чоокта чаа болуп эрткен Пленуму болза, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шинтпирлерин күүседири дээш демиселдиң баштайгы түннелдерин үндүрүп, көдээ ажыл-агыйның ажылнышчыларының эң-не чугула болгаш соңгаарладып болбас сорулгаларын тодаргайлаан. Бистиң изии-биле киржир хүлээлгелиг болуп турарывыс улуг ажыл-херектиң тодаргай, дайынчы программазы бистиң мурнувуста туруп турар.

Он-он муң агрономнар, инженерлер, зоотехниктер партияның кыйгырыы-биле көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шинтпирлиг участоктарында күжениишкинниг демиселди чорудуп турарлар. Бистер—тускай эртемниглерниң ол хөй санныг армизының чаа отряды, чаа четчележилгези бис. Биске хөй түүлдер бердинген, партия болгаш чон бистен хөй түүлдерни манап турар, ынчаарга бистиң мурнувуска кайы хире улуг харыысалга салдынарын билип тур бис.

Бистер даарта институттуң өөредилге ажыл-херектеринче эвес, а колхозтарның болгаш совхозтарның ужу-кыдыы көзүлбес делгем ховуларынче чоруур бис; бистиң чаа хүнүвүс таныш лабораторияга эвес, а машина-трактор станцияларының мастерскаяларынга, хову турлагларынга, мал ажылының фермаларынга, колхозтарның садтарынга болгаш огородтарынга эгелээр. Совет күрүнениң биске берген билиглерин бистер шуут-ла бүдүрүлгеге, аңаа барып ажыглаар бис—ол бистиң хан-дамырывыс-биле холбашкан үлүүвүс, чоннуң мурнунга бистиң ыдыктыг хүлээлгевис.

Бистиң ажылывыска бергелер эвээш эвес таварышкылаар, ынчалза-даа олар бисти коргутпас. Кандыг-даа бергелерни бистер кызымак болгаш быжыг туруштуг ажып эртер бис. Бедик дүжүт дээш, мал ажылының продуктуларының элбекшили дээш, колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны улам ыңай быжыглаары дээш көдээ ажыл-агыйның бүгү-ле ажыл-ишчилери-биле кады демисежир бис.

Бо хүн бистиң тураскаадыг бо студентинчи ужуражышкынывыска чыглып келгенивис Кремльдиң бедиктеринден бистиң келир үевисти бүзүрелдиг көрүп тур бис. Мырыңай чоокта чаа-ла найыслалдың бо орду залдарынга ленинчи комсомолдуң чорутканнарын кур болгаш курукан черлерни шингээдип алырының ырак оруунче удеп чоруткан. Оларның баштайгы чедиишкиннериниң дугайында медээ бүгү-ле совет кижилерни өөртүп турар!

Көдээ ажыл-агыйның Москвада дээди өөредилге черлериниң ийи ыңай доозуп үнгеннериниң мурнундан бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агый дээди өөредилге черлериниң добозуп үнген студентилерин кыйгырып тур бис.

Эштер агрономнар, колхозтарже, МТС-терже болгаш совхозтарже! Бо чылдың бедик дүжүдү дээш, көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин улгаттырары дээш демиселче шаг-үе эртирбейн кириңер!

Эштер инженерлер, МТС-терниң болгаш совхозтарның мастерскаяларынче болгаш трактор бригадаларынче! Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бүгү хемчеглер-биле бедиңер дээш, ниитиниң малының баш санын өстүрер дээш күжүвүс харамнанмайын демисежип, тракторларны, комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның оске-даа машиналарын бүрүкү-бөле ажыглаарын чедип алыылынар!

Эштер зоотехниктер болгаш мал эмчилери, колхозтарның болгаш совхозтарның мал фермаларынче! Малды чем-биле бүрүн хандырары дээш, ооң баш санын камгалап алыры дээш, мал ажылының продуктуларын бедидери дээш, чуртка хөй эштн, сүттү, саржагы, дүктү болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын бээр дээш чүткүлдүг демисежиңиңер!

Эртемниң болгаш практиканың харылзаазын быжыглап, мурнакчы ажыл-агыйларның, колхозчуларның дуржулгазын өөренип, база ону делгеми-биле ажыглап, бүгү-ле чаа болгаш дешпилелиг чүүлдерге оруу бербишаан, четпестер биле демисежиңиңер!

Бистиң ынак Москвавыс-биле шуут чарылбайн тур бис. Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниң дипломун маңаа алган бис, бистиң кайывыска-даа база бир эргим чүүл—Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинiң киржикчизиниң дипломун төлептии-биле алыр дээш маңаа база катап келирин күзеп тур бис.

Идепкейлиг ажыл-чорудулганың ындыг делгемнерин бистиң мурнувуска айыткан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниң адын бистиң чуртувуска ол хире бедик көдүрген партияга болгаш чазакка чүректиң хамыындан четиргивис! Партияның, чазактың, чоннуң идегелин алдарлыы-биле шынзыктырарын айыткап тур бис.

Бистиң ынак Совет Төрээн чуртувус делгерезин!

Коммунизмни тургузары дээш дешиселге совет улустуң улут сорук кириикчи болгаш удуртукчу күжү—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Областың сиген кезер шөлдеринде

Сиген кезилдезинче кирген

КАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери мал чеми белеткээриниң ажылынче июль 3-те организастыг кирген. Сиген белеткээр бригадада 1 трактору болгаш 6 сиген кезер аът машиналарын база 5 хол кадырларып быжыглаан. Ак-Тал унунда сиген кезикчилери хүнүң башгайы чартында 3 гектарны кескен. Партия, комсомол организацияларының агитаторлары сиген кезилдезинин дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозар дээш социалистиг чарышты калбартып, лекция, беседа болгаш солун номчулгаларын чорудуп, хана солуннарының, агитхуудустарның баштайгы номерлерин үндүргүлээн.

Ажылдың баштайгы неделязында

БҮРЕН-ХЕМ. (Телефон-биле). «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелинде мал чеми белеткээр ажылы Каа-Хем районнуң колхозтарында дээре чоруп турар. Колхозта парторганизация секретары эш Шогжалдың июль 3-те дыңнатканы болза, колхоз бо чылын муң тонна сиген белеткээр, 250 тонна силос салыр планныг. Бо талазы-биле белеткелин чогуур өйүнде хынамчалыг дооскаш, кезилдени июнь 26-да организастыг эгелей берген.

Ажылдың баштайгы неделязында колхозтуң 4 аът машиналарлыг бригадазы Кара-Хаядан 40 гектарның, а Сарыг-Сеп МТС-тиң ында ажылдап турар 2 машиналар кошкан трактору Кара-Сугдан 70 гектарның сигенин кескен. Бөлүлге ажылында 60 колхозчудар бар, олар эш Амыяңның удуртулгазы-биле 180 ажыг центнерни үш кезек черде сараяттаан. Бригаданың звеноларын коммунистер удуртуп турар, олардың аразында социалистиг чарыш калбарган.

Колхоз бо чылын 50 гектар сиген шөлүн суггарбышаан, 16 гектар чаа шөлдү немей шингээдип алган. Силосту сүт-бараан фермазының чанында ханакарактай белеткетиниген улуг оңгарга өрээл бүрүзүнге 40 азы 50 тонна кылдыр салырын планнап турар. Ынчаар белеткетиниген силос кыжын ажыглаарынга чоок болгаш таарымчалыг болур. Силоска тарытынган 11 гектар тооруктуң үнүжү база эки болуп турар.

Комсомолчулар сиген кезилдезинде

Кызыл районнуң комсомол организациялары 1954 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнерин белеткээринге комсомол организацияларының киржилгезинин дугайында ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын амыдырал кырында бот-тандырып эгелей берген. Районнуң колхозтарында комсомол организациялары сиген кезилдезинге аныяктарның бригадаларын организастап, мал чеми белеткээриниң ажылынче улуг кичээнгейни салып турар.

«Баян-Хем» колхозта комсомолчу эш Аныңайга удуртурган аныяктар бригадазы колхозтуң 150 гектар сиген шөлүнүң кезип алыышкынын күскү дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозарын хүлээнген. «Тиилелге» колхозта (секретары эш О. Херел), «Черби» колхозта (секретары эш А. Деспий-оол) комсомол организациялары аныяктар бригадаларын база тургускулаан. Бригадаларның болгаш ооң тус-тус кежигүннериниң аразында социалистиг чарышты калбарткан. Мал чеми белеткээриниң талазы-биле тиилекчилерге тыпсыр шилчинир кызыл тукту болгаш 100 рубль хемчээлдиг шаңналдарны колхозтарның баштаар черлери база тургускан.

Колхозтарда партия, комсомол организациялары тус-тус бригадаларга агитаторларны быжыглаан, лекция, беседа чорударынга тематикалар чогаатынган, хана солуннарның, агитхуудустарның редколлегиялары тургустунган, ажылдап турар. ВЛКСМ райкому сиген кезилдезинде комсомолчу агитаторларның болгаш лекторларның ажылын хүн-бүрү удуртур эштерни томуйлаан.

Колхозтуң шөлдеринде

КОЧЕТОВ. (Телефон-биле). Таңды районда Сталин аттыг колхоз сиген кезилдезинче 12 аът машиналарлыг кирген, баштайгы ийи хүннерде 25 гектарның сигенин кескен. Июль 2-де колхозтуң Баък-Ыяшта шөлдериниң сигенин Бай-Хаак МТС-тиң 2 машиналар кошкан трактору база кестирип кирипкен.

Шанганда эш Ойдупааның бригадазында 53 кижи, а Кулузунда эш Тыртык-оолдуң бригадазында 56 кижи ажылдап турар, олар бөлүп сараяттарын июль 3-те база эгелей берген. Ол колхоз бо чылын 2500 тонна сиген, 220 тонна силос белеткээр планныг, ону дүжүт алыышкыны эгелээр бетинде күүседип алырынга бригаданың кежигүннери чүткүлдүг ажылдап турар.

Шөлдерде ишчилерге таарымчалыг байдалдар тургустунган, бригадаларда нинтиниң чемненилгезин организастаан.

Үш түе чеден дөрт муң пассажирлер

Кызылдың автотранспорт конторазының чолаачылары ажылчы чоннуң харылзаа, аргыжыышкынын экижидер сорулга-биле алган хүлээлгезин өзугаар 1954 чылдың баштайгы беш айларында 374 муң ажылчы чоннарның харылзажып аргыжарын хандырган. Азы эрткен 1953 чылдың беш айларыныңдан 150 муң кижи ажып турар.

Хоорайның автобус чолаачылары эштер Бондарев, Панасюра болгаш Лущаев олар доктаатказ ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар. Шахматов болгаш Башкирцов олар Кызыл—Абакан аразында беш айлар дургузунда улус дажыглаарының планын 1,5 катап ажыр күүсеткеннер.

Партийжи амыдырал

Малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажыл

Малдың баш санын өстүрери болгаш ооң продуктулуун бедидери көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларының бирээзи.

Сөөлгү үеде ол сорулганы амыдыралга чеднишкинниг боттандырарынче колхозчу малчыннарны мобилизастаар талазы-биле СЭКП-ниң Эрзин райкому болгаш колхозтарның партия организациялары эдээн ажылдарны чоруткан. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң соонда колхозчу малчыннар ортузунга агитас-массалыг ажылдар мурнунда чылдарда турганындан көскүзү-биле экижээн.

Амгы үеде колхозтарның мал ажылының фермаларында 38 агитаторлар ажылдап турар. Агитаторларга политиктиг билиг талазы-биле эки белеткелдиг активчилерни шилип тургускан. Оларның тайылбыр ажылы тус-тус малчыннарга чедип турар апарган. Агитация ажылының идейлиг деңнели бедээн болгаш социалистиг чарышка агитаторларның организакчы ролю күптелген.

Агитколлективтерниң ажылын «Сталинчы оруқ», «Кызыл сылдыс» колхозтарның партия организациялары эки удуртуп турарлар. Олар агитация ажылын чорударының хевирлеринге болгаш методтарынга агитаторларны үргүлчү өөредип, оларның ажылын хүн-бүрү контрольдап келгеннер. Ындыг дузалаачы агитаторларның мергежилин өстүрүп турар.

«Сталинчы оруқ» колхозта агитатор эш Каң-Хөө малчыннарның бедик хүндүлелин чедип алган. Ол болза, Кызылдың фельдшер-акушер школазын дооскаш, Суг-Аксының эмнелге черинге ажылдап турган. Өөредилге чылының эгезинде районнуң сан килдизинде партия төөгүзүн өөренир болгучу коллективтиң активчилерин шилип тургускан. Оларның тайылбыр ажылы тус-тус малчыннарга чедип турар апарган. Агитация ажылының идейлиг деңнели бедээн болгаш социалистиг чарышка агитаторларның организакчы ролю күптелген.

Агитколлективтерниң ажылын «Сталинчы оруқ», «Кызыл сылдыс» колхозтарның партия организациялары эки удуртуп турарлар. Олар агитация ажылын чорударының хевирлеринге болгаш методтарынга агитаторларны үргүлчү өөредип, оларның ажылын хүн-бүрү контрольдап келгеннер. Ындыг дузалаачы агитаторларның мергежилин өстүрүп турар.

«Сталинчы оруқ» колхозта агитатор эш Каң-Хөө малчыннарның бедик хүндүлелин чедип алган. Ол бодунуң дыңнакчыларынга үргүлчү барып турар. Беседаларга болгаш номчулгаларга ол баш бурунгаар эки белеткенип, шынчы тайылбыр ажылы-биле малчыннарның сонуургалын хандырып келген. Эш Каң-Хөө политиктиг тайылбыр ажылын колхозтуң ажыл-агыйжы сорулгалары-биле эки холбаштырып турар. Ындыг эки ажылдыг агитаторлар районуң кайы-даа колхозтарында хөй.

Агитколлективтерниң ажылынга практиктиг дуза көргүзер, колхоз бүдүрүлгезиниң ажыл-ишчилеринге илеткелдер, лекциялар кылып бээр эштерни СЭКП райкому район төвүнден база үргүлчү чорудуп турар апарган.

Малчыннар ортузунда агитас-массалыг ажылдарның идейлиг деңнелин чедип алган. Ол болза, Кызылдың фельдшер-акушер школазын дооскаш, Суг-Аксының эмнелге черинге ажылдап турган. Өөредилге чылының эгезинде районнуң сан килдизинде партия төөгүзүн өөренир болгучу коллективтиң активчилерни

Тыванын чогаалчыларының отчёт-соңгулдалыг хуралы

Совет чогаалчыларның ийнги съездизи бо чылдың ноябрьда болуру-биле холбаштыр Тыва областың чогаалчыларының отчёт-соңгулдалыг хуралы болуп эрткен. ССРЭ-ниң Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының ажылының дугайында отчёт илеткелди ук салбырның харысалгалыг секретары эш **Саган-оол** кылган.

Эш Саган-оол бодунуң илеткелинге тыва чечен чогаалдың канчаар тыптып тургустунуп келгенин демдеглевишаан, ооң бо үедеги байдалын тодаргайлап чугаалаан. Тываның литературазы совет чогаалчыларның бирги съездизинең соонда тургустунган эң аныяк литература болур. Тыва литература бодунуң туруп келгенииң чээрби шаа чылдарының дургузунда биче эвес чедиишкинерлиг болганын илеткелчи тодаргайлап айыткан.

Тыва чогаалчылар сөөлгү үеде амыдыралды даштындан эренгейлеп чуруп көргүзер чоруктан адырлып, ооң иштинче ханызы-биле киреринче шилчип, Совет Тываның ажылчы чоннарының амыдыралы-биле болгаш социалистиг чаартылга дээш демисели-биле холбашкан темаларлыг чогаалдарны бижип, боттарының чогаалдарының идейлиг болгаш уран-чечен деңнелин бедидип турар апарган.

Сөөлгү чылдарда тыва улустуң амыдыралында социалистиг чаартылганы көргүзүп турар проза, шүлүк болгаш шии чогаалдар бижитинген. Салчак Токаның «Араттың сөзү» деп тоожузу Сталинчы шаңналга четкен болгаш совет улустарның болгаш даштыкы улустарның элээн дылдарында очулдуртунуп, нииги совет чечен-чогаалдың байлаанда кирген. С. Сарыг-оолдуң, Л. Чадамбаның, Ю. Күнзегештиң болгаш өскелериң-даа чамдык чогаалдары орус дылда очулдуртунуп, «Улустарның найыралы», «Сибирьиң оттары», «Енисей» чижектиг журналдарда парлатынган. Чамдык чогаалчыларның чогаалдары туспа-туспа номнар кылдыр үнген. «Тыва шиилерниң чылдазы», 22 авторларның «Аныяк шүлүкчүлер» деп ному парлатынып үнген болгаш «Улуг-Хем» деп альманах үнүп турар. «Тыва литератураның кыска очерги», «Ырлар чыындызы» чижектиг номнар база парлатынган.

Орустуң классиктиг чогаалдарын болгаш совет улустарның чогаалдарын тыва дылга очулдурар талазы-биле биче эвес ажылдар кылдынган. А. Пушкинниң, М. Лермонтовтуң, Л. Толстойнуң, М. Горькийниң, Т. Шевченконуң, В. Маяковскийниң, М. Шолоховтуң, А. Фадеевтиң база орус болгаш өске-даа совет улустарның чогаалдарын тыва номчукчулар боттарының дылынга номчуп турар болган. Ол чорук совет улустарның чечен чогаалын тыва номчукчуларның ортузунга иептередиринге болгаш областың ажылчы чоннарының коммунистиг кижизидилгезинге улуг ужур-дузалыг болганы-биле кады тыва чогаалчыларның чогаадылга талазы-биле өзеринге, оларның чогаалдарының идейлиг, уран-чечен деңнелин бедидеринге база ужур-дузалыг болган.

Совет Тываның экономиказының болгаш культуразының бүгү адырларында социалистиг чаартылга-биле холбаштыр чогаалчыларның чогаадылга ажылын илеткелчи тус-тус характерлевишаан, чечен чогаалда аныяк авторлар немежип турарын чугулалап айыткан. Баштайгы номшаан, Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының ажылында четпестерни шынгыызы-биле шүгүмчүлээн. Дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы эш **Калзан** областың чогаалчыларының амыдыралды дүрзү-хевирлер дамчыштыр ханызы-биле көргүспейн, кижилерниң сеткил-сагыжының ёзулуг илередикчилери болбайн турарын шүгүмчүлээн.

Аныяк шүлүкчү эш **Сувакпит** уруглар чогаадының байдалын чугаалааш, ол талазы-биле четпестерни демдеглээн. Областың ном үндүрер черииң ажылдакчызы эш **Кенин-Лопсан** чечен-чогаалдарны тыва дылга очулдуруп турарында чедиишкинерин болгаш четпестерин көргүскен. Областа чечен-чогаал критиказының байдалын дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы эш **Гребнев** бодунуң чугаазынга айыткан. Тыва чогаалдарның дылының дугайын эш **Сюрюн-оол** чугаалааш, тыва чогаалчыларның чогаалдарында тыва дылды четпес ажыглап турарын шүгүмчүлээн. Область театрының кол режиссеру эш **Меркулович** театр-биле чогаалчыларның чогаадылга харылзаазының дугайын, театрны репертуар-биле хандырар талазы-биле чогаалчыларның четпес ажылдап турарын бодунуң чугаазынга чугулалап айыткан.

Оон ынай эштер **Сарыг-оол, Чадамба, Күнзегеш, Ховенмей** олар боттарының саналдарынга Тываның чечен чогаалында болгаш Совет чогаалчылар эвилелиниң Тыва салбырының ажылында четпестерни демдеглээннер.

Областың социалистиг чаартылганынга, көшкүн араттарның материал-культурлуг амыдыралын сайзырангайжыдарынга областың чогаалчыларының ролюнүң болгаш сорулгаларының дугайын эш **Тока** бодунуң саналынга тодаргайлап айыткан.

ССРЭ-ниң Совет чогаалчылар Эвилелиниң Баштаар черииң президиумунуң мурнундан Сталинчы шаңналдың лауреады эш **Кожевников** байыр чедирип чүве чугаалаан. Оон ынай Москвадан келген эш **Романенко**, Красноярскиниң чогаалчызы эш **Рождественский**, хакас чогаалчы эш **Кильчичаков** олар база чүве чугааланнар.

• • •

Чогаалчыларның хуралы Совет чогаалчылар Эвилелиниң Тыва салбырының баштар черин эштер О. Саган-оол, С. Сарыг-ол,. Л. Чадамба составтыг кылдыр, Совет чогаалчыларның ийнги съедизинге төлээлерге эштер О. Саган-оол болгаш С. Сарыг-оол оларны соңгаан.

Ажыглалга киирер

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг колхозтуң суурунга колхозчуларның нииги хуралының шиитпиринбиле 1951 чылда уруглар яслизин тудар деп шиитпирлээш, ону боттандырып эгелээн.

Ооң тудуу ам бо чылче шилчилиле чедип алдынган. Мооң мурнунда механиктиг ажылдал кылырының аргазы-биле бүдүрүп үндүрүп турган кезектериң элээн хөй нуруузун ылаптыг хептерге кандан шуткуур аргаже шилчиткен. Бо чорук хөй санныг хоюглаар болгаш чопулга станоктарын хостаан болгаш кезектернин чамдык хевирлерин бүдүрерин 2—3 катап дүргедеткен. Дүрген хоюглаар арганы неперетпкени күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 20 хуу бедидер арганы берген. Чонулга станоктарының бирээзиниң чамдык белдирлериниң конструкциязын бөдүүнчүткени—бо машинаны бүдүрер өйүнде 80 ажыг шакты кызырар арганы берген.

Хөй бүдүрүлгелер бар турар бүдүрүлге шөлдерин катап планнаарының, дерилгени элээн шын таарыштыр тургузарының болгаш хостагган шөлдерге немелде дерилгениң монтажын чорударының аргазы-биле үлетпүр продукциязын бүдүрерин көвүдедирин чедип ап турар. Чижээлээрге, Ленинградтың «Красная нить» комбинадының коллективи 1954 чылда 1900 дөрбелчин метр бүдүрүлге шөлдерин хостаар болгаш немелде дерилгени оларга тургузарын хүлээнген.

Бүдүрүлге шөлдерин хостаарынга цехтериниң башкарылгазын эде организастаары биче болгаш быдаргай цехтерин элээн улуг цехтер кылдыр каттыштырары дузалап турар. Люберецкиниң көдээ ажыл-агый машиналарының Ухтомский аттыг заводунуң дуржулгазы маңаа тодаргай чижек болур. Ооң коллективи бар турар бүдүрүлге шөлдеринге бо чылда план-биле баш бурунгаар көрдүгеннинге бодаарга 36 миллион ажыг рубльдиң продукциязын 1954 чылда бүдүрүп үндүрер деп шиитпирлээн. Цехтерни каттыштырарының болгаш дерилгени элээн ажыктыг кылдыр таарыштырып тургузарының күсели-биле 750 дөрбелчин метр бүдүрүлге шөлүн хостаар болгаш аңаа тос муң аскылыг сиген кезер машиналарны бүдүрүп үндүрерин организастаар деп телевилээн.

Бар турар дерилге-биле продукцияны бүдүрүп үндүрерин чүвени үрей кылыр чоруктардан болуп турар чидириглерни узуткаанының түңнелинде дыка көвүдедип болур, ындыг чидириглер чамдык заводтарда ам-даа улуг болуп турар. Чижээлээрге, Ярославльдиң электри машина тудуушкунунуң заводу эрткен чылын АК-61 деп 1400 электри шимчедикчилериниң үнези-биле дең түңнүг кылыгларны үрей кылган. Донбасста Ново-Краматорск машина тудуушкунунуң чурумну үрээниниң чылдагааны-биле үш муң ажыг тонна металлды үрей кылган, ол чорук заводка хөй миллион рубльдиң каражазын чедирген.

Бар турар бүдүрүлге шөлдеринге продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедири бүдүрүлгелериниң доктаатынган график ёзугаар бир-дески ажылдаарын болгаш шүүргедээр чорукту узуткаарын негеп турар. Төп статистика эргелелиниң медээзинде айтып турары болза 1953 чылда үлетпүрниң чамдык адырларынга бүдүрүлгениң өзүлдези бир дески эвес ажылдап турар болгаш планны күүсетпейн турар хөй санныг бүдүрүлгелериниң бар болуп турарындан өрүлевейн турган. Хөй-хөй бүдүрүлгелер, ылангыя машина тудуушкунунуң заводтары продукцияны бир-дески эвес үндүрерин айайы-биле болдуруп турган — айның бир дугаар декадазында айның оон ынайгы хүннеринге бодаарга дыка куду деңнелге ажылдап турганнар. Белен продукцияны бүдүрүп үндүрериниң ындыг бир-дески эвес чоруу бүдүрүлгениң ажылының шын эвес чурумун болдурар дерилгелериниң ажыл чок анаа турар чоруунга, ажылчын күжүнүң анаа турарынга, бүдүрүлге күүлерин чедир ажыглавазынга, үрей кылыышкыннарны көвүдедиринге, ажыл шагындан ажыр ажылдааны дээш бүдүрүлгечи эвес ажыр төлээшкиннерге чедирип турар, ынчангаш ол бодунуң эзлүүзинде продукцияны чедирип бээрин бир дески эвес болгаш транспортту эмин эртир чүдүрерин болдуруп турар.

Кол хөреңгилерни болгаш бүдүрүлге шөлдерин дээре ажыглаар дээш шимчээшкинге үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтериниң болгаш эртем ажылдакчыларының аразында чогаадыкчы кады ажылдажылга хөйүнде дузалап турар. Эртеменнериң бүдүрүлгеге ындыг дузаламчызының үлегери болза, хөвең-саазын пөстер үлетпүрүнүң сайзырангай дерилгезиң ажыглап тургаш, дүктү ажылдап кылырының чаа аргазының дугайында Ленинградтың пөс-таавы институдунуң саналы болур. Бо арга болза, бар турар бүдүрүлге шөлүнден продукцияны беш катап хөйүү алырын хандырып турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга белеткелдиң хүннеринде бүдүрүлгелериниң курлавырларын элээн долузу-биле илередир дээш социалистиг чарыш чаа күштүү-биле калбарган турган. Ажылчы чоннар продукцияны бүдүрерин улам ыңай көвүдедип, ооң шынарын экижидер болгаш бот-үнезин чигедиринче чүткүлүн салып ажылдап турар. Үлетпүр бүдүрүлгениң чаа күүлүг өзүлдези совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай чайгылыш чокка бедидеринче чедирип келир.

М. ДЕМЧЕККИ.
экономика эртемнериниң кандидады.

Казах литератураның үндезилекчизи

Казах литератураның үндезилекчизи Абай Кунанбаевтиң өлген хүнүнден бээр чартык чүс чыл эрткен, ынчалза-даа ол бистиң-биле кады чурттап чоруур болгаш келир үениң салгакчыларынга-даа чурттаар.

Абайның амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы (1845—1904 чылдарда) болза, Казах черинге тергиндеп турган феодал-патриархалдыг харылзаалар буржуаз экономиканың саңлдары-биле сандарап эгелээн болгаш казах улус бодунуң салымчолун Россия-биле эки-тура-биле холбаштырган үеде эрткен. Бодунуң салым-чолун экономиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга улуг рольду ойнаан. Көшкүн аймактарның натуралдыг ажыл-агыйынче акша ханылап кирип эгелээн болгаш Казахстанның делгемиерине көжүп келген орус тараачынар турлагжып чурттай бергеннер. Чер ажылы, садыг сайзырап, үлетпүриүң баштайгы олаглары төрүттүүн тургай, мурнакчы орус культура ырак-узак казах ховуларга ханылап кире берген.

Шүлүкчү-чырыдыкчының үзел-бодалы болгаш шүлүкчү-талантызы ол байдалдарга хевирлетинген. Абай болза, депшилгеге чүткүп чораан бодунуң чонунуң күзел-соруунуң илередикчизи болуп, ооң сүмелекчизи, өңнүү, башкызы болу берген.

Улуг феодал өг-бүледен үнген Абай ооң дүргени-биле чарылган. Төрээн чонунуң аар-берге амыдыралын хайгаарап көрбүшаан, ол бодунуң шүлүглелин ооң эрге-ажыы дээш, ооң аас-кежии дээш идепкейлиг демиселге бараалгаткан.

Мурнакчы орус интеллигенцияның төлээлекчилери шүлүкчүүнүң өңнүктери болгаш башкылары болуп турганнар. Семипалатинскиге тургаш Абай, Казахстанче шелүткен революсчулар-биле, Н. Г. Чернышевскийниң үлегерин эдерген—Е. П. Михаэлис-биле, Н. И. Долгополов-биле болгаш өскелер-биле-даа танышкан. Абай орус дылды бот-өөредилге-биле өөренип алгаш, Пушкинниң, Лермонтовтуң, Крыловтуң, Салтыков-Щедринниң, Лев Толстойнуң, Белинскийниң, Чернышевскийниң, Писаревтиң чогаалдарын онза хандыгышкын болгаш сагыш-сеткил хайнышкыны-биле номчуп турган. Ол бүгү чүүлдер шүлүкчү-чырыдыкчының мурнакчы үзел-бодалдарының хевирлетинерингe идиглиг болган. Чогум-на орус культура делегейже Абайның карааи ажыткан. Ол уран-чүүлдүң социал утка-шынарын билип, орус литератураның реализминиң чаңчылын хүлээп алган. Абай бодунуң улузунуң сагыш-сеткил культуразын ханызы-биле билип, ооң мерген угаанныын, ооң уран-чүүлүнүң мергежилин өөренген. Ооң бүгү-ле чечен-чогаадылгазы улустуң шүлүглели-биле сиңниккен.

Чөөн чүктүң культуразын эки билбишаан, Абай Кунабаев болза, шүлүглелди шажын-чүдүлгениң нептередикчизи кылдыр хуулдурган дыка хөй чөөн-чүк шүлүкчүлериниң ыдгаштыр, шажын-чүдүлге ёзулалының төлээлекчилерин дидим кыжырыышкынга таварыштырып, оларның чогенчиг бүдүүлүүн көргүскен болгаш ынакшылдың база бодалдың хостуун, социал депшилгени болгаш чөптүг чорукту алгап-ырлаан шүлүкчүлерни мактап турган.

Абай бодунуң литература ажылчорудулгазының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, амгы үениң амыдыралчы чугула проблемаларынга холбагдашкан ханы социал уткалыг чогаалдарның автору болу берген. Харын-даа эң-не буруу чок кылдыр сагындырар, «Беркут-биле аңнаашкын» деп шүлүүнге безин, бодунуң үезиндеги нииги-лелдиң социал-ёзулуг ажыглаарынга дүүшпес чоруун ол илереткен. Бойдус дугайында шүлүктеринде буруу шавышкынның аялгазы улам-на тодазы-биле чангыланып турар. Адыларның карангыбүдүүлүк амыдыралын, байдалдың черлик араатанзыг чоруун шүлүкчү ол шүлүктеринде көргүзүп турар. Ынчалза-даа Абай ооң ыңай чоруваан, бодунуң чонун революцияже кыйгырбаан, ооң төөгү талазы-биле кызыгаарлатынган чоруу чогум-на орта илерээн.

Абайның үезинде казах нииги-лелдиң төп проблемазы болза, чонну чыдарының, ону амыдыралчы чугула болгаш перспективалыг мурнакчы орус культураның ёзузунга кижизидериниң проблемазы болу берген. Ынчангаш Абай база-ла, ол үениң өске-даа шылгарангай кижилери — Гонаи Валиханов, Ибрай Алтынсарин олар ышкаш, чоннуң чырыдыкчызы, орус культураның идепкейлиг пропагандизи болу берген. Орус культураның чаагай саңлдарының адаа-биле бедик шүлүглелдиг мергежилди чедип албышаан, Абай болза, Пушкинниң болгаш Чернышевскийниң Россиязын база хаанныг ёзу-чурумнуң Россиязын тодазы-биле ылгап билип чораан. Чогум-на ынчангаш, шүлүкчү орус улус-биле эпнайыралче кыйгырбышаан, бодунуң дыка хөй шүлүктеринге хаанныг Россиянын дүжүметтерин каржызы-биле кыжырып, бак көрүп чораан. «Мээң волость чагырыкчызы болу бергеним бо-дур», «Кулембайга» деп база бодунуң өске-даа шүлүктеринге Абай хаанныг ёзунуң чагырыкчыларының ёзулуг арнын—оларның шаптыланчаан, алыксак-чиксээн, кортук-багын болгаш мелегейин, эргелелдиң мурнунга бужар-чүдек чашпавчызын көргүскен. Ол шүлүктериниң кыжырыг-шоодуу Шедриннің болгаш Гогольдуң өткүт-чидиг кыжырыг-шоодуу-биле демейлежип турар.

Феодал-патриархалдыг амыдыралдың болгаш аажы-чаңчылдарның чаңгыс аай ёзу-чурумнарының база кажагай чоруктарының эптеш чок дайзыны, чүвелериң туруп туған ёзу-чурумун ажыы-биле шүгүмчүлээн бодалчы, шынныг чоруктуң могаг-шылаг чок дилекчизи Абай болза, дүвүрээзиннер болгаш демиселдер-биле долдунган орукту эрткен. Ол бодунуң кожа-хелбээзиниң аразынга бодун часкаанзыргай кылдыр медереп билбишаан, эң-не идегел чок байдалдың хөөнүнден үнмейн чораан. Ынчангаш шүлүкчү бодунуң очулдурулга ажыл-чорудулгазын Лермонтовтуң «чалгааранчыг-даа, мунгаранчыг-даа, хол сунар кижида чок» деп шүлүүнден эгелээни хей эвес.

Ооң-биле кады Абай, төрээн чонунуң дылын-домаан байлакшыткан, чугааның чаа эргилделерин, кожумактарын, деңнелгелерин, афоризмаларны киирген, чаа ритмиканың интонациялыг тыптырыгга идиглиг болган, чаа хевирниң бодалының системазын төрүтүндүрген.

Абайның төөгүлүг ачы-хавыязы чүдел дээрге, орустуң революстуг-демократтыг культуразын Чөөн-чүкке ооң бир дугаарында неперетпкенин, Пушкинниң, Лермонтовтуң, Крыловтуң болгаш барын чүк классиктери—Гетениң, Байроннуң өлүм чок чогаалдарын бодунуң очулгаларыбиле пропагандалап турганы болур.

Абайның салгамырынга чүгле чаңгыс шүлүктер эвес, харын-даа ийи поэмалар болгаш номчукчулар-биле беседа хевирлиг философ бодаашкыннары база кирип турар. Ол чогаалдарынга шүлүкчү бодунуң үезиниң шылгарангай кижизи болуп турар. Ооң поэмалары чер кырынга чөптүг чорукту, чоннуң шыырадырын алгап-ырлап, даштыкы эжелекчилерни өжээн-кылык-биле чаза-шаап турар. Философчу бодалдарынга Абай, чоннуң эрге-ажыын камгалаан, ооң кулданыкчыларын чаза шаап турар улуг гуманист болуп турар. Ол бодалдар амыдыралчы хайгаарашкыннар-биле, илередишкинниң овур-хевирлии-биле, бодалының ханызы-биле долдунган.

Абайның хөй талалыг салгавыры Совет эрге-чагырганың үезинде ажылчы чоннуң калбак массаларының ёзулуг ажыглал-эдилели болу берген. Ооң чогаалдарын делегейниң дыка хөй дылдарының кырында очулдурган.

Делегей культуразында бүгү-ле депшилгелиг чүүлдерниң хоойлулуг болгаш төлептиг салгакчызы совет улус акы-дуңма казах улустуң культуразының шылгарангай төлээлекчилериниң бирээзи—Абай Кунанбаевтиң тураскаалын демдеглеп турар.

Такен АЛИМКУЛОВ.

Абай Кунанбаев.

Кыстың харыызы

Чүглеп бижээн чагаан-биле,
Чүрээмни шуут эзлептиң;
Чаңгыс хүн-даа берге чүвел,—
Салым хуумну шиитпирлеп көр.
Ээрежирлер ыңай тур дээш,
Эчис шынчы одум хыпты.
Хомду-сының көстүп кээр-дир
Хоржок деп сөс менде чок тур.
Оол сээң чугаан угаалык-тыр,
Отта саржаг болдум-на мен;
Хамык сөзүң хөрээм чылдың,
Ханым шуут-ла хайнып кээр-дир.
Аъттангаштың халдып келзең—
Аас-кежик мээңин болур.
Арлып-ырап чоруп кагзаң —
Аныяк кыс дириг чорбас.
Чежип салган ынакшылымны
Чечен сөглеп доза бербе,
Шоолуг эвес куду көрүп,
Шоодарын бодай бербе.
Харын дегит шынын сөгле,—
Ханым чылыы өжүп калгай,
Өске кижи эжи боордан
Өлүп каары менээ белен.
Дидим-чоргаар эрес эзир
Дириг-ле олчалаан сен!
Эргиниңни артаар диштен
Эрес кыстар долу турлар.
Өлчей кежиим болу берзең,
Өске салым күзевес мен,
Хартыга — сен, фазан[1] мен-дир.
Кады чоруул, алгаш барам.
Элбек оттуг шөлдерге-даа,
Эрик черлер кырынга-даа,
Амырааным оду кыпкан,
Амырактың эжи боор мен,
Бөгүн мынчаар бодап алган
Бөдүүн, шынчы харыым бо-дур,
Сеткил-чүрээң кээргээр боор ол,
Сен мээң сөзүм бода, жигит[2].
Шак бо бөдүүн мээң харыымны—
Чалыы, кырган сактып чоргуун,
Эрес жигит чүрээн чылдыр
Эки ырдан чогаадыпсын.
Өртээ турбас алдын сөстер
Өөрүшкүнү йөрээп чоргуун.
Чүректерге ынакшыл кыпсын,
Чүүден күштүг чаңгыланзын!

1889

Очулдурган **Салчак ТАМБА.**

[1] фазан—Чараш чүглүг куш
[2] жигит—Казах эрлерни ынча дээр

Улус демократиязының чурттарында

Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүннериниң өзүлдези

ПЕКИН. Кыдаттың Коммунистиг партиязының кежигүннериниң саны чыл келген тудум-на өзүп турар. «Женьминьжибао» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, эрткен чылдың иштинде Пекинге Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге фабрика, заводтарның мурнакчы ажылчыннары, өредилге черлериниң башкылары, студентилер, кожа турар көдээ суурларның тараачыннары 10 муң хире кижи кирген. Чжэнчжоуда тудуг ажылчыннарының ортузунда партия кежигүннериниң саны 1953 чылдың майда турганынга деңнээрге 14 катап өскен. Ийи чылдың иштинде Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинге Кайланьның хөмүр шахталарының 3700 мурнакчы ажылчыннары, Хэганның (Соңгу-Чөөн Кыдатта) 2 муң дагжылары, Хуайнань шахталарының 1500 шахтёрлары кирген. Аньшаньның металлургия комбинадында чаңгыс чыл иштинде партияга 7200 ажыг ажылчыннарны хүлээп алган.

Чехословакияның машина тудугжуларының күш-ажылчы чедиишкиннери

ПРАГА. Чехословакияда бирги беш чылдың чылдарында тургустунган улуг үлетпүр бүдүрүлгелсриниң бирээзи Ждяр хоорайда машина тудуунуң заводу болур. Ол завод 70-деп 90 тонна чедир деңзилиг канчаар-даа аажок улуг маскаларны болгаш даш чуурар күчүлүг соктааштарны белеткеп үндүрүп турар. Ждяр заводунуң ажылчыннары социалистиг чарышка киргеш, ботарының бүдүрүлгезин улам хаяы шиңгээдип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, продукцияның шынарын экижидип, ооң бот-үнезин чиигедип турар. Чүгле бо чылдың иштинде олар 1200 муң кроннуң камналгазын алган.

Болгарияда дүжүт ажаап алышкыны

СОФИЯ. Болгарияның ховуларында чаа дүжүт быжа берген. Арбайны, рапсаны болгаш өске-даа культураларны чер болганда кезип кирипкен. Бо чылын дүжүт ажаап алышкынының механизастаашкыны элээн бедээн. МТС-тер дыка хөй чаа тракторларны, комбайннарны, молотилкаларны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарын алган.

Болгарияның механизаторлары дүжүт ажаап алышкынын кыска хуусаа иштинде чидириг чок чорудар дээш чарышты калбартып турар.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада улустуң бадылаашкыннарының түңнелдери

БЕРЛИН. АДН агентилели «тайбың керээ болгаш эжелеп чагырган шериглерни үндүрери дээш» азы «европаның камгалал нинтилежилгезин», «нинти керээ» болгаш эжелеп чагырган шериглерни 50 чылда арттырары дээш Герман Демократтыг Республикада улустуң бадылаашкыннарының түңнелдериниң дугайында дыңнадыгны дамчыткан.

Дыңнадыгда айтып турары болза, Герман Демократтыг Республиканың бадылаашкыннарга киржир эргелиг 13.588.397 хамаатыларындан 13.397.640 кижи бадылаашкынын берген азы 98,6 хуу. Күштүг болган бюллетеньнер 12.930.796, күш чок болган бюллетеньнер 416.844.

Тайбың керээ болгаш эжелеп чагырган шериглерни үндүрери дээш 12.131.730 кижи бадылаашкынын берген азы 93,5 хуу; «европаның камгаланыкчы нинтилежилгезинин», «нинти керээ» болгаш эжелеп чагырган шериглерни 50 чыл иштинде арттырар дугайында керээ дээш 849 муң 60 кижи бадылаашкынын берген азы 6,5 хуу.

(СЭТА).

Берлиннің демократтыг секторунга улустуң бадылаашкыннарының түңнелдери

БЕРЛИН. Берлинниң демократтыг секторунга улустуң бадылаашкынының түңнелдериниң дугайында баштайгы сан-медээлерни герман демократтыг парлалга чарлаан.

Ол сан-медээлерни ёзугаар алырга, Берлинниң демократтыг секторунга бадылаар эргелиг, назы-хар четкен 884121 хамаатыларның иштинден бадылаашкынга 864649 кижи, тодаргайлаарга 97,8 хуузу киришкен. Тайбың керээзи болгаш эжелеп чагырылга шериглерин үндүрери дээш 824 муң 944 кижи, тодаргайлаарга 97,4 хуузу бадылаан. «Европаның камгалал нинтилежилгезининң» дугайында керээ» дээш 22053 кижи бадылаан, тодаргайлаарга ол болза херек кырында чүүлдүг деп көрдүнген бадылаашкыннарның 2,6 хуузу болуп турар.

(СЭТА).

Кыдат Улус Республика биле Индонезияның аразында садыг талазы-биле чугаалажыышкыннар

ДЖАКАРТА. Кыдат Улус Республика биле Индонезияның садыг төлээлериниң аразында чугаалажыышкынынарның чоруп турарын Индонезияның парлалгалары сеткил ханыышкын-биле бижип турар. «Хариан ракьят» солуннуң бижип турары болза, Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң баштыңы даштыкы садыг министриниң оралакчызы Куньюаньның ийи чурттарның аразынга садыг харылзааларын хөгжүдериниң төтүнмес аргалары барының дугайында болгаш Индонезияның экономиказын катап тургузарының херээнге кыдат дузаламчының дугайында медеглели политиктиг бөлүктерде ханы идегелди болгаш чоргаарланыышкынны болдурган. «Кыдат биле Индонезияның аразында бот-боттарынга калбак садыг харылзаалары тайбыңның херээнге, улустар аразының найыралын бижыглаарынга бараан болур дээринге бүзүреп турар бис» деп «Хариан ракьят» бижип турар.

Индияның болгаш Бирманың күрүне деятельдери-биле Чжоу Эньлайнның сөөлгү ужуражыышкынарының соон-дарый Кыдат Улус Республиканың төлээлери-биле чугаалажыышкыннар чорударының чугулазының дугайын солуннар демдеглеп турар. «Ол ужуражыышкыннар Азияга тайбыңны хандырарынга, улустар аразынга найыралдыг харылзааларны доктаадып тургузарынга улуг аргаларны берип турар. Ооң түңнелинде садыг чорударының аргалары улгадыр. Индонезия ол таарымчалыг байдалды ажыглаар ужурлуг»—деп «Син По» солун бижип турар.

(СЭТА).

Совет артистериң Швецияга гастроли доозулган

СТОКГОЛЬМ. Швецияның янзыбүрү хоорайларынга барык ай хире чоруп келген бөлүк совет артистериң сөөлгү оюну июль 1-де Стокгольмда Скансен деп паркка болган. Совет артистериң оюну найыслалдың чурттакчыларынга улуг сонуургалды хайныктырган болгаш кайгамчык чедиишкиниг эрткен. Хөй санныг көрүкчүлер совет артистер ойнаарга изиг байыр чедирип турганнар.

Швецияга чоруп турганының үезинде совет артистер чээрби ажыг хоорайларга оюн көргүскен болгаш чер болганга оларның концерттери улуг чедиишкиннерлиг болуп эрткилээн.

(СЭТА).

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы

ЖЕНЕВА. Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар айтырыгның дугайында тос чурттарның төлээлериниң июль 2-де хааглыг хуралы болган.

Дараазындагы хааглыг хурал (олла айтырыгның талазы-биле) июль 6-да болур.

(СЭТА).

КНО-нуң экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң XVIII сессиязында

ЖЕНЕВА. КНО-нуң экономиктиг болгаш социал чөвүлелиниң пленарлыг хуралдары-биле чергелештир кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы айтырыгларының талазы-биле комитет база ажылдап эгелээнин дыңнаткан болгай. Ол чурттарга техниктиг дузаламчы көргүзер дугайында айтырыгны чугаалажыл көөрүнге он алды күрүнелериниң төлээлекчилери киришкен.

Ол комитетте совет төлээлериниң төлээлекчизи кошкак хөгжүлделиг чурттарның улустарының боттарының национал экономиказын хөгжүдеринче болгаш чоннуң амыдырал деңнелин бедидеринче угланган күзелдерин Совет Эвилели чүүлдүгзүнүп көрбүшаан, ол чурттарга техниктиг дуза көргүзери-биле 1953 чылда КНО-нуң фондузунга 4 миллион рубльди кирген. 1954 чылда он фонга дөрт миллион рубльди бээрнге Совет Эвилелиниң база-ла белениниң дугайын совет төлээлер медеглээн.

Кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы айтырыгларының талазы-биле комитеттиң даргазы египет Эль-Ланамли Совет Эвилелиниң кошкак хөгжүлделиг чурттарга техниктиг дузаламчы тыпсырын үргүлчүлээринге белениң бүгү кижилер ханы ханыышкын-биле хүлээп алыр деп комитеттиң мурнундан медеглээн.

(СЭТА).

Херээженнериң бүгү-герман конгрези

БЕРЛИН. Июль 1-де Берлинде херээженнериң бешки бүгү-герман конгрези ажыттынган. Конгресс «Тайбың, чаңгыс эп болгаш хосталга» деп лозунгунуң адаа-биле чоруп турар.

Конгрессте Германияның ийи кезектеринден 4 муң ажыг төлээлер чыглып келген, ооң иштинде 500 төлээлер Барыын Германиядан келген. Конгрессте ол ышкаш Совет Эвилелиниң, Кыдаттың, Чехословакияның, Польшаның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Албанияның херээженнер организацияларының төлээлекчилери база олуржуп турар.

Июль 1-де болган хуралдың эгезинде Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри Отто Гротеволь чүве чугаалаан, конгресстиң киржикчилери ону диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Ооң дараазында Германияның херээженнериниң демократтыг Эвилелиниң бирги даргазы Ильза Тилле «Тайбың, чаңгыс эп, деп эрге, бүгү Германияның херээженнериниң аас-кежиктиг чурталгазы дээш»—деп улуг илеткелди кылган. Тилле бодунуң илеткелинге Барыын Германияда бонн чагырыкчыларның чорудуп турар шериг белеткелдериниң дугайын чугаалап тургаш, ол чорук Германияны каттыштырарынга кол моондак болуп турар деп шыйып демдеглээн. Барыын Германияны катап чепсеглээриниң политиказынга удур, тайбың дээш, чаңгыс эп, аас-кежиктиг келир үе дээш дем-селге немец херээженнериң мурнунда турар сорулгаларны Тилле тодаргайлап айыткан.

Ооң дараазында илеткелдиң талазы-биле саналдар эгелээн.

(СЭТА).

Баодайжы армияда дезип ырбаар чоруктуң өзүлдези

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, баодайжы армияның солдаттарының ортузунда дезип чоруушкун массалыг болуушкун болу берген. Кызыл хемниң оң талакы эриниң районунга бо чылдың баштайгы үш айларының дургузунда Вьетнамның Улус армиязының талазынче 5150 баодайжы солдаттар шилчип келген. Төп Вьетнамның соңгу кезинге ол-ла үениң дургузунда баодайжы армияның ийи муң хире солдаттары дезип чоруткан.

(СЭТА).

Францияның хөмүр даш үлетпүрүнге Шуманның планының аар уржуктары

ПАРИЖ. Шуманның планының уржуу-биле Францияның Нор болгаш Па-де-Кале деп хөмүр даш бассейннериниң кырында диргелип келген кризистиң улуг айыылының дугайын «Комба» солун дыңнадып турар. Германияның болгаш Бельгияның хөмүр даш үлетпүрүнүң кагжыышкынының түңнелинде Нор болгаш Па-де-Кале департаментилеринде француз шахталар аажок берге байдалда болу бергенин солун бижип турар. Амгы үеде ында сайгарылга чокка 2,4 миллион тонна хөмүр даш оваалатына берген.

Шахталарның сан-хөө байдалы база бергедээн. 1953 бюджет чылы Норнуң хөмүр даш бассейнинге алды миллиард франк дефицит-биле доозулган болгаш ол амдыгаа чедир дуглатынмаан.

Шуманның планының уржуу-биле ол хөмүр даш бассейннеринде бүдүрүлгениң кызырылдазы болуп турар. Ооң-биле холбаштыр Чөөн Францияның бассейннеринче Нордан чыл бүрү шахтёрларның барык муң хире өг-бүлелери көжүп чоруп турарын «Комба» солун дыңнадып турар.

(СЭТА).

Индий-Кыдатта дайынга АКШ-тың киржилгези

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың садыг палатазының органы—«Нейшнл бизнес» журнал июньда үнген дугаарында АКШ амгы үеде Индий-Кыдатта дайын чарыгдалдарының 80 хуузун төлеп турар дээрзин айтып турар чүүлдү бижээн.

1953 чылдың ортан үезинден, тодаргайлаарга, Кореяга дайын чорудулгаларын соксаткан үеден бээр Каттышкан Штаттар Индий-Кыдатка дуза» көргүзеринче кирип, муңмуң автомобильдерни, чүс-чүс танкаларны болгаш бронемашиналарны, самолёттарны, далай судноларын, чүс-чүс миллион кезек чемзектерни: оъктарны, частыр чүүлдерни болгаш бомбаларны чорудуп турарын ол журнал миннип турар.

Журналдың сөстери-биле алыгга, Индий-Кыдатта француз экспедициия корпузунуң бирги шугумунуң шериглери америк чепсектер-биле—танкалар, чуък машиналары болгаш артиллерия-биле чепсеглетинген, а франциуз ужар-чүүл барык чүмү-биле америк дайынчы самолеттардан тургустунуп турар. Оон аңгыда Индий-Кыдатта АКШ-тың шериг-агпар күштериниң механиктери-инструкторлары туруп турары билдингир болгай.

(СЭТА).

Мексикада үер

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Мексико хоорайдан дыңнаткан медээзинден алырга, Рио-Гранде-дель-Норте хемниң эриин ашканындан болган үерниң түңнелинде каш чүс кижи өлген. Өлген кижилерниң хөй нуруузу Пьедрас-Неграс хоорайның чурттакчыларындан болган. Хемге сугнуң деңнели көдүрлүп үнмүшаан болгаш Тамаулипас штаттың Нуэво-Ларедо деп улуг хоорайының чээрби беш хуузу ам үеде сугга алыскан. 40 муң хамаатылар чурттаар оран-бажын чок арткан. Акуна болгаш Пьедрас-Неграс хоорайларының хөй-хөй чурттакчылары тейлерде хоргадап, дузаламчы көргүзерин манап турар.

(СЭТА).

СУДТУҢ ЗАЛЫНДАН

Социалистиг өнчүнү база кижилерниң хуузунда өнчүзүн оорлаарларга болгаш үптээрлерге шыгыы кеземчени совет хоойлу көргүзер ужурлуг.

Чоокта чаа Бин-Хем районнуң улус суду Владимир Тарасовнч Кириченконуң кем-буруулуг херээн үзүп шиитken. Кириченко болза, күрүнеге болгаш бодунга ажыктыг ак-сеткилдиг күш-ажылдан ойталап, оорлаар болгаш хулиганнаар чорукче шилчээн.

1949 чылда колхоз тараазы боргаш, 8 чыл хуусаалыг хосталгазын казыдып шиитиргеп турган. Оон аминция ёзугаар 1953 чылда хосталган. Ынчалза-даа ол хулиганнаар чорукту шилип алган.

Бо чылдың апрельде Туран хоорай биле Сушь суурнуң аразынга Алачурттуң дайынынық инвалиди, хамаатыы эш Жаровка ол таварышкан. Кириченко эш Жаровту доктаатказ, Сушька чедир тергеге олуртурун дилээн. Орукка кады чоруп ора, эш Жаровту ол медерелин чидир эттеп, тергеге чыпшыр шарааш, ону үптеп, холунуң шагын алгаш, арыгже чаштына берген. Милиция ону туткан. Кириченко бодунуң үүлгедиглерин судка билинген.

Суд болза, Кириченконуң хөреңгизин хавырбышаан, ону 15 чыл хуусаалыг хосталгазын казып шиитken.

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ

Тыва көдээ ажыл-агый техникуму

1954—1955 өөредилге чылында очный болгаш заочный өөредилгеге

ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР

Техникумда дараазында салбырлар бар:

1. **Агрономияның.**
2. **Зоотехниканың.**
3. **Ветеринарияның.**

Бүгү салбырларга өөредилгениң хуусаазы 4 чыл.

Техникум болза, ССР Эвилелиниң 14-тен 30 хар чедир назылыг, чеди чыл школазының хемчээли азы өске-даа ол ышкаш билиглиг эр болгаш херээжен хамаатыларын хүлээп алыр.

Киреринің экзаменнерин Шагаан-Арыгга август 15-тен, Кызыл хоорайга август 20-ден эгелеп, чеди чыл школазының эртемнеринің хемчээли-биле:

а) ССРЭ Конституциязынга (аас-биле),

б) орус дылга болгаш литература номчулгазынга (аас-биле),

в) орус дылга (диктант бижилгезинге),

г) математикага, арифметикага, алгебрага болгаш геометрияга (аас-биле болгаш бижимел-биле) шылгалда тудар.

10 класс доосканнарны 3-кү курска хүлээп алыр болгаш дараазында эртемнерге экзаменнер тудар:

а) орус дылга болгаш литературага (аас-биле болгаш сочинение бижилгезинге),

б) ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле),

7 болгаш 10 класстарны кончуг эки доосканнарны школаны кажан доосканын барымдаалавайн экзаменнер чокка хүлээп алыр.

Билдириишкинни директорнуң адынга мындыг документилер капсырылгалыг чорудар;

а) билииниң дугайында херечилел (аттестат) боду-биле,

б) нотарнуска шынзытырган төрүтүнгенининң дугайында херечилелдиң хоолгазы азы паспортту. Паспортту боду көргүзер.

в) автобиографиязы,

г) үш фото чурук,

д) кадыының дугайында шынзылга,

е) чурттап турар черинден шынзылга,

ж) заочниктерге—ажылдап турар черинден шынзылга.

Тыва национал араттарның болгаш колхозчуларның ургларын күрүненің долу хандырылгазынга хүлээп алыр. Багай демдек чок, өске национал өөреникчилерни мындыг хемчээлдиг стипендия-биле хандырар:

1-ги курска 140 рубль,
2-ги курска 160 рубль,
3-кү курска 180 рубль,
4-кү курска 200 рубль.

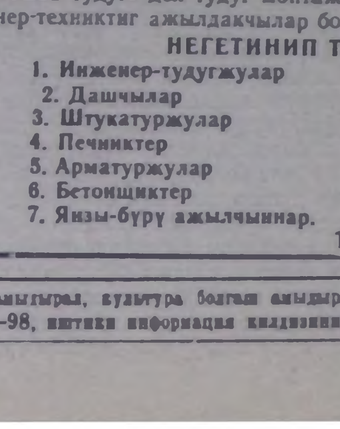
Кончуг эки өөредилгелиглер 25 хуудан ажыр стипендия алыр.

Техникумнуң адрезн: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, бажың № 54. Телефон —5—56, 5—61.

Дирекция.

БИЧИИ УРУГЛАРНЫҢ КАДЫЫН КАМГАЛАҢАР!

КЫЖЫК ААРЫГ ургларның амыдыралынга кончуг айыылдыг. Чайын ургларның эмерин соксатпаңар! ЭМИГ СҮДҮ—кыжык аарыгны болдурбазының болгаш эмнээрининң эң эки аргазы.

Эмиг эмер ургларны эмчинин томуйлааның ёзугаар эмзиринер.

Эмзиреринерниң аразында хайындырган сүттү ижиртиңер.

Боттарынарның болгаш ургларынарның холдарын үргүлчү чунар. Эмзирер мурнунарда изиг суг-биле эминиңер чунар.

Шала кырынче барып ушкан ургларны ойнаар чүүлдерни ыяавыла чунар.

УРУУНАРНЫ ЭМИН ЭРТИР ИЗИРНИКТИР ШУГЛАВАҢАР!

Изиг үеде бичии ургну чиик кылдыр хепкерип, эмчинин айыткаңы ёзугаар хүнге, арыг агаарга хөй тудунар.

Чурттап турар черинерни салгынга каксыңар!

Ургларны, оларның чемин болгаш аяк-савазын халдамырлыг аарыгларның тарадыкчызы—сээктерден камгалаңар.

Бичии ургларны кыжыктап болгаш куза бээрге—доп-дораан эмчиге барынар!

Тыва областың санитар чырыдыышкын Бажыңы.

Ч А Р Л А Л

«Тыва тудуг» деп тудуг монтаж трестизинге үргүлчү ажылга янже нер-техниктиг ажылдакчылар болгаш ажылчыннар негетинип турар.

НЕГЕТИНИП ТУРАРЛАР БОЛЗА:

1. Инженер-тудугжулар
2. Дашчылар
3. Штукатуржулар
4. Печниктер
5. Арматуржулар
6. Бетонщиктер
7. Янзы-бүрү ажылчыннар.

Трестиниң администрациязы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийң амытыгал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш кодээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң, бухгалтериянның 4—98, иштики информация киллизиниң—3—65.

ТС—01919. Культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуртталның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954
ИЮЛЬ
7
СРЕДА
№ 135 (3072)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Баштайгы бастырылганың тараазын—күрүнеге (1 арын).

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының съездизи (1 арын).

М. Бакчевников.—Силос культураларын үлегерлиг ажаап өстүрер (1 арын).

ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ: **М. Багалдай.** — Партия организациязы четпестерге эптежип болбас (2 арын).

И. Базыр.—Малчыннар ортузунда партийжи ажыл (2 арын).

Д. Чамзырай. — Эрзин районда парлалга тарадылгазы (2 арын).

АРМЯН ССР-НИҢ ПАВИЛЬОНУ (2 арын).

А. Бичижик.—Район сиген кезилдезинге белен эвес (3 арын).

В. Кулипанов. — Клубтуң ажыл планын тургузары (3 арын).

Н. Өльзей-оол.—Столоваяга болган таварылга (3 арын).

Т. Савич.—Школаларның политехниктиг өөредилгезинге өг-бүленин ролю (3—4 арыннар).

ССРЭ-де атомнуг энергия баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киргенинге холбаштыр (4 арын).

Херээженнерниң бүгү-герман конгрези (4 арын).

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчег-биле бедидер

Коммунистиг партияның ажылдап кылганы, улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай көдүрериниң, совет кижилерниң материалдыг чаагай амыдыралын бедиреринің программазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырары дээш Совет Эвилелиниң улустары кызымаккай демисежип турарлар. Социалистиг чарыштың чедиишкиннериниң дугайында, чаа-чаа бүдүрүлгечи тиилелгелериниң дугайында өөрүнчүг медээлер чурттуң фабрикаларындан, заводтарындан, колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтардан хүнбүрү кээп турар.

Бо чылдың апрельдиң эгезинде Москваның болгаш Москва областың мурнакчы үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери 1954 чылдың күрүне планын бүгү сан болгаш шынарлыг көргүзүглериниң талазы-биле хуусаа бетинде күүседирип дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бүгү хемчеглер-биле бедидери дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынче кирер дугайында кыйгырыг үндүрген.

Москвачылардың патриотчу кыйгырыын бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң хоорайларының болгаш көдээзиниң ажыл-ишчилери изиннибиле деткээннер. Улустуң чаагай чоруунуң дугайында партия болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынынга харыы кылдыр Совет Тываның ажылчы чоннары бүгү совет кижилер-биле кады политиктиг улуг көдүрүүшкүнде ажылдап турарлар.

Кызылдың ыяш заводунда эш Потылицынның бригадазы эзлчегде ажылдап кылыышкынны бүдүн чартык норма чедирип турар дээрзин билдингир болгай. Заводта бүдүрүлгенің мурнакчы-чаартыкчылары пилорамаже чудуктарны чангыстап эвес, а ийи-ийи кылдыр улаштыр кирерин саналдаан, ооң түкнелинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң 40—50 хуу бедиири чедип алдынган. Күш-ажылдың мурнакчы методтарын ажыглаанының ачызында автобазаның шофёру эш Машков апрель планын 205 хуу күүсеткен болгаш май айда онаалдазын дыка ажыр күүсеткен.

«Тыва алдын» трестиниң автотранспорт конторазында автомашиналарны камналгалыг чолаачылаарының мастери эш Чумарин «ЗИС—5» деп машинага ажылдап тургаш, эрткен чылын 734 литр кывар чүүлдү, а бо чылдың дөрт айларының дургузунда 1086 литрни камнап алган, ооң-биле кады ооң машиназының техниктиг байдалы тергиин эки болгаш сөөртүлгелериниң планын ажыр күүседип турар.

Кызылдың ыяш заводунуң пилорама ажылчыны эш Тамбыл күш-ажылдың методтарын могаг чокка болбаазырангайжыдып, бүдүрүлгениң бедик көргүзүглерин чедип ап турар. «Тыва тудуг» трестиниң бригадири Темир Хертек нормазын 150 хуу күүседип турар.

Социалистиг чарыш көдээ ажылагыйның ажыл-ишчилериниң ортузунда база калбарып турар. Чижээ, Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг колхозунуң колхозчулары СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының докладдарын кууседири дээш демисешпишаан, бо чылын тараа культураларының дүжүдүн гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 18 центнерни өстүрүп алыр деп шиитпирлээннер. Тракторист эш Таш-оол АТЗ—НАТИ деп тракторга сезон онаалдазын 150 хуудан куду эвес күүседир болгаш 1000 литр кывар чүүлдү камнап алыр деп хүлээнген.

Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозунда трактористер А. Миков болгаш Салчак Суванди социалистиг хүлээлгелерин күүседирі дээш демисешпишаан, кур черлерни аңдарарының талазы-биле хүн онаалдаларын 170 болгаш оондаа хөй хуу күүседип турарлар. Олла районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң хой кадарчызы В. Сереноол чаш болгаш улуг хойлардан чаңгыс-даа когарал кылбаан. Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң хой кадарчызы Соян Даваа 1954 чылда 271 хураганнарны менди камгалап алган; Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң сураглыг хой кадарчызы орденниг Оюн Ноокай төрүүр 700 хойлардан 770 хураганнарны өстүрүп, менди камгалап алган.

Ынчалза-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш социалистиг чарыштың области амгы үеде калбарыышкыны ам-даа дыка четпейн турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн көдүрери дээш, үлетпүрлүг бүдүрүлге, тудуг бүрүзүнге, транспортка, колхоз, совхоз болгаш машина-трактор станциязы бүрүзүнге күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыры дээш улустуң ёзулуг калбак шимчээшкинин өөскүдер херек.

Москва хоорайның Ленинградскиң соңгулда округунуң соңгукчуларының хуралынга 1954 чылдың март 12-де чугаазынга эш Г. М. Маленков мынча дээн: «Соңгаарлатынмас соруулга болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка бедидериниң дугайында сагыш салыышкынны улус ажыл-агыйын улам-ыңай хөгжүдерин удуртурунуң талазы-биле бүгү практиктиг ажылдың төвүнге херек кырында тургузарында болур».

Үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгыыш чокка көдүрери дээш социалистиг чарышты партия организациялары баштаар хүлээлгелиг. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери үлегерлиг күш-ажылчы сагылга-чурумну негеп турар болгаш боттарының мергежилин доктаамал болбаазырангайжыдарын ажылчыннарга хүлээндирип турар дээрзин партия организациялары ажылчын бүрүзүнүң, инженер-техниктиг ажылдакчы бүрүзүнүң медерелинге чедирер ужурлуг.

«Часкы тарылганың түкнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын күүседиринче, 1954 чылдың бүгү көдээ ажыл-агый ажылдарын чедиишкиниг чорудары дээш чарышты калбартып чорударынче эр, херээжен бүгү колхозчуларны, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннарын көдээниң партия организациялары мобилизастаар ужурлуг.

Тарылгалар ажаалдазының талазы-биле хемчеглери — суггарылганы, бок үнүштер ашталгазын, чемгерилгени шын болгаш өй-шаанда чорудары—элбек дүжүттү алырының чугула чүүлү болур. Сиген ажаап алыышкынынга болгаш мал чемин силостаарынга үлегерлиг белеткелди организастаар херек. Эң чугула соруулга болза, дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш көдээ ажылагый продуктуларын белеткээринге бүгү тала-биле белеткенири болур. МТС-терде септелге ажылдарын дүргедедир төлээде аңаа кезектеп септээринің методун калбаа-биле шингээдирин хандырары, септекчилерниң күш-ажылын эки организастаары, масса-политиктиг ажылды күштелдирери эргежок чугула.

Бүдүрүлгениң мурнакчыларының, чаартыкчыларының үнелиг дуржулгазын сагыш салынгыр өөренири, түкнээри болгаш нептередири—партия организацияларының соруулгазы. Ооң-биле кады бүгү-ле хожудангай болгаш херек чок чүүлдерни шиитпирлиг илередип, бот-шүгүмчүлелди, ылангыя адаандан өрү шүгүмчүлелди дидим калбартыр херек.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн көдүрери дээш улустуң күчүлүг шимчээшкинин улам калбартыылы!

Бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседири дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

Күрүнеге эът дужаар планын күүсеткен

Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели 220 центнер эът дужаарының планын Кызыл районнуң колхозтарындан мурнай күүсеткен. Белеткелдиң садып алыышкынының талазы-биле ол колхоз 120 центнер эът киреринің керээзин чарган. Колхозтуң малын таарымчалыг чайлагларды эки семиртип турар, саржаг дужаарының планын база күүседир четкен.

Дужаалдаларны организастап, садып алыышкыннарны чорударынга ында белеткелчи эш Лама-Сүү эки ажылдап турар. Колхозтар-биле кереэлерни чарар, чоннуң ортузунга организастыг тайылбыр ажылын белеткелчи улам калбартып турар.

Баштайгы бастырылганың тараазын—күрүнеге

ХЕРСОН. «Заготзернонуң» Брилевскийде хүлээп алыышкын пунктузунда Цюрулин районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелининг колхозчуларының ажаап алганы чаа дүжүттүң кызылтазын сөөрткен баштайгы коштар чедип келген.

«Заготзернонуң» Заховкада пунктузу бо хүннерде байырлалдың хүнеринде ышкаш ыяк кылдыр шеверлетинген. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыштың удаа-дараа алды катап улаштыр тывыскан ВЦСПС-тиң болгаш Белеткелдер министерствозунуң шилчинир Кызыл тугу ол пунктунуң чанында киискип турар. Мында тараа хүлээп алырының бүгү-ле чорудуушкүннары механизастатынган. Машиналар харугда 32 кезек черлерге чүүгүн дүжүрүп болур. Хүлээп алыышкын пунктузу хүн-дүн иштинде 1800 автомашиналарны хүлээп алыр аргалыг.

БАКУ. «Заготзерно» пунктузунче баар оруктарда улуг хөглээшкин үзүлбейн турар: Азербайджанның тараажылары чаа дүжүттүң тараазын дужаап турары ол. Дыка хөй колхозтар күрүнеге арбай дужаарының планын күүсеткилээш, натура төлевириниң талазы-биле МТС-тер-биле үзе санашкылаан.

Муган, Ширван болгаш Кобыстан ховуларының колхозтарының шөлдеринде кызылтасты кезип эгелей берген.

Хиллин, Казимагомед, Кюрдамир болгаш өске-даа районнарда күрүне складтарында чүс-чүс тонна тараалар кирген. Казимагомед районнуң Ленин аттыг, «Комсомол» болгаш Микоян аттыг колхозтарында ажылдап турар комбайнёрлар гектарданна 28—35 центнер кызылтасты бастырып турар.

НАЛЬЧИК. Кабардин АССР-ниң хову районнарының көдээ ажыл-агый артельдеринде күзүн чажып тараан арбайны бышканнап кезери улам калбарып турар. Жуков аттыг колхозтуң тараажылары болгаш Урожайнен МТС-тиң механизаторлары бедик кондициялыг арбайның улуг кожун белеткел пунктузунга хамыкты мурнап чедирип келген.

(СЭТА).

Тускай орчумак өөредилге черлерин 300 мун кижи доозуп үнген

Чурттуң техникумнарында болгаш өске-даа тускай орчумак өөредилге черлеринде өөредилге чылы доозулган. Заочниктерни киириштир саналарга чайгы экзамен сессиязынга 1600 мун ажыг өөреникчилер киришкен. 300 мун ажыг кижи күрүне экзаменнерин дужааган. Ол болза, улус ажыл-агыйының болгаш культураның янзы-бүрү адырларының аныяк тускай эртемниглери болур. Олар Донбасс, Урал, Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн-чүкче томуйлаашкыннарны алганнар.

Тускай орчумак өөредилге черлерни келир өөредилге чылында 440 мун аныяк оолдарны болгаш уругларны хүлээп алыр. Чүгле көдээ ажыл-агыйга тускай эртемниглерни белеткеп турар техникумнар 88 мун кижини хүлээп алыр. 1400 хире техникумнар орчумак школаның долу курстарын доосканнарга тускай өөредилге планныг бөлүктерни организастаар. Чаа өөредилге чылында техникумнар 100 мундан эвээш эвес онгу классчыларны киирип алыр.

35 төп ном үндүрер черлер бо чылын тускай орчумак өөредилге черлеринге нитти тиражы 6 миллион ажыг экземплярлыг өөредилге номнарын болгаш өөредилге пособиелерин белеткеп үндүрер. Ылангыя көдээ ажыл-агый техникумнарынга ам безин «көдээ электри станциялары», «арга-ыяш культуралары болгаш питомниктер», «Опыты экспериментация» дээн ышкаш өөредилге номнары болгаш курстуң кол эртемнериниң талазы-биле өске-даа өөредилге номнары парлатынып үнген.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының съездизи

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлериниң IV съездизи июль 2-де бодунуң ажылын үргүлчүлеп турган.

Төлээлер болгаш съездиде олуржуп турар бүгү аалчылар президиумге эштер К. Е. Ворошилов, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, Н. С. Хрущев олар көстүп келирге диңмиттиг болгаш үргүлчүлээшкиниг адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

Съездиде Центросоюзтуң баштаар черинің болгаш ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажырын үргүлчүлеп турар. Төлээлер дыка хөй шүгүмчүлелдиг саналдарны кылып, четпестерни чайладыр болгаш көдээниң чонунга садыг хандырылгазын экижидериниче утландырган боттуг саналдарын киирип турар.

Центросоюзтуң баштаар черинің болгаш ревизия комиссиязының отчёт илеткелдериниң талазы-биле 56 кижи санал берген.

Съездиниң кежээки хуралынга төлээлер Центросоюзтуң баштаар черинің даргазы И. С. Хохловтуң допчу харызын дыңнаан.

Съездиге байыр чедирген даштыкы чурттарның кооператив организацияларының төлээлекчилерин төлээлер изин-биле уткуп ап турган.

* * *

ССРЭ-ниң хереглекчилер кооперациязының төлээлериниң IV съездизиниң июль 3-теги хуралы Кремльдиң Улуг Ордузунга болуп эрткен.

Съездиниң хүн чурумунуң ийиги пунктузун: 1954 чылдың январь 1-де Центросоюзтуң балансызын болгаш баланс талазы-биле ревизия комиссиязының түнелиң бадылаарын чугаалажып көргеш. Центросоюзтуң бүгү садыг эргелелдери 1953 чылда бараан саарылгазының болгаш олча-ажыктың планнарын күүсеткеннер деп, илеткелчилер Г. А. Боков болгаш И. Т. Нефедов олар дыңнатканнар.

Кооперация кежигүннериниң соңуургалын культурлуг хандырарын организастаарынга барааннар садар үеде чамдык артыкшылдыг чоруктарны оларга тыпсырының аргазы-биле көдүрер дээш дыка хөй саналдар киргеп.

Съезд 1954 чылдың январь 1-де Центросоюзтуң балансызын үш миллиард 273,5 миллион рубль олча-ажык түңнүг кылдыр бадылаан.

1953 чылда Центросоюзтуң олча-ажыының хуваалдазын база бадылаан.

РСФСР-ниң хереглекчилер нниитилелдериниң эвилелин (Роспотребсоюзту) тургузар болгаш Россий Федерациязының хереглекчилер кооперациязының бүгү-ле организастыг садыг, ажыл-агый, саң-хөө болгаш белеткел ажыл-чорудулгазын аңаа хүлээдир деп шиитпирни съезд хүлээп алган. РСФСР-ниң хереглекчилер кооперациязының организациязынга хереглээр бүгү-ле бараан болгаш материалдар фондуларын планнаарын, хуваарын, сайгарарын база-ла Роспотребсоюзка хүлээткен. РСФСР-ниң хереглекчилер кооперациязының республика съездизин чыылдырарын Центросоюзтуң баштаар черинге съезд дааскан.

Съезд оон ыңай, Центросоюзтуң уставынга чамдык өскерилгелерни киирер деп шиитпирлээн. Бүгү-эвилел съездизинге баар хереглел кооперациязының төлээлетиргеннериниң чаа төлээлелге нормазын 25 мун хуучуларның мурнундан 1 төлээ кылдыр доктааткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазының орлакчызы, ССРЭ-ниң Садыг министри А. И. Микоян съездиге чүве чугаалаан.

(СЭТА).

ЧАА СУУРЛАР

КУСТАНАЙ. Кустанай областың чурт чуруунда бо чазын Комсомольский, Славянский, Хмельницкий, Лесной, Краснопресненский, Орджоникидзевский дээн ышкаш өскедаа 19 чаа суурлар аттары немей тыптыгылап келген.

Эгезинде маңаа чүгле пөс майгыннардан тургустунган хоорайжыгаштар кестүр турган. Ам совхозтарның кодан шөлдеринде түр тудуглар-биле чергелештир харын капитал бажыңнар болгаш оон туржук кудумчулар көстүп келгилээн. Орджоникидзе совхозта ам безин дыка хөй туткан бажыңнар бар болуп турар. Ол чаа суурну Крымский деп адаан. Ында чурттакла бажыңнарындан аңгыда эмнелге, почта, аптека, магазин, столовая бар.

Чаа совхозтарның суурлары дүргеп өзүп, сайзырап турар. Боду бүткен хөлдер чок элээн хөй ажылгыйларда чаза депсиишкинниң аргазын хереглеп тургаш, улуг ыйгылактар казып кылгаш оларны чер кырының агып чыдар суглары-биле долдуруп алган. Веселопольдуң совхозунда узун дурту 120 болгаш калбаа 60 метр ындыг сут хөөлбээн тургускан, ооң тереңи 10 метр чедип турар.

(СЭТА).

МИЛЛИОНЕР КОЛХОЗТА

ТУРАН. (**Телефон-биле**). Бин-Хем районнуң миллионери «Кызыл тараачын» колхоз малынга четчир, эки шынарлыг чем суурну тургузарынче кол кичээнгейни салып турар. Колхозтуң Өөк унунда сүт-бараан фермазы (эргелекчизи эш Бажин) бо чылын 2800 центнер сиген белеткеп алыр планныг. Ферманың амгы күжүнге бодаарга ол чиик эвес сорулга, ынчалза-даа малчыннар ону ажыр күүседири дээш ажылдап турар. Ферма ам безин хүнде дөрт удаа саар, тургузу азыралда 60 инектер бар.

Ферма сигенин аралай шилип кезерин июнь 27-де эгелей берген, ат машиназы-биле кестирип турар эш Сандаа беш хонукта 15 гектарның сигенин кестирген. Ында Туран МТС-тиң 3 машиналар кошкан бир трактору база чеде берген. Сиген бригадазында 12 кижи бар, күш-ажылдың организастыы эки тургустунган.

Мал чеми белеткээриниң ажылы колхозтуң өске-даа фермаларында база эгелээн. Кудукта хой фермазының (эргелекчизи эш Коптев) ажылдакчылары ийи ат машиналары-биле кезип кирген. Сиген шөлдеринде күштер болгаш техника улам немежип турар. Бригадалар аразында социалистиг чарыштың күүселдези, мурнакчы дуржулганы калбартыры дээш агитаторлар тайылбыр массалыг ажылды улам калбартып турар.

СИЛОС КУЛЬТУРАЛАРЫН ҮЛЕГЕРЛИГ АЖААП ӨСТҮРЕР

Силос культураларының тарылгазын чогуур үезинде хынамчалыг ажаарга, көк үнүштүң бедик дүжүдүн чедип алырын хандырар деп чүвени 1953 чылда Москва областың мурнакчы колхозтарының практиказы, ол ышкаш Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунуң дуржулгазы көргүскен. Ажаалганы эгезинден тура хожудадып болбас болгаш ону бүдүн чартык, ийи ай дургузунда чорудар. Ажаалгага кол чүүл болза, дүжүт ажаап алыышкынынга чедир хөрзүнүң үстүкү кадын бок үнүштерден арыг болгаш үлдүргей хевирлиг тургузары болур. Ындыг таварылгада хөрзүнге шык сиңип, үнүштериниң шиңгээдип ап турар чеминиг чүүлдери идепкейлин-биле чыглып, хөрзүннүң агаарлыг чуруму экижип, ооң ачызы-биле дазыл системазы улам күштүг сайзырап, ханылап кирип турар.

Июньнуң ийиги он хонуунуң сөөлгү хүннеринде болган күштүг чаашкынар ылангыя харылзашкак хөрзүннерге кадыгланыышкыннар тыптырын болдурган. Хөрзүн кадыгланыышкыны тывылгаш, хөрзүннүң ыдыгын бодунга сиңирип, үнүштерниң чер кырында үнерин, а ол ышкаш хөрзүнге агаар киреринін бергедедип, үнүштерни агаар-биле качыгдадып турар. Кадыгланыышкыны үрээр төлээде, үнүштерни үревезин бодап, чиик демир илиирлер-биле одуруглары кежилдир илиртээшкинии доп-дораан чорудары дээре. Ындыг илиртээшкин ол ышкаш чаа үнүп олурар бок үнүштерин элээн хемчээлдии-биле чок кылып, хөрзүннүң кырын үлдүредип, кол силос культуразының чаа үнүштерин хол-биле сайзырадып кылыр ажылды солуп турар.

Силос культураларын ажаар талазы-биле дараазында ээлчеглиг ажыл болза, одуруглар аразында хөрзүннерни үлдүредири болур. Кажан үнүштер 10—12 сантиметр бедий бергенде, бирги үлдүредиишкин чорутунар. Бир дугаар үлдүредиишкин эрте болгаш дүрген чорутунган тудум-на, ол чиик күүсетинер болгаш улам улуг ажыкты берип турар. Ооң соонда 10—15 хүн эртерге ийиги үлдүредиишкин чорутунган турар.

Оон соңгаар хөрзүннүң дыгышталган болгаш бок үнүштериниң өзүп үнген хемчээли-биле үлдүредиишкин катап чорутунар. Бедик дүжүт чедип алыр дээш үнүштүң өзүп үнүп турар үезиниң дургузунда үлдүредиишкинни 3—4 катап чорудары чугула. Аар хөрзүнге, а ол ышкаш үнүштүң өзүп үнүп турар үезиниң суггарылгалары эрткен соонда үлдүредиишкиннериниң саны көвүдээр. Одуруглар аразында бүрүлериниң тутчуп турар үезинде одуруглар аразын сайзырадып кылыр ажыл соксаар.

Дөрбелчин-уяланчак арганың үезинде силос культураларының хөрзүн болбаазырадыышкыны 2 угланыышкынга — тарылганы узун дургаар болгаш кежилдир чорутуган турар. Ындыг болганда бок үнүштер улам-на чок кылдыныл, а одуруглар болгаш одуруглар аразында хөрзүннерни үлдүредири болур. Кажан үнүштер 10—12 сантиметр бедий бергенде, бирги үлдүредиишкин эрте болгаш дүрген чорутунган тудум-на, ол чиик күүсетинер болгаш улам улуг ажыкты берип турар. Ооң соонда 10—15 хүн эртерге ийиги үлдүредиишкин чорутунган турар.

Оон соңгаар хөрзүннүң дыгышталган болгаш бок үнүштериниң өзүп үнген хемчээли-биле үлдүредиишкин катап чорутунар. Бедик дүжүт чедип алыр дээш үнүштүң өзүп үнүп турар үезиниң дургузунда үлдүредиишкинни 3—4 катап чорудары чугула. Аар хөрзүнге, а ол ышкаш үнүштүң өзүп үнүп турар үезиниң суггарылгалары эрткен соонда үлдүредиишкиннериниң саны көвүдээр. Одуруглар аразында бүрүлериниң тутчуп турар үезинде одуруглар аразын сайзырадып кылыр ажыл соксаар.

Дөрбелчин-уяланчак арганың үезинде силос культураларының хөрзүн болбаазырадыышкыны 2 угланыышкынга — тарылганы узун дургаар болгаш кежилдир чорутуган турар. Ындыг болганда бок үнүштер улам-на чок кылдыныл, а одуруглар болгаш одуруглар аразында хөрзүн эки болбаазыратынып турар. Үлдүредиишкинниң ханызы хөрзүннүң харылзашкак тудушкаандан хамаарыр. Хөрзүннүң ортумаа-биле 4—5 сантиметр, ийи дугаарында 6 сантиметр хандыр, ооң сөөлүнде оон-даа ханы кылдыр үлдүредир.

Хөрзүннүң одуруг аразының болбаазырадылгазын тракторга азы аътка сөөртүрген «КУТС—2,8» болгаш «КУКС—07» деп тускай культиваторлар-биле ажылдап кылыр.

Одуруглар аразында бок үнүштерни хөй удаа аңдарыышкынны болгаш үлдүредиишкинни боттандырып турган арыглап аштаар, а одуруглар-да артып калган бок үнүш холбиле арыглатынган турар. Бок үнүштер арыглаашкыны хожудаар болза, чүгле көк үнүштүң дүжүдү кудулаар эвес, харын үнүштү ажаап алырынга хөй күш үнер апаар. Бок үнүштерни дазылдары-биле кадыл черинден арыглаар болгаш сайзырадып кылдынган участоктуң девискээриниден чайладыр. Харыысалгалыг чугула ажыл болза, силос культураларының өзүп үнүп олурар үнүштерин ойбайты чара, таарыштыр кезери болур. Бир эвес өзүп олурар үнүштүң илиртээшкинин чоруткан болза, дораан хыналда кылыр, артык үнүштерни аштаар, а ол черлерге өттүрген үрезиннерни тарыыр азы сырый одуруглардан шилип алган рассадалар олуртуушкунун ыяавыла суггарбышаан чорудар. Ындыг илиртээшкин чорутунмаан болза, үнүштерниң аразының хемчээлии 20—25 сантиметр кылдыр чара тырттырарының кол ажылын чорудары болур.

Өзүп олурар үнүштерниң бирги үлдүредиишкинин болгаш чара кезиишкинин бир угда чорудары эки болур. Ол-ла үеде тарымал тооруктуң өзүлдезинин бедии 10—12 сантиметр чедип, а кукурузага 3—4 бүрүлер бар апарган турар. Немелде чемнер кылдыр силос культураларынга тус черниң удобреннелерин болгаш минералдыг шугуларын киириштирерге дүжүттү улуг хемчээлбиле бедидер. Бир дугаар үлдүредиишкинниң сөөлүнде доп-дораан немелде чемин белеткээр, а ийи дугаарын одуруглар аразында үнүштерниң адыр баштары азы бүрүлери хаглырының эге үезинге чедир чорудар.

Немелде чемгерилгениң хемчээли мындыг чижектиг: бир гектарга чурттуң удобреннелерин 20 тоннаны, калийлиг дусту болгаш суперфосфатты кайызын-даа бир центнерни болгаш оон-даа өске. Кажан бирги немелде чемгерилге чурттуң удобреннелери-биле, ийигизи минералдыг чүүлдер-биле чорутунганда эң эки түңнелдерлиг болур.

Үнүштүк өзүп үнүп турарының үезинде бети-ле, дээрге бир удаа суггарылга ыяавыла чорутунган турар. Суггарылга болган соонда хөрзүн күштүг дыгышталыр болгаш аңаа агаар четпес апаар төлээде, үлдүредиишкинни ыяавыла чорудар. Ажаалганың бо санатынган хемчеглери чер-черниң байдалынга хамаарыштыр чамдык талалар-биле өскерлип болур.

М. БАКЧЕВНИКОВ.
Бай-Хаак МТС-тиң кол агроному.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия организациязы четпестерге эптежип болбас

Колхозтуң партия организациязы көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар черинең ажылын контрольдаар эргелиг. Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң партия организациязы (секретары эш Лопсан) ол хүзээлгезин багай күүседип турар. Колхозтуң ажыл-агыныңда улуг четпестерниң дугайында партия организациязы база харыысалгалыг болурун ол уттупкан.

Ону чүнүң-биле тайылбырлап болдуул? Партия организациязы колхозчулар ортузунга политик кижизидилгелиг ажылдарны дендии кошкадып, колхозтуң өдүрүлге планын күүседиринче, күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыглаарынче, социалистиг чарышты калбартырынче колхозчуларны эки мобилизаставайн турар. Агитколлективтиң ажылы шуут норуваастаан. Оон удуртукчузу эш Лопсан «бистиң 20 агитаторларывыс колхоз бүдүрүлгезиниң участокталарында бар» деп чугаалап орар, а-херек кырында хүн-өүрүнүң дириг агитас-массалыг ажылдарын чорудуп турар агитатор кайда-даа көзүлбес. Ол чүге ыдыгыл дээрге, партия организациязы агитаторларның даңзызын аная-ла сааны кырында бижип кааш, ооң соонда оларга кандыг-даа удуртулганы хандырбаан, оларның ажылын-даа контрольдавааи. Кескү агитацияны нептеретпээн. «Шалыпчы» деп хана солун чыл эгезинден бээр чүгле чаңгыс удаа шынар чок үнген. Агитаторларны эки шиливээн. Ылаңгыя агитатор Бүрү-Санаа ол ажылга бичии-даа сонуургал чок, дендии чалгааларның бирээзи болуп турар.

Партия организациязы колхозтуң комсомол, херээженнер организацияларының ролюн көдүрбээн, көдээ интеллигенциягa даянып ажылдавайн келген. Парторганизация бюрозунуң кежигүннери боттарының аразынга ажылдың хуваалдазын тургуспаан. Чогаатынып турар ажыл планнары амыдыралга боттанмайн келген. Бүдүрүлге участоктарында партбөлүктерниң ажылынга кандыг-даа практиктиг дуза көргүспээн. «Ажылга дузалажыңар» деп нинти негелде олардың чогум канчаар ажылдаарынга өөредиг болбайн турар. Четпестерниң шүгүмчүлели болгаш боттарының шүгүмчүлели кошкак тургустунган.

Ол бүгү болза, партия организациязының кижизидикчи болгаш организакчы ролюн кудулаткан. Ооң түңелинде колхозтуң баштаар черииниң, бригадаларның, фермаларның ажылында улуг четпестер бар апарган.

Колхоз бо чылдың часкы тарылгазының планын сан талазы-биле күүседээн дээш, а тарылганың шынары багай болган. Колхоз тудуунуң темпизи дендии оожум. Бо чылын тутса чогуур 10 чурталга бажыннарындан чүгле 4 бажыңнарның ханалары тутунган. Мал кажааларының тудуунче ам-даа эгелеп кирбээн. Уруглар яслизиниң эрткен чылын ханазы тургустунган бажыңы ам үрелип эгелээн. Колхозтуң баштаар черн тудут бригадазының ажылчыннарын четчелеп тургуспаан. Херээженнер колхоз бүдүрүлгезинде киришпейн турар. Амгы үеде 71 колхозчулар күш-хүнүнүң минимумун күүсетпейн турар.

Колхозчу кадрларның белеткели, шилилгези, кижизидилгези багай тургустунган. Эрткен чылдың күзүнүнде көдээ ажыл-агый школаларынче чаңгыс-даа кижи чорутпаан. Бригадирлер үргүлүң солчуп келген. Эрткен чылдан бээр тудут бригадиринге 3 кижи солчуп ажылдаан.

Мал ажылында улуг четпестер бар. Шээр малдың кодур аарыы-биле демисел багай чорутунган. Кодур малдарны чуур херексел ам-даа белеткетинмээн. Мал кадарчыларының ажылга харыысалгазын бедиткээн. Бо чылдың чазынында 125 баш бода болгаш шээр малдан колхоз когараан, ылаңгыя 8 бызааларны, 6 хаван оолдарын, 5 кулунну бөрү чип каан. Чылгы кадарчызы эш Мекпер-оолдуң кададындан майның 27-де 2 кулунну бөрү чээн. Малчыннарның чурталгазынга колхозтуң баштаар чери сагыш салбаан.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртеминиглери-биле ажыл багай тургустунган. Мал эмчизи эш Антонов үргүлчү арагалап келген болгаш ажылга харыысалгалыг болур чоруун чидирген.

Малчын Чамгар, тудугжулар Сереңмаа, Ендан, хову бригадазында Анай-оол олар ышкаш өске-даа мурнакчы колхозчулар хөй. Оларның ажылының дуржулгазы бүгү колхозчуларга нептеретинмейн келген.

Колхозтуң баштаар черииниң ажылынга партийжи контрольдуң болгаш удуртулганың шак ындыг кошкаан ажыглап алгаш, колхоз даргазы эш Чаш-оол колхозтуң удуртулгазынга бодунуң төрелдерин кирип ап турганы илерээн. Ындыг өг-бүле, дөргүлтөрел тыртыжар чорук баштаар черниң ажылынга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга шаптыктыг болуп келген.

Мындыг четпестерге СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому амгы чаа үе-байдалдарда канчап-даа эптежип болбас ужурлуг.

М. БАГАЛДАЙ.

Эрзин районда парлалга тарадылгазы

СЭКП-ниң Эрзин райкому болгаш партия эге организациялары районга парлалга тарадылгазын бо чылын эки организастаан.

Солуннар чагылгазының районга бердинген планы бүрүнү-биле ажыр күүсетинген. Өреге бүрүзү 1—4 чедир чагылгалыг. Коммунист бүрүзүнде «Шын» азы «Тувинская правда» бар. «Агитаторның блокнодун» бүгү агитаторлар чагыткан. Чагылгаларның 30 хуузу алды ай хуусалыг турган. Оларның хуусаазын уздып, немелде чагылгаларны база организастаан.

Чагыкчыларга солуннарны болгаш журналдарны дүрген чедирерин күштелдирген. Эзлчеглиг дугаарлар бүрүзү «Чаа орук», «Сталинчы орук» колхозтарда эң-не дүрген чедип турар. Ол колхозтарның партия организацияларының секретарылары эштер Нурзат, Борбак-оол олар солун тарадыкчыларынга коммунистер, комсомолчуларны болгаш колхозчу активти таарыштыр тургускан.

«Сталинчы орук» колхозтуң почтачызы коммунист Серзинмаа районнуң харылзаа конторазы биле колхоз аразынга неделяда 3—4 катап чоруп турар. Колхозтуң баштаар черн аңаа 2 атты тускайлап берген. Солуннарны, журналдарны болгаш чоннуң чагааларын колхоз бүдүрүлгезиниң бригадаларынга, мал ажылының фермаларынга колхозчу актив болгаш агитаторлар саадал чокка чедирип турарлар, а колхоз төңүне почтачы эш Серзинмаа боду тарадып турар. «Чаа орук» колхозтуң почтачызы эш Араптан харылзааның база бир активчизи болуп берген. Харылзааның район конторазы ооң эки ажылын демдеглеп, каш-даа удаа шаңнаан.

Ынчалза-даа районнуң харылзаа конторазының ажылында улуг четпестер бар. Ылаңгыя «Кызыл сылдыс» колхозтуң библиотеказының чагыткан солуннарын болгаш журналдарын январьның дургузунда бербээн. Ол-ла колхозта 13 чагыкчыларга «Агитаторның блокнодун» чедир чорудуп бербейн турганы илерээн. «Коммунизмче орук» колхозта 3 чагыкчылар боттарының чагыткан солуннарын чыл эгезинден бээр албааны илерээн. Почта тарадылгазынга мындыг четпестерни болдурбас ужурлуг.

Д. ЧАМЗЫРАЙ.

Малчыннар ортузунда партийжи ажыл

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң партия организациязы колхозчу малчыннар ортузунга агитас-массалыг болгаш организастыг ажылды өжүдези, ооң продуктулуу дээш социалистиг чарышты калбаргкан.

Фермалар ажылынга партийжи контрольду күштелдирген. Оларның ажылының дугайында фермалар эртелекчилериниң информацияларын партбюрога бо чылын 5 удаа дыңнаан. Оон малчыннар ортузунда агитас-массалыг ажылдың байдалының дугайында түңнелди үндүрүп, агитаторларның, партбөлүктерниң мурнунга практиктиг сорулгаларны тургузуп турган. Парторганизация бодунуң инициативазы-биле малчыннарның хуралын 2 удаа чыылдырган. СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин пропагандалаар ажылды чорутпушаан, ооң амыдыралга боттанылгазын багай эвес организастаан.

Ооң түңнелинде колхоз бо чылын бүгү төрээн 3034 баш малдан 3031 чаш малды камгалап алган. Мурнакчы малчыннарның хүрээлеңи өзүп турар. Хойжу эш Индираа 170 хойдан 179 хураганнарны, өшкү кадарчызы эш Кадан-оол 160 өшкүден 168 анайларны алган.

Малчыннар ам колхозтуң малын 7 көзек черже чайлаадыр үнген. Оларның аразында агитаторларны база быжыглаан.

И. БАЗЫР.

ЭКИ АЖЫЛДЫГ ХАНА СОЛУНУ

Барыын-Хемчик районнуң Аянгатыда «ВЛКСМ 30 чылы» колхозтуң «Сууржулга» деп хана солунунуң эзлчеглиг дугаарлары ай санында-ла оедик идейлиг деңнелге үнүп турар.

Ооң редактору эш Калгак-Хорлуу ол партийжи даалганы сонуургалдыы-биле күүседип, хана солунну долгандыр активти эки организастаан. Ынчангаш хана солуннуң эзлчеглиг дугаар бүрүзү бижикчилерниң хөй-хөй материалдары-биле солун болгаш чараш кааспалгаларлыг үнүп келген.

Ол хана солун четпестерниң шүгүмчүлелин болгаш бот-шүгүмчүлелин күштелдирген. Колхоз бүдүрүлгезинге багай киржип турар дугаыында эштер Данзын, Бады-Очур, Седип олар ацаа чидии-биле шүгүмчүлетиргеннер. Олар ол шүгүмчүлелге миннип, ам эки ажылдап турар апарган.

Мурнакчыларны деткинри хана солуннуң чугула сорулгазы дээрзин эш Калгак-Хорлуу эки билир. Ынчангаш колхозтуң сураглыг хойжузу эш Канчыылайның, тудугда болгаш хову ажылында Седен, Чадамба, Өктээ оларның ажылының дуржулгазын хана солунга бижээн.

К. БОРАҢНАЙ.

Ийнги курсче шилчээннер

Кызылда Күрүнеиниң башкы институдунуң тыва дыл болгаш литература салбырының бирги курзу баштайгы өөредилге чылын доозкаш, ийнги курсче шилчээн.

Бистиң салбырга 18 студентилер турган. Ооң иштинде А. Алдын-оол, С. Сюрюн-оол, Н. Кунчун, Сапогова, Салчак олар өөренип турар эртемнерин чүгле «5» демдектерге дужаап, өөредилгениң мурнакчылары болганнар.

Г. БАЛЧИР.

БҮДҮРҮЛГЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИРИ—ХООЙЛУ БОЛУР

Алгы заводунда

Областың чурт үлетпүрүнүң Кызылда алгы болгаш кидис ндик кылыр заводу областа кидис ндик талазы-биле хереглелдиң үштүң бир хуузун хандырып турар, ооң продухция үндүрери бо чылын 60 хуу көвүдээр. Чылдың баштайгы 5 айларында завод 188 муң рубль орулгалыг болган. Алды-ла айларның дургузунда безин завод 13 муң ажыг эш кидис ндиктерни бүдүрүп үндүрген, ол болза, бүдүн 1953 чылда кылдынганындан чонга муң ажыг эш кидис ндиктерни хөйүң берген азы чартык чылда планындан ажыр 50 муң хире рубльдиң продукциязын бүдүрген.

Завод амгы үеде бүдүрүлгени калбартырынче, септелге ажылдарынче чугула кичээнгейни салып турар. Чүгле алгы цехин чаартырынга безин 200 муң рубль чарыгдатыкзр. Коллектив бодунуң күжү-биле 120 киловатт күчүлүг чаа электри станция кылып эгелээн, ону ажыглалга киирген үеде заводка электри күжү чедишпестээр чорук болбас болгаш киловатт шак бүрүзүнүң бот-үнези 2 катап чыгээр.

Чылдың баштайгы чартында безин завод чамдык чаартылгаларның, дериглелериниң түңелиниде 80 ажыг дөрбелчин метр өүдүрүкчү шөлдү немеп, ында: дүк арыглаарының—1, өеринің —2, артынчылар катап кылырының—1 чаа машиналарын тургускан. Чүгле ол машиналар-биле безин заводтуң бүдүрүкчү күжү мурнундагызындан 7 катап өскен болгаш чылда 10 муң рубльдиң камиалгалыг болур. Артынчыларны бүрүн ажыглаанындан чүгле сөөлгү ийи айларда безин завод ооң 300 килограмм кидистерни бүдүрүп үндүрер аргалыг болган.

Бүдүрүлгени чепсеглеп, чаа техниканы тургузарынга ак-сеткилдиин илереткен, улам чүткүлдүг ажылдап турар механик эш Сипкинге дирекция черн 1300 рубльдиң акша шаңналын тывыскан. Огаренко, Фридрикова, Хүрекпен, Престенский олар онаалдаларын ай санында доктаамал ажыр күүседип, аныяк ажылчыннарга дуржулгазын дамчыдып турар.

В. НАТАЛЬИН.

Планны күүсетпейн турар

Бин-Хемниң райүлетпүр комбинады бүдүрүлге планын сан-даа, шынар-даа талазы-биле багай күүседип турар. Ол дугайын бо чылдың баштайгы беш айларында ажылдың практиказы көргүскен.

Үлетпүр комбинады продукциязының нинти планын чүгле 73,5 хуу күүсеткен болгаш чоннуң калбак хереглелинге 177 муң рубльдиң бараанын чедир бербээн, азы комбинаттың бараанның продукциязы эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 6,8 хуу кудулаан. Эргиляе хөреңгизи планда көрдүнгенинден 106 муң рубль эвээш болуп турар. Бот үнени бирги кварталда 5 хуу чингедир сорулгалыг тургаш, харын 0,8 хуу улгаттырган. Комбинаттың орулгазы эвээжээн. Ам 92 муң рубльдиң белен продукциязы бар. Ону ажык черде салып кааны-биле шынары баксырап чыдар.

Түүйбу кылыр цехтиң сезонга белеткели багай болган. Ооң септелгези кылдынмаан. Кылдынган хөй түүйбу үрелип чыдар. Майда 131 муң кезек түүйбуну кылыр тургаш, чүгле 2 муңну кылган. Хүнде 8000 кезек түүйбуну кылыр тургаш, ооң 50 хуузун безин күүседип шыдавайн турар. Ыяш белеткелиниң планы күүсетинмейн келген. Мындыг четпестерниң түңелинде, комбинат майның бүдүрүлге планын чүгле 46,5 хуу күүсеткен.

Бүдүрүлге планының шак ынчаар күүсетинмейн турарының ужуру чүдел? Ол дээрге, үлетпүр комбинадында күш-ажылды багай организастаанында болгаш хөреңгилерни чөптүг ажыглавайн турарында болур. Комбинаттың дирекциязы, партия, профсөвюл организацияларының социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле бүдүрүлге активниге даянып ажылдавайн турарлар. Директор эш Хомяков, парторганизация секретары эш Бесналова ажылчыннардан хоорук ажылдап, мурнакчыларның сүмезин тооп көрбейн келгеннер.

Олар ажылчыннарның материалдыг болгаш культурлуг негелделеринге сагыш салбайн турар. Сөөлгү үеде ажылчыннар ортузунда агитас-массалыг ажыл дендии кошкай берген. Бүдүрүлгениң хана солуну чыл эгезинден бээр чүгле 2 удаа үнген. Мурнакчыларның мергежилин бедидер дуржулгазын нептередир ажыл чорутунмаан. Ынчангаш сөөлгү ийи чылдар иштинде чаңгыс-даа ажылчын өрү разряд чедип албаан болуп турар.

Комбинаттың болгаш ооң тус-тус цехтериниң бүдүрүлге чөвүлел хуралдары болбайн турар. Ында комсомол организациязы ам шуут ажылдавайн турар. Комбинатта партийжи политиктиг болгаш организастыг ажылдың ындыг четпестеринге СЭКП-ниң Бин-Хем райкомунуң аная-ла эптежип олурары канчаддаа таарышпас. СЭКП райкому болгаш райкүүском үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажылының ханызынче кирип ажылдаары, комбинат бо чылдың бүдүрүлге планын ыяавыла күүседирин хандырары чугула.

О. ТЫРТЫК.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Армян ССР-ниң павильону

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде Совет Арменияның павильону төп шөлде акы-дуңма республикаларның—Грузия биле Азербайджанның ийи павильонунуң аразында туруп турар.

Проектизиниң авторлары ССРЭниң Архитектура академиязының чевгине кежигүнү К. Алабян биле Армян ССР-ниң Архитектура академиязының чевгине кежигүнү С. Сафарян болуп турар бо павильон армян халкының Россияның чартык колония кыдыг булуну чораан Армения, аңаа бүгү делегейниң империализминиң агентуразы — контрреволюционер дашнактар—баш билип турган чылдарда бүрүн хоозураарынга четкен. Армения чүгле Совет эрге-чагырга үезинде тайбыңны болгаш национал чаартылганың аргазын алган дээрзин бүзүрелдии-биле көргүзүп бээрлер. Армян улус Совет эрге-чагырганың чылдарында бодунуң экономикажыңын, культуразының, уран-чүүлүнүң хөгжүдезинге кайы хире улуг-улуг чедишкиннер чедип алганын чугаалап турар экспонат бүрүзү-ле, чурагай бүрүзү-ле ону хереглеп турар.

Эге зал бо. Мында хөй санныг материалдар чыъдып калган түрең чурттан Совет эрге-чагырганың чылдарында Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Армения индустриалдыг-колхозчу республикажe канчаар хуулуп киргеннинге холбашкан.

Ам Арменияның улус ажыл-агыйының продукциязының бүдүрүп үндүрүүшкүнү 1913 чылдың көргүзүтлерин 13 катап ашкан. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң продукциязының бот-деңзизи олгла үеде 23,9 хуудан 80 хууга чедир өскен. Республикада үлетпүрнүң чаа адырларын—металлургияның, химияның, тудут материалдарының болгаш өске-даа адырларын тургускан, үлетпүрүнүң чиик, консерви, тапкы, винно-коньяк ышкаш адырлары аажок өскен.

Республиканың көдээ ажыл-агыйы танытынмас кылдыр өскерилген. Армнияның шынааларында болгаш даг эдектеринде—ооң шөлдеринде 700 колхозтар, 30 совхозтар бар, 85 машина-трактор болгаш машина-мал ажылының станцияларының күнүң бүдүрүлге болгаш амыдырал херегделеринге ажыглап турар).

Арменияның көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге бир дутаар чугула негелде болза, суггарылга системазын өстүрери болур. Хүнге хаарткан муң-муң гектар черлер ам аржаанныг чаагай шыкты алган. Сталин аттыг канал, Нижне-Занғинскиниң каналының 1-ги эзлчээ, Октемберянскиниң болгаш өске-даа хөй-хөй каналдар тургустунган. Талкинскиниң, Нижне-Занғинскиниң каналының 2-ги эзлчээн болгаш өске-даа каналдарны тудуп турар.

Эге залдың көргүзүг делгеглери революция мурнунда чонунуң 90 хуузу бижип, номчуп билбес, чаңгыс-даа дээди өөредилге чери чок чораан Армения ам шупту бижиктиг чурт апарганын, 18 дээди өөредилге черлерлиг, 44 техникумнуг, 35 эртемшинчилел институттуг болгаш лабораторияларлыг, эртемнер академиялыг болу бергенин чугаалап бээр.

Өске залдарга көрүкчүлер Арменияның көдээ ажыл-агыйының хөй санныг адырлары канчаар сайзыраан турарын-биле таныжарлар.

Виноградты республиканың 237 колхозтарында болгаш совхозтарында өстүрүп турар. Совет эрге-чагырганың чылдарында виноградниктерниң шөлү мында дөрт чыгыы катап улгаткан болгаш 18 муң гектар четкен. Аракса хемниң эринде турар 1939—1941 чылдарның делгелгезиниң киржикчизи Париж Коммуназы аттыг колхозка улуг делгег черн холбашкан. Эртken чылын ол артельдиң кежигүннери 305 га шөлдүң гектар санындан-на 95 центнер виноград чыып алган. Делгелгеде акша орулгазы сөөлгү 12 чылда үштен чедн миллион рубль чедир өскен, ол мурнакчы колхозтуң дуржулгазын көргүзүп салган.

Армян ССР-ниң Аъш-чем барааннар үлетпүрүнүң министерствозунуң виноград-вино кылыр «Арарат» деп трестизинге холбашкан материалдар дыка содун. Ооң заводтарында чүгле Совет Эвилелиниг эвес, харын оон дашкаар-даа алдаржаан коньяктарны болгаш виноларны ажылдап кылып турар.

Үнүп ажылының залында 1929 чылда-ла организастаан, республикала мурнакчыларның бирээзи—Октемберянск районнуң үлегер-чижектиг МТС-ниң ажылдарынга холбашкан делгег дыка улуг черни ээлеп турар. Ол ам сугтаттыг тарып болур нинти шөлү 4771 гектар болгаш 1020 гектар сад, виноградниктиг улгаттыр каттыштырган 5 көдээ ажыл-агый артельдерин хандырып турар.

Материаллар хөвең ажылының хөгжүлдезинiң дугайын көргүзүп турар. Хөвеннн республикада Араттың чараш шынаазында турар 80 колхозтар чедишкиниг өстүрүп турарлар. Хөвеннің чаагай дүжүдүн өстүрериниң талазы-биле дыка улуг чедишкинин делгелгеде келген Октемберянск районнуң Орденниктиг аттыг колхозу чедип алган. Ооң нинти шөлү 400 гектар плантацияларының гектар санындан 31 центнерден хөй хөвенни чыл бүрүде чыып ап турар.

Республиканың 275 колхозтары, эң шынарлыг тапкыны өстүрбүшаан, тапкы ажылын хөгжүдүп турарлар. 1953 чылда дужааган тапкызы дээш колхозтар күрүнеден 75 миллион рубль, 4.365 тонна кызылтас, чүс-чүс тонна чигир алганнар. Маңаа көрүкчүлер Дараласыз дааның мурнуу талазында далай дециңден 1100 метр бедик черде турар Азизбеков районда Калинин аттыг колхозтуң тапкы кылыкчыларының ажылдарының дуржулгазы-биле танышып ап болур.

Революция мурнунда Армения боду чигир кылбайн турган. Ам мында, Амамлу суурда, чигир заводу ажылдап турар. Долгандыр турар колхозтар заводту чиг-эт-биле хандырып турар. Чкалов аттыг көдээ ажыл-агый артели ам чигир свёклазының дүжүдүн гектардан-на ортумаа-биле 473 центнерни алган.

Дыка улуг чедишкинни армян малчыннар чедип алган. Республиканың колхоз бүрүзү-ле хөй баш санныг мыйыстыг бода болгаш оонаң малдыг 4—5 мал фермалыг. Чедишкинин павильонда көргүскен Арменияның совхозтары болгаш колхозтары (Шаумян аттыг районнуң колхозтары, Лорийниң үрелиг мал өстүрер совхозу болгаш өске-даа) улуг чедишкинни чогум-на мал ажылынга быжыг чем суурну тургускаңының дузазы-биле чедип алганнар.

Байлак хевирлээн делгеглериниң бирээзи бо-дур. Ол ук черниң мал уксаазын сайзыradыры-биле ам 20 чыл ажылдап турар Степановонуң мыйыстыг бода малдың күрүне рассалнигинге холбашкан. Ол рассалниктиң ажылдакчылары мал ажылының институдунуң ажылдакчылары-биле, Лорийниң үрелиг мал өстүрер совхозунуң болгаш өске-даа элээн хөй колхозтарның мурнакчы малчыннары-биле кады лорийниң дээр малдың чаа уксаалыг бөлүүн тып үндүрген. Ол бөлүк хөй сүттүүбиле ылгалып турар. Аңаа хамаарыжыр инектер чылда ортумаа-биле 2500 килограмм хире сүт берип, турар, а чамдык колхозтарның мал фермаларында оларның сүттүү 4 муң килограмм чедип турар.

Республиканың 206 колхозтарының ажылдап турары торгу ажылының талазы-биле эвээш өвес материалдарны киирген. Торгу ажылы колхоз бюджединде улуг орулгалыг болуп турар.

Армян ССР-ниң үнүп аймаңының кончуг улуг байлаа-биле көрүкчүлер чимис залынга таныжарлар. Ол залдың хөй санныг экспонаттары 2 муң метр чедип турар бедикте республиканың даглыг районнарында сад ажылының канчаар хөгжүп турарын. колхоз бүдүрүлгезинде чаа субтропик культуралар—миндаль, нижир, айва. маслина болгаш өскелер-даа—канчаар нептереп турарын чугаалап берип турар.

Мегри суурда колхозтуң садчыларының өстүрүп турары персиктериин үнелиг сортун көрүкчүлер көөрлеп «Салами» сорттуң мындыг персигиниң бирээзиниң-не деңзизи 750—900 грамм чедип турар. Садтың гектар бүрүзүнден колхозчулар чимистиң ыдамык дүжүдүн 100—120 центнерни чыып ап турарлар.

Арменияның консервизи бүгү чуртка алдаржаан—варенье, компот ногаа консервилери, маринадтар. Ол продукцияның хереглекчилериниң бедик үнезин ап турар хөй санныг үлегерлери павильонда 5 улуг консерви заводун, 9 чимис-виноград болгаш ногаа ажылдыг совхозтарны каттыштырып турар Армконсервтрестиге холбашкан бөлүкке салдынган болур. Ол бүдүрүлгелериниң продукциязының бүдүрүү сөөлгү алды чылда 3 катап улгаткан. Республиканың колхозчулары эртемденниринiң дузазы-биле ам консерви үлетпүрүнге помидорнуң, огурецтиң, баклажанның болгаш өске-даа культураларын чаа үнелиг сорттарын үндүрүп ап турарлар.

Бодунуң хевирлелиниң болгаш байлак утказының талазы-биле Армян ССР-ниң павильону Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң көрүкчүлериниң улуг кичээнгейин хаара тудар.

РАЙОН СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИНГЕ БЕЛЕН ЭВЕС

Тес-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының кол адыры—ннитиниң мал ажылы болур. Мал ажылың хөгжүдерде, ооң продуктулуун бедидерде аңаа быжыг чем суурну тургуспайн тургаш, ол улуг болгаш харыысалгалыг сорулганы күүседип шыдавас деп чүве районнуң партия, совет удуртукчуларынга билдингир. Ындыг турбуже, район сиген кезилдезиниң белеткелин июнь үженге чедир бүрүн дооспаан.

Районнуң колхозтарында сиген кезер 62 машиналардан чүгле 32-зи септетинген болгаш районда МТС сиген кезилдезинге кончут багай белеткенип турар. МТС-те сиген кезер 9 кожулда машиналарының чүгле 6-зы белен. Ынчаарга боду чоруп сиген кестирер бир машина мынчага чедир септетинмээн. Балгазын МТС-тен алыр сиген кезер кожулда машиналарын албаан.

Районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Шөмбүл) сиген кезилдезиниң белеткелин чүгээр чоруткан. Ол колхоз сиген кезер 12 машиналарны, 6 дырбааштарны болгаш үүрмек чепсек-хереселдерни септеп алган болгаш сиген кезер үш бөлүктү 80 гижи составтыг организастаан. Ындыг-даа болза, нниттиниң чемненилгезин колхоз организаставааны чедирбес.

Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Захаров) сиген кезилдезиниң белеткелин чутулага көрбээни-биле септээн машиналарының болгаш хереселдериниң шынары кедергей хөй четпестерлиг болган. Ол колхозта сиген кезер бригаданы организаставаан, бригаданың ажылчын планын тургуспаан болгаш хол кадыры-биле сиген кезерин чедир үнелевейн турар.

Малдың продуктулуун бедидеринге шыктыг чем—силос салышкынының белеткелин, ылаңгыя силос оңгарларын казып белеткээр, эрги оңгарларны септээр ажылды районнуң чаңгыс-даа колхозу чорутпаан. Сиген кезилдезинниң үезинде ол оңгарларны казарынга хөй санныг колхозчуларның күжүн чартыктырар чорукка таварыштырып турар. Бо талазы-биле Самагалдай МТС-тиң тускай эртемниглери колхозтарга, малчыннарга практиктиг дузаламчыны чедирбейн турарын айтыр херек.

Ам колхозтарның сиген шөлдерин-де сигеннерни дүрген кезер үезин. Ындыг турбуже, чамдык колхозтар удуртукчулары сигенни кезип киреринам-даа эрте дээр хөөннерин илередип турар. Ол окта шын эвес бодал-биле шыңгыы демиселди чорутпушаан, сиген кезилдезинче чогуур өйүнде киргеш, ол ажылды тараа ажаап алыышкынынга чедир доосканы турары дээш күжениишкиннің ажылдаары районнуң партия, совет органнарының болгаш МТС-тиң, колхозтар баштаар черлериниң соңгаарладып болбас сорулгазы болур.

А. БИЧИЖИК.

Септелгени саадаткан

ЧАДААНА (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана МТС-зи (директору эш Долбин) мал ажылын улам ынай хөгжүдер хемчеглер талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлерин боттандырарынче, ылаңгыя чайгы сиген кезилдезиниң белеткел ажылдарынче районнуң колхозтарын башкарып, оларның ажылынга безин дузалашпаан. Оон туржук боду чоруп сиген кезер 2 машиналарны, трактор-биле сөөртүр 3 сиген кезер машиназын, сиген бөлдүрер дырбааштарын, база силос кезип салыр 2 машиналарны болгаш өске-даа машина, чепсек-хереселдерин июньнуң төнчүзүнге чедир септелгеже киирбээн.

МТС-тиң механиги эш Воронков ол талазы-биле боттуг хемчеглерни чүгле техниканы чедирбейн, ооң ажылдакчыларын сиген кезер машиналарның септелгезин дүргедедир төлээде, септекчилерниң күжүн улгаттырып, оларга чаа күш немээр дугайында айтырыгны МТС-тиң директору эш Долбинге хөй удаа тургузуп келген. Кудуку ажылдакчыларның үнүн, оларның негелдезин эш Долбин херекке албаанындан септелгеде чүгле 3 кижи ажылдап турар. Бир эвес септелге ажылдарынче чаа күштү немевес болза, районнуң колхозтарынга кезип, сааратгап бээр дээн сигенининг болгаш 1500 тонна силозунуң керээзин МТС чогуур өйүнде күүседип шыдавас.

Ол байдалдан чайлап, сиген кезилдезин чогуур өйүнде бедик шынарлыг доозар дээш, септетинмейн турар машина, чепсек-хереселдериниң септелгезинче күштү дарый немеп, ол талазы-биле боттуг хемчеглерни алыры негетинип турар.

Клубтуң ажыл планын тургузары

Көдээ клубтар болза, айның, кварталдың болгаш чылдың перспективтиг ажыл планын чогаадып алган турар ужурлуг. Планны чогаадыры дээрге, дириг ажылды көргүзер, од чаа инициативаны болгаш улуг организакчы ажыл керекти кеген турар.

Таңды, Каа-Хем районнарның Кочетов, Сосновка, Ильинка, Федоровка суурларында көдээ клубтар ажыл планын эки тургузуп, планда көрдүнген хемчеглериниң колдуу колхозтарның хову ажылдарынче угланган болгаш оны боттандырары дээш үргүлчүнүң контролюн тургузуп турар. Ындыг болза-даа, көдээ клубтуң ажыл планын кылырын дыка хөй көдээ клубтарның эргелекчилери билбейн турар. Бо талазы-биле ажыл Барыын-Хемчик, Өвүр, Сүт-Хөл районнарның көдээ клубтарында эки эвес болуп турар. Олар массалыг кежээдерни, бөлгүмнериң ажылдарын план ёзугаар кылбайн турар. Клубтарның ажыл план чогаадырында, ол планны күүседир хемчеглерни чорударында районнарның культура килдистериниң ажылдакчылары практиктиг дузаламчыларны көргүспейн турар.

Көдээ клубтарның ажыл планын чогаадырда бүгү талаларны өөренип көөр болгаш олче активчилериниң күжүн организастаар ужурлуг. Бүгү талазы-биле эки, хынамчалыг кылдынган планны боттандырары ажылга улуг ужур-дузалыг болгаш ажылчы чоннуң ортузуига тайылбыр массалыг ажылды калбартырының улуг делгем аргазын бээр.

Көдээ клубтарның ажылының планын тус-тус бөлүктерлиг кылдыр тургузарының чижээн чамдык клубтарның ажылының дуржулгазы көргүзүп турар.

Политик-массалыг ажыл. Маңаа лекциялар, илеткелдер, беседалар болгаш көргүзүглер хамааржыр. Ооң-биле кады хана солуннары, агитхуудустар, плакаттар кирер. Партияның болгаш чазактың доктаалдарын таныштырарының дугайында, делегей байдалының дугайында, көдээ ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунуның мурнакчыларының дуржулгазын тайылбырлаарының дугайында темаларны айтыр. Клубтуң активиниң киржилгези-биле фермаларга, бригадаларга, чайлагларга кызыл булуннарны организастаарының хемчеглерин көргүскен турар.

Агро-зоотехниктиг пропаганда. Бо бөлүкке база-ла лекция, илеткелдер, беседалар болгаш бөлгүмнер ажылы, номнар болгаш чуруктар делгелгезин, кинолар көргүзерин киирген турар. Мону кылып тургузарда көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдерниң айтырыгларынче угландырар болгаш аңаа холбашкан лекцияларның, илеткелдерниң темаларын айтыр. Бо бөлүкке хамаарыштыр мурнакчыларның дуржулгазын, ногаа олуртурунуң чаа аргаларын, тараа культураларының тарылгазын кызаа одуруглай болгаш хана-карактай чорударының, чайлагларда малды камгалап ап турарларның дуржулгаларын, малдың чем-суурун тургузарының, одарларны болгаш шынааларны ажыглаарының дуржулгазын болгаш өске-даа чүүлдерни киирер. Ооң-биле холбаштыр клубка болгаш бригадаларга бойдус-эртеминиң болгаш шажынга удур пропагандаңың талазы-биле, арыг-шевер талазы-биле лекцияларны номчууруун организастаар. Культурлуг дыштанылгаларны, кежээлерни организастаар. Кинолар-биле клубтарга эвес, харың көдээ ажыл-агый ажылдарының үезинде шөлдерге үндүрер.

Организастыг болгаш ажыл-агыйның айтырыглары. Хову ажылының турлагларынга кызыл булуннар, чорумал библиотекалар организастаар, шыдыраа, шашка, домино чижектиг чүүлдерни бар болдурар, солуннарны самбырага азар болгаш көргүзүг самбыраларын кылыр. Клубтуң девискээрин ногаанчыдарынче хемчеглер чорудар. Бөлгүмнер ажылы тускай планныг ажылдаарын чедип алыр. Клубтуң даштынга хүн-бүрү «Бөгүн клубта», «Даарта клубка» деп чарлалдарны азар. Ооң-биле кады спорттуң хемчеглерин боттандырар. Спорт шөлдерин организастаар болгаш дерип кылыр.

Көдээ клубтар ажылдакчылары ажыл планын чогаадып тургускаш, хөй-ннити организацияларынга көргүзер, оларның сүмелерин алыр, активтиг болгаш аныяктарның хуралдарынга баш бурунгаар чугаалажып көөр арганы хандырар ужурлуг. Ооң соонда көдээ Советке бадыладып алыр.

Ынчангаш ажыл планының күүселдезин хүн-бүрү контрольдап,ында айыткан хемчеглерни чогуур үелеринде күүседир дээш кызымаккай ажылдап, көдээ клубтарже массаны хандыдып киирер ужурлуг. Ажыл планын чогаадыры эң чугула харыысалгалыг ажыл деп чүвени утпас хемчеглерниң чугаалары улуг ужур-дузалыг. Ындыг чугаалар чүгле техниканың бодунуң дугайынга хамаарышкан болур эвес, а харын бүдүрүлгениң ажылдакчыларының күш-ажылын көргүзүп, бүдүрүлгечи тускай мергежилдерни уругларга билдингир хевир-биле тайылбырлап бээри болур.

Чамдык ада-иелер, а ол ышкаш улуг акылары болгаш угбалары боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниң болгаш бергедээшкиннериниң дугайып, бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседири дээш, азы бедик дүжүт дээш коллективтиг демиселиниң дутайын өг-бүлезиниң иштинге үргүлчү чугаалап тура, урутларны боттарының ажылдап турар заводу, колхозу, совхозу-биле кончут эптиг билдингир арга-биле таныштырып турар. Ынчангаш ол өг-бүле нниттизи-биле, ооң иштинде оларның ажы-төлү безин, ук өг-бүленин кежигүннериниң ажылдап турары бүдүрүлгениң эрге-ажыктары-биле чурттап эгелеп турар.

5—10 класстарның өөреникчилериниң ада-иелери, бир эвес олар боттарының ажылдап турар бүдүрүлгелеринге урутларын чедирип болур аргалыг болза, оны ыяавыла ажыглаары чугула. Чүге дээрге, ада-иелериниң чүгле аас-биле чугаалаарынга бодаарга, олар аңаа баргаш бүдүрүлгеде ажылдап турар техниканы артык билип алырлар. Олар бүдүрүлгенни мурнакчылары канчаар ажылдап турарын, техниканы канчаар ажыглап турарын аңаа боттары көрүп алырлар.

Элээн хөй школаларда ындыг ажылды шагда-ла чорудуп эгелээн. Чижээ, Загорскинин бирги ортумак школазының 5—10 класстарының 400 өөреникчилериниң иштинден 340 өөреникчилер боттарының ада-иелериниң ажылдап турар черлеринге—МТС-терге, МТМ-нерге, типографияга, заводтуң янзы-бүрү цехтеринге, демир орук депозунга, телефон станциязынга, электростанцияга, трикотаж фабриказынга чоруп каапканнар.

Ол школаның класс удуртукчузу Г. М. Ивановтуң демдеглеп турары-биле алырга, ында көдээ ажыл-агыйның машина тудуунуң заводунга өөреникчилерниң чораан экскурсиязы онза чеднишкинниг болган. Ооң штамповка цехинге ада-иелерниң бирээзи, ук цехтиң мастери өөреникчилерге станоктарның тургузуун болгаш оларның ажылдаарының принциптерин улуг күзелдин-биле тайылбырлап көргүскен. Ол заводтуң күүседип турар онаалдазының онза байдалдарын ажылчын шыйышкынналардан баштай тайылбырлап көргүскеш, а ооң дараазында боду станокка элээн кезек бүдүрүлгечи чорудуушкуннарны кылып күүседткен. Өөреникчилер заводтуң ол ышкаш өске-даа цехтеринге чораан.

Өөреникчилер ол бүгүнү канчаар-даа аажок сонуургап көргөн. Ажылчыннарга физиканың, механиканың, химиянын, шыйышкынниың үндезинилерин билип алырының кайы хире эргежок чугулазын болгаш херекти экижидеринге олар бодунуң билиин кайы хире чөп ажыглап турарын өөреникчилер магадап бүзүрээн. Ол чорук чамдык школачыларны өөредилге кичээлдеринге, бөлгүмнер ажылынга боттарының хамаарылгазын өскертир көөрүнче албадаан.

Бичин уругларны эдертип алгаш, даштыгаа агаарлап чоруп турар үеде оларның кичээнгей хайгаралын янзы-бүрү машиналарның ажылдап турарынче угландырар херек. Чижээ, хоорайга болза, оларга кудумчулар асфальтылап турар машиналарның, тудугларда көдүртүр краннарның канчаар ажылдап турарын көргүзүп болур, а көдээге болза, оларга көдээ ажыл-агый машиналарын көргүзүп болур.

Бичe болгаш ортумак школа назылыг уругларга, ол черниң онза бәйдалын өөренип тургаш, ында бар турар фабрикаларның, заводтарның, өске-даа бүдүрүлге черлериниң техниказы-биле таныштырар сорулгалыг экскурсияларны организастап болур. Чижээ, оларның-биле чаа тудуп турар бажыңның тудуг шөлүнге, колхозтар ховуларынга, мал фермаларынга, мастерскаяларга барып болур.

Бир школаның өөреникчилериниң ада-иелери чурттагга бажыңының тудуг шөлүнге экскурсия чоруткан. Ол тудуг шөлүнүң аңгы-аңгы участоктарынга урутлар элээн үр үениң иштинде чоруп тургаш бажыңның дөжээн канчаар эптеп салырын, тудуг эзилдиригларин канчаар белеткеп кылырын, хөй каът бажыңның ханаларын канчаар салып үндүрерин хайгаарап көргеннер. Ада-иелерниң бирээзи ол экскурсияның түңнелин үндүрүп тура өөреникчилер-биле беседазынга тудуг херээнге шыйышкынналарны номчуп билириниң практиктиг мергежилиниң янзы-бүрү чепсек-хереселдерни болгаш тудуг механизмнерин: экскаваторларны көдүртүр краннарны болгаш өскелерин ажыглап билириниң ужур-дузазын онза чугулалап айыткан. Ол тудуг ажылы химия, физика, математика дээн ышкаш ындыг эртемнерниң чедиишкиннериниге даянып турар деп өөреникчилерге чагып чугаалаан.

Урутларның политехниктиг билиин алгыдарынга оларның-биле кады янзы-бүрү үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый делгелгелеринге баар чорук, техниканың үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң айтырыгларының талазы-биле эртеминиң номнарын өг-бүлеге номчулгага ажыглаары улуг ужур-дузалыг болур. Ол сорулга-биле шак ындыг номнардан бажыңга бичин библиотекалыг болуру, оларның эң-не сонуургаңчыг кады ыыткыр номчаашыда чугаалап турар айтырыгларны урутлар-биле кады чугаалажыр чорукту организастаары кончуг ажыктыг.

Уругларның техникага сонуургалын хөгжүдер төлээде, өг-бүлеге ол ышкаш оюннарны болгаш урутлар ойнаар янзы-бүрү чүвелерни ажыглап база болур.

Политехниктиг билиглерни, мергежилдерни болгаш чаңчылдарны өөренип шингээдип алырынга уругларның өг-бүлеге өөредилге күш-ажылы улуг рольду ойнаар. Бажыңга берген онаалгаларны күүседир талазы-биле үргүлчү боттары ажылдавас болза, өөреникчилер эртеминиң үндезиннериниң билиин шингээдип ап шыдавас, эртемни практикага ажыглап билбес, эргежок чугула практиктиг мергежилдерни ап шыдавас деп чүве билдингир болгай.

Боттарының хууда үлегери болгаш айтыышкынынары-биле ада-иелер уругларның никти күш-ажылчы культуразының чугула чаңчылдарын хөгжүдеринге: бодунуң ажылдаар черин шын организастаарынга, күш-ажылдың чепсек-хереселдерин корум-чурумнуг эдилеп турарынга, материалды камныг чарыгдаарынга, үе-шактың камнаарынга, ажылды планнап болгаш өөренип көөрүнге дыка дузалыг кижизидилгени берип болур.

(Төнчүзү 4-кү арында)

Столоваяга болган таварылга

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери — колхозчу тараачыннарның амыдыралы-биле таныжып, оларның ажыладап турар турлагларынга уран-чүүлдүг көргүзүглерин кылыры-биле национал театрның артистери алган даалгазын езугаар июнь 23-те Тес-Хемниң Самагалдай суурунче чорупкан. Элээн хөй шактар иштинде орукка үр чоруп келген чолаачы-даа, артистердаа район төвүнүң столоваязы хаглынгалакта барып чемненгеш, суурнуң чурттакчыларынга оюннуг бараан болур-дур деп, далажып чораннар. Олар күзелин ёзугаар суурга келген дораан-на баштай столоваяга келгеннер.

Далажып чораан артистер столоваяның ажынын тырткылап, ийи—үш сокгагылаан. Шимээн чок болган.

Чолаачы соңга карааңче кылаштай бергеш, столоваяда халаттыг ийи уругнуң чугаалажып олурганын оза чем кылыр черниң шалазының кырында бир уругнуң шөйлу берген чыткының көрүп каап:

—Кажан ажылдаар силер?—дээн. Чугаалажып олурган уруглардан:

—Дүштеки чем үезинде хөй шак ажылдаан бис, ам столоваяны ажытпас бис—деп каржызы сүргей харылаан. Ол кежээни артистер шак ындыг харыы-биле эрттирип каан.

Ооң дараазында бир хүн столоваяга элээн хөй чемненикчилер столларда олурупкан, чагыткан чемининг келирин манап, ажылче далажып олурганнар. А чем дажыкчылары чемненикчилерже эвес, харын бир-ле чүвеже далажып турганнар. Элээн минуталар эрткенде кара сумкалар туткан ийи кижи райпо даргазының хүлээлгезин күүседип турар эш Намзының үделгези-биле кирип келгеннер.

Столоваяның ажылдакчылары ол улусту эң-не ээлдек болгаш культурлуг аажы чаң-биле арыг столче чаглаан:

—Күзээнниерни чагып болур силер—деп мындыр.

Сумкалыг аалчылар-биле кожа столда олурган бир эштен:—А мен чагырымга, чүге чем чок деп харыладыңар—деп, шугуудан айтырган. База оир кижи олура:—шагымна ат болду! Силерни чежеге чедир маңаар кижи ооор мен—деп, столоваяның эжинче көре-аарак айтырган. Келген сумкалыг аалчыларның аразында кадыр хавактыг, хөрлүг, аалчы чемненикчилерже түрлүү аажок кылдыр «кижи боскунче ажа бердиңер» дээн хевир-биле шынгым көрген. А чем дажыкчыларының оңрээн «эш Волховидский-дир, оваарыңар» дээнзиг кылдыр чемненикчилерже дүңгүйтүр көргеш:—Бо дээрге, областың садыг кылдызынден келген бистиң даргаларывыс-тыр. Оларны ээлчег чокка чемгерер хүлээлгелиг улус бис—дээш, Волховидский чемненип алгыже, харын үнүп чоргуже чедир кымны-даа чемгербээнер.

Областың садыг кылдызының эргелекчизи эш Волховидский, райпо даргазы эш Намзың олар чүгле хүндүлелдин адаа-биле чуда чемненип алгаш, а столовая—чемненикчилерниң негелдезин кайы хире хандырып турарыл, ында чүү чүве четпейн турарыл деп чүвени сонуургап көрбейн, аңаа-ла байырлашкаш чорупканнар. Оон чылдагаанындан столоваяның ажылдакчылары чемненикчилерни чүгле хандырбайн турар эвес, харын ажыл шагын барымдаалавас, чемненикчилерге каржы, ажылга харыысалга чок болуп турар. Июнь 24-те, тодаргайлаарга, эш Волховидский биле Намзың оларның соон дарый, бир чемненикчиге 400 грамм хлеб орнунга 400 грамм арага, база бир чемненикчиге мүн бээр тургаш, пироги ыжелген. А бир чемненикчиин шуут чемгербейн барган.

Эш Волховидский биле райпо даргазы эш Намзың олар хөй-нниттиниң чемненилге черлеринге келгенде, чүгле хүндүлүг чемненикчилер эвес, харын ол черлерниң амыдыралы-биле танышып, бар четпестерни чайладыр дээш демисежир ужурлуг.

Н. ӨЛЬЗЕЙ-ООЛ.

Чоннуң негелдезин хандырза чогуур

Чөөн-Хемчик районнуң чамдык колхозтарында кино көргүзүлгезин куду деңнелде туруп турар. Чижээ, Чыргакыда Калинин аттыг колхозка май айдан бээр чаңгыс-даа катап кино үнмээн. База, ол ышкаш Хорум-Даг сумузунга, Чыраа-Бажынга кино көргүзүлгези үзүктелип турар. Арай деп бир чеде бергенде механиктер кинону четче үндүрбес, монтаж, аппарат үрелген экран чок деп чылдагааннар каккаш дедир райончe чоруй баар чоруктар эвээш эвес.

Сумуларда, колхозтарда кино көргүзүглерин шак мынчаар багай чоруп турда райкүүскомнуң, культура килдизиниң кандыг-даа хемчег албайн эптежип олурары шын эвес болуп турар.

С. ШАҢЧЫ.

Өскүстер лагеринде

Бажың-Алаак суурнуң чоогунда, тоолда чүве дег кайгамчыктыг чараш, чаягаар бүткен бойдус чурумалдыг арыгда Чөөн-Хемчик районнуң улус өөредилге килдизинден организастаан өскүс уругларның лагери туруп турар. Ында 90 ажыг уруглар бар, олар келир өөредилге чылы эгелегиже чедир аңаа дыштанырлар.

Чүүл-бүрү ногаан үнүштерге, янзы-бүрү өннүг чечектерге хээлетинген, суук-судак үнгүлээн дыттарга, хадыңнарга болгаш өске-даа чадаң үнүштерге бүргеткен оймакта лагерьниң (эргелекчизи эш Төмүр-Оюр) чыскаай тикилээн 16 майгыннарын көөрге дыка чараш. Дыштаныкчы уруглар хүннүң-не эртенги зарядканы кылгаш, чемненген соолүнде чүүл-бүрү оюннарны чорудуп турар.

Урутларның дыштанылгазынга бүгү-ле таарымчаны тургускан. Лагерьниң кижизидикчилери С. Алдын-оол, В. Сарыглар уругларның дыштанылгазын чөп организастап, оларны бөлүктер аайы-биле походтадып, Төрээн чуртунуң бойдус чурумалдары-биле таныштырып турар.

С. МОНГУШ.

Клуб ажылын экижидер

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелинде клубтуң ажылы чорувастаан. Клуб эргелекчизинде эш Эремаа ам ийи чыл ажылдап турар. Ол бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг эвес кылып турар.

Ооң күүседип турар ажыл хүлээлгези—Шагаан-Арыг хоорайже чоруур, арагалаар, азы ооң сураа Хендергеде чоруп турган болгулаар. Ол чаңгыс катап бо чылдың часкы тарылгазының үезинде көстүп келген. Чаңгыс удаа агитхуудус үндүрүп кааш, база-ла чиде берген.

Көдээ клубтуң ажылын экижидер, ооң эргелекчизи эш Эремааны орта ажылдадып, ажылынга харыысалгалыын оон шыңгыы негээр ужурлут.

В. САНЧАЙ-ООЛ.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Каа-Хем районнуң Ильинка суурунуң чурттакчылары болгаш «Большевик», «Тилелге» колхозтарның кежигүннери каш чылдарның иштинде областың национал театрының артистериниң оюн көргүзүглерин көрбейн келген деп көдээ бижикчиниң чоруткан чагаазын «Шын» солуң редакциязы алгаш, көрүкчүлериниң негелдезин дарый хандырары-биле областың культура эргелелинче медээлээн.

Каа-Хем районнуң бүгү колхозтарынче концерт-экстрада бюрозунуң артистери аяттанып чорупкан болгаш областың национал театрының артистери бо чылдың август айда Каа-Хем районнуң бүгү колхозтарынга, суурларынга боттарының оюн көргүзүглери-биле барган турар деп областың культура эргелелинден эш К. Аракчаа дыңнаткан.

ПЕДАГОГИКТИГ ТЕМАЛАРГА БЕСЕДА

Школачыларның политехниктиг өөредилгезинге өг-бүленің ролю

ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалга киргенинге холбаштыр

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың хөй нитизи ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалда кирген дугайында дыннадыгны улуг сонуургал-биле уткуп алган.

Солуннар бодунуң чүүдерин болгаш хөй санныг чагааларын ол бүлүушкүнге холбаштырып турар. «1954 чылдың июнь 27» деп чүүлүде «Трибуна люду» солуннуң онжип турары болза:

Бистер ол хүнну сактып алыр бис. Од дээрге, ооң ужур-дузазын кижи ам чедир билип алыры безин бөрге ол хире улуг үлетпүр болгаш техниктиг революцияның эгези кылдыр көрдүнер апаар. Үлетпүр соруглаарынга ажыглатыныл киргеи атомнуг энергия кижи төрелгетенниң төөгүзүнде бирле дугаарында дайынга, узуткап чок кылышкынга, өлүмге эвес, а кижиге бараан болуп эгеледи.

Делегейде эң-не мурнакчы совет социалистиг эртем болгаш техника ёзулуг төөгүлүг тиилелгени чедип алды...

Совет эртемниң болгаш техниканың бо чеднишкини болза, чүс-чүс миллион кижилерге дүвүрээзинниң үнер дөзү болуп турар ол күштү кижиниң бодунга бараан болур күш кылдыр хуулдуруп болур деп чүвени бүгү кижи төрелгетенге көргүзүп турар деп солун үргүлчүлеп турар. Ону чедип алыр төлээде, массалыбиле узуткап чок кылырының чепсээн ажыглавас дугайында бүгү улут күрүнелер бадыткалдыг хүлээлгени боттарынга алзын дээш демиселдн күштелдирер херек. Ол демиселдиң лозунгузу ам мындыг болур: атомнуг энергияны—кижиге бараан болдурар, амыдыралга бараан болдурар.

ПРАГА. «Руде право», «Обрана лиду», «Праце» болгаш өске-даа төп солуннар июль 2-де үнген номерлериниң мурнуку чүүлдерин Совет Эвилелинде баштайгы атомнуг электри станциязын ажыглалда киргеи дугайында дыннадыгга холбаштырып турар.

Атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглалда киргеи дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң дыннадыгы совет социалистиг эртемниң, делегейде эң-не депшилгелиг эртемниң көзүлдүр-ле артык күштүүн маргылдажыр-даа аргажок кылдыр база катап бүзүредир көргүзүп турар деп «Руде право» бижип турар.

Бүгү делегейниң кижилери ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң дыннадыгын номчуп көргеш, Совет Эвилели бүгү-ле чүвени тайбыңы быжыглаарынга кылын турар болгаш ол улуг күрүнениң сөстери-биле ажыл-херектериниң аразында чаңгыс-даа каржып турар чүве чок дээрзинге база катап бүзүревес аргазы чок.

Совет кижиниң холдарында атомнуг энергия тайбың соруглага бараан болуп турар дугайында дыннадыгны чехословак улус улуг өөрүшкү-биле уткуп алган деп «Руде право» бижип турар.

БУХАРЕСТ. «Скынтейя» солун Румын Улус Республиканың эртемнер Академиязының корреспондент кежигүнү Валер Новакунуң чүүлүн парлап үндүрген. Атомнуг энергияга электри станциязын тургузарының нарын техниктиг айтырыын ССРЭ. де эртемденнер болгаш инженерлер шинтпирлээнин бүгү кижи төрелгетен өөрүшкү-биле дыннап билген деп ол чүүлде чугаалап турар. Ол болза, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүн чедип алырынга, бүдүрүлгени калбаа-биле механизастаарынга болгаш автоматизастаарынга, чүүлбүрү продуктуларның элбекшилиң чедип алырынга канчаар-даа аажок улуг перспективаларны ажыдып берип турар атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының оруунда бурунгаар чугула базым болур. Атомнуг энергия кижиге бараан болур кылдыр тургустунган... Социализм чурттунуң хаяазында коммунизмниң херелдери улам-на чырык тодазы-биле чурутунуп көстүп турар.

«Ромынна либера» солун мурнукку чүүлүнде Совет Эвилелинге демейлээрге, АКШ-та атомнуг энергияның хөгжүлдезин чүгле шериг соруглаарынга чагыртып турар деп бижип турар.

СОФИЯ. «Отечествен фронт» солун июль 2-де үнген номеринге мынча деп бижээн: Ам бистер мынча деп чугаалап болур бис: ийе, бистиң чүс чылывыс атомнуң чүс чылы болур! Чүге дээрге, атомнуг бомба бар болганында эвес, а атомнуг электри станциязы бар апарганы-биле ындыг! Атомнуг бомбаның төрээн чурту империалистиг Америка, а атомнуг чырыктың төрээн чурту—Совет Эвилели деп төөгү чөптүү-биле бижип каар.

Совет Эвилели база-ла атомнуг чепсектиг, ындыг болзажок ону хоругдаар дугайында дугуржулганы кылыр деп ол барыын талакы күрүнелерге каш чылдарның дургузунда саналдап келген. Барыын талакы күрүнелер ол саналды хүлээп албайн келген болгаш ам-даа хүлээвейн турар. Атомнуг энергияны тайбың соруглаларга ажыглаарының шинтпирлиг базымы-дыр деп солун бижип турар. Ооң төөгүлүг ужур-дузазы ында.

Атомнуг энергияның чажыды ажытына берген өйден эгелээш-ле Совет Эвилели ону тайбың соруглаларга ажыглаарынче чүткүп турда, Американың Каттышкан Штаттары ындыг эвес, а харын бүгү-ле күштери атомнуг энергияның дузазы-биле амылыг амытаннарны болгаш кижиниң күш-ажылының бүдүрүп каан чүүлдерин канчап-ла массалыг хөйүү-биле узуткап чок кылыр аргалыг болдурарынче угландырып турар.

(СЭТА).

ХЕРЭЭЖЕННЕРИНИҢ БҮГҮ-ГЕРМАН КОНГРЕЗИ

БЕРЛИН. Июль 2-де Берлинге херээженнериң бешки бүгү-герман конгрези бодунуң ажылын дооскан.

Конгресс тайбың болгаш Германияның чаңгыс-аайы дээш, немец херээженнериң болгаш оларның ажытөлүүнүң аас-кежиктиг келир үези дээш демиселдиң айтырыгларын чугаалашкан. Делегейниң бирги болгаш ийнги дайыннарының үелеринде немец херээженнериң, иелериң чурттап эрттирген бүгү хилинчек човуланнарын герман милитаризм эжеп турган деп чүвени конгресске чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюцияда шыйып демделээн.

Герман Демократтыг Республикада херээженнериң эдилеп турары ышкаш, бүгү демократтыг эргелерни Барыын Германияның херээженнеринге тыпсырының дугайында негелдени резолюцияның тускай кезээнде айыткан.

Германияның херээженнериниң демократтыг эвилелиниң бирги даргазы Ильза Тилленің саналы-биле конгресстиң киржикчилери тайбың, чаңгыс-аай чорук, дең эрге дээш херээженнериниң Бүгү-герман Човүделин соңгаан. Германияның ийи кезектериниң херээженнериниң төлээлекчилери кирген ол Човүлед конгресстиң шинтпирлерин боттандыралы дээш немец херээженнериң демиселин удуртур ужурлуг.

Конгресс ол ышкаш Германияның херээженнериниң Демократтыг Эвилелиниң Төп баштаар черинип чаа составын соңгаан.

Херээженнериң бешки бүгү-герман конгрези тайбың болгаш Германияның чаңгыс-аайы дээш бүгү немец улус-биле кады демисежиринге немец херээжен патриоттарның шинтпирлининиң ылереи болган.

(СЭТА).

Албанияның кадык камгалалын организастаарынга совет эмчилерниң дузаламчызы

ТИРАНА. Кадык камгалалыныңталазы-биле совет эмчилер албания улуска улуг дузаламчыны көргүзүп турар.

Кадык камгалал министриниң оралакчызы Вера Пояни СЭТА-ның корреспондентизиниге, 1947 чылдан бээр көргүзүп турар ол дузаламчы хоорайларның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының эмнелге хандырылгазын эде тургузар болгаш экижидер арганы берген деп дыннаткан.

Албан медицина ажылдакчылары эмнээриниң болгаш профилактиканың талазы-биле совет медицинаның дуржулгазын практикага өөренип ап турар. Совет эмчилериниң аргасүмези болгаш дузаламчызы-биле бактериологтуг база клиниктиг лабораторияларны тургускан. Тиранада госпитальдың чанында хирургтуг салбырны эде организастаан, чурттуң кол эмнелгелеринде хирургтуг салбырны болгаш ол ышкаш хан консервациязын тургускан.

Моон мурнунда багай тургустунган ийикпе азы шуут чок турган профилактиканы организастаарынга совет эмчилерниң көргүскен дузаламчызы онза үнелиг.

(СЭТА).

Металлургия болгаш машина тудуушкунуңуң ажылчы чоннарының II делегей конференциязы

ВЕНА. Июль 3-те Венага, металлургия болгаш машина тудуушкунуңуң үлетпүрүнүң ажылчы чоннарының II делегей конференциязы ажыттынган. Конференцияның ажылында 30 чурттардан келген 250 ажыг төлээлер болгаш аалчылар киржип турар. Дыка хөй төлээлер болгаш аалчылар болза, металлургия болгаш машина тудуушкунуңуң үлетпүрүнүң ажылчы чоннарының профэвилелдериниң (профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының бүдүрүлге кылдизи) улустар аразының каттыжышкыныныңың кежигүнү эвес болуп турар профэвилел организацияларын төлээлеп турарлар.

Конференцияның хүн айтырыын бадылаан соонда, профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының чингиже секретары Лун Сайян төлээлерге байыр чедирген.

Улустар аразының каттыжышкыныныңың ажыл-чорудулгазының дугайында, металлургия болгаш машина тудуушкунуңуң үлетпүрүнүң ажылчы чоннарының демиселиниң болгаш чаңгыс эвин быжыглаарының дугайында илеткелди улустар аразының каттыжышкыныныңың чиңгине секретары Журдэн кылган. Капиталистиг чурттарның металлургия болгаш машина тудуунуң үлетпүрүнүң ажылчы чоннарының байдалының дугайын ол тодаргай чугаалаан.

Журдэн металлургтарның болгаш машина тудугжуларының хөделиңшкинииң чаңгыс эвин күштелдиреринче утланган элээн саналдарны киирген. Ылангыя, хөмүр даштың болгаш канның европа каттыжышкынына удур «демиселдиң неделязын» бо чылдың төнчүзүнде организастаарын ол саналдаан.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республикада шахтёр хүнү

БЕРЛИН. Июль 3-те Карл-Маркс-Штадтте культура ордузунга ГДРниң шахтёр хүнүнүң дугайында даг-жыларның байырлыг хуралы болган. ГДР-ниң күш-ажыл маадырлары, бүдүрүлгениң активистери, рационализаторлары, хөмүр даш үлетпүрүнүң инженерлери, техниктери ол хуралга олурушканнар. Оон ында ГДР-ниң президентизиниң хүлээлгезин күүседип турар, улус палатазының даргазы Иоганнес Дикман, ГДР-ниң премьер-министри Отто Гротеволь болгаш аар үлетпүрүнүң министри Фриц Зельман, а ол ышкаш ГДР-ниң чазааның чанында элчин болгаш төлээ черлериниң төлээлекчилери. Барыын Германиядан, Чехословакиядан, Румыниядан, Франциядан дагжылар төлээлери база аңаа олурушкан.

Хуралга чүве чугаалаан премьер-министр Отто Гротеволь республиканың хөмүр даш үлетпүрүнде чедип алдынган чеднишкиннерни демдеглеп, дагжыларның мурнунда турар сорулгаларны чугаалаан. Немецтериниң аразынга дугуржулга чедип алыр дээш чаңгыс аай, тайбынга ынакшылдыг, демократтыг болгаш хамаарышпас Германияны тургузар дээш улам идепкейлиг демиссежиринге бүгү дагжыларны, ылангыя Барыын Германияның дагжыларын Отто Гротеволь түңнелинде кыйгырган.

Хуралга ГДР-ниң эң эки ажылчыннарын, дагжыларын «ГДР-ниң хүндүлүг шактёру» деп хүндүлүг ат-биле демдеглээн.

(СЭТА).

Азиянның улустарының улуг эп-сеткил каттыштырылгазы

ПХЕНЬЯН. КҮР-нуң Күрүненниң административтиг чөвүлелиниң премьери болгаш Даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лайның Индияның премьер-министри Неру-биле болгаш Бирманың премьери У Нубиле найыралдыг чугаалажышкыннарының дугайында медээлерни КУДР-ниң хөй нитизи улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан.

Июль 2-де «Минчжу Чосон» солун «Азияның улустарының улуг эп-сеткил каттыштырылгазы» деп чүүлдү бижээн. Ол чүүлде чугаалап турары:

Премьер Неру-биле болгаш премьер У Ну-биле Чжоу Энь-лайның чугаалажышкыннары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чымчадырынга база Азияга болгаш бүгү делегейге тайбынны камгалаарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Мындыг байдалдарда Азияның улустарының бирги ээлчегде боттарының аразында кызыгаарлажып турар чурттарның улустарының найыралы болгаш эп-сеткил каттыштырылгазы кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Кыдаттың, Индияның болгаш Бирманың улустарының аразынга найыралды быжыглаары Азияга тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге улуг салыышкынны киирер. КҮР-нуң, Индияның болгаш Бирманың аразында найыралдыг харылзаалар ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ туруп болурунуң үлегерчижээн бүгү улустарга көргүспүшаан, ийи системаларның аразынга дайынның чайлаш чогун суртаалдап турар дайын кыпсыкчыларынга удур күштүг согуушкун болур. Чер бөмбүрээзиниң чонунуң чартык кезииниден хөйү болуп турар Азияның улустарын оттурган эп-сеткил каттыштырылгазы чүгле Азияга тайбынны болгаш айыыл чок чорукту камгалаар эвес, харын бүгү-делегейге тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының херээнге база улуг салыышкынны киирер.

(СЭТА).

Даллестин радиога чугаазы

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың күрүне секретары Даллес радиога чүве чугаалаан. Гватемаланың хоойлу ёзугаар тургустунган чазаан дүжүргеш ол чуртка «юнайтед фрут кампаниин» нүүрү-биле америк империалистериниң кара-туразында аажылаар чоруун катап тургузар соруглабиле Каттышкан Штаттарның чагырыкчы бөлүктериниң Гватемалага удур организастаан болгаш боттандырган интервенциязын ол болчуп агартырын оралдашкан.

Интервентилериниң отрядтарының баштыңчызы америк агент Армастың интервенциязын болгаш кем-буруулуг үүлгедиишкиниерин Даллес Гватемалада хамаатының дайыны кылдыр мегелеп нүүлдээрин оралдажып турган.

Совет Эвилели Гватемаланың иштики херектеринге киржип турган дээр янзылыг нүүлдү бадыткавышаан, Совет Эвилелинге удур үүлезин чок хопту Даллес чулчуруп турган.

Мурнунда президент турган Арбенстиң чазааның Гватемалага чорут

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Сан-Сальвадордан дыннатканын ёзугаар алырга, Гватемаланың хунтазының баштыңы Монсон биле интервентилер отрядтарының баштыңы Кастильо Армас дугуржуушкун кылып алганнар, ~аңаа үндезилээш Монсон бети дээрге-ле 15 хүннерниң дургузунда Гватемаланың президентизи болур. Дугуржулга Сальвадор президентизиниң ордузунга июль 2-де эртен эрте чедип алдынган. Корреспондентиниң сөстери-биле алырга «човүлекчи» болуп хөделип турган Гватемалада америк элчин Парифуа аңаа олурушкан.

Ук дутуржулга Монсон баштаан үш кижи составтыг чазакты тургузарын көрүп турар. Ында Кастильо Армас болгаш президент Арбенстиң дүжүргениниң соонда эрге-чагыргага кирген бирги хунтаны баштаан полковник Диас кирип турар.

Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемала хоорайдан дыннадып турарын ёзугаар алырга, Гватемаланың янзы-бүрү кезектеринде хунтага удур ажылчыннарның болгаш тараачыннарның туры-халыышкыны эгелээн. Тура халыышкыннарга удур демисежир төлээде Гватемаланың армиязы болгаш полициязы «четчир курлавырлары чок деп миннип турарын» корреспондент дыннаткан.

(СЭТА).

Харысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

Школаларның политехниктиг өөредилгезинге өг-бүленің ролю

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында)

Политехниктиг өөредилгениң сорулгалары-биле холбаштыр ам үеде өөреникчилериниң талазындан амыдыралга хереглетинер машиналарны болгаш приборларны өөренириниң талазы-биле бажыңга практиктиг даалгаларны күүседири, олар боттары янзы-бүрү приборларны кылып билири, бажың иштининг, садтың, огородтуң үнүштериниң болгаш азырал дириг амытаннарның талазы-биле хайгааралдарны болгаш дуржулгаларны чорудары, бажыңга, садка азы бажың чанында огородка практиктиг ажылдарны, күүседири улуг ужур-дузалыг соруга болуп турар.

Уругларны олар боттарының бишинн практикага ажыглап билир кылдыр өөредири, бердинген материал кандыг онза байдалдардан бүткенил, ону ажылдап кылырынга өске кандыг-даа эвес, а ылавыла бо херекселди ажыглаар болганының ужуру чүл деп чүвени бодап билир кылдыр материалды ажылдап кылырын канчап улам экижидип болуруул деп айтырыгны харыылап билир кылдыр өөредири кончуг чугула. Ол ышкаш уругларга бодунуң айтырыгларынга харыыларыны номнардан, тайылбырлардан, энциклопедиялардан канчап тып алырың айтып бээри чугула.

Ам үеде өөреникчилериниң никитиге ужыктыг күш-ажылы улам артык калбарымышкыныны ап турар. Ол күш-ажылды организастап тургаш школа болза, ооң-биле өөреникчилерниң кичээлдерге алган билиин болгаш практиктиг чаңчылдарын быжыглаар, оларны күш-ажылга ынак, бот-боттарынга эштиң дузалажылгазын көргүсчүр, күш-ажылчы болгаш хөй-нитининг өөчүзүн Коммунистиг ёзу-биле көөр, бодунуң социалистиг Төрээн чуртунга бердинген болуру дээн ышкаш ындыг моральдыг шынарларга кижизидер сорулганы боттандырып турар.

Школачыларның хөй-нититиге ажыктыг күш-ажылың хөгжүдериниң херээнче бир эвес ада-иелер чогуур кичээнгейни салыр, даалгаларны шилип алырынга болгаш күүседириге уругларга сүмелээр, оларның хөй-нититиге ажыктыг күш-ажылынга эргежок чугула чепсек-херекселдер болгаш литературалар тып алырынга деткимче көргүзер болза, ол чугула херекке өг-бүле улут дузаны көргүзүп болур.

Приборларны, макеттерни, модельдерни, урулар бажыңга белеткеп кылып алыр аргалыг кылыр төлээде, өг-бүлеге школачының күш-ажыл булукун тургузуп бээри дыка ажыктыг болур. Урутларның ыяш болгаш демир аймаа-биле ажылдаарынга доктаамал булунчугашты казанак иштинге азы сери адаанга организастап болур болгаш аңаа оларның ындыг ажыл күүседиринге эргежок чугула чепсек херекселдерни тускай стол кырынга салып бээр хэрек, а бир эвес ындыг булунчугаш тургузар арга чок болза, оларга бажың иштинге азы коридорга чүгле ажылдаар шактарында ажыглаар ындыг тускай черни айтып бээр херек.

Үнүштер болгаш дириг амытаннар-биле дуржулгалар чорударынга уруглар бажыңга амылыг бойдустуң булунчугаштыг болуру чугула. Өрээл иштининг үнүштерин хайгааараарынга болгаш оларның дугайында сагыш салырынга уругларны чаңчылдып өөредир херек. Ол үнүштерден аңгыда, бажың иштининг амылыг бойдус булунунга куштар болгаш балыктар база үүрмек дириг араатаннарның клеткаларын тургускан акварим болгаш террариум база туруп болур.

Физика, химия, математика, биология кичээлдеринге алган билиин болгаш практиктиг мергежилдерин школачылар улам быжыглап ханылатсын дээш урулларны өг-бүленің ажыл-амыдыралчы күш-ажылынга үргүлчү киришгирип чаңчыктырар, оларны өг иштининг техниказының тургузуун болгаш оларны ажыглаарын билир, чижээ, электриплитканың, электринлиниринің болгаш өскедаа ол чижектиг чүүлдериниң нарын эвес септелгезин кылып билир кылдыр өөредири чугула.

Уругларның политехниктиг никити билиин алгыдарынче, оларның практиктиг мергежилиң ханыладырынче угландырган бо бүгү ажылды адаиелер башкылар-биле чоок харылзаалыг чорудар ужурлуг. Политехниктиг өөредилгениң сорулгаларын боттандырарынга школага дузаламчы ынчаарда онза үнелиг болур.

Т. САВИЧ,
педагогика эртемниериниң кандидады.

АДА-ИЕЛЕР!

Бодуңарның уругларыңарга кичээнгейлиг болуңар!

Уругларның боостаа, баш аарыр болгаш температураазы улгадыр, шагзыраар, аакталыр чорук-тары тыптып келгенде

Эмчиге дораан-на чедириңер!

Уругларның халдавырлыг аарыглары мынчаар тыптып болур: скарлатина (боостаа аарыы), дифтерия, воспаление легких (өкпениң дегдиришкини), дизентерия (ижин аарыы) болгаш өскедаа аарыглар тыптырындан, ынчангаш ол аарыглардан уругларынар камгалаңар.

Тыва областың санитар-чырыдышкын Башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 3. ТЕЛЕФОНШАРЫ: Харысалгалыг редакторнуң 3—62, харысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийн ажылгыл, культура болгаш ажыдыгыл кадрлистериниң—3—88. харысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш кол ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа кадрлистериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация кадрлизиниң—3—65.

ТС—01920. Культура эргелелиниң типографизы

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үдезээлеттинген

1954
ИЮЛЬ
8
ЧЕТВЕРГ
№ 136 (3073)

ортаа 20 к.-п.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Вашингтонга англи-америк чугаалажыышкынар дугайында (1 арын).

Тыва областың чамдык көдээ Советтерин каттыштырганы (2 арын).

К. Нурсат.—Массаларга партийжи чалбыыштыг сөстерниң чедиримчизи (2 арын).

Кичээнгейни хоорайлар дудуларынче болгаш чаагайжыдылгазынче (2 арын).

Хүннээректиг Грузияның павильону (2—3 арыннар).

Школаларны чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээр (3 арын).

К. Королев.—Чаржып турар колхозтарда (3 арын).

Редакцияга чагаалар (3 арын).

Я. Доржу. — Колхозчу суурну сайзырадыры—чугула сорулга (3 арын).

Кыдат улус Республикада (4 арын).

Женева чөвүлел хуралы догаандыр (4 арын).

Вьетнамда ийи командылалдарының төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар (4 арын).

Гватемалада байдал (4 арын).

Парижтиң парлалгазы Францияга даштыкы ыйыдыышкын дугайында (4 арын).

Вашингтонга англи-америк чугаалажыышкынар дугайында

Чоокта чаа Вашингтонга англи-америк чаңгыс талаланчак чугаалажыышкынар доозулган.

Ол чугаалажыышкынар Женевага беш улуг күрүнелерниң болгаш өске-даа сонуургалдыг күрүнелериниң төлээлекчилериниң Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыг талазы-биле чөвүлел хуралы чоруп турда улустар аразының байдалдарында дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче эвес, а улустар аразының байдалын моон соңгаар-даа нарыдадырынче аппар чыдар политиканы мурнуку хевээр үргүлүлеп турар. Ынчалзажок ол политика удаа-дараа буураашкынга таваржып турарын көрбес болза согур чорук болур ийик. Кореяга америк агрессия буураашкынга таварышкан. Америк дипломатияның Кыдат Улус Республиканы чаасказанырадыр дээн оралдажыышкыны болгаш ону улут күрүне кылбас дээн оралдажыышкыны буурап дүшкен: болуушкунарының чоруп турганы-биле АКШ Женевага чугаалажыышкынарга Кыдат-биле чаңгыс стол артынга олурар ужурга таварышкан. АКШ-тың Индий-Кыдатка барыын талакы күрүнелерниң интервенциязын коңчуг дүрген организастаар дээн оралдажыышкынары буурап дүшкен. «Күштүг туружундан» политика «Европаның камгалал ниитилежилгезин» тургузарынга Европаның улустарының удурлажыышкынынга таварышкан. Ол политика америк монополияларга кулдандырарынга удур көдүрлүп үнген Латин-Американың улустарының удурлажыышкынынга ужурашкан. Адактың сөөлүнде АКШ-тың политиказы ССРЭ, Кыдат, улус-демократиязының чурттары — ёзулуг экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринге сонуургалдыг барыын талакы чурттарның кончаачы бөлүктериниң талазындан өзүп турар удурланыышкынга ужуражып турар.

Ынлыг байдалдарда капиталистиг чурттарның лагеринде төрүлдээлер улам чидигленген. АКШ-тың Англияның болгаш Францияның «үштүг эвилели» буступ бар чыдар Англи-америк төрүлдээлерниң улуг чилиглеңнишкинин көрбүшаан. «Таймс» деп Лондон солуп Вашингтонга чугаалажыышкынарның бүдүүзүнде мынчаар бижээн: «Чаңгыс үүл билдингир: ийи чазактарның аразында төрүлдээлер ону улустарның көрүп турарындан-даа артык шынгыы болуп турар». Француз-америк төрүлдээлер оон-даа артык чидигленген. Ол чидиглениишкин АКШ Францияны вашингтон ужуражыышкынынга киржиринче хаара тудар дугайында бодалдан ойталаар кылдыр ыңдыг коңчуг ырай берген.

Францияда карак ажыттап, оон өмүнээзинден дугуржурун ёзулуг-ла кордааш, Англия-биле чаңгыс талаланчак чугаалажыышкынны АКШ кылган. Ынчаарда Эйзенхауэр биле Даллес Англияны ырының бүгү-ле бар чепсектерин хөделиишкинге киргеш, АКШ-тың политиказын эң идепкейлиг деткиринге Черчилльден болгаш Иденден чедип алыр сорулгалыг салганнар.

Англи-америк блокта улуг төрүлдээлерниң демдээ июнь 29-та барыын талакы парлалгага АКШ-тың болгаш Англияның «политиказының принциптериниң үгүулгазы» деп ыткыр ат-биле чарлатынган «Эйзенхауэр биле Черчилльдиң кады үндүрген үгүулгазынга база халдаан.

Ол үгүулгада бүгү делегейге тайбынны хандырарының хөрээнге АКШ биле Англияның кады ажылдажырынга белениниң дугайын бүзүредип турар. Ол документиниң авторлары «байырлыг хүлээлгелер-биле болгаш бадыткалдыг ажыл-херек-биле чөптүг болгаш ак-сеткилдиг тайбыңга киржирин күзеп турарын көргүзүп турар кандыг-даа чуртка болгаш бүгү чурттарга найыралдың холун сунар бис» деп безин медеглээнмер.

Ындыг янзылыг медеглел боду-ла Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа тайбыңга ынакшылдыг чурттарның талазындан деткитирген туруп болур. Ынчалзажок Эйзенхауэрниң болгаш Черчилльдиң үгүулгазының баштайгы ййи пунктуларында киргеп үүлдерни «сундунган холдар» дугайында медеглелдер-биле шуут төрүлдешкек болуп турар ук үгүулганың дараазындагы үүлдериниң хоорук кылдыр көрүп болбас. Бо талазы-биле үгүулганың үшкү пунктузу эң характерлиг, ында «бот-эргелелдиң принцивин» болгаш «бүгү чурттарның хамаарыштыр чоруун» сөс кырынга хүлээгениниң соон дарый хөй-ниитиге шагда-ла буруу шаптырган, ынчалзажок америк дипломатияның шудургу камгалап турары «коммунизмни ап октаарының доктриназының», а дорт чугаалаарга,—хостуг улустарны Каттышкан Штаттарның кулданыр планының дерзин эргидеги-ле калчаа-хөөнү база катап сыстып үнүп турар.

Үгүулга ол планнарны оон авторлары «Мурнуда тускай догуннап турган, ам үеде кулданыышкында турар күрүнелер» дугайында сагыш салып турар дээр янзылыг шуут хоп-меге бадыткаашкын-биле шынзыдарын оралдажып турар. Ынчалзажок ол хоп-меге чорук үгүулганың авторларын сойгалап турар. Ол капиталистиг кулданыышкынның дарлалындан үштүкүп үнген чурттарга хамаарыштыр АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктериниң агрессчи характерлиг планнарын улам бүзүредип көргүзүп турар.

Үгүулганың ол пунктузунда АКШ бодунуң чаржалакчыларынга ыңыышкынны кылбышаан, оларны өске чурттарның херектеринге киржиринче ыдаалап, делегеймиң чаа дайынынче кинр тыртып турар факт бүгү тодаргайы-биле илеретиишп турар. Ынчаарга, делегейниң амгы байдалында делегейниң чаа дайынын кыпсып үндүрери деп үүл? Амгы байдалдарда дайын кыпсып үндүрери болза, империализминиң бодунук бүгү-ле үржуктары-биле катай хаара бүгү төрүлдээлериниң дендии чидиглениишкини болур.

Бо байдалдарда дайын авантюралары эрткен үениң дуржулгаларын барымдаалап көрбейн дайын кыпсырынче чүткүүр кижилерге дыка улуг айыылдарлыг болур.

Авантюралар оруу—империализмниң практиказында чаа чүүл эвес. Аныяк Совет Россия бут кырынга чаа-ла туруп келген турган 1920 чылда-ла ону чажы-биле боой тудар оралдажыышкын кылынган. Ол оралдажыышкыныың бууран дүшкени билдингир. Оон туржук, ол оралдажыышкын тылынга улустар боттарының хосталгазы дээш демиселче көдүрлүп үнген турган империалистерниң боттарынга улуг айыылдыг болган. Ынчаарга империалистер төрүтүнүп турар чаа делегейни кавайынга ынчан безин боой тудуп шыдавааңда, ам Совет Эвилели күүлүг социалистиг күрүне болу бергенде, кажан ССРЭ-ге баштаткан кижи төрелгетенниң үштүк бириндеп хөй кезиин каттыштырып турар социалистиг лагерь улуг күш кылдыр өскенде база тайбың болгаш хосталга дээш улустарның шимчээшкини бүгү делегейде өзүп быжып турда,—ам империалистерниң авантюристиг планнарының буурап дүжери черле чайлаш чок.

Төөгүнүң дуржулгазын алгаш көөрге, империализмни дүжүрериң күн айтырыынга улам чүткүлдүг тургузуп турар ындыг күштерниң күүлүг көдүрлүүшкүнүн империалистиг агрессия чайлаш чокка болдуруп турар. Бир эвес делегейниң бирги болгаш ийиги дайыңарының түңнелинде капиталистиг кулданыышкындан 900 миллион кижи адырлып үнген болза, делегейниң үшкү дайыны бүгү капиталистиг системаның бууран дүжерин чайлашчок болдурар. «Күштүг туружунуң» политиказынга даянмышаан, өске күрүнелерниң хеерээнге киржириниң дугайында бодал салып турар болгаш делегейниң чаа дайынын кыпсырынче аппар чыдар дайын кыпсыкчылары ол дугайын кажан-даа утпас ужурлут.

Эйзенхауэрниң болгаш Черчилльдиң үгүулгазының шуут нүүлчү характери болза, оон авторлары «КНО-ну деткиир» бодалдыын медеглеп турда мырыңай илдең болуп турар. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери элээн каш чылдарның иштинде улут Кыдат күрүнениң бодунуң КНО-да дүрүм ёзугаар олудун эзлээринге шалтык катпышаан. КНО-нуң үндезининн турулдуруп турда, КНО-ну деткиир дугайында чугаа туруп болур бе ынчаш? Дүрүм ёзугаар чазакты АКШ-тың күш-биле дүжүргенң Гватемалада интервенцияның америк агентилериниң дашкаартан организастааны интервенцияга удур хемчеглер дугайында айтырыгны Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге чугаалажырындан АКШ-тың болгаш Англияның төлээлекчилериниң оңталаашы англи-америк үгүулганың хопметезин сойгалап илереглеп турар бе ынчаш?

«Чогуур чурттардан тургустунган ассоциацияларны», өске сес-биле чугаалаарга, АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң агрессчи планнарын деткиринге белен чурттарны тургузарының херээнге боттарының бердингенинің дугайын Эйзенхауэр болгаш Черчилль база катап медеглеп турарлар. Ол медеглел болза, улустарның тайбың кады ажылдажылгазының болгаш коллективтиг айыыл чок чоруунуң идеязынга чамдык күрүнелерниң өске күрүнелерге удур утланган агрессчи шериг бөлүгленииишкиннерин тургузарының принцивин АКШ болгаш Англия мурнуку хевээр удурланыштыр салып турарының дугайын чугаалап турар.

Европага коллективтиг айыыл чок чорук дугайында ниити-европа керээзиниң дугайында Берлин чөвүлел хуралынга Совет Эвилелиниң идип үндүрген төлевилелиниң бүгү чугулазын, чогуур өйүндээзин маңаа холбаштыр онзалап демделээр херек, ук төлевилел болза «европаның камгалал ниитилежилгезинге» удурланышкак болгаш чүүле Европага эвес харын бүгү делегейге тайбыныың херээн хандырарынга бараан болур ужурлут.

Англи-америк угүулгада «чепсегленишкиннерни бүгү ниити болгаш шиитпирлиг кызырар», база атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайын сагындырып турар. Бир эвес ол АКШ-тың, Англияның талазындан херек кырында ажыл херектер-биле бадыткатыныр турган болза, ук сагындырыышкын ужур-дузалыг болур ийик. АКШ болгаш Англия эңдере чепсегленирин үргүлүлеп турда, ССРЭ дайын сөөлүнде бодунуң чепсектиг күштерин болгаш шериг талазы-биле бюджетке чарыгдалдарын дыка кызырганы билдингир болгай. ССРЭ атомнуг болгаш водороттуг чепсээ бар турган-ла ук чепсекти ажыглаарын хоругдаарын болгаш ол хоругдалды сагыырынга ёзулуг контрольду тургузарын чайгылыш чок оралдажып турары база билдингир. Совет Эвилели «атомнуг, водороттуг болгаш массалыг узуткаашкынның өске-даа чепсектерин ажыглавас деп байырлыг болгаш чугаажок хүлээлгени хамаарышкан күрүнелер боттарынга алыр» дугайында чоокта чаа санал үндүрген. Чүгле АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң ол хемчеглерни алырындан карак кызыл ойталаашкыны ол эң чугула айтырыгның талазы-биле дугуржулганы чедип алырын шаптыктаан.

Үлетпүрге болгаш көдээ ажылагыйга токту берип турар атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электростанциязын ажыглалга киргеш, ССРЭ атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының херээнге боттуг базымны кылганын ам бүгү делегей билир. Атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының херээнге ССРЭ ам безин АКШ-ты болгаш Англияны мурнай бергенииның ол фактызы хөй үүлдүң дугайын чугаалап турар болгаш ол факт-моон соңгаар-даа бодум көргүзе бээр ужурлут.

АКШ-тың болгаш Англияның сорулгалары «сагыш сеткил, экономика болгаш шериг күжүн хөгжүдүп, деткиир бодал» дугайында Эйзенхауэрнин болгаш Черчилльдиң үгүулгазының сөөлгү кезээнде медеглелден көстүп турар. Үгүулганың авторларының боттарының мурнунга салып турары кол сорулганы чажырар карачаңгыс сорулга-биле «сагыш-сеткилдиң» болгаш «экономиканың» күжүнге чылдак кагар чорук мында бердингенин билип алыры берге, эвес: ол дээргe, шериг күжүн, тодаргайларга чепсегленишкиннерни моон соңгаар-даа эңдере бүдүрерин хөгжүдери болур. Үгүулгада чугаалатынган үүл «шериг күжүн» «хөгжүдер болгаш деткиир» дээр агрессчи кыжаныышкыннарны база дагын онзалап демделээринче угланганы, ынчалза-даа доктаамал катаптаашкычдан ол кыжаныышкыннар салдынган сорулгаларга эң бүзүреллиг болгаш чедип алдынгыр чүве болбайн турары мырыңай илдең-дир.

Ынчаарга англи-америк чугаалажыышкыннарның түңнелинде Эйзенхауэрниң болгаш Черчилльдиң чарлаан үгүулгазы чүнүң дугайын хереччилеп турарыл?

Ол үгүулга хамыктың мурнунда «күштүг туружунуң» политиказын кадыг-шыгыызы-биле уламчылап чорударыңче чүткүп турар АКШ-тың агрессчи бөлүктериниң ыйыышкыныбиле Англия ук агрессчи бөлүктерге дүжүп бериишкинниң оруунга бир базымны кылганының дуганын хереччилеп турар. Ынчалзажок ол үгүулганың характери оон чүгле чугаалап турар үүлдери-биле эвес, харын база ыыттавайн турар үүлдери-биле тодаргайлатынар. Ол талазы-биле АКШ-тың, Англияның болгаш Францияның шаанда угаадып турган дүгуржулгалыг политиказының элээн хөй айтырыгларын ол үгүулга ыыттавайн турар. Бүгү оралдажыышкыннар турза-даа, үгүулганың авторлары империалистиг дагерьде улуг төрүлдээлерни чажырар аргажок болганнар.

Чижээ, Индий-Кыдат дугайында болгаш Мурнуу-Төөн Азияга колонияларлыг күрүнелерниң шериг блогун тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле АКШ болгаш Англия дугуржуп чадашкан деп даштыкы парлалга айтып турар.

Ол блокту тургузар дугайында АКШ-тың саналын Англияның чагырыкчы бөлүктериниң дыка идегел чок кылдыр көрүп турары билдингир. АКШ «Францияның болгаш өске-даа колониялыг күрүнелерге Мурнуу-Төөн Азияда таарымчалыг стратегия болгаш экономика талазы-биле ажыктыг туруштарны эжелеп бээрин оралдажып турар деп Лондонда билип турар. Ол планны төңгээлевишаан, общиналар палатазынга чүве чугаалап тургаш, Иден болза, Вашингтонга чугаалажыышкыннарның мурнуу чарыында Мурнуу-Төөн Азияга хамаарыштыр бодунуң планын идип үндүрген. Оон планы, бирээде, өзээ Британ империязының чурттары болур ужурлут Мурнуу-Төөн Азияга ындыг блокту тургузарын баш бурунгаар көрүп турар болгаш, ийиде, «коммунистиг болгаш коммунистиг эвес чурттарның» кожахелбээ турарының кандыг-бир хевирин дилеп тыварын бодап турар».

Ук планның дыка тодаргай эвес характери турзажок, дыка таарзынмас чорукту Вашингтонга ол болдурган. Июнь 29-та—чугаалажыышкыннарның доозулганының хүүнде—«бот-боттарының айыыл чок чоруун хандырар» деп адаар хоойлу төлевилелиниң дугайын АКШ-тың төлээлекчилер палатазын чугаалажып турар үезинде даштыкы херектер талазы-биле комиссия тускай чазалганы үүлдүг деп көргени илден. Ол чазалга болза, Мурнуу-Төөн Азияга үндүрүп бердинип турар кандыг-даа фондуларны «Азияның кандыг-бир тускай девискээринге керээ ёзугаар коммунистиг эргелелди хүлээнген чазактар ажыглавас ужурлуг» деп чугаалап турар. Ол чазалга ёзулут-ла Англияга удур характерлиг болгаш «Иденниң планынга» удур дорту-биле угланганы көөрү берге эвес, харын-даа ам безин Иденни коммунизминиң өмээржикчилерине база кижр санапканы илдең.

Барыын Германияны катап чепсеглээрининиң дугайында айтырыгны чугаалажып көргени чаа үүлдерни бербээн: Эйзенхауэр биле Черчилль париж болганы боюн керээлерин күштүг болдуруп бадылаарынче Франциняны албадаар дээш боттарының эрги туружун үүлге база катап бадыткааннар. Францияны ужур-дүржок чорукче албадавышаан, АКШ болза, оон... улут күрүне болур аргаларын чок кылырын кыжанып турар. «АКШ биле Англия Францияны удуртукчу үш улуг күрүнелерден үндүр кызар(?) дээш ол дугайында айтырыгны чугаалажырын эгелээннер» деп күрүне департаментизинге чоок «Юнайтед стейтс ньюс энд уорлд рипорт» журнал бижип турар.

Франция чоокка чедир-ле туруп турган американчы чазактың дүшкениниң түңнелинде атлантика блогунуң мурнакчы туружундан тылче үнгенин холбаштыр база оон мурнунда кылып турганы ышкаш, Даллестиң авантюрчсчи политиказын деткиир күзелди илеретпээнин холбаштыр атлантика блогунда тургустунуп келген дыдыкты канчап дуглаар дугайында айтырыгны америк парлалга тургузуп турар. Барыын Германияны катап чепсеглээрин дүргедедир оралдажыышкынны болгаш ону атлантика блогунга киирерин ажыглаарын кордавышаан, АКШ Барыын Германияны атлантика блогунче хаара тударын бодунуң байлалдарында быжыг туруштуу улам улгаткан тудум-на француз улуска ханы таарзыныкпас чорукту база дүвүрээшкинни хайныктырып турар. Франция бир эвес ол француз нацияның эргежыктарынга болгаш улустар аразына тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга дүжүп турар хаваарышпас политиказы чорудар база чүгле ынчан бодунуң улут күрүне туружун камгалап быжыглап шыдаар дээр бүзүрел француздтарның иштинде улам калбарып турар.

Вашингтонга англи-америк чаңгыс талаланчак чугаалажыышкынар дугайын чугаалап тура, АКШ биле Англияның чугаалажып көргени база бар айтырыгны,—«атомнуг информацияны солчур» дугайында айтырыгны ыыттавайн эртип болбас. Англия бо-даа айтырыгга АКШ-тың дүжүп бериишкинин чедип ап шыдаваан дугайында фактылар чугаалап турар.

Ынчангаш, Вашингтонга болган чаңгыс талаланчак чугаалажыышкынарның түңнелдери болза, Каттышкан Штаттарга удуртурган капиталистиг күрүнелерниң блогунуң иштинде туруп турар төрүлдээлерни ук чугаалажыышкынарның киржикчилериниң ажып эртип шыдаваанын көргүзүп турар. Оон туржук харын чүвениң ужуру ол төрүлдээлерниң улам чидигленириниң дугайында чугаалап турар. Америк чагырыкчы бөлүктериниң агрессчи чүткүлдери АКШ-тың эвилелчилериниң иштинде безин долу деткимчени албайн турар, амгы байдалдарда ындыг чорукту тургустучуп келгенин көрбейн оарып болбас. АКШ Франция-биле дугуржуун күзевээн. Англия биле төрүлдээлерни чок кылыр дугайында АКШ дугуржуп шыдаваан. Азияның база харын чүгле Азияның-даа эвес эң улуг чурттар АКШ-тың политиказыбиле боттарының чөпшээреппезин ажыы-биле илередип турар. Ындыг фактылар болза, АКШ-тың эң агрессчи бөлүктерин делегей кырынга чаңгыстадыр хөөннерниң күштелгенiниң дугайын херечилеп турар.

Америк пропагандаңың бар шагбиле алгырып турары АКШ биле Англияның чамдык «турулгар талазы биле чоокшулажыышкыны» чүгле англи дүжүп бериишкиннер-биле болган. Вашингтонга чугаалажыышкыннарга келген Англия, АКШ биле чүгле ийиләэ артып калганда кезээде ындыг болуп таваржып турганы дег бодунуң планнарын боттандырарын чедип албаан болгаш ажык чок чорукка таварышкан.

Ынчаарга АКШ-тың агрессчи күштеринге дүжүп бээринің оруу-биле Англияның болгаш өске-даа капиталистиг чурттарның чорууру деп чогум чүл ол ынчаш? Ол дээрге, делегейниң чаа дайынынга белеткелдиң оруу-биле чорууру болур. Ол орукче киреринге чөпшээрежип турар кижилерге ындыг орук кандыг берге айыылдарны чедирип болдурун база катап чугаалаанының херээ чүү боор. Агрессчи америк политиканың бүгү аар-бергезии бодунга чүктеп эрттирип турар Францияның, Англияның болгаш өске-даа чурттарның улустары улустар аразының авантюраларының ол политиказының кадыг бергезин удурланыышкын кылбайн анаа-ла эрттирип шыдавастар.

АКШ-тың империалистиг бөлүктери агрессчи дайынны белеткээринiң планын чдепкейжидер дээш чаа-чаа оралдажыышкыннарны кылып турда, Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика болгаш демократтыг лагерьниң бүгү чурттары тайбың болгаш улустар аразының кады-ажылдажылгазын кыпсыр оралдажыышкынга удур демиселге шиитпирлиг күш болуп турар. Олар моон соңгаар-даа бүгү чурттар-биле, оон иштинде капиталистиг чурттар-биле боттарының хамаарылгаларын тайбыга үндезилеп тургузуп турар болгаш моон соңгаар-даа ынчаар хөгжүдерин күзеп турарлар. Бодунуң даштыкы политиказының ол чиңгине шугумун эдербишаан, Совет Эвилели Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарының делгеренгей планын ажылдап кылган болгаш Берлин чөвүлел хуралынга санаалаан. Женева чөвүлел хуралынга Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, Корей Улус-Демократтыг Республика болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказы Азияга тайбыңны тургузарынче болгаш быжыглаарынче, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынче угланган делгеренгей хемчеглерни санаалааннар. Улустар аразының кады-ажылдажылгазын таарыштырарынга улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чымчадырынче чаа аргалар оон-биле ажыттынган.

Ол аргаларны ажыглаары болза, барыын талаккы күрүнелерниң чагырыкчы бөлүктери байдалды херек кырында кандыг янзылыг үнелеп көрүп шыдаарындан, ону ёзулуг билген турарындан болгаш тайбыңны быжыглаарынче оруктап — улустарның эрге-ажыктарынга ёзулуг-ла таваржып турар ындыг карачаңгыс оруктап практиктиг базымнарны кылырындан хамаажыр.

(«Правданың» июль 3-те мурнуку үүлү).

Казахстанда дөрт миллион гектар кур болгаш курукқан черлерни андарган

АЛМА-АТА. Казахстанның кол. хозтарында, совхозтарында болгаш аът заводтарында 4 миллион гектар кур болгаш курукқан черлер андартынган.

Чуртка тараа бүдүрүлгезин улгатырар дугайында партияның кыйгырыынга харыылавышаан, Мурнуу-Казахстан, Алма-Ата, Джамбул, Талды-Курган, Кзыл-Орда болгаш Гурьев областарның ховуларының ажыл-ишчилери күрүне планындан ажыр 125 муң гектар кур болгаш курукқан черлерни андарган.

Чаа черлер андарылгазы Павлодар области челиишкиниг чоруп турар. Иртыш чанының МТС-териниң трактор бригадалары 650 муң гектарны чарар чыл даалгалыг тургаш, ам безин колхозтарда 522 муң гектар болгаш курукқан черлерни чарган. Урал трестиниң совхозтары чаа черлерни ажыглалга киирериниң талазы-биле чылдың даалгазын 75 хуу ажыр күүсеткен, Актюбин болгаш Семипалатинск ооластарның совхозтар трестилери чыл даалгазын база ажырган.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы колхозчуларның, МТС-терниң механизаторларының, совхозтэр болгаш аът заводтарының ажылчыннарының ортузунда политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүң чаа чалгының хайныктырып үндүргени. 1955 чылдың тарылгазынга чаа черлерни белеткээрин дүргеп доозар дээш муң-муң трактолар болгаш трактор-хову бригадалары чаржып турар.

(СЭТА).

Тыва областың чамдык көдээ Советтерин каттыштырганы

РСФСР-ниң Дээди Соведиинин Президиумунуң бо чылдың июнь 14-те үндүрген Чарлыын ёзугаар дараазында көдээ Советтерни каттыштырганын облкүүском бодунуң шнитпири-биле райкүүскомнарга дыңнаткан:

Бай-Тайга районнуң Каргы, Хүрең-Тайга, Мугур-Аксы, Моген-Бүрен көдээ Советтери чаңгыс Каргы көдээ Совет кылдыр;

Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр, Ак көдээ Советтери чаңгыс Шекпээр көдээ Совет кылдыр;

Каа-Хем районнуң Фёдоровка, Бүрен-Хем көдээ Советтери чаңгыс Федоровка көдээ Совет кылдыр; а Шынаа, Чыргаланды көдээ Советтери чаңгыс Шынаа көдээ Совет кылдыр;

Бии-Хем районнуң Үстүү-Тарлаг болгаш Алдыы-Тарлаг көдээ Советтери чаңгыс Тарлаг көдээ Совет кылдыр;

Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайга, Хөр-Тайга көдээ Советтери чаңгыс Кызыл-Тайга көдээ Совет кылдыр;

Тожу районнуң Сыстыг-Хем, Сейби көдээ Советтери чаңгыс Сыстыг-Хем көдээ Совет кылдыр;

Улуг-Хем районнуң Хайыракан, Эжим, Ийи-Тал көдээ Советтери чаңгыс Хайыракан көдээ Совет кылдыр; Торгалыг, Чааты көдээ Советтери чаңгыс Торгалыг көдээ Совет кылдыр; Көк-Чыраа, Эйлиг-Хем көдээ Советтери чаңгыс Көк-Чыраа көдээ Совет кылдыр;

Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терек, Бош-Даг көдээ Советтери чаңгыс Булуң-Терск көдээ Совет кылдыр;

Эрзин районнуң Нарын, Кячик көдээ Советтери чаңгыс Нарын көдээ Совет кылдыр каттышкан.

Каттышкан көдээ Советтерниң дәргаларын болгаш секретарьларын соңгуур сессиялар бо чылдың июльдуң бирги чартынында болгулаар.

Омск областа

ОМСК областың мурнуу чүгүнүң кур черлеринде «Сибиряк» деп чаа совхоз тургустунган. Ол совхоз бо чылын алды муң гектар кур болгаш курукқан черлерни шиңгээдип алган болгаш он беш муң гектар черни чайын чарар. Совхозтуң ажылдакчылары улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Оларның иштинден хөн кижилер эзлчегниң нормазын ийи катап ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: Совхозтуң хову турлаанда аныяк ажылчыннарның ажылдан хостут шактарында патефон дыңнап турары.

Чуруу *В. Кошевойнуу.* СЭТА-ның прессклишези.

Колхозчу ажыл-ишчилер ортузунга агитас-массалыг ажылды өкижиндер

Партийжи-политиктиг ажылды ажыл-агыйжы сорулгалардан башкаландырып болбас ужурлуг.

Ол негелдени Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң партия организациязы боттандырбайн турар. Колхозчулар ортузунга агитация ажылын чүгле улуг кампания ажылдарның үезинде чорудар эрги практикадан ам-даа адырылбаан. Ылаңгыя часкы тарылга үезинде бригадаларга беседалар, солун номчулгаларды чоруп тургулаан, а ооң соонда ол ажыл шуут соксаан.

Партия организациязының секретары эш Шокпаа сөөлгү үеде административтиг метод-биле ажылдаап кирипкен. Чонну бүзүредилге-биле угаадып кижизидер ажыл ам ооң сагыжынга-даа кирбес апарган. Ол ышкаш партийжи-организастыг ажыл дендии кошкак. Эге организациянның хуралы сөөлгү үш айларда чаңгыс-даа болбаан. Комсомол организациязының (секретары эш Хорлуу) ажылы база-ла экиживээн.

Колхозтуң хову, тудуг бригадаларында, мал ажылының фермаларында амгы үеде солун номчулгалары безин чорувастаан. Агитхуудустар шуут үнместээн.

Колхозчуларның аразында ажылга үнмес фактылар хөй. Ылаңгыя Дажы, Доржу-Лама, Баян-Лама, Кызаң олар күш-хүнүнүң чартык чыл минимумуун чедир күүсетпээннер.

Колхозта партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылдың сандаргай байдалда тургустунганынга СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң шыдажып орар аргазы бар чоор бе?

О. САНЧАЙ.

Массаларга партийжи чалбыыштыг сөстерниң чедирикчизи

Чонга чалбыыштыг дириг сөстерни чедирер, партияның политиказын ажылчы социалистиг чарыжын организастаар талазы-биле Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозга агитатор эш А. Аракчаа үлегерлиг ажылдап келген.

Ол болза, колхозтуң хову бригадазында ажылдап турар.—Агитатор болуру хүндүлүг хүлээлге. Ол солун-даа ажыл—деп, ол чугаалап турар. Часкы хову ажылының үезинде эш Аракчаа колхозчу тараажылар ортузунга беседаларны болгаш солун номчулгаларын хүн-бүрү чорудуп келген.

Чамдык агитаторлар «колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар кижиге агитация ажылын чорудар чай чок болур чүве-дир» дижип тургулаар. Ол канчап-даа шын эвес. Эш Аракчаа болза, бодунуң хүн-бүрү ажылын планнап, чежээн шактарны номчулгага чөптүг ажыглап турар. Бодунуң дыңнакчыларынга беседалар болгаш номчулгалар кылып бээринге ажыл шагының чапсарларын ол ажыглап чаңчыккан.

Даштыкы чурттарда болгаш Совет Эвилелинде болуушкуннарның тайылбырлалын областың болгаш бодунуң районунуң, колхозунуң, амыдыралчы сорулгаларын-биле ол эки холбаштырып турар.

Колхозчуларны шалыпчы күш ажылче мобилизаставышаан, мурнакчыларны колхозтуң хана солунунга, хүндүлел самбыразынга олчередип берип турар.

К. НҮРЗАТ.

Колхозтуң сүт-бараан фермазында

ТАРЛАГ. (Телефон-биле). Бии-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазы иижээн хүнде 3 катап саарын организастаан. Одарны таарымчалыг тургускан, ылаңгыя хүндүскү кадатты эш Белекпен, а дүнеки одарны эш Сүрүңмей олар эки хандырып, суггадын, туружун зооветеинария негелделерин ёзугаар хайгаарап турар.

Ферманың саанчыларында 11 кижи бар, оларда инектерин тус бүрү быжыглаан болгаш инек бүрүзүнүң сүдүн хүн санында саанчының депгеринде демдеглеп турар. Мурнунла бир инек хүнде 3—4 литрни берип турган, ам 5 литрден эвээш сүт бээр инек чок болган. Ферма майда инитизи-биле 240 литр сүт алган, а июнь айда 600 ажыг литрни саап алган. Чоокку хүннерде дүштеки саалданы одарга барып чорударын организастаар деп турар.

Мооң биле кады ферманың ажылында четпестерни база айтыр херек. Инекти бызааларындан чарып саарын, немелде чемнер белеткээр, харын тургузу азыралга киирерин ам-даа организастап шыдаваан. Ол ышкаш Туранның машина-трактор станциязындан удуртулга четпес, ферманың хөй күш негетинер ажылдарын механизастаар хемчег албайн турары шын эвес.

М. КАВАА-САРЫГ.

Тудугда эки ажылдап турар бөлүк

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунда туунбу оңдүрүлгезиниң салдынган сорулгалары чеднишкинниг күүсетинип турар. Ында 22 хереэжен колхозчулар ажылдап турар. Олар эрткен чылын 60.000 туйбуну эки шынарлыг кылгаш, колхозчу бажыңнарны печкалыг болурун хандырып, хереглелден артканын өске албан организация черлеринге саткаш, колхозка акша орулганы киргеннер.

Ол бөлүктүң киржикчилери бо чылгы сорулгазын база-ла багай эвес күүседип турар. 860 кубометр токпакты чугай өртедиринге болгаш 70 муң транканы чарып белеткээннер. 100 тонна чугай өртедирин 80 тонна кылдыр белеткеп, ам арткан 20 тоннаны ажыр күүседири дээш ажылдап турарлар. Олар баштайгы чеди хонукта 3 бажыңны транкалап, малгаштап, чугайлап дооскан.

Ында ажылдап турар эш Чодураа 6 кубометр токпакты, 11 муң транканы эш Хавыкпан 80 кубометр токпакты, 10 муң транканы хап, чарып, ажыл нормазын үргүлүү ажыр күүседип турарлар. Сөөртүкчү эш Дарыйбан хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

М БЕГЗИ.

Мурнакчы колхозчу малчын

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозунуң малчыны Севилбаа малдың баш санын өстүрериниң планын күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турар. Ол 1952 чылдың эгезинден бээр бо чылга чедир малының төрээн чаш төлдерин чаңгыс-даа хорамча чок камгалап келген. Бо чылын 400 өшкүлеринден 430 анайларны менди камгалап алган.

Эш Севилбаа кадарган малының эзэи болуп, ооң одар-белчиирин таарыштырып, күштүг семис болдурар дээш эки оттуг тайгаларже одарладып турар болгаш малының кышкы кажааларын чайгы үеде септеп чылыглап алган.

С. Б. СОТНАМ.

Кичээнгейни хоорайлар тудугларынче болгаш чаагайжыдылгазынче!

Чоннуң күжүн үнелээр херек

Төрээн хоорайын чаагайжыдарынга Кызылдың чурттакчы чону чыл санында улуг күштү үндүрүп, бичевес ажылдарны кылып турар. Чоннуң бот идепкейлиг ол көдүрлүүшкүннерин хоорай Совединиң күүскому болгаш коммунал ажыл-агый чери багай деткип, хүн бүрү боттуг удуртпайн турарын демдеглээри чугула. Кылдынган чамдык ажылдар бар-ла харын, ынчалза-даа коллективтерни организастыг башкарган болза, ыяш олуртулгазынга, кудумчулар чаартылгазынга амгызындан ыракта бедик көргүзүүлгелиг болурунга бүгү аргалар бар, күштер четчир турган.

Хоорайның Гастелло аттыг паркының мурнуу долганган септиң эриинде чалды 1945 чылда тургускан хевээр чаартпаан. Ол чалды Каа-Хем кудумчузунуң эгези, Найырал кудумчузу хамаарыштыр эртип турар. Хоорайның автомашина аргыжылгазының эң кол девискээри ол болганда, кудумчулап кылаштап болбазы билдингир, а ында чүгле тротуар кылдынмаан эвес, улус кылаштажырынга эптиг чер безин чок. Ам канчаар, өске кварталдап долганыр эвес, ажылче далашканнар, ажы-төлүн эдертип агаарлааннар аргажоктуң ужурундан чалдың үдүргей довураан сүскен, чаъстыгда малгашка борашкан чоргулаар.

Ленин кудумчузунуң бажындан АТК конторазынга чедир эрткен чылын дыка хөй ыяштар тарып олуртунган чүве, ам ооң чаңгызы-даа юк. Чоннуң күжүн үнелеп көрбес, чаагайжыдылганың ол чугула айтырынын боттуг удуртпас шак ындыг байдалдарны хоорайның кайы-даа кварталларындан көргүзүп болур.

Хоорай чаагайжыдарынга көрдүнген хөреңгеден чыл бүрүде 30—40 муң рубль чарыгдатынмайн эртип турар. Чүгле бо чылын безин ол чалды чаартырынга, тротуар кылырынга 80 муң рубль көрдүнген, а чылдың баштайгы чартыны эртынге кылдынган ажыл барык-ла чок. Хоорай күүскомунуң болгаш коммунал ажыл-агый черининг шак ындыг канцеляржы-бюрократсыг ажыл стилинге моон соңгаар төнчүнү салыр херек.

И. ОСТАПЕНКО.

Шиитпир күүселде чок арткан

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайы чыл келир дудум-на өзүп, чурттакчы чонуңуң культурлуг негелдези улгадып турар. Хоорайны улам чаагайжыдар талазы-биле хоорай Совединиң күүскому кошкак хемчег ап турар. Бүдүрүлге, албан организация черлериниң бажыңнары болгаш чурттакчыларның хууда бажыңнары хөй-биле туттунуп, чаа-чаа кудумчулар неметинип турзажок, ону корум-чурумнуг болдурар талазы-биле ажыл четпес. Чамдык кудумчулар көрүштүг эвес, херим кажаалары чок база кызыы тургустунган.

Кудумчуларны экижидип, кажаа херимин дилдинген манза-биле кылдырар дугайында хоорай Совединиң сессиязынга бо чылын безин ийи удаа чугаалашкан. Шиитпир үндүрери ажылдың боттанганы ол эвес-ле болгай, ооң күүселдезин хынаар, удурулганы амыдыралга холбаштырар херек.

Хоорайны ногаанчыдарынга сугнуң чугулазы үнелетиннес улуг. Ындыг турбуже кудумчулар ортузуныр эвес, ажылче далашканнар, ажы-төлүн эдертип агаарлааннар аргажоктуң ужурундан чалдың үдүргей довураан сүскен, чаъстыгда малгашка борашкан чоргулаар.

Ленин кудумчузунуң бажындан АТК конторазынга чедир эрткен чылын дыка хөй ыяштар тарып олуртунган чүве, ам ооң чаңгызы-даа юк. Чоннуң күжүн үнелеп көрбес, чаагайжыдылганың ол чугула айтырынын боттуг удуртпас шак ындыг байдалдарны хоорайның кайы-даа кварталларындан көргүзүп болур.

Хоорай чаагайжыдарынга көрдүнген хөреңгеден чыл бүрүде 30—40 муң рубль чарыгдатынмайн эртип турар. Чүгле бо чылын безин ол чалды чаартырынга, тротуар кылырынга 80 муң рубль көрдүнген, а чылдың баштайгы чартыны эртынге кылдынган ажыл барык-ла чок. Хоорай күүскомунуң болгаш коммунал ажыл-агый черининг шак ындыг канцеляржы-бюрократсыг ажыл стилинге моон соңгаар төнчүнү салыр херек.

И. ОСТАПЕНКО.

Шиитпир күүселде чок арткан

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайы чыл келир дудум-на өзүп, чурттакчы чонуңуң культурлуг негелдези улгадып турар. Хоорайны улам чаагайжыдар талазы-биле хоорай Совединиң күүскому кошкак хемчег ап турар. Бүдүрүлге, албан организация черлериниң бажыңнары болгаш чурттакчыларның хууда бажыңнары хөй-биле туттунуп, чаа-чаа кудумчулар неметинип турзажок, ону корум-чурумнуг болдурар талазы-биле ажыл четпес. Чамдык кудумчулар көрүштүг эвес, херим кажаалары чок база кызыы тургустунган.

Кудумчуларны экижидип, кажаа херимин дилдинген манза-биле кылдырар дугайында хоорай Совединиң сессиязынга бо чылын безин ийи удаа чугаалашкан. Шиитпир үндүрери ажылдың боттанганы ол эвес-ле болгай, ооң күүселдезин хынаар, удурулганы амыдыралга холбаштырар херек.

Хоорайны ногаанчыдарынга сугнуң чугулазы үнелетиннес улуг. Ындыг турбуже кудумчулар ортузунга беседаларны болгаш солун номчулгаларын хүн-бүрү чорудуп келген.

Чамдык агитаторлар «колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турар кижиге агитация ажылын чорудар чай чок болур чүве-дир» дижип тургулаар. Ол канчап-даа шын эвес. Эш Аракчаа болза, бодунуң хүн-бүрү ажылын планнап, чежээн шактарны номчулгага чөптүг ажыглап турар. Бодунуң дыңнакчыларынга беседалар болгаш номчулгалар кылып бээринге ажыл шагының чапсарларын ол ажыглап чаңчыккан.

Даштыкы чурттарда болгаш Совет Эвилелинде болуушкуннарның тайылбырлалын областың болгаш бодунуң районунуң, колхозунуң, амыдыралчы сорулгаларын-биле ол эки холбаштырып турар.

Колхозчуларны шалыпчы күш ажылче мобилизаставышаан, мурнакчыларны колхозтуң хана солунунга, хүндүлел самбыразынга олчередип берип турар.

К. НҮРЗАТ.

Чамдык кудумчуларда тарымал ыяштар суггат чок, ажаалда багай болганындан үнүп шыдаваан.

Чыл бүрүде чазын болгаш күзүн ыяш тарылгазын чорудар дугайында хоорай Совединиң күүсекчи комитеди шиитпирни хөй удаа үндүрүп келген, ону күүседири-биле боттуг хемчеглер албаанындан ол ажыл ара соксап каар турган. Чамдык албан черлерни болгаш чурттакчылар ыяш олуртулгазын чоругса-даа, ону камгалап ажаавааныңдан сынып үрелир, үнмейн ара кадып турар.

Хоорай иштинде ылаңгыя кышкы үеде суг хандырылгазы дыка берге. Кудуктар чок, ылаңгыя Крестьянская кудумчунуң үстүү талазында чурттакчылар суг хандырылгазы-биле кыжын элээн оргедеп турар.

Чадаана хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы эш Прокопенко хоорай чаагайжыдылгазынче кичээнгей салбайн, ол талазы-биле Советтиң доктаамал комиссиязының ажылын удуртпайн, активти болгаш депутаттарны ажыглавайн турар. Хоорай чаагайжыдылгазын боттуг удуртуру чугула.

М. СЕВЕН.

Доозулбастаан тудуглар

Хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдары чонуңуң улам өзүп турар материал культурлуг негелделерин хандырарынга холбашкан чугула айтырыгларның бирээзи. Бо дугайында Туран хоорай Совединиң күүскому дыка четпес ажылдап, тудуг ажылынче барык хайгаарал салбайн турар. Маңаа үр үелерде дооступ чадаан, эвээш хөреңги чарыгдатынып турар биче тудугларны айытпайн, чүгле ийи чижекти көргүзерге-ле четчир.

Номчукчуларга таарымча чок, амгы кызыы өрээлинге райбиблиотека үр үелерде ажылдап келген, а ооң чаа бажыңының тудуу 1951 чылда эгелээн, ам-даа доозулбаан. Ол ышкаш хоорайның өрт камгалал черининг бажыңы ам үш чылын дооступ чадаан. Ол доозулбаан тудугларның ыяжы сөөлгү үеде будалып, хайгаарал чокка үрелип турар.

К. ОЮН.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Хүннээректиг Грузияның павильону

Москвага бо чылын чаа сооксумаар болган. Ындыг болза-даа, ам безин барык бышкылай бергилээн алдын-сарала лимоннарның, мандариннериниң аарыга шыдашпайн ыяштарның салбактары канчаар эглип баткылай бергилээн турарын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде көрүп болур. Узун дурттуг бедик пальмалар боттарының саглагар бүрүлерин дээрже көдүрүп үндүргүлепкен. Бедии 12 метр чедип турар канчаар-даа аажок улуг чаагай финиктиг пальма салбактарын калбартыр чадыпкан.

Ыраккы субтропиктиг чылыг Карпалайның кыдыгларында өзүп үнүп турар ол культуралар, бодунуң ийи дугаар төрээн чуртун Грузин ССР-ниң павильонунуң көргүзүүнде тыпкан. Шилдиг демир рамалар-биле сооктан камгалатынган ол культуралар кайгамчык чаагай өзүп үнүп, чем тыртып, үре берип турар.

Делгелгениң төп шөлүнде тургустунган Грузин ССР-ниң павильону бодунуң байлак архитекторлуг кылымалы-биле, дээрже бедип үнген кыры шывыглыг галереязының уран сизилгелиг националдың тывызык угулзалыг шимелдези-биле чонуңуң хайгааралын бодунче хаара тырттып турар. Мында чуруқчулар болгаш скульпторлар, шимекчилер болгаш каастакчылар ам-даа ажылдавышаан. Ынчалза-даа келир кижилерни павильон кандыг байлак чараш уткуп болурул деп чүвени амдыгаастан чугаалап болур.

Павильонуун директору Г. Д. Кадагидзениң чугаалап турары болза, Грузин ССР-ниң павильонунга чонга көргүзери-биле ук республикага өстүүп үндүреринге таарышкан үүштерниң теплицазын болгаш дуржулга участогун база үш залдарны делгеп тургузар.

Бирги зал — дашкаартан кирер кол эжиктиң улуг залы ол болур. Ол зал кээп турар кижилерге грузин улус Совет эрге-чагырганың чылдарында бодунуң экономиказының болгаш культуразының хөгжүллезинде кандыг улуг чедишкиннерни чедип алганының дугайын чугаалап бээр. Маңаа көрүкчүлер Совет Грузиянның күш-ажылының аргаларын өөренип ап болур. Ол Гальский районда Сталин аттыг колхозтуң бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ригава кукурузаның эгээртиннес дүжүттерин канчап чедип алганын, торгу ажылының мастери Гвинебадже торгу үнер ыяштың курттарының чаа уксаазын канчап тыпканын болгаш Грузияның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң өске-даа чедишкиннерин таныжып билип алыр.

Үнелиг субтропиктиг культураларның дөртен чүүл янзы-бүрү хевирлерин Грузияда өстүрүп үндүрүп турар. Механизацияны, мурнакчы совет агротехниканы калбаа-биле ажыглап тургаш колхозчулар болгаш совхозтарның ажылдакчылары чедишкинниң кырынга чаа-чаа чедишкиннерни чедип ап турар. Ачигварның шай совхозунга тураскаатқан делгелгени чижек кылдыр ап болур. Мында 112 гектар шөлдүг шай плантацияларында тускай арга-биле суг чаштырыышкынын чорудуп турар. Ол хемчегниң ажык-дузазы дыка улуг болуп турар—шай бүрүлериниң чыылдазы барык 300 хуу бедип турар. Сталинчы шаңналдың лауреады селекционер К. Е. Бахтадзе бедик түннелдерни чедип алган. Ооң күш-ажылынга тураскаатқан делгелгеде индий болаш кыдат шайларның сорттарын кандыг арга-биле хайнакташтырып, үнүштерни хөй удаа шилип ап, өстүрүп келгенинин дузазы-биле ол шайның—«Грузинский № 1» болгаш «Грузинский № 2» деп ийи чаа сорттарын канчап өстүрүп алганын көрүп ап болур. Биргизи бүрүнүң бедик шынарлыгының болгаш ооң дүжүттүүнүң талазы-биле онзаланып турар, ол сорттуң дүжүдү өске анаа сорттардан 30 хуу ажып турар. Ийигизи—базала ол ышкаш бедик дүжүттүг болгаш шынарлыының кырынга кышка удур эки туруштуу-биле онзаланып турар.

Шайжыларның дүрген уткуп алгаш, дораан нептередип турары мурнакчы дуржулга кайгамчыктыг көргүзүглерни берип турар. Павильонда кирип турар Махарадзе районда Нотанеби көдээ суурнуң Ленин аттыг колхозу 192,7 гектар шөлдүң га бүрүзүнден шай бүрүзүнүң чыылдазын барык алды тонна чедирген. Очхамурнуң хүндүлелдиң демдээ орденниг Сталин аттыг шай совхозу бодунуң ажылының бүгү талазы-биле соксаал чок бедиишкини-биле, бодунуң плантацияларының дүжүттүүнүң үзүк соксаал чок бедиишкини-биле онзаланып турар. Ол дугайын мындыг факт тодаргай чугаалап турар. 500 гектар плантацияларлыг тургаш ол совхоз: 1947 чылда—2,6 миллион рубль, 1949 чылда—5,5 миллион рубль, а 1953 чылда—15 миллион рубль арыг орулганы алган.

Мурнакчы эртемниң эң эки чедишкиннерин грузин шайжыларга бараан болур кылдыр тургускан. Шайның болгаш субтропиктиг культураларның Бүгү-эвилелдиң эртемшинчилел институдунуң Махарадзе районнуң Анаассули көдээ суурунда чорудуп турар ажылдарынга тураскаатқан делгелге ол дугайын кончуг тода көргүзүп турар. Сөөлгү чылдарның иштинде институт даглар ийлерин шай болгаш цитрустуг культураларны олуртуп өстүрериниге шиңгээдип ажыглаарының, хөрзүнүү суг чуп каптар чорукка удур демисежининг, шай болгаш цитрустуг плантацияларны чемишчидериниң чаа аргаларын бүдүрүлгеде киирип шиңгээткен.

Шай бүдүрүп кылырының практиктериниң болгаш эртеминиг шайжыларның ол бүгү чогаадыкчы ажылдарының түннелдерин «Грузинский чай» деп бижимелдиг делгелгеден тодаргай көрүп ап болур. Республикада мурнакчы техника-биле чепсегелетинген 63 шай фабрикалары ажылдап турар. Олар чыл келген тудумна улам хөй продукцияны берип турар. Кайгамчыктыг амданның болгаш чыттың онза шынары-биле алдаржып сурагжаан грузин шайны ажылдап кылыры 1946 чылдан бээр дөрт ажыг катап өскен.

1921 чылда, кажан бүгү делегей империализминиң чалчалары—меньшевиктерниң дарлалындан Грузияны ажылчы чоннары шаа-да хостаптыр алган турар үеде улус ажылагыйының чугула адыры болур цитрустуг культураларның шөлү чөгенчиг биче турган. Ам үеде ол бежен ажыг катап өскен. Грузин ССР-ниң павильонундан цитрустар өстүрүп турар дыка хөй ажыл-агыйларның мурнакчы дуржулгазы-биле танышып ап болур.

Республикада чоруп турар суттарылга болгаш мелиоративтиг ажылдарның канчаар-даа аажок улуг калбарышкынын көргүзеринге ол-ла залда улуг черни үзүп берген.

Грузияның көдээ ажыл-агыйының чайгылыш чок көдүрлүүшкүнү-биле кады колхозтарга, совхозтарга, машина-трактор станцияларынга бедик мергежилдиг кадрлар белеткеп бээр ажыл бир денге чедишкинниг цитрустуг культураларны олуртуп өстүрериниге шиңгээдип ажыглаарының, хөрзүнүү суг чуп каптар чорукка удур демисежининг, шай болгаш цитрустуг плантацияларны чемишчидериниң чаа аргаларын бүдүрүлгеде киирип шиңгээткен.

Шай бүдүрүп кылырының практиктериниң болгаш эртеминиг шайжыларның ол бүгү чогаадыкчы ажылдарының түннелдерин «Грузинский чай» деп бижимелдиг делгелгеден тодаргай көрүп ап болур. Республикада мурнакчы техника-биле чепсегелетинген 63 шай фабрикалары ажылдап турар. Олар чыл келген тудумна улам хөй продукцияны берип турар. Кайгамчыктыг амданның болгаш чыттың онза шынары-биле алдаржып сурагжаан грузин шайны ажылдап кылыры 1946 чылдан бээр дөрт ажыг катап өскен.

1921 чылда, кажан бүгү делегей империализминиң чалчалары—меньшевиктерниң дарлалындан Грузияны ажылчы чоннары аа-да хостаптыр алган турар үеде улус ажылагыйының чугула адыры болур цитрустуг культураларның шөлү чөгенчиг биче турган. Ам үеде ол бежен ажыг катап өскен. Грузин ССР-ниң павильонундан цитрустар өстүрүп турар дыка хөй ажыл-агыйларның мурнакчы дуржулгазы-биле танышып ап болур.

Республикада чоруп турар суттарылга болгаш мелиоративтиг ажылдарның канчаар-даа аажок улуг калбарышкынын көргүзеринге ол-ла залда улуг черни үзүп берген.

Грузияның көдээ ажыл-агыйының чайгылыш чок көдүрлүүшкүнү-биле кады колхозтарга, совхозтарга, машина-трактор станцияларынга бедик мергежилдиг кадрлар белеткеп бээр ажыл бир денге чедишкинниг цитрустуг культураларны олуртуп өстүрериниге шиңгээдип ажыглаарының, хөрзүнүү суг чуп каптар чорукка удур демисежининг, шай болгаш цитрустуг плантацияларны чемишчидериниң чаа аргаларын бүдүрүлгеде киирип шиңгээткен.

Ында 2.888 кижи өөренип турар болгаш 1.141 студентилер заочно өөренип турар. Ажыг хөрзүнүү чугайжыдарының, суггарылга, люцерна-злактыг сиген холумактарының болгаш эске-даа ажылдарның талазы-биле ол өөредилге черининг чоруткан улуг ажылдары бүгүдээге билдингир. 1952—1953 чылдарда институттуң чанында тургускан курстарга 1.180 механизаторлар, МТС-тер агрономнары болгаш колхозтар даргалары билиг бедиидериниң өөредилгезин эрткен.

Павильоннуң үшкү залынга баргаи кижи грузин тараажыларның, торгужуларның, тапкыжыларның, малчыннарның, салдыларының болгаш виноградчыларның шылгарангай чедишкиннери-биле танышып алыр. Маңаа ооң кичээнгей хайгааралы хамыктың-на мурнунда канчаар-даа аажок улуг чурук бодунче чыыра тыртта бээр. Виноградтың улуг үнелиг сорттарын өстүрүп турар Алазань хемниң хүнде чайынмаанган шынааларын, семис күштүг кодан-кодан хойларның одары бедик даглыг альпий дөргүннерин, яблоконуң болгаш персиктерниң республикада эң эки сорттарын колхозчуларның чыып ап турары Гори районнуң чурумалын, Кавказ таңдызының эдектеринде ажылдап турар күчүлүг көдээ ажыл-агый техниказын ол ында көөр.

Республиканың трактор паркы дүрген өзүп турар. Ол өзүлдениң кончуг тодаргай көргүзүглерин павильонда чуруп көргүскен. 1946 чылга удур ооң күчүзү үш ажыг катап өскен.

Тараа культураларын өстүрериниң талазы-биле тус-тус мурнакчыларның чедишкиннерин болгаш күш-ажылының аргаларын ол залда база көргүскен. Ооң участоктарында кукурузаның, фасольдуң, арбайның,

Школаларны чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээр

Удуртулгадан дашкаарлаан

Барыын-Хемчик районнуң Шекпээрде чеди чыл школазының директизы школаның ажыл-чорудулгазын экижидеринче, оон ажылчыннарын организастыг удуртурунче, массаның негелделерин хандырынче кичээнгейни салбайн турар.

Септелгениң кидин-не эгелээриниң үези турда, школаның болгаш интернаттың ажылчыннарының чөптүг негелделеринге школаның директору эш Чамыш-оол мынча деп харыылаан:

—Силерге ажыл хуваап бербес, чүгле акша үндүрүп бээр кижи-дир мен.

Интернат эргелекчизи эш Ш. Куулариың чугаалааны:

—Мен башкы кижи мен, ам шөлээл-үнер кижи мен—деп харыысалгазын бодавайн, школада болгаш башкылар бажыңында өске кижилер чурттадып, оларның-биле кады арагалап турар.

Чоокта чаа мындыг чүүл болган. Школаның бир клазынга колхозчу Алдын-оолдуң дуңмазы-биле Дүктүг-оолдуң уруунуң кудазын эрттирген. Анаа 40 кижи кириишкен. Эш Чамыш-оол аңаа база-ла киржип, шош-содаа кылып турган. Ол чүүк чон ортузунга башкы кижиниң бедик хүндүлелин чидирип турар. Куда болуп турар дүиезинде сонга, парта, стол херекселдер үрелген чүүл бар.

Школа чанында септелгеге белеткетинген туулбу-даа, келир өөредилге чылында оттулар ыяш-даа чок. Ол ыяш 20 километр черде белеткетинген деп медээ бар. Школа чанының участогунда олурткан ногаалар ажаалда болгаш хайгаарал чок болуп турар.

Шекпээрде чеди чыл школазының удуртулгазында четпестерни дүрген узуткаарынче, школаны өөредилге чылынга белеткээринче угланган шыңгыы хемчеглер алыры негетинип турар.

К. ДАМБАЛДАЙ.

Чайгы септелге ам-даа эгелевээп

Кызыл районнуң Элегес Аксында долу эвес ортумак школа (директору эш Якименко) чайгы септелгезин ам-даа эгелевээн, септелгеге хереглээр тудуг материалдары школаның чанында дүжүртүнмээн.

Школаның бо чылгы септелгези улуг. Школаның штукатуразын кылыр, парталарның хөй кезинн септээр, оларның шуптузун будуур, үш класстың немелде тудуун чорудар, херимнер кылыр болгаш өске-даа ажылдар хөй. Мындыг турбуже школаның септелгезин сагыш таноың көрүп турары канчап-даа таарышпас.

Чаа тудугга хереглээр ыяшты Кызылдан садып алыр, дранканы «Бай-Булуң» колхозтуң Улуг-Сайыр балжында ыяш белеткелиниң черинден алыр деп турар. Чугай белеткетинмээн, кадаг чаңгыс килограмм-даа чок. Бызаңчылар организастатынмайн турар. Директорнуң орнунда түр ажылдап турар эш Маадыр-оол тодаргай хемчеглер албайн турар.

Школаның одаар ыяжын белеткээрниң планы черде күүсетинген болза-даа, школа чанында чаңгыс кубометр-даа дүжүртүнмээн.

Школа септелгезиниң ажылынче кичээнгей салып, бүгү күштерни организастап, тодаргай боттуг хемчеглерни ап чорудары көдээ Советтен, колхоз баштаар черинден, школа дирекциязындан негетинип турар.

В. УЙНУКАЙ.

Септелгенің болгаш тудугнуң темпизи оожум чоруп турар

Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык школазының септелгези болгаш тудуу оожум чоруп турар. Парталар, оруннар болгаш өске-даа үүрмек септелгелерже бөгүнге чедир кирбээн. Башкылар бажыңының септелгези база-ла кичээнгейге салдынмайн турар.

Бо чылын анаа чеди чыл школазы ажыттынар. «Ленин оруу», «Тинлелге» колхозтарның тудуг бригаларындан 30 кижи ажылдаар деп көрдүнген болза, херек кырында 6—7 кижи ажылдап турар. Сөөлгү үеде ол чаа тудугнуң ажылы соксаарынга четкен. Тудутта хереглээр материалдар бүрүн белеткетинмейн турар.

Чаңгыс септелге ам-даа эгелевээн

Кызыл районнуң Элегес Аксында долу эвес ортумак школа (директору эш Якименко) чайгы септелгезин ам-даа эгелевээн, септелгеге хереглээр тудуг материалдары школаның чанында дүжүртүнмээн.

Школаның бо чылгы септелгези улуг. Школаның штукатуразын кылыр, парталарның хөй кезинн септээр, оларның шуптузун будуур, үш класстың немелде тудуун чорудар, херимнер кылыр болгаш өске-даа ажылдар хөй. Мындыг турбуже школаның септелгезин сагыш таноың көрүп турары канчап-даа таарышпас.

Чаа тудугга хереглээр ыяшты Кызылдан садып алыр, дранканы «Бай-Булуң» колхозтуң Улуг-Сайыр балжында ыяш белеткелиниң черинден алыр деп турар. Чугай белеткетинмээн, кадаг чаңгыс килограмм-даа чок. Бызаңчылар организастатынмайн турар. Директорнуң орнунда түр ажылдап турар эш Маадыр-оол тодаргай хемчеглер албайн турар.

Школаның одаар ыяжын белеткээрниң планы черде күүсетинген болза-даа, школа чанында чаңгыс кубометр-даа дүжүртүнмээн.

Школа септелгезиниң ажылынче кичээнгей салып, бүгү күштерни организастап, тодаргай боттуг хемчеглерни ап чорудары көдээ Советтен, колхоз баштаар черинден, школа дирекциязындан негетинип турар.

В. УЙНУКАЙ.

Септелгенің болгаш тудугнуң темпизи оожум чоруп турар

Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык школазының септелгези болгаш тудуу оожум чоруп турар. Парталар, оруннар болгаш өске-даа үүрмек септелгелерже бөгүнге чедир кирбээн. Башкылар бажыңының септелгези база-ла кичээнгейге салдынмайн турар.

Бо чылын анаа чеди чыл школазы ажыттынар. «Ленин оруу», «Тинлелге» колхозтарның тудуг бригаларындан 30 кижи ажылдаар деп көрдүнген болза, херек кырында 6—7 кижи ажылдап турар. Сөөлгү үеде ол чаа тудугнуң ажылы соксаарынга четкен. Тудутта хереглээр материалдар бүрүн белеткетинмейн турар.

Школаның 1600 кубометр оттудар ыяжын 40 километр ажыг черде белеткээн, школа чанында чаңгыс-даа кубометр сөөртүнмээн.

Колхозтуң баштаар черн, көдээ Совет школаның септелгезин болгаш чаа тудуун багай удуртуп турар. Колхозта 5 автомашина, дыка хөй тырттар күштер бар болза-даа, оларны школаның ажылынга ажылавайн турар. Районо эргелекчизи эш Панин машина чорудуп бээр болгаш үш ай иштинде мсгелеп келген.

Школаның септелгезинче чогуур күштү эвилелдевес болза, өөредилге чылын эгелээринге бергедээшкин. нер таваржыры чугаажок.

К. БОРАҢНАП.

Чаржып турар колхозтарда

Колхозтарда социалистиг чарыш чинтининң ажыл-агыйының хөгжүлдезинге шинтпирлиг, улуг ужур-дузалыг. Амгы үеде ховуларда тараалар четчип үнүп турар, оът-сигеп четчи берген. Каа-Хем районнуң «Большевик» болгаш «Тинлелге» көдээ ажыл-агый артельдери бедик дүжүт дээш, чинтининң мал ажылының продуктулуун өедидери дээш демисежип турар. Алдынган хүлээлгелериниң күүселдезиниң бот-боттарының аразынга хыналдазы чоокта чаа болуп эрткен. Чедиишкиннер-биле чергелештир ийи колхозтарда дыка четпестер барын ол хыналда илереткен.

«Тинлелге» колхозтуң ногаа ажылагыйы сагыш-сеткилди өөрүгүп турар. Суук чеминтерлиг ирик өдектерге капустаның, огурецтиң, помидориүң рассадалары өстүртүнген. Бүгү рассадалар хөрзүң адаанга ымыраалчы аргалыың көргүскен болгаш чогуур үезинде олуртунган.

Эш Дьяконовтуң удуртканы хову бригадазы комбайн-биле ажаал алышкын чорударынга тараа шөлдерин эки белеткеп турар. Бригада тараа шөлдериниң дажын аштап турар. Ам 100 гектар тараа шөлүг аштатынган.

Ындыг-даа болза, сиген кезилдезинге белеткел ында хожудаан деп чүвени демдеглээр херек. Сиген ажаап алыр агрегаттар ам-даа бүрүн белен эвес, ынчангаш чинтининң малынга чемнер белеткелиниң чорудуушкунунда четпестер бар болуп турар.

Артельдиң мал ажылында элээн чедиишкиннер бар. Чижээ, бызаа кажаазы үлегерлиг, арыг-шевер. Бүгү чаш малдың уксаазы экижитинген, күш-деңгели эки. Бо талазы-биле бызаа ажаакчызы Мария Болдыреваның алдар-хавыяазы улуг.

Сүт-бараан фермазында ажыл-херекти организастаанын сеткил ханыышкын-биле көрүп болур. Ферма эргелекчизи эш Балчугов күштерниң шын таарыштырып тургускан болгаш учётту аайлап шулуудаткан. Малчын бүрүзүнүң ажылының үре-түнелин: сүт саалдазын, ажылдап алган күш-хүннериниң санын көргүзүр самбыразындан хүн-бүрүде көрүп болур.

Тус-тус малчыннар багай эвес түнелдерни чедип алган. Чижээ, чылгычы эш Лакпа бүгү кулуннарны бүрүн камгалап алган. Кулуннар эки деңгилделиг туруп турар. Колхозчулар мал кажааларын тударынче шыңгыы кичээнгейни салып келген. Оон түнелинде колхоз чаңгыс аай хевир-биле туткан хаван, бызаа болгаш куш кажааларлыг болуп турар.

Оон-биле чергелештир ажылда дыка четпестерни хынакчылар илереткен. Ылангыя малчыннар сүттүг малдың продуктулуун бедидер дээш, малдың уксаазын экижидер дээш ам-даа кошкак демисежип турар. Инектерден сүт саап алырының мурнакчы методу амдыгаа чедир ажыглатынмайн, бүдүрүкчүлерни ажаарынга таарымчалыг байдал тургустунмайн турар. Малдар назы-харының аайы-биле аңгы-аңгы белүк кылдыр үстүнмээн. Бүдүрүкчү аскыр хаваннар кыс хаваннардан аңгылатынмаан.

Арыг-шевер чорук эки тургустунмаан. Мал кажааларының болгаш оларга хамаарышкан девискээрниң өдээ аштатынмаан. Хаван кажаазы багай деритинген, ында чырык эрттирбес, өлүшык тыптырын болдуруп турар өрээлдер тургустунган.

«Тинлелге» колхозтуң кежигүннери чаржып турар колхозтуң тараа шөлүнге, тудуунга болгаш фермаларынга чорааннар. Олар «Большевик» артельдиң ажыл-агыының кичээнгейлиг хынааннар. Хаван фермазындан дөй үлегер чижекти ап болур. Хаван ажаакчылары эш Санарованың удуртулгазы-биле чемнерниң белеткелинче болгаш ажыглалынче улуг кичээнгей салып турар. Чем хайындырар херекселдиг кухня бар, ажылдаарынга таарымчалыг кудук ында деритинген. Хаваннарның деңзи дээшкини үргүлчү чорутунуп, оортан шуут хамаарышкан күш-хүннери санатынып турар. Учёт эки тургустунган.

Ындыг-даа болза, малчыннарның ажылында четпестер хөн болган. Ындагыя сүт-бараан фермазында четпестер каракка көскү болуп турар. Саанчылар малдың продуктулуун бедидер дугайында сагыш салбаан. Бир азырал инекке сүт саалдазы дүн-хүн дургузунда чүгле 2—3 литр болуп турар. 10 хонук эрткен санында-ла хыналдалыг саалда чорутунмайн турар. Саанчыларда хаттар чок. Саржаг кылыр чер чазанылга мастерскаязы-биле кады чаңгыс бажында.

Колхоз тудугларының ажылы эки чорувайн турар. Пилорамада күш-ажыл багай организастатынган. Эки техника (локомобиль, чаа пилорама) бар турбуже, онаалда күүсетинмейн, колхозчулар кылыр ажылдың нормазын билбес болуп, күш-ажылдың үчёду чорутунмайн турар. Пилорама суурдан ырак черде туруп турар, ындыг турбуже, чинтининң чемненилге чери ында организастатынмааны четпес. Колхоз даргазы эш Паздерин болгаш тудуг бригадазының бригадири эш Мелентьев ыяш дилип турар колхозчуларга кончуг ховар барып турар, өарза-даа, ажыл-херекти боттуг башкарып чорутпастар.

Хынакчылар тараа культураларынче онза кичээнгей салган. Хөрзүн эки болбаазыратынган түнелинде, тараалар эки өзүп үнүп турар. Оон аңгыда эш Ламажаптың удурткаңы хову бригадазында күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак болганының фактызын хыналда чоруткан комиссияның кежигүннери тодаратган. Амазаа-дегир аза дериглери болгаш көдээ ажыл-агый херекселдери аът ажаакчызында быжыглатынмаан болгаш оларны шыгжап кадагалаар тускай чер база чок болуп турар.

* * *

Чарыш-биле ажылдап турар «Тинлелге» болгаш «Большевик» колхозтарның кежигүннери хыналданың түнелин боттарының хуралдарынга чугаалашкан. Олар хынаан комиссияның практиктиг саналдарын кичээнгейлиг дыннаан, сиген кезилдезин, тараа ажаап алышкының чедиишкининг чорударынче, чинтининң малының баш санын өстүрер, продуктулуун улам ыкай бедидер чорукка угландыр боттарынга чугула түнелдерни кылган.

К. КОРОЛЕВ.

Колхозчу суурну сайзырадыры— чугула сорулга

Бай-Тайгада Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели районнуң эң улуг колхозтарының бирээзи. Ол колхозтуң ажыл-агыны улам-на өзүп, оыжыгып турар. Колхоз 507 өрегелерден тургустунган. Ында күш-ажыл кылыл шыдаар кижилер дыка хөй болгаш чүгле тудуг бригадазында безин 300 ажыг колхозчулар ажылдап турар.

Колхозчу суурда электри станциязы, клуб, ийи эге школа, чеди чыл школазы болгаш чуртталганың дыка хөй бажыңнары бар. Бүдүрүлгенин ажылының каш чаңгыс аай хевирлиг тудуглары туттунган.

Ындыг болза-даа, колхозчу суурну сайзырадып, сууржулганың ажылын дүргедедир талазы-биле колхозтуң баштаар черн четпес ажылдап турар. 1949 чылда колхозтуң тудуг ажылынга күрүнеден 75 муң руольдиң дедир эгитинмес чээлизин алган. Ол акша-биле кылдынар бажыңнардан 2 бажың амдыгаа чедир четче кыллынмаан болгаш чүгле ханазын кылган. Ол бажыңнарның чарыгдалынга кирзе чогуур акшаны ынчан колхоз даргазы турган Хүреш-оол, партия эге организациязының секретары турган Делег-оол олар өскээр ажыглаан.

Колхозтуң баштаар черн, оон тудуг бригадазы чаа чурттарга бажыңнарын хөй-биле тудуп турар-даа болза, суурну улам чаагайжыдып, тудугларны крышалаар, амбарлыг болдурар, херимнээрн болгаш өске-даа хемчеглерни албайн турары четпес. Ылангыя колхозчу суурнуң төвүнде боду үнген ыяштарны ажаап камгалавайн, ону үрегдеп, биглаштар кылып, мал девээлери болдуруп турары дыка хомуданчыг.

Колхозчу херээженнерде чурттап олурар бажыңнарын элээн культурлуг, чараш, арыг-шевер тургузары дээш оралдажып туралар хөй. Ылаңгыя Нүжүт, Чүскүк, С. Серин, Белек олар бажыңны чугайлаар, малгаштап чаар, печка кылыр талазы-биле үлегер дуржулгалыг болуп турарлар. Оларның ол үлегер чижээн нептередирининң талазы-биле ажыл чорутунмайн турар.

Колхозтуң партия оранизациязы, колхоз баштаар черн колхозчу суурну чаагайжыдып сайзырадырының херээн чугулага көрүп, четпестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин алыр ужурлуг.

Я. ДОРЖУ.

Чайлагларда малчыннарга концерт

Малдың өзери, оон бедик продуктулуг болуру чайгы одарны чөп оргазастап, эки семирткенинден кол хамааржыр. Бай-Тайга районнуң колхозтарының элээн хөй бөлүк малчыннары Мөңгүн-Тайгада чайлаглап турар. Мал менди болгаш күш ап турары эки.

Районнуң культура бажыңының организастааны уран-чүүлдүн үнүшкүннүг бригадазы чайлагларда малчыннарга кончуг солун концерт көргүзүглерин чоруткан. Олар июнь 8-тен 25-ке чедир 6 удаа көргүзүглерни кылган, малчыннарга элээн каш беседаларны болгаш номчулгаларны база организастаан.

Д.ШАКТАР.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Райпонуң ажылында четпестерни узуткаар херек

Чоннуң негелделерин хандырар талазы-биле Таңды райпозунуң баштаар черн дыка четпес ажылдап, харын сөөлгү үеде кооперацияның уставынга каржы, совет хоойлуга удур үүлгедиглер безин кылып турар.

Элегес көдээ Советинде магазин эргелекчизи Галушка садыын чүгле бодунуң туралаан шактарында ажыдар, үргүлчү арагалаар, магазинге келген хереглекчилерге чалчыыр, хол дээп эттээр турында райпо кандыг-даа хемчег албаан. Межегей көдээ Советинде магазин эргелекчизи Золотарева база-ла шак ындыг байдалдыг ажылдап турар, ховар орааннарны өөнүктеринге бээр, хереглекчилерниң чүве садып алган акшазының чандырылгазын четче бербес. Шак ындыг чоруктар райпонуң кайы-даа магазиниеринде бар.

Мооң кол чылдагааны удуртулганың кошкаанда. Райпо баштаар черинің даргазы эш Панфилов, садыг килдээнинң эргелекчизи эш Анучин олар аппараттың ажылын экижидер, көдээ магазиннерни боттуг удуртур хүлээлгезин күүсетпейн, харын коллективтиг арагалаашкынның идепкейлиг киржикчилери апарган. Бо чылдың июнь 20—21 хүннеринде хондур, хүндедир медерелин ышкындыр ижип келгени чажыт эвес болгай, ынчаарда бир кижи тараа оъкка база балыглатырган турган.

Райпонуң бухгалтери Криченко. Панфилов, Анучин оларда Бай-Хаак суурда кайы-даа садыгның дүлгүүрлери бар, эрге-дужаал оаза эдилеп турар болганда дүнүң кайы-даа шактарында туралаан черинден-не араганы мөөнней алгаш, дараазының хүнүнде ук садыгның кижизин конторага келдиргеш, боттарының санынга бижитирип каарлар. Албан черинің удуртукчулары шак ындыг турунда аппараттың ажылы, коллективте күш-ажылдың чуруму салдынчак деп чүве билдингир.

Эрткен чылын эът белеткелинге садып алган малдан 22 хой читкен, а бо кыжын багай ажааганындан 20 тонна картофель үрелген. Сагыш чоангыр истелге чорутпаанындан буруулуг кижилер тывылбазы билдингир. Райпонуң белеткелдер конторазының директору Хасанович эрткен чайын I аътты өлүр мунган турунда, ону мынчага чедир база төлетирип албаан.

Нинтининң хөреңгизинге ол бүгү будагладларны билип тура-ла, ревизия комиссиязы (даргазы эш Семинитенко) боттуг хемчег албайн, бо аразында чаңгыс-даа хыналда кылбайн келгени шын эвес. Ол ышкаш коллективте күш-ажылдың чурумун быжыдар, арагачыларның бөлүүн буза шавар дугайында партия, профэвилел организациялары дыка багай ажылдап турар.

Таңды райпозунуң ажылында ол бүгү четпестерни дарый узуткаар, чоннуң чөптүг негелделерин хандырар дугайында боттуг хемчегни алыр херек. Хереглекчилер кооперациязынга арагачылар бөлүүн тургуспас, будагдакчылар-биле шинтпирлиг демисежир.

Х. НИКОЛАЕВ.

Четпес ажылдың фактылары

Бии-Хем районнуң харылзаа конторазы (начальниги эш Птицын) ажылдың четпестерин көрүп тура-ла ону узуткаарының хемчеглерин албайн турар.

Почта дажыкчылары ажылга харыысалга чок болуп, чагааларны эелерине чедирбейн үрээр чоруктар бар. Чижээ, почтачы эш Медведева майның 1—3 хүннеринде 50 санныг чагааларны узуткап чок кылган. Оларның үзүндүлери кудумчуда, огород шөлүнде болгаш өске-даа черлерге пыгыладан. Оларның хөй кезии Май бирииң байырын чедирген чагаалар болган. Ону хемчег албайн анаа эрттирип болбас турган. Ынчаарга харылзаа конторазының начальниги эш Птицын ол тодаргай буруулуг херекти кандыг-даа хемчег албайн, тайбыны биле көрүп эрттирген. Оон ужурундан эш Медведева арыы-биле санашкаш, ол-ла хүн чоруткан.

Харылзаа контразының ажылдакчыларының ортузунда тайылбыр ажылдары чоругунмайн, олардан ажылдың харыысалгазын негевейн турарындан ында күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкак. Чагаалар болгаш өске-даа документилер адрес ёзугаар чедип турарының хыналдазын тургуспайн турары тергини четпес.

Эш Птицын көдээ салбырларга ховар барып, оларның ажылында бар четпестерни узуткаар хемчеглерни албайн турар.

Районнуң харылзаа конторазы бодунуң ажылын үндезини-биле эде тургузуп, совет почтаның бедик негелделерин сагып, ажылда четпестерни узуткаары дээш тодаргай хемчеглерни чорудар ужурлуг.

Г. ЛАВРЕНТЬЕВ.

Көдээ клубтуң ажылын экижидер

1951 чылда Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозка клуб тургустунган. Оон бээр элээн үелер эрткен, ынчалза-даа көдээ клубтуң ажылы экиживейн турар.

Клубта культура-массалыг ажылдың кандыг-даа хевирлери организастатынмайн турар. Оон ужурунда хову турлагларга, фермаларга оюн концерттер көргүстүнмейн турар. Клубтуң ишти деритинмээн. Соңга пөстери, чурук-портреттер, музыка херекселдери болгаш өске-даа чүүлдер үрелип будуган. Клубтуң эт-хөреңгизинден чамдык чүүлдер мурнунда эргелекчилеп турган эш Чараш-оолдан ам-даа хүлээтинмээн. Амгы эргелекчизи эш Өнермаа ажыл хүлээлгезин шуут ээн каап, колхозтөвүнге безин көзүлбестээн.

Клубтуң номчулга черинің янзыбүрү номнарын бичии шкафта сыкмарлап дыгаш, колхоз конторазының эжинде салып каан, ону довурак-доозун бораштырып турар.

Мындыг байдалдарны көрүп турала колхозта партия, комсомолдуң организацияларының болгаш көдээ Советтиң талазындан кандыг-даа хемчеглер албайн турары окта таарышпас. Районнуң культура киллизиниң талазындан бо дугайында хемчег албайн турары канчап-даа шын эвес.

Ынчангаш чоокку үениң иштинде ол клубтуң ажылын эде тургузары негетинип турар.

Ч. ДАЖЫВАА.

Уругларның кижизидилгезинче кичээнгей салза чогуур

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме суурунда Ленин аттыг колхозтуң кежигүнү Ондар Бүрзүле 1949 чылда Санчай деп кижиниң 2 бичии уругларын бодунуң уруглары кылдыр өстуруп кижизидери-биле хүлээп алган.

Оларның аттарын Маннай-оол болгаш Чечек дээр. Ол уруглардың төрээн ада-иези кайызы-даа өлген.

Азыраан ада-иези болур Бүрзүле биле Серенмаа ол өскүстерни дендии багай азырап турарлар. Уругларны үргүлчү эттээр болгаш кончуур, тоттур чемгербес, идик-хеп-биле хандырбас болуп келген.

Уругларның кээргенчиг байдалын кожазында чон билир. Оларны Бүрзүле биле Серенмаа ол өскүстерни дендии багай азырап турарлар. Уругларны үргүлчү эттээр болгаш кончуур, тоттур чемгербес, идик-хеп-биле хандырбас болуп келген.

Уругларның кээргенчиг байдалын

Парлатынмаан чагааларның изп-бпле

«Эмчи эргелекчизиниң амыдыралы, аажы-чаңы ындыг туруп кайын болур» деп эге-биле Улуг-Хем районда Сталин аттыг колхозтуң кижи эмчизи А. Косоручкинаның эмнелгезиниң сметазын хөй-түңге ажыр чарыгдаанын база кирип турар орулгазын аптекаже дужаавайн турарын болгаш өг-бүлези-биле үргүлчү аасдыл, шош-содаа үндүрүп, чонга чурум чок чоруун көргүзүп турарының дугайында көдээ бижикчиниң чагаазын «Шын» солун редакциязы танышып көргеш, чогуур хемчээн алыры-биле Улуг-Хем райкүүскомунче шилчиткен.

Косоручкинаның ындыг багай ажылдап турары болгаш өг-бүле талазы-биле чонга үлегер чок байдалын көргүзүп турары шын болуп илереэн. Косоручкинаны ол ажылындан үндүргеш, оон орунуга өске кижини чоруткан деп Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы эш Намчак дыннаткан.

Кыдат Улус Республикада

Кыдат биле Совет Эвилелинин аразында ужар-чүүл харылзаазы

ПЕКИН. Кыдат-совет хамаалы ужар-чүүл шугумнарының ажыттынганындан бээр дөрт чыл болган оюн холбаштыр хамаалы ужар-чүүлдүк «Кыдат-совет акционерлиг ниитилелиниң директору Шэнь Ду эрткен дөрт чылдарның дургузунда кыдат-совет ужар-чүүл шугумнары-биле ыңай-бээр 4700 тонна чүктү, а ол ышкаш 1600 тонна почталарны, оон муң кижилерни дажыглаан деп Синьхуа агентилелиниң корреспондентизинге дыңнаткан. Ол үеним дургузунда оруктуң узун дуртту 17 хуу улгаткан.

Ужар-чүүл шугумнары бүгү дөрт чылдарның дургузунда сөөртүлгениң планнарын чыл бүрү ажыр күүседип келгенин Шэнь Ду айыткан. Бо чылдың бирги чартының сөөртүлге планы хуусаазындан 22 хонук мурнай күүсетингеп. Сөөртүлгенниң үнези кудулаан.

Конституциянын төлевилелин бүгү улустун чугаалажып турары

ПЕКИН. Бөгүнгү Кыдаттың амыдыралында төп болуушкуннарның бкрээзи болза КУР-ның конституциязының төлевилелиниң бүгү улустуң калбаа-биле чугаалажып көрүп турары болур. Ол чугаалажып көрүледе чурттуң янзы-бүрү районнарының ажылчы чоннары, Кыдатта чурттаан бүгү националларның кижилери киржип турар. Ыраккы Синьцзяңның хоорайларында болгаш суурларында, Сикан, Юньнань, Гуанси можуларының национал автономнуг районнарында, КУР-нун бүгү-ле булуннарында амгы үеде КУР-ның конституциязының төлевилелин номчууру болгаш чугаалажып көрүү чоруп турар. Ол төөгүлүг документинин чон чер болганда бәйырлап турар.

Уйгурлар болгаш моолдар, мяо болгаш тун деп аймак улустарның кижилери, корейлер болгаш узбектер, Кыдатта чурттаан бүгү националларның кижилери улустуң калбак массаларының чүс-чүс чылдарда күзелдерин илередип турар КУР-ның конституциязының төлевилелиниң дугайында изиг ынакшыл-биле чугаалап турар. Ол улуг документинин дугайында чоннуң иштинде хөй санныг ырлар болгаш шүлүглелдер тургустунуп, ында янзы-бүрү националдарның кижилери боттарының аас-кежиктиг амыдыралын ырлап, Кыдатта социалистиг тургузуушкунуңу үе-чадазының конституциязын ырлап турарын «Тяньцзэиньжибао» солун онжип турар.

Баштайгы трактор заводунун тудуушкунунга белеткел

ПЕКИН. Кыдат Улус Республикада бодунуң ада-чурттуң автомобиль болгаш трактор үлетпүрү тургустунуп турар. Амгы үеде ийи эң улуг автомобиль заводтарын тудуп турар. Баштайгы трактор заводунун тудуушкунунуң талазы-биле белеткел ажылдары ам Кыдатта боттанып турарын «Женьминьжибао» солун дыңнаткан. Төлевилел ажылдарын совет тускай эртемниглерниң дузазы-биле чорудуп турар. Трактор заводунун тудуг шөлүнде эвергетика суурун тургузуп турар. демир оруктарның келир оруктарын салып, тудугжулар чурттаар бажыңнарны тудуп турар.

(СЭТА).

Кыдат Улус Республиканың даштыкы херектер министерствозунуң медеглели

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, Кыдат Улус Республиканың даштыкы херектер министерствозу Каттышкан Нацияларның наркотиктер (медерел төөредир чүүлдер) талазы-биле комиссиязының 1954 чылдың майда болган хуралынга Каттышкан Штаттарның төлээлекчизиниң кылган хоп-меге медеглелиниге удурланган шынгы удурланыышкынны июль 2-де чарлап үндүрген. Кыдат Улус Республика болза, даштыкыга наркотиктер садып саарарының 20 чыл хуусаалыг деп адаан планын кылып тургускан болгаш база каратапкыны Каттышкан Штаттарда, Японияда, Мурнуу Кореяда хөй санныы-биле садып турар дээр аянныг хоп-меге бадыткаашкынны америк төлээлекчи ол хуралга кылган. Каттышкан Штаттарның чазааның төлээлекчизиниң ол медеглели болза, эгезинден төнчүзүнге чедир өжегээр даап бодаан чүүл болур деп, медеглелде чугаалап турар.

Кыдат чазакка болгаш кыдат улуска хамаарыштыр өжээннешкек политиканы КУР-ның тургустунганындан бээр АКШ чорудуп келген деп, медеглелде айтып турар.

Наркотиктерни хереглээрин контрольдаар дугайында айтырыг талазы-биле Кыдат Улус Республикага удур хоп-меге медеглелдерни КУР-ның хамаарышкан эрге-чагыргалары чангыс удаа эвес ойтур шаап келген. Наркотиктерни садыглаарынга чүү хамааржырыл дээрге, Мурнуу Кореяда элээн санныг америк шериг чорударынга хереглээр чепсектиг күштерлиг турбас дээрзиниң дугайында айтырыгда бар болуп турар.

Төлээлериниң бодалдары дыка каржып турар айтырыглар ам-даа артып турар деп, ССРЭ-ниң төлээлекчизи ооң-биле кады демдеглээн. Чижээ, ындыг маргылдаалар хайгаараашкын талазы--биле улустар аразының комиссияның составының дугайында айтырыг талазы-биле бар болуп турар. Бодунуң июнь 29-тагы чугаазынга эрги сындаглаашкыннарны карактап, нейтральдыг чурттарның Кореяда комиссиязының ажылын бактаарын болгаш ССРЭ-ниң төлээлериниң июнь 16-да саналлдаашы составтыг, Индий-Кыдатка хайгаарашкын талазы-биле улустар аразының комиссиязы база-ла үре-түңнелдиг кылдыр ажылдап шыдавас ийик дээрзин бүзүредирин ораллашкан АКШ-тың төлээлекчизиниге ССРЭ-ниң төлээлекчизи удур харыы берген деп дыңнадып турар. Бир эвес америк командылал ол комиссияның талазы-биле бодунуң карааежээр кедерленир политиказын соксаткан болза, нейтральдыг чурттарның Кореяда комиссиязының ажылы дыка улуг чедиишкинниг эртер ийик деп ССРЭ-ниң төлээлекчизи айыткан. Бир эвес хайгаараашкын талазы-биле улустар аразының комиссиязының ажылынга талалар дуза көргүспес болза, ол комиссияның составы кандыг-даа болур болза, ол бодунуң эрге-хүлээлгелерин үре-түңнелдиг күүседип шыдавас деп, совет төлээлекчи шыйып демдеглээн.

Нейтральдыг чурттарның комиссиязынга бадылаашкынның корумчурумунда, дайын чорудулгазын катаптадып болур хире дугуржулганың шынгы хажыдылгалары болуп берген таварылгада канчаарыл дээрзинде база-ла маргылдаалар бар болуп турар, оларны ёзугаар алырга, хайгаараашкын талазы-биле улустар аразының комиссиязы бодунуң сүмелерин бадылаашкынның хөй кезиндиле эвес, а дайын чорудулгазын тывылдырынга чедирип болур, дугуржулганың негелделериниң шынгы хажыдыышкыннары-биле айтырырның талазы-биле бүгү кежигүннерниң ниити чөвүлежилгезин ёзугаар хүлээп алыр ужурлуг болуп турар, июнь 14-те киртинген совет төлээлерниң саналдарын ССРЭ-ниң төлээлекчизи сагындырып чугаалаан.

Француз төлээлерниң июнь 25-тегы саналдарында чугаалап турары болза, ындыг хажыдыышкыннар тыптып келген таварылгада хайгаараашкын талазы-биле улустар аразының комиссиязы бодунуң сүмезин бээр ужурлуг болуп турары тодаргайлатынмаан. Ооң-биле холбаштыр ССРЭ-ниң төлээлекчизи чогуур тайылбырлаашкынны бээрин француз төлээлерден дилээн.

Индий-Кыдатка тайбынны катап тургузар айтырыг талазы-биле тос төлээлериниң дараазындагы хааглыг хуралы июль 6-да болган.

(СЭТА).

Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА. Июль 2-де тос чурттарның төлээлериниң эвлчеглиг хааглыг хуралы болган, дыңнадып турарын ёзугаар алырга, аңаа дугуржулганың негелделерин күүседирин контрольдаарының болгаш хайгаараарының дугайында, Индий-Кыдатта дайын чорудулгазын соксадыр дугайында айтырыгны чугаалажырын үргүлчүлээн.

Чамдык төлээлер чөвүлел хуралдың киржикчилериниң бодалдарын чоокшулаштырарының талазы-биле хемчеглерни алганын барымдаалап көөрге, сөөлгү хуралдар ажык-дузалыг болуп турар-дыр деп, Англияның төлээлериниң төлээлекчизи хуралга чүве чугаалааш, демдеглээни билдингир апарган. Холушкак комиссияның аразында харылзаалар дугайында айтырыгның талазы-биле Францияның төлээлери ажыктыг саналдарны киирген деп, ол медеглээн. Ынчалза-даа Англияның төлээлериниң төлээлекчизи чугаалажып турган айтырыгның талазы-биле кандыг-бир практиктиг саналдар киирбээн. Холушкак комиссия нейтралдыг чурттарның комиссиязынга чагыр тыр ужурлуг бе дээрзиниң дугайында айтырыгның талазы-биле бодалдын чугаалаар эргезин дараазында кылдыр чүгле курлап алган.

Францияның төлээлериниң төлээлекчизи база-ла допчу медеглел-биле чүве чугаалаан. Ооң чугаалалы чүүлүнде, ооң мурнундагы медеглелдерине бодаарга, чугаалашкан айтырыгга хамаарышкан чаа чүү-даа чок болган. Ол ооң биле кады, контроль болгаш хайгаарал дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн соңгаарлаткаш, Лаос болгаш Камбоджа дугайында айтырыгже шалчидир аянныг кылдыр чугаалаан.

Индий-Кадатка тайбынчыдылгага улустар аразының контролюн КНО-га хүлээткен турза чогуур деп, баодайжы чазактың төлээлекчизи негээн. Холушкак комиссияга делгем эрге-хүлээлгелерни бербезин, ол комиссия бодунуң комиссиязынга чагырткан турарын ол ооң-биле кады саналдаан.

Тайбынчыдылга дугайында дугуржулганың негелделерин контрольдаарының болгаш хайгаараарының дугайында айтырыгны сөөлгү ийи неделя дургузунда чугаалажып келгенинин түңнелин үндүрбүшаан, АКШ-тың төлээлериниң төлээлекчизи, чамдык айтырыглар талазы-биле бодалдар совет төлээлериниң июнь 14-теги болгаш француз төлээлериниң июнь 25 база 29-тагы саналдарында чоокшулажып турар деп демдеглээн. Ол болза, хамыктың мурнунда хайгаарал талазы-биле холушкак комиссияның болгаш улустар аразының комиссиязының аразында харылзаалардың дугайында айтырыгларга хамааржыр. Ол чоокшулажылгалар комиссияларның функцияларын болгаш хүлээлгелерин тодаргайлаар айтырыгның талазы-биле, а база ол ышкаш хайгаараашкын талазы-биле улустар аразының комиссиязы бодунуң эргезинге, бодунуң сүмелерин амыдыралга сегирип алган болгаш оларга аарберге когаралдарны таварыштырган. Аткаарлаашкыл үезинде баодайжы шериглерниң моралдыг сеткыл-сагыжы дүргени-биле буурап баткан болгаш оларның дыка хөйү шеригден дезип чоруткан.

Июнь 29-та француз шериглер Жиа-Ксиенде (Нинь-бинь можу) база бир удут секторну каапкаш барганнар.

(СЭТА).

Соңгу Вьетнамда байдалга хамаарыштыр

ПЕКИН. Синьхуа агентилели Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадын барымдаалааш, Вьетнамның улусчу күштери Нам-Динь Нинь-бинь, Буй-Шу, Фат-Дием Тай-Бинь хоорайларже кирипкен болгаш июнь 30-да француз шериглер аткаарлап чоруй баарга ол черниң чону Вьетнамның улусчу күштерин изин-биле уткуп алган деп дамчытткан. Аткаарлап бар чыткан француз шериглерни улусчу күштер

Индий-Кыдатта дайын үргүлчүлеп турар

Американың Каттышкан Штаттары француз колонизаторларны акшалаңдырып, америк боо-чепсекти оларга чорудуп берип турар.

„Сатердей ивининг пост" деп америк бурназ сеткүүл бо чурукту парлап үндүрген, бо чурукта француз солдаттарның оңгулар чанында турарын көргүскен. „Индий-Кыдатта дайын чорудулгачын үргүлчүлевэри-биле франциузтарга бо чылын Каттышкан Штаттар 785 миллион доллар бээрин төлевилээн" деп тайылбырны ол чоруктуң адаанда бижээн.

СЭТА-ның прессклишези.

ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы электри станциязын ажыглаага кииргенинга хамаарыштыр

ПЕКИН. ССРЭ-де атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электри станциязын ажыглаага киирген дузайында дыңнадыгны кыдат улус улуг сонуургал-биле уткаан. Ол дыңнадыгны бүгү солунарга парлаан болгаш Пекинниң, Шанхайның, Мукденяң база Кыдаттың өске-даа хоорайларының радиостанциялары Совет Эвилелинде туттунган» деп хөй удаа дамчытткан. «Гуаимининжибао» солун «Атомнуг энергияның делегейде баштайгы электростанциязы эгелиг чүүлүнде бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң атомнуг энергияны тайбың тургузуушкунга, кижи төрелгетенниң ааскежинниге болгаш чечектелиишкинниге бараан болур кылдыр тургузар деп күзели боттанганын айтып турар. Улуг совет улустуң, совет эртемденнериниң болгаш инженерлериниң күженнишкиннериниң ачызында атомнуг энергияны кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбың тургузуушкунга ажыглаар дугайында күзел бо хүн бир-ле дугаарында боттанган. Каттышкан Штаттарда атомнуг энергияны мырыкай өскээр ажыглап турар. Морганның, Рокфеллериниң, Мелоннуң болгаш Дюпоннуң монополистиг бөлүктериниң херек кырында хынаддазында туруп турар америк атомнуг үлетпүр атомнуг энергияны тайбың хереглелдерни хандырарынга эвес, харын чүгле массалыг узуткаашкынның чепсээн белеткээринге таарыштыр ажылдап үндүрүп турар.

(СЭТА).

Вьетнамда ийи командылалдарның төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар

ПЕКИН. Синьхуа агентилели Вьетнамның информация агентилелиниң медээзин барымдаалааш, июль 4-те Туиг-Жиада Вьетнамның Улус армиязының дээди командылал черинин болгаш француз экспедиция корпузунуң командылалының төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар эгелээн деп дыңнаткан.

Вьетнамның Улус армиязының дээди командылалының төлээлекчилериниң беш офицерлерден тургустунган төлээлери бригада генералы Ван Тьен Дунг баштаан. Француз экспедиция корпузунуң дээди командылалының төлээлекчилериниң сес офицерлерден тургустунган төлээлерин полковник Ленье баштаан.

(СЭТА).

ГВАТЕМАЛАДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемаладан дыңнадыгларын алгаш көөрге, Гватемаланың чепсектиг тараачыннарының отрядтары «транспортче, чазаглыг оруктарже болгаш улуг эмес суурларже халдаашкыннарны кылып турар. «Шериг хунтазы халдаашкыннар чоруп турар районнарда чепсек тывылган тараачыннарны тудуп хоругдаарын болгаш чепсээн хураарын солдаттарга дужааган» деп корреспонденти бижип турар. Пуэрто-Барриостуң районунда партизаннарның ажыл-чорудулгазы онза идепкейлиг болуп турар.

(СЭТА).

Парижтиң парлалгазы Францияга даштыкы ыйыдыышкын дугайында

ПАРИЖ. «Европа армиязын» тургузарының дугайында керээни күштүг болдуруп бадылаарын дүргедедир сорулга-биле Францияже күштелип турар даштыкы ыйыышкыны француз парлалга дүвүрээзиниг тайылбырлап турар.

Ол ыйыышкын амгы үеде Вашинг. тондан, Лондондан болгаш Бооннан кээп турар деп политиктиг хайгаракчылар бир үн-биле демдеглеп турар. Францияны керээни бадылаарынче ыдалаар дээш база дагын эргиле коргудуушкунуун чулчуруп турарлар: бир эвес француз парламенти «европа армиязын» тургузарынга доп-дораан чөпшээрежилгезин бербес болза, хамаарышпас вермахтыны (фашист армия) катап тургузар дээрлер.

Аденауэрниң чоокта чаагы коргудуушкуннуг медеглелин АКШ-та ажыы-биле сеткил-ханыышкынныг хүлээп ап турган деп солуннар бижип турар. Ынчалза-даа ону Францияга сыр өскээр хүлээп алган. Аденауэр-биле чугаалажыышкыннар кылыр дээш даштыкы херектерниң статс-секретары Герэн де Бомонның Бониче баарының хуусаазын балдинмес үеже сонгаарладыр дугайында чазактың шиитпири ол медеглелди Францияга канчаар хүлээп алганының дугайын хереченлеп турар.

Солуннарның дыңнадып турарын ёзугаар алырга, ол шиитпир Бооннуң чагырыкчы бөлүктериниң таарзымас чоруун хайыктырган.

Париж керээни күштүг болдуруп бадылаттынары хамаан чокка Бооннуң Германияның «тускай эргезин» катап тургузарының айтырыгларының талазы-биле англи-америк чөвүлел хурал Англияның даштыкы херектер министерствозунга ажыттынганын француз парлалга дыңнадып турар.

Францияга алызындан эргежок чугула айтырыгларның дугайында чугаа чоруп турбуже, француз төлээлекчилерни ол чөвүлел хуралче чалаваанын солуннар кудараашкынныбиле демдеглеп турар. «Комба» солуннуң бижип турары болза:

«Француз чазак-биле түгле сүмележирлер. Францияга хамаарыштыр кичээнгейни болгаш ээллек чорукту эвээш көргүзүп турарының хараазыбиле: улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң политиказын чорударының эң дыңнангыр чепсектери болуп турар Боон биле Формоза англичээнарга болгаш американнарга Франциядан артык ажыктыг болганы ол эвес ийнен, деп айтырыг тыптып турар».

ССРЭ-ниң болгаш Англияның командаларының улустар аразының шыдыраа маргылдаазы эгелээн

ЛОНДОН. Июль 3-те Лондонда Кэкстон-Холлдуң бажыңында Совет Эвилелиниң болгаш Англияның командаларының аразында шыдыраа маргылдаазы эгелээн. Англияның командазының капитаны, делегей мастери Голомбек маргылдааны ажыттыышаан, совет шыдыраачыларга изиг байыр чедирген. Совет командадан капитаны гроссмейстер Керес совет шыдыраачыларны чүректиң ханызындан хүлээп алганы дээш англи шыдыраачыларга өөрүп четиргенин илередип, совет шыдыраа секциязының мурнундан англи команданың капитанынга «Найыралдың кубогун» тудускан.

Бирги салыышкын Москва шагыбиле он алды шак үжен ийи минута турда эгелээн. Александер—Смыслов, Голомбек — Бронштейн, Уэйд—Керес, Пенроз—Авербах, Броидбент—Геллер, Милнер-Бэрри—Петросян, Барден—Таймапов, Фейхерст—Болеславский олар ужурашканнар. Херээженнер командазының составынга Треннер—Кыкова, Саинакс—Зворыкина олар ужурашканнар.

(СЭТА).

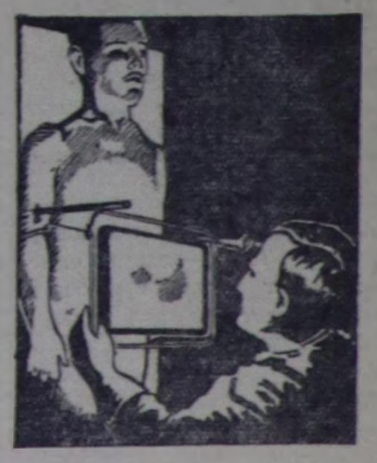
Харымсалгалыг редакторнуң орлакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РАК—ААР ААРЫГ

Ол аарыг шоолуг билдинмес демдектер-биле эгелээр.

Аарыгның тыптып турар үезинде аарышкын болгаш эът изнир чорук болбас.

Бо аарыг кижиге халдаанда даңгаяр-ла улут нуруузунда: **ижин, уруг савазы, көрек бестери, кызыл өөш, дорт шөйүндү, адаккы эрин аарып турар.**

Кижиге аарыг халаадангчыг азы чем чиирге кызыл өөш аарышкылыг, көрек безинге болгаш адаккы эринге селгек ийикпе, азы хераажен кижилер анаа эвес онзагай байдалы биле ангылаыышкынның апарган үезинде доп-дораан эмчиге баар херек.

Чылыг болгаш херел үндүрер металл аймаа хереггел-биле рентгеннин херелин дүүштүрген эмнээшкин аарыгны экиртип, кижини кадык кылып каар деп чүвени билип алыңар.

Чогуур үезинде эмнээшкин аарыг кижини кадык кылдыр экиртир.

Тыва областың санитар чыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харымсалгалыг редакторнуң 3—62, харымсалгалыг редакторнуң орлакчызының, партийжи аныгыралы, культура болгаш аныгырал коллективтериниң—3—88. харымсалгалыг секретарьның 3—68, пропаганда болгаш болзо ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа коллективтериниң, бухгалтериниң 4—98, ниитилел информация коллективиниң—3—65.

ТС—01923

культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1954 ИЮЛЬ 10 СУББОТА № 137 (3074)

өртээ го коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын польша чогаалчы Леон Кручковскийге тывысканы (1 арын).

УЛУГ АМЫДЫРАЛДЫҢ ЭЖИИНДЕ (1 арын).

БҮГҮ ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ (1 арын).

И. Базыр.—Организастыг болгаш кижизидикчи ажыл кошкак (2 арын).

СОВЕТ ТУРГУЗУГ (2 арын).

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ (2 арын).

А. Григорьев.—Школа септелгезинде ажыл эки организастатыган (3 арын).

К. Иванов. — ФЕЛЬЕТОН (3 арын).

А. Соловьева.—Шылгарангай чех чогаалчы (3 арын).

Чжоу Энь-лай биле Хо Ши Миниң аразында болган чугаалажыышкыннар дугайында (4 арын).

Вьетнамда ийи командылалдарның төлээлекчилериниң чугаалажыышкыннары (4 арын).

Францияның социалистиг партиязының съездизи (4 арын).

Профэвилелдер организацияларының ажылын бедик деңнелче

Совет профэвилелдер — коммунизминиң школазы, массаларның дайынчы организациялары болур. Күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга олар канчаардаа аажок улуг рольдуг болуп келген. ССРЭ-ниң профессионал эвилелдерининиң бо чылдың июньда болуп эрткен XI съездизиниң шиитпири, СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң съездиге чедирген байыры, база съездиниң аңаа харыы байыры—ол төөгүлүг документилер болза, бистиң совет профэвилелдеривистиң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болган. Профэвилел организациялары амгы үеде боттарының ажылын амыдыралчы сорулгаларже улам чоокшуладып турарлар. Ол дутайын бистиң Тыва областың чамдык эки ажылдыг профэвилел организацияларының дуржулгазы база-ла бадыткап турар.

Кызылдың харылзаа конторазында профэвилел комитеди харылзаачылар ортузунга социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ында партия организациязының идегелдиг дузалакчызы болу берген. Ында көскү агитацияны эки организастаан. Профэвилел организациязы парторганизация-биле кады социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин хынаарынга активти киришкирип, ооң түннелин комитеттиң уралынга чугаалажып турар. Чарыштың мурнакчыларын үргүлчү демдеглеп, шаңналдарга киирип, хүндүлел самбыразынга илередип келген. Цехтер аразында шилчиир Кызыл тукту тургускан.

Бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринче, социалистиг экономиканың курлавырларын эң-доду ажылдаарынче ажылчы чоннарның идепкейин болгаш энергизын шак ынчаар угландырбышаан, үлетпүрге, транспортка, машина-трактор станцияларынга, совхозтарга болгаш колхозтарга социалистиг чарышты доктаамал организастаары профэвилелдер организацияларының эң-не чугула сорулгазы. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш техниканы эң эки ажыглаар дээш, продукцияның бот-үнезин чиигедир база шынарын бедидер дээш бүгү улустуң шимчээшкинин үргүлчү баштаар, үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының дуржулгазын бүгү-ле хемчеглер-биле деткиир болгаш нептередир, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедирер дээш дузалаар, күш-ажыл чурумун бүгү ажыл-ишчилер эки сагаан турарынга сагыш салыр ужурлуг.

Социалистиг чарыш—чогаадыкчы болгаш дириг ажыл болур. Ону ёзу барымдаалап көөр чорукту болдурбас. Ындыг турбуже Бин-Хем райүлетпүр комбинадында социалистиг чарыштың удуртулгазы деп-дин кошкаан. Ында профэвилел организациязының даргазы эш Кокин комбинатка мурнакчыларның дуржулгазын нептередир, социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин контрольдаар болгаш организастаар талазы-биле чүнү-даа кылбайн турар. Ажылчыларның коммунистиг кижизидилгезиниң школазы болур бүдүрүлгениң чөвүлел хуралдарын чыылдырары ында шуут уттунган. Комбинаттың чартык чылда бүдүрүлге планы ыракта-ла чедир күүсетинмээн. Ынчаарга районнуң профэвилел комитеди ол бүдүрүлгениң хожудап турарының чылдагаанын бичии-даа сонуургавааи.

Кызылдың ыяш заводу хожудангай ажылдап турар бүдүрүлгелерниң бирээзи. Ында профэвилел комитеди (даргазы эш Попов) күш-ажылдың организациязын экижиде-ринче кичээнгей салбаан. Заводта күш-ажылдың үёдү багай тургустунган. Социалистиг чарышты чүгле хүлээлгелер алыры-биле кызыгаарлаан, а ооң күүселдези дээш бодунуң шугуму-биле хүн-бүрү организакчы ажылды чорударын сонуургаваан.

Ынчаарга областың профэвилелдер чөвүлели, ооң президиуму райүлетпүр комбинаттарында болгаш Кызылдың бүдүрүлгелеринде, совет албан черлеринде профэвилел организацияларының ажылы-биле эки таныш эвес, оларның чергеле-терелгелерин-даа билбес. Профэвилелдериниң эвилелдер аразының үшкү область конференциязының шиитпириниң чер-черде күүселдезиниң контролю чорутунмайн турар. Ажылдың шак ындыг эрги, бюократсыг стилинден областың профэвилелдер чөвүлелиниң ам-даа адырлып чадап турарынга моон соңгаар канчап-даа эптежир аргажок.

Профэвилелдер организацияларының бүгү ажыл-чорудулгазы массаларны бүзүредириниң методунга үндезилээш тургустунар ужурлуг. Кол кичээнгейни бот-шүгүмчүлелди болгаш ыланғыя адаандан өрү шүгүмчүлелди калбаа-биле нептередиринче, ажылчы чоннарның хереглелдерин болгаш негелделерин дыңнангыры-биле көөрүнче утландырар херек. Күш-ажылдың шын организациязы, ооң айыыл чок чоруун хандырары болгаш ажыл төлевирин шын чорудары дээш контрольду кылыры профэвилелдер организацияларының кичээнгейиниң төвүнде турар ужурлуг.

Областың профэвилел организациялырының бо чылын болуп эрткилээн конференциялары ажылды экижиндеринче утланган чугулг шиитпирлерни үндүргүлээн. Ол бүгү болгаш өске-даа шиитпирлерниң база айтыышкыннарның күүселдезинге хынналдаже, боттуг организакчы ажылче күштерни шиитпирлинбиле мөөнүүзүн чугула.

Туран МТС-тиң ажылчын комитеди (даргазы эш Седых) бодунуң организас-массалыг ажылын элээн экижиткен. Ынчалза-даа областың көдээ черлеринде профэвилел ажылы дыка куду деңнелдиг болбушаан турар. Школаларда, колхозтарда, МТС-терде, культура албан черлеринде ажылдап турар профэвилел кежигүннери көдээ суур бүрүзүнде бар. Ынчалза-даа олар эвээш болуп, кайы бир чаңгыс организацияда каттыжып турарлар. Херек кырында оларның-биле кым-даа ажылдавайн турар фактылар хөй. Профэвилел райкомнары профэвилел кежигүннери эвээш болуп турар колхозчу суурларга эвилелдер аразының профбөлүктерин тургузуп, оларны хүн-бүрү удуртуп, организас талазы-биле быжыглаар хемчеглерни алыры чугула. Профэвилел организацияларының хүрээлеңин доктаамал өстүрер херек.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажыл-агыйының күштүг көдүрлүүшкүнүнүң сорулгазы—профэвилелдериниң хан-дамырындан тудуш херээ болур. Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидери, нинтиниң мал ажылын улам ыңай көдүрери болза, көдээниң социалистиг чарыжының кол лозунгузу болу берген. Дүжүт ажаап алышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин үлегерлиг эрттиреринге профэвилелдер организацияларының калбак активиниң күжүн мобилизастаарын СЭКП ТК-ниң июнь Пленуму база негээн. Маңаа көдээниң профэвилел организацияларының баш бурунгаар организакчы ажылы негетинип турар. Ооң-биле кады культура-чыдыышкын, күш-культура ажылдарын массалыг болдурарын профэвилелдер организациялары чедип алыр херек.

Бистиң профэвилел организацияларывыс Коммунистиг партияның шынчы дузалакчылары болурун чаа-чаа чедишкиннер-биле бүзүредирлер.

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш" делегейниң Сталинчы шаңналын польша чогаалчы Леон Кручковскийге тывысканы

Июль 5-те Кремльдиң Свердловский залынга «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын польша чогаалчы Леон Кручковскийге тывыскан. Шаңналдың байырлыг тыпсыышкынынга найыслалдың хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, Москваның фабрикаларының болгаш заводтарының ажылчыннары, эртемнин, литератураның болгаш уран-чүүлдүк ажылдакчылары олурушканнар.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналының талазы-биле комитеттиң кежигүнү чогаалчы И. Г. Эренбург Леон Кручковскийге дипломну болгаш алдын медальды тывыспышаан, ооң хүндүлүг шаңнал-биле шаңнатканынга изин-биле байыр чедирген.

Тайбың камгалалының совет комитединиң даргазының оралакчызы кинорежиссёру С. А. Герасимов, ССРЭ-ниң совет чогаалчылар Эвилелиниң баштаар черииң секретары К. М. Симонов, совет херээженнерниң антифашистиг комитединиң төлээлекчизи З. П. Троицкая болгаш театр ажылдакчызы Ю. А. Завадский олар байыр чедирип чүве чугааланнаар.

Ооң соонда Леон Кручковский харыы сөс алган.

Ооң чугаалааны болза:—Амгы үениң чогаалчызынга болгаш хөй-ниити ажылдакчызынга эң-не өөрүшкүлүг болуушкун болур улуг шаңнал мээң үлүүмге таварышкан.

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналының лауреады атты меңээ тывысканын улам эки болгаш шуут шынзыгар төлээде, бодумнуң күжүм-биле болгаш аргаларым-биле бүгү-ле чүвени кылырымны силер олуржуп турукарда, улуг совет улустуң төлээлекчилери олуржуп турунда бо улуг шаңналды ап тура таңгыраглаарымны бөгүн меңээ чөпшээреп көрүнер, эргим өнүктер.

Леон Кручковский делегейниң бүгү улустарының аразында найыралга алдар болдурган йөрээлдерни салган.

(СЭТА).

УЛУГ АМЫДЫРАЛДЫҢ ЭЖИИНДЕ

Москваның ортумак школаларының медаль алгаларының болгаш доозукчуларының Кремльге болган кежээлери

Июль 5-те Кызыл шөл аныяксый берген көстүп турган. Найыслалдың ортумак школаларының медаль алганнарының болгаш доозукчуларының кежээзинче чүс-чүс оолдар болгаш кыстар баары-биле Кремльче чоруп турганнар.

Кежээкиниң чедн шакта Кремльдиң Улуг Ордузунга чоокта чаа-ла школачылар турганнар болгаш башкылар, партия, комсомол ажылдакчылары чыылганнар.

РСФСР-ниң Чырыдыышкын министри А. И. Каиров, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы З. К. Краснова олар аныяктарга чагыг чугаалар кылган. Комсомолчуларның болгаш аныяктарның мурнундан ВЛКСМ ТК-ниң секретары З. П. Туманова чүве чугаалаан.

Москваның школалар доозукчулары, алдын медальдар-биле шаңнатканнар Юлия Щеглова болгаш Олег Храпченко олар чүве чугааланнаар. Юлия Щегловаңың чугаалааны: бо хүн болза, биске кезээде уттундурбас артып калыр. Бистер чырыткылыг улуг амыдыралдың эжиинде бис. Аңаа чедер кылдыр бисти совет школа белеткээн. Ол биске билиглерни берген, кижилерни болгаш оларның күш-ажылын хүндүлээр чорукка бисти өөреткен, найыралдыг коллектив кылдыр каттыштырган. Бистер школалардан чоруп тура хамыкты мурнай төрээн Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четиргенивисти илередип тур бис.

Олег Храпченко өнүктериниң сеткил сагыжын илереткен. Ол мынча деп чугаалаан:

—Коммунизминиң ёзулуг тургузукчулары болурувусту, күштүг, эрес-дидим, үлегерлиг болгаш күш-ажылга ынак болурувусту таңгыраглап тур бис. Төрээн чурттуң сагыш салыышкынынга хөй-хөй дапкыр шынзыктырар бис.

Кремль Ордузунуң бүгү залдарынга аныяктар дыка үр хөглешкеннер. Кежээниң киржикчилеринге уран-чүүл мастерлериниң улуг концерти көргүскен.

* * *

Июльдуң хүнүнге чайыннанган Кремльдиң аллеялары болгаш шөлдери июль 6-да найыслалдың ортумак школаларын доозуп үнген оолдар болгаш кыстар-биле долдунган турган. Катыы-хөглер, келир өөредилгезиниң болгаш ажылының дугайында чугаалар дыңналып турган.

Кежээкиниң 7 шакта Кремльдиң Улуг Ордузунга Москва школаларын доозуп үнген медальдыгларның хуралы болган.

РСФСР-ниң Чырыдыышкын министриниң оралакчызы П. В. Зимин, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы А. Е. Лысякова, ВЛКСМ-ниң Москва хоорай комитединиң секретары Г. Я. Тимофеева олар өөредилге чылының доозулганы-биле холбаштыр хуралдың киржикчилерине байыр чедиргеннер болгаш оларның моон соңгааргы амыдыралынга, өөредилгезинге болгаш ажылынга чеднишкиннерлиг болуруң күзээннер.

Доозуп үнүкчүлерниң мурнундан алдын медальдар-биле шаңнатканнар Юрий Кривоносов, Эмма Федосеева болгаш Борис Шалунов олар чүве үеде тургузукчулары—өзүп олурар аныяк салгакчылар дугайында сагыш салыышкын дээш Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четиргенин олар сеткил-сагыжының ханызындан илереткеннер.

Кежээниң киржикчилериниге концерт көргүскен.

(СЭТА).

Областың ховуларында

ТАРЛАГ. (Телефон-биле). Бин-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери сиген белеткээриниң ажылынче июль 2-де 40 кижи 2 бригада болуп, организастыг киргеи. Ол бригадаларда аттың сиген кезер 9 машиналарын болгаш 10 дырбаалтарын бижыглаан. Сигеннин үнүжүн көрүп тургаш, чоокку үеде бир трактордуң база киирер деп турар. Кезилде бригадалары баштайгы үш хоюкта 27 гектарның сигенин кестирип, кургаткан.

Партия, комсомол организацияларының агитаторлары беседа болгаш солун номчулгаларын доктаамал чорудуп, хана солуннарын, агитхуудустарны болгаш көргүзүг самбыраларын организастаан. База тус-тус кижилериниң аразынга социалистиг чарышты калбартып, мурнакчыларның дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылдарны күштелдирген.

* * *

Кызыл районнуң «Баян-Хем» колхозу 75 гектар суттаттыг черде сиген кезилдезинче кирген. Сиген шөлүнде 27 колхозчулар аттың сигеи кестирер 3 машиназы, 2 дырбаалбиле болгаш 10 аът-биле ажылдап турар. Олар июль 6-га чедир 26 гектар черниң сигенин кеспишаан, бир сараатты тургускан.

Машинистер Дамбаа, Комбу олар хүнде 3 гектар черниң сигенин кезер тургаш, 4 гектар черни кестирип, бөлүкчүлер Салчак, Биче-оол сиген бөлер дырбаалбиле хүнде 6 гектар черниң сигенин бөлер нормалыг тургаш, 6,5 гектар черниң сигенин бөлүп турар. Колхоз чазын 13 гектар сиген кезер чаа черниң дажын, ыяжын аштап арыглаан, ам ооң сигенин кезип, ажаап алыр.

Сиген ажаап алышкынында ажылдап турар колхозчуларның орүүнде агитас-массалыг ажыл кадарган, агитаторлар агитхуудусту үндүрүп турар.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң суггарыкчылары боттарынга онаашкан тарааларның ийиги суггарылгазын доосканнар. Олар суг барбас деспектелчек чамдык черлерни хандыр казып, арыктарны кылгаш, ону дамчыштыр тараа шөлүнче сугну дескизи-биле бадырып турган.

Хову бригадаларында С. Норбу 35 гектар, О. Кажыкпан 30 гектар, С. Даажымба 50 гектар, Байлаң 60 гектар, Соскур-оол 50 гектар кызылтестың ийиги суггарылгазын доосканш, ам үшкү суггарылгазынче киргеи. Чогуур үелерде суггартынган тараалар бедик үнген болгаш оларның бажы чемгир, чаагай болуп турар.

СЭКП Тыва обкомунуң үшкү пленуму

Июль 6-да СЭКП-ниң Тыва обкомунуң үшкү пленуму болган. СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунуң түңнелдериниң болгаш бедик дүжүттү өстүрер, мал чеён белеткээр болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээр планны күүседирин хандырар талазы-биле областың партия организациязының сорулгаларының дугайында СЭКП обкомунуң секретары эш С. К. Токаның илеткелин дыңнаан болгаш чугаалашкан.

Илеткелдиң талазы-биле 16 кижи санал берген.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле пленум делгеренгей доктаалды хүлээп алган.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Картофель болгаш ногаа павильону

Павильоннуң төп залында: «Сорулга болза, картофель болгаш ногаа бүдүрүлдезин чоокку ийи—үш чылдарда чүгле хоорайларның, үлетпүр төптеринiң чонунуң, болбаазырадып ажылдаар үлетпүрүнүң хереглелдерин эвес, харын мал ажылының картофель талазы-биле хереглелин бүрүнүбиле хандырган турар хемчээлге чедирер болур» —деп биижиглеп каракка көстү бээр.

СЭКП ТК-ниң сентябрь Пленумунуң салганы ол сорулганы канчаар эки болгаш дүргеи шиитпирлээрил дээрзин павильоннуң стендазы чугаалап турар.

Механизастаашкын —картофелдиң дүжүттүүн көдүрериңе шиитпирлиг күш, ногаалар бүдүрүлгезин көвүдедириниң үндезини болур. Диаграммалар мындыг чүүлдерни көргүзүп турар: бо чылын картофельдиң дөрбелчин-ханакарактальчак олуртулгазынга хереглээр 20 муң машиналарны бүдүрүп үндүрген, а 1955 чылда оларны 25 муңну кылып үндүрген турар. Культиваторларның — коптарыкчыларның, тарып олуртур тракторларның, картофель ажаап алыр комбайннарның, ол ышкаш ногаа культураларын болбаазырадырынга хереглээр янзы-бүрү машиналарның бүдүрүп үндүрүүшкүнү дыка көвүдээр.

Картофель өстүрүлгезин механизастаары дээрге, хамыктың мурнунда ооң олуртулгазының аргазының дугайында айтырыг болур. Павильонда эккеп делгээн чуруктар болгаш диаграммалар картофель олуртулгазының дөрбелчин-ханакарактальчак аргазының техниказы-биле тодаргай таныштырар, ол депшилгелиг агротехниктиг аргалың артык күштүг чүүлдериниң дугайын чугаалап турар. Картофельдиң олуртулгазын, болбаазырадылгазын, ажаап алышкынын бүрүнү-биле механизастаан Липецк областың «Полибино» совхозунуң стендазы павильон-биле кожа туруп турар. Совхозта картофель 236 гектар шөлде, картофельдиң лүжүдү сөөлгү ийи чылдың дургузунда ортумаа-биле 178 центнер болган.

Москва чоогунуң мурнакчы картофель ажылдакчылары — Коломенск районда Кызыл Армия аттыг колхозтуң звено удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. И. Дианова, Можайскиниң «Майское утро» колхозунуң звено удуртукчузу Е. Н. Авсиевич олар гектардан-на 300—350 центнер бедик дүжүттерни чедип алганнар. Калуга областың Перемышль районнуң Фрунзе аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бригадири Н. П. Лысова 10 гектардан ортумаа-биле 420 центнер клубеньнерни ажаап алган. Павильонда делгеп көргүскен материалдар оларның ажыглап турары агротехниктиг аргалары-биле тодаргай таныштырар.

Механизастаашкынны билдиглиг ажыглаарының ачызы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү кайы хире өзүп турарын . Москва областың «Большевик» совхозунуң чижээнден көрүп болур. Ол ажыл-агыйда ногаа ажылында ажылдап турар ажылчын бүрүзү ортумаа-биле 823 центнер ногааларны өстүрген. Москва областың Орехово-Зуево районнуң «Социализминиң өзүмнери» колхозка помидорларны анаа олуртуп тарып турар үеде бир гектарны болбаазырадырынга 52 кижи-хүн чарыгдатынып турган болза, дөрбелчин-ханакаракталчак олуртулга үезинде ийи катап эвээш кижи-хүннер чарыгдатынар болза, Москваның нефть болбаазырадыр заводунуң директору Д. В. Иванюков болгаш Ухтомск районнуң 3-кү бешчыл аттыг колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. П. Петриков олар болган Заводтуң ажылдадып каапкан чылынга кожа турар дөрт ажыл-агыйларга 85 муң дөрбелчин метр нинти шөлдүг теплицалар, парниктер болгаш чылыглаан хөрзүнүүң участоктары ажылдаан турар. Ажылдаткан чылыгны ажыглаарының эгелекчилериниң бирээзи болза, Москваның нефть болбаазырадыр заводунуң директору Д. В. Иванюков болгаш Ухтомск районнуң Ворошилов аттыг колхозу эрте бижар ногааларны ажык хөрзүнге өстүрер талазы-биле алдаржып турар. Ол колхозтуң стендазы ногаа ажылдакчыларынга улуг сонуургалды көргүзер.

Хоорайларны болгаш үлетпүр төптерин долгандыр теплицаларны болгаш парниктерни калбак хемчээлге тудуп турар. Колхозтар болгаш совхозтар оларның одаашкынынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң чылының артынчыларын ажыглап эгелей берген вер. Ажылдадып каапкан чылыгны ажыглаарының эгелекчилериниң бирээзи болза, Москваның нефть болбаазырадыр заводунуң директору Д. В. Иванюков болгаш Ухтомск районнуң 3-кү бешчыл аттыг колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. П. Петриков олар болган Заводтуң ажылдадып каапкан чылынга кожа турар дөрт ажыл-агыйларга 85 муң дөрбелчин метр нинти шөлдүг теплицалар, парниктер болгаш чылыглаан хөрзүнүүң участоктары ажылдаан турар. Ажылдаткан чылыгны ажыглаарының эгелекчилериниң бирээзи болза, Москваның нефть болбаазырадыр заводунуң директору Д. В. Иванюков болгаш Ухтомск районнуң Ворошилов аттыг колхозу эрте бижар ногааларны ажык хөрзүнге өстүрер талазы-биле алдаржып турар. Ол колхозтуң стендазы ногаа ажылдакчыларынга улуг сонуургалды көргүзер.

Хоорайларны болгаш үлетпүр төптерин долгандыр теплицаларны болгаш парниктерни калбак хемчээлге тудуп турар. Колхозтар болгаш совхозтар оларның одаашкынынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң чылының артынчыларын ажыглап эгелей берген вер. Ажылдадып каапкан чылыгны ажыглаарының эгелекчилериниң бирээзи болза, Москваның нефть болбаазырадыр заводунуң директору Д. В. Иванюков болгаш Ухтомск районнуң 3-кү бешчыл аттыг колхозтуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. П. Петриков олар болган Заводтуң ажылдадып каапкан чылынга кожа турар дөрт ажыл-агыйларга 85 муң дөрбелчин метр нинти шөлдүг теплицалар, парниктер болгаш чылыглаан хөрзүнүүң участоктары ажылдаан турар. Ажылдатк

Организастыг болгаш кижизидикчи ажыл кошкак

Чоокта чаа СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң пленуму районда «Тинлелге» колхозтуң тудуг бригадазының ажылынга партийжи удуртулганың байдалының дугайында колхозтуң партия организациязының секретары эш Сарыг-оолдуң илеткелин чугаалашкан.

Тудуг бригадазынга организакчы болгаш кижизидикчи ажылды ол парторганизация дыка кошкаткының пленумунуң киржикчилери шүгүмчүлээн. Бригадада 20 коммунистер ажылдап турар. Оларның авангардчы ролюн бедитпээн. Ылаңгыя коммунист эш Девилдей багай ажылдап, амгы үеде чүгле 3 күш-хүнүн ажылдап алган болуп турар.

Тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажылды болгаш социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ында партия бөлүү (организакчызы эш Сандакпаа) багай ажылдаан. Ынчаарга партия организациязы колхоз бүдүрүлгезинге партбөлүктүң организакчы ролюн, аңда даянып ажылдаарын үнелеп көрбээн, ооң ажылынга практиктиг хөй-иргелээн, харын партбөлүктүң организакчызын СЭКП райкомунуң тудуунче чорудупкан болган. Тудут бригадазының өске-даа киржикчилери доктаамал эвес ажылдап турар. Бригадага агитация ажылы кошкак чоруп келген.

Мыйдыг четпестерниң түннелинде, бригада бо чылын чурттапганың 19 бажыңнарын тудар тургаш, чүгле 5 бажыңнарны шала туткан. Өске тудугларның темпизи оон-даа оожум чоруп келген.

Колхоз тудуунга МТС база четпес дузалажып турарын пленум демдеглээн. Районнуң көдээ болгаш колхозтар тудуунуң килдизиниң эргелекчизи эш Анфиловтуң боттуг удуртулгазы ол бригадага билдинмейн турар.

Пленум ол ышкаш өске-даа колхозтарда тудуг ажылының темпизи дыка оожум чоруп турарын маңаа холбаштырып демдеглээн. Ылаңгыя Сталин аттыг колхозта пилорама дыка үр үениң дургузунда ажыглалче кирбейн чыдар.

Ол илерээн четпестерни узуткаары, бүгү колхозтарның тудуг бригадаларынга партийжи удуртулганы экижидери соңгаарлатынмас сорулга болур.

И. БАЗЫР.

Хана солунун колхозчу бүдүрүлгеже угландырар

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозта «Искра» деп хана солуну бар. Ону ай санында 2 катап үндүрерин партия эге организациязы шиитпирлээн турган. Ол херек кырында ынчаар боттанмайн турар.

Бо чылдың эгезинден бээр ол хана солун байыр хүннерин барымдаалап чүгле 7 удаа шынар чок. колхозчу амыдыралдан хоорук байдалдыг үнген. Хана солунга үнүп турар материалдарны колхоз бүдүрүлгези-биле холбаштырарын, мурнакчы колхозчуларның дуржулгазын үргүлчү илередирин, күш-ажылдың чурумун үрээр фактыларга удур шиитпирлиг демисежирин ол хана солуннуң номчукчулары күзеп турар.

Хана солуннуң редактору колхозчу массалар-биле хүн-бүрү харылсаалыг болур ужурлуг. Ынчаарга ол хана солуннуң редактору колхозчуларга билдинмейн турар. Бо чылдың баштайгы дугаарларын район төвүнден келгилээн сургакчылар, колхозчулар Артына, Дагба олар үндүрүлээн. Колхозтуң хүндүлел болгаш көргүзүг самбыралары шуут үнместээн. Хана солуннуң үндүрүлгезин шак ынчаар ёзу барымдаалап, чаяргаарлаашкынга киирер чорукту, кескү агитацияның ролюн үнелевес чорукту колхозтуң партия организациязы болдурбас ужурлуг.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Кур болгаш куруккан чер аңдарылгазы

Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунда кур болгаш куруккан черлер эвээш эвес. Ол черлер чөп ажыглалга киргеи тудум-на хөй үнүш-дүжүттүг бээр. Колхоз көдээ ажыл-агыйның кайгамчык чаа техниказы-биле хандыртынган.

МТС-тиң трактор бригадазы биле колхозтуң хову бригадазының кады ажылдажылгазы чөп организастатыган, ынчангаш 1300 гектар чайгы, ооң иштинде 500 гектар кур болгаш куруккан чер аңдарылгазы ажылдап кылдынган. Оон аңгыда эң эки 900 гектар күскү чер аңдарылгазы чогуур хуусаада чорутунган турар. Ону чедип алырының аргалары бар. Колхоз эң эки кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип, суттаттыг черниң шөлүн калбартып, агротехниктиг хемчеглерни эки ажылдап турганы, бүгү тараа культураларының дүжүттүүн 20 хуудан эвээш эвес көвүдедир. Колхозтуң тарылга шөлү 1955 чылда бо чылдыындан бүдүн чартык катап хөй калбарар, азы 2200 гектар тараа культураларын, ооң иштинде 1500 гектар кызылтасты тараан турар.

Г. КОВАЛЕВ.

Москва области

Луховицкий районнуң Сталин аттыг колхозу—чуртта мурнакчы колхозтарның бирээзи. Сөөлгү дөрт чылдарда ол колхоз малга үш кажааларны, ийи силос суургаларын, куш кажаазын, картофель ажаар черни, гаражты болгаш өске-даа бүдүрүлге оран-бажыңнарын туткан.

Чурукта: Колхозтуң автогаражының чанында.

Фото Д. Носовтуу СЭТА-ның прессклишези.

Чогаалчылар-биле ужуражыышкын

Июль 7-де Кызылдың башкы институдунга чогаалчылар-биле ужуражыышкын кежээзи болуп эрткен. Ол кежээге хоорайның хөй-нимти организацияларының төлөэлекчилери, студентилер болгаш бүдүрүлгелерниң ажылчыннары олурушканнар.

Ужуражылга кежээзин Совет чогаалчылар эвилелиниң тыва салбырының харысалгалыг секретары О. Саган-оол кыска сөс-биле ажыткаш, областың чогаалчыларының хуралынга москвачы чогаалчылар Алексей Кожевников, Даниил Романенко, красноярскийжи шүлүкчү Игнат Рождественский, хакас чогаалчы Михаил Кильчичаков олардың келгенин болгаш олар-биле бо ужуражылга кежээзин тургусканын дыннаткан.

Дараазында чогаалчы Даниил Романенкога сөс берген. Ол бодунуң чугаазынга совет литератураның кайгамчыктыг хөгжүлдезиниң дугайын характерлеп чугаалаан болгаш совет чогаалчыларның моон соңгааргы сорулгаларны чугаалаан.

Ооң соонда Сталиннчы шаңналдың лауреады чогаалчы Алексей Кожевников иидир кырынга үнүп келгеш, бодунуң чогаал ажылының дугайын, ыланғыя Хакассияның амыдыралын көргүзүп турар «Дириг суг» деп чогаалын канчаар бижээнин чугаалаан.

Дараазында тыва шүлүкчү Байкара Ховенмей бодунуң «Улуг час» деп шүлүүн номчаан. Хакассияның чогаалчызы Михаил Кильчичаков «Мээң Хакассиям», «Ийи хемнер дугайында тоол», «Ак чечек» деп шүлүктерин орус болгаш хакас дылдарга номчаан.

Красноярскийниң шүлүкчүзү Игнат Рождественский Саян дугайында лириктиг шүлүктерин, Тыва дугайында шүлүүн номчаан.

Чогаалчылар-биле ужуражыышкын кежээзи дыка солун болуп эрткен. Залга диңмиттиг адыш часкаашкыннары удаа-дараа болуп турган.

Чогаалчыларга көргүскен изиг байыр дээш чогаалчы Романенко өөрүп четиргенин илереткен.

Областың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының эргелекчизи эш Черниговцева номчукчуларның мурнундан чогаалчыларга байыр чедирген

Суурнуң чурттакчыларының оргузунда бижик өөредилгезин организастаан

Эрзин районнуң Нарында бүдүрүлге черинде ажылдап турар чурттакчы чонның ортузунда бижик өөредилгези организастатыган. Ында бижик билбестерниң бөлүмүнде 9 кижи, биче билирлерде 15 кижи өөренип турар. Олар чеди хонук иштинде 2 катап кичээлдеп турар. Ооң башкылары болгаш өөреникчилери Совет Тыванның 10 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш чүткүлдүг өөренип турарлар.

Ындыг болза-даа районнуң улус өөредилге килдизиниң талазындан ол бөлүмнерниң ажылыта практиктиг дузаламчыны көргүспейн турар болгаш үжүглелдер, саазый, карандаштар-биле хандырбайн турар.

К. ӨЛЗЕЙ.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Колхозтар тудуунуң дугайын район Совединиң сессиязынга чугаалашкан

Чоокта чаа Кызылдың район Совединиң сесски сессиязы болуп эрткен. Районда колхозтар тудуунуң чартык чылда чоруп келген түннелин сессиянга чугаалашкан.

Районда колхозтар тудуу багай чоруп турарын депутаттар чидинбиле шүгүмчүлээнер. 1954 чылда районга ниитизи-биле чурттаганың 140 бажыңнарын тудары планда көрдүнген. Ооң чүгле 22 хуузу, мал кажааларының чүгле 8 хуузу тутгунган.

«ТАРН 12 съездизи» колхоз (даргазы эш Черкашин) тудут ыяжын белеткээриниң планын 25-де хуу күүсеткен болгаш эрткен чылын чедир туттунмаан 2 бажыңны безин дооспаан. Бо чылын кандыг-даа тудут чорутунмаган.

Райкүүском, районнуң көдээ болгаш колхозтар тудуунуң килдизи колхозчуларның сууржуң чурттагаже шилчилгезиниң темпизин дүргедедириниң чугула айтырыын үнелевейн келген, колхозтар тудуун багай удурткан деп сессия санаан. Тудуг бригадаларын доктаамал ажылдаар кижилер-биле быжыглаваан. Бригаларда күш-ажылдың чуруму сандаргай байдалда тургустунган. Тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажыл чорутунмайн келген.

Районуң колхозтарының тудуун сайзырадырынга күрүлеңниң берген чээлизиниң чүгле 25 хуузу ажыглатынган. Районуң тудут килдизиниң эргелекчизи эш Калинин колхозтарның тудут бригадаларынга кандыг-даа дузаламчы көргүспейн келген.

Райкүүском (даргазы эш Караоол) колхоз тудуунуң дутайында хөй-ле шиитпирлерни үндүрүп келген, а ынчалза-даа дириг, организакчы ажыл чок болганда, шиитпирлер күүселде чок болуп арткылаан.

К. ХЕРТЕК.

Колхозка күш-ажыл организациязын шын тургузары дээш

Колхозка күш-ажылдың организациязын экижидери, ооң бүдүрүкчүлүүн бедидери бүгү колхозчуларны бай-шыдалгыр амыдыралдыг болдурарының чугула чүүлү болур.

Чөөн-Хемчик районнуң Ийме көдээ Соведи чоокта чаа ол айтырыгны бодумуң сессиязынга чугаалашкан. Колхозта күш-ажыл организациязының байдалының дугайында илеткелди Ленин аттыг колхозтуң даргазы эш Зыков кылган.

Колхозтуң баштаар черн бүгү күш-ажыл кылып шыдаар колхозчуларны колхоз бүдүрүлгезинче ам-даа бүрүн хаара тутпайн турарын көдээ Советтиң депутаттары тодаргай фактыларга илередип шүгүмчүлээн.

Күш-ажыл кылып болур бүгү 405 колхозчуларның иштинден чүгле 269 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүседип турар, а 105 кижи чартык чылдың күш-хүнүнүң минимумун чедир күүсетпээн болгаш 31 колхозчулар колхоз бүдүрүлгезинге шуут киришпээн.

Колхозтуң баштаар черн кижилерни бригадаларга доктаамал ажылдаар кылдыр быжыглавайн келген. Колхозчуларны бир бригададан өске бригадаже солуштурар чорук күш-ажылдың чурумун кошкаткан болгаш бүдүрүкчүлүүн чавызаткан.

Колхозта социалистиг чарыш багай организастатыган. Бригадаларда болгаш фермаларда мурнакчы ажылдыг тудугжулар, малчыннар болгаш тараажылар хөй. Оларның ажылының дуржулгазын бүгү колхозчуларга неттередир ажыл чорутунмаан.

Колхоз бүдүрүлгезинде күш-ажылдың үчёду четпес тургустунган. Бухгалтер эш Идам-Сат колхозчуларның күш-хүнүнүң санаашкынын эки хынавайн турарын депутаттар шыңгыы шүгүмчүлээн.

Ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчуларның күш-ажылының продукциязы-биле амыдыраарын бодап турар чалгаа кижилериң санынга эштер Т. Ак-Хуна, М. Кызылдыр, О. Сүктерек, О. Бүрбү, М. Херел, С. Саскал, С. Байлак, О. Алашык, О. Шактар-Сүрүң болгаш оон-даа өскелер каттыжар. Оларны колхоз бүдүрүлгезиниң ажылына киириштирериниң шыңгыы хемчеглери чорутунмаан.

Ол бүгү четпестерни узуткаарын, колхозчу массалар ортузунга масса-политиктиг ажылдарны күштелдирерин көдээ Советтиң сессиязы колхозтуң баштаар черкиден негээн.

М. ШААЛЫЙ.

Суур Соведи шеф организастаан

Бай-Тайга районнуң Тээлэ суур Совединиң даргазы эш Оңгай-оолдуң организастааны-биле Молотов аттыг колхозтуң тудуунга бир хүнүң шеф ажылы чорутуиган. Шефке колдуунда бызанчылар киришкен.

Олар 10 чурттапга бажыңнарының адакты, үстүкү ооргаларын шуптузун салган болгаш чеди чыл школазының бажыңының крышазын кылып дооскан.

С. КҮДЕРЕК.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Белорус ССР-ниң павильону

Сноп болгаш венокту бедик көдүрүп алган херээжен колхозчунуң маға-бодунуң алдынпап каан скульптуразы-биле чаагайжаан Белоруссияның павильонунуң дөрт кырлыг суургазы кайы ыяктан-на көстүп турар. Павильоннуң архитектуразы бүгү талазы-биле шылгарангай, онза нарын хевирлер-биле тудуп тургустунган, ол чорук бажыңга аянныг болгаш байырланчыг шинчини киирип турар. Эжиинде республиканың алдынпап каан сүлдезин болгаш туктарын аскан шимелделиг калбак ыяшты быжыглап кадаан. Ооң оң, солагай талаларында Белоруссияны фашистиг эжелелден хостаан Совет Армиязының партизанның, ажылчыннарның болгаш күш-ажылчы тараачынарның бузулбас эвилелин быжыы-биле хереченлеп турар ажылчынның база херээжен колхозчунуң скульптурлуг таарыштырылгалары бар. Мурнуу таланың дал ортузунда 1939 чылда көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниге чедиишкиниг болганы дээш республиканың алганы хүндүлүг хавыяа—Ленин ордени бар.

Павильонче киирер эжик байлак шиметинген. Мурнуу талазында — ийи одуруг колонналар бар. Колонналың ындында колонналар-биле шак ынчаалдыр шиметинген бажыңчыгаш бар. Колонналар болза, дириг чечектер дизиглери-биле, чимистер, каттар, өңгүр, деп-дески оомалдар-биле болгаш белорус национал угулзаларның чечек долгактары-биле каастатынган. Мурнуу талада чартык дээрбекти унналтыр бодунуң Ада-чурттунга, Коммунистиг партиязынга алдар тудуп, бараалгап турар белорус улусту чуруп көргүскен бижиделенчек калбак хаажылар шөйлүп чоруткан. Ийи талазында көзенектерде—Совет Эвилелиниң Маадырлары—Ада-чурттуң дайынының чылдарында өлүм чок чоруктарны кылган белорус улустуң ийи эрес-дидим оолдары—ужудукчу Н. Ф. Гастелло болгаш партизан К. С. Заслонов оларның дүрзүлери бар.

Белорус ССР-ниң павильонунга чүгү эккеп тургузарының дугайында павильоннуң директору Г. Ф. Беляков СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

—Павильоннуң ниити өрээлин көрүп тура, көрүкчү, республиканың тургустунганының төөгүзү-биле, ооң өөрүшкү чок эрткен үелери-биле болгаш совет эрге-чагырганың үезинде улус ажыл-агыйының чечектелиишкини—аар үлетпүрүүн көдээ ажыл-агыйның, культураның, чонның чаагай амыдыралының өзүлдези-биле таныжар.

Бедик ажык-орулга бээр культура болур лён дугайында солун сан-түңнелдерден аңгыда мурнакчы Брагин машина-трактор станциязының ажыл-чорудулгазының дугайында онзалап, бирден бирээ чокка чугаалап турар. Улгаттыр каттыштырган 18 колхозтар ол МТС-тиң дузазы-биле көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүттерин чедип алганнар. Ооң кожазында чыл бүрүде норманы бүдүн чартык—ийи катап ажыр күүседип турар республиканың сураглыг лёнчу-механизаторлары В. А. Щербаковтуң болгаш А. С. Сусловтуң портреттери.

Беш чыл планнарының чылдарында Белоруссияга үлетпүрүнүң чаа-чаа адырлары—трактор, автомобиль, көдээ ажыл-агый машина тудуунуң, станок тудуунуң болгаш өске-даа адырлары тургустунган. 1953 чылда үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1940 чыл-биле деңнээрге 80 хуу өскен. Ада-чурттуң дайынының чылдарында дайзынның араатанзыг ёзу-биле үреп кааны республиканың көдээ ажыл-агыйы көстүп көрбээн кыска хуусааның иштинде катап тургустунган. МТС-териң трактор паркының күчүзү дайын мурнундагы 1940 чылга бодаарга, энир чылын 2,5 катап өскен. Республиканың колхозтарының орулгалары ол үениң иштинде үш катап, үлетинмес фонд—2 катап улгаткан. Көдээ ажыл-агыйның 44 чаартыкчыларынга социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Белорус ССР-ниң павильону делгелгениң өске павильоннары ышкаш ёзулуг университет болур болгаш бедик дүжүттерни чедип алырын мында делгег бүрүзү бөдүүн болгаш билдингири-биле өөредип турар. Көдээ ажыл-агыйның кол-кол адырларының көргүзүлгези механизацияга хамаарышкан делгег-биле ажыттынар. Ында механизацияның өзүлдезиниң талазы-биле ниити сан-түңнелдерден аңгыда Брагин машина-трактор станциязының ажыл-чорудулгазының дугайында онзалап, бирден бирээ чокка чугаалап турар. Улгаттыр каттыштырган 18 колхозтар ол МТС-тиң дузазы-биле көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүттерин чедип алганнар. Ооң кожазында чыл бүрүде норманы бүдүн чартык—ийи катап ажыр күүседип турар республиканың сураглыг лёнчу-механизаторлары В. А. Щербаковтуң болгаш А. С. Сусловтуң портреттери.

Бедик ажык-орулга бээр культура болур лён дугайында солун сан-түңнелдерден аңгыда мурнакчы

Школа септелгезинде ажыл эки организастатынган

Бистиң областың школачылары болгаш пионерлери өөредилге чылы доозулганының соонда лагерьлерде дыштанып, төрээн черинің талазы-биле хандыкшылдыг аян чоруктарны, походтаашкыннарны чорудуп турарлар. Школада амыдырал сөскээн. 1954—55 өөредилге чылынга бүгү тала-биле белеткелдиг ужуражырының, ылаңгыя сентябрь 1-де школачылар чылыг, чырык, чараш школазының класстарынга чаа күшбиле өөренириниң белеткел ажылдары чоруп турар.

Бо айтырыгны Барыын-Хемчиктиң ортумак школазының ажылчыннарының коллективи эки билип турар. «Септелге» деп хана солунда эш Бюрюнмаанның бижээнін болза: «Школаның септелгезин бүгү талазы-биле эки шынарлыг доозар болза, өөреникчилер чыглып келгеш, коммунизм өөруглер. Олар четирдивес деп чугаалаарлар. Ак-сеткилдиг болгаш ылаптыг ажылдаарын кыйгырып тур мен. Мен база хүлээлгемни эки күүседип, К. Ооржак биле З. Кууларны социалистиг чарышка кыйгырдым».

Бо чылын септелгенің ажылы улуг болгаш хөй янзы. Улуг класстарны чаңгыс эвлчег-биле өөренирин хандырар, 40 печканы тургузар болгаш септээр, 700 дөрбелчин метр шөлдү штукатуралаар, 1000 дөрбелчин метр шөлдү будуур. Ол-ла ажылдарның хөй кезин кылдынган. Школаның эт-херекселдеринің септелгези доозулган, өөредилгениң көргүзүт материалдарын чурумчуткан.

Школаның дирекциязы партия болгаш хөй-нинтя организацияларының дузаламчызы-биле септелгенің ажыл-чорудулгазын эки тургускан. Школаның ажыл-агый талазы-биле директорунуң оралакчызы И. В. Аникин ажылдап турар кижилерни бөлүктерге үзүп, оларның күш-ажылын эки организастаан. Штукатуралаарының, будуурунуң талазы-биле 3—4 кижилиг бөлүктер тургускан, печниктерниң, чазаныкчыларның бөлүктери бар, оларның эки үлегерлиг ажылының дуржулгаларын солуштуруп турар. Школа тудугнуң ыяш материалы-биле болгаш транспортбиле хандыртынган. Ол чорук школаның септелгези дүрген болгаш шынарлыг чоруп турарын болдурган. Капитал септелгеге акша хөрөнгилер чөп чарыгдатынып турар.

Школаның дирекциязы ажылчыннарның ортузунга күш-ажылдың организастыг чурумун шын тургузарынче кол кичээнгейни салган. Эртенгиниң 8 шакта ында ажылдап турар кижилер хүннүң даалгазын ап турар. 6 хонукта кылган ажылдарының түңнелин понедельникте бүдүрүлгениң хуралынга чугаалажып турар. Ол чорук ажылдың четпестерин шын илередиринге, ам кандыг негелдер туруп турарын билип алырынга, ону боттандырары дээш ажылдаарынга улуг идигни берип, кижилерниң күш-ажылга бижыг чурумун тургузарынга дузалап турар.

Ажылчыннарның ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Ооң эгелекчилери эштер Бюрюнмаа, Ооржак, Куулар болуп турарлар. ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XI съездизиниң доктаалынга харыы кылдыр июль 15-те септелгени эки шынарлыг доозар дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар. Печниктер печкаларны кылып тургузарынга 2—3 хүнүң чарыгдап турган болза, ам эрги туйбуларны ажыглавышаан, хүнүң иштинде доозуп кылырын чедип алган. Бо талазы-биле эштер Кожин, Линейский олар үлегерлиг ажылдап турар. Сөөртүлгеде ажылдап турар эш Иргит Кулей бодунуң сорулгазын эки күүседип, материалдар-биле септелгени чогуур үезинде хандырып турар.

Ажылга мергежилдиг болурунуң болгаш тускай мергежилди чедип алырынга бот-боттарының аразында быжыг харылзаа, найырал тургустунган. Будукчу эш Виноградова бодунуң эжи эш Серээни янзы-бүрү чүвелерни будуурунга өөреткен, ам эш Серээ бригадир болган. Серээ биле Бюрюнмаа олар аразында чарыштыг.

Партия, профэвилел организациялары социалистиг чарышты эки удуртуп, көргүзүг самбыразын үргүлчү үндүрүп турар. «Септелге» деп хана солуну доктаамал үнүп турар. Ооң түңнелинде ында ажылдап турар кижилерниң чаа күжениишкиннери, инициативазы, эрес соруктуу хайнығып турар. Мындыг чүүл болган. Школаның чанынга тудут материалын чүдүрген автомашина келирге, ооң чүгүн дораан дүжүреринче кижилер ажылдап кирипкен. Ынчаарга аныяк шеверлекчи Томит аңаа кирипшейн, көрүп турган. Ооң чанынга эш Сюрюң чедип келгеш:— улус хөглүү-биле ажылдап турардыр, а сен анаа туруп турар. Школа бистин болур ужурунда бистер үрүгларывыска, бодувуска ажылдап берип тур бис. А сенде ыядыр арын чок тур але—дээн. Аныяк Томитка ыядынчыг болган, ооң соонда ол ажылды бүзүрелдин-биле тудуп кирипкен.

Чоокта чаа ажылчыннарның ниитин хуралын эрттирген. Аңаа санал шүгүмчүлелдер калбаа-биле болуп, ажылдың иштинде четпестерни илереткен. Бөлүктерниң удуртукчулары ажыл планын багай тургузуп, учёттарны эде тургуспайн турар. Ажылдап турар кижилер дүшке чедир ажылын кылып дооскаш, ооң соонда шын ажыл хуваалдазы чоктуң ужурунда ажылдың төнчүзүнге чедир кылыр ажылдар чок болуп турар.

Кызыл-Мажалыктың ортумак школазының коллективи чаа өөредилге чылынга чедишкинниг ужуражыр дээш чүткүлдүг ажылдап турарлар.

А. ГРИГОРЬЕВ.

Ийи колхозтуң социалистиг чарыжы

Чоокта чаа Тожу районнуң ийи колхозтарының («Совет Тыва», «Май 1») мал чеми белеткээр звеноларының удуртукчуларының каттышкан төвүлел хуралы болган.

Хуралдың киржикчилери бо чылын мал чемининиң ажаап алышкынынга ол колхозтарның белеткелин анализтеп көрбүшаан, четпестерни илередип, ам сиген белеткелининиң болгаш силос салышкынының темпизин дүргедедириниң практиктиг сорулгаларын чугаалашкан.

Ийи колхозтарның кайызы-даа күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиреринің шылгатынган методу болур социалистиг чарыштың бедиткен хүлээлгелерин алган. Сиген белеткелин август 15-тиң, силос салышкынын июльдуң 25-тиң бетинде доозарын звеноолар удуртукчулары хүлээнген. Звено санында 5 хонуктун графиктиг планы бердинген.

Тус-тус сигенчилер боттарынга социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Ылаңгыя аът машиназы-биле сиген кестирерлер хүн-бүрүде 4,25 гектар черниң сигенин кестирерин, аът дырбаажы-биле 7,5 гектар черниң сигенин бөлдүрерин, кампания үезинде ажыл аттарын немелде чемнер-биле эки хандырарын, сигенни хол кадыры-биле кестирерин болгаш хол дырбаажы-биле бөлдүрерин күштелдирер болгаш ооң нормазың база улгаттырган.

Чарыштың күүселдезин беш хонук санында хынап, ниити түңнелин кампанияның төнчүзүнде үндүрерин төвүлел хурал шиитпирлээн.

А. ТОРЖУ.

Номчукчулар саны көвүдеп турар

Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп суурда эш А. Наймушинаның эргелекчилээни библиотека эки ажылдыг болуп турар.

Ында номчукчуларның саны чылбүрү өзүп, оларның номчулгага сонуургалы улам-на улгадып келген.

Библиотека амгы үеде 573 номчукчуларлыг. Эштер Т. Алырчикова, Г. Иванов, Н. Качайкин, А. Габышев олар библиотеканың үргүлчүүн номчукчулары болуп келгеннер.

С. КОЛ.

Эки ажылдап турар повар

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң № 2 хову бригадазында комсомолчу повар эш Т. Барыңмаа хүлээнген ажылынга ак-сеткилдиг, кызымак ажылдап турар. Ол часкы тарылганың үезинде 60 ажыл-ишчилерниң аъш-чемин саадатпайн кылып турган.

Часкы тарылга доостуру билек-ле чайгы чер аңдарылгазында МТС-тиң 20 механизаторларынга поварлап турган. Аныяк повар ам колхозтуң сиген кезикчилеринде база-ла поварлап эгелей берген.

М. БАГАЛДАЙ.

Херээженнерни колхоз бүдүрүлгезинге киириштирер

Улуг-Хем районнуң Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бүдүрүлгезинде херээжен колхозчуларның киржилгези багай организастатынган. Херээженнерден 30 кижи колхоз бүдүрүлгезинде шуут киришпейн турар, 70 ажыг кижи күш-хүнүнүң миниимумун күүсетпейн келген.

Колхозтуң баштаар чери херээженнерниң күш-ажылга улут ролюн үнелевейн турар. Ындыг четпес байдалга ында партия организацизының (секретары эш Хурагандай) эптежип турары канчап-даа таарышпас. Колхоз уруглар яслизиниң бажыңының тудуун 1952 чылда-ла эгелээн турган. Ону ам-даа ажыглалда киирбээн. Ажыл-агый, культура тургузуушкунунга херээженнер улуг күш болуруң колхозтуң удуртукчулары билзе чогуур.

Т. БАЛГАН.

Күш-культураның маргылдааларын массалыг болдурар

Таңды районнуң күш-культура комитеди (даргазы эш Н. Абросимов) спорт болгаш күш-культураның ажылын экижидер, ону көдээ колхозчу массаларның ортузунче ханыладып, оларның иштинден шилиндектерни илередип тывар талазы-биле четпес ажылдап турар.

Область школачыларының VIII спартакиадазынга тандычылар бирги черни эзлээн. Ындыг болза-даа аңаа киришкеннериң составын чүгле район төвүнде школалардан даалаш-биле организастап алган. Чүгле ол эвес, область төвүнге маргылдаа болур-ла, ооң киржикчилери район төвүнден организастатынып турар. Ындыг практикадан адырлып, ооң-биле кады көдээ суурларда, колхоз төптеринде массаның спортка болгаш күш-культурага сонуургалдын бедидип, оларның иштинден спорт херээнге шилиндек кижилерни илередип тывар ужурлуг.

Ю. ДОРЖУ.

ФЕЛЬЕТОН

Арагачы агентилер-төлээлер

Майның 26-да хүн дүш турда, Хендерге көдээ Советтиң Ак-Тал суурунга «ГАЗ—67» деп тайга-дасклига-даа, балгаш-баларга-даа тура дүшпес, шынап-ла чиик машина мунган даргалар чеде халдып келгеш, школа директорунуң бажыңының чанынга доктааган.

Көдээ черлерге төп черлерден чиик машина келирге, ону сонуургап бүзээлей алы бээри, ында кижилер-биле чугаалажып, таныжып, өөрежиксээри чаңчыл болганы кымга-даа маргыш чок билдингир. Чыглып келген чон машина соңгаыы өттүр көөрге, кара шырайлыг, чоон болгаш чолдаксымаар бүдүштүг, каракөк хөйлек, түвүрлүг, кара сапог идиктиг, куу бөрттүг, херээнде кылаңнааш алдын сылдыстыг болгаш ооң адаанда орден ленталарлыг аныяк дарга болган. Чон ону танывастың хараазы-биле дыка-ла танывып, чугаалажыксап турган. Даргалар бажыңче кире морлай бээр аразында бир-ле кырган колхозчу тургаш:

—Кайын келген, кайда албан-дужаал күүседип турар дарга ирги? деп айтырарга, Хендерге чурттуг даргадан:

—Белеткелдер министерствозунуң Улут-Хем районда төлээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Александр Каранмаевич Турген-оол деп кижи ол боор—деп харыылаан.

—База бирээзи кайызы болур ирги даргам?—деп кырган колхозчу үргүлчүлеп айтырган:

—Белеткелдер министерствозунуң Улуг-Хем районда төлээ черинің Хендерге участогунда төлээзи Василий Севен-оол деп кижи ол боор—деп демги-ле дарга харыылаан.

Ооң аңаа чыглы берген турган чон: «улуг-ла даргалар келген-дир, биске лекция, беседа кылып берип, бистиң улгаттыр каттышкан колхозувустуң ажыл-агыйын экижидеринге дузалажып, күрүне мурнунга көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү продуктуларын дужаарының планнарын күүседириңге идиг берип, эки-ле үүлени бүдүрер деэн-дир»—деп сорук кире берген чугаалажып турганнар.

Александр Каранмаевич бодунуң ол черге барган кол ажылын бүдүрерининден аңгыда, колхозтуң ажылынга база дузалажыр деп аазагылаан-даа. Агент Василий Севен-оол эът, сүт, саржаг, дүк дужаарының планнарын күүсетирери-биле колхозчуларның бажык-балгаттарын кезий маңнагылаан-даа, мындыг.

Бистиң ак-сеткилдиг колхозчу чонувус күрүне мурнунга боттарының хүлээлгелерин алдарыны-биле күүседир дээш, сакпың саваларда саржаан, сүдүң тудуп алган, шоодайларда дүктерин чүктеп алган, сельпонуң магазининче шуужуп эгелээн.

Бир-ле дугаарында колхозчу Тюлюш Дарыймаа күрүнеге саржаг планын дужаап күүседир дээш келирге, магазин мүн-не ажык, ынчалза-даа иштинден тырткыштанып алган болган. Тюлюш болгаш ооп-даа өскелер дыка үр маналаан. Адак соонда магазинниң артыы эжининден (ону чамдыкта «кара эжик» даа деп адап турар) райуполминзаг Тургеноол, агент Севен-оол, радист С. Хемчик, магазин эргелекчизи Өдек олар үнгүлеп келген. Ол аразында агент Севен-оол херим арттап чыда, Тюлюштуң сакпында саржаан андара базыпкаш, «орнун тургузар» боол аазаан. Ам чүү боор. Район төвүнден келген «даргаларның» «ажылы» арагадан эгелээн. Майның 26-ның ажыл хүнү ооң-биле доозулган.

Май 27. Бо хүн бөлүк арагачыларга Хендерге көдээ Советтиң даргазы Төмүр-оол, лесник Намдакай, районнуң орук килдизиниң мастери, сурагжаан арагачы Тыртый-оол каттышкан. «Ажыл хүнү» база-ла магазинге чүү-не ажык, ынчалза-даа иштинден тырткыштанып алган болган. Тюлюш болгаш ооп-даа өскелер дыка үр маналаан. Адак соонда магазинниң артыы эжининден (ону чамдыкта «кара эжик» даа деп адап турар) райуполминзаг Тургеноол, агент Севен-оол, радист С. Хемчик, магазин эргелекчизи Өдек олар үнгүлеп келген. Ол аразында агент Севен-оол херим арттап чыда, Тюлюштуң сакпында саржаан андара базыпкаш, «орнун тургузар» боол аазаан. Ам чүү боор. Район төвүнден келген «даргаларның» «ажылы» арагадан эгелээн. Майның 26-ның ажыл хүнү ооң-биле доозулган.

Май 27. Бо хүн бөлүк арагачыларга Хендерге көдээ Советтиң даргазы Төмүр-оол, лесник Намдакай, районнуң орук килдизиниң мастери, сурагжаан арагачы Тыртый-оол каттышкан. «Ажыл хүнү» база-ла

Чжоу Энь-лай биле Хо Ши Миниң аразынга болган чугаалажыышкыннар дугайында дыңнадыг

ПЕКИН. Кыдат Улус Республиканың болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразынга болган чугаалажыышкыннарының дугайында дыңнадыгның текстизин Синьхуа агентилели дамчыткан.

1954 чылдың июль 3-тен 5-ке чедир кыдат—вьетнам кызыгаарга Кыдат Улус Республиканың премьери Чжоу Энь-лай биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының президентизи Хо Ши Миниң аразынга чугаалажыышкыннар болган. Премьер Чжоу Энь-лай биле президент Хо Ши Мин Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузарының айтырыын Женева чөвүлел хуралында чугаалажып турарының болгаш ол айтырыг-биле холбашкан еске-даа айтырыгларның дугайында бодал-онаалары калбаа-биле солушканнар. Чугаалажыышкыннарга Вьетнамның Демократтыг Республиказының КУР-да элчини Хоанг Ван Хоан болгаш Женева чөвүлел хуралында КУР-нуң төлээлериниң чөвүлекчизи Ияо Гуань-хуа олурушканнар.

(СЭТА).

Чугаалажыышкыннарның оруу

Делиге болгаш Рангунга Чжоу Энь-лайның чугаалажыышкыннарының дугайында Нерунуң чугаазы

ДЕЛИ. Делиниң радиозунуң дамгээшкини чокка бүгү чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынынга күзел-чүткүлдүг оларда кылдынганы болур.

Нерунуң айтканы болза: Индия коммунистиг идеологияны, а ол ышкаш хөй-хөй америк идеяларны хүлээвейн турар-даа болза, бодунуң тускайлаң чоруун ышкынмайн, бүгү чурттар-биле найыралдыг харылзааны деткиирин, оларның-биле кады ажылдажырын күзеп турар. Нерунуу-биле алырга, бир эвес тайбыңче тайбың арга-методтар-биле күзел-чүткүл илередир болза, чүгле ол таварылгада, тайбың хандыртынган туруп болур. Тайбың айтырыгларын шиитпирлеп тургаш дайынның аргаларын ажыглаары чүвениң ужур чурумунга удурланышкак болур.

(СЭТА).

Чжоу Энь-лайның Пекинде ээп чеде бергени

ПЕКИН. Индияга болгаш Бирмага чорааның соонда июль 6-да Пекинге КУР-нуң күрүнениң административтиг чөвүлелиниң премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай чедип келген.

(СЭТА).

Вьетнамда ийи командылалдарның төлээлекчилериниң чугаалажыышкыннары

ШАНХАЙ. Вьетнамда ийи командылалдарның төлээлекчилериниң шериг чөвүлел хуралының бирги хурумун хүлээп алган: Женева чөвүлел хуралының дугуруштунган байдалдарга дүүштүр туттурган шериглер дугайында айтырыг; дайынны соксадырының эде бөлүглежиишкин зоналарын таарыштырарының дугайында айтырыг; холушкак комиссияны тургузарының дугайында айтырыг; Женевага шериг чөвүлел хуралынга көдүртүнген айтырыглар ийикпе, азы шериг чөвүлел хуралының ол черинге көдүрүп үндүрер айтырыглары.

* * *

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Вьетнамда ийи командылалдарның төлээлекчилериниң шериг чөвүлел хуралының шиитпирин амыдыралга боттандырары-биле аарыг шериглерни солужарының принциптерин болгаш байдалдарын чугаалашкан. Ийи төлээлер ол солужуушкунуң принциптерниң болгаш байдалдарының дугайында дугуржулганы кылган. Туттурганнарның бирги бөлүүнүң солчуушкунун июль 14-те кылдыр томуйлаан».

(СЭТА).

Француз эрге-чагыргаларның үүлгедии

ПАРИЖ. Июльдуң 10-дан эгелээш 14-ке чедир хостуг, күштүг болгаш аас кежиктиг Франция дээш аныяктарның национал фестивалын Парижке эрттирери көрдүнген. Фестивальдиң белеткелинге чурттуң аныяктары идепкейлиг киржип турар.

Сена департаментизиниң префектизи фестиваль чорударынга Де Прэнс деп парктың стадионун болгаш «Арен де Лютес» деп чайгы ажык театрны ажыглаарын хоруудаанын мурнунда-ла дыңнаткан болгай. Чазак чери аныяктарның кыш-ки велодромну ажыглаарын база хоруудаан деп «Юманите» солун бижип турар.

Францияның республиканчы аныяктарының эвилели болгаш Францияның кыстарының эвилели чазактың шиитпиринге удурланып турар болгаш ону дораан күш чок болдурарын нәгеп турар чагааны министрлер чөвүлелиниң даргазы Мендес-Франсче чоруткан.

(СЭТА).

Кыдатта империалистиг авантюраны сейгелап илереткени

ШАНХАЙ. «Цзефанжибао», солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Шанхайның шериг-контроль комитеди империалистиг агент Фернан Лакретельди Кыдат Улус Республиканың девискээринден үндүр шөлүүр дугайында шиитпирни үндүрген. Француз националдыг Лакретель католиктерниң болгаш иезуиттерниң шанхай организациязын баштап турган. Ол бодунуң Кыдатка турганының үезинде шажынчы мен деп чагдынып алгаш, улус эргечагыргазынга удур утланган контрреволюстут ажыл-чорудулганы кылып турган. Лакретель шивишкинчл медээлер чыып, чөнгээлиг чугааларны болгаш контрреволюстут литератураны нептередип турган.

Лакретель байысаалгага ону буруудадып турар бүгү-ле чүүлдерни шын деп билинген.

(СЭТА).

Чуртта политиктиг байдалдың эң чидигленгенин херечилеп турар болуушкуннар япон парламентиде болуп турар. Иосиданың чазааның реаксылыг политиказынга чоныуң ортузунда хөөн чокталышкынының өзүп турарынга албадатырган чазак-биле таарышпайн турар партиялар милитаристиг болгаш фашистиг хоойлу төлевилелдерининге удур демисежип турар. Чоокта чаа парламентиниң сессиязынга бодунуң хоойлу төлевилелдерин бадыладып алырын идегээш, япон чазак сессияның ажылын үзадырын оралдашкан. Чазак-биле таарышпайн турар партияларның депутаттары чазактың ол овуузуннуг чоруун болдурбазын шиитпирлээн. Олар кудукку палатаның даргазы Цуцминиң сессияны узадыр дугайында чарлалынга шаптыктаар дээш, кирер эжиктерге болгаш дарганың олурар столун долгандыр мөөңнежи бергеннер. Парламентяже 200 санныг полицейжилерни келдиртken. Депутаттар биле полицейжилерниң сегиржип алышкынының түңнелинде 54 кижи балыглатырганнар.

Чурукта: япон парламентиде сегиржип алышкынның үези.

Франциянның национал хуралында

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, депутат социалист Макс Леженни Национал хуралдың Национал камгалал комиссиязының даргазынга соңгаан. Комиссияның кежигүнү коммунистер Лежен дээш бадылавышаан, олар боттарының бадылаашкыннарын «европаның камгалал ниитилежилгезин» тургузарының болгаш Индий-Кыдатче доктаамал шериглерин чорударының удурланыкчызынга берип турары ол деп медеглээннер.

(СЭТА).

Национал хуралга Мендес-Франстың чугаазы

ПАРИЖ. Национал хуралдың июль 7-деги хүндүскү хуралынга француз чазактың баштыңы Мендес-Франс чүве чугаалаан. Индий-Кыдатка дайын талазы-биле ооң чазааның чорудуп турар хемчегларининң дугайын ол чугаалаан. Мендес-Франс хамыктың мурнунда Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын соксадырының дугайында чугаалажыышкыннарны чорудары-биле ам бодунуң Женеваже чоруур деп турарының дугайын дыңнаткан. Ол чугаалажыышкыннарның чедишкинниг доостурунга идегелин Мендес-Франс илереткен. Ооң чугаалааны: «чугаалажыышкыннарның чаагай доостурунга идеген болурунуң четчир барымдаалары бисте бар дээрзин мурнунда-ла чугаалаан болгай мен. Бөгүн мээң бодалым ындыг».

Мендес-Франс ол хирезинде «идегел биле бүзүрелдиң аразында ажып эртери эргежок чугула хемчээл турар» болгаш чазак болза, «кандыгдаа таварылгаларда удурланыштыр туруп шыдаар болур төлээде, бүгүле чүүлдерни баш бурунгаар көөр» ужурлуг деп медеглээн.

Ооң-биле кады Мендес-Франс бир эвес июль 20-ге чедир дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулга чедип алдынмас болза, француз чазак экспедиция корпузунуң тынын камгалаар чоруктуг хандырар болгаш ол черинге четчир күчүлүг шериг аппарадын тудар ужурлуг... деп немей чугаалаан.

Индий-Кыдатта экспедиция корпузун быжыглаарының шериг хемчегларин дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында чугаалажыышкынчар чеднимче чок болуп, база «бир эвес Индий-Кыдатка дайынны дагын чорудар ужур таварышса чүгле кадржаан шериглер демиселди үргүлчүлээринге эргежок чугула улуг немелде күштер-биле экспедиция корпузун хандырып шыдавас болур ийик» деп француз чазактың баштыңы бадыткап турган. Амгы үеде ук айтырыгны шиитпирлээр арганы берип турар карачаңгыс арга болза мурнундагы чазактың ол сорулгага таарыштыр тургузуп турганы кол курлавырның каттыжыышкыннарын Ыраккы Чөөн-чүкче чорудары болур» деп ол чугаалаан. Хоойлуга үндезилээш, шериг албанын эрттирип турар шериг албанныгларны ол каттыжыышкыннар бодунда киришти-рип турар, биригээр чугаалаарга, доктаамал шериглерниң дугайында чугаа чоруп турар».

(СЭТА).

Мендес-Франстың Вашингтонче баар деп турарының дугайында

НЬЮ-ЙОРК. «Нью-Йорк Таймс» солуннуң Женевада корреспондентизи Каллендерниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Франциянның премьер-министри Мендес-Франс АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр-биле Вашингтонга ужуражыр деп чалалганы хүлээп алган.

(СЭТА).

Иран нефтиге хамаарыштыр даштыкы монополияларның планы

ТЕГЕРАН. Иранның нефть бүдүрүлгелерин эргелээр болгаш ажыглалга киирер дээш «үшкү ниитилел» дээрзин тургузарының планнарының дугайында чүүлдү «Олинде иран» журнал бижээн. «Үшкү ниитилелди» тургузары нефть үлетпүрүн национализастаар дугайында хоойлуга удурланышкак, чүге дээрге, ол ниитилелде акцияларның болгаш эргелелде олуттарның хөй кезии консорциумнуң (дугуржулганың) киржикчилериге—компанияларга хамааржып турар деп ол журнал бижээн.

Келир үениң ол ниитилелинде техниктиг директор, нефть болбаазырадыр завод директору, нефть скважиналарының начальниктери чергелиг бүгү-ле чугула албан дужаалдарны—ол компаниялар база-ла боттарынга артырып ап турар.

Өске чуртка «үшкү ниитилелди» даңзылаар дугайында айтырыг баштай бодаарга боттуг эвес чүве ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа херек кырында «ол, делегейниң нефть хааннарының бодап алганы кончут овузуннуг чүвези-дир».

Бир эвес «үшкү ниитилел» Голландияга даңзылатырар болза, «иран чазак» айтынган ниитилелди контрольдаар ажыл-чорудулгазының эргезин ышкынар апаарын ол журнал бижээн. Бир эвес Иран-биле ол келир үедеги ниитилелдиң аразынга чөрүлдээлер тыптып келир болза, ол чөрүлдээлерни ниитилелди даңзылаан чурттуң суд органнары шиитпирлээр, бир тээ консорциумнуң киржикчилери кампанияларның бирээзи Голландияныы болганда голланд суд бодунуң шиитпирин кымга ажыктыг кылдыр үндүрери билдингир.

Журналдың түңнел бижин турары болза: бир эвес «үшкү ниитилелди» тургузарының болгаш ону Голландияга даңзылаарының дугайында консорциумнуң чаа саналдары хүлээп алдына бээр болза, ниитилел «мурнундагы англи-иран нефть компаниязының туружун ээлээр апаар».

(СЭТА).

Францияның социалистиг партиязының съездизи

ПАРИЖ. «Европаның камгалал ниитилежилгезин» тургузарын Францияның социалистиг партиязының 46-гы съездизи чүүлдүг деп көргенин мурнунда-ла дыңнаткан болгай. Съездиниң чүүлдүг деп көргени еске резолюцияларда бүгү чөрүлдээлерни тайбың шиитпирлээрин, ылаңгыя Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларын эң дүрген соксадырын көрүп, чугаалап турар. Ооң ынай съездиниң киржикчилери Тунисче болгаш Марокко «дидим реформаларын», чөөн болгаш барыын чүктерниң аразынга культурлуг болгаш экономиктиг солчуушкунну калбартырын, тайбың кожа-хелбээ турар чорукту хандырар сорулга-биле чугаалажыышкыннарны чорударын, Кыдат Улус Республиканы хүлээп көөрүн негээн болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга шериг эвилелин тургузарының талазы-биле Каттыжкан Штаттарның белеткеп турар төлевилелдерининге удурлашган.

Ол шиитпирлер болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының оруктарын тывар дугайында француз хөй-ниитининң ылаңгыя анаа социалистерниң күштелип турар негелделериниң илерээшкиннери болур.

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннар

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, Гватемалада шериг баштыңнарының төлээлекчилериниң медээлээни болза, күш-ажыл партиязынга хамааржып турар 2 муң ажыг чигзинчиг кижилерни тудуп хорудаан болгаш қарабажыңнаан база «коммунистерни» аннаары үргүлчүлеп турар. Бүгү қара-бажыңнар шыгырт долган, тудуп хорудатырганнар сутар чаа черлерни белеткеп турар.

Шериг баштыңнарының төлээлекчизиниң америк корреспондентиге медеглээни болза, бүгү американың 10 конференциязынга хүлээп алган «антикоммунистиг» резолюцияны шериг баштыңнары чүүлдүг деп көөр болгаш барыын күрүнелериниң чорудуп турары политика деткиткинген турар.

Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемала хоорайдан медээлеп турарын ёзугаар алырга, даштыкы капиталга хамааржып турар черлерни, ылаңгыя «Юнайтед фрут компани» деп черни хураап алырын шериг баштыңлары чарлаан.

Шериг баштыңнарының төлээлекчизиниң медеглелин ёзугаар Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Гватемала хоорайдан дамчыткан медээзинден көстүп турары болза, чаа шериг баштыңнары болза, «даштыкы капиталды хүндүлээр болгаш анда байыр чедирер» болгаш ооң-биле «Гватемалага эрге-ажыктыг» АКШ-тың улуг компаниялары-биле чогуур харылзаа тударын көрүп турар.

(СЭТА).

АКШ Иранга реактивтиг самолёттарны берип турар

ТЕГЕРАН. АКШ-тың ужар-чүүл министерствозунуң төлээлекчизи Томсон Иранга чогуур «шинчилелди» чорутканының соонда АКШ иран армияның эргезинге реактивтиг самолеттарны бээринге чөпшээрешкен деп «Парчеме Хаваре мияне» солун бижээн.

Ынчалза-даа реактивтиг самолеттарны алырының мурнунда реактивтиг самолеттарны башкарып шыдаар четчир санныг ужудукчуларны өөредири база ол хевирнин самолеттарының ужуп үнеринге болгаш хонарынга таарышкан элээн каш аэродромнарны тударын эргежок чугула деп ук солун бижээн.

«Чурттуң янзы-бүрү черлеринге элээн каш аэродромнар тударынга акша-хөреңгилер хандыртынган. Бөлүк иран ужудукчуларны ужудуушкун херээнге өөредир төлээде, оларны Барыын Германияже, Турцияже, Америкаже чоруткан» деп ол солун оон ынай айтып турар.

(СЭТА).

Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузарының белеткели

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң сингапур корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Англияның, АКШ-тың, Францияның болгаш Австралияның чепсектиг күштериниң штабтар офицерлериниң чөвүлел хуралы июль 6-да Сингапур хоорайда ажыттынган. Дыңнадыгдан алгаш көөрге, ол чөвүлел хуралды Мурнуу-Чөөн Азияга шериг блогун тургузарын белеткээр сорулга-биле чыылдырган.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң үшкү күруне чээшкини

Ойнаашкыннарның 1954 чылдың июнь 20-де Чебоксары хоорайга болган 12-ги тиражтың НҮҮРТТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң бүгү разрядтарында сериялардың болгаш облигацияларның моон адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Сериялар №№	Облигациялар №№	Облигацияның тогуннаашкынының рубль-биле	Сериялар №№	Облигациялар №№	Облигацияның тогуннаашкынының рубль-биле	Сериялар №№	Облигациялар №№	Облигацияның тогуннаашкынының рубль-биле	Сериялар №№	Облигациялар №№	Облигацияның тогуннаашкынының рубль-биле
040157	15*)	5.000	045108	43*)	1.000	049819	50*)	1.000	055187	1—50	200
040289	1—50	200	045309	41*)	1.000	049865	45*)	1.000	055260	45*)	1.000
040355	41*)	1.000	045466	38*)	1.000	050075	40*)	1.000	055373	08*)	1.000
040552	1—50	200	045473	1—50	500	050078	1—50	200	055424	20*)	1.000
040792	04*)	1.000	045510	27*)	1.000	050154	13*)	5.000	055509	1—50	200
040834	10*)	50.000	045543	12*)	1.000	050163	42*)	1.000	055607	19*)	1.000
041511	19*)	1.000	045624	1—50	200	050200	33*)	1.000	055647	08*)	1.000
041513	47*)	1.000	045780	38*)	1.000	050225	36*)	1.000	055804	21*)	25.000
041542	33*)	1.000	046031	1—50	200	050252	18*)	1.000	055897	45*)	1.000
041710	47*)	1.000	046085	13*)	5.000	050353	11*)	1.000	055985	30*)	1.000
041985	41*)	1.000	046352	45*)	1.000	050516	1—50	500	055996	31*)	1.000
042024	1—50	500	046465	06*)	1.000	050718	11*)	1.000	056028	43*)	5.000
042052	33*)	1.000	046478	1—50	200	050859	18*)	10.000	056039	14*)	1.000
042344	43*)	1.000	046509	26*)	1.000	050964	1—50	200	056177	1—50	200
042391	18*)	10.000	046640	1—50	500	051156	47*)	1.000	056283	33*)	5.000
042436	1—50	500	046767	50*)	10.000	051261	17*)	1.000	056382	1—50	200
042907	1—50	200	046956	1—50	500	051609	07*)	1.000	056941	33*)	1.000
042967	49*)	1.000	047200	50*)	1.000	051686	09*)	1.000	057097	04*)	1.000
042984	43*)	1.000	047395	1—50	200	051678	1—50	200	057511	25*)	5.000
043054	09*)	1.000	047464	07*)	1.000	051731	31*)	1.000	057575	1—50	200
043083	22*)	10.000	047621	1—50	500	051793	23*)	1.000	057593	06*)	1.000
043164	1—50	200	047745	20*)	1.000	051836	1—50	200	057595	40*)	1.000
043244	1—50	500	047847	46*)	1.000	052319	1—50	200	057604	01*)	1.000
043403	1—50	500	047948	47*)	1.000	052454	45*)	1.000	057621	19*)	1.000
043606	44*)	1.000	048012	42*)	1.000	052608	29*)	1.000	057745	06*)	1.000
043650	24*)	1.000	048211	08*)	1.000	052694	20*)	1.000	057905	26—50	200
043656	1—50	200	048256	1—50	500	052877	43*)	1.000	058205	1—50	500
043671	41*)	1.000	048432	03*)	5.000	052921	38*)	1.000	058273	1—50	200
043766	21*)	1.000	048470	1—50	500	053127	01*)	5.000	058405	19*)	1.000
043905	1—50	500	048512	44*)	1.000	053303	08*)	1.000	058446	11*)	1.000
044095	1—50	200	048563	1—50	200	053442	47*)	1.000	058545	1—50	200
044162	1—50	200	048801	47*)	1.000	053621	12*)	1.000	058844	1—50	500
044186	1—50	200	048839	20*)	1.000	053670	1—50	200	058867	04*)	1.000
044202	1—50	500	048890	1—50	500	053812	18*)	5.000	058942	34*)	1.000
044271	43*)	1.000	048922	1—50	500	054014	1—50	200	059034	47*)	1.000
044314	14*)	1.000	048975	09*)	1.000	054300	38*)	1.000	059142	08*)	1.000
044396	1—50	500	048981	34*)	1.000	054305	23*)	10.000	059279	1—50	200
044481	15*)	1.000	049121	35*)	1.000	054355	12*)	1.000	059372	1—50	200
044669	04*)	1.000	049621	34*)	1.000	054558	24*)	1.000	059384	40*)	1.000
044717	08*)	25.000	049642	17*)	5.000	054989	22*)	1.000	059559	12*)	1.000
045021	18*)	1.000	049736	1—50	500	055091	45*)	1.000	059803	10*)	1.000

*) Бо сериялардың моон аңгы 49 облигациялары бүрүзүнге 200 рубль таварышкан.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинниң кудумчузу, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи аныырал, культура болгаш ниидыры кадрлистериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш кодо ажыл-агый, үлетүр болгаш транспорт, чагаа кадрлистериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация кадрлизиниң—3—65.

ТС—01925. культура эргелелиниң типографизы.

Бүгү чуртталның пролетарийлери, бодуңарны!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үдезилетивгеи

1954
ИЮЛЬ
11
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 138 (3075)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Комбайнёрларның Бүгү-эвилел чарыжы (1 арын).

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылын эрттирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединде (1 арын).

Малга быжыг чем-суурну тургузар (1 арын).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ҮШКҮ ПЛЕНУМУ. СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң түңнелдери болган 1954 чылда бедик дүжүттү өстүрериниң, мал чемнерин белеткээриниң болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң планын күүседирин хандырар талазы-биле областың партия организациязының соруглалары. СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токаның илеткелн (2—3—4 арынар).

В. М. Молотовтуң Женевада ээп чеде бергени (4 арын).

Женева чөвүлел хуралын долгандыр (4 арын).

Болгарияның хоорайларының чылыглаашкыны (4 арын).

Тунисте база Марокколда байдал (4 арын).

Тарылганың ажаалдазын чер болганга үлегерлиг организастаар

Совет Тыванық көдээ ажыл-агыйының ажыл ишчилери СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң «Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт аажап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» доктаалынга бүгү совет улус-биле бир дөмей канчаар-даа аажок улут күзел ханыышкын-биле ужурашкан. Пленумнуң доктаалынга харыы кылдыр колхозчулар, МТС болгаш совхозтар ажылчыннары бо чылын бүгү көдээ ажыл-агый культураларындан бедик дүжүттү алыр дээш, ажаап алыышкын ажылдарын үлегерлиг чорудар дээш социалистиг чарышты улам калбартып турар.

Эрткен чазын областың колхозтары болгаш совхозтары Совет чазакның берип турары сайзырангай техниканы болгаш боттарының иштики курлавырларын чөп ажыглаанының түңнелинде бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылгазын эрткен чылга бодаарга, дүрген болгаш артык бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген. Ам шөлдерде тарва, ногаа, картофель болгаш өске-даа культуралар чаагайы-биле үнүп турар.

Ынчалза-даа часкы тарылга дээрге, бедик дүжүт дээш демиселдиң чүгле баштайгы чадазы болурун уттуп болбас. Бүгү культуралардан элбек дүжүттү алырын хандырар төлээде, үнүштериниң үлегерлиг ажаалдазын чер болганга организастаары эргежок чутула. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы тарылга ажаалдазының талазы-биле ажылдарны организастаарынче колхозчуларның, МТС болгаш совхозтар ажылдакчыларының, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күженнишкиннерин мөөңнээрин негеп турар.

Картофель, ногаа болгаш тараа культураларының ажаалдазын, суггарылгазын элээн организастыг чорудуп турар мурнакчы ажыл-агыйлар бар. Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозунда хөөп тарыыр культураларның ажаалдазынче кичээнгей салдынган. Үнүштериниң одуруглар аразын сайзырадыры, бок үнүштерни аштап арыглаары, немелде чемгерилгени киирери чорутунуп турар. Ол ышкаш Таңды, Бии-Хем районнарының чамдык колхозтарында ногаа, картофель болгаш техниктиг культураларның ажаалдазы багай эвес чорутунуп турар.

Бо чылын областың колхозтарында картофельдиң, ногаа культураларының болгаш мал чеми корнеплодтарның тарылгазы эрткен чылдан дыка калбарган, чамдык ажыл-агыйлар тарылганың дөрбелчин-уяланчак аргазын элээн ажыглаан. Бо чорук механизастаан арга-биле одуруглар аразын ажылдап кылырынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп, колхозчуларның күш-ажылын дыка чигедип турар. Бо ажылды өйлөп-чедип, ажыл-агыйларга чорудар талазы-биле колхозтарга улут дузаны МТС-тер көргүзер хүлээлгелиг.

Ындыг турбуже, чамдык МТС-терниң удуртукчулары болгаш агрономнар бо чугула ажылдың хажыызында турбушаан турарының фактылары бар. Кызыл районда «Бай-Булуң» колхозка агроном Котельников картофель олуртур машинаны ажыглавайн, аңаа арга-биле олурткан. Каа-Хем районда Ворошилов аттыг колхозта дөрбелчин-уяланчак арга-биле олурткан 9 га картофельдиң одуруглар аразының механизастаан болбаазырадылгазын Сарыг-Сеп МТС озалдатканындан ону холдуң аргазы-биле үлдүредир ужурга таварышкан.

Областың девискээрниге элбек чаашкың болганының соонда колхозтарның тарылга шөлдериңде бок үнүштер хөйү-биле үнген турбуже, оларның ашталгазы, тарылганың одуруглар аразының болбаазырадылгазы кончуг оожум болгаш организастыг эвес чоруп турар.

Техниктиг, ногаа болгаш сугтаттыг черлерде өске-даа көдээ ажыл-агыйкультураларының бедик дүжүдүн алыр сорулга-биле тарылганың өй-шаанда суггарылгазын болгаш ажаалдазын хандырарын СЭКП ТК-ның июнь Пленуму партия, совет, көдээ ажыл-агый болгаш суг ажыл-агый органнарынга хүлээткен. Пленумнуң бо айтыышкыны бистиң область онза хамааржыр турбуже, сөөлгү үеде өл-чаъс дүшкенинии тайлымы-биле чамдык черлерде суггарылга сокпаан чүүл бар. Чижээ, Тес-Хем районнуң Сталин аттыг колхозу (даргазы эш Чорбаа) Тес-Хем бугазының суун ажыглавайн, бүгү тараазының үнүжүн баксыраткан. Ол ышкаш Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Эрзин районнарда сөөлгү үеде суггарылгаже кичээнгей кошкаан.

Бо ады үнген болгаш өске-даа районнарда тарылганың ажаалдазының улут четпестерин чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Хамыктың мурнунда оларның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, чамдык колхозтарның удуртукчулары болгаш агрономнар ажылга чоогуур күжениишкиннерни тургуспааннар, бүгү көдээ ажыл-агый культураларының ажаалдазын чорударынче күштерни мобилизаставаннар, ашталганың болгаш одуруглар аразының болбаазырадылгазының шынарын контрольдавайн турарлар.

Партия райкоммарының, райкүүскомнарның, МТС-териң удуртукчуларының хүлээлгези—колхоз бүрүзүнде ажылдың байдалы-биле доп-дораан таныжып, тарылганың ажаалдазында четпестерни дүрген узуткаарын хандырар боттуг хемчеглерни алыры болур. Бедик дүжүт дээш демиселдиң бо шиитпирлиг хүннеринде МТС-териң техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары-биле чергелештир колхозтарның боттарының чепсек-хереклерин бүрүн ажыглаары чутула.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин боттандырары-биле холбаштыр чыылган партия тыва обкомунуң III-кү пленумунуң доктаалында чиңгетарааның калбак одуруглуг тарылгазының бүгү шөлдериниң одуруг аразын үлдүредир, картофель, ногаалар болгаш мал чеми корнеплодтар тараан шөлдерниң одуруглар аразын 3—4 катап үлдүредир, ийи удаа хол-биле ашталганы чорудар, суггаттыг черлерде бүгү культураларның суггарылгазын хандырар болгаш тараанның хоралакчылары-биле демисежир хемчеглерни айыткан.

Сорулга болза, бо хемчеглерни шаанда болгаш бедик шынарлыг чорудар талазы-биле колхозтарга улут дузаны МТС-тер көргүзер хүлээлгелиг.

Ындыг турбуже, чамдык МТС-терниң удуртукчулары болгаш агрономнар бо чугула ажылдың хажыызында турбушаан турарының фактылары бар. Кызыл районда «Бай-Булуң» колхозка агроном Котельников картофель олуртур машинаны ажыглавайн, аңаа арга-биле олурткан. Каа-Хем районда Ворошилов аттыг колхозта дөрбелчин-уяланчак арга-биле олурткан 9 га картофельдиң одуруглар аразының механизастаан болбаазырадылгазын Сарыг-Сеп МТС

Москва область. «Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалының номчулгаларын бүгү колхозтарда, совхозгарда болгаш МТС-терде чорудуп турар.

Чуруктa: Мытищинский районнуң Н. С. Хрущев аттыг колхозунуң даргазы К. И. Климов СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын колхозчуларга номчуп берип турары.

Чуруу **В. Акимовтуу.** СЭТА-ның пресссляшези.

Комбайнёрларның Бүгү-эвилел чарыжы

Ставропольдуң механизаторларының үлегери-биле

ГРЕБЕНКА (Киев областа). Комбайн агрегаттары бүрүзүнүң онаалганы хүн бүрү ажыр күүседири дээш база тарааның бедик бастырылгазы дээш чарышты калбартыр дугайында Ставропольдуң комбайнёрларының кыйгырыын Гребенканың машина-трактор станциязының механизаторлары изиг чүүлзүнүүшкүн-биле уткаан болгаш деткээн.

Бо чылын МТС-тин комбайннары 12,5 муң гектар тарааның дүжүдүн ажаап алыр. Ол ажылды 21 ажыл хүнүнде дооскан турар деп шиитпирлээн. Ам Гребенка МТС-тин комбайнёрлары боттарының аргаларын санап көрген болгаш бода тараа культураларын 17—18 хүннерниң дургузунда ажаап алыр деп бедиткен чаа хүлээлгени алганнар. МТС-тин мурнакчы механизаторлары оон-даа артык бедик көргүзүглерни чедип алырын чүткүп турарлар.

Комбайннар быжа берген тараалларның чанында кезип кириптеринге белеп. Бүгү машиналар савак хөпээннекчилерн-биле, чыдыпкан болгаш чолдак тараалар кезеринге керектиг дериг-херекселдер-биле бүрүн хандыртынган. Прицеп комбайннар дискалыг лущильниктер-биле деритинген. Ажаап алыышкын-биле кады беш муң гектар черге хоорзуну лущильник-биле хоптарар. Механизаторлар колхозчулар-биле кады 17 волокушаларны болгаш 15 сараатакчыларны белеткээн, ол чорук сабаңны белерин болгаш сараатталарын механизастаарынга арганы бээр.

Комбайн агрегады бүрүзү ажылчын планныг болгаш тарааның быжканын хамаарыштыр шимчээшкиниң маршруттуг. Бүгү агрегаттар хоюутта 18—20 шаанда ээзээ ажылдаар шак графиктиг. Комбайнерге ажылдаары-биле эң дуржулгалыг трактористерни болгаш колхозчуларны үзүп тургускан. Бункерлерден тараа сөөртүрүн түгле комбайн чоруп турда чорудар деп турээр.

Комбайнарның соксаал чокка болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хандырары-биле болгаш ажаап алыышкынның хуусаазын кыырары-биле партия райкому партия болгаш совет активинден 19 партийжи организаторларны үзүп тургускан.

(СЭТА).

Малга быжыг чем-суурну тургузар

Районнуң Кызыл туктуг колховунда

Улуг-Хем районда Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артели малга сиген белеткээрин дүжүт ажаап алырының бетинде бедик шынарлыг доозар дээш эрестиг ажылдап турар.

Июнь 30-ден июль 5-ке чедир график планын эки күүседип, 150 гектарның сигенин кезип, кургатпышаан, 15 тоннаны сарааттап алган. Бригадада 39 кижи сиген кезер 3 машиналарны кожуп сөөрткен бир трактор болгаш аъттың 4 машиналары-биле база 12 хол кадыырлары-биле ажылдап турар.

Малга сиген белеткээриниң бригадазында партия, комсомол организацияларының агитаторлары ажылдап турар. Бригаданың тус-тус бөлүктериниң болгаш кежигүннериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Хана солуннарны болгаш агитхуудустарны одаг бүрүзүндө доктаамал үндүрүп, база мурнакчыларның дуржулгазын көргүзүт самбыразынга үргүлүг чыдыып турар. Колхозта трактор бригадазының учётчиги эш Доржу, агроном эш Сагаяков болгаш оон-даа өске агитаторлар лекция, беседа ажылдарын база солун номчулгаларын сигенчилерниң ортузунда идепкейлиг чорудуп турарлар.

Колхозтуң сиген шөлдеринде

БАЙ-ТАЛ. (Телефон-биле). Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели мал талазы-биле Бай-Тайга районда бай колхозтарның бирээзи, ол бо чылын 780 муң центнер сиген белеткээр, 1500 центнер силос салыр планныг. Колхоз мал чеми белеткээр ажылче июль 5-те киргеи, ажылга чаъс-бораңның бергедээшкиннери турзажок, үш хүн 40 гектарның сигенин кескеи.

Сталин аттыг колхоз бо чылын 100 ажыг гектар чаа сиген шөлдерин немей шингээдип алган, ында өмгы үеде колхозчулар аъттың 7 машиналары, 70 хире хол кадыырлары-биле ажылдап турар. Агаарның таарымчалыг байдалынга холбаштыр шөлдерде күш улам немежип, сиген белеткээрни дүжүт алымшкынының эгелээр бетинде доозары-биле чүткүлдүг ажыл калбарган.

Өвүр районнуң колхозтары мал чеминиң белеткелинде

ХАНДАГАЙТЫ (Радио-биле). Бо чылын Өвүр районнуң девискээринде сигенниң үнүжү мурнуку чылдардан эки болган. «Коммунизмче орук» колхоз июль 9-ка чедир үш хүн 14 гектарның сигенин кескен, ында аът машиналарындан аңгыда 22 кижи хол кадыры-биле база ажылдап турар. Улаатайның болгаш Хандагайтының шөлдеринде 65 колхозчулар улут көдүрлүүшкүнде ажылдап турар.

Ак-Чыраанын делгем шөлдеринде «Торгалыгның» 63 кижи 3 аът машиналарлыг, 20 хол кадыырларлыг, а «Совет Тыванын беш чылы» колхозтун 45 кижи 2 аът машиналарлыг, 23 хол кадыырларлыг ажылдап киргеи. Ол ышкаш «Кызыл тук» колхоз сигенни кезип сараатгаар ажылын чедишкинниг чорутпушаан, 60 тонна силосту салган.

Ийи сараат тургускан

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Калинин аттыг колхоз мал чеми белеткээриниң ажылын организастыг чорудуп турар. Ажылдың баштайгы дөрт хүннеринде 2 улуг сарааттарны тургускан. Шөлдерде аът машиналары соксаал чок хөделип, эки үнүштүт чоогалар болгаш буга-шаларның сигенин 18 кижи хол кадыырлыг ажылдап турар. Кадыр-биле хүнде 0,4 гектар норманы 0,6 гектар чедир күүседип турар Чамыян, Союн-оол, Акыс ышкаш мурнакчыларны хөйнү демдеглеп болур.

Таарымчалыг шыгжатынган силостуң малга чедингир, эки хоолуюун колхозчу малчыннар ажылының практиказындан улам-на бүзүреп турар. Калинин аттыг колхоз бирээзинге-ле 37 тонна кирер ийи, 20 тонна шыгжаар бир оңгарларны белеткээн. Хову бригадазы сараат кылдынмас чаъстыг хүннерде силос салыышкынынче шилчип турар.

Мал чеминиң белеткелинче күштү улгаттырар

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем район сиген кезилдезин хамыкты мурнай, азы июнь 21-де эгелээн хирезинде, ол ажылды негелдезинге чедир ам-даа эки организаставаан. Машиналарны, чепсек-херекселдерни болгаш сиген кезер бригадаларның кижи күжүн безин четче организаставаан.

Районнуң кайы-даа колхозтары аъттың сиген кезер машиналарын, хол кадыырларын бүрүн ажыглавайн, чүгле МТС-биле чарган керээзинге болгаш оларның сиген кезер комбайнарынга идеген турар. А МТС колхозтарның дириг күжүнге ийикпе, азы боттарының чедир септетинмээн комбайнарынга болгаш тракторларынга идеген, мал чемин чогуур өйүнде белеткеп алырынче амдыгаа чедир-ле сагыш салбайн турар.

«Ленинчи орук» колхозта сиген кезилдезинче чүгле 6 кижи кирип, 7 ажыл хүнүнде кезилденин график планын 1,5 хуу, «Октябрь 30 чылы» колхоз 8 ажыл хүнүнде 1,2 хуу, «Кызыл тук» колхоз 9 ажыл хүнүнде 0,9 хуу күүсеткилээн.

Сиген кезилдезин дүжүт алырының бетинде бедик шынарлыг доозарынче угландыр социалистиг чарыш калбарбайн турар. Бригадаларда партия, комсомол организацияларының агитаторлары ажылдавайн турар. Хана солуннары, агитхуудустар болгаш көргүзүг самбыралары тургустунмаан. Оон туржук, СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленумунуң доктаалын чер-черге таныштырар дугайында партия райкомунуң бюрозу чүгле июль 5-те болуп эрткен.

1954 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемнерин белеткээринче комсомол организацияларының киржилгезиниң дугайында ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын ВЛКСМ райкому улуг хожудаашкын-биле таныштырып эгелээн болгаш комсомолчу-аныяктар бригадазын чогуур негелдезинге чедир тургузуп шыдавайн турар.

Ол чоруктарның чылдагаанындан районда сиген кезилдезиниң темпизи аажок куду болуп, харын силос салыышкынын безин чорутпайн турар. Оода чадаарда силос салыр оңгарларның ашталгазын безин кылып эгелевээн.

Үстүнде четпестерни дарый чайладып, малга сиген белеткээриниң ажылын күштелдирери негетиниң турар.

А. П. Чеховтуң мөчээнинден бээр 50 чылынга

Чурттуң хоорайларында болгаш суурларында ажылчы чоннар А. П. Чеховтуң мөчээниниң 50 чыл оюн демдеглеп эрттирип турар.

Киевке ол хүнүң эрттиреринин республика комитединиң хуралы болган. Улуг чогаалчының ажылчорудулгазынга тураскаан эртем сесснязын Украин ССР-ниң эртемнер академнязының Т. Г. Шевченко аттыг украин литература институду белеткеп турар. Украинаның политиктиг болгаш эртем-билиг нептередир ниитилелиниң кежигүннери республиканың ажылчы чоннарынга «Чехов—орустуң улуг чогаалчызы», «Чехов болгаш Украина», «Чехов болгаш театр», «Чехов болгаш украин литература» деп аттыг 400 хире лекцияны номчаан.

Белорус ССР-ниң эртемнер академиязынга А. П. Чеховтуң мөчээниниң 50 чыл оюнга тураскаатkан хөй ниитн эртем киидизиниң сессиязы болган. Белоруссияның ажылчын клубтарында, көдээ культура бажыңнарында болгаш номчулга бажыңнарында Чеховтуң кежээлери эрттип турар.

Таганрогта материалдыг бажың-музейде болгаш өске-даа ол хоорайда тураскаалдыг черлерде улус эндерик. Маңаа хөй санныг экскурсиялар чораан, оон аразында «Ростсельмаш» заводтуң ажылчыннары, Чистяковтуң шахтёрлары, Горькийден, Сталинградтан, Киевтен, Харьковтан хөй улустар чораан.

Улуг чогаалчылар Чехов биле Горькийниң найыралынга тураскаатkан делгелгени Горький хоорайда организастаан, Сормово библиотеказында А. П. Чеховтуң чогаалдарының делгелгези ажыттынган.

Киевте Н. К. Крупская аттыг республиканың ниити библиотеказында ол хүнге тураскаатkан делгелге ажыттынган. Хөй санныг материалдарның аразында орус улуг чогаалчының молдав дылче отулдурган номнары база бар.

А. П. Чеховтуң кыска шнлерин Закарпат областың Межгорский, Тячевский, Сволявский болгаш өске-даа районнарның уран-чүүл коллективтери белеткээн.

А. П. Чеховтуң номнары бистиң чурттуң улустарының дылдарында

Чехов хүннерин эрттиреринин чуруумун ук хуралга бадылаан. Москвада Садово—Кудрин кудумчуга июль 14-де Антон Павловичиниң 1886—1890 чылдарда чурттап, ажылдап турган бажыңынга бажың-музей ажыдар деп планнаан.

А. П. Чеховтуң мөчээниниң 50 чыл оюн таварты Ново-Девичиде хөөрүнге кажыдалдыг митингини чорудар-Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга ССРЭ-ниң чогаалчылар Эвилединден болгаш тайбың камгалалының Совет комитединден организастаан байырлыг хурал болур. Аңаа акы-дуңма республикаларның база даштыкы чурттарның чогаалчылары киржир.

Үстүкү класстарның өөреникчилери Москваның ниити кежээзин эрттирер болгаш Горький аттыг Төп культура болгаш дыштанылга паркында Ногаан театрга кежээ болур.

Орус улуг чогаалчыга тураскаалды бүгү чурт демдеглеп турар. Оон амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазыбиле холбашкан черлерге—Ялтага, Таганрогка, Мелиховка хуралдар, эртем конференциялары, литературлуг кежээлер болгулаар.

(СЭТА).

Область Совединиң күүскомунда

Аңчыларның өлүрген бөрү бүрүзүнге 500 рубль хемчээлдиг шаңнал тыпсыр дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели 1954 чылдың июнь 9-та доктаал үндүргенин ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому райкүүскомнарга дыңнаткан.

Областың Заготживсырье, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер, күрстрахование эргелелдеринге болгаш областың көдээ ажыл-агый банкызынга облкүүскомнуң хүлээткени болза, аңчыларның өлүрген бөрү болгаш бөрзек бүрүзүнге 500 рубль хемчээлдиг шаңналды тыпсырын 1954 чылдың июнь 30-ден соңгаар киртингеи кештерни барымдаалаар.

Бөрү өлүргеннерге шаңналдың бедээнииң дугайында чонга таныштырарын областың аңнаар ажылагый килдизинге болгаш Заготживсырье конторазынга облкүүском хүлээндирген.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ҮШКҮ ПЛЕНУМУ

СЭКП ТК-ныҢ июнь ПленумунуҢ түҥнелдери болгаш 1954 чылда бедик дүжүттүү өстүрериниҢ, мал чемнерин белеткээриниҢ болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниҢ планын күүседирин хандырар талазы-биле областың партия организациязының сорулгалары

СЭКП Тыва обкомунуҢ бирги секретары эш С. К. Токаның илеткели

Эштер! Июнь 21-ден 24-ке чедир партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый активиниҢ киржилгези-биле СЭКП Төп КомитединиҢ ээлчеглиг Пленуму болган. Пленум «Часкы тарылганың түҥнелдериниҢ, тарылганың ажаалдазының дугайында, дүгжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиҢ болгаш 1954 чылдың көдээ ажыл-агый продуктулар белеткелдериниҢ планын күүседирин хандырар дугайында» айтырыгны көргеш болгаш делгеренгей шиитпирки хүлээп алган.

Сөөлгү 9 айларның дургузунда көдээ ажыл-агыйның айтырыгларын СЭКП Төп КомитединиҢ Пленумуга 3 удаа чугаалажып көргенининҢ фактызы, а ол ышкаш ТК-ныҢ ПрезидиумунуҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ хүлээп алганы элээн хөй доктаалдар болза, бистиҢ чуртувуста бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниҢ улуг көдүрлүүшкүнүҥүҥ айтырыы коммунистиг тургузуушкуниуҢ кол сорулгаларының бирээзи болуп турар дээрзиниҢ дугайын база дагын хереҷилеп турар.

СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму ТК-ныҢ сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин күүседир дээш демиселдиҢ баштайгы түҥнелдерин үндүрүп, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниҢ эҥ амыдыралчы болгаш соңгаарладып болбас сорулгаларын тодарглаан. Социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улуг көдүрлүүшкүнүҥүҥ дугайында, бистиҢ Төрээн чуртувустуҢ чечектелиишкинииҢ болгаш совет улустуҢ чаагай байдалын бүгү хемчеглер-биле бедидериниҢ дугайында партияның болгаш чазактың хүн-бүрү сагыш салыышкыны бодунуҢ илерээшкинин ПленумнуҢ шиитпиринде чаа күш-биле тыпкан.

I. Часкы тарылганың түҥнелдери

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай быжыглаарының талазы-биле партия болгаш чазак кайгамчык улуг ажылды кылган дээрзин СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму демдеглээн. Тускай эртемниглерниҢ болгаш механизаторларның хөй санныг армиязын, хөй санныг тракторларны болгаш кожулда хереке-лердин, картофель, ногаа, кукуруза, техниктиг культуралар тарылгазының депшилгелиг методтарынга хереглээри-биле ҥ чаа техниканы областарже, крайларже болгаш республикаларже чоруткан. Көдээге политик-организакчы улуг ажыл чорутунган. Ол бүгү чорук чурттуҢ колхозтарынга, совхозтарынга болгаш МТС-теринге часкы тарылганы ҥ организастыг эрттирер, көдээ ажыл-агый ажылдарының шынарын бедидер болгаш часын чажып тарыыр культураларның тарылгазының планын ажыр күүседирин хандырар арганы берген.

Бо чылын бистиҢ областың хөй-хөй колхозтары болгаш МТС-тери партияның болгаш чазактың доктаалмал дузаламчызынга болгаш кичээнгейинге даянып алгаш, часкы тарылганы элээн организастыг, харын-даа чамдык черлерге мурнакчы методтарны ажыглап тургаш эрттирген. Часкы тарылга эгелээрининиҢ мурнунда Тываның колхозтары, совхозтары болгаш МТС-тери немей 120 тракторларны (15 аът күҥүнге санаарга), картофель олуртур машиналарны, чүк болгаш чиик автомашиналарны, аъш-чем болгаш үрезин чээлизин алган.

Областа көдээ ажыл-агыйның 99 механизаторлары болгаш тускай эртемниглери келген. Ол бүгү болза, часкы хову ажылдарының чорудулгазынга таарымчалыг байдалды көргүскен. Областа часкы тарылганың планы ниитизи-биле мынчаар күүсетинген: чазын чажып тарыырларның талазы-биле—106,2 хуу, тараалар талазы-биле—109 хуу, ооҥ иштинде кызылтас талазы-биле—108 хуу.

БистиҢ машина-трактор станцияларывыс партияның болгаш чазактың айтыышкыннарын боттандырбышаан, боттарының ажыл-чорудулгазын элээн экижиткен. Чижээлээрге, Бии-Хем МТС (директору эш Балабанов, парторганизация секретары эш Савкин) бүгү хандырып турар колхозтарынга часкы тарылганы 9 ажыл хүнүнде, а Кочетов аттыг көдээ ажыл-агый артелинге—6 ажыл хүнүнде чоруткан. Ол станциячыг коллективи чайгы чер аҥдарылгазының планын ҥ эки агротехниктиг хуусааларда 224,5 хуу күүсеткен. Хөй-хөй кур болгаш курукка черлерни аҥдарган. Сарыг-Сеп, Чаа-Хөл болгаш Шагаан-Арыг МТС-тер база ажылга эки көргүзүглерни чедип алган.

Областың совхозтары часкы тарылганың планын трест талазы-биле алырга, ниитизи-биле 104,5 болгаш «Барлык»—153 хуу күүсеткен. 4 совхозтарның иштинден часкы тарылганың планын түгле «Өөк» совхоз күүсетпээн. А кызылтас талазы-биле онаалганы бүгү ажыл-агыйлар күүсеткен.

Бо чыл болза, совет көдээниҢ төөгүзүнге кур болгаш курукка черлерни шиҥгээдип алыр талазы-биле улуг ажылдарны эгелээн чыл болуп киреп турар. Күрүнеҥ ол ҥ чугула хемчеглери түгле көдээниҢ ажылнышчилериниҢ талазындан эвес, харын районнуҢ «Бай-Булуҥ» артелинге (даргазы эш Тадар-оол, агроному эш Котельников) 52 гектар шөлге сула тарылгазын ханакарактал-чак арга-биле гектарга-ла 106 килограммны чажар норма-биле чорутка-кан. Улут-Хем районнуҢ Калинин аттыг колхозунуҢ (даргазы Чашоол) кызылтас үрезининиҢ чаңдызын төтчеглээн болгаш агрономнарның айтыышкыннарынга чөрүштүр 500 га ажыг шөлге тараа чажарының нормазын кудулаткан.

Хөй-хөй колхозтарның баштаар черлери болгаш совхозтарның директорлары тараа үрезиннериниҢ белеткелдерин хандырбаан болгаш хөй-хөй шөлдерге шынары четпес үрезиннерни тарыыр чорукту болдурган. Шак ыңдыг ажык чок практика, ылаңгыя Өвүр, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарның көдээ ажыл-агый артельдеринде калбаа-биле нептерээн.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидеринге бистe чурт иштиниҢ удобреннелерин ам-дыгаа чедир четпес хереглеп, суггарылгалыг черлерни багай ажыглап турар. Чижээлээрге, Улуг-Хем районга суггарылгалыг шөлдерге тарылга планы түгле 29,2 хуу, Чөөн-Хемчик районга—42,9 хуу күү сетинген, Бии-Хем районда суггарылгалыг черлерде түгле 12 гектар тарытынган.

Көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй артельдеринде суггарылга системазын кончуг багай ажыглап турар. Чижээлээрге, Тес-Хем районнуҢ Сталин аттыг колхозта улуг суггарылга каналы турбуже, тарылгалар шык четпезинден аажок баксырап турар. Ыңдыг янзылыг фактыларны эвээш эвести көргүзүп болур. Ол болза, түгле артельдер баштаар черлери эвес, харын районнарның хөй-хөй удуртукчулары, МТС-тер директорлары, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның область эргелели суггарылгалыг черлерни шын ажыглаарының ужур-дузазын чедир үнелевес чоруун үргүлчүлеп турарының дугайын хереҷилеп турар.

Ыңдыг хоралыг практиканы узуткаары болгаш тарылганың бүгү шөлдеринге суггарылга (негетинип турар черлерге) чорударын хандырары эргежок чугула. 1955 чылдың дүжүдүнге хөрзүн белеткээрде хамыктың мурнунда суггарылгалыг участоктарның черлерин аҥдарза чогуур. Көдээ ажыл-агыйның область эргелели болза, суг ажыл-агыйының ажылдарынга областа бар машиналарны болгаш механизмнерни ажыглаарын экижидериниҥ талазы-биле чогуур хемчеглерни ап, МТС-тер директорларындан, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериндеи негелдени бедидер, суг ажыл-агыйының эргелели суггарылгалыг шөлдерни шиҥгээдип алырының планын күүседир дээш эки ажылдаар херек.

Чамдык МТС-тер болгаш совхозтар көдээ ажыл-агый техниказын элээн эки ажыглап турар апарган дээрзин тарылганың болгаш өске-даа часкы хову ажылдарының түҥнелдери көргүзүп турар. МТС-терде болгаш совхозтарда харын машиналарны мергежилдиг шиҥгээдип алган болгаш күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүҥ үлегер-чижээн көргүзүп турар механизаторларның кадрлары өскен. Чижээ, Бай-Хаак МТС-тиҥ трактористи эш Д. С. Шадринцев Калинин аттыг колхозка хүн дургузунда 195 гектарны тараан. Ол чайгы чер аҥдарылгазынга база бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, кывар чүүлдүҥ камналгазын хандырган. Сарыг-Сеп МТС-те эштер Рукавицыннының болгаш Прокудиннин, Бии-Хем МТС-те эш Зуевтиҥ, Бай-Хаак МТС-те эш Ермолаевтиҥ, Кызыл МТС-те эш Исаковтуҥ трактор бригадаларының механизаторлары ажылга бүдүрүлгечи улуг чедиишкиннерни чедип алган. Ол отряд-тарның механизаторлары ажылды хандырып турар колхозтарының хову бригадалары-биле күш-ажылчы сырый кады ажылдажылгага ажылдап турарлар, ол чорук херектиҥ чедиишкинниҥ болурунга идигин берип турар.

Ынчалза-даа, машина-трактор станцияларының хөй нуруузу боттарының ажылын СЭКП ТК-ныҥ сентябрь Пленумунуҥ шиитпирлеринге дүүштүр эде тургуспаан, партияның болгаш чазактың негеп турары ышкаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниҥ ам-даа ёзулуг организакчы күжү болбайн турар. Элээн хөй МТС-терде техниканы дендии багай ажыглап турар. Чижээлээрге, чылдың бирги чартыында янзы-бүрү чылдагааннар-биле трактор паркызының анаа туруушкуну ажыл шагының 55 хуузу болган. А Кызыл-Мажалык МТС-ке ол 65 хуу, Сүт-Хөлдүүнге —68 хуу, Балгазын МТС-ке —63 хуу болган. Июнь 15-те турганы-биле алырга, 15 аът күжүнге санаар тракторнуҥ ажылдаашкыны түгле 183 гектар, а Чадаана МТС-те (директору эш Толпин)—153 га, Тес-Хем МТС-те (директору эш Агальцов)—117,8 гектар болган. Хөй-хөй трактористер ажылдап кылырының ээлчег нормаларын күүсетпейн турар.

Техниканы шак ынчаар четпес ажыглап турарының кол чылдагааннарының бирээзи болза, хөй-хөй МТС-терде тракторларның техниктиг ажаалга хандырылгазында чогуур корум-чурумнарның чок болуп турарында. Ол чоруҥ ылаңгыя Чадаана, Кызыл-Мажалык болгаш өске-даа чамдык МТС-терге хамааржыр.

Элээн хөй МТС-терде политик-кижизидилгелиг ажыл четпес тургустунган, механизатор кадрларның мергежилин бедидер талазы-биле хемчеглерни чорутпайн турар, трактор отрядтарының ажылдакчыларынга культура-амыдыралдың чогуур таарымчалыг байдалдарын тургузуп бербээн. Механизаторлар үе-шагның хөй нуруузун ховуга эртирип турар болганда оларга партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, МТС удуртукчуларының, колхозтар даргаларының доктаамал сагыш салыышкыны херектиг болуп турарыны билдингир болгай.

Элээн хөй колхозтарның баштаар черлери механизатор кадрларга эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузуп бербес, трактористерни болгаш прицепщиктерни чеменнилге продуктулары-биле хандырарын үзүктелдире бээр ыңдыг байдалдар-биле моон соңгаар эптежип болбас. МТС-териҥ партия организацияларының удуртукчулары, СЭКП райкомнарының бирги секретарылары болгаш МТС зоналарының талазы-биле секретарылары ол кадрлар-биле политик-массалыг ажылды чорударын хандырбайн турар. Кызыл-Мажалык болгаш Чадаана МТС-терниҥ четпес ажыл-чорудулгазы элээн улуг хемчээлдиг-биле, харын ол станцияларның партия организацияларының секретарылары эштер Кончук болгаш Одаҥ-оол, а ол ышкаш МТС-тер зоналарының талазы-биле СЭКП райкомнарының бөлүктериниҥ ажылдакчылары трактор отрядтарының ажыл-чорудулгазынче ханылап кирбес, механизатор кадрлар-биле партийжи-политиктиг ажылды сандарадып, база оларга культура амыдыралдың таарымчалыг байдалдарын тургузуп бээр дугайында чогуур сагыш салыышкынны илеретпейн турары-биле тайылбырлатынар.

Хөй-хөй районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары картофель, ногаа, техниктиг болгаш мал чемни культураларының тарылга планын күүседир чорукту хандырбаанының фактызын айтпайн барып болбас. Чижээ, совхозтарда картофель тарылгазының планы түгле 55 хуу, ногаа культураларының—80 хуу болгаш мал чемни корнеплодтарның түгле—68,4 хуу күүсетинген. Областың дөрт совхозтарының иштинден картофель тарылгазының планын түгле «УТКА-ның 25 чылы» совхоз, мал чемни корнеплодтарның тарылга планын «Барлык» совхоз болгаш ногаа культураларының планын «Барлык», «УТКА-ның 25 чылы» совхозтар күүсеткен. «Өөк» болгаш «Элегес» совхозтар айытынган культураларның чаңгызының-даа онаалгазын күүсетпээннер.

Колхозтарда ажыл-херектиҥ байдалы база-ла дээре эвес. Олар картофель тарылгазының планын түгле 63,9 хуу, ногаа культураларының—74,6, техниктиг культураларның —87, мал чемни корнеплодтарның—74,1, чаңгыс чылдыг от-сигеннериниҥ—84,9, хөй чылдыг от-сигеннериниҥ—49 хуу күүсеткен болгаш түгле силос культураларның —101,5 хуу күүсеткен. Каа-Хем районнуҥ колхозтары мал чемни культураларының тарылгазының онаалгазын 117 хуу күүседип, түгээр эки ажылдаан. Барын-Хемчик районнуҥ көдээ ажыл-агый артельдери мал чемни бүгү культураларның талазы-биле тарылга планын ускеннер, а Улут-Хем, Таҥды болгаш Бии-Хем районнарга малдың чемнер-биле хандыртынмааның көре тура, түгле силос культураларының тарылгазының талазы-биле онаалгаҥнып турар деп беседага медеглээн. А Сүт-Хөл райкүүскомунуҥ даргазы эш Найдың 3 гектар ногаага 9000 чемиштиг кубиктерни белеткээри эргежок чугула деп бүзүредип турар. Ынчаарга ол шөлге оларны бети дээрге-ле 63.000 кезекти белеткээри чугула болгай.

Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый кадрлары билиглерни чүткүлдүү-биле шиҥгээдип алыр ужурлуг. Оон-биле кады хамыктың мурнунда агро-зоотехниктиг курстарны дамчыштыр колхозтарның удуртукчу ажылдакчыларының болгаш колхозчуларның ногааларын, мал чемни болгаш техниктиг культураларны тарып өстүрериниҥ агротехниказын, зоотехниямның айтырыгларын калбаа-биле өөренирин организастаары эргежок чугула. Агротехниктиг курстарга өөренириниҥ планы элээн хөй районнарга чыл бүрү күүсетинимейн келген болгаш ам мырыңай үзүлген ыңдыг байдал-биле эптежип болбас.

Областа чайгы черниҥ эрте аҥдарылгазы июнь 10-да 105,1 хуу, а июнь 30-де — 134,6 хуу күүсетинген. Ол ажылды, ылаңгыя аҥдарылганы кыска хуусааларның иштинде агротехниктиг бедик деңнелге эрттирген Бии-Хем, Таҥды, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл болгаш Чаа-Хөл районнарның машина-трактор станцияларының күүсеткен. Тес-Хем МТС (директору эш Агальцов), Бай-Тайга МТС (директору эш Луконин), Кызыл Мажалык МТС (директору эш Пшеницын), Чадаана МТС (директору эш Толпин) болгаш Сүт-Хөл МТС (директорлуҥ орнуҥ эш Новиков) чайгы чер аҥдарылгазының планын күүседирин үскен.

Дыка хөй районнарда эрткен чылгы ышкаш чайгы чер аҥдарылгазын ажылдап кылыры болгаш ону ажаалры дендии ооҥум чоруп турар. Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш Кызыл районнарда чайны аҥдарган черлерде эрткен чаашкыннар-биле холбаштыр бок үнүштер өзүп үнүп турбуже, ол черлерден чаңгыс-даа гектарны мынчага чедир ажылдап кылбаан. Ажыл-херектиҥ дүрген эдери болгаш чайны аҥдарган ховуларны чай дургузунда арыг байдалга тургузары эргежок чугула.

Часкы тарылга—элбек дүжүт дээш демиселге чүгле баштайгы үеэ чада. Бүгү көдээ ажыл-агый культураларының ннити бедик чыылдазын хандырар дээш СЭКП ТК-ныҥ Пленуму тарааларның, ылаңгыя тарып олуртур болгаш техниктиг культураларның үлегерлиг ажаалдазын хандырарының сорулгазын салган.

Бистиҥ байдалдарывыста тарылганы ажаарының болгаш бедик дүжүттүү алырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының талазы-биле хемчеглерниҥ ҥ чугула түүлү болза, ховуларны суггарарын калбаа-биле ажыглаары, ҥ байлак сут курлавырларын ҥ долдур болгаш шын ажыглаары болур. Тарып олуртур болгаш техниктиг культураларны ажылдап кылырынче онза кичээнгейни салыр ужурлуг.

Бисте тараалар ажаалдазында улуг четпестер бар деп үвени билиндзе чогуур. Чижээлээрге, Барыын Хемчик районнуҥ Ворошилов аттыг, Таҥды районнуҥ Ленин аттыг колхозтарда ногааларны болгаш картофельди бок үнүштер шыва алы берген, ынчалза-даа оларны ажылдап кылырын организаставайн турар. Элээн хөй ажыл-агыйларда тарааны мал чиҥ бээр чоруктан камгалавайн турар. Ооҥ түҥнелиниҥде «Элегес» болгаш «УТКА-ныҥ 25 чылы» совхозтарда, Бии-Хем районнуҥ «Искра», Бай-Тайганың «Тинлелге», Сүт-Хөл районнуҥ Киров аттыг колхозтарында болгаш өске-даа артельдерде келир үениҥ дүжүдүнге улуг каражка-когаралдарны мал таварыштырып турар.

Айытынган четпестерин доп-дораан узуткап, тарааның, ногааның, картофельдиҥ болгаш өске-даа культураларның өзүлдезинге бүгүле эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузар херек.

(Уланчызы 3-кү арында).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ ҮШКҮ ПЛЕНУМУ

СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленумунуң түҢнелдери болгаш 1954 чылда бедик дүжүттү өстүрериниҢ, мал чемнерин белеткээриниҢ болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларыныҢ белеткелдериниҢ планын күүседирин хандырар талазы-биле областың партия организациязының сорулгалары

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токаның илеткели

(Уланчызы. Эгези 2-ги арында).

II. Малды чемнер-биле хандырар хемчеглер дугайында

СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленумунуң доктаалында мал ажылынга быжыг чем суурну тургузарынче онза кичээнгей салдынган. Чем-суурнуң четпезиниҢ мал ажылынга улуг когарал деҢнеген эртпеҢ, чылдың часты-рыларын болдурбазын партия негеп турар. Ол бистиҢ областа база-ла долузу-биле хамааржыр, чүге дээрге, колхозтарның болгаш совхозтарның хөй кезии тарымал мал чеми культураларның бүдүрүлгезиниҢ планын чүгле күүсетпээн эвес, харын-даа бөдүүн чемнериҢ эҢ кыдыкы курлавырын тургузарын безин хандырбаан. Моон ужурунда малдың баш санын көвүдедири болгаш ооң продуктулуун өстүрери бисте хожудап турар.

1954 чылдың июнь 1-де турганы биле алырга, областың колхозтарында инектериҢ баш санын өстүрениҢ планы чүгле 95, 5 хуу база совхозтарда—97,4 хуу күүсетингеН. Ыланғыя Эрзин, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Сүт-Хөл, Кызыл, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарда херек эки эвес болуп турар. Ында партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары мал ажылын хөгжүдериниҢ планының күүселдези дээш ёзулут демиселди чорутпааннар, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин боттандырары дээш харыысалгалыг болур чоруктуутканнар.

Чижээлээрге, 1953 чылдың октябрь 1-ден бо чылдың июнь 1-ге чедир Улуг-Хем районнуң (СЭКП райкомунуң секретары эш Самба, райкүүском даргазы эш Намчак) колхозтарынга сүткүр малды өстүрениҢ планы күүсетинмейн турда-ла, 30 инекти рынокка саткан болгаш өске-даа сорулгаларга чарыгдаан. Ол-ла үеде ТаҢды болгаш Эрзин районнарның колхозтарынга хөй-хөй инектер өлген болгаш самчыгдатынган. Инектиң улуг хораашкыны Бии-Хем, Каа-Хем, Кызыл районнарда база болдунган.

Ындыг болуушкун хөй кезиннде-ле көдээ ажыл-агыйның область эргелели, чамдык СЭКП райкомнары, райкүүскомнар база партия обкомунуң бюрозу инектериҢ баш санын өстүрениҢ планын күүседири дээш контрольду багай организастап турганы-биле, ол талазы-биле күрүнеге удур практиканы чорудуп турар кижилерге удур шиитпирлиг хемчеглерни албайн турары-биле тайылбырлатынар.

Хаваннарның баш санын өстүрениҢ күрүне планын күүседир талазы-биле ылангыя Улуг-Хем, Кызыл, ТаҢды, Каа-Хем, Бии-Хем районнарда дүвүрээзиниҢ байдал тургустунган. Чижээлээрге, Улуг-Хем болгаш Кызыл районнарның хөй-хөй колхозтарында хаван өстүрер талазы-биле доктаатынган даалга чүгле 52—68 хуу күүсетинген, ол болза ук черлериҢ партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчуларының талазындан мал ажылының ол бедик орулгалыг адырын чедир үнелевээниҢ түҢнели болур.

Хаван ажылын хөгжүдерин бистиҢ чамдык партийжи удуртукчуларывыс херекке албайн турар дугайын СЭКП Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга райкомнарның секретарлары эштер Саичай болгаш Доржу колхозтарда төрүүр хаван бүрүзүнден хаван оолдары алырының планының болгаш херек кырында алганының дугайында айтырыгга харыы берип шыдаваанны хереченлеп турар.

1954 чылдың июнь 1-де турганы-биле алырга, областың колхозтары мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрениҢ планын 105,6 хуу, хойнуң болгаш өшкүнүң—107,8 хуу күүсеткен. Бир эвес көдээ ажыл-агый артельдери күрүнеге эът дужаарының болгаш ылангыя садарының планын күүседирине колдуунда ам-даа кирбээнин алыр болза, үстүнде саннар ындыг-ла көргүзүглүг эвес болгаш бистерни канчап-даа ожуургатпас. СЭКП обкомунуң пленуму мал ажылын хөгжүдериниҢ күрүне планын район, колхоз бүрүзүнге болгаш совхозтарга малдың бүгү чүүлдериниҢ аайы-биле чугаа чокка күүседир дээш шиитпирлиг хемчеглерни алырын обкомнуң бюрозундан, райкомнардан, райкүүскомнардан, көдээ ажыл-агый эргелелинден база совхозтар трестизинден негээр ужурлуг.

Мал ажылының хөгжүлдезиниҢ чедиишкиннери чүүн-даа мурнунда быжыг чем-суурну тургузарындан, малды эки шынарлыг кажаалар-биле хандырарындан болгаш байлак одарларны шын ажыглаарындан хамааржыр. Ынчалзажок, бо чылын чангыс болгаш хөй чылдыг сиген тарыырының планын чүгле ийи районнар—Сүт-Хөл болгаш Каа-Хем күүсеткен. Барыын-Хемчик, Кызыл, Чөөн-Хемчик районнарның колхозтары болгаш МТС-тери бүгү мал чеми культураларны тарыыр талазы-биле даалганы үскен, Улуг-Хем, ТаҢды, Бии-Хем, Тес-Хем база Эрзин районнарның колхозтары сиген болгаш корнеплодтар талазы-биле планны күүсетпээн.

Мал чеми культураларны тарыыр талазы-биле даалганы чүгле күүседир эвес, харын-даа ажыр күүседир долу арга биске турган-на болгай. Хамык ужур болза, районнарның, колхозтарның, МТС-терниҢ болгаш совхозтарның хөй-хөй удуртукчулары мал ажылынга быжыг чем-суурну тургузарын дээш харыысалганы көрбейн турарында болур. Областче өскээртен сөөртүп киирген 307 центнер сиген үрезиннериҢден колхозтар чүгле 201 центнерни салып алган. Ыланғыя Кызыл, Бии-Хем, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның көдээ ажыл-агый артельдериниҢ удуртукчулары ол херекке харыысалга чок болганнар.

Мал чеми культураларның тарылгазының депшилгелиг методтары багай ажыглатынып турган. Кызыл районнуң «Бай-Булуң» колхозунга силоска хереглээр 2 га кукурузаның, 8 га тарымал тооруктуң тарылгазы агротехниканың негелделериниҢ чөрүштүр тарытынган.

Шынааларны болгаш одарларны экижидери база четпес болуп турар. Областың МТС-тери бо чылын 3000 гектар шөлге сиген кезер черлерни аштап арыглаар ужурлуг турган. Ындыг турбуже, Сүт-Хөл МТС-зинден өскези ол хемчегни чорутпаан. Сиген кезер шөлдерни болгаш одарларны организастаар талазы-биле ажыл барык чорутунмаан. Чем суурну тургузарынга ындыг байдал моон сонгаар черле турбас ужурлуг. Пленум обкомуң бюрозундан, райкомнардан болгаш райкүүскомнардан боттарының ажылын партияның болгаш чазактың шиитпирлериниҢ үндезилеп эде тургузарын негээр ужурлуг.

Ам бистиҢ колхозтарывыс болгаш совхозтарывыс көдээ ажыл-агый ажылдарының харыысалгалыг үезинде—сиген белеткелинче болгаш силос салыышкынынче кирер ужурлуг. Бо чылын малды четчир санныг чемнер-биле хандырар бүгү эргежок чугула чүүлдер бисте бар. Июньнуң элбек чаъстары, хемнериҢ үерлээшкиннерк оът-сигенниҢ өзүп үнеринге таарымчалыг байдалдарны берген. Каа-Хем, ТаҢды районнарның колхозтарының хөй кезии сиген кезилдезин эргелей берген. Кургаг черлер безин сигенниҢ эки дүжүдүн берип турарын баштайгы түҢнелдер көргүзүп турар.

МТС-терде болгаш колхозтарда машиналарны канчаар ажыглаарын билир, четчир санныг техниктер, дуржулгалыг кадрлар бар. Материал техниктиг болгаш күш-ажылчы курлавырларны бүрүн болгаш шын ажыглаар херек. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш МТС-тер ол херекке колхозтарга дузалаар болгаш бир ниекке-ле артель бүрүзү 5—6-дан эвээш эвес тонна силосту база 24 центнер сигенни, бир баш одар малынга база чаш малга 8—12 центнер, бир хой болгаш өшкүге 1,5 центнер сигенни белеткеп алыр хүлээлгелиг. Дүжүт ажаап алышкыныныҢ эгелээринге чедир сиген белеткелиниҢ болгаш силос салыышкыныныҢ планын бүгү колхозтар, совхозтар база дузалаар ажыл-агыйлар күүсеткен турар кылдыр ажылды ынчаар организастаар ужурлуг.

Ындыг турбуже хыналдадан көзүлгени болза, хөй-хөй колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер сиген белеткелинче чүгле кирбээн эвес, харын амга чедир-ле ол эҢ чугула кампанияны чорударынга белеткенмээн болуп турар. Чижээ, совхозтар трестизиниҢ шугуму-биле алырга, трактор-биле сиген кезер машиналар чүгле 69,2 хуу, дырбааштар—88,2 хуу септетинген. «Барлык» совхозта (директору эш Казанцев) көргүзүглер оон-даа куду. Көдээ ажыл-агыйның область эргелелиниҢ удуртукчулары области сиген кезилдезиниҢ белеткелиниҢ, шын медээзин безин албайн турар. Колхозтарда сиген кезер машиналарның болгаш аът дырбааштарының чартык кезииниҢден хөй амдаа септетинмээнин фактылар көрүүп турар. Силос тудугларының белеткели үстүрүнге четкен.

Садыг болгаш хандырылга организациялары (облпотребсоюз, сельхозснаб болгаш өскелер-даа) чер-черлерге хол кадыырларын, шалыыштарны, таптааштарны, чаар материалдарны, сиген кезер машиналарга артык кезектерни сөөртүп чедиреринге дыка харыысалга чок болганнар.

Сиген белеткелиниҢ болгаш силос салыышкынының планын күүсеткеш, ооҢ-биле мал ажылының улам ындыгы хөгжүлдезинге чогуур байдалдарны тургузар төлээде, сиген кезер бүгү машиналарның септелгезин доп-дораан доозуп, оларны ажылдадып киирери, холдуң четчир санныг чепсек-хереклерин белеткээри, сиген кезилдезинге, силос салыышкынынга көдээниҢ ажыл-ишчилериниҢ идепкейлиг киржилгезин хандырары, ажылдап кылырының нормаларын база мал чемнери белеткээриниҢ доктааткан графигин күүседирин болгаш ажыр күүседирин чедип алыры эргежок чугула. Холдуң аргазыбиле сиген кезериниче колхозчуларның болгаш совхозтарның ажылчынарының массалыг үнүүшкүнүн организастаары чугула. Ындыг турбуже, элээн хөй колхозтарның удуртукчулары холдуң чепсек-хереклерин белеткевейн, чүгле МТС-терниҢ техниказынга идеген турар чүүл бар. ТаҢды районнуң Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш Рудин сигенни хол кадыыры-биле кеспес деп турарын шуут медеглээн. Бай-Хаак МТС-тиҢ кол зоотехниги эш Быков чеже колхозтарда хол кадыыры-биле сиген кезер кижилерни планнап тургусканың безин билбейн турар. Ажыл-херекке шак ындыг байдалды шиитпирлии-биле көөр ужурлуг.

БистиҢ областа малдың баш санын кышкы үеде камгалап алырының эҢ чугула чүүлдериниҢ бирээзи малды чылыг кажаалар-биле хандырары болур. Ындыг турбуже, СЭКП-ниҢ чамдык райкомнары, райкүүскомнар, областың көдээ ажыл-агый эргелели, колхозтар тудуунуң талазы-биле область эргелели мал кажааларының тудуушкунунуң айтырыгларын багай чорудуп, колхозчуларны, совхозтарның болгаш МТС-терниҢ ажылдакчыларын бо эҢ чугула улус ажыл-агыйжы сорулганы шиитпирлээринче кончуг багай мобилизастап турарлар.

Июнь 15-тиҢ медээзи-биле алырга, областың колхозтарында чүгле 29 кажаалар туттунган азы планның 9-ла хуузу күүсетингеН. Ынчаарга Бай-Тайга, ТаҢды, Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарның колхозтары амга чедир чаҢгыс-даа кажааны тудуп доозпаан. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, колхозтар тудуунуң талазы-биле область эргелели шыдажыр аргажок ындыг байдал-биле эптиҢжип турарлар.

Планнатынган тудутларның темпизин шиитпирлии-биле күштелдирер төлээде, колхоз, совхоз бүрүзү кажаа тудуунуң планын октябрь 15-ке чедир күүсеткеш, а ооҢ соонда бар мал кажааларының септелгезинче кирер кылдыр тудут бригадаларын дүрген быжыглаары эргежок чугула. Ноябрь 1-ге чедир малдың кажаа-ораазының белеткелин бүрүн доозкаш турар ужурлуг.

Партия болгаш чазак мал ажылының продуктулуун күштүү-биле көдүрерин, эът, сүт, дүк будүрерин көвүдедирин негеп турар. Бо сорулганы чедиишкиннииг шиитпирлээринге малдың чайгы азыралын үлегерлиг организастаары чугула рольду ойнаар ужурлуг. Дүн-хүннүң одарладыышкынының, турум-лагерь ажаалдазының болгаш ногаан чемнер-биле немелде чемгерилгени ажыглап тургаш, инектерни шын саарының дугайында, бызааларын эмзирбейн хүнде үш-дөрт катап саалданы чорудар, одарларны чөп ажыглаар болгаш өске-даа айтырыглар дугайында хемчеглерни чорудар. Ындыг турбуже, бо хемчеглер областың кохозтарының хөй нуруузунда чорутунмайн турар. Чижээ, Каа-Хем районда чүгле «Октябрь 14 чылы», ТаҢды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтың саанчызы эш Серенмаа болза, улуг инектер безин бызаа чокка белеҢ эдип берип турар, ам чүгле күштү үндүрер, оларны ындыг саалдага өөредирин чедип алыр херек деп чугаалап турар. Бо метод чүгле инектериҢ сүдүн көвүдедир эвес, харын база саанчыларның күш-ажылын чиигедип турар. Чүге дизе ам олар бызаалар дээш сүрүшпес апарган. Багай чүве болза, инек саалдазының талазы-биле мурнакчы дуржулга кончуг кошкак неперетиниип турары болур.

Мал ажылының продукциязының, ылангыя сүттүң учёдунуң херээ бисте кончуг багай болуп турар. Чоокта чаа Бии-Хем, Эрзин, ТаҢды болгаш Бай-Тайга районнарның чамдык колхозтарынга сүт саалдазының учёдунуң хыналдазын чоруткан. Чамдык ажыл-агыйларда сагган сүттү 35 хуузга чедир хүн-бүрү демдеглетпейн турары хыналдадан көзүлген. Чижээлээрге, Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозунга хыналдага чедир 68 инектерден хүнде ортумаа-биле 118 литр сүт саап ап турар деп данзылап турган, а херек кырында 138,4 литр сүт саап ап турганы илерзээн.

Бисте чурттуң хою эвээш дүк берип турары билдингир болгай. Ол дүктү бүрүн чыып алыр төлээде, хой кыргылдазын өй-шаанда чорудары чугула. Ындыг болза-даа, чамдык районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары база МТС-тери бо чылын ол ажылды багай организастаан. Июнь 15-тиҢ байдалы-биле алырга, областың колхозтарында хойларның чүгле 65 хуузу кыргытынган. Бо чугула ажыл Кызыл, Сүт-Хөл, Тес-Хем, Эрзин, Өвүр, Каа-Хем районнарда кончуг озалдап, хойларның чүгле 40—60 хуузу кыргытынган. Дүк кыргылдазын эҢ дүрген чорударынга МТС-тер колхозтарга улуг дузаны көргүзер ужурлуг турбуже, чамдык МТС-терниҢ директорлары бо айтырыгны шиитпирлээринге артельдерге багай дузалажып турар. Чижээ, областың МТС-тери июнь 15-ке чедир электри-биле хой кыргылдазының планын чүгле 39 хуу күүсеткен.

Фермалар ажылдакчыларынга таарымчалыг материал-амыдыралдыг байдалдарны тургуспайн тургаш, мал ажылын улам ынай хөгжүдериниҢ айтырыын чедиишкиннииг шиитпирлеп шыдавас. Ындыг турбуже, райониарның болгаш колхозтарның чамдык удуртукчулары мал ажылының фермаларынга, одарларга барбас, хойжударның, инек кадарчыларының болгаш өске-даа мал ажылдакчыларының хереглелдериниҢ дугайында сагыш салбайн турар. Чижээ, ТаҢды районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу эш ЛопсаҢчап часкы одардан чайгы одарже көжеринге анаа дузалаваан болгаш солуннар, аъш-чем чедип алыры-биле 30—40 километр черже боду чоруур ужурга таваржып турарының дугайында чөптүг хомудалды кылып турар. Шак ындыг хомудалды Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң хойжузу эш Ондар Хуна база кылган.

НиитиниҢ байлаан тургузуп турар кижилер дугайында шак ындыг байдалды доп-дораан узутказар херек. Колхозтарның, МТС-териҢ, совхозтарның, партия райкомнарының болгаш райкүүскомнарның удурдукчуларының хүлээлгези—удуртулганы мал ажылының фермаларынче, трактор, тудуг, сиген бригадаларынче, колхозчу, механизатор бүрүзүнче шуут чоокшуладыры болур. Хойжу бүрүзү эки деритингеи өглүг азы бажыҢныг болзун, мал ажылының ферма бүрүзүнге, хову болгаш трактор бригадазынга деритинген чүвар-бажыҢныг, кызыл булуҢнуг, эргежок чугула аъш-чем болгаш үлетпүр бараанналыг ларёктарлыг болзун дээш сагыш салыр херек. Партийжи-политиктиг ажылды боже мөөнүзээр ужурлуг.

III. Дүжүт ажаап алыышкынын белеткээр болгаш чорудары

Дүжүт ажаап алыышкыны көдээ ажыл-агыйда ажылдың эҢ чугула, доозар чадазы болур деп СЭКП ТК-ныҢ июнь Пленуму айтып турар. Бо ажылды өй-шаанда болгаш бедик шынарлыг чорударындан тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын күрүнеге дужаарының планын чедиишкинниг күүседири, колхозтарны болгаш совхозтарны боттарының эки шынарлыг үрезиннери-биле, мал чемнери тараа, малды шыктыг болгаш бөдүүн чемнер-биле хандырары, артельдериҢ ниити ажыл-агыйын быжыдары болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын бедидери хамааржыр.

Бо эҢ чугула ажылдарны эрткен чылдан артык дүрген болгаш дээрге күүседирине бүгү аргалар бисте бар. МТС-тер бирги чергениҢ техниказы-биле дыка хандыртынган, оларда нарын сорулгаларны шиитпирлеп шыдаар механизаторларның, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниҢ садарынга бүгү чүүлдер бисте бар. Бар турар курлавырларны болгаш аргаларны чүгле бүрүн база шын ажыглаары негетинип турар.

Ынчалза-даа хөй-хөй колхозтар, совхозтар болгаш МТС-тер СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, көдээ ажыл-агый эргелелиниҢ, партия обкомунуң бюрозунуң талазында чогуур негелдениҢ чок бооп турарының хараазы-биле тараа ажаап алыышкыныныҢ кампаниязынга белеткелди багай чорудуп турар. Чижээлээрге, июль 1-ге чедир областың МТС-теринде болгаш совхозтарында комбайннар септелгезиниҢ планы чүгле 44 хуу күүсетингеН. Ажаап алыышкыныҢ өске машиналарын септээринче барык кирбээн. Бай-Хаак, Сарыг-Сеп, Кызыл-Мажалык болгаш Кызыл МТС-терде, «Өөк», «Барлык» болгаш «УТКА-ныҢ 25 чылы» совхозтарда комбайннар септелгези оныза багай чоруп турар.

Колхозтарда ажаап алыышкын машиналарының септелгези база эки эвес чоруп турар. Июль 1-ге чедир жаткаларның чүгле 40 хуузу, молотилкаларның 54 хуузу, сортировкаларның 70 хуузу, веялкаларның 55 хуузу болгаш тракторларның 82 хуузу белеткетинген. СептелгениҢ шынарын экижидери негетинип турар. ТаҢды, Бии-Хем, Сүт-Хөл, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа элээн хөй районнарның колхозтарында машиналар септээр ажылды дендии багай тургускан.

Колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда дүжүт ажаап алыышкынынга көдээ ажыл-агый машиналарын белеткээринде тургустунган ындыг байдал хөй-хөй партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының ол чугула ажыл-херекти ала-чаягаарлаашкынче киргенииҢ түҢнелинде болган. СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском, СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, МТС-тер, совхозтар болгаш колхозтар июль 25-тен озалдатпайн бүгү комбайннарның, жаткаларның, молотилкаларның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин доозар дээш эҢ дүргеи хемчеглерни алыры эргежок чугула. ОоҢ-биле кады комбайнарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының белеткелиниҢ шынарынче онза кичээнгейни салыр.

Ажаап алыышкын эгелегиже чедир комбайн агрегаттарын комбайнёрлар, трактористер болгаш өске-даа ажылдакчылар-биле, тарааны сөөртүрүн үзүктел чок хандырар, транспорт-биле четчелээриниҢ дугайында амдаи эгелээш сагыш салыр херек. Ажыл чоруп турда ол черинге-ле тарааны дүжүрер тускай херекселдер-биле комбайн бүрүзүн дерип, а ол ышкаш бүгү шык тарааны дораан-на кургадырын хандырар, тарааның бастырылгазы биле арыглаашкыныҢ аразында үзүктелишкинни болдурбас херек. Ону кылыр төлээде, шывылыг шаҢнарның болгаш тараа салыр шалаларның тудуун күштелдирер, кургадыкчыларның септелгезин болгаш тудуун доозар херек.

СЭКП райкомнарының секретарылары, райкүүскомнарның даргалары, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары база көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери колхоз, совхоз бүрүзүнге ажаап алыышкын ажылдарын чорударының шынары дээш доктаамал контрольду организастаар, ажаап алдынган ховуларны өй-шаанда хүлээп алырын чедип алыр хүлээлгелиг.

Комбайнёрларның ажылын чүгле сезонда ажылдааны-биле эвес, харын оларның хүн онаалдаларын күүсеткенин, чүгле ажаап алган чүүлдерин эвес, харын бастырган тараазының хемчээлин барымдаалап үнелээр херек деп Пленумнуң доктаалында айтып турар. Бастырган тарааны үзүктел чок сөөртүрүбиле комбайнның агрегат бүрүзүнге чүк автомашинаның азы 6 — 7 хааражактарны мобилизастаары эргежок чугула.

Ажаап алыышкынның бөдүүн машиналарын, молотилкаларны, холдуң чепсек-хереклерин белеткээринче, колхозтарга шывыглыг шаҢнар, тараа шыгжаар черлерни болгаш ооҢ-даа өске чүүлдерни тударынче ам онза кичээнгей салза чогуур. Дүжүт ажаап алыышкыныныҢ үезинде колхозтарга болгаш совхозтарга дузаламчы көргүзери-биле районнар төптериниҢ болгаш хоорайлардан тараа сөөртүр автомашиналарны болгаш ажылчын күжүн мобилизастаар дугайында СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском сагыш салыр херек.

Ногаалар болгаш картофель ажаап алыышкынынче белеткедир база калбартыры чугула. Ногаалар болгаш картофель белеткээр ужурлуг садыг организацияларын болгаш улуг-улуг будурулгелерни база интернаттарны колхозтарга, совхозтарга баш бурунгаар быжыглаары чугула. Ногаалар шыгжаарынга херектиг шыгжаг черлериниҢ, ногаа дузаар сналаларның болгаш өске-даа чүүлдериниҢ тудуушкунуң болгаш септелгезин ооҢумнадып болбас.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Эш С. К. Токаның илеткелиниң төнчүзү

(Эгези 2—3 аринларда).

IV. Көдээ ажыл-агый продуктуларып белеткээриниң болгаш садыл алырының күрүне планнарын күүседирин хандырар дугайында

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының күрүне планнарын чедиишкинниг күүседири чуртка, улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок көдүрерине бирги чергениң ужур-дузалыг. Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң хемчээли өзүп турар болза-даа, аъш-чем продуктуларынга өртектерни үргүлчү чингегкенииң болгаш чонуң хереглелдериниң өзүп турарының ужурунда ол продуктуларга күрүнеиң негелдези четчир хемчээлге ам-даа хандыртынмайн турар. СЭКП-ниң чамдык райкомнары, райкүүскомнар, белеткелдерниң болгаш облпотребсоюзтуң органнары көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садыл алырының херээн багай удуртуп турар, ооң түңнелинде күрүнеиң онаалдалары дендии багай күүсетинип турар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседириниң талазы-биле Бии-Хем, Тес-Хем, Сүт-Хөл, Өвүр болгаш Улуг-Хем районнар онза хожудап турар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларынга чурттуң хереглелдерин хандырарының чугула үнер дөзү болза күрүнеиң садып алыышкыннары болур. Ынчалза-даа СЭКП-ниң хөй-хөй райкомнары, райкүүскомнар, белеткел органнары ол хемчегни чогууру-биле үнелевейн, доктаатынган онаалдаларның күүселдезин үзүп турарлар. Белеткелдерниң болгаш күрүнеиң садып алыышкыннарының планнары катай-хаара күүсетингенде көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң болгаш садып алыышкыннарының планнары чүгле ынчан күүсетинген деп санатынар ужурлуг дээрзин СЭКП ТК-ның июнь Пленуму доктааткан болгай.

Тараа дужаарының, МТС-териниң ажылдааны дээш бердинген счёттар ёзугаар натура төлевириниң болгаш чээли төлелгезиниң талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүседипкен колхозтардан 1954 чылдың дүжүдүнүң тараазын күрүнеге садып алыр чорукту областың болгаш районнуң план күүсеткенинден ажылын сегидер болгаш ол херекке шаптык болуп турар кижилер-биле шиитпирлиг демиселди чорудар херек.

Колхозтарда хүн-үргүлчүнүң партийжи-политиктиг ажылын таарыштыр тургузарынче, көдээде партия болгаш комсомол эге организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидеринче онза кичээнгейни салыры эргежок чугула. Чамдык партия организациялары колхозтарның ажылынга дендии кошкак саъдар көргүзүп турарын хыналда көргүскен. Чижээ, Бии-Хем районда «Тинлелге» артельдиң партия эге организациязының секретары турган эш Маңзырыкчы хуралдарны ховар чорудуп, ажыл-агый херектеринче синкип кирбейн турган. Колхозта малдың, тарылганың болгаш өрегелериниң санын безин ол билбес. Каа-Хем районнуң «Большевик» колхозунуң партия организациязының секретары эш Ензак артельдиң ниити ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларының байдалының дугайын база-ла дыка кошкак билир.

СЭКП-ниң чамдык райкомнарының секретарлары болгаш райкүүском даргалары колхозтарның экономиказынче база-ла кошкак ханылап кирип турар. Бир эвес партияның Барыын-Хемчик райкомунуң секретары эш Санчай болгаш райкүүском даргазы эш Красный колхозтарның экономиказыбиле ханы сонуургап танышкан болза, «Ленин оруу» артель 600 га тарылгалыг тургаш, хову ажылының 3 бригадаларын база бир транспорт бригадазын тургузуп, бригада бүрүзүнде бригадир, учётчик кижилер бар болуп турар ындыг чорук кажан-даа турбас ийик. Администрас-эргелел аппарадының штаттарын шак ынчаар үрдүндүрер чорук күш-хүннерин артык чарыгдаарынга, колхозка болгаш колхозчуларга хоралыг чорукту болдурарынга чедирери чугаажок.

Партия, совет органнарының сорулгазы болза, колхоз бүрүзүнде херектиң байдалын доп-дораан билип алыры, администрас-эргелел ажылдакчыларында артык штаттыг албан-хүлээлгелерни кызырары болур.

Колхозчуларны өглерден бажыңнарже көжүрери дендии оожум боттанып турар. Районнарның хөй-хөй удуртукчулары, көдээ ажыл-агый эргелели болгаш колхозтар тудуунуң талазы-биле эргелел, обкомнуң бюрозу болгаш облкүүском бо дугайында кандыг-даа күженишкин чокка багай ажылдап турар чорукту ыыттавайн эртип болбас. Чартык чылдың түңнелинде чурттарга бажыңнары тударының планы түгле 7 хуу, культура-амыдырал черлериниң тудуушкуну—5 хуу күүсетинген. Колхозтарда чурттарга тудуушкунунуң темпилерин күштелдирерин база колхозчуларны чаагайжыды туттунган бажыңнарже эң дүрген көжүрүп киирерин хандырып турар эң-не шиитпирлиг хемчеглерни алырын обкомнуң бюрозундан болгаш облкүүскомдан пленум негээр ужурлуг. Бо сорулганы чедиишкинниг шиитпирлээриниң биристиң колхозтарывыстың организация болгаш экономика талазы-биле быжыгары дыка хамаарыжыр деп чүвени билир херек.

Бүгү эр, херээжен колхозчулар, МТС-териниң болгаш совхозтарның эр, херээжен ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнинглери дүжүт ажаап алыышкынын болгаш көдээ ажыл-агый продуктулары белеткээрин үлегерлиг эрттирер, көдээ ажыл-агыйны күштүг көдүрериниң, чонга аъш-чемниң, үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузарының талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет Чазактың салган бүгү улустуң эң чугула сорулгазын күүседириниң оруунга улуг электростанцияны ажылдадып киирериңге дузалаан, ыяш материалдарны сөөртүр транспортту тускайлаан, ынаар бот-тывынгыр уранчүүлдү көргүзүп барып турар. Ындыг болза-даа шак ындыг чижектер бисте кончуг эвээш. Партия органнарының сагыш салбайн турарының хараазы-биле Кызылдың болгаш районнар төптериниң хөй-хөй организациялары, бүдүрүлге черлери шефтеп турар колхозтарынга чогуур дузаны көргүспейн турарлар. Шефтер чоруун күштелдирер дугайында көдээ Советтиң шиитпирин райono эргелекчизи Сизин, директор Котова олар чөпшээревейн барганнар. Ооң түңнелинде арагачы бөлүк дуржок чоруктарын улам күштелдирген. Чоокта чаа бир кижини аар кемдедир этээни херечи болур.

Ажыл кылбас арагачылар-биле моон сонгаар эптежип болбас.

В. М. Молотовтуң Женевада ээп чеде бергени

ЖЕНЕВА. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги ораалакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов июль 8-те Женевада чеде берген.

Женеваның аэродромунга В. М. Молотовту Вьетнамның Демократтыг Республиказының премьер-министриниң ораалакчызы Фан Ван Донг, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң ораалакчызы В. В. Кузнецов, Кытат Улус Республиканың Ли Кэ-нун, ССРЭ-ниң Швейцарияда элчиин Ф. Ф. Молочков, ССРЭ-ниң, КҮР-нуң болгаш ВДР-ниң төлээлериниң чөвүлекчилери, эксперттери утказаан.

В. М. Молотов парлалганың төлээлекчилериңге мооң адааңда медеглелди берген:

«Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузар дугайында айтырыг талазы-биле Женева чөвүлел хуралы даштыкы херектер министрлериниң киржилгези-биле чоокку үеде бодунуң ажылын үргүлчүлээр.

Эрткен ийи ажыг неделяның үезинде Женевага министрлер төлээлекчилер-биле кады Женева чөвүлел хуралының эки түңнелдерин чедип алырынга бинче эвес ужур-дузалыг болур ужурлуг ажылды кылгаш.

Даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралы катап эгелээже чедир каш хүннерде дыштанып, маңаа сөөлгү үеде кылдынган чүүлдерби-ле улам тодаргай танышжар аргалыг болур боор мен деп идеген тур мен».

(СЭТА)

Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА. Билдинип турары-биле алырга, тос чурттарның төлээлериниң июль 6-да болган хаалгыг хурлынга Индий-Кытатка дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулганың негелдерин күүседири дээш контрольдуң дугайында айтырыгны чугаалажырын үргүлчүлеп турган.

Медээлеп турарын ёзугаар алырга, Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи бодунуң чугаазынга Кытат Улус Республиканың төлээлери Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң баштыңы Фан Ван Донгтуң болгаш совет төлээлерниң төлээлекчизи Кузнецовтуң мурнунда болган ийи хуралдарга киирген саналдарын деткип турар деп айыткан. Тайбыңчыдылга дээш контрольдуң дугайында айтырыгның талазы-биле Францияның төлээлериниң төлээлекчизиниң июнь 25-те кылган медеглели бо хуралдың кичээнгейин олче угландырарын негеп турар деп ол демдеглээн. Чөвүлел хуралга контроль дугайында айтырыгны чугаалажып келгенииң түңнелинде янзы-бүрү чурттарның төлээлериниң санал-оналдары чоокшулажып турары илерээн деп Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи медеглээн. Ооң-биле кады чамдык айтырыгларның талазы-биле аңдаа элээн улуг карышкак саналдар бар болуп турарын ол демдеглээн.

Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи, хайгаарал талазы-биле холушкак комиссия болгаш нейтралдыг чурттарның комиссиязы боттарының ажыл-чорудулгазын сүмелиг чорудар ужурлуг болгаш оларның кайызы-даа өске бирээзинге чагыртпаан турар ужурлуг деп негелдени илереткен.

Ийи комиссияларның аразынга ажыл хүлээлгени хуваажырыныҥ болгаш оларның аразынга кады ажылдажылганың эргежок чутуласының дугайын айытпышаан, совет төлээлер июнь 14-те бо айтырыгның талазы-биле тодаргай саналдарын кииргени билдингир болгай. Холушкак комиссияны хайгаарал талазыбиле нейтралдыг чурттарның комиссиязынга чагыртыр дээрининг чугулазы чок деп чүвени Францияның төлээлериниң төлээлекчизи июнь 25-те кылган бодунуң медеглелинге база ол ышкаш демдеглээн турган. Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи оон-биле чергелештир бо айтырыгның талазыбиле янзы-бүрү чурттарның төлээлериниң санал-оналдарының хөөнү кайы-даа комиссияларның кады ажылдажылгазының принцивинге үндезилээш, ийи комиссияларның ажыл-чорудулгазының уг-шиин бо чөвүлел хурал доктаадып бээринин барымдаазы бар деп чүвени айыткан. Бо херектиң үндезинээнге совет төлээлериниң июнь 14-те болган киирген саналдарын алыры чугула деп ол медеглээн.

Тайбыңчыдылганың херээ чаалажып турар ийи талаларның боттарының күзел соруундан хамааржыр чүве болганда нейтралдыг чурттарның хайгаарал талазы-биле комиссиязының саналы албан эвес деп Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи медеглээн. Бо чөвүлел хуралдың сорулгазы болза, Индий-Кытат күрүнелериниң ёзулуг хамаарышпас турар эргезин хүндүлеп көөрүнге үндезилээш, Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузары болур деп ол чугаалаан. Ындыг болган ужурунда нейтралдыг чурттарның хайгаарал талазы-биле комиссиязының удуртур бөлүктери бодунуң саналын өскезинге ыяавыла албан болур деп маргылдажып турган херээ чок деп Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи медеглээн.

Хайгаарал талазы-биле нейтралдыг чурттарның комиссиязының бадылаашкын чурумунга хамаарыштыр чүве чугаалап тургаш Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи бо айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш Франциянның төлээлериниң киирген саналдарының аразында чоокшулажышкын база бар деп демдеглээн. Францияның төлээлериниң төлээлекчизи июнь 25-те кылган бодунуң медеглелинге шак ындыг уткалыг саналды база киирген деп ол чугаалаан. Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи совет төлээлерниң саналынга үндезилээш бо талазыбиле дугуржулганы чедип алыр төлээде, бо айтырыгны үргүлчүлеп чугаалажыр деп саналдаан.

Хайгаарал талазы-биле нейтралдыг чурттарның делегей комиссиязының составының дугайында совет төлээлерниң киирген саналы Коломбога болуп эрткен чөвүлел хуралдың киржикчилериниң талалакчыларындан тургустунар ужурлуг деп чүвени барымдаалап турар деп Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи демдеглээн. Ындыг болган ужурунда бо айтырыг шупту төлээлериңиң дугуржулгаже чүткүлүнге тааржып турар болгаш ол дугуржулганы дүрген чедип алырынга кандыг-даа моондак болуп шыдавас деп ол чугаалаан.

Лаоска болгаш Камбоджага тайбыңчыдылга дээш хайгааралдың Кытат Улус Республиканың төлээлериниң төлээлекчизи бодунуң саналынга Лаоска болгаш Камбоджага боттарының армиязынга даштыкы шериг инструкторларын болгаш тускай эртемниглерни чалап алырын чөпшээреп бээри чугула деп ыйыдып турган.

Бар турар медээлерни ёзугаар алырга, Лаостуң болгаш Камбоджаның төлээлекчилери бот-камгалалдың эрге-ажыынга чагырткан шериг чепсээн болгаш шериг кезектерин дашкаартан сөөртүп киирерин, а бөза ол ышкаш шериг инструкторларын болгаш шеригниң тускай эртемниглерин чалап алырын оларның күрүнелери күзеп турар деп чүвени медеглээн. Лаостуң төлээлекчизи болза, харын амгы үеде Лаостуң девискээринде туруп турар француз шериг базаларын ол хевээр артырарын негеп турган.

(СЭТА).

Болгарияның хоорайларының чылыглаашкыны

СОФИЯ. Болгарияның телеграф агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Болгарияның улуг-улуг хоорайларында чылыглаашкын талазы-биле ажылдарны чорудуп турар. Чылыг электростанцияларының ажылдадып каапкан бүзүнүң энергиязын ажыглаар Софияда одалга системазы ындыг бустуу Сталин аттыг чылыг электростанциязындан алыр; сугну чылыдарының болгаш ону бажыңнарже дамчыдарының техниктиг дериглери шагда-ла эптетинген. Келир чылын ол система найыслалдың 500 улуг бажыңнарын одаар.

Өске-даа хоорайларны болгаш бүдүрүлгелерни база Димитрово деп шахтёржу хоорайны, Ленин аттыг металлургия заводун, Димитроградты, Пловдивти, Бургасты болгаш өске-даа хоорайларны чылыдарының төлевилелдерин чогаадып кылып турар. (СЭТА).

Тунисте болгаш Мароккода байдал

ПАРИЖ. Тунисте болгаш Мароккода дүшкүүрлүг байдалдың дугайында дыңнадыгларны француз парлалга бижип турар.

Ол француз ээлел черлеринде демир орук көвүрүглеринче халдаашкыннар, телефон харылзаазын үрээр, хөй-ниити черлеринге чаза деңистиришкиннер, а ол ышкаш француз тускай төлээлекчилерже болгаш оларның чалчаларынче халдаашкыннар үргүлчү болуп турар.

Тунисте француз бараанарны ол черниң чону албайн турар.

Политика талазы-биле улуг бергедээшкиннерниң илерели болза, Тунистиң министрлер чөвүлелиниң даргазының ажылындан дүшкени болур. Июнь 15-те ол-даа болгаш ооң чазааның бүгү кежигүннери тунис хаан черинге коллективтиг дүжүп бериишкинниң бижинн тудусканнар. Ынчалза-даа ол Франс Пресс агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, ол дүжүп бернишкинни хаан чери чүгле июль 5-те хүлээп алган.

Тунисте болгаш Мароккода француз колониалдыг эрге-чагыргалар национал-хосталгалыг шимчээшкинни базарын оралдажып турар. Олар тунис тараачыннарга удур демисел чорудары-биле боо-чепсекти француз колонистерге үлеп берип турар. Тунистиң болгаш Марокконуң янзы-бүрү хоорайларында шериг трибуналдары чоруп турар.

Солуннарның дыңнадыы-биле алырга, француз чазак Сонгу Африкаже чаа шериг каттыжыышкыннарын октап турар. Июль 5-те Тунис хоорайда 2 муң парашютистер болгаш мароккончу адыгжылар чедип келген. (СЭТА).

„Дейли Уоркер“ солун Гватемалада террорну соксадырын негеп турар

НЬЮ-ЙОРК. «Дейли Уоркер» солун Гватемалада террорну мурнуку чүүлүнде каргап килеңнээн.

Гватемалада эргилдеге АКШ киришпээн дээр дугайында Даллестиң бадыткалы «латин-американнарның билип турары бүгү-ле чүүлдерни чажырар дээр» чүдек оралдажышкын-дыр деп ол солун бижээн.

«Гватемалада эгелээн ханныг дерзинлээшкинни соксадырын күрүне департаментизинден американнар негээр ужурлуг» деп ол чүүлде чугаалап турар.

(СЭТА).

Патет-Лаода байдал

ШАНХАЙ. Патет-Лаонуң Улустуң хосталга армиязының болгаш улустуң чедиишкиннериниң моральдыг байдалы кышкы-часкы кампанияның дургузунда дүргенибиле буурап баткан. Тускай медээ ёзугаар алырга, бо чылдың баштайгы дөрт айларының дургузунда Вьен-Тьян можуга чалча армиядан 1125 солдаттар дезип чоруткан.

Эрткен үш айларның иштинде Патет-Лаонуң Улустуң хосталга армиязы Патет-Лаода француздарның, чугула политиктиг төвү болур Вьен-Тьян можуга чээрби көвүрүглерни узуткаан ийикпе, азы дайзынны ол көвүрүглерни каггаш чоруурун албадапкан. Ол тинлелге болза, дайзының шериглеринден баштай чаңгыстап, а ооң соонда бөлүк бөлүү-биле каггаш чоруп турар апарган чалча шериглериң солдаттарының ортузунга аажок улуг дүвүрээзинни хайныктырган деп дыңнадыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

Харысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

АРАГАЧЫЛАРНЫҢ БӨЛҮҮН ТАРАДЫР

Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга сумузунда чеди чыл школазында интернат эргелекчизи Могомов, кладовщик С. Жора, улуг повар Могомова олар үргүлчү арагалап, ажыл хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүсетпейн турар.

Арагалаар чоруктуң кол организакчызы эш Могомов болуп турар. Аңаа ооң кадайы улуг повар болуп турары, С. Жораның кладовщик хүлээлгези таарымчалыг. Чүл дээрге, повар эки шынарлыг чемнерни кылгаш, бажыңче шуудуп турар, аңаа херек чугула чүүлдерни кладовщик хандырып турар. Июньнуң 11—14 хүннеринде аъш-чем склады шооча чок хонуп турганы, кладовщик Жора дембээргей эзирик чоруп турганы факт болур.

Арагачыларны ол ажыл хүлээлгеден чайладыр дугайында көдээ Советтиң шиитпирин райono эргелекчизи Сизин, директор Котова олар чөпшээревейн барганнар. Ооң түңнелинде арагачы бөлүк дуржок чоруктарын улам күштелдирген. Чоокта чаа бир кижини аар кемдедир этээни херечи болур.

Ажыл кылбас арагачылар-биле моон сонгаар эптежип болбас.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харысалгалыг редакторнуң 3—62, харысалгалыг редакторнуң оралакчыларының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киндистериниң—3—88. харысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш болза ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киндистериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация киндизиниң—3—65.

ТС—01928.

культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеткенге

1954
ИЮЛЬ
13
ВТОРНИК
№ 139 (3076)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» деп Делегейниң Сталинчы шаңналын Изабелла Блюмге тывыскан (1 арын).

Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң президиумунда (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (1 арын).

Партия организацияларынга персоналдыг херектерни көөрүнүң чуруму кандыгыл? (2 арын).

К. Дажыжык. — Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агыйында (2 арын).

Карел-Фин ССР-ниң павильону (2 арын).

И. Дудинский.—Ажылчын аңгыбиле тараачыннарның эвилели — улус демократтыг тургузугнуң бузулбас үндезини (3—4 арыннар).

М. Бюрбю.—Илерээн четпестерни дарый чайладыр (3 арын).

П. Черкашин.—Чагытайга дыштанылга бажыңын тургусса чогуур (3 арын).

М. Чүлдүм.—Школаның чаа чылга белеткели хожудап турар (3 арын).

Герман Демократтыг Республиканың чазааның медеглели (4 арын).

Бүдүрүлгеге курлавырларны бүрүн ажыглаар

Партияның болгаш чазактың ажылдап кылганы улустуң хереглел бараанарының бүдүрүлгезинге шыңгыы көдүрлүүшкүнүң программазын боттандырары дээш совет улустуң чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылы улам-на калбарган. Области кидис идик талазы-биле хереглелдиң үштүң бир хуузуи хандырып турар Кызылда алгы заводу бо чылын продукция кылып үндүрерин 60 хуу көвүдеткен. Чылдың баштайгы чартынында 13 муң эш кидис идиктерни бүдүрген, ол болза, 1953 чылда кылганындан муң ажыг эш идиктерни чонга бергени болур.

Мурнуку чылдарда онаалдазын үргүлчү күүсетпейн келген ол завод бо чылын ындыг бедик көргүзүглерни канчап чедип алганыл? Мону хамыктың мурнуында партийжи-организастыг болгаш политкижизидилгелиг ажылды күштелдиргенибиле тайылбырлаар апаар. Коллективте күш-ажылдың оранизастыы чедип алдынган, бар курлавырларны бүрүн ажыглаар, техниктиг дерилгелерни шын шиңгээдип алыр айтырыгны бирги чергенинг сорулгазы кылдыр тургускан. Завод бо чылын 4 чаа станоктарны тургускан, ооң түнелинде 80 ажыг дөрбелчин метр бүдүрүкчү шөл немешкен.

Бүдүрүкчү күштү улам бедидер, продукцияның шынарын экижидер талазы-биле москвачыларның кыйгырыын областың чурт бүдүрүлгезиниң коллективтери чаңгыс эпсеткилдиг деткээн. Социалистиг чарыштың ээлчээнге шилчээн ол патриотчу көдүрлүүшкүн бүдүрүлге онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседиринге улуг идигни берген.

Тожуның райүлетпүр комбинады июньның онаалдазын 119,5 хуу күүсеткен. Сарыг-Септиң болгаш Бай-Хаактың бүдүрүлгелери ажылын сөөлүү үеде багай эвес хандыртынган турбуже, күш-ажылдың организастыы четпес, мурнакчы дуржулганы калбартыр хемчеглер алдынмайн турарындан завод амга чедир-ле тудуг участоктарынга үзүктелиишкиннерни таварыштырып, үрей кылышкыннардан, чавыс шынарлыг продукция бээринден адырлып шыдаваан. Ол ышкаш Элегес шахтазы чылдың баштайгы чартынында хөмүр даш тывыжының планынга 1226 тоннаны чедир бербээни база-ла удуртулганың кошкаан, бодунда бар аргаларын ажыктыг кылдыр бүрүн шиңгээдип албаанын хереченлеп турар.

Чоннуң сөөлгаал чокка улам өзүп турар материал-культурлуг негелделерин хандырарынга чурт бүдүрүлгелериниң ролю дыка улуг. Ол чугула сорулганы шиитпирлээрингe бистин чамдык бүдүрүлгелеривистиң удуртукчулары, партия, совет, профэвилел организациялары дыка четпес ажылдап турар. Чурт бүдүрүлгелерин калбартыр, продукцияның шынарын экижидер талазыбиле бүгү аргалар болгаш курлавырлар, күш болгаш техника бисте бар. Бажың иштиниң мебель хереккелдерин, терге болгаш шанак база яңзы-бүрү савалар бүдүрерингe таарымчалыг кылыг материалдары область төтүнмес байлак. Тууйбу бүдүрер, чугай өртедир, чурттагланың культуразынга чугула негелделиг шак ындыг өске-даа айтырыглар ажыл-ишчи организастатынмайн турар.

Кызылдың тудугларынга материал белеткээр талазы-биле тууйбу заводунуң улуг ужур-дузалыы билдингир. Ажылчын күжү четчир, техниктиг дерилгелер ылаңгыя сөөлгү үеде багай эвес хандыртынган турбуже, күш-ажылдың организастыы четпес, мурнакчы дуржулганы калбартыр хемчеглер алдынмайн турарындан завод амга чедир-ле тудуг участоктарынга үзүктелиишкиннерни таварыштырып, үрей кылышкыннардан, чавыс шынарлыг продукция бээринден адырлып шыдаваан. Ол ышкаш Элегес шахтазы чылдың баштайгы чартынында хөмүр даш тывыжының планынга 1226 тоннаны чедир бербээни база-ла удуртулганың кошкаан, бодунда бар аргаларын ажыктыг кылдыр бүрүн шиңгээдип албаанын хереченлеп турар.

Колхозтарга терге, шанак, аът дериглери чедиштейн турунда-ла Туранның бүдүрүлгези (директору эш Хомяков) ол талазы-биле кандыг-даа хемчег албайн келген. Ай планнарының үргүлчү күүсетинмейн турарын «чиг-эт, материал чедиштпес, мергежилдиг кадрлар чок»—деп, ону белеткеп албаан чөгенчиг байдалын чажырарын ораддажып турар. Ында Никифоров, Безотечество, Ашанин ышкаш мастерлерниң эгелекчи саналдарын директор херекке албайн келген. Шагаан-Арыгның, Барыын-Хемчиктиң райүлетпүр комбинаттарында байдалдар оон база-ла дээрелевес.

Районда чугула бүдүрүлге черлериниң ажылы шак ындыг сандаргай байдалда турунда партияның район комитеттери, райкүүскомнар боттуг хемчег албайн келгени шын эвес. Бо чылдың майда Бин-Хем райүлетпүр комбинадының талазы-биле гйтырыгны партия райкомунуң секретары эш Данилов: «райкүүскомга барыңар» — дээш, шуут хүлээп албаан.

Партийжи-организастыг болгаш политкижизидилгелиг ажыл кайда эки туруступган болдур, ында күш-ажыл организастыг, планныг онаалдаларның күүселдези бедик болуруи практика бүзүреткен. Бүдүрүлгеде парторганизация СЭКП Уставын ёзугаар администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргезин ажыглавышаан, коллективтиң мурнунда салдынган сорулгаларны боттандырарынче коммунистерни, бүгү ажылчын болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларны мобилизастаар ужурлуг. Ажылда четпестер-биле шиитпирлиг демисежир херек, мурнакчы дуржулганы калбартыр, чаартыкчы болгаш эгелекчи саналдарны деткинир, боттуг хемчеглерни алыр.

Бүдүрүлгени эргелеп баштаарынга, күш-ажылды организастаарын экижидерингe коллективтиң идепкейлиг киржилгезин хандырарының чугула хевири бүдүрүлге хуралдары болур. Аңаа чарыштың күүселдезин доктаамал чугаалажыр, четпестерни илередип, бюрократыг хажыдыышкыннарны шиитпирлиг узуткаарынга шүгүмчүлелди, ылаңгыя адыандан шүгүмчүлелди калбартыр ужурлуг.

Планның чүгле ниитизи-оңле эвес, харын көрдүнген ассортимент аайы-биле күүсетинген турарын чедип алыр херек. Ол сорулганы хандырарынга чиг-эт, материалдың хереглелге четчир белеткетинген турарын, ону камныг чарыгдаарын кварталдарга хуваап планнаан, ол талазы-биле бүдүрүлге айдан куду эвес курлавырлыг болурун удуртукчу бүрүзү билир ужурлуг. Хөй күш негетинер аар ажылдарны механизастаар, бүдүрүкчү шөлдерни калбартыр хемчеглерни алыр, ажылчыннарга таарымчалыг байдалды тургузар, бүдүрүлгелерге политехниктиг бөлүмнерни организастаар чорук чугула.

Совет улус бодунуң социалистиг Төрээн чуртунуң улам чечектелиишкинин дээш Коммунистиг партиязын долгандыр чаңгыс эп-сеткилдиг сырый каттышкан. Партияның XIX съездизинин салганы ажыл-агый тургузуушкунунуң улуг программазын чедиишкинниг боттандырарынга чурттуң байлак курлавырларын чөп ажыглап, чаа совет техникаларны шиңгээдип ап тургаш, чонга калбак хереглел бараанары бүдүрериниң чыл планын областың ажыл-ишчилери долдур болгаш ажыр күүседип шыдаар.

Хөвеңниң бедик дүжүдү дээш

ТАШКЕНТ. Узбекистанчың колхозтарында, совхозтарында болгаш машина-трактор станцияларында муң-муң агитаторлар СЭКП ТК-ниң Пленумунуң дугайында беседаларны чорудуп турар. Көдээ ажыл-агыйны, ылаңгыя республикада көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинниң кол адыры болур—хөвең ажылын улам ынай көдүрер талазы-биле партияның айтыканы хемчеглерни Узбекистанның хөвеңчилери болгаш механизаторлары изин-биле деткип турарлар.

Ташкент областың Орджоникидзевский районунуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң агроному К. Худайбергеновтуң чугаалааны болза:

—СЭКП ТК-ниң Пленуму болза, бо чылын бистиң хөвеңниң бедик дүжүдүн өстүреривисти болгаш күрүнеге хөвең дужаалгазын чогуур өйүде доозарывысты хүлээдип турардыр. Ам хөвең аажок үнүп турар апарганда үнүш бүрүзүнүң хайгаралын хандырар сорулганы бодувустуң мурнувуска салыыл.

Хөвеңчилер боттарының чугааларынга күш-ажылдың организациязын улам ынай экижидерининг айтырынче улуг кичээнгейни салып турарлар. Хөөп олуртур болгаш техниктиг культураларны өстүрүп турар колхозтарга күш-ажыл организациязының звеночу системазын быжыглаарының эргежок чугулазын СЭКП ТК-ниң Пленумунуң айытканынга олар сеткил ханыышкынныг ужуражып турарлар.

(СЭТА).

„Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш“ деп Делегейниң Сталинчы шаңналын Изабелла Блюмге тывыскан

Июль 9-та Кремльдиң Свердлов залынга Делегейниң Сталинчы шаңналдарының талазы-биле комитеттиң кежигүнү Илья Эренбург «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» Делегейниң Сталинчы шаңналын Бельгияның хөй ниитизиниң шылгарангай ажылдакчызы, парламентиниң депутады Изабелла Блюмге тывыскан. Байырлыг ёзулалга совет культураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары, Москваның ажылчы чоннарының болгаш хөй ниитиниң янзы-бүрү организацияларының төлээлекчилери олурушкан.

Делегейниң Сталинчы шаңналының лауреадының дипломун болгаш алдын медалын Изабелла Блюмге тывыспышаан, Илья Эренбург тайбың дээш, улустарның найыралын быжыглаары дээш, Изабелла Блюмниң хөй чылдардагы улуг демиселин тодаргайлап чугаалаан. Изабелла Блюмниң бедик шаңналды алганын холбаштыр ол аңаа чүректиң ханызындан байыр чедирип, улустарның чаагай байдалы дээш, кижи төрелгеттенниң аас кежин дээш чаагай ажыл-чорудулгага чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзээн.ССРЭ-ниң Архитектура академиязының президентизи А. Г. Мордвинов, совет хөрээженнерниң антифашистиг комитединден З. И. Гагарина, Москваның М. И. Калинин аттыг пөс аргыыр фабрикаңың ажылчыннарындан С. А. Котова, совет культура ажылдакчыларының мурнундан ССРЭ-ниң улустуң артизи М. И. Царев олар изиг байыр чедирип, чүве чугаалаанар. Олар Делегейниң Сталинчы шаңналын Изабелла Блюмге тывыскан дугайында медээни совет кижилер сеткилдиң ханы ханыышкыныбиле хүлээп алган дээрзин онзалап демдеглээннер.

Изабелла Блюмниң харыы чугаазын олурушканнар кичээнгей биле дыңнааннар.

А. П. Чеховтуң мөчээнинден бээр бежен чыл болганынга

ТАГАНРОГ. Бодунуң хоорайының дугайында А. П. Чехов «Таганрог кандыг кончуг хирлиг, хоозун, чалгааранчыг, бүдүүлүк, шагзырангай чоор» деп бижээн. Ынчалза-даа Чехов аңаа ынак чораан. «Москваның соонда чүүден-даа Таганрогка ынактыр мен», «Таганрогка чурттаан болза, ада-чурттуң ыштарын тыныг болза, эки-ле чүве»...

Бөгүнгү Таганрог улуг-улуг заводтар, чырык хөй каът бажыңнар, калбак кудумчулар, каштаннарның, сиреньниң, клеңнарның сырый ногаан өңү-дүр. Улуг октябрьга чедир бүдүн он-он чылдарда хоорайның амыдыралынга лавочниктер, трактиршиктер, канцеляристер, ханжалар кандыг-даа өскерилгелер киирбээннер. А ам дээрге хүн бүрүде-де чаа-чаа өскерилгелер бооп турар. Хөй санныг бүдүрүлге черлеринде чогаадыкчы күш-ажыл хайнып турар. Олар улус ажыл-агыйынга 200 ажыг аттыг продукцияларын берип турар.

Хоорайда ийи музей, 200 чыгыы библиотекалар, 2 дээди өөредилге чери, 8 техникум, көдээ ажыл-агый механизациязының училищезин, 30 ажыг школалар бар. Шиин театры, беш кинотеатр, заводтуң 6 клубтары ажылдап турар. Революция мурнундагы Таганрог сут дамчыдылгазы, канализация, трамвай, автобус болгаш электри чырыткыны мырыңай билбес чыгыы турган. Бо бүгүнү ам хоорайда кочал тудукчуларының 80 ажыг чурттагла бажыңнарын, культура ордузун, 3 чаа школаны, культура-чырыдыышкын албан черлериниң бажыңнарын тудуп тургузуп турар. (СЭТА).

Көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң президиумунда

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь, февраль-март Пленумнарының доктаалдарын боттандырар талазы-биле областың совхозтар аразында социалистиг чарыштың чартык чыл түңнелин көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң президиумунга көрген.

1954 чылда мал ажылын хөгжүдүп, шынарын экижидериниң база чер ажылын бедик шынарлыг сайзырадып тургаш, 1954 чылда чаагай дүжүт алырының талазы-биле социалистиг чарышка киргеш, Шагаан-Арыгда «YTKA 25 чылы» совхоз область эң дээре көргүзүглүг болган.

Совхоз 1954 чылда бызаалар камгалап алырын чылдың түгле баштайгы чартынында 95 хуу, хураганнарны—120 хуу, азы төрүүр чүс хойлардан на ортумаа-биле 108 хураганнарны ап, чыл планын ажыр күүсеткен. Күрүнеге мал продуктуларының дужаалгазын чылдыы-биле: сүттү — 98,7 хуу, эътти—3 катап, куш чуургазын —1,3 катап, дүктү —71 хуу күүсеткен. Азы саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле чартык чылда 551 литр сүттү саап, база хой бүрүзүнден 2,1 килограмм дүктү кыргып алган.

Хову ажылының талазы-биле: тараа культураларын 108,1 хуу, вогаа бахча болгаш картофель база мал чемни культураларың тарылгазын пландан ажыр бедик шынарлыг дооскан болгаш чайгы чер андырылгазын 133,3 хуу күүсеткен. Келир чылдың тарылгазынга көрдүнген планны чедиишкинниг боттандырган. Чайгы сиген кезилдезиниң болгаш дүжүт ажаап алышкынынга септелге ажылдарын бедик шынарлыг дооскан болгаш чурттагла тудугларын 110 хуу күүсеткеш, совхозтар аразында социалистиг чарыштың бирги черин ээлээн.

Ону барымдалааш, көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң президиуму совхозтар аразында шилчиир кызыл тукту «YTKA 25 чылы» совхозка тыпсырын шиитпирлээн.

Районнуң мурнакчы колхозунда

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Сигенни малга шиңгээчел, эки хоолулуг үезинде арбын ажаап алыр чорук мал өстүрериниң күрүне планын боттандырарынга холбашкан чугула айтырыгның бирээзи. Улут-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхоз мал чемни белеткээриниң ажылын июль 3-те эгелээн. Шагаан-Арыг көдээ Совединиң даргазы эш Мижит-Доржуның дыңнатканы болза:

—Бистиң колхоз бо чылын 23 муң тонна сиген белеткээр планныг, белеткелди чогуур өйүнде хынамчалыг дооскаш, колхозчуларның амгы кичээнгейин сиген кезилдезинче угландырган. Шөлдерде күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган, хову бригадазының үш бөлүктеринде ниити чемненилгени организастаан, агитаторлар хана солуннарын, агитхуудустарны үргүлчү үндүрүп, номчулгаларны калбартып турар.

Эш Көшкендейниң удуртуп туразы 2 аът машиналыг 27 кижи июль 9-ка чедир бир улуг сараатты тургуспушаан, Белдир-Кежиинде 54 тонна сылостуг салган, а эш Монгул-оолдуң ногаа бригадазындан 30 кижи сиген ажылынче түр шилчээш, 1 аът машиназы-биле кестирип, 68 тонна силостуг белеткээн.

Колхозтуң сиген шөлдеринде күштер улам-на немежип турар. Инек-Дашта 24 кижи 2 аът машиналары-биле кестирип эгелээн, эш Даваакайның ол бөлүү баштайгы үш хүн 14 гектарның сигенин кестирген, ында июль 9-та база бир аът машиназы немешкен, олар бөлүп сараатгаарынче база кирип турар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

«Чер ажылы» деп павильоннуң делгем болгаш чырык эге залынга көрүкчүнүң кичээнгейин революция мурнундагы хуу ажылдыг тараачынның ажыл-агыйы: тарылганың дилиндек черн, ыяш андазын, чаржынчыг дүжүт көргүстүнген чурук ала-чаягаар хаара тырта бээр. Бистиң хүннеривисте ол-ла чер бо. Тарып каан черлер аразында кызыгаарлар чиде берген, калбак ховуларда комбайннар, тракторлар ажылдап турар. Хемде гидростанция турупкан. Бистиң черивис улам-на чечектелчек болу берген турар ырак эвес келир үени үшкү чурукта көргүскен.

Коллективтиг күш-ажыл, күүлүг техника, эртемниң чедиишкиннерни ажыглааны чер ажылынга кайы хире улуг өскерилгелерни кииргенил дээр дугайын залдың материалдары сан-чурагайларының бүзүредиг дылы-биле чугаалап турар.

Бистиң чуртувуста чер ажылы күштүг көдүрлүүшкүнүнүң бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг дээрзин залда делгээн экспонаттар хереченлеп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини—тараа. Тараа культураларының тарылгазын калбартырынга, оларның дүжүдүн көвүдедиринге бойдус курлавырлары — эгээртинмес. Чурттуң түгле чөөн талакы районнарында безин кур болгаш курукка черлер 40 миллион хире гектарны ээлеп турар. Картофель, ногаалар болгаш мал чемни культуралар бүдүрерин өстүрериниң улуг курлавырлары болза, суг оруу оймак черлерни, тулааларны, торфтуг черлерни шиңгээдип алыры болур.

Көдээ ажыл-агыйны эң чаа техника-биле чепсеглеп турар үлетпүрүнүң дугайын диаграммалар болгаш таблицалар чугаалап турар. МТС терже, колхозтарже болгаш совхозтарже чоруп турар машиналар чыл келген тудум-на көвүдеп турар.

Эң чугула үнүш культураларының бүгү-ле байлак сорттары бистиң ажыл-агыйларывыста, эртемшинчилел болгаш дуржулга черлеринде мөөнүетинген. Селекция ажылы, чаа сорттарны шын шилиири болгаш таарыштыр тургузары—чер ажылының продуктулуун бедидериниң курлавырларының бирээзи ол. Эң үнелиг ажыдыышкыннар-биле көдээ ажыл-агыйны байлакшыткан шылгарангай эртемденнерниң артырган эртинезин практиктер ажыглап турарлар. Менделеевтиң, Докучаевтиң, Костычевтуң, Тимирязевтиң, Вильямстың, Мичуринниң, Прянишниковтуң... амыдыралының болгаш ажылының дугайын чугаалап турар улуг уран чуруктарны залдың ханазында аскан.

Хөрзүниүң үнүш-дүжүткүр чоруун бедидериниң аргаларын: кужурларны гипстээрин, ажыг хөрзүннерни чугайжыдарын, тулааларны кургадырын, хову камгалаар арга-ыяш өстүрерин, хооргалдарны оргулаарын, бактериалдыг болгаш ногаан удобрениелерни ажыглаарын база өске-даа хөй-хөй аргаларны павильонга келген кижилерге көргүзер.

Көдээ ажыл-агыйга химия үлетпүрүнүң берип турар чүүлдеринге хамаарыштыр база бир залды тускайлаан. Делгеглер минеральдыг удобрениелерни ажыглаарының аргаларын болгаш ажыктын көргүзер, үнүштер хоралакчылары-биле болгаш аарыглары-биле, бок үнүштер-биле химиктиг демиселдиң чүүлдерин таныштырар, микроудобрениелериниң дугайын чугаалап бээр.

Павильоннуң экспонаттары дүжүттүг болбаазырадырының мурнакчы аргалары-биле таныштырар. Аңгы залда черниң тарыыр каъдының күчүзүн тургузарының ужур-дузазын аңгы-аңгы хөрзүннерге аңдарылганы чорударының эң эки аргаларын көргүскен. Ылаңгыя үнүштерни дески болдурарын хандыра-

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде чер ажылының павильону.
Фото Н. Грановскийниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

рынга болгаш үнүштерниң амыдыраар байдалын экижидерингe хөрзүннү дескилээринниң ужур-дузазын онзалап демдеглеп турар.

Тараа культураларын кызыы одуруглай, ханакарактай база ханакарак-диагональдай чажып тарырының мурнакчы аргалары-биле, картофель, ногаа болгаш өске-даа культураларны дөрбелчинней болгаш дөрбелчин-уяланчак кылдыр тарырының аргалары-биле көргүкчүлерни таныштырар.

Хову районнарда кур болгаш курукка черлерни шиңгээдип алырын хегжүдеринге дыка улуг черни тускайлаан. Сибирьнинг курукка черлеринде пырей-биле демиселдиң дугайын көргүзүп турар Омскиниң «Совсновский» совхозунуң делгелгезин көөрү кончуг солун. Ында хереглелиниң турар хөрзүнүү дес-дараалаштыр ажылдап болбаазырадырының аргазы ол бок үнүштен чүгле чаңгыс чыл дургузунда бүрүн хосталып болурунуң аргазын берип турар. Шиңгээтинген хем оймаа черлерде колхозтар болгаш совхозтар картофельдиң, ногааларның болгаш мал чемни культураларның бедик дүжүдүн канчаар ап, мал ажылын канчаар хөгжүдүп турарын залда көргүзүп турар.

Хөй адырларлыг ажыл-агыйны чорудуп, черниң үнүш-дүжүткүр чоруун чайгылыш чокка бедидип турар мурнакчы колхозтарның болгаш совхозтарның делгелгелеринге сөөлгү чедиг дугаар зал тускайлатынган.

Павильоннуң ханаларын, каастаан тараанаң аар сноптары шулу алдын-биле кудуп каан колонналар ышкаш көстүр.

Бистиң Төрээн чуртувустуң ховуларында өстүрүп турар культуралар залдарда санап четпес. Бисте чер ажылдакчызының чаагай күш-ажылы төлептии-биле деткидип турар.

(СЭТА).

Партия организацияларынга персоналдыг херектерни көөрүнүң чуруму кандыгыл?

Номчукчулар дараазында айтырыгларга харыы бээрин дилээн:

Коммунистерниң үүлгедиглериниң дугайында херектерни партия эге организацияларының көрбээнде партия райкомнары, хооркомнары көрүп болур бе?

СЭКП кежигүннерзинге болгаш кежигүнүнге кандидаттарга харысалга хүлээдир дугайында айтырыгларны ол кижи боду чок черге көрүп болур бе?

Коммунистиң учёт карточказынга кандыг хемчеглерни биживирил?

Коммунисте берген хемчегин кайы хире хуусаа эрткенде партия организациязы дүжүрүп болурул?

* * *

Коммунист бүрүзү СЭКП Уставында чугаалааны ышкаш бистиң партиябыстың үлегериң болур, эге организацияларның кайы бирээзинге ажылдаар хүлээлгелиг. СЭКП Уставының көрүп турары болза, коммунист кижини партиядан үндүрер дугайында айтырыгны ол үндүртүп турар кижиниң туруп турары партия эге организациязының ниити хуралынга шинтпирлээр болгаш ол шинтпирни партияның райкому азы хооркому бадылаар. Партиядан үндүрер дугайында райхомнуң азы хооркомнуң шинтпири, бир эвес ону партия обкому, крайкому азы эвилелдешкен республиканың компартиязының ТК-зы бадылаан болза, ам күштүг болур. Партиядан үндүртүү—коммунисте кезедигниң дээди хемчээ болур, үндүрер дугайында айтырыгны партия эге организациязынга көөрүп Устав бир-тээ хүлээдип турар чүве төлээде, ону барымдалааш, партия кеземчезиниң өске кандыг-даа хемчеглериниң дугайында айтырыгны база-ла партия эге организациязынга көөр ужурлуг.

Партия кежигүннериниң болгаш кандидаттарының персоналдыг херектерни баштай партия эге организациязынга көөрү болза, коммунистиң кылган бурууларын эң хынамчалыг таныкып, ооң бүгү ажыл-чорудулгазын ниитизи-биле көрүп, кеземчениң хемчээн ылаптыг шын тодарадырын болгаш өске-даа түүдерни эки илередип алырының аргазын берип турар. Оон аңгыда коммунистиң кем-бурууузун чугаалажып көөрү кежигүннериниг улуг кижизидикчи ужур-дузалыг.

Үстүнде турар партия органнары болур партияның райкому, хооркому партия эге организациязының киржилгези чокка коммунистиң персоналдыг херээн шинтпирлеп болур; ол эрге демократтыг централизминиң утка-шынарындан тывылган. Ынчалза-даа бодунуң ол эргезин үстүнде турар партия органнары кажан эргежок чугула апарганда тускай ажыглап болур ужурлуг. Бо таварылгаларда хүлээп алдыган шинтпирни ол партия эге организациязының хуралынга ыяавыла тайылбырлаан турар ужурлуг.

СЭКП ТК-ның органы «Партийжи амыдырал» деп журналдың бо чылын № 4 үнгенинде парлатынган «номчукчуларның айтырыгларынга харылар» деп бөлүктен алган.

СЭКП Уставының негеп турары болза, партиядан үндүрер дугайында айтырыгны шинтпирлээрде, эң-не овааырымдалыг болуп база эң-хүүнүн сагыш-салыышкынын, ол ышкаш коммунистиң буруудап турар херээн хынамчалыг чугаалажып көөрүн хадырган турар ужурлуг. Бичe бурууулуг коммунистерге партиядан үндүрер хемчегни эвес, а кижизидлгениң болгаш сагылдар көргүзериниң (сагындырыг, доңгулда болгаш оондаа өске) хемчеглерни хүлээдир ужурлуг.

Парторганизация бүрүзүнүң хүлээлгези—партия кежигүннериниң болгаш кандидаттарын партич болгаш күрүениң сагылга-чурумуу шыңгыы сагырының ёзузунга кижизидери болур болгаш партия хемчеглерин хүлээдир чорукту эң ындыкы хемчег кылдыр көргеш, ацаа хынамчалыг болур ужурлуг.

Кажан партия кежигүннериниң болгаш кандидаттарының ажыл-чорудулгазының азы бодун ап чоруур байдалының (чурумунуң) дугайында шинтпир үндүрүп турда, олар бүгү таварылгаларда боттары-биле киржирин негээр эргени СЭКП Уставы берип турар. Ол болза, коммунистерниң персоналдыг херектерин боду чок черге көрүп болбас дээни ол. Ынчалза-даа, кажан коммунист кандыг-бир чылдагаан-биле бодунуң херээн көөрүнге киржир күзел чок болган таварылгада ооң чурумунуң дугайында айтырыгны боду чок черинге шинтпирлээн туруп болур.

Партия хемчээниң хуусаазын СЭКП Уставы доктаатпайн турар. Ынчалза-даа партия организациязы СЭКП кежигүнүн кеземчениң хемчээ кылдыр партияның кандидадыныче шилчидер таварылга туруп болур. Ындыг хемчегниң хуусаазын Устав бир чыл кылдыр доктаатkан. Партияның хемчээн дүжүрер дугайында айтырыгны коммунист кайы хире этингенил, партия организациязының хемчег алганы четпестерни чайлаткан бе деп чүвени көрүп тургаш, таварылга бүрүзүн ангы-ангы шинтпирлээр ужурлуг.

Бир эвес коммунист бодунуң чазыгларын ёзулуг-ла билингеп, оларны эдип алган, бодунуң бууузун болгаш бодунуң кылган үүлгединиң, партияның мурнунга харыысалгазын ханызы-биле билингеп болза, партия организациязы ындыг кежигүннүң азы кандидаттың алдырган хемчээн дораан дүжүрер херек. Ийи хемчегни харутда дүжүрүп болур бе деп чамдыкта айтырып тургулаар. Бир эвес партия организациязы оларны дүжүрери эргежок чугула деп саналр болза, ынчаарда ийи хемчегни харутда база-ла дүжүрүп болур. Партия хемчээн дүжүрер дугайында айтырыгны шинтпирлээрде, партия организациязы хемчегниң хуусаазы чедишкен деп чүвеге бүзүрээн турар ужурлуг.

Чамдык партия организациялары коммуниске партия хемчээн күлээткеш, ол канчаар эттиниң гурарын сонуургавас, чазыгларны эдерин болгаш четпестерни чайладыр талазы-биле коммуниске дузалашпас, бир эвес хемчээн дүжүртүрүн шынап-ла бүзүреткен болза, кежигүвиүң азы кандидаттың алдырган хемчээн дүжүрер дээш сагыш салыышкынны илередпес чорукту шын деп санап болбас.

Партия хемчээн дүжүрер дугайында айтырыгны партия организациязы чүгле коммунистиң билдириишкини-биле эвес, харын бодунуң инициативазы-биле көрүп болур.

Коммуниске хүлээткен кандыг-даа партия хемчээ (сагындырыг, доңгулда, шынгыы доңгулда) бир эвес партия организациязының шинтпириндe ол хемчегни учёт карточказынга киирер деп айыткан болза, чүгле бо таварылгада ону партия кежигүнүң азы кандидадының учёт карточказынга киирер. Партия эге организацияларының ындыг шинтпирлерин партияның райкому азы хооркому ыяавыла быдалаар ужурлуг.

СЭКП кежигүнүнүң учёт карточказынга киир демделээн партия хемчээ, а ооң соонда ону партияның кежигүнүнден кандидадынче шилчиткен болза, кандидатче шилчидер мурнунда ол хемчегни дүжүртпээн болза, ол таварылгада ук хемчегни ооң чаа кандидат карточказынга киирип демделээр.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Карел-Фин ССР-ниң павильону

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде Карел-Фин ССР-ниң павильону бодунуң характерлиг ыяш сиилгелиг кавсталгазы-биле онзаланып турар. Карелдиң хадызында сиилип тургаш күүсеткен кайгамчык улуг чурукта республиканың улус ажыл-агыйының кол адырлары—ыяш үлетпүрү, чер ажылы, мал ажылы, балык ажылы көргүстүнген. Ында колхозчу херээжениң болгаш ажылчыныың ыяштан чазап кылган бурунгаар бедип турар ийи скульптуралары кончут чараш. Кирер эжиитериң эргиннерин база ол ышкаш улут уран шевери-биле угуузалап күүсеткен. Павильонның кол эжииниң кырында республиканың дөрт метр сүлдези бедип үне берген.

Карел-Фин ССР-ниң павильонуна чүнү көргүскен турарыл?

Павильонның директоры П. А. Березняк СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынча деп чугаалаан:

— Павильонның ажылдакчыларының коллективи республиканың мурнакчы колхозтарының, совхозтарының болгаш көдээ ажыл-агыйының тус-тус чаартыкчыларының чедишкиннерин эң эки көргүзер дээш чурукчулар Н. Полосков, Г. Стронк болгаш кол методист А. Кекконен оларның удуртулгазыбиле элээн үр үениң иштинде улут күш үндүрүп ажылдап келген.

Павильон-биле танышыышкын киирер залдан эгелээр. Ооң дөрүнде хананы дургаар делгелгеде эң-не улут чурукту аскан. Ону көрген кижи хэрын-даа Карелияның бодунда чеде берген ышкаш кылдыр бодаанып кээр. Кайнаар-даа көөрүнге — чиигир ногаан шивилер, суук көңү хадыларлыг арга-ыяштар болгаш оларның аразында хөй санныг аккөк хөлдер, хемнер чиигиртелиип көстүп чыдар. «Кивач» сут ужарлыг Суна хем бодунуң сугларын шөлээн чоргаар чуун бадырып чыдар. Ооң эриктеринде—колхозчу суурлар туруп турар. Элээн ырадыр, дүдүскектиг куу туманнар аразында—Онега хөл. Петрозаводск, Кондопога болгаш республиканың өскедаа үлетпүр төптериниң барааны көстүп тургулаар. Чурукта болгаш майык-хоолгаларда республиканың ажылдыг коңнары, ооң аразы-биле бойдустан чаа чөрлерни чаалап ап—тулааларны кургадып, арга-ыяштар аштап ариглап ап турар күчүлүг совет техниканы көргүскен.

Арга-ыяш—республиканың кол байлаа. Оларның шөлү республиканың бүгү девискээриниң алдап хуузун эжелеп турар. Тудутта хереглээр миллиард кубометр ыяш—курдавыр ындыг. Совет эрге-чагырганың чылдарында ыяш үлетпүрү улус ажыл-агыйының бедик механизастынган адыры болу берген.

Октябрь революциязының мурнунда көдээ ажыл-агый чорударында Карелияның черинiң чүгле ийи хире хуузу ажыглатынып турган. Озак ыяш, тулаа хөлдер, хорум даштар шыва алган аргалардан тараз тарыыр черни чаалап алыры—хуу, тараачының эрээр-даа аргазы чок черек турган. Күчүлүг техника-биле чепсеглеген социалистиг көдээ ажыл-агый, коллективтиг күш-ажыл, шаанда кижи ажыл тиилеп ап шыдавас кылдыр бодандырып чораан бергелерни ажып тиилээн. Ол шаанда «калган» черлерде ам бедик дүжүттерни өстүрүп ап турар. Тарыга шөлдери чүгле 1916 чылдан 1950 чылга чедир үе иштинде 44 хуу улгатkан. Мурнунда арга-ыяштар, тулаалар эжелээн турган муң-муң гектар черлер ам культурлуг көдээ ажыл-агыйның тарылга шөлдери болу бергилээн. Республиканың көдээ ажыл-агыйынга партияның болгаш чазактың көргүскен дузаламчызы Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде дайзынга үргедетирген колхозтарны, совхозтарны болгаш МТС-терни катап тургузарының дүрген темпилерин хандырган. Чүгле 1946—1950 чылдарда тараа, ногаа болгаш картофель культураларының тарылга шөлдери барык бүдүн чартык катап калбарган, мыйыстыг бода малдың баш саны үш катап, а хаванарның— беш чартык катап өскен. 1954 чылда республиканың колхозтарынга мыйыстыг бода малдың баш санын 15,4 хуу, ооң иштинде инектерни 25,4 хуу болгаш хойларны 15,1 хуу өстүрерин көрген. Көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлдерин элээн алгыдар.

Чер ажылының залы. Республиканың механизаторларының болгаш хову ажылының ажыл-ишчилериниң чедишкиннерин дыка тодазыбиле көргүзер төлээде, павильонуң ишмекчилери янзы-бүрү нарын чепсектерни хереглеп ажыглаан. Олонец МТС-тиң ажыл-чорудулгазынга холбаштырган дөрт делгеглер залды ажыдып турар. Ол МТС-тиң ажылдап берип турар 19 колхозтарының амгы турар черлери шаанда Ладога хөлдүң шенектериниң бирээзиниң дүвү турган, ынчангаш ооң суу аңаа тулаалыг ыйтыл черни арттырып каан турган. Тулааны кургадыр, арга-ыяштыг туруп аштаар, кезек-кезек арыгларның ыяжы кезер, чер кургадырының кашкаш муң километр дурттуг каналдарын казып үндүрери негетинип келген. Ол бүгүнү амгы үениң күчүлүг техниказы-биле чепсеглеген. Олонец МТС-тиң коллективи кылып күүсеткен. Чүгле 1953 чылдың дургузунда станцияның тускай отряды колхозтарда 640 гектар тулаалыг черлерни кургаткан.

Янзы-бүрү агротехниктиг хемчеглерни боттандырып чорудары-биле кады тарыыр хөрзүнүүң чеминиг каъдын ханыладыр талазы-биле МТС база чугула ажыддарны чорудуп турар. 5.670 гектар шөлдүг тарылга черлериниң хөрзүнүүнүң чеминиг каъдын 16-дан 24 сантиметр чедир ханылаткан. МТС-тиң ажылдап берип турар колхозтарында культурлуг тарылга шөлдериниң чеминиг каъттарын ханыладырын чугай, органиктиг болгаш минералдыг удобреннелерни холуурунуң база хөй чылдың бобылыг болгаш злактыг сигеннериниң холумактарын тарыырының аргазы-биле чорудуп турар.

Залда төп черни Тельман аттыг колхозтуң калбак көргүзүү эзеп турар. Ол колхозтуң ажыл-агыйы, ооң даргазынга агроном А. Дубровский ажылдап киргенинiң сөөлгү үш чылдарының иштинде эки хөрзүлдени чедип алган. Үш делгедe көргүскен сан-чурагайлар колхозчуларның чүткүлдүг күш-ажылының дугайын, колхозтуң бүдүрүлгези тиилелгелериниң дугайын хереченлеп турар. Мурнунда 8—10 центнер тарга ажаап ап турган болза, эрткен чылын колхоз күзүн чажып тараан дуржук гипсилиг плиткалар-биле кылып каан ханаларда безин клеверни, виканы, тимофеевканы дүрзүлеп көргүскен. Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының черлеринге тарып өстүргеи ола сигеннериниң сноптарын мында салган.

Делгелгениң киржикчизи — «Победа» совхозтуң сүт-бараан ферма зы сөөлгү чылдарның иштинде сүттүң бедик саалдазын чедип алган. 1948 чылда инектен ортумак саалла 1. 941 килограмм турган, а 1953 чылда ол 3.572 килограмм четкен. Ол болза, маяга быжыг чем суурну тургусканының түңнели.

Саарының мурнуу чарында инектиң эмининиң допшузун чылыг суг-биле чодуп ап турарын саналдаан «Суоярви» совхозтуң саанчызы К. Лецко Бүгү-эвилелде алдар сураглыг. Ол бөдүүн арга дыка ажыктыг түүл болуп турар. Сүттүң үскүрү ортумаа-биле ооң килограмм бүрүзүнге-ле 2,5 грамм чедир белип турар. К. Лецконуң дуржулгазынга онза делгегни хамаарыштырган.

Ары ажылы—Карелияның көдээ ажыл-агыйының эң аныяк адырларының бирээзи. Дайын сөөлүндеги чылдарда республикаже соңгу-түктүүнден аңгыда, кавказ арылarының 520 өглерин ап киирген. Олар ук черниң агаарынга эки тааржын өөрени берген болгаш клеверниң, капустаның, турнепстиң, а ол ышкаш чимистиг ыяштарның чечектеринге үрени тарадып эгелей берген. Ол бүгүнү мында, ылаңгыя Олонец районда «Коммунизмче орук» колхозтуң чижээнде, ол колхозтуң ары ажаакчызы И. Веттонуң дуржулгазында калбаа-биле көргүскен.

Республиканың хөй санныг хөлдери, хемнери болгаш далайлары балык-биле дыка байлак. Карел-Фин ССР-де балык тудар 70 колхозтар болгаш балык тудар моторлуг 6 станциялар бар. Дайын сөөлүндеги чылдарда моторлуг флоттуң күчүзү 13 катап улгатkан. Балык тудар колхозтарның техниктиг хандырылгазының өзүлдези эрик кыдыгары эргип балык турар чоокка балыктаашкындан ырадыр чоруп балык тудар идепкейлиг балыктаашкынче шилчиир арганы берген. Колхозчудар эрткен чылын 1946 чылдагызындан үш чартык катап хөй болгаш 1952 чылдагызындан 70 муң центнер хөй балыкты тудуп алган. Балыкчыларның орулгалары ол үениң иштинде ийиден ажыг катап улгаткан. Республиканың балык ажылының чедишкиннерин Кемск-Лоухтуң мотор-балыкчы станциязының чижээнден көргүскен.

Республикада аңмыыр тывыштың өзүлдезинге болгаш Карел-Фин ССР-ниң бодунуң девискээринден дашкаар безин алдары ырак тарап сурагжаан «Повенецкий» аң совхозунга хамаарыштырган делгеглер кижилерниң хайгааралын бодунче чыыра тырттып турар. Өлүк тывыжының талазы-биле улуг чедишкиннерлиг болган сураглыг аңчы А. Вырозёровтуң дуржулгазын солуп кылдыр көргүскен. Ол 52 адырларны өлүргеи.

Культураның, улустуң чогаалының болгаш ажылчы чонларның чаагай чоруунуң талазы-биле республиканың чедишкиннерин мергежилдиг чыскаап кылган номда ышкаш арын-арынnар аайы-биле дедараалаштыр ажыдып көргүзүп турар павильонның сөөлгү делгеглерин кижи сагыш амыр чаны-биле эрте кылаштай берип шыдавас.

...Бедик оргу ширээ кырында ыяштан чазап кылган «Улустуң ыраажызы» кырганның хөрлүг чаагай скульптурлуг дүрзү хевири. Ооң арны соруктуг чазык, салаалары улустуң хөгжүмү кантелениң хылдарын оожум санай сыйбап тырттып олурар. А ол аразында үн аппаратарындан «Калеваланың» болгаш амгы үениң ырыларындан үзүндүлер эртип бар чораан кижилерге дыңналып турар кылган. Хоочун орус скульптор Сталинчы шаңналдың лауреады С. Коненков республиканың улустуң ыраажызының чыыкчы обур-хевирин скульптурада хевирлеп көргүскен.

Аас чогаалы—фольклор—карелфин улустуң национал культуразының кайгамчыктыг эртинелериниң бирээзи. Карел-фин улус бодунуң чаа ырыларында улустарның улуг болгаш бузулбас найыралын, Карел-Фин ССР-ниң чечектелиишкининиң болгаш хөгжүлдезиниң дугайында сагыш салып турар дээш төрээн Коммунистиг партияны алдаржыдып йөрээп турар.

Июньнуң бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен

Кызылда «Тыва алдын» трестизиниң автотранспорт конторазының ажылчыннары болгаш чолаачылары база инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның болгаш чазактың төөгүлүг шинтпирлериниг холбаштыр алган хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип келгени ышкаш июньнуң бүдүрүлге планын база-ла чедишкиннiг күүсеткен. Тонна чүдүрүлгениң талазы-биле—123,6 хуу, сөөртүлгениң тонна-километрин—122 хуу, машиналарның доктаамал хөделип ажылдаарын—113-5 хуу күүсеткен.

Партия, профэвилел организацияларының күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күчүлүг чепсээ болур социалистиг чарыштың бүдүрүлгеге калбартыр талазы-биле элээн боттуг ажылдап турар. Хана солуннарны, агитхуудустарны өй-шаанда үндүрүп, мурнакчыларның дуржулгазын көргүзүг самбыраларынга доктаамал чырыдып турар. Цехтер бүрүзүнге политинформацияларны, лекция, беседаларны эки организастаан. Ажылчын болгаш чолаачы кадрларның мергежилин бедидери-биле техниктиг болгумнерни тургускан.

Трестиниң транспортчулары социалистиг чарышче бүрүн хаара туттунган болгаш коллективте бүгү кижилериниң 70 ажыг хуузу, тодаргайларга. 100 ажыг кижи стахановчулар болгаш ударниктер болуп турар. Оларның аразында чолаачылардан эш Николаев айның сөөртүлге планын 207,3 хуу, эш Саранин—174,1 хуу, эш Кондыба—187,7 хуу күүсетпишаан дыка хөй кывар, чаар материалды камнап алганнар. Ол ышкаш чес, хола эзилдирикчизи эш Астафьев июнь айның бүдүрүлге онаалдазын 342 хуу, слесарь эш Освянников—185 хуу, септелге мастерскаязының дарганы эш Афонькин—170 хуу күүсеткеннер. А чүс хире ажылчыннар июньнуң онаалдаларын 103—160 хуу чедир күүседип, планнан ажыр күрүнеге дыка хөй рубльдиң орулгазын киирген. Автомашина бүрүзүнүң ол айда ажылдап алган ажыы планга удур ортумаа-биле 122,1 хуу чедип турар. Кылганын барымдаалап төлээриниң хемчээли 124,6 хуу болээн.

Ол ажылдарның түңнелинде чүгле бүдүрүлге планы ажыр күүсетинип, мурнакчылар хүн-бүрү өзүп турган эвес, харын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 22 хуу бедээн болгаш сөөртүлгениң бот үнези 12 хуу чиигээн.

К. ДАЖЫЖЫК.

Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агыйында

Тожу районуң Сыстыг-Хемде ыяш ажыл-агыйының ажылчыннары бо чылдың бүдүрүлге планын квартал санында чедишкиннiг күүседип турар.

Ыяш белеткелчилери чылдың бирги чартыында социалистиг чарыштың бедик түңнелин көргүскеннер. Алды ай иштинде 5000 кубометр тудут ыяжын кезип белеткээр тургаш. 7003 кубометрни кескен. Суг оруузче 6000 кубометрни сөөртүрүү планза көрдүнген, а сөөрткени 6164 кубометр болуп турар. Ыяшты суг оруубиле Кызылче салдадып бадырарының планы 111 хуу күүсетинген.

Бүдүрүлге черинiң ажылчыннарынга бо чылын 4 бажыннарны тудар ужурлуг, ам 2 бажыннар, 1 чүнар бажын туттунган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ында бо чылын 3 хуу бедээн. Социалистиг чарыштың чартык чыл түңнелинде 63 ажылчыннар бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп илерээн. Оларның аразында 13 кижи шаңнал бижиктер болгаш өртектиг үүлдер-биле шаңнаткан.

Бүдүрүлге коллективи бодунуң мурнакчыларынга чоргаарланып турар. Ховаллыг Машпак-оол хүн-бүрү ажыл нормазын 160 ажыг хуу күүседип келген. Ол ышкаш Сарыглар Данзы-Белек, Александр Михайлов олар эң-не мурнакчы ажылдап турарлар.

Бо чылын салдадып бадырар 800 кубометр тудут ыяжының планын үшкү кварталда доозарын ыяшчылдар хүлээнип турарлар.

К. ДАЖЫЖЫК.

Кышка белеткел эки

Бай-Тайга районнуң культура бажыңы кышка удур белеткел ажылдарын эки чорудуп турар. 225 кубометр оттулар ыяш белеткетинген. Чайгы септелгени август 15-те бүрүн доозуп алыр дээш ажылдап турар. Тудут материалынга хереглетинер 41 кубометр ыяш белеткетинген.

Ам районнуң культура бажыңының коллективи болгаш уран-түүл бөлүмнериниң киржикчилери сигеп, тараа ажаап алышкыныңыз үезинде колхозчуларга, механизаторларга көргүзер янзы-бүрү оюн түүлдериниң көргүзүглерин белеткеп турар.

Д. ШАКТАР.

Школа септелгези

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозта эге школаның септелгези эки чоруп турар. Школаны июнь 6-да штукатурлап малгаштааш, чугайлап доозкан. Шалалар бүрүн тырыгынган. Школаның крышалары дооступ турар.

Колхоз баштаар чери эш Чыртакайга удурткан 12 кижини септелгеде тургускан болгаш септелгеге хереглетинер материалдарны үзүктел чок хандырары-биле автомашинаны быжыглаан.

Н. МАЙГЫН-ООЛ.

Ак-сеткилдиг баранн болукчу

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң склад эргелекчизи эш Т. Аал-оол эргелекчи хүлээлгезин эки күүседип турар. Ол ниитиниң өнчү хөреңгизин камгалап, кадагалаарынга харысалгалыг болуп, колхоз баштаар черiниң берген даалгаларын ажыл-херек кырынга боттандырып турар.

Эш Аал-оол складка киргеи 4 муң ажыг шээр мал дүгүн районнуң белеткелдер конторазынга дужаагаи. Ол складка хамаарышкан бүгү-ле янзы-бүрү хүлээп алышкыннарны болгаш үндүрүп берiишкиннерни озалдаашкын чокка чорудуп турар.

М. БАГАЛДАЙ.

Колхозтуң мурнакчы малчыннары

Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы» көдээ ажыл-агый артелиниң хоочун хойжузу эш С. Дүптеп үр үениң иштинде артельдиң хөй малын маадап. колхозтуң мурнакчы малчыны деп санадып турар. Ол малының баш санын өстүрүп, ооң продуктулуун бедидер дээш ам үеде чайгы одар-белчиирин таарыштырып, Мажалык-Хемниң Үттүг-Эриг деп черде малын чайлагладып турар.

Эш Дүптеп кадарган хоюнуң уксаалыг чоруун бедидип, эки ажылдап келгениниң түңнелинде, ооң хойларының хөй кезии арыг каракуль уксааже шилчээн. Бо чылгы 650 хураганнарының хөй кезии бирги, ийги класстарның арыг каракульдары болуп илерээн.

Аныяк хойжу эш Алексей Вержавитский кадарган 627 баш хойларының чаш төлдерин чидириг чокка менди өстүрген. Ам ооң коъланында 1035 баш хөй бар.

И. ЧОРБАЕВ.

Чагытайга дыштанылга бажыңын тургусса чогуур

Тыва область амдыгаа чедир чаңгыс-даа дыштанылга бажыңы чогуунга шынзыгары берге. Организаставаанда чаягаар тургустунар эвес, чок бслбайн канчаар. Ажылчы чон дыштанылгазын ыраккы областарга барып, орукка элээн хөй чарыгдалдарны үндүрүп чорааш эрттирип турар, дыштанырын күзээн шупту кижилер ынчаар чоруп шыдаваазы база-ла билдингир. Чамдыктары хемнер кыдында сыырткыыштарлыг-даа олургулаар, өскелери майгынарлыг тайгаларже-даа үнгүлээр. Ынчалза-даа хөй нуруузу дыштанылгазын ажык чокка аваа-ла эрттирип турар.

Дыштанылга бажыңнары тургузарынга медицина болгаш чаягаар бүткен бойдус чурумалдар талазыбиле кайгамчык эки черлер бистиң область дыка хөй. Кызыл хоорайның чанында безин бар. Ол таарымчалыг байлактарны ажыглап, дыштанылга бажыңы тургузар дугайында түннел чок чугаалар, хоозун саазын бижимелдер областың профэвилелдер чөвүлелинге элээн каш чылдарда улажып келген.

Бистиң областа дыштанылга бажыны тударынга ВЦСПС-тин 1953 чылда чөпшээрээн хөреңгизин, ону ажыглап шыдавас чөгенчиг байдалын билингеш. облпрофэвилелдер чөвүдели албаан. Амгы үеде белеткел хамаан чок, харын кана, кажан дыштанылга бажыңы тургузар дугайында чугаа безин дыңналбастаан.

Областың дыштанылга бажыңын кана тургузарын шинчилээр сорулгабиле облкүүскомнуң архитектура килдизинден болгаш областың кадык камгалал килдизиниң чанында санитар-инспекция черинден 1953 чылда тургустунган комиссия эң таарымчалыг черни Чагытай халдуң чаны деп көрген. Шала дээрбектелчек, кайгамчык чурумалжыргы ол чараш хөлдүң дооразы 6, а узуну 8 километр, суу кончуг арыг, дүвү элезинненчек сайлыг. Ол болза, областа балык талазы-биле эң байлак хөлдерниң бирээзи, ында ховунуң янзы-бүрү куштары база бар.

Чагытайның мурнуу талазында, мырыңай-ла ооң чанында четкилеп келгилээн Таңды-Ууланың судак чараш үнүштерге шиметниген, байлак кат-чимистерлиг өнчүктери магаданчыт чаагай хөлге хээлеңдир көрүнчүктелип турар. Ол сында кандыг аннар чок дээр, үе-шагдан бээр чоннуң кирип келгени Маннайлыг-Хемниң аржааны база ол хөлдүң чоогунда.

Областың дыштанылга бажыңын Чагытайның мурнуу-барыын талазында, хөлден 800 метр черде тайга эдээ аянга тургузарын комиссия шинчилээн. Дыштанылга бажыңының тудугларынга хереглээр ыяш болгаш даш материалдар ында дыка элбек. Сутнуң хандырылгазын хөл кыдынга сордурар станция тургускаш-даа, ында үнүп чыдар дөргүнерниң суун элбекшидип-даа тургаш база еске-даа арга-биле чорудуп болур.

Дыштаныкчыларга таарымчалыг бүгү байдалды Чагытайга тургузуп болур: аъш-чемге балыктың төтүнмес курлавырлары, колхозтарның оон чоогунда куш болгаш мал фермалары бар. Чагытай суг спортун болгаш лыжа базазын организаставарынга эң-не таарымчалыг черниң бирээзи.

Бо чылдың июньда облононуң комсомол обкомунуң, күш-культура болгаш спорт комитединиң Чагытайга организастааны школачы-туристерниң область слёду дыка солун болуп эртken. Үргүлчү болгулап турар шак ындыг организастыг ужуражылгалар болгаш ажылчы чоннуң каш он чылдарның дургузунда аңаа кээп аңын, балыын ажыглавышаан, дыштанылгазын эрттирип турар чорук таварыла эвес, Чагытайның байлаан, аңаа чоннуң ынакшылын хереченлеп турар.

Областың дыштанылга бажыңын Чагытайга чоокку үеде тургузар хемчегнерни дарый ап чорударын облпрофэвилелдер чөвүлелинден негээр үе келген. Хоозун чугаалардан, бюрократсыг, төнчү чок саазын агыышкыннарындан шиитпирлиг чайлаар, чоннуң чөптүг негелдезин хандырар херек.

Эмчи **П. ЧЕРКАШИН.**

Мергежилдиг тудугжу

Эш Даанчык 1949 чылда Тожу районга организастатынган «Май 1-зи» колхозтуң кежигүнүнге кирген дораан-на тудуг бригадазынга ажылдап эгелээн. Баштайгы үеде ол тудугнуң дузалаар ажылдары болур чагы орну казар, бажың кыры болгаш ооң адаан довурактаар дээн ышкаш бөдүүн ажылдарны кылып турган.

Эш Даанчык чоорту ол ажылга өөренип, чудук чонарынга, бажыңның ханазын тургузарынга кончуг дүрген мергежип, бригаданың шевер ажылчызы апарган. Ынчангаш ол ажылга ыяш, даш, кирпич, шыва, ышкаш ажылдарны кылдыр өөренип алган. Ынчангаш ол ажылга ыяш, даш, кирпич, шыва, ышкаш ажылдарны кылдыр өөренип алган. Ынчангаш ол ажылга ыяш, даш, кирпич, шыва, ышкаш ажылдарны кылдыр өөренип алган.

Областың малчыннарында

(Чагаалар допчулалы)

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдер дээш кызымак ажылдап турар малчыннар колхозтарда эвээш эвес. Бижикчи эш **Болай-оол** Таңды районуң Сталин аттыг колхозунуң чылгычызы эш Хуна-Караның чедишкиннерин бижээн. Ол чылгычы чылгыны эң эки оттуг чайлагда семиртип турар. Эрткен чылда төрээн 45 белерниң кулуннарын шупту ынак менди алган, бо чылын төрээн 58 белерниң кулуннарын база менди өстүрүп турар. Эш Хуна-Кара 1953 чылда 1400 күш-хүннерни ажылдап алган, бо чылын чылгының баш санын өстүрериниң планын долдур күүседир дээш социалистиг чарыштың хүлээлгезин алган.

Тес-Хем районуң Калинин аттыг колхозунуң чылгычылары: И. Балдак-оол, С. Нурзакаай, О. Човуу олар беш чыл дургузунда колхозтуң чылгызын менди өстүрүп келген дугайын эш **Көгүш** бижип турар. Балдак-оолдуң ажаалгазында 374, Нурзакаайда 304, Човууда 308 баш чылгы бар, одарладыышкын эки организастатынганы-биле чылгы эки семирип турар. Бо үш чылгычылар кайызы-даа бо чылын төрээн бүгү белерниң кулуннарын бүрүн менди алган. 1954 чылдың эрткен беш айларында Балдак-оол 760, Нурзакаай 660, Човуу 653 күш-хүннерни ажылдаан.

Эш Дагба Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң хойжузу. 1948 чылдан бээр амга чедир оон ажаап турар шээр малы чыл бүрүде өзүлделиг болуп келген. Ол эң баштай хүлээп алган 150 баш шээр малын 2500 баш чедир өстүрген. Хой малды ажаар, өстүрер талазы-биле мал ажылының тускай эртемниглериниң сүмезин ол үргүлчү ап турар. Хой дүгүнүң кыргылдазынга болгаш хой чуулдазынга ол идепкейлиг киришкен. Хойжу Дагбаның бо эки ажылының дугайын эш **Сундуй** бодунуң чагаазынга демдеглээн.

Улут-Хем районуң Калинин аттыг колхозу эрткен чылда садып алган дон уксаалыг аскырын эки азырал ажаалгада тургускан. Чылгычы эш Мекпер-оол 37 белерни ол аскырбиле идепкейлиг ажылдап турар деп эш **Багалдай** бижээн.

Школаның чаа чылга белеткели хожудап турар

Чөөн-Хемчик районуң Калинин аттыг колхозта чедч чыл школазы элээн үр үеде туруп келген болгаш чедиклассчыларны үш удаа доостуруп турар. Ол школаның ажыл-чорудулгазынче болгаш өөреникчилерниң, башкыларчың амыдырал чуртталгазынче сагыш салдынмайн турар.

Интернат чоктуң ужурундан эрткен өөредилге чылында столованың болгаш яслиниң бир өрээлинге 30 өөреникчини тургускан, арткан 30 өөреникчи колхозтулар бажыңнарынга чурттап кыштаан. Башкылар бажыңы база чедишпес. Школаның бичии өрээлинге чедп башкы, яслиниң бир өрээлинге дөрт башкы кыштаан. Ол практиканы көрүп тура-ла, бо чылын кандыг-даа түдугларга көрдүнмээни, ону хемчег албайн турары таарышпас.

Чаа өөредилге чылынга школаның белеткели болгаш септелгези багай чорун турар. 30 оруунуу, 30 партаны «Коммунизмче орук» колхоз-биле керээ чаргаш, чагыгны кылган деп медээ бар. Ооң кырынга 30 орун, 40 парта база немей кылдынар. Ам оларның кандыг-даа материалдары хандыртынмаан. Башкылар бажыңын крышалаарының, школаның девискээрин херимнээриниң материалдары чок. Бо чылын 8 печка тургустунар, ооң түүйбулары белеткетинмээн.

Көдээ Совет (даргазы Бора-Көже), колхоз баштаар чери (даргазы Дакпай) школаның септелгезин дүргедедиринче кичээнгей салбайн турар. Колхоз баштаар чери 1600 кубометр ыяш белеткеп бээри-биле школаның акшазын алган, керек кырында школа чанында ыяш чок. База 400 килограмм бензин алган, ооң-биле чүү-даа кылып бербээн.

Школаның белеткетинген ыяжын сөөртүп бээри-биле Чадаанада автотранспорт конторазының чорутkан машиназы орук чок болган ужурундан дедир чедип келген.

Районнуң (эргелекчизи Ракманов) талазындан ол школаның ыпдыг байдалын көрүп тура-ла хемчег албайн турар.

Өөредилге эгелээриниге чедир бүдүн чартык ай арткан болгай. Калинин аттыг колхозта чедч чыл школазының өөредилге чылынга белеткелин дүргедедиринче тодаргай хемчеглер албас болза, өөредилгеге шаптык болур, эрткен чылдың четпестеринден чайлап шыдавас апаар.

М. ЧҮЛДҮМ.
СЭКП райкомунуң инструктору.

Тараанын хоралакчылары-биле демисел

Чаа-Хөл районнуң Булун-Терек 7 чыл школазының өөреникчизи Х. Юра бодунуң дуңмазы Рима-биле кады чайгы дыштанылгада тараанын хоралыг дайзыннары-биле демиселди чорудуп турар.

Олар өргелер болгаш күскелерни какпалап, дузактап, суг кудуп турган, хүнде ортумаа-биле 50-ни өлүрүп турарлар.

Х. ТАВАРЫШТАЙ.

Илерээн четпестерни дарый чайладыр

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң отчёттуг хуралы болган. Аңаа артель бүдүрүлгезиниң чартык чыл дургузунда ажыл-чорудулгазының дугайында баштаар черниң даргазы эш Очур-оол изеткел кылган. Колхоз часкы тарылганы чедишкинниг дооскан, бүгү тараа культураларын ийи катап суггарган. Хову бригадазында колхозчулар бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден 18—25 центнер дүжүттү чедип алыр дугайында хүлээлгелерни алгаш, кызымак ажылдап турар.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдерининг чартык чыл планын (өшкүдэн өскезин) күүсеткен. Малчыннар бүгү малды чайлагларда семиртип турар. Хойжулар Салбагар, Ирикпей, Кодур-оол олар боттарының ажаап турар хойларын чыл бүрүде менди өстүрүп келген. Олар хойларның чинр сигенин болгаш кажаалары белеткеп алырының хемчеглерин чорудуп турар.

Ындыг-даа болза, ажылда четпестер дыка хөй. Колхозчуларның хуралы белеткелдиг эвес куду деңнелге эрткен. Ындыгын колхоз баштаар черининг даргазы эш Очур-оол тодаргай түннел чок, боттуг анализтиг эвес, эрежгей илеткел кылган, колхозчуларның чартык чыл дургузунда кылган ажылдарының тодаргай көргүзүглерин чугаалаваан. Колхоз бүдүрүлгезинде улут четпестерни узуткаарының болгаш перспективтиг ажылдарны күүседириниң хемчеглерин илеткелчи айытпаан.

Колхоз сиген ажаап алышкынының белеткелин июль 3-ке чедир дооспайн турган болгаш сигеи кезилдезинче организас чок кирген. 1951 чылдан бээр тудуг планы чыл бүрүде күүсетинмейн келген. Мурнуда шала туттунган малгаш бажыңнар үрелеп турар апарган. Тудуг бригадазының бригадири эш Семис-оол тудугжуларны ажылга чөп организаставайн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн беллер талазы-биле демисешпейн турар. Колхоз 1954 чылда 20 чуртталга бажыңнары тудар планныг, ам чүгле 4 бажыңның ханазы туттунган. Туүйбу сарайы чогундан 16 муң туүйбу шуут ажыглатынмас кылдыр үрелгеп.

Колхозчулар артель бүдүрүлгезиниң ажылында четпестерни дүрген чайладырының тодаргай хемчеглерин алыр дугайында баштаар черден шыңгыы негээн. Сигеи ажаап алышкынында хожудаашкынны доп-дораан чайладыр дээш колхоз баштаар чери колхозчуларның күш-ажылын шын организастаар херек. Тараа культураларының, ооң иштинде кызылтастың эки дүжүдүн чедип алыр дээш колхозчулар суггарылганы эки чорудар болгаш тараа шөлдеринде бок үнүштерни доп-дораан арыглап аштаар, өрге, күске шерги болгаш кушкаш дээн ышкаш тараанын дайзыннары-биле шиитпирлиг демисел чорудар хүлээлгелиг. Ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң бүгү болдунар аргаларын колхоз баштаар чери болгаш бүгү малчыннар амыдыралга боттандырары арткан.

М. БЮРБЮ.

Өвүр районда мал ажылының чаңгыс талалыг хөгжүлдези

Ниитиниң малының баш санын өстүрер сорулганы Өвүр районуң колхозчу малчыннары бо чылын чедишкиниг күүсеткен.

Районда малдың баш санын өстүрериниң планы бүгү чүзүнер аайы-биле ажыр күүсетинген.

Ынчалза-даа мал ажылының продуктулуун бедидер бүгү-улусчу сорулга четпес күүсетинип турар. Колхозтар хой бүрүзүнден ортумаа-биле түгле 1,3 килограмм дуктү кыргып алган. Инектерден сүт саап ап турарының амгы хемчээли чылда 400 литрден ашпас байдалды көргүзүп турар. «Торгалыг», «Совет Тываның 5 чылы» колхозтар инектерни бызааларындан чарып саар арганы багай ажыглап турарлар.

Мал ажылының продуктулуунуң бедивейн турары болза, эрткен кыжын малдың азыралын болгаш ажаалгазын багай чорутканының түннелп болур. Ындыгын малдың чем-сууру четпес белеткетинген турган, а бо чылын сигеи кезилдезинге белеткелди «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинден өске колхозтар июньнуң төнчүзүнге чедир эгелевээн.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези дээш дириг, организакчы ажылдар районда ам-даа кошкак. Районнуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи Шумихин, ол килдистиг ажылдакчылары Сонам, Дармажап, Сорулга олар амгы үеде доктаамал арагачылар апарганнар.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези дээш, ындыгын мал ажылының бедик продуктулуу дээш демиселге көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң күжүн шиитпирлиг-биле мобилизастаары чугула.

А. АДЫГЖЫ.

Суггарылга багай чорун турар

Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозу Ужарлыг-Хемде 400 гектар кызылтасты тараан. Хову бригадазының бригадири эш Дажының улуртканы 13 суггарыкчылар кызылтастың бирги суггарылгазын ам-даа дооспаан. Ынчангаш олар улуг буруулуг. Бир кезек черде 56 гектар тараа суг-биле чедиштир хандыртынмаан, пюкарлай суггартынган. Суггарыкчы Дажываа түгле, 0,28 гектар, Үдүмбараа 0,18 гектар тарааны суггарган.

Суггарбаан тарааны черден казып алгаш көөрге, ооң өзүп үнериниге улуг бергедээшкин таварышкан болган, харын ол үнерден туржук кадып, кургап калган. Сорулга болза, тарааны кандаашкындан камгалап алыр дээш шыңгыы демисежири болур.

С. КӨГҮШ.

Ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилели — улус демократтыг тургузугнуң бузулбас үндезини

Улус демократиязының чурттарында социалистиг тургузуушкунуң чедишкиннериниң үндезини ажылчын аңгы биле күш-ажылчы тараачыннарның бижыг эвилелинде болуп турар. Ийи найыралдыг аңгыларның ол эвилели болза, ажылчын аңгының диктатуразының база бир хевири—улус-демократтыг тургузугнуң бижыының болгаш бузулбас чоруунуң үндезини болур.

Ажылчын аңгы удуртукчу роль-биле тараачыннарның эвилели—социалистиг революцияның тиилелгезиниң эргежок чугула чүүлү, пролетариат диктатуразының дээди принциви болур. Эң-не мурнакчы болгаш чайгылыш чок революсчу аңгы болур пролетариат капиталистерниң болгаш помещиктерниң дарлалындан бүгү күш-ажылчы массаларның хостакчызы, чаа ниитилел тургузуун тургузары дээш демиселге удуртукчу болур хүлээлгелиг деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Экономиктиг байдалының талазыбиле ылгалдыг болза-даа, күш-ажылчы тараачыннарның амыдыралчы үндезин эрге-ажыктары ээлүнде кээп ажылчын аңгының эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар. Капитализмге ажылчын аңгыдан эвээш эвес дарлатырган тараачыннар ёзулут хостуг болгаш аас-кежиктиг амыдыралды чүгле пролетариаттың удуртулгазы-биле чедип ап болур.

Ындыг болза-даа бодунуң улут сорулгаларын боттандырарынга пролетариат бүгү ажылчы чоннар-биле, хамыктың мурнунда тараачыннар-биле эвилелди хереглеп турар деп Ленин биле Сталин айтып чорааннар. Ажылчын аңгы болгаш ооң авангарды—Коммунистиг партия социализм тиилелгезиниң эрге-ажыктары дээш ол эвилелди быжыдарының болгаш хөгжүдериниң дугайында, ооң иштинге ажылчын аңгының удуртукчу ролюн күштелдиреринің дугайында могаг чок сагыш салыр ужурлуг.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле делегейге бир дугаар социалистиг ниитилелди тургускан болгаш амгы үеде коммунизмче бүдүрелдиг бурунгаардан орар Совет Эвилелининг улустарының үлегери ажылчын аңгы биле тараачыннарның чаартыкчы улут күжүн бүгү чер бөмбүрзээниң ажылчы чоннарынга херек кырында көргүзүп турар.

Улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары Совет Эвилелининг Коммунистиг партиязының эң байлак дуржулгазынга даяныр алгаш, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин могаг чокка быжыглап, ол эвилелде ажылчын аңгының удуртукчу ролюн күштелдирип турар.

Европаның улус демократиязының чурттарынга ажылчыннар биле тараачыннарның эвилели фашистиг эжелекчилерге удур патриотчу күштерниң демиселиниң үезинде быжыгып эгелээн. Ол демисел тодаргай илереткинген антиимпериалистиг характерлиг болуп турган. Ол чорук фашизмге кулдандырган улустуң эң калбак массаларының амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турган. Ооң-биле кады ол демисел фашистер-биле эвилелдешкен помещиктерге болгаш улут буржуазияга удурланган турган. Калбарып үнген ол демиселдиң үезинде ажылчын аңгы коммунистиг партияларның удур гегемониязын хандырган. Буржуаз-демократтыг революцияның сорулгаларын чедишкиннинг шиитпирлээр болгаш ооң соонда ажылчы чоннарны болгаш мөлчүтүргеп массаларны социалистиг революцияже баштап киирер аргаку ол чорук ажылчын аңгыга берген.

Улус-демократтыг революцияның тиилээни улустуң калбак массаларының холунче эрге-чагырганың шилчээни ол болган. Демократтыг чазактарга удуртукчу роль ажылчын аңгыга хамааржып турган. Буржуаз партияларның удурланышкынын ажып тиилевишаан, улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары ниитилел амыдыралының калбак демократчыдылгазын чорутканнар. Ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарынга, а ындыг болганда революцияның ооң ыңайгы чорудулгазынга чер талазы-биле чаартылгалар канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болган, ол чаартылгаларны коммунистиг партияларның инициативазы-биле болгаш удуртулгазы-биле боттандырган.

Төп болгаш Мурнуу-Чөөн Европа чурттарының тараачыннары буржуаз-помещиктиг тургузугнуң үезинде чер талазы-биле көстүп көрбээн чедимнестээшкинге таваржып, помещиктерниң талазындан хайыраакок мөлчүтделди көрүп чорааннар. Чижээ, Польшага ажыл-агыйларның 87 хуузун, черниң 32 хуузун эзлеп турган, ынчаарга чаңгыс хуудан даа эвээш улут ажыл-агыйлар бодунуң эргезинге черниң 47 хуузун туруп турган. Венгрияга ажыл-агыйларның чартык хуу хире кезээ черниң 43 хуузун эжелеп турган.

Ажылчын аңгы көдээнің ажылшчилерни помещиктерге удур шиитпирлиг демиселче, помещиктерниң черин хуваажырынче кыйгырып турган. Реакцияның каржы удурлаышкыны турза-даа, помещиктерниң черин тараачыннарга шилчидип берген. Эң-не каранғы реакциялыг күштерниң төлөнгижи—помещиктерниң аңгызы узуткатынган. Европаның улус-демократтыг чурттарының тараачыннары улус эрге-чагыргазының холундан 15 миллион гектар черни ап, бедик хөлези төлевирин-ден болгаш аар дарлалдан хостал-ганнар.

Чер реформазын чорудуп тургаш, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар болза, төөгүлүг хөгжүлдезиниң онзагай чүүлдеринде ужурунда Европаның улус-демократтыг чурттарының тараачыннарында бодунуң чер участогунче онза күштүг тыртылар чорук шаандан бээр бар болуп келген дээрзин барымдаалап турган. Ажылчыннар биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарының эрге-ажыктары дээш улус демократиязының чурттарынга черле хуу өөрүнүү улус революциязының тиилээниниң соонда-даа хевээр артырган. Помещиктерден хунаап алган черниң кол нуруузуи ядыы болгаш ортумак тараачыннарга шилчидип берген.

Улус эрге-чагыргазындан чер болгаш хосталганы алгаш, улус-демократиязының чурттарының күш-ажылчы тараачыннары ажылчын аңгыны долгандыр улам сырый каттыжа берген. Ажылчын аңгы-биле эвилелдешкенинің ачызында олар паннар болгаш боярларның чүе-чүс чылдардагы дарлалындан мөңгеде адырлып, ажылчын аңгы-биле кады боттарының чурттарының дең эргелиг ээлери апарганнар. Ол болза, ооң соонда социалистиг революцияның чедишкиннинг болуруун хандырган шиитпирлиг чүүлдерниң бирээзи болгаш.

• • •

Улус демократиязының чурттарында чорудуп турар социалистиг индустриализацияның политиказы чүгле ажылчын аңгының эвес, харын тараачыннарның үндезин эргежок-тарынга дүгжүп турар. Бүгү улус ажыл-агыйының эде тургузуушкунуун хандырбышаан, ол политика көдээ ажыл-агыйны техника-биле дерип чепсеглээринге эргежок чугула материалдыг суурну тургузуп турар. Социалистиг аар индустрияның тургузуушкуну чедишкиннинг болган тудум, амгы үениң көдээ ажыл-агый машиналарын, химиктиг удобрениелерни көдээ улам хөйү-биле ап турар дээрзин улус демократиязының чурттарында тараачын кижи бодунуң дуржулгазындан бүзүреп көрүп турар. Улус демократиязының чурттарын капиталистиг тургузуг үезинде хожудангай, чер ажылдыг чурттар турганындан мурнакчы индустриалдыг социалистиг күрүнелер кылдыр хуулдурарынче утланган коммунистиг болгаш ажылчын партияларның ол политиказын күш-ажылчы тараачыннар идепкейлиг деткип турар.

Улус демократиязының чурттарында күрүне эрге-чагыргазының экономиктиг политиказы болза, тараачыннарны социализм тургузуушкунуунче оларга билдингир болгаш чедингир база тараачын экономиказының үндезиниерин доп-дораан сый шаварынга чедире бербес шак ынаныг оруктап хандыдын киирерингге төлевилетинген политика болуп турар. Ындыг болза-даа, ол орук улут, тараачыннарның бичe хуу ажыл-агыйы-биле ниитилештирген үлетпүрүнүң тутчурун хандырып, тараачын ажыл-агыйын социалистиг эгелерге чоорту чаартырынга чугула чүүлдерни тургузар ужурлуг. Хоорай биле көдээниң аразынга харылзааларны таарыштырып тургузарынга оларның бот-боттарының аразынга бараан саарылгазын хөгжүдери, хандырылга-саарылга кооперациязын хөгжүдери, улустуң эрге-чагыргазының чээли болгаш үндүрүг политиказы чугула ужур-дузалыг.

Улустуң эрге-чагыргазы ядыы болгаш ортумак ажыл-агыйларны кулак байларның кулданышкынынан камгалап, көдээ буржуазияның молчүкчү чүткүлдерин боогдап турар. Ядыыларга даяныры, ортумак тараачыннар-биле эвилел болгаш кулактарга удур демисел—коммунистиг болгаш ажылчын партияларның көдээде политиктиг лозунгузу ол.

Социалистиг индустрияның хөгжээнининг хемчээли-биле улус демократиязының чурттарында хоорайның көдээ биле холбажылгазының чаа-чаа хевирлери көстүп кээп турар, ооң үезинде үлетпүр көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге талазы-биле херегелдерин улам улут хемчээлдиби-биле хандырып турар. Европада улус демократиязының чурттарында хөй чүс машина-трактор станциялары—социализмниң көдээде даянып пунктулары тургустунган. Оларның эргезинде он-он муң тракторлар, муң-муң комбайннар бар. Бо чылын Польшаның ховуларында 45 муң тракторлар, Румынияда—25 муң, Болгарияда—15 муң хире тракторлар ажылдап турар Чехословакияның машина-трактор станцияларында барык 19 муң тракторлар бар.

(Төнчүзү дөртку арыда).

Улустуң политиктиг консультативтиг Чөвүлелиниң бүгү-кыдат комитединде

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннадыын ёзугаар алырга, июль 8-те Пекинге Кыдаттың улустуң политиктиг консультативтиг Чөвүлелиниң бүгү-кыдат комитединиң делегеренгей хуралы болган, анаа Женева чөвүлел хуралының дугайында, Индияга болгаш Бирмага чорааның дугайында база кыдат-вьетнам чугаалажышкынналарның дугайында илеткелди Кыдат Улус Республиканың Улустуң Чазааның күрүнениң административтиг Чөвүлелиниң премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай кылган. Комитеттиң кежигүннери Ли Цзи-шэнь, Чжан Боцзюнь, Хуан Янь-пэй, Сой-хэн, Го Мо-жо болгаш оон-даа өскелер бот-тарының чугааларынга Чжоу Энь-лайның илеткелин бир үн-биле чүүлдүг деп көргеннер. Чжоу Энь-лайның Индияга болгаш Бирмага чорааныбиле база кыдат-вьетнам чугаалажышкынналар-биле демдеглетинген чедишкиннерин олар бүрүн долузубиле илергейлеп, а ол ышкаш Женева чөвүлел хуралында кыдат төлээлериниң ажыл-чорудулгазын чүүлдүг деп көрген.

Хуралга Мао Цзэ-дун дарга олурушкан.

(СЭТА).

Вьетнамның информация агентилелиниң директорунга Вьетнамның Демократтыг Республиказының президентизи Хо Ши Минниң харыылары

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң директорунуң салган элээн каш айтырыгларынга Вьетнамның Демократтыг Республиказының президентизи Хо Ши Мин июль 6-да харыылаан деп Вьетнамның информация агентилели дыннаткан. Айтырыглар болгаш харыылар дараазында бо тур:

1-ги айтырыг: Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар айтырыгның талазы-биле Женева чөвүлел хуралының депшилгезиниң дугайын болгаш чөвүлел хуралдың перспективаларының дугайын дээрги президент силер канчаар көрүп турар силер?

Харыы: Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар айтырыгның талазы-биле Женева чөвүлел хуралының депшилгези улуг эвес-даа болза, ол чөвүлел хурал элээн хөй айтырыгларының талазы-биле дугуржулганы чедип ап, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарынче оруктуу салган. Бир эвес өске тала бистер ышкаш чугаалажыышкынналарны чорударын база-ла сеткилдиң ханызындан күзээр болза, база Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарынга бистерниң-биле кады күжениишкиннерин салыр болза, аңаа үндезилээш, Индий-Кыдатка тайбың катап тургустунган туруп болур. Бистиң чайгылыш чок туружувуска дүүштүр Вьетнамның Демократтыг Республиказы тайбың, хамаарышпас чорук, демократия болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң чаңгыс эви дээш демиселди үргүлчүлээр апаар. Оон-биле кады бистер ийи талаларның тайбыңчыдылга дугайында дугуржулга кылырынга шаптыктаарын күзеп турар, агрессчи шынар-байдалдыг шериг блогун тургузарын болгаш Индий-Кыдатка база Мурнуу-Чөөн Азияга удур бот-тарының агрессиязын болгаш оларга тергиндээшкин чедип алырын чиигедир дээш Азияны удурланышкак бөлүктерге хуваарын күзеп турар америк империалистерниң сагыш-бодалдарынга хамаарыштыр бедик серемчилелдиг болур чорукту илередир ужурлуг бис.

2-ги айтырыг: Кыдат Улус Республиканың болгаш Индияның премьер-министрлериниң чоокта чаа кады кылган медеглелиниң, а ол ышкаш КУР-ның болгаш Бирма эвилелиниң премьер-министрлериниң кады кылган медеглелиниң ужур-дузазының дугайын дээрги президент силер биске дыннадып, чаагай дуза көргүзүп болур ирги силер бе?

Харыы: КУР-ның болгаш Индий Республиканың премьер-министрлериниң кады кылган медеглели, а ол ышкаш КУР-ның болгаш Бирма эвилелиниң премьер-министрлериниң кады кылган медеглелинде беш чугула принциптер кирип турар: девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бот эргени кайы-кайызының хүндүлежири; халдашпазы; бир-бирээзиниң иштики херектеринге кириишпези; дең эрге болгаш бот-боттарынга ажыктыг кылдыр кылыр чорук; тайбың кожа-хелбээ турары. Ол принциптерни индий-кыдат айтырыгны шиитпирлеп таарыштырарынга база ажыглап болур. Вьетнам улус ол ийи кады кылдынган медеглелдерге изиг байырын чедирип турар болгаш ол кады кылдынган медеглелдер Азияга болгаш өске-даа делегейге тайбыңга чигзиниг чок идигин бээр дээрзинге бүзүреп турар мен.

3-кү айтырыг: Францияның премьер-министри Мендес-Франс Францияның национал хуралынга июнь 17-де бодунуң чугаазынга индий-кыдат айтырыгга хамаарыштыр Индий-Кыдатта дайынны соксадыры дүргени-биле боттанып ужурлуг деп чугаалаан. Дээрги Мендес-Франстың медеглелиниң дугайын дээрги президент канчаар көрүп турар силер?

Харыы: Дээрги Мендес-Франстың күзелин изин-биле байырлап турар мен, ынчалза-даа, Индий-Кыдатка дайынны соксадырын дүргени-биле боттандырар төлээде, Женева чөвүлел хуралының чедишкинниг болурунга шаптыктаарын болгаш ону үзүлдүрерин оралдажып турар америк империалистерниң политиказын үзе шавар ужурлуг бис.

(СЭТА).

Эйзенхауэрниң медеглели

ВАШИНГТОН. Июль 7-де президент Эйзенхауэр парлалга конференциязынга чүве чугаалап тургаш, Кыдатты КНО-га кииреринге шуут удурланып чугаалаан.

Кыдат болза, Каттышкан Нациялар Организациязынга удур дайынның байдалында туруп турар деп Эйзенхауэр бадыткап турган. Ол Кыдат Улус Республиканың адынга мырынай барымдаа чок элээн хөй буруудадылгаларны чугаалап, кыдаттар Соңгу Кореяны эжелеп ап, Индий-Кыдатты кулданып алырын деткип турар деп медеглеп турган.

Кыдат чазактың төлээлекчилерин ол организацияга киирген таварылгада Каттышкан Штаттар КНО-дан үүп чоруурунуң дугайында негелдениң талазы-биле бодунуң саналоналын дыннатсын деп дилегге харыы кылдыр, Эйзенхауэр ол айтырыгны элекке шиитпирлээринге удурланып чугаалаан. Бир эвес Каттышкан Штаттар КНО-га КУР-ну киирериниң дугайында айтырыгның талазы-биле аштырыышкынга таваржыр болза, Каттышкан Штаттар кандыг хемчеглерни алырының дугайында айтырыгны ынчан шиитпирлээр апаар деп ол медеглээн. Президент оон бодалы-биле алырга тулчуушкунга бүрүн аштырыышкын аңаа таварышпаан шагда ол кажандаа дүжүп бербес деп медеглээн.

(СЭТА).

Барын болгаш Чөөн чүктерниң аразынга садыглажыышкын дугайында айтырыг талазы-биле англи-америк чугаалажыышкыннар

ВАШИНГТОН. Делегацияларның эргелелиниң удуртукчузу Стассен биле Англияның садыг министри Торникрофтуң аразынга июль 3-те эгелээн чугаалажыышкыннар июль 7-де доозулган. Барын болгаш Чөөн чүктерниң аразынга садыглажыышкын дугайында айтырыгга хамаарыштыр чугаалажыышкыннар элээн хөй айтырыгларның талазы-биле дугуржулга чедип алырының аргазын берген деп чарлатынган допчу дыннадыгда бадыткап турар.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга «Барын болгаш Чөөн чүктерниң аразынга садыглажыышкын дугайында айтырыгның талазы-биле Стассен биле Торникрофтуң аразынга Вашингтонга доозулган чугаалажыышкыннар болгаш Черчилльдиң чоокта чаа Эйзенхауэр-биле чугаалажыышкынарының үезинде хүлээп алдынган шиитпир англичаннарның болгаш американнарның аразында санал-оналдарда чөрүлдээлерни хензигийне-ле чавырылдырган... Ол чугаалажыышкыннар херек кырында англичаннарның кордап турганы ындыг түңнелдерге канчаргаа чедирбээн».

«Шынап-ла кайы-даа талалар боттарынга чамдык дүжүп берииш-киннерни кылган, ынчалза-даа англичаннарның кол деп санап турары чамдык айтырыгларның талазы-биле чөрүлдээлер турбушаан. Хайгаараакчының айтып турарын ёзугаар алырга, АКШ болза, «ССРЭ-же болгаш улус демократиязының чурттарынче сөөртүп кирерин хорудаан барааннарның дазызындан элээн хөй станоктарны болгаш янзы-бүрү хевирлиг судноларны казыыр дээр англичаннарның күзел-чүткүлүн бодунуң чогумча чок көөр чоруун хевээр арттырып алган ышкаш болуп турар».

«Нинтизи-биле Стассенниң Торникрофт-биле чугаалажыышкынна-рының түңнелдери Лондонуң политиказы биле Вашингтонуң политиказының аразында туруп турар ол чөрүлдээлер-биле холбаштыр чиктигзиниишкинни хайыктырбас ужурлуг» деп хайгааракчы түңнеп бижээн.

(СЭТА).

Германдемократтыг Республиканың чазааның медеглели

БЕРЛИН. ГДР-ниң премьер-министриниң чанында парлалга ведомствозу Герман Демократтыг Республиканың министрлер чөвүлели премьер-министри Отто Гротевольдуң саналын ёзугаар дараазындагы медеглелдэ чарлаан деп дыннадып турар:

«Европаның камгалал никитлежилгезиниң» дугайында керээнин Францияның күштүг болдуруп бадылаарын албадаар соруглга-биле, Францияга хамаарыштыр Аденауэрниң чөөгээлиг коргудуушкуннары бүгү делегейде болгаш ылаңгыя француз хөй-ниитининң ортузунда улуг дүвүрээзинни хайыктырган. Германия эрткен үениң көрүп эрткен уржуктуг дуржулгаларынче кирбезин дээш үнмер чаңгыланып турар.

Герман Демократтыг Республиканың чазаа Аденауэр немец улустуң мурнундан чүве чугаалаар эргези чок деп бүгү шиитпирлин-биле медеглеп турар. Аденауэрниң чугаазы болгаш ажыл-херээ тайбыңче немец улустуң хөй нуруузунуң күзел-чүткүлүнге шуут удурланышкак болуп турар. Германияда демократтыг күштерниң болгаш бодунуң улузунга, а ол ышкаш Европаның улустарынга өлүмнү болгаш човулаң хилинчектн таварыштырган делегейниң ийи дайыннарын өөскүдүп үндүргенининг талазы-биле кем-буруулут калчаалыг адаан негекчи шовинистерниң аразында шудургу демисел чоруп турар. Аденауэр Герман империализмниң курнундагы политиказын үргүлчүлеп турар. Бистиң улузувустуң демократтыг күштери аңаа шиитпирлин-биле удурланып, Европаның бүгү улустары-биле тайбың болгаш найыралдыг харылзааларны доктаадып тургузарынче чүткүлдүг оралдажып турар. Ындыг политика немецдаа, француз-даа улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга тааржып, Европаның өске бүгү улустарының амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турар.

Герман Демократтыг Республиканың чазаа быжыг тайбыңны болгаш француз улус-биле найыралдыг кожа-хелбээ харылзааларны хаңдырарының дугайында немец улустуң негелдези Барын-Германияның демократтыг күштерииниң өзүлдезинче, тайбың че болгаш ийи улустарга айыыл чок чорукче чедирип келир дээрзинге бүзүрелин илередип турар. Немец улустуң демократтыг күштери Аденауэрниң Барын-Германияны Барын Европаның жандармы кылыр дээр оралдажыышкынынарындан оранчок артык күштүг болур.

(СЭТА).

Индонезияның премьер-министри Састроамиджойонуң медеглели

ДЖАКАРТА. Солуннар Индонезияның премьер-министри Састроамиджойонуң медеглелин парлап турар. «Бистиң тайбыңче тура соруувус, бир эвес олче күзел азий улустарның эрге-ажыктарын барымдаар болза, тиилээн туруп болур. Бир эвес азий улустарның эрге-ажыктарын баксыдадып турар консерватитвиг политиканы үзүткаар бслза, тайбыңче болгаш азий улустарның эрге-ажыктарын камгалаарынче утланган ол тура сорук тиилээр апаар» деп ол медеглээн.

Делиге болгаш Рангунга Чжоу-Энь-лайның чугаалажыышкынна-рының чүгула ужур-дузалыын Састроамиджойо онзалап демдеглээн. Джакартага КУР-ның садыг төлээлериниң чорааныңга хамаарыштыр «чүгле Индонезияның эвес, харын Азияның бүгү улустарынга ажыктыг бараан болур» деп чугаалаан.

«Берита Индунезия» солун редакция чүүлүнге премьер-министрниң медеглелин байырлап биживишаан, сөөлгү үениң дургузунда делегейге чүгле Кыдат Улус Республикага эвес, харын бүгү делегейде тайбыны камгалаарының политиказын деткип турар кандыг-даа азий чуртка аажок ажыктыг буруугаар шимчээшкиннер болган деп айтып турар.

Районга спорт маргылдаазы

Тожу районнуң төвү—Тоора-Хем суурга спорттуң район маргылдаазы болуп эрткен.

Оолдар болгаш уруглардың граната октаарының маргылдаазы баштай эгелээн. Оолдардан Пакулин 50 метр, В. Чернов 49 метр октаап, бир-нийги черлерни эзлээннер. Уруглардан эмчи Грибинина 26 метр октааш бирги черни алган. Черниң узунунга башкы Шогжал 5,80 метр, уруглардан Синягина 4,5 метр халаап бирги черни алганнар. Оолдарның 4 командазының 1,500 метр черге чадаг чарыжының маргылдаазынга Тоора-Хем суурнуң командазы 3 минута 49 секундада келгеш бирги черни, «Совет Тыса» колхозтуң комэндазы 3 минута 52 секундада келгеш үйнги черни алган.

32 мөгелериниң хүрежи көрүкчүлериниң сонуургалын хайындырган. Үш салгынын соонда 4 мөге арткан, олар шүйтү «Совет Тыва» колхозтуң мөгелери. Түңнелинде хоочун мөге Самыйлак шүүлгеш, аныяк мөге Баайбан үжүүрлешкен.

Шилиндек 13 аъттарның 10 километрге чарыжы болган. Аңаа районнуң чедя чыл школазының шавыдар аъды эрткен, ооң соондан районуң торут аъды келген.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилели—улус-демократтыг тургузугнуң бузулбас үндезини

(Төнчүзү).

Мурнакчы агротехниктиг дуржулганың неттередикчилери—күрүненик көдээ ажыл-агыйлары улус демократиязының чурттарында дыка көвүдээн.

Улус-демократтыг чурттарның ажылчын аңгызы черни коллективтиг ажылдап кылырынче шилчириниң оруун тараачыннарга чиигедип бээриниң дугайында улуг сагыш салып турар. Ол чурттарда көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперациязының элээн каш хевирлери бар. Тараачын кижи бүрүзү кооператив шимчээшкинин бодунга эң-не чедингир болгаш билдингир хевиринге киирип алыр аргалыг.

Европаның улус-демократтыг чурттарынга бүдүрүлге кооперасчыдылгазының эң бөдүүн хевири болза, бодунуң үезинде Совет Эвилелинге турган, черни кады ажылдап кылырының эштелгелери хевирлиг каттыжыышкыннар болуп турар.

Улус-демократтыг күрүнелерде бүдүрүлге кооперациязының эң неп-терээн хевири Болгарияның күш-ажылчы кооператитвиг чер ажыл-агыйлары (ККЧА) хевирлиг кооператитвер болур. Оларда бүдүрүлгениң бүгү кол чепсектерин болгаш күш-ажылды каттыштырган. Кооператитвиг кежигүннери чаңгыс кылдыр мөөңнээн черин кады ажыглап турар, ынчалза-даа олар боттарының кооперативче киирген черин өөчү кылып алыр эргезин хевээр артырып турар. Күш-ажылды организастаарын болгаш чер ажылының кооперативин эргелеп баштаарын бистиң көдээ ажыл-агый артельдеривистиң принцивин ёзугаар тургузуп турар. ККЧА-ның орулгаларының кооперация кежигүннериниң хууда херегзелдериниче чоруп турар кеззээн чер хуваалдазының хемчээлин барымдаалап тургаш үлештирер.

Европаның улус-демократтыг чурттарында көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперациязы социалистиг шинчилиг болуп турар. Бүдүрүлге кооператитвериниң чамдык хевирлеринде чер талазы-биле хуу өөчүнүң бар болуп турары пролетариат дик татуразының күрүнезинин үезинде кооперацияның социалистиг харак-терииниң дугайында ниитн чүүлдү солувайн турар.

Бүдүрүлге кооператитверинде дүжүт, малдың продуктулуу, а ындыг болганда орулгалыг чорук база ийи-чангыстың ажыл-агыйларында дүжүттен мынчаар ашкан: кызылтас—21,7 хуу, кукуруза—18,5 хуу, чигир свёклазы—27,7 хуу, төвен—32 хуу.

Көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооператитверинде улус демократиязының чурттарында тараачынарның дыка хөй кезии каттышкан. Чижээ, Болгарияда бүдүрүлге кооператитвери бүгү тарылга шөлүнүң 60 хуузун, Чехословакияда—33 хуузун, Венгрияда 18 хуузун, Польшада—9 хуузун каттыштырып турар.

Бүдүрүлге кооперациязының хөгжүлдези ажылчын аңгыны долгандыр тараачынарны улам сырый каттыштырып, тараачын кижини социализм тургузуушкунунуң шуут кыржыкчызы кылып турар болгаш көдээзге социалистиг хевириниң бүдүрүлгезин тургузарын хандырып турар.

• • •

Көдээ ажыл-агыйның социалистиг индустриализациязынче угланыышкынны боттандырбышаан, коммунистиг болгаш ажылчыл партиялар база улустуң эрге-чагыргазы болза, күш-ажылчы тараачыннарның ажыл-агыйының хөгжүүрүнге таарымчалыг байдалдарны тургузарының дугайында база сагыш салып турар. Улустуң эрге-чагыргазы ажыл-агыйның продуктулуун көдүрериниң талазы-биле тараачыннарга идепкейлиг дузалажып турар.

Улус демократиязының коруы-чурумунуң үезинде тараачыннар дайын мурнуидагызындан эки чурттап турар дээрзин амгы үеде чаа ниитилел тургузуунуң дайзыннары безин аргажоктуң кырындан миниип турар.

Ынчалза-даа улус демократиязының чурттарында социализм тургузуушкуну бергелер чокка чоруп турар деп бодаар болза шын эвес болур ийик. Ындыг бергелер чайлаш чок. Ол болза өзүлдениң бергедээшкиннери болур, база чаа ниитилел тургузуунда оларны ажып тиилээринге бүгү байдалдар бар. Кол бергедээшкиннер болза, үлетпүрге чигэт база чонның аъш-чем хереглелдеринден көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң дыка хожудап турарында болуп турар. Чижээ, Польшаның каттышкан ажылчын партиязының ийиги съездизинге айтып турганы-биле алырга, 1950 чылдан 1953 чылга чедир үениң дургузунда улусчу Польшага үлетпүр продукциязы 118 хуу, ынчаарга көдээ ажыл-агыйның продукциязы чүгле 10 хуу өскен.

Улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң амыдырал деңнелин дүрген көдүрерин социалистиг тургузуушкуннуң амгы чадазының кол сорулгазы кыдыр идип үндүргеннер. Төлевилетиктиген программаның тургустуган бир чарылбас кезээ болза көдээ ажыл-агыйны дүргени-биле хөгжүдери болур. Ону көдүрерин коммунистиг болгаш ажылчын партияларның политиказын идепкейлиг деткип турар бүгү ажылчы чоннар—ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция сонуургап турар.

Улус демократиязының чурттарының удуртукчу болур партия болгаш күрүне органнарының шиитпирлеринде улустуң эрге-чагыргазының талазындан күш-ажылчы тараачынарга дузаламчыны дыка калбарты-ры көрдүнүп турар. Бодунуң ажыл-агыйын хөгжүдерииге тараачыннарның сонуургалдыын көдүрер талазы-биле хөй чүүлдерни кылып турар. Ооң-биле кады көдээниң ажыл-ишчилериниң бүдүрүлгечи кооперасчыдылгаже баар оруун чүүл-бүрү аргалар-биле чиигедирииче утланган хемчеглерни чорудуп турар. Бүдүрүлге кооператитвериниге күрүненик дузаламчызы улгадып турар.

Ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелии быжыглаарынга бүдүрүлге кооператитвериң ажыл-агый, организация болгаш политика талазы-биле быжыдары боттуг ужур-дузалыг болуп турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар, улустуң эрге-чагыргазы олче улуг кичээнгей салып турар. Организация болгаш политика талазы-биле быжыгып алгаш, бүдүрүлге кооператитвери кыска хуусааның дургузунда бедик продуктулуг хөй алырларлыг ажыл-агыйлар апарган турар ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйга күрүне салыышкыннары болгаш бүдүрүлге кооперациязынга чегдириишкин база күш-ажылчы тараачыннарның ажыл-агыйларының хемчээли боттуг өзүп турар. Чижээлээрге, улусчу Польшага көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерииге капитал чарыгдалдар эрткен чылын-на 1949 чылдагызындан ийи ажыг катап хөй болган, ынчаарга 1953—1955 чылдарда көдээ ажыл-агыйны хөгжүдерииге алды миллмард лейни (акшаны), азы 1950—1952 чылдагызындан ийи ажыг катап хөйнү үндүрген, хуу ажылдыг тараачыннарның болгаш бүдүрүлге кооператитверииниң эрге-ажыктарын барымдаалааш, сөөлгү үеде улус демократиязының чурттарында көдээ ажыл-агый продуктуларының күрүненик садып алыр өртектерин бедиткен, ол продуктуларны күрүнеге ыяавыла дужаарының нормаларын чиигеткен болгаш үндүрүт онаалдазының хемчээлдерин бичелеткеи. Улустуң эрге-чагыргазының тывыскан тараачыннарының алган олча ажыы эрткен чылын үш миллиард крен (акша) болган. Болгарияга күш-ажылчы бүдүрүлге кооператитвери төлетинмээн үндүрүтлерни болгаш өске-даа өрелерни күш чок болдурганының ачызында 1953 чылда 450 миллион лев (акша) камнап алганнар. Тараачыннарның чаагай амыдралының дугайында, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелии быжыглаарының дугайында кооператитверии ажыл-агый, организация болгаш политика талазы-биле быжыдары боттуг ужур-дузалыг болуп турар. Коммунистиг болгаш ажылчын партиялар, улустуң эрге-чагыргазы олче улуг кичээнгей салып турар. Организация болгаш политика талазы-биле быжыгып алгаш, бүдүрүлге кооператитвери кыска хуусааның дургузунда бедик продуктулуг хөй алырларлыг ажыл-агыйлар апарган турар ужурлуг.

Машина-трактор станцияларын дамчыштыр көдээни чаа техника-биле эки хандырары көдээ ажыл-агыйның улам ыңай хөгжүлдезиниг идиг бээр. Социалистиг индустриализацияның политиказын боттандырар талазы-биле улус демократиязының чурттарының чедишкиннери көдээ ажыл-агый машиналарының бүдүрүлгезин дыка улгаттырар арганы берип турар. Чижээ, Польшаның каттышкан ажылчын партиязының шиитпирлерин ёзугаар 1955 чылда Польшага бо үениң көдээ ажыл-агый машиналарын эрткен чылдагызындан ийи катап хөйнү бүдүрүп үндүрүп турар апаар. Улус демократиязының чурттарында механизаторларның, агрономнарның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа тускай эртемнигларның кадрларын белеткээринге хөй чүүлдерни кылып турар.

Улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары болза кооперативтерии иштиден суларадыры-биле олче шургуп кирерин оралдажып турар аңгы дайзыннарының чимзенишкиннеринге хамаарыштыр бедик серемчилелдиг болурунуң ёзугаар көдээниң ажыл-ишчилерин кижизидип турар. Күш-ажылчы тараачыннарның эң-не кажар болгаш кара-сагыштыг дайзыннары—кулак байларның калдыктары, ооң күжүнүң болгаш тиилетирбес чоруунуң үнер дөзү—ажылчын аңгы-биле тараачынарның эвилелии улам быжыктырар.

И. ДУДИНСКИЙ.

Харыысалгалыг редакторунуң орлакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторунуң 3—62, харыысалгалыг редакторунуң орлакчыларының, партийлиг амыдырал, культура болгаш амыдырал кылдыстериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа кылдыстериниң, бухгалтериянның 4—98, шиитки информация кылдызының—3—65.

ТС—01930

культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгүү чурттарның пролетарийлери, каттанылыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үнезелдингеш

1954 ИЮЛЬ 14 СРЕДА

№ 140 (3077)

орта ээ коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур (1 арын).

Комсомолдуң төөгүзүнде кайгамчыктыг хүн (1 арын).

Комбайннарның бүгү-эвилел чарыжы (1 арын).

Мал чемнериниң белеткели (1 арын).

Г. Сычев.—Кызыл хоорайның партия чырыдыышкынынга өөредилге чылының түңнели (2 арын).

М. Каваа-Сарыг—Мал фермазында партия бөлүү (2 арын).

С. Тамба. — Чылгычылар (2 арын).

М. Багалдай.—Улуг-Хем райпозу садыг четкилеринге кичээнгей салбайн турар (3 арын).

К. Оюн. — Культура бажыңының ажылын сегидери негетиниң турар (3 арын).

И. Александров. — Герман Демократтыг Республиканың экономиктиг чедимишкиннери (3 арын).

Моолдуң улус революциязының 33 чыл ою (3 арын).

Н. Захаров. — Делегейде болуп турар чоруктарның доңчулалы (4 арын).

Совет шериг корабльдериниң Финляндияда барганы (4 арын).

МЕДИЦИНА АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Бистиң Төрээн чуртувус — Совет Эвилелинде ажылчы чоннуң кадык камгалалының херээ—улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин долузу-биле хандырары дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет казактың чорулуп турар политиказында чугула черни эзлеп турар.

Коммунистиг партияның, Совет чазактың хүн-бүрүдеги сагыш салышкынының, көргүзүп келген материал-техниктиг улуг дузаламчызының ачызында бистиң областың кадык камгалалынга шапкын хөгжүлде чедип алдынган. Медицина албан черлериниң четкизи өзүп турар. Бо чылын Кызыл районнуң Баян-Колга, «Элегес» совхозка, Сүт-Хөл районнуң Хөр-Тайгага, Балгазынга болгаш Нарынга эмнелге черлери ажыттынар. Тожу районнуң эмнелгезинге кезип эмнээриниң салбыры организастатынар. Тываже чыл бүрүде-ле чаа-чаа дээди эртеминг эмчилер болгаш сестралар кээп турар. Эмнелгениң практиказында эмнээшкиннериниң чаа-чаа методтары, совет эмнелге эртемининг чедишкиннери шимээптинип турар апарган. Кадыкшылга хемчеглериниң акшаландырылгазы чыл келген тудум көвүдеп турар.

Хоорайларда, көдээ суурларда эмнелге черлеринде чоннуң кадык камгаладының херээ дээш ак-сеткилдиг ажыддап турар медицина ажылдакчылары хөй. Чөөн-Хемчик районнуң төп эмнелгезин (эргелекчизи эш В. Александрова) эки ажылдап турар. Ында тургустунган рентген бөрын талакты районнарны хандырып турар. Ол коллективте чоннуң кадыкшылы дээш тускай эртемин хөй ажыглап, кызымаккан ажыддап турар ажылдакчылар бар. Ол районнуң Хорум-Дагда аныяк эмчи эш А. Ошарева, Каа-Хем районнуң эмнелгезинде эмчи эш Л. Зверев, Чаа-Хөлдүң эмнелгезинде фельдшер эш Бегзи оларның эки ажылын демдеглээри чугула. Олар аарыг кижилерни сагыш-човангыр, эптиг эзлдек хүлээп ап, көдээ черлерже чалаашкынарга үргүлчү барып, бүгү-ле күштерин болгаш билиглерин чоннуң кадык камгалалынга берип турарлар. Ол ышкаш чоннуң ортузунга эмнелге профилактиктиг, санитар чырыдыышкынның хемчеглерин чедишкинниг калбартып турар көдээниң эмчи салбырлары бисте эвээш эвес.

Областың кадык камгалалының херээнде маргылдаажок чедишкиннер-биле кады медицина албан черлериниң ажылында улуг четпестер илереп турар. Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозтуң тудуг сууру чыл бүрү сайзырап турар хирезинделе ында эмнелге салбырын мынчага чедир оран-суур-биле хандырбаан. Ооң материал-техниктиг сууру амдаа экиживаэн, эмнер болгаш дериг-хереклерниң хандырылгазы дыка четпес. Ооң түңнелинде эмнелге салбыры колхозчуларның бажыңнарын ээлеп, дурум эвес ажылдап турар. Райкүүскомнуң, ооң кадык камгалал килдизиниң ажылдакчылары ол колхозка үргүлчү барып, бо байдалдарны билип тура-ла практиктиг хемчеглер албайн, аналаа эртип турары черле таарышпас.

Балгазын санаториинде культура-массалыг ажыл чоруваставн. Библиотекада уран чогаалдың чаа-чаа номнары, эң ылаңгыя тыва дылда номнар ховар. Күш-культураның шөлүнде кандыг-даа дериглелер чок, дыштаныкчыларның байдалынга таарыштыр оюннар болбайн турар. Ооң удуртукчузу эш Пивоваров чүгле эртеңги мергежилдер кылдыртыны-биле кызыгаарлатынган. Санаторийниң оран суурун септеп деринриниң улуу, харын мурнунда турган херимнер узуткатынган, дыштаныкчыларның арыг агаарга дыштанып олурар сандайлары үрелген чыткылаар. Дирекция чери ажылагыйжы эвес ажылдап, дыштаныкчыларның негелдезин хандырбайн турар.

Кадык камгалал органнарының эң кол сорулгазы ажылчы чонга эмчи дузаламчызын көргүзери болур. Хово шөлдерде ажылдап турар колхозчуларга, механизаторларга, эң ылаңгыя ырак черлерде турар фермаларның ажылдакчыларынга, чайлагларда малчыннарга эмнелге дузаламчызын чедирерин база янзы-бүрү аарыгларга удур баш бурунгаар хемчеглерни чорударын кол кичээнгейге салыр ужурлуг. Бо талазы-биле чорутунуп турар хемчеглер ыракта четпес. Районнарның кадык камгалал килдистериниң ажылдакчылары, район эмнелгезиниң эмчилери көдээде эмчи салбырларынче кончуг ховар барып, ылаңгыя ырак черлерже барык барбайн, ында медицинаның аныяк ажылдакчыларынга практиктиг дуза көргүспейн турарлар.

Медицина ажылдакчылары аарыгларны эмнээр болгаш баш удур чайладыр хемчеглерниң аргазы-биле чурттакчы чоннү хандырарының бөттүг ажылдарын чоруткан турар ужурлуг. Санитар-чырыдыышкынның пропаганда ажылын күштелиирип, лекция, илеткелдерни чоннуң ортузунга калбартыр. Медицина темазынга хамаарышкан киноларны көдээ суурларга, колхозтар, совхозтар, МТС-тер төптеринге көргүзерин экижидер херек.

Партия райкомнары, областың, районнуң кадык камгалалының килдистери медицина ажылдакчыларының политиктиг өөредилгезин болгаш тускай мергежилиниң өзерин кичээнгейниң төвүнге тургузуп, оларның хуралдарын, семинарларын организастап эрттирген турар ужурлуг. Эмнелге черлериниң кышка удур белеткелин чорудуп, эмнелгелерниң, эмчи салбырларының болгаш ооң ажылдакчыларының бажыңнарының септелгелерин өйшаанда доозарын хандырар ужурлуг. Бо чылдың төнчүзүнде ийи квартиралыг 12 чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген турар.

Областың күүсекчи комитеди область кадык камгалалын экижидериниң талазы-биле ап чорудар хемчеглерни бадылаан. Ону ажыл херек кырында боттандырып, организастыг хемчеглерни чорудары чер-чер Советтериниң болгаш кадык камгалал органнарының мурнунда салдынып, аңаа чоннуң организакчы күжүн эвилелдээн турар ужурлуг.

Медицина албан черлериниң ажылын үндезини-биле экижидип, чоннуң негелдезин дыңнангыр болгаш чөптүг хандырып, мурнакчы совет медицина эртеминиң чедичшкиннерин нептередириниң демиселчилери болуру медицина ажылдакчыларының хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлгези болур.

Комсомолдуң төөгүзүнде кайгамчыктыг хүн

30 чыл мурнунда 1924 чылдың июль 12-де—комсомолдуң VI съездизинге Аныяктарның Россий Коммунистиг Эвилелин Аныяктарның Российниң Ленинчи Коммунистиг Эвилели кылдыр эде адаар дугайында шиитпирин үндүрген.

Бо үениң дургузунда совет аныяктарның мурнакчы отряды—комсомолчуларның армиязы быжыккан болгаш ескен. 1924 чылда комсомолга 700 муң оолдар болгаш кыстар санатынып турган, а эрткен чылдың мартта болуп эрткен ВЛКСМ-ниң XII съездизинге Ленинчи комсомолдуң хүрээлекинге 18825327 кижи турган.

Комсомолдуң бүгү ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болза, РКСМ-ниң III съездизинге В. И. Ленининиң «Аныяктар эвилелдерининг сорулгаларының дугайында» төөгүлүг чугаазы болур.

Совет күрүнениң хөгжүлдезининиң бүгү үе чадаларында комсомол болза, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Ленининиң айыткан чүүлдерин амыдыралга боттандырарынче аныяктарның күжүн болгаш эгелекчи чоруун углап баштаан. Дээди хавыяалар—комсомолга тывыскан ийи Ленин ордени, Кызыл Тук ордени, Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени болза, миллион-миллион комсомолчу оолдарның болгаш кыстарның аддарлыг дайынды оруунуң дугайын, Төрээн чурттуң мурнунга комсомолдуң алдар-хавыязын бүгү улустуң үнелээшкининиң дугайын чугаалап турар.

Улуг Ленининиң чагыгларынга, төрээн Коммунистиг партияның херээнге шынчы комсомол социалистиг тургузуушкунуңуң эң кадыг-берге, шиитпирлиг участоктарынга кезээде туржуп турган. Комсомолчулар болгаш аныяктар индустриалдыг гигантылар—металлургия комбинаттарының, трактор болгаш автомобиль заводтарының, гидроэлектростанцияларның тудугларынче чоруп, хоорайларны тудуп тургусканнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында дайынчы совет аныяктар Төрээн чурттуң алдары, хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш маадырлыг тулушканнар.

Амгы үеде комсомолчулар болгаш аныяктар үлетпүрге ышкаш көдээ ажыл-агыйга база-ла карак кызыл кушагындын үлегер-нээжин көргүзүп турарлар. Көдээ ажыл-агыйны шинтпирлиг-биле көдүрер дугайында партияның болгаш чазактың шинтпирлерин совет аныяктар изин-биле деткээннер. Партияның кыйгырыын ёзугаар кыска хуусаның иштинде 150 муң ажыг аныяк патриоттар Казахстанның, Сибирьниң, Уралдың болгаш Поволжьеның районнарында кур болгаш куруккан черлерни ажыглалга киирип алыры-биле аттанганнар.

(СЭТА).

Комбайннарның Бүгү-эвилел чарыжы

ПЕТРОВСК СУУР. (Ставрополь крайда). Петровскиниң механизаторлары бүгү-эвилелдиң чарыжының эгелекчилери болуп, күзүн тараан тарааларның кезилдезинче 27 комбайн агрегаттары-биле кирипкен. Комбайннар бүрүзү техниканың долу күжүн ажыглаарын, тараа кезилдезин кыска хуусаада болгаш чидириг чокка чорударын оралдажып турар.

Молотов аттыг колхозтуң ийиги хово бригадазында күзүн тараан кызылтасты Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры комбайнёр И. П. Шутко дөрт хонук ажыр кезип турар. Ооң «Сталинец—6» деп комбайны тараа чүдүрер тускай херекселдер-биле деритиниген. И. Шутко баштайгы хүнде 14 гектар кестирер нормазын 33 гектар чедир кестиргеп болгаш 783 центнер тарааны берген. Ооң соонда хүн ол 38 гектар шөлдүң тараазын кезип ап, 851 центнер тарааны бастырган. Июль 5-те чаъс болган. Чартык хүнде эш Шутко 16 гектарны ажаап ап, ол участоктан 431 центнер кызылтасты алган.

Комбайнёрлар А. Черный, А. Зубенко, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Бобенко болгаш өскелер-даа хүн онаалдазын кончуг эки шынарлыг кылдыр үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

•

ВИННИЦА. Винница областың колхозтары тараа кезилдезинче кирипкен. Баштайгы чүс гектар арбай кестинген.

Ставрополь крайның Петровск МТС-зиниң комбайнёрларының патриотчу кыйгырыы бо черниң механизаторларының ортузунга изиг деткимчени алган. Ажаап алышкынының баштайгы хүнүнден эгелээш-ле дыка хөй комбайнёрлар күш-ажылдың бедик бүдүргүчүлүүн чедип ап турар. Джулинск МТС-тиң механизаторлары В. Никитчук биле Г. Макарчук олар гектардан 20—22 центнер арбайны бастырып албышаан, нормазын бүдүн чартык катап ажыр күүседип турар.

Винница областың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде 600 ажыг механизастатынган шаңнарда тарааларны сөөртүп турар.

КЮРДАМИР. (Азербайджан ССР-де). Ширван ховузунда тараа ажаап алышкыны чоруп турар. Кюрдамир МТС-тиң комбайнёру Ш. Бекиров станцияда бир-ле дугаар сезон онаалгазын хуусаа бетинде күүсеткен. Бекировтуң үлүүнде—355 гектар кестинген тараа бар. Ооң комбайнының бункерин тавары алды муң центнер ажыг тараа эрткен.

Механизастатынган ажаап алышкынның мастерининг дуржулгазын МТС-тиң өске-даа ажылдакчылары өөренип болгаш ажыглап турар.

Кюрдам МТС-тиң 10 комбайнёрлары ажаап алышкын ажылдарын сезон онаалдазындан ажыр кылып турарлар. Эрткен чылдың деңнелиндаарының бөлүк методун ажыглаан чорук күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн ортумаа-биле 30 хуу бедиткен. Ажаап алышкында комплекслиг механизацияны нептереткен. Комбайн агрегаттарын тараа тургузукчузу-биле, дырбааштар-биле болгаш лущильниктер-биле четчелээн, тарааны комбайн чоруп турда-ла сөөртүп ап турар. Тарааны шаңга кургатканының болгаш арыглаанының соонда белеткел пунктузунче сөөртүп турар. Савапны шөлдерден мал фермаларынче аппарып турар.

Глинян МТС-тиң механизаторлары июль 10-да ажаап алганы шөлдерде ангыс андарылгазын болгаш кур чер андарылгазын эгелээн.

(СЭТА).

ЧАА ЧЕРЛЕРДЕ СУУРЛАР ТУДУУШКУНУ

ТАШКЕНТ. Төп Ферганда, соок ховуда, Вешкутанның хову-шөлдеринде болгаш Узбекистанның өскеде районнарында ажыглалга шаңгээдип ап турар хову-шөлдерде колхозчу суурлар өзүп турар. Хөвеңчилерге болгаш культура-амыдыралдың албан черлерининге ажыглаар бажыңнарның тудуушкуну калбак хемчээлдин-биле чорутунуп турар.

Чаа черлерде бажыңнар тудуушкунунда күрүвениң тудуг трестизиниң 156 тускайжыткан бригадалары ажылдап турарлар.

Суурларның тудуушкунунда электри шимчедикчизи-биле ажылдаар тууйбу кылыр машиналарны чедишкиннии-биле ажыглап турар. Ындыг агрегат бүрүзү бир ээлчегде 20 муң тууйбуну кылып үндүрүп турар. Заводка белеткээн ыыш конструкцияларны бажыңнар тудуушкунунда чер-бүрүде хереглеп турар. Суурлар тудуушкунунга тус черниң тудуг материалдарын улуг хемчээлдин-биле ажыглап турар.

Бо чылын Узбекистанның чаа суггарылгалыг черлеринге колхозчуларга чурттаганың 8500 чаагайжыдып туттунган бажыңнары туттунар.

(СЭТА).

Москва. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делегелгезинде кол эжик.
Фото И. Грановскийниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнгө уткуштур

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге белеткел Москва областың хоорайларында болгаш суурларында калбарган. Армияга, ужар-түүлге болгаш флотка дузалаарының эки-тура ниитилелиниң эге организацияларында бистиң флодувустуң алдарлыг төөгүзүнүң, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында шериг далайжыларның маадырлыг эрес-дидим чоруктарының дугайында илеткелдерни болгаш беседаларны чорудуп турар.

Шошинский районда далай моделистерининг Москва область маргылдаазы эгелээн. Аңаа дыка хөй хоорайларның болгаш районнарның спортсменнери киржип турар. Шериг корабльдериниң, транспорт болгаш спорт суднуларының эштип чоруур модельдерин делгээн. Досаафчылар модельдерниң дүргени, ыракшылы болгаш чорукка шыдамыы дээш бирги черни хунаажып турарлар.

ДОСААФ-тың область комитеди суг спортунуң талазы-биле маргылдааны организастап турар. Спортсменнер янзы-бүрү дистанцияларга хемелээшкиннинг, эштишкиннинг болгаш өске-даа чүүлдериниң талазы-биле команда болгаш тус-тус ийи-чаңгыс кижилерниң бирги чер дээш маргылдаазынга киржирлер.

Москва областың досаафчылары Москва—Сталинград аразынга хүүрек-парустуг эстафетага киржирлер. Мытищинский районнуң спортсменнери Москва—Рязань—Москва маршруттуг хеме походун кылып чорутканнар.

(СЭТА).

Мал чемнериниң белеткели

Хову бригадаларында

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң хову бригадалары сиген ажаап алышкынынче июльдуң эгезинде кирген. Ийиги хову бригадазы (бригадири эш Буян-оол) аттың сиген кезер 3 машиналарын, сиген бөлер 2 дырбааштарны болгаш 25 аттарны ажылдадып турар. Июль 6-да разин 80 гектар черниң сигенин кескен, бир сараатты тургускан болгаш тавычада кестинген сигенни бөлүп турар.

Ол бригада силос салыр 6 улуг оңгарларны каскан, 3 тонна мал чемнериниң силостаашкынын кылган. Бригадада Кара-оол, Шулуун-оол олар сиген кестирер машиналар-биле бүдүрер ажыл нормазын хүн бүрүде 120—130 хуу күүседип турар.

Бирги хову бригадазы (бригадири эш Серээдары) 29 гектар черниң сигенин кескен болгаш бөлүп, сараатгап турар. Бригада сиген кезер 3 машиналар, 2 дырбааш-биле база 20 ажыл аттары-биле хандыртынган.

Сиген белеткелинде дээре колхоз

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артели мал чеми белеткээр талазы-биле Барыын-Хемчик районда колхозтарның дээрези болуп турар. Чаъс-бораң ажылга бергедээшкинни таварыштырып турзаада, июль 4-тен 10-га чедир 72 хол кадыырлары-биле 69 гектарның сигенин кескен. Агаарның аяскаңыга холбаштыр сигенни аңдарып кургадырын чорутпушаан, сөөлгү 2 хүн Көп-Кежигде 100 ажыг хөппээннерни тургускан.

«Кызыл тараачын» колхоз бо чылын малынга четчир, эки шынарлыг чем белеткеп алыры дээш кызымак 115 кижи бар, күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган. Күш улам-на немежип, июль 10-да аттың 2 машиналары база кезип кирипкен. Чүгле хүн эвес, харын шак бүрүзүн халас эрттирбес дээш чаъстыг хүн силосче, аяста—сиген бөлүп сараатгаарынче бүгү күштү колхоз баштаар чери эки организастап турар.

Ажыл калбарып турар

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхоз бо чылын 19 муң центнер сиген, 900 центнер силос белеткээр планныг. Ону дүжүт ажылшкыны эгелээр бетинде доозар сорулга-биле колхоз июль 3-те 68 хол кадыырлыг кезип киргеш, үш хүн 69 гектарның сигенин кескен, а июль 9-та ийи аът машиналары база кезип кирипкен.

Колхозтуң хову бригадазы 6 кезек черде ажылдап турар, турлагларда нимти чемненилгелерни организастаан, хана солун, агитхуудустар, көргүзүг самбыразы үнүп турар. Күш-ажылдың организастыы эки, чарыштың күүселдези дээш демисел улам калбарып турар.

Каа-Хем районнуң колхозтарында

«Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артелиниң хову бригадазы мал чеми белеткээрин бөлүктер аайы-биле үстүп алган ажылдап турар. Эш Чугаевтиң удуртканы сигенчилер силос салышкынынга турган, олар 150 тонна шыктыг чем белеткээр планын Каа-Хем районнуң колхозтарындан мурнап дооскан.

Колхоз баштаар черя эш Чугаевтиң бөлүүн сиген кезеринче шилчиткен. Машинист Сарыг-оол, сиген сөөртүкчүзү Чыртак болгаш ол бөлүктүң өске-даа кежигүннери сигенни кезип, бөлүп сараатгаарының ажылында база-ла кызымак чүткүлдүүн илередип турар.

• • •

Мал чеми белеткээр чугула кампания ажылынга аныяк өскенниң киржилгезин күштелдирер талазы-биле комсомол Төп Комитединиң кыйгырыынга колхозчу аныяктар күш-ажылчы харыылап турар. «Октябрь 30 чылы» колхозта 12 кижи составтыг комсомол-аныяктарның звенозу (удуртукчузу эш Демир-оол) июль 8-ке чедир 1200 центнер сигенни кеспишаан, бөлүп сараатгаанар.

Звенода күш-ажылдың чуруму эки тургустунган, кижи бүрүзү ажыл онаалдазының бедик күүселдези дээш ажылдап турар. Комсомол-аныяктарның шак ындыг кызымак звенолары районда хөй.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Кызыл хоорайның партия чырыдыышкынынга өөредилге чылының түннели

Коммунистерниң болгаш бистиң кадрларывыстың марксисчи-ленинчи киижизидилгези коммунистиг партияның онза сагыш салыышкынының түүлү болур. Теорияны шингээдири, оны ажыл-агый, культура тургузуушкунунга удуртулга болдуруп силири оистиң чугула сорулгавыс.

Хоорайның коммунистериниң болгаш интеллигенциизының ортузунда политиктиг билигге сонуургал улам өскен. Партия организацииллары ол улуг сонуургалга үндезилээш, коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин организастаар талазыбиле элээн ажылдарны 1953—1954 өөредилге чылында коруткан.

Марксизм-ленинизмниң үш чылдың өөредилгезинче шилчиткен кежээки университедиң 150 ажыг дың накчыларлыг ажылдап турган. Оон 110 дыннакчылар экзаменнерни дужаап, дараазында курстарже шилчигилээн. Ылаңгыя эштер Видмонт, Рогов, Н. Сычёв, Мусаев, Осипова, Чапайкин, Исаева, Гайдай олар университетке боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидер дээш оза сонуургалдыг өөренип, лекцияларга, семинар кичээлдерге үргүлүг олуржуп келгеннер. Олар экзаменнерни түгле эки болгаш тергинн эки дужааганнар. Олар айтырыгларга харыыларны ханы анализтиг болгаш шын түннелдиг берип келгеннер.

Хоорайның кежээки партшколазынга өөренген 70 ажыг дыннакчыларның хөй кезии өөренип эрткен материалдарын эки билирин экзаменге көргүскеннер. Мында хамаарыштыр эштер Макаренко (харылзаа эргелелинде), Н. Макаренко, Сидоркин, Середкин, Чернышев, Мурашов, Тонких, Жуков, Котова, Барабанова, Голдырев, Кицина, Кузнецова, Бухтуева оларның эки өөредилгезин онзалап демдеглээри чугула.

Партия эге организацияларының секретарьларының хөй кезии боттарының коллективтеринде коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвес активчилерниң политиктиг билиин бедидеринге улуг кичээнгейни салганнар. Партия чырыдыышкынынын деткээн кайда-даа юзуур үезинде шын четчелетиинген болдур, ында өөредилге чылы чеднишкинниг доозулган. Оон чижээнге харылзаа эргелелинде, хоорайның харылзаа конторазында, МВД эргелелинде, белеткелдер конторазында, тараа дээрбезинде, хоорайның шагдаа эргелелинде партия организациялары хамаарышыр.

Ол партия организацияларының секретарьлары өөредилге чылының эгезинде коммунист бүдүүү-биле туспуе беседаларны коруткан, өөренир черни оларның шын шилип алырынга дузалашкан, политболгумнериниң ажылынга контрольду үргүлүг корудуп, практиктиг удуртулганы доктаамал хандырган. Областың харылзаа эргелелинде партия төөгүзүн өөренир кол хевириниң болгумүнче аңаа өөренир деңнелден ашкан бедик билиглиглерни база аңаа өөренип шыдавас чавыс билиглиглерни катай киирген турган. Ындыг болгумге дыннакчыларның олуржур сонуургалы чок дээрзи билдингир. Болгумүң ажылы амыдыралчы эвес апарган болгаш ону эде тургузар ужурга таварышкан. Шак ындыг байдалдыг болганы-биле, өөредилге чылының эгезинде организастаан 105 болгумнериниң иштинден 24 болгумнер катап эде тургустунган.

Чамдык болгумнерге башкылаашкынының идей-теоретиктиг деңнели дыка чавыс болуп тургулаан. Хоорайның коммунал ажыл-агыйында кол хевириниң болгумүнге пропагандист эш Литвиненко крепостной эргени дүжүргениниң дугайын чугаалаш, оон чылдагаанын илередилээн, ол үениң байдалын эки тайылбырлаваан, крепостной эргени дүжүргениниң 50 чылынга В. И. Ленинниң түүлүн белеткелге ажыглаваан. Горпо коллективинде болгумнүң пропагандизи эш Ситников ол партийжи даалганы багай күүсеткен. Ында политшкола пропагандизи эш Кожевин башкылаашкынны түгле ном азы солуп номчуурү-биле кызыгаардап турган. Ол бүгү четпестер болза, СЭКП хооркомунуң талазындан пропагандистериниң шилилгезин четпес корутканы-биле, оларның ажылынга методиктиг дузаламчыны экижитпээни-биле тайылбырлатынар.

Пропагандистериниң лекцияларының болгаш семинар кичээлдериниң идейлиг деңнели куду, теоретиктиг айтырыгларны практиктиг сорулгалардан, амгы үениң амыдыралындан хоорук байдалдыг тайылбырлап турар фактылар бар. Кежээки университеттиң чамдык дыннакчылары партияның съездилериниң, конференцияларының, пленумнарының шиитпирлерин билбес корутар хөй-биле илерээн. Чижээ, харылзаа эргелелиниң кол бухгалтери эш Кучеров бодунуң билиин бедитпейн келген. Ол партия төөгүзүнүң талазы-биле экзаменни дужаарын ийи удаа келгеш чадап каан.

Дыка хөй коммунистер марксизм-ленинизмниң үндезиннерин бот-өөредилге-биле шиңгээдирин хүлээнгенер. Оларның чамдыктары эки түннелди чедип албаннар. Оон чижээнге МВД эргелелинде эштер Д. Нетров, Потемкин, Колупаев, Пересветов, Молчалова болгаш оондаа өскелер хамааржырлар. Боттары өөренип турарларга практиктиг дузаламчыны консультантылар четпес көргүскен. СЭКП хооркомунуң агитация болгаш пропаганда кылдизи консультантылар-биле түскай ажылды организаставаан. Өөредилге чылының эгезинде пропагандистериниң үргүлүг ажылдаар семинары багай ажылдап тургаш, а сөөлүнде ажылын шуут сөкседкен.

Марксисчи-ленинчи теорияның пропагандазының деңнелин улам ыңай бедидер дээш чаа өөредилге чылынга белеткелдерни амдыгаашкан күштелдирип, эрткен өөредилге чылының түннелинде илерээн, четпестерни узуткаарының шиитпирлиг хемчеглерин чорудары бистерден негетинип турар.

Г. СЫЧЕВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң агитация болгаш пропаганда кылдизиниң эргелекчизи.

Мал фермазында партия бөлүү

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң Хүтте сүт-бараан фермазы бар. Оон колхоз төвү-биле аразы 100 ажыг километр. Ында партия бөлүү 4 коммунистерден тургустунган.

Партбөлүктүң организакчызы эш Дозур-оол ферма ажылдакчыларының ортузунга организакчы болгаш киижизидикчи ажылдарны элээн экижиткен, коммунистерниң авангардылыг ролюн бедиткен. Партия бөлүү колхозтуң партия организациязы-биле харылзааны эки тудуп, ай санында планныг ажылдап келгеннер.

Партбөлүктүң хүн-бүрү ажылчорудулгазы ферманың кол сорулгазы-биле тудуш харылзаалыг болуп келген. Ол болза, ында бүгү ажылчыларны малдың баш санын өсүрер болгаш оон продуктулуун бедидер дээш демиселче мобилизастап, социалистиг чарыштыг организастап турар. Фермада ажылдың байдалын партбөлүктүң актив-биле каттышкан хуралынга үргүлүг чугаалажып, биче четпестерден улуг четпестер болу бээрин болдурбайн, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди үргүлүг калбартып, илерээн четпестер бүрүзүн чогуур үезинде узуткаар талазы-биле дириг, организакчы ажылдарны күштелдирип турар. Ферма эргелекчизи эш Ширнин биле эш Дозур-оол боттарының аразынга болгаш малчыннар-биле үргүлүг сүмелиг ажылдап келгеннер.

Мал ажылының харыысалгалыг ажылдарынга коммунистерни болгаш комсомолчуларны тургускан. Ылаңгыя коммунистерден эш Дозур-оол —ат ажаакчызы, эш Кастаган—мыйыстыг бода малдың кадарчызы, эш Чыртак—аныяк инектерниң кадарчызы болуп турар.

Ында колхозчулар ортузунда агитация-массалыг ажылдар доктаамал чоруп келген. Үш агитаторлар бар. Олар боттарының дыннакчыларынга СЭКП ТК-ниң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шиитпирлерин эки таныштырганнар, амгы үеде июнь Пленумунуң шиитпирлерин пропагандалавышаан, ону амыдыралга чедиишкинниг боттандырарының практиктиг хемчеглерин чорудуп турар. Сиген ажаап алыышкынынче организастыг кирипкен.

Малчыннарның бөлүк-бөлүк аайы-биле беседаларны, ыыткыр номчулгаларны үргүлүг организастап келген. Илеткелдер болгаш лекциялар кылып бээр кижилерни район төвүнден чалап ап турар.

Ында комсомолдуң эге организациязы бар. Шупту 9 комсомолчулар мал ажылында идепкейлиг киржип турар. Партия бөлүү-биле комсомол организациязының органы «Малчын» деп хана солуну бедик идей-политиктиг деңнелге үнүп келген. Оон дугаар бүрүзүнде ферманың чедиишкиннерин, мурнакчыларының дуржулгазын болгаш шүгүмчүлелдерни бижип турар. Фермада радиоприемник база бар. Малчыннар оон дамчыдылгаларны дыңнап, чурттуң иштинде болгаш даштыкы чурттарда политиктиг болуушкунарны билип ап турарлар. Өөреге бүрүзү солуп чагылгалыг.

Фермада культур-массалыг ажылдар багай эвес организастатынган. Хостуг шактар ында чалгаарынчыг эвес эрттип турар. Ылаңгыя шахмат, шашки, хындыг музык болгаш өскедаа оюннар үргүлүг болуп турар.

Малчыннарның чуртталгазының культуразы көскүзү-биле бедээн. Олар колхозчу чуртталганың культурлуг бажыңнарында чурттап турарлар. Фермада хлеб быжырар чер, магазин, кижи эмнелгезиниң албан чери бар.

Фермада партийжи-политиктиг ажылдың чедиишкиннерин ажылагыйжы түннелдер бадыткап турар. Ферма эрткен чылын мал өстүрериниң планын ажыр күүсеткен. Мал кыштагладыышкыны үлегерлиг эрткен. Амгы үеде малдың чайгы семиртилгези эки болуп турар.

Мурнакчы малчыннар ол фермадан илереп турар. Инек кадарчызы эш Кастаган, алдарлыг чылгычы эш Санчы олар Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делегелгезиниң кандидаттары болганнар.

М. КАВАА-САРЫГ.

Элбекшилдиг дүжүттү өстүрүп алыр

ХАНДАГАЙТЫ. (Радио-биле) Часкы тарылга болза, элбекшилдиг дүжүт өстүрүп алырынга ажылдың түгле эгези, а көдээ ажыл-агый чылын шиитпирлээр кол айтырыг тараанның чаңгы ажаалдазы болгаш дүжүт алыышкыны болур. Эрткен чылын чөгенчиг дүжүт алганын бо чылын болдурбас сорулга-биле Өвүр районнуң колхозчу тараажылары күжениишкинниг ажылдап турар.

Тараанның баштайгы суггарылдазын июль 1-ге чедир шупту колхозтар дооскан, ам ийиги суггарылга эгелээн база бок үнүштер асталгазын чорудуп турар. Эрткен чылын гектардан 2—3 центнер тараа алган, а ам ортумаа-биле 12—15 центнер дүжүттү өстүрүп алыры колхозтарның социалистиг чарыжында демдеглетинген. Ол сорулга күүсетинген турар.

М. МИРЧИН.

Колхозтуң сууру сайзырап турар

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыглаарынга, колхозчуларның материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдарынга улуг сагыш салыышкынны көргүзүп турар. Күрүнеден чыл бүрүде эгитпес болгаш узун хуусаалыг чээлилерни берип турар.

Оон тодаргай чижээн Кызыл районнуң «Тинлелге» колхозундан көруп болур. Чедерниң Сут бажынга чаңгыс эрги бажың чоокка чедир турган. Аңаа 1948 чылда колхоз организастатынган. Бо аразында колхозтуң тудут сууржулгазы уламна сайзыраң, чаа тудуглар немежип турары-биле колхозчу суур өскен. Ам ында эге школа, кижи эмчизиниң салбыры, магазин, ясли, столовая, электростанциязы, дээрбе ажылдап турар. Колхозчуларга чаа чуртталга бажыңнары туттунуп, 60 ажыг өрегелер бажың-биле хандыртынып, бо чылын 8 колхозчу өрееге чаа бажыңнарны алыр. Башкылар чурттанганың эки шынарлыг бажыңнары-биле хандыртынган.

Колхозтуң тудут бригадазы бодунуң сорулгазын чеднишкининг күүсединиң түрүү. Ында ажылдың организастыг чуруму эки. М. Агбаан, О. Севээн, Даваа, Даваадыр олар тудут бригадазының мергежиллиг бызаңчылары болуп турарлар.

СЭКП ТК-ниң сентябрь, февраль-март болгаш июнь Пленумнарының доктаалдарын амыдыралга боттандырар дээш тудут бригадазының мурнунда улуг сорулгалар онаажып турар. Бо чылдың планында көрдүнген мал кажааларының тудутларын эки шынарлыг доозар, оон-биле кады туулбу бүдүрүлгезин, ногаа складын, чунар бажынны ажыглалга киирер. Хаван, куштуң фермаларынга чаа тудуглар эгелээр. Эки шынарлыг кудуктар казар. Ынчаарга бистиң колхозта ам-даа 20 өрееге бажың-биле хандыртынмаанын уттуп болбас. Бо улуг хемчеглерни күүседири дээш ажылдың темпизин дүргедедири, шынарын экижидери чугула.

Колхозчу С. СЕДЕН-ООЛ.

Школа септелгези

Тес-Хем районнуң Берт-Даг 7 чыл школазының 1954—55 өөредилге чылынга чайгы белеткели эки чоруп турар. Школаның класстарының болгаш столоваязының дээвирлерин чуга ыяш-биле дүптеп, стол сандай, доска түүлдерни септээш, будуп доосканнар.

Эш Довууна баштаткан школа ажылчыннарындан болгаш өөреникчилеринден тургустунган 17 кижи составтыг бригада 388 кубометр токпакты машина оруунда белеткээн. База колхозтуң бир бригадазы 141 кубометр ыяшты белеткеп берген болгаш ам-даа үргүлчүлеп турар.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Колхоз сууруңда эмнелге пунктузунуң тудуу

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозтуң сууруңда кижи эмнелгезиниң 7 өрээл чаа бажыңының тудуу дооступ, ам крышазын болгаш херимин кылып турар. Ол чоннуң кадыкшылын экижиндиринң талазы-биле чугула салыышкын болур болгаш ында чурттакчы чоннуң өөрүшкүлелин хайныктырган. Моон мурнунда божуур дээш херээженнер үргүлүг Кызылче чоруп турган болза, ам ында тускай божуулга өрээлдери тургустунган.

Эмнелге бажыңының тудуун доозарынга Баян-Кол көдээ Соведи (даргазы эш Самбуган) ажылды эки организастаан. Бызаңчылардан Тас-оол, Дүктүг-оол олар үргүлүг хүн нормазын ажыр күүседип турганнар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

ЧЫЛГЫЧЫЛАР

Чай. Шанның ол-бо талазында даглары болгаш хемниң уну ногаан өң-биле кетинипкен. Чап-чаа эрткен чаашкынның сөөлүнде шупту-ла чаартынган, чугдунган. Ийи аттыг кижилер чылгыны бөле хаспырган турлар.

Доруг аттыг холунда урук тутканар, атакаже кирген кавалерист ышкаш, эзер бажынче бурунгаар ээге аарак, чылгы аразынче шимеш дээн. Малдар тарады маңнажы бергеннер. Бир аныяк кара аттыгаш аргамчы бажында мөөп тур. Оларга чоокшулаалак чорувуста-ла, мөгүтывылады-ла аътты дораан-на эзертей кааптылар. Бирээзи таныырывыс Салчак Сымчаан-оол шыва тонунуң эдээн азыыгаш, эзер кырынче чиик үне халаан. Күжүр эмдиин, чүү боор, мөөп-ле эгелээн: өрү халыыр, быдай дүшкүлээр, ийи буттап үнер, тырыкыланыр, а мунугжу, ында кадап каан дег, сердежок бытпас орап. Аът ийелеп чээл төткензиг, ынаар-ла Хараар-Шатче углуг маңнап каан, а бистер чылгы чанында кижиге ап четпеыс. Ол — Салчак Сарыг-оол болду.

— Үүле бүтсүн!

—Чорук чогузун!

Салчак Сарыг-оол эжиниң ажыталы берген черинче көргеш, биске чугаалады:

— Шору мөгдү: эрес капшагай аът болур боор ийин оң, даргалар.

Тапкылажып турувуста-ла Сарыг-оол чылгының менди турарын, кулуннар мурнунда чылдарда ышкаш менди алдынганын, ам чылгыны Тожу районнуң девискээри Ооже чайлагладып ажырар дээш белеткенип турарын биске кысказы-биле чугаалап берген.

Кезек болганда Сымчаан доо ол халдып ор. Кара ам мөгбестээн, сл оон мойнунче часкагылаан, быгынарынче депсенгилээн чедип келди.

Чугаавыс уламчылаан:

— Силерде ам каш кулун барыл?

— Боттарывыс чылгывыстан 21-ни алдывыс, 6 кулунну манап турар бис.

— База бир алды кулуннуг бени ажылчын малдардан экеп дужаган чүве, оларны база хүлээп алган бис—деп Сымчаан-оол немеп чугаалаан.

Амдыы чоокта чаа-ла аязыл көдүрүлү берген дээр катап бүргээн, хүн караан булут дутлапкан. Кезек кара булут Шанның үстүнде астыкожуп берген. Олар оон бээр үргүлчү кады ажылдап келгеннер.

— Мен чылгы малдап эгелээримде 46 баш мал-ла болгай, ынчаарда түгле 6 кудум алган мен,—деп Сымчаан-оол сактып чугаалаан.

— Сөөлгү үш чылдарда эки түннелдерлиг болган бис, ол чылдарның кайызында-даа 30 чедир, харын-даа оон ажыр кулуннарны ап келдивис,—деп Сарыг-оол улашкан.

— Оон-даа эки түннелдерлиг турар ийик бис,—дээш Сымчаан-оол, дамзазынга тапкыны катап тип кывыскаш, уламчылаан.—Баштаар чер эки уксаалыг бүдүрүкчү аскырлар тывар дугайында сагыш салбайн турар. Белер кызырап-даа турар-ладыр. Бо чылын чанғыс аскырлыг бис,—деп чорда, оон Сарыг-оол кирипкен.

—Чадашкан айтырыывыс чүве бо, даргалар. Малдап турар чылгывыс шынары экижиивейн турары дыка хомудаичыг. Эниң кылын Кызылга аът-тар чарыжы болду. Бистиң колхоз киришкен эвес. Аътгар чок бе, бисте? Бистиң районда Ворошилов аттыг колхоз чылгы мал дугайында эки сагыш салып турар. Ында эки бүдүрүкчүлер бар. Ынчангаш колхоз мөге-шыырак-даа, челер, маңнаар-даа аътгарлыг. Ында база-ла бистер ышкаш кижилер чылгы малдап турар. Ол колхозтуң баштаар чери чылгычыларның саналын дыңнаар, үнелээр. А бисте? «Чылгычы улус силер, ажылыңар берге, малыңар-даа менди» дээш хөй күш-хүнерни бистерге санап берип турар. Бистиң баштаар черниң малчыннарның саналын дыңнап үнелеп турары бо-ла ышкажыл.

— Малды эдилээрин шын чорудары база чугула, — деп Сымчаан-оол эгеледи.— Бистиң баштаар чер аныяк аъттарны үш хар чети бе, четпеди бе дээш хамаан чокка аар ажыляче кирипттер. Сөөлүнде көөр сен: демги кулун шаанда өстүрүп каанның шымбай мал болур хире аъдыңны арай боорда танныр сен. Ооргазы ойбак, даваннары чоржак-чоржак, харын-даа аскай берген чоргулаар. Малды эрте кам чок эдилеп эгелээрге үрелир, өзүмү доктаай бээр.

«Баштаар черниң адрезинге шүгүмчүлел-даа дыңзыг-ла болуп турда» деп бодап ордум. Район солуундан келген ажым база-ла мен ышкаш, блокнодунда демдеглеп ор.

Чугаалажышкын өске-өске темаларже шилчий бергилээн. Бистер, чылгычыларга өрелиг артпас дээш, чугаа аразында, билдиртпес аргабиле беседаже шилчээш, чылгычыларга даштыкы хереқтер министрлериниң Женева төвүлел хуралының дугайын, делегейде өскедаа болуушкуннарны база СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң дугайын, чуртта, областа улуг-улуг болуушкуннарны чугаалап бердивис. Чылгычылар, ында инек фермазының ажылдакчылары улуг кичээнгей-биле дыңнаваннар.

Кежээки чем сөөлүнде ажим-биле дашкаар үнүптүм. Чылгычылар база үнүп келдилер. Шанның ол чарыында сиген кезер бригаданың улустары ырлаштырлар:

Шываан сыдым черге дүшпес
Сымчаан-оолду, Сарыг-оолду.
Октаан сыдым черге дүшпес
Орлан эрес чылгычылар...

—Көрем ой, боларны—дээш, Сарыг-оол аңар катырды.

Шанның арыында дүнекининг куштары хөй янзы үннер-биле ырлашкылаан. Дээр кылаң аяс. Сылдыстар дээрни каастаан. Ай мөңгүннелчек чырыын чер кырынче чажып, сактырга, бистиң чылгычыларывыс ышкаш, ол хөй сылдыстарны кадарып чораанзыг.

Эрес-кежээ чылгычылар демги чылгызын Ооже чайлаглатткан деп медээ биске ийиги хүнде-ле ужуткуп келген. Олар 150 баш чылгыны көктүг-шыктыг серинн чайлагда одарладып турар.

Салчак ТАМБА,
Каа-Хем район, «Ленинчи орук» колхоз.

Район төвүнде тудугларны удуртур

Чаа-Хөл районнуң төвү—Чаа-Хөл суурда чамдык албан организациялар бодунга хамааржып турар тудугларын дүрген доостурар дээш кызымаа-биле дузалажып турар. Оон түннелинде районнуң 2 катт школазының, эмнелгезиниң, раймагтың улуг тудуглары харын хуусаа бетинде доозулган. Райпо ажылдакчыларының 15 чурттагга бажыңнары крышалатынган болгаш ишти, дашты штукатуралатынган. Чайная тудуунуң ханазы бүрүн салдынган.

Ынчаарга, 1953 чылда көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниг ажылдакчыларынга 4 чурттагга бажыңнары туттуруп алзын дээш, Чаа-Хөл МТС-ке 40 муң ажыг рубльди берген, а МТС ол ашказын чүтле четче ажыглавайн, эгелээн тудуунга дузалашпайн турар эвес, харын 25 муң рубль-биле райминзаг начальнигни Поповтуң хуу бажыңын садып ап, шын эвес чарыгдаан. Ол-ла чылда райкүүском суурнуң электри станциязы биле чунар бажың тудугларын эгелээн хирезинде ону бөгүнге чедир доозуп, ажыглалче кирбээн. Ол четпестерни дарый чайладыр, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигринге чурттагганың чаа тудугларын тудуп эгелээр дугайында СЭКП Чаа-Хөл райкому болгаш райкүүском херек кырынга ажылдаары негетинип турар.

Г. БАЛЧИР.

Школа септелгези эки чоруп турар

Улуг-Хем районнуң Мичурин аттыг колхозта школа эргелекчизи эш Доржу школа септелгезинге 10 колхозчуларны бир бригада кылгаш, оларны эки организастаанының хараазы-биле школаның септелгези эки чоруп турар.

Бригада школаның кырын довуратап, иштин балгаштап, печкаларын септеп, даштын долгандыр херимеп алган. Аңаа эштер Чанзанма, Ыңаажап, Очур, Анай-оол олар идепкейлиг киржип, түс-туста хүн нормазын 125—150 хуу күүседип турарлар.

Септекчилер ам башкыларның 4 чурттагга бажыңнарының септелгезин кылып турар.

С. МАЧЫЛАЙ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Улуг-Хем райпозу садыг четкилеринге кичээнгей салбайн турар

Улуг-Хем райпозунуң эрткен от чёт-соңгулдалыг хуралынга райпонуң складтарында, садыг, магазын черлеринде чамдык ажылдакчыларның чоңга каржы, совет садыгны бодунуң хуу өнчүзү дег аажылап, хереглелдиң чугула барааннарын чондан чажырып, ону «кара эжик» дамчыштыр төрелдеринге болгаш өнүктеринге садыглап турарын төлээлекчилер чидин-биле буруу шаап шүүмчүлээн.

Райпонуң даргазы эш Комбуй төлээлекчилерниң илереткен четпестерин чайладыр болгаш садыг черлериниң ажылын экижидер талазыбиле боттуг ажылдар чорутпаан. Хайыраканда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде Зоя Шадрина хереглелдиң чугула барааннарын чүгле чондан чажырып садыглап турар эвес, харын магазинге келген көдээ чонну янзы-бүрү бак сөстер-биле дорамчылаар, совет садыгны бодунуң хуу өнчүзү дег аажылап турар.

Бо чылдың июньда магазинге киирген клеёнкаларны болгаш демир оруннарны бодунуң чоок өнүктеринге, тодаргайларга, мунар мал ачыладып, сүт болгаш өске-даа продукт берип турар кижилерниңге саткан. База элээн хөй литр спиртке суг холуп садыглаан болгаш өске-даа чижек үүлгеднишкиннерни кылып турар.

Садыгжы Шадринаның шак ындыг кем-буруулуг чоруктарын оон мурнунда-ла илереткеш, ону садыгдан апрель айда дүжүрген хирезинде райпонуң баштаар чери ону садыг ажылынга катап киргени базала шын эвес чорук болур. Шак ындыг аажы-чаң-биле совет садыгны бодунуң хуу өнчүзү кылдыр көрүп, көдээнниң чонун эки бак сөстербиле дорамчылаар чорук. Эъжим суурунда магазин эргелекчизи Н. Волочекте база бар. Магазинни ол туралаан шагында ажыдар, туралаан кижизинге саткаш, туралаан шагында магазинни шоочалап каапкаш, Шагаан-Арыгга барып, 4—5 хонукта чоруп чоруурун дыка хөй фактыларбиле айтып болур. Ол чоруктарны дарый чайладыр дугайында СЭКП райкомундан болгаш райкүүскомдан тодаргай хемчегларни ап, ол талазы-биле хөй-ниитиниң шынгыы контролюн тургузары чугула.

М. БАГАЛДАЙ.

Культура бажыңының ажылын сегидери негетинип турар

Бии-Хем районнуң төвүнде культура бажыңы мооң мурнунда чылдарда эки ажылдап турган. Оон директорунга эш Макаров ажылдап киргенинiң баштайгы үезинде боттывынгыр уран-чүүлдүң янзы-бүрү бөлгүмнерин организастап, оларның ажылын доктаамал удуртуп турган. Ол ышкаш аныяктарның солун кежээлерин, илеткелдерин, лекцияларны организастап турган.

Культура бажыңының ажылы сөөлгү үеде шуут соксаан. Организастатынган бөлгүмнер ажылдавастаан. Директор эш Макаров бөлгүмнерниң ажылын экижидер талазыбиле удуртулганы кошкаткан.

—Силер чок-даа болзуңарза херек бүде бээр чүве, келбенер, харын!— дигилээр, оон каржы чутаалары болза дынналып, бот-тывынгыр уран-чүүлдүң ажылынга аныяктарның киржилгезин хоорулдуруп турар.

Сиген кезилдезиниң үезинде агиткультбригадаларны организастап, колхозчуларны, механизаторларны оюн көргүзүглер-биле хандырар турбуже, ам чүнү-даа белеткевээн. Оон улаштыр дүжүт ажаап алышкының кампаниязы эгелээриниң харыысалгалыг үези болурун база уттуп турар.

Сөөлгү үеде кино үндүрүлгезин контут багай апарган. Чаа кинолар болбайн, биеэги-ле кинолярны катап-катап үндүрүп турарындан көрүкчүлерниң саны эвээжеп турар. Кино үнүп турар үеде оон лентазы үстүр, үниү чиде бээр таварылга чаңчыл болган. Механик эш Леонова кино үнүп турда, көзерлеп ойнап олурупалыры-биле үрелиишкиннер болуп турар.

Культура бажыңының культурамассалыг ажылдары чорувастаан. Кежээлер эрттирери, илеткел, лекция чорудары уттундурган. Культура бажыңының чөвүлелээ ажылдаастаан болгаш ажылдың планы кылдынмайн турар. Кино болурувуң чарлалдары безин частырыглыг бижитинип турар.

Районнуң культура килдизи (эргелекчизи эш Ножкина) ол бүгү четпестер-биле эптежип, ону узуткаарының хемчегларын албайн турар.

Районнуң культура бажыңының ажылын сегидип, массаның культурлуг негелделерин чөп хандырары дээш бүгү хемчегларни алыры чугула.

К. ОЮН.

Мал эмчизи ынчаар ажылдап болбас

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң мал эмчизи Алексей Антоновтуң ажылында четпестер эвээш эвес илереп турар. Колхоз баштаар чери мал эмчизин чурттарганың эки бажыңы-биле база ажылдап мунар аът-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандырган. Антонов ол колхозка 1953 чылдың сентябрьда ажылдап кирген. Февральдан бээр оон арагалаар, колхозчуларга эълдек эвес чоруу көскүлеп апарган. Аараан малдарны эмнедир, өлген малдарның актызын тургузар дээш колхозчу малчыннар мал эмчизинге каш удаа барып, мал турлагларынга Антоновтуң чедип кээрин чадажып турган таварылгалар эвээш эвес.

Бо мал эмчизи чер-черде мал турлагларынга баарындан түвексивер, малчыннар аараан малдарны меңээ чедирип экжелзин дээр хөөн бар. Мал фермаларынга ол кончуг ховар барып турган. Оон ажыл шагында арагалаар чоруу дендеп барган, колхозчу малчыннар мал эмчизиниң бажыңынче кел чорда, Антоновтуң кадайы баш бурунгаар үне халаап, бажыңын шоочалаптар фактылар бар. Оон ужуру чүл дээрге, Антонов үргүлчү арагалаап, бажыңынга ужуп каар кижи-дир, ынчангаш оон кадайы ону улуска көргүспези-биле чажырып турары ол-дур ийин. Антонов, школа интернадының эргелекчизи Иванов болгаш оон-даа өскелер киришкен арагачылар бөлүү тывылган, олар школаның далганы, чигири-биле даады-ла эзирнир пиво кылып ижип, арагалаар чоруу кедереп барган. Ынчангаш Антонов ажылдавайн турар.

Антонов кандыг-даа чылдагаан чокка мал эмчизи Маадыр-оолду ажылындан үндүргеш, оон орнунга бодунуң кадайы Антоновапы киирип алган турган. Шагаан-Арыг МТС-тиң директорунга оон ол шын эвес чоруун соксаткаш, мал эмчизи Маадыр-оолду ол колхозка катан ажылдаткан.

Эрткен кыжын чамдык өлген малдарны шинчидип, оон актызын тургузуп алыр дээш малчыннар мал эмчизин келдирип чадааш, ол малдарның сегин эмнедге салбырынга сөөртүп экжээрге, оларның кежин сойгаш, эъдин ап алгаш, оон-биле Антонов болгаш Иванов олар боттарының хаваннарын азырап кыштаам. Хойжу Доспай-оолдуң ажаап турар хонуңдан бир хой өлген, мал эмчизи ону шинчип көрүп, оон дугайында акт тургузуп бээринден ойталаан. Ынчангаш ол хойжу өлген хойну Шагаан-Арыг хоорайда мал эмнедгезинге шинчидип, оон дугайында акт тургузуп бээринден ойталаан. Ынчангаш ол хойжу өлген хойну Шагаан-Арыг хоорайда мал эмнедгезинге шинчидип, оон дугайында акт тургузуп бээринден ойталаан. Мал эмчизи малчыннар-биле боттуг харылзаа чок туруп, харыысалга чок ынчаар ажылдап болбас.

М. БАГАЛДАЙ.

Тудуг бригадавын сандараттпас

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң тудуг ажылы каш чылдар дургузунда сегивейн келген. Бо чылын колхоз чурттарганың чаңгыс-даа чаа бажыңын база мал кажаазын тутпаан. Тудуг бригадири эш Ф. Маркелов тудуг ажылын буурадып, сөөлгү үеде боду колхозтан ойлай берген.

Тудуг бригадазының ажылын үндезини-биле экижидер дугайында колхоз баштаар чери болгаш районда колхоз тудуунуң килдизи (эргелекчизи эш Иконников) шыңгыы хемчегларын албайн, тудуг ажылын үнелевейн турары шын эвес. Бригаданың ажылын дүрген эде тургузарын колхозчулар негеп турар.

И. ЧОРБАЕВ.

Герман Демократтыг Республиканың экономиктиг чедиишкиннери

Герман Демократтыг Республиканың арын-шырайындан, оон политиктиг болгаш экономиктиг чедиишкиннеринден бүгү делегейниң улустары чаңгыс-аай. тайбыкта ынакшылдыг, демократтыг Германияны тургузары дээш демнелге немец удустуң чөленгижин чөптүү-биле көрүп турарлар. Герман Республиканы өске-даа бүрүн эргелиг күрүнелербиле бир дөмей көөрүнүң харылзааларын тургузарының дугайында ССРЭ-ниң чазааның медеглелиниң соонда Германияны тайбың, демократтыг үндезинге каттыштырарының херээнге ГДР-ниң ролю уламна улгаткан. Оон-биле кады амгы бүрүн эргелиг Герман Демократтыг Республика биле америк болгаш барын-герман монополияларның эргечагыргазының адааңда турар Герман федералдыг республиканың хөгжүлдезиниң оруунда кончуг улуг чүгле тайбыңнаалыр кестүп турар.

ГДР-де демократтыг чаартылгалар болза, тайбың экономиканы чедиишкиниг хөгжүдеринге быжыг үндезинни тургускан. Потсдам шинитпирлерни шыңгыы сагывышаан, республикага Крупптуң, Маннесманның, Фликтиң шериг-империалистиг концерниниң болгаш гитлержи ёзучурумнуң өске-даа экономиктиг фюрерлериниң ээлеп чагырыышкынын узуткаан. Фашистиг Германияга ажыл-агыйның хөгжүлдези саң-хөө капиталының шоолуг улуг эвес бөлүк хардаачыларының хууда сорулгазынга чагыртып турганы билдиңгир болгай. Ажыл-агый болгаш политиктиг амыдыралды үргүлчү демократчытканының ачызында Герман Демократтыг Республикага калбак улус массаларның хереглелдерин улам-на долузу-биле хандырарының эрге-ажыктарынга экономиктиг хөгжүлдени утландырарынга болгаш ажыл-агыйның бүгү адырларын чайгылыш чок көдүрерин хандырарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Германияның Социалистиг чаңгыс-аай партиязының IY съездизинге Вальтер Ульбрихтиң чугаалааны болза: «Герман Демократтыг Республикада чурттуң бүгү байлаа чонга хамааржып турар. Совет чазак немец улусту шүүдел төлегезинден чаагай сеткил-биле хостаан. Герман Демократтыг Республикада дайын мурнунуң, дайын үезиниң болгаш дайын сөөлүнүң өрелери чок. Герман Демократтыг Республиканың экономиказында дашгыкы концерниниң болгаш банкыларның моондактаашкыны чок.

Ынчангаш. улус ажыл-агыйының хөгжүлдези болгаш ажылчы чоннарның амыдырал деңнелиниң көдүрлүүшкүнү ажылчы чоннарның боттарының инициативазындан хамааржып турар».

ГДР-ниң экономиктиг чедиишкиннериниң кайгамчыктыг көргүзүүн, үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң дугайында саннар чугаалап турар. Бо өзүлде дүрген темпилиг болуп турар. Бир эвес 1950 чылда бүдүрүлгениң хемчээли 1946 чылдың деңнелинден 2,5 катап улгаткан турган болза, 1952 чылда ол ол-ла деңнелди барык-ла дөрт катап ашкан; 1954 чылда 1946 чылдың деңнели 4,5 ажыг катап аштынган турар. Эрткен чылын ГДР-ге дайын мурнундагы 1936 чылдың деңнелинге бодаарга 64 хуу хөй үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрген.

Аар машина тудуунуң болгаш станок тудуунуң бүдүрүлгелери станоктарның, күчүлүг хоолай генераторларның чаа-чаа хевирлерин база амгы үениң дериглериниң өске-даа хевирлериниң бүдүрүлгезин шиңгээдип алыр. Судно тудуунуң үлетпүрү далайның чүк чүдүрер судноларының бүдүрүлгезин шиңгээдип алган. Ада-чурттуң металлургиязының хөгжүлдезинге чутула чедиишкиннер чедип алдынган. Сөөлгү чылдарда туттунган «Ост» болгаш «Вест» деп металлургия комбинаттары республиканың шой. кан. прокат хереглелин дыка хандырып турар. Аар үлетпүр болза, республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын амгы үениң машиналары-биле хандырарынга, күш-ажылды чиигедиринге болгаш оон бүдүрүкчүлүүн бедидеринге аргаларны берип турар.

Чоннуң чаагай байдалының дугайында могаг чок сагыш салбышаан, ГДР-ниң чазаа аар үлетпүрбиле кады чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң хөгжүлдезин бүгү-ле аргалар-биле калбартып, деткип турар. Бир эвес 1950 чылдың деңнелин 100 хуу деп алыр болза, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң чугула адырларының продукция бүдүрүлгезиниң хемчээли дараазында чылдарда мындыг хевирлерге өскен:

Үлетпүр адырлары	1951 ч.	1952 ч.	1953 ч.
Пөс-таавы	122,3	134,2	142,8
Дараанылга	122,5	137,5	153,4
Аъш-чем	133,8	162,6	184,2
Ыяштан чүве ажылдап кылыр үлетпүр	130	140,2	151,7

Сөөлгү ийи чылдың дургузунда республикага дүк кылыглыг пөстерниң бүдүрүлгези 29 хуу, трикотаж— 52 хуу, хөм идиктер — 82 хуу, мотоциклдер — 2.5 катап, чадаг-тергелер — 49 хуу, фотоаппараттар — 3,5 катап улгаткан.

Кол сорулгаларның бирээзи улустуң чаагай байдалының дүрген өзерин хандырары болуп турар чаа угламышкынны ГДР-ниң чазааның чарлааны-биле холбаштыр чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң хөгжүлдези улам дүрген темпилерлиг болур. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрүп турар адырларже капитал салыышкыннарны кызырып тургаш база немелде чаа үнер дөстерни тып тургаш, улустуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүрже акша-хөрөңгилер салыышкынын калбартыр.

Бо бүгү болза, ГДР-ниң экономиктиг хөгжүлдезиниң тайбың характериниң дугайын, тайбыңның шынчы өөнүктери аңаа байырлавайн барып шыдавазын бүзүрелдии-биле хереглел турар.

Потсдам дугуржулгазынга чөрүшпүр шиитпиниң амыдыралынга демократчыдылга чорутпаан Барыын Германияның экономиказы мырыңай-ла сыр өске угланыышкынныг хөгжүп турар. Америк монополияларның дузаламчызы-биле катап тургустунган Крупптуң, Маннесманның концерниниери Барыын Германияның үлетпүрүнүң хөгжүлдезин чаңгыс талаже, шериг характерлиг болдурган. Барыын Германияда бүдүрүлгениң хемчээлиниң калбарыышкыны үлетпүриүң шериг адырларын үрдүндүрери-биле холбаалыг болуп турар. Улус ажыл-агыйының милитаризациязы калбак хереглелдиң барааннарын бүдүрүп турар адырларны дорайтап бадырарынга, ажыл чокталыр чорукту улгаттырарынга чедирип турар.

Демократтыг чаартылгалар база ылаңгыя эң-не реаксылыг күштерниң чөленгижи — юнкержи чёр эдилелиң чок кылган чорук — Герман Демократтыг Республиканың көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинге чаагай саъдарлыг болган. 1935 чылда көдээ ажыл-агыйның ниити продукциязының хемчээли 1946 чылдың деңнелинден иий катап улгаткан. Амгы үеде гектардан ортумаа-биле алыр чорук дайын мурнунуң деңнелин четкен, а тараа культураларының талазы-биле ол деңнелди ашкан. Ол ышкаш бода малдың саны дайын мурнунуң деңнелин дыка ашкан.

Көдээ ажыл-агыйны чаа техникабиле хандырарынга, тараачын ажыл-агыйларга чээлилер тыпсырынга ГДР-ниң чазаа дыка хөй хөреңгини тускайлап берип турар. Республиканың ховуларында 23 муң тракторлар ажылдап турар. 1953 чылда тараа культураларын тараан шөлдүң чартыын трактор станцияларының машиналары-биле ажаап алган.

Тараачын ажыл-агыйларга калбак дузаламчы көргүзериниң талазы-биле хемчеглерни ГДР-ниң чазаанның чорутканы-биле холбаштыр республиканың көдээ ажыл-агыйын хөгжүдеринге улам-на таарымчалыг байдал тургустунган. Көдээ ажыл-агыйже угландырып турар машиналарның болгаш удобреннелериниң саны чоокку үеде дыка өзер. Тараачын ажыл-агыйларга чээлилер тыпсыышкынының хемчээли дыка калбарып турар. Бодунуң ажыл-агыйының продуктулуун көдүрерине тараачыннарның сонуургалдыг болур чоруун күштелдирери-биле көдээ ажыл-агый продуктуларының дужаалгазының талазы-биле хүлээлгелерни дыка чиигеткен чорук, а ол ышкаш үндүрүг онаалдазының хемчээлиң чиигеткен чорук дыка ужурдузалыг болуп турар.

Барыын-европа чурттарының парлалгазының ол чорукту миннип бижип турары-биле алырга, Барыын Германияда болза, ажыл-улуг чер эжелекчилериниң муң-муң үүрмек болгаш ортумак тараачыннардан эжелеп алган черлери ам банкыларның өнчүзүнче шилчип азы шериг объектилериниң тудуунга хавыртынып турар.

Барыың Германияда бир миллион ажыг ажыл чоктар санатынып, чүс-чүс муң кижилер ажыл чидиреринiң үргүлчү таварылгаларында чурттап турда, ГДР-ниң чурттакчылары даартагы хүнүнге бүзүрелдиг. оларда ажылдан чарлырының коргунчуг айыылы чок.

Барыың Германияда болза, эжелеп чагырар шериглерни чуртка тургузарынга чарыгдалдар боин күрүнезиниң бюджединиң бүгү-ле орулгаларының барык-ла 35 хуузу болуп турда, Герман Демократтыг Республикада даштыкы шериглер тударынга чарыгдалдар күрүне бюджединиң орулгаларының чүгле 5 хуузу болур. Оон аңгыда, ГДР-ниң күрүне бюджеди болза, канчаар-даа аажок улуг шериг үндүрүглери төлээр дөңгүлүг Барыын-Германияның бюджеди ышкаш аар эвес. Мынчангаш республиканың национал орулгазының улам өзүп турар кезин улустуң хереглелин хандырарынче барып турар. Чүгле 1953 чылда национал оруланың бо созулгага барган кезин 1952 чылдың деңнелинден 16 хуу өскен. Ол-ла үениң дургузунда улустуң орулгазы боду 15 хуу өскен. Мынчангаш, ГДР-де чурттаганың болгаш культураның калбак тургузуушкунун боттандырып турары, үндүрүглерни үргүлчү чиигедип турары, хуу бүдүрүлгечилерге болгаш тараачыннарга чээлии бериишкинии улгаттырып турары элдептиг эвес.

Үлетпүриүң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге болган боттуг чедиишкиннерге даянгаш, ГДРниң чазаа 1953 чылда улустуң амыдырал деңнелин улам дүрген көдүрериниң калбак программазын кылган. Ам ол программа амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Ол программада болза, ажыл төлевирин болгаш пенсияны улгаттырары, аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарынга өртектер чиигелдезин, үндүрүглер чиигелдезин, адактың сөөлүнде үлетпүр барааннары-биле аъш-чем барааннарының дыка калбарыышкыны көрдүнгеи.

Эрткен чылдың ноябрь бирден эгелээш ГДР-ге ажыл төлевириниң үндүрүүнге бодунуң хемчээлиниң талазы-биле көстүп көрбээн чиигелдени боттандырган, оон-биле холбаштыр ажылчы чоннарның ажылтөлевири 450 миллион марка чедир өскен. Оон-биле кады пенсия тыпсыышкыны 200 миллион марка ниити түнүүг кылдыр бедээн.

Барыын Германияга чүгле 1950 чылдан 1952 чылга чедир чондан тыртар үндүрүгүнүң түнү 65 хуу улгаткан, ынчангаш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң үндүрүү ийи ажыг катап өскен.

Эрткен чылын үндүрүглерни чиигеткенинiң, ажыл төлевирин бедиткенинiң болгаш өртектер чиигелдезиниң түңнелинде Герман Демократтыг Республиканың ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының боттуг олча-ажыы 2,7 миллиард марка ажыг өскен. 1953 чылда республиканың чонунуң садыл алыр аргалыы 1950 чылдың деңнелинден 87 хуу бедээн. Ол-ла үениң дургузунда амыдыралга хереглээр чүүлдериниң үнези 30 ажыг хуу чиигээн. Бо чылын республиканың чонунуң айытынган өртектер чиигелдезинден алыр олча ажыы 3,5 миллиард марка болур, оон-биле карточка системазының артынчызын шуут узуткаан турар.

Герман Демократтыг Республикада чонга садып турар барааннарының саны чылдың-на көвүдеп турар. 1954—1955 чылдарда бараан саарылгазының дүрген өзүлдези айытынган.

Герман Демократтыг Республикада бараан саарылгазының өзүлдези:
(1950 чылды 100 хуу деп алырга).

1951 ч.	1952 ч.	1953 ч.	1954 ч. (план)	1955 ч.
124	135	165	177	185

Барыын Германияда чон чылдың-на улам-на эвээш аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын ап турар ужурга таваржып турары билдингир. Чижээ, 1952 чылда Барыын Германияга чонга дайын мурнунга бодаарга 16 хуу эвээш аъш-чем продуктулары онаажып турар, оон-биле кады ъът хереглели барык-ла 20 хуу, саржаг хереглели—25 хуу кызырылган.

ГДР-ниң улус ажыл-агыйын быжыглаарынга улуг ужур-дузаны Совет Эвилели болгаш демократтыг өске-даа чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажыга ойнап турар. Совет чазак ГДР-ниң дайын уржуктары-биле холбагдашкан сан-экономиктиг өрелерин чиигедир сорулгабиле 1954 чылдың январь 1-ден эгелээш ГДР-ниң дайын шүүделдерин төлээрин соксаткан болгаш машина тудуунуң, химияның, металлургияның болгаш өске-даа чүүлдерниң 33 бүдүрүлгелерин республиканың өнчүзүнге халаска шилчидип берген. а ол ышкаш ГДР-ге совет шериглерниң туруп турары-биле холбашкан оон чарыгдалдарын дыка кызырган.

Национал байырлалдың хүнүнде МАР-ның ажылчын ангызы, күш-ажылчы араттары, улусчу интеллигенциязы социализм тургузуушкунуңга чаа-чаа чедиишкиннер чедип ГДР-де чурттаганың болгаш культураның калбак тургузуушкунун боттандырып турары, үндүрүглерни үргүлчү чиигедип турары, хуу бүдүрүлгечилерге болгаш тараачыннарга чээлии бериишкинии улгаттырып турары элдептиг эвес.

Үлетпүриүң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге болган боттуг чедиишкиннерге даянгаш, ГДРниң чазаа 1953 чылда улустуң амыдырал деңнелин улам дүрген көдүрериниң калбак программазын кылган. Ам ол программа амыдыралда чедиишкинниг боттанып турар. Ол программада болза, ажыл төлевирин болгаш пенсияны улгаттырары, аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарынга өртектер чиигелдезин, үндүрүглер чиигелдезин, адактың сөөлүнде үлетпүр барааннары-биле аъш-чем барааннарының дыка калбарыышкыны көрдүнгеи.

Эрткен чылдың ноябрь бирден эгелээш ГДР-ге ажыл төлевириниң үндүрүүнге бодунуң хемчээлиниң талазы-биле көстүп көрбээн чиигелдени боттандырган, оон-биле холбаштыр ажылчы чоннарның ажылтөлевири 450 миллион марка чедир өскен. Оон-биле кады пенсия тыпсыышкыны 200 миллион марка ниити түнүүг кылдыр бедээн.

Барыын Германияга чүгле 1950 чылдан 1952 чылга чедир чондан тыртар үндүрүгүнүң түнү 65 хуу үлгаткан, ынчангаш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң үндүрүү ийи ажыг катап өскен.

Эрткен чылын үндүрүглерни чиигеткенинiң, ажыл төлевирин бедиткенинiң болгаш өртектер чиигелдезиниң түңнелинде Герман Демократтыг Республиканың ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының боттуг олча-ажыы 2,7 миллиард марка ажыг өскен. 1953 чылда республиканың чонунуң садыл алыр аргалыы 1950 чылдың деңнелинден 87 хуу бедээн. Ол-ла үениң дургузунда амыдыралга хереглээр чүүлдериниң үнези 30 ажыг хуу чиигээн. Бо чылын республиканың чонунуң айытынган өртектер чиигелдезинден алыр олча ажыы 3,5 миллиард марка болур, оон-биле карточка системазының артынчызын шуут узуткаан турар.

Герман Демократтыг Республикада чонга садып турар барааннарының саны чылдың-на көвүдеп турар. 1954—1955 чылдарда бараан саарылгазының дүрген өзүлдези айытынган.

Герман Демократтыг Республикада бараан саарылгазының өзүлдези:
(1950 чылды 100 хуу деп алырга).

1951 ч.	1952 ч.	1953 ч.	1954 ч. (план)	1955 ч.
124	135	165	177	185

Барыын Германияда чон чылдың-на улам-на эвээш аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын ап турар ужурга таваржып турары билдингир. Чижээ, 1952 чылда Барыын Германияга чонга дайын мурнунга бодаарга 16 хуу эвээш аъш-чем продуктулары онаажып турар, оон-биле кады ъът хереглели барык-ла 20 хуу, саржаг хереглели—25 хуу кызырылган.

ГДР-ниң улус ажыл-агыйын быжыглаарынга улуг ужур-дузаны Совет Эвилели болгаш демократтыг өске-даа чурттар-биле экономиктиг кады ажылдажыга ойнап турар. Совет чазак ГДР-ниң дайын уржуктары-биле холбагдашкан сан-экономиктиг өрелерин чиигедир сорулгабиле 1954 чылдың январь 1-ден эгелээш ГДР-ниң дайын шүүделдерин төлээрин соксаткан болгаш машина тудуунуң, химияның, металлургияның болгаш өске-даа чүүлдерниң 33 бүдүрүлгелерин республиканың өнчүзүнге халаска шилчидип берген. а ол ышкаш ГДР-ге совет шериглерниң туруп турары-биле холбашкан оон чарыгдалдарын дыка кызырган.

Национал байырлалдың хүнүнде МАР-ның ажылчын ангызы, күш-ажылчы араттары, улусчу интеллигенциязы социализм тургузуушкунуңга чаа-чаа чедиишкиннер чедип

МООЛДУҢ УЛУС РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 33 ЧЫЛ ОЮ

УЛАН-БАТОР. Моол улус бодунуң национал байырлалы болур улус революциязының 33 чыл оюн байырлалдыы-биле демдеглеп эрттирген. Июль 10-да күрүненiң хөгжүм-шин театрынга улус революциязының 33 чыл оюнуң дугайында байырлыг хурад болган. Хуралга Моолдуң Арат тың Революстуг партиязының болгаш республиканың чазааның удуртукчулары, ССРЭ-ниң МАР-да элчини Писарев, КУР-нуң болгаш улус демократиязының чурттарының дипломаттыг төлөөлекчилерн олурушкан.

Улус революциязының 33 чыл оюнуң дугайында илеткелди МАРП ТКның бирги секретары Дамба кылган.

СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг бижикти байырлыг хуралдың киржикчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

УЛАН-БАТОР. Моол Арат Республиканың найыслалының байырлал шинчизи кире берген кудумчуларын болгаш шөлдерин хүнүң чырыткылончак херелдери шыва алы берген. Июль 11-де улус революциязының 33 чыл оюнга хамаарыштыр шериг парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы болган. Сухэ-Батор аттыг төп шөлге араттың революстуг армиязының шериглери чыскаалыпкан. Индирде партияның болгаш чазактың удуртукчулары үнүп келген турган. МАР-да даштыкы элчин черлериниң баштыңнары олуржуп турган.

Эртенгиниң 10 шак. МАРП ТК-ның секретары эш Дугурсурун чүве чугаалаан. Шериг парады эгелээн. Чадаг шериглер эрткен. Оон соонда мотомехомизастаан кезектер чыскаал-биле эрткен. Дээр шаар самолёттар ужуп турган.

Шөл ыржым-шимээн чок апарган. Ажылчы чоннарның чыскаалы эгелээн. Найыслалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң: Чойбалсан аттыг үлетпүр комбинадының Сталин аттыг ъът комбинадының, чаа дүрген хөгжүп турар даг рудазының үлетпүрүнүң ажылчыннары эртип турган. Ажылчы чоннар МАР-ның, ССРЭниң болгаш улус демократиязының чурттарының партияларының болгаш чазактарының удуртукчуларының портреттерин тудуп алган чоруп турганнар. Шөлде көдээ ажыл-агыйның эң чаа техниказы, ол дээрге Совет Эвилелиниң белээ тракторлар, боду чоруур комбайннар, сиген ажаар болгаш өске-даа агрегаттар, оларның-биле республиканың күрүне ажыл-агыйлары болгаш сиген кезер станциялары чепсеглетиниген.

Национал байырлалдың хүнүнде МАР-ның ажылчын ангызы, күш-ажылчы араттары, улусчу интеллигенциязы социализм тургузуушкунуңга чаа-чаа чедиишкиннер чедип алыр дээш чүткүлдүг тура соруун көргүскен.

15 шакта Наадымның деягем шөлүнге улустуң байырлалының ажыдыышкыны болган. Муң-муң ажылчы чоннар чыылган. Улустуң үш хүн үргүлчүлээр байырлалы эгелээн.

Улус эрге-чагыргазының 33 чылдарының дургузунда моол улустуң экономика болгаш культура талазыбиле чедиишкиннерин көргүзүп турар делгелгелер ажыттынган. МАРның ССРЭ болгаш улус демократиязының чурттары-биле бузулбас найыралының дугайын көргүскен павильоннарда көрүкчүлер онза хөй болуп турар.

Июль 11-ниң кежээзинде МАР-ның премьер-министри Цеденбал улус революциязының 33 чыл болган оюн таварыштыр улуг хүлээп алышкын кылган болгаш ол чаагай найыралдыг байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

ФРАНЦИЯЖЕ АМЕРИК ЫИЫШКЫН

Американың чагырыкчы бөлүктери Барыын Германияга гитлержи хевирниң чепсектиг күштерин катап төрүтүндүрерин көрүп турары билдингир «европаның камгалал нинтылежилгезининң» дугайында керээ ни күштүг болдуруп бадылаарынче Францияны ам ини ажыг чыл албадап келди. Францияже америк ыйышкын ыланглыя АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр биле Англияның премьер-министри Черчилльдиң аразында чоокта чаа болган чугаалажышкынналрның соонда онза күштелген, олар париж керээзин эң дүрген күштүг болдуруп бадылаарын Франциядан негээннер.

«Бистер ол соруланы (тодаргайлааргa. Барыын Германияны катап чепсеглээрии — Н. З-) чедип алыр дээш долу шинтпирлиг бис, бонн болгаш париж керээлери дээре орук болуп турар дээрзинге бүзүреп турар бис» деп Вашингтон чугаалажышкыннарының киржикчилери боттарының угуулгазынга медеглээннер. Эйзенхауэрниң болгаш Черчилльдиң вашингтон угуулгазы дайын белеткелин болгаш Франциже ыйышкынны күштелдиреринің медээзи кылдыр хүлээп алдынган.

Америк чагырыкчы бөлүктер болгаш оларның реаксыныг парлалгазы бир эвес «европа армиязының» дугайында керээни Франция күштүг болдуруп бадылавас болза, АКШ француз туруштy барымдаалавайн Барыын Германияны катап чепсеглээринче кириптер деп француз хөйнинтини янзы-бүрү арга-биле коргударын оралдажып турар. Каш хүнер мурнунда Парижте америк элчиң Дилло англи-америк парлалганың ассоциациязының эртенги шайдалгазынга кылган чүгаазынга Франциянның бөгүн харыылаза чогуур кол айтырыы болза: Барыын Германия «европаның камгалал нинтылежилгезининң» иштинге чепсеглетинген турар бе азы «хамаарышпас герман армия» база дагын тургустунган турар бе? деп коргуда медээлеп турган. Франциянның туружунга таарзыныксынмайн турар АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери ооң биле кады Францияны улуг күрүнелерниң санындан казыыр деп коргудуп турарын «Юнайтед стейтс Ньюс энд уорлд рипорт» журнал бижээн. Францияны боданырарының ындыг каржы аргаларынче вашингтон дипломатия эки эвес амыдыралдан барып турар. Боттарының эргезинге барыын герман солдаттарның он-он дивизияларын алыр дээр америк генералдарның планнары уламна улуг удурланышкынга таваржып турар. Барыын Европаның улустары, бирги эзлчегде француз улус герман милитаризмниң болгаш адаан негекчи ёзунуң катап төрүтүнүшкүнүн күзевейн турарлар, олар АКШ-тың Европада агрессчи бодалдарын үзе шаварынга долу шинтпирлиглер. «Рур концерниерниң болгаш оларның америк эзлерининң бодал-сагыжын илередип турар «Индустри курир» деп барыын герман солун Франция болза, амгы үеде бүгү барыын талакы политикага моондак болуп келген болгаш болуп-даа турар» деп хомудап турар.

Францияга америк ыйышкынның тодаргай илерээшкиннериниң бирээзи болза, боннчу канцлер Аденауэрниң чугаазы болган. Эйзенхауэрниң болгаш Черчилльдиң угуулгазы чарлатынган соон дарый барыын герман адаан негекчилерниң баштыны радио дамчыштыр чугаазынга «европаның камгалал нинтылежилгезининң» дугайында керээни доп-дораан күштүг болдуруп бадылаарын Францидан шуут негеп. бир эвес ынчанмас болза, Барыын Германияга «национал армияны» доп-дораан тургузар апаар деп коргудуп турган. «Европаның камгалал нинтылежилгезинден» Франция ойталап каапса, ынчан бис немец национал армияны тургузардан өске чүү-даа кылбас бис» деп Аденауэр медеглээн. Франциже ыйышкынның база бир каржы илерээшкини болза, герман айтырыг талазы-биле Лондонда амгы англи-америк чугаалажышкынар болган. Француз төлээлекчилерни ол чугаалажышкыннарга чалаваан. Ынчаарга Рейтер агентилелиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, чугаалажышкыннарның чүүлү болза, «европаның камгалал нинтылежилгезининң» планнары үзүлген таварылгада Барыын Германияны чепсеглээрин хандырар аргаларны көөрү болуп турар.

Ынчаарга АКШ-тың конгрези «европа армиязын» тургузар дугайында керээни Франция күштүг болдуруп бадылаваан шагда анаа америк шериг дузалдамчызын соксадырының дугайында айтырыгны көдүрүп үндүрген. Ол бүгү хемчеглер чаңгыс сорулгаларны салып турары мырынай илдең: Францияны АКШ-тың албадалынга бүрүн чагыртыр, ону америк агрессчи политиканың чепсээ кылыр. Ооң-биле кады Францияны америк монополистиг капиталга чагыртырының политиказы француз улуска аар үнелиг болуру билдингир. Ол политика чурттуң экономиказын баксырадып. милитаризациины, күштелдирип турар. Амгы үеде Францияның үлетпүр бүдүрүлгези ооң бүдүрүлге күчүзүнүң чүгле 70 хуузу болуп турар. Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалы күн тудум баксырап олурар. 1951 чылдың сентябрьдан эгелээш 1954 чылдың июньга чедир амыдыралдың үнези 20 ажыг хуу бедээн. Чуртта 600 муң ажыл чоктар санатынып турар.

Франциянның эрге-ажыктары оортан бот-тускайлаң даштыкы политиканы негеп турар. АКШ-тың чимэнишкиннери француздарның ортузунда ханы чиктигзинишкинни болгаш удурланышкынны хайныктырган. «Вашингтонның болгаш Боннуң медеглелдериниң хөөнү Франция Европаның камгалал нинтылежилгезининң планнарын чүүлдүг деп көөрүнден ойталаан таварылгада герман каттыжышкынарны тургузарын белеткээр дугайында чугаа нептереп турда, черле тааржыр аргажок болуп турар» деп Парижтиң «Монд» солун бижип турар.

Бак көрүүшкүнүүң болгаш кордудуушкуннуң америк политиказы бүгү француз улустуң болгаш Францияның эң-не янзы-бүрү хөй нинти болгаш политиктиг бөлүктериниң талазындан ойтур шавышкынга таваржып турар. Француз патриоттарда национал чоргаарланышкынның медерели өзүп болгаш оларның чурту чүгле америк ыйышкынга удур эвес, харын Барыын Европага АКШ-тың агрессчи бөлүктериниң сорулгаларын бот-тандырар чоруктy болдурбас бүгү арга-мергежилдиг деп билиишкин оларда улам-на сиңнигип турар. Сөөлгү үениң дургузунда Франциядa америк ыйышкынга удурлаышкынның өзүлдезининң дугайын керечилеп турар элээн хөй чүүлдер болгулаан. Францияның национал хуралының даштыкы херектер комиссиязы «европаның камгалал нинтилежилгезининң» дугайында илеткелинге «Францияны албадаар дээш дашкаартан бичии-даа ыйышкынга парламент эптежип шыдавас» деп чүвени онзалап демдеглээн. «Европаның камгалал нинтилежилгезин» тургузар дугайында керээни күштүг болдурup бадылаарынга июнь 7-де удурланган национал хуралдың хоойлужудулга болгаш юстиция айтырыгларының талазы-биле комиссиязы америк ыйышкынны херек кырында база буруу шапкан. Ооң соон дарый национал хуралдың даштыкы херектер комиссиязының хуралынга даштыкы херектерниң статс-секретары Герэн де Бомон медеглел кылгаш. герман айтырыг талазы-биле Лондонда англи-америк чугаалажышкынарны херек кырында буруу шаап, ол айтырыгны шинтпирлээри Францияның киржилгези чокка болдунар аргажок деп чүвени онзалап демдеглээн. Ооң-биле кады ол Боннга барып чугаалажышкыннар кылыры-биле баар деп турарын «үш чок болдуруп турарын дыннадып, Барыын Германияга «национал герман армияны» тургузар дугайында Аденауэрниң чоокта чаагы коргудуушкуну ооң олче баар деп турарын «барымдаа чок» кылып турар дээн. Францияның национал хамаарышпас чоруунга хамаарыштыр америк кыжаныышкыннарга удур Францияның демисели хосталгага ынакшылдыг бүгү улустарның талазындан деткимчени ап турар.

Француз улус болгаш ооң бүгү патриотчу күштери «күштүң туружундан» америк политиканы шыңгыызы-биле буруу шаап турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ТАЙБЫҢ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ЧАА ХЕРЕЧИЛЕЛИ

Атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электростанциязын ССРЭ-де ажыглалга киргеи дугайында Совет чазактың дыннадыын даштыкы реакыылыг парлалга, ылаңгыя америк монополиялар ооң ужур-дузазын бичеледир, оон туржук ыыттавас дээш кайы хире-даа ораддашса ол төөгүлүг болуушкун дугайында шын делегейниң хөй-нинтизинге шуут билдингир апарган. Кижи генийиниң кайгамчык улуг чедишкиниериниң бирээзи—атомнуг энергияны Хиросима болгаш Нагасаки деп тайбың япон хоорайларже атомнуг бомбаларны октаан Американың Каттышкан Штаттары бир-ле дугаарында ажыглааны билдингир болгай. Ооң соонда АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери атомнуг бомба-биле совет кижилерни болгаш улус демократиязының чурттарының улустарын коргударын каш удаа оралдашкан. Атомнуг коргудуушкун, атомнуг чепсек дээр чүзүн-баазын чугаалар АКШ-тың даштыкы политика хемчеглериниң практиказында быжыы-биле киргеи. Делегейниң хөй-нинтизининң Каттышкан Штаттарның даштыкы политиказын «атомнуг дипломатия» деп адааны бүрүн барымдаалыг.

Ынчалза-даа, «атомнуг дипломатия» шуут буурап дүшкен. Удатпаанда АКШ атомнуг чепсектиң монополистери болбайн баргаи. Ындыг чепсекти совет эртемденнер база тургускан.

Совет Эвилели атомнуг чепсекти тудуп тура-ла ону чугаажок хоруудаарының эргежок чугулазын хөй удаа айтып келген болгаш ол хоруудаашкынны сагыырынга делегейниң шыңгыы хыналдазын бодунуң чедип алыр бодалдыының дугайын меделээн. Ооң-биле кады өлүм таварыштырар атомнуг болгаш водородтуг чепсектерден кижи төрелгеттенни камгалаар дугайында сагыш салыышкынын илередип турар Совет Эвилели атомнуг энергияны тайбың хереглелдерге, бүгү улустарның чаагай байдалдарын көдүрерине ажыглаарынче угланган инициативаны соксаал чокка үндүрүп келген. ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң сессиязынга эш Г. М. Маленков «Совет эртемденнерниң улут ачы-хавыяазы чүл дээрге, атомнуг энергияны бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруун камгалаарының эрге-ажыктарынга-даа. үлетпүрнүң тайбың сорулгаларынга-даа улам-на өзүүшкүннүг ажыглап турары болур» деп медеглээн.

Атомнуг энергияга делегейде баштайгы электростанцияны ССРЭ-де ажыглалда киргеннн даштыкының бүгү демократтыг парлалгазы Совет Эвилелиниң тайбың күзел шүтүүлдериниң чаа илерээшкиниң болгаш делегейде эң мурнакчы эртем болур совет эртемниң чайынанчак тиилелгези кылдыр көрүп турар. «Төөгү болза, атомнуг бомбаның төрээн чурту империалистиг Америка, а атомнуг чыыктыр төрээн чурту Совет Эвилели болур деп чүвени чөптүү-биле бижиир деп Болгарияның «Отечествен фронт» солун медеглеп турар. Совет Эвилелинде атомнуг электростанцияның тургустунганы кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа эгени ажыдып турар деп Австралияның «Эстеррейхише фольксштиме» солун демдеглээн.

Атлантика океанның ындыы талазында эрге-чагыргада туруп турар кижилер совет эртемниң болгаш техниканың чаа чедишкинин өскээр көргеннер. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери болгаш оларның парлалгазы совет эртемденнерниң тиилелгезин хажыдыышкынның хевирге көргүзерин оралдажып турарлар. «Нью Йорк таймс» атомнуг энергия талазы-биле ССРЭ-ниң чедишкиннерин американнарны коргударынга болгаш шериг калчаараашкынын үрдүндүрерине ажыглаарын ыят чокка оралдажып турар.

Ынчалза-даа АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң шугуму барыын талакы чурттарда үвени чөптүү көрүп бодаар кижилериң деткимчезин албайн турар. Англи болгаш француз парлалга тайбың сорулгаларга атомнуг энергияны ажыглаар талазы-биле совет эртемниң тиилелгелиг чедишкинин миннип турар. «Совет Эвилели тайбың сорулгаларга атомнуг энергияны ажыглаарының талазы-биле өске күрүнелерни ийи чыл ажып турар» деп Францияның «Пари-Пресс-Энтрансижан» солун бижээн.

Атомнуг энергияга баштайгы үлетпүр электростанциязын Совет Эвилелинде ажыглалга киргенн—улустар аразынга тайбынны быжыглаар талазы-биле бодунуң политиказын боттандырарынга Совет чазактың кайы хире чайгылыш чок шынныын көргүзүп турар улустар аразынга эң чугула улуг болуушкун болуп турар.

Н. ЗАХАРОВ.

Болгарияның хөй-нинтизи А. П. Чеховтуң тураскаалын демдеглеп турар

СОФИЯ. Болгарияның телеграф агентилели Болгарияның эртемнер академиязынга орустуң улуг чогаалчызы А. П. Чеховтуң мөчээнинден бээр 50 чыл оюнга холбаштыр сессия болуп эрткен.

Сессиянга хөй-нинтининң шылгарангай ажылдакчылары, культураның ажылдакчылары, эртемниң ажылдакчылары, чогаалчылар, студентилерниң болгаш Софияның ажылчы чоннарының төлээлекчилери киришкен.

А. П. Чеховтуң амыдыралыпыл болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дугайында илеткелдя болгар литература институдунуң директору академик Людмил Стоянов кылган.

Болгарияга Чеховтуң шинлерининң көрүүшкүнүүнүң дугайын күрүненин дээди театр школазының профессору Стефан Каракостов чугаалаган. Чеховтуң драматургиязының болгар театрының реализм оруунга хөгжүп сайзыраарынга чугула ужур-дузалыг болганын ол демдеглээн.

(СЭТА).

Албанияның хосталганының он чыл оюнга алдар кылдыр

ТИРАНА. Албанияның хосталганындан бээр он чыл оюнга хөй-хөй мурнакчы бүдүрүлгелерниң коллективтери чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелер-биле ужурашпышаан, чылдың бирги чартыының бүдүрүлге планнарын күүсеткенининң болгаш ажыр күүсеткенининң дугайын дыннадып турар.

Патостуң фтижилери болгаш Сталин хоорай нефть болбаазырадып ажылдаар бүдүрүлгелерниң ажылчыннары июнь 27-де-ле чартык чылдың планын күүсеткен. Тиранада дүк-аргылда фабриказы пландан дашкаар 20585 метр дүктен кылган пөстү дужааганнар. Тиранада Мисто Ма ме аттыг ыяш кылыглар фабриказының ажылчы коллективи алды ай планын 9 хуу ажыр күүсеткен. Чартык чыл планнарының күүсеткенининң дугайында республиканың өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелери дыннаткан.

Баштайгы алдынган медээ ёзугаар алырга чес-хола рудазын казып тывары, битумнуң, цемент бүдүрери, дүктен аргаан пес бүдүрери ажыр күүсетинген.

(СЭТА).

Совет шериг корабильдерининң Финляндияда барганы

ХЕЛЬСИНКИ. Июль 10-да Хельсинкиниң портунга «Орджоникидзе» крейсер базан контр-адмирал Г. С. Аташвилиниң тугунуң ады-биле ийи эсминчи составтыг советтиң шериг корабльдери тускай бараалгаашкыныбиле чеде бергеннер.

Далайга совет корабльдерни «Компасси» деп фин лоцман корабль уткаан. Флагман корабль болур «Орджоникидзе» крейсер Хармая ортулукту эртпишаан, нацияларның салюдун берген. Совет Эвилелиниң болгаш Францияның күрүне гимннери чаңгыланып үнген. Харыы кылдыр Кустаанмекк ортулуктуң эрик батарейлериниң даштаашкыны диңмиреп үнген.

Хельсинки порт. Эртен дан бажы турза-даа совет корабльдерниң доктааган черинге чечектерлиг дыка хөй кижи чыылган. Финляндия республиканың наиыслаашкыл чүрттактыларының совет корабльдерниң келгенин изин-биле уткааннар. Олар ол бараалгаашкынны «Найыралдың бараалгаашкыны» деп адааннар.

Совет корабльдерниң келгени-биле холбаштыр «Тээжансан саномат» солунуң бижип турары болза, бо бараалгаашкын үзүктеп чок быжыгып турар найыралдың ылчырбезинге чаа дээрбек болур. Совет Эвилелиниң флодунга болгаш армиязында агрессчи планнар чок, Совет Эвилелиниң бүгү политиказы тайбынны камгалаарынче база дең эргеге болгаш бот-боттарын хүндүлежириниң үндезининге бүгү улустарның найыралдыг харылзаалларын тургузарынче угланганын билир бис. Ам бистиң чуртувуста бараалгаашкын-биле келген советтиң шериг корабльдериниң отряды найыралдың болгаш тайбынның медээзин экелген. Советтиң шериг корабльдеринге, ооң командирлеринге болгаш экипажтарынга бүгү чүректи ханызындан бараар чедирип тур бис деп солун демдеглеп турар.

(СЭТА).

„Совет Эвилели атомнуг энергияның улуг үезинге өгени салган"

БЕРЛИН. Совет Эвилелинде атомнуг энергияга ажылдап турар бирги электростанцияны ажыглалга киргенининң дугайында Герман Демократтыг Республиканың эртемденнериниң чугааларын дешилгелиг немец парлалга парлап үндүрүп турар. «Ди Вирттафт» солун дузалал физиктиг химияның институдунуң директору профессор Роберт Хавеманның медеглелин парлаан, ында атомнуг энергияда ажылдап турар делегейде бирги электростанцияны Совет Эвилелинде ажыглалга киргени болза, атомнуг энергияның чаа улуг үезинге эгени салган төөгүлүг ажык-дузалыг болуушкун болур деп ол чугаалаан. Ындыг электростанцияны тургусканы болза, эртемтехниктиг ажылдың түннели болур, ооң түннелинде Совет Эвилели АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның мурнунга артык күштү чедип алган.

Совет эртемденнерниң ажылы нинти чаагай байдалды белиндеринге бараан болуп турар болгаш кижи төрелгеттенниң культуразын база кижи төрелгеттенниң амыдыралын чок кылыр соруланы канчап-даа сүрбейн турар ындыг факт канчаардаа аажок ужур-дузалыг болур деп Хавеман үргүлчүлеп бижээн. Аиаа удурланыштыр америк эртемденнерни чигзинер чорук улам-на хилиичектеп турар. Оларның шинчилел ажылының түннелдери амыдыралды болгаш культураны чок кылырынче утланганын олар коргуп-сүртээшкин-биле көрүп турарлар.

Бирги атомнуг электростанцияны Совет Эвилелиниң тургусканы бөгүн безин атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга калбак хемчээлдиг ажыглап болурун бүгү улуска көргүскен деп профессор Хавеман бодунуң чүүлүнүң төнчүзүнге бижээн.

(СЭТА).

Мендес-Франстың Женевада барганы

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай кор.). Июль 10-да Францияның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы ген. болгаш даштыкы херектер министри Мендес-Франс Женевада чеде бергеи.

Харыысалгалыг редакторнуң орлакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

Ниитининң чеиненилге бүдүрүлгелеринге болгаш уругларның, эмнелгенниң база кадыкшыл албан черлериниң аъш-чем каттыышкынынга аъш-чем белеткээр талазы-биле

САНИТАР ЧУРУМНАРЫ

(ССРЭ-ниң Кадык-камгалал министерствозунуң халдаавырлыг аарыгларга удур санитар Кол эргелели 1954 чылдың апрель 15-тиг бадылаан).

1. Складка болгаш бүдүрүлгеге кирип турар бүгү чем продуктуларны кладовщик азы повар шыңгыы хынап көрген турар ужурлуг; шынары сезигленчиг продукту илеретинген таварылгада ону соксадыр болгаш ол объектини хандырып турар бүдүрүлгениң (элбан черииниң) удуртукчузунга база медицина ажылдакчызынга доп-дораан дыннадыры чугула.

2. Хүлээп алырын хоруудаар чүүлдер болза: таңма баспаан эът, иштин чара кеспээн, дүгүи чулбаан суг кужу, кас, өдүрек чуургалары, а ол ышкаш частырынга чоокшулаан инкубаториуң куш чуургалары.

3. Дүрген үреличел бүгү аъш-чем продуктуларын (эът, балык болгаш олардан чартык фабрикаттар, бышкан колбаса, сүт продуктулары, крем кылыглар болгаш оон-даа өскелер) **соок черге кадагалатынган турар херек.** Чиг продуктуларны болгаш белен кылыгларны **аңгы-аңгы кадагалаары** чугула.

4. Аъш-чем белеткээрнинге чугула чүүлдер болза:

а) чиг болгаш белен продуктуларны тускай аңгылатынган янзы-бүрү столдарга болгаш калбак ыяштарга, а оон аңгыда улуг объектилер болза, аңгы-аңгы тускай оран бажыңнарга сайзырадып кылгаш үндүрер. Аъш-чем продуктуларын кылып белеткээр аңгылатынган ыяштар мындыг (марка демдектерлиг) болур: ЧЭ (чиг эът), ЧБ (чиг балык), ЧН (чиг нсгаалар), ББ (бышкан балык). БН (бышкан ногаалар); марка демдек-биле тааржып дүүшпес ындыг ыяштарны ажыглаарын шыңгыы хоруудаар!

б) продуктуларны бичеледип үүрмектээринге ийиден эвээш эвес эът тырттар машиналарлыг болур: бирээзи **чиг,** эът балык, картофель болгаш өске-даа продуктуларга, ооң бирээзи—**бышкан** эът, балык, картофель болгаш өске-даа продуктуларта.

в) чартык фабрикаттарны оларны белеткээрининң хемчээли-биле доп-дораан кончуг улуг изиг күштүг отка (хайындыр, бусталдыр быжыр) болбаазырадып кылыр. Мооң адаанда айыткан шаг-үениң дургузунда температуразы 6 градустан ашпас **чүгле соок черге** (соок камерага, соодулга шкафынга, доштут чер бажыңга) **кадагалаарын** чөпшээрээр:

Эът фарш—6 шактан хөй эвес;

чиг эът болгаш балык котлеталар—12 шактан ажыг эвес;

бичии кезиктеп кескен эът—12 шактан хөй эвес үеиин дургузунда кадагалалга тургустунар;

г) бышкан эъттен (гуляштан, эъттиг блинчиктен, оон-даа өскелерден) ийи дугаар блюдаларны белеткээрде азы бир дугаар блюда-биле бышкан эът бээрде бичеледип үүрмектеп азы кезектеп кескен **эъттн 15 минутадан эвээш эвес үеде** (кара мүн, чеминг хоюг чүүл-биле кады хайындырып быжырып тургаш) ыяавыла **ийи катап** хынамчалыг сайзырадып кылыр;

д) запеканкалар, паштеттер, омлеттер белеткеп кылырда оларны (продуктуиуң температуразы + 90 градустан куду эвес турда) изиг духовкалыг шкафка быжырып алыр;

е) эътти хайындырганының болгаш бичеледир үүрмектээининг сөөлүнде соок куйга чемни белеткээрде кара мүнүү үүрмек эът-биле кады **45 минутадан эвээш эвес үеде база катап хайындырар** болгаш температуразы +6 градус турда доп-дораан соодар;

Тайылбыр: **чайгы үеде** (май—сентябрь) **соок куйга чемни болгаш** паштетти белеткээрин хоруудаар.

ж) бирги, ийиги блюдаларны бээр үезинге чедир изиг плитага азы 2—3 шактан ажыг эвес тургузар; **чаа белеткетинген чемни эрткен хүнүүң чем артыы-биле, а ол ышкаш ол-ла хүнде эң-не эрте белеткээн чем-биле холуп болбас;**

з) белеткээн чеминг артышкыннары эргежок бар апарган таварылгада сөөлгүзүн блюдаларны белеткээн үезинден бээр дораан-на 3 шактан эрттирбейн соодар болгаш **температуразы 8 градустан өрү эвес соок черге 12 шактан ажыг эвес кадагалаар;** арткан **чемни үлеп бээрининг мурнунда повар хынап, амзап көөр болгаш база катап хынамчалыг хайындырган азы бышырган турары чугула.** База катап хайындырып белеткээн чемни бир шак хуусаадан эрттирбейн ажыглаан турар ужурлуг.

5. Чиг болгаш пастеризастаан сүттү хайындырары чугула. **Ажыг сүттү азы «боду квасталган» простоквашаны чем кылдыр хереглээрин хоруудаар; мындыг сүттү чүгле блюдалар белеткээрииге,** (оладьялар, блиналар, далган ажынды болгаш өске-даа чемнер) **бышырып кылырынга ажыглаи болур.** Ажындылыг сүт культураларын ажыглавышаан, чүгле хайындырган сүттен простокваша белеткээрин чөпшээрээр.

6. Бо айыткан чурумнарны үрээн повар, склад эргелекчизи болгаш бүдүрүлгениң (албан черииниң) удуртукчузу турар болза, **сагылга чурумнуң, администрацииның болгаш кеземченин харылсалгазын** хүлээдир.

7. Бо чурумнарны **аъш-чем объектизининг ажылдакчы бүрүзү** ыяавыла билип алган турар ужурлуг; бо чурумнарны ажылдакчыларынга таныштырар дугайында бүдүрүлгениң (албан черииниң) удуртукчузу харылсалгалыг болур.

Бо чурумнарның талазы-биле парлатынган чүүлдү хөй-нинтининг чемненилгезининг бүдүрүлге (албан чер) бүрүзүнүң көскү черинге шилдиг самбырага аскан турар ужурлуг.

Областың санитар чырдыыгының бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫН АЛГЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудуучузу, бажын № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлакчызының, партийнең ажылырал, культура болгаш акыдырал кадагалаларының—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш болю ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа кадагалаларының, бухгалтериянның 4—98, ниитини информация кадагалаларының—3—65.

ТС—01933

Культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылдан үдезилеткеген

1954 ИЮЛЬ 15 ЧЕТВЕРГ

№ 141 (3078)

ӨРТЭӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Сибирьниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы (1 арын).

АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ. — А. Ревякин. — Улуг орус чогаалчы (2 арын). А. Чехов. — Хамелеон (2 арын). М. Туровский. — Ялтада литературжу тураскаал (3 арын).

М. Кенен-Лопсан. — Солун ужуражыышкын (3 арын).

Ч. Дажываа. — Чыргаланды көдээ Советтиң организас-массалыг ажылы (3 арын).

С. Ховчук. — Колхоз тудуун тодаргай удуртур (3 арын).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА. Кытаттың улустарының өг-бүлезинде Тибет бөгүн (4 арын). МАР-ның Улустуң Улуг хуралының сессиязы (4 арын). Октябрь 17—ГДР-ниң улустуң палатазынга соңгулдалар хүнү (4 арын).

КНО-га Кытат Улус Республиканың хоойлу ёзугаар эргезин катап тургузар (4 арын).

Гватемалада болуушкуннар дугайында АҚШ-тың Коммунистиг партиязының национал комитединиң медеглели (4 арын).

МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИН БҮГҮ-ЛЕ ЧЕРЛЕРГЕ КАЛБАРТЫР

Партия Төп Комитединиң июнь Пленуму мал чемнериниң белеткелиниң планын күүседир болгаш сиген ажаап алышкынын тараа кезилдези эгелээриниң бетинде доозарын чедип алырын бүгү партия организацияларындан негээн. Пленумнуң айыткан делгерен-гей программазын колхозтар, совхозтар боттарынаар болза, мал ажыдынга чем суурну дыка быжыдып, оон-биле көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бо эң чугула адырынга чаа чедишкинчерниң үндезинин салганы ол болур.

Ам бистиң областың колхозтары болгаш совхозтары Пленумнуң доктаалын боттандырбышаан, көдээ ажыл-агый ажылдарының бир харысалгалыг үезинче—сиген белеткелинче болгаш силос салыышкынынче кирген. Бо чылын малды четчир санныг чемнер-биле хандырар бүгү эргежок чугула түүлдер бисте бар. Июньнуң элбек чаъстарының хараазы-биле кайы-даа черлерде терең оът-сиген өзүп үнген. МТС-терде болгаш колхозтарда машина техниканың саны өскен. Оларны чедишкинниг ажыглап шыдаар четчир санныг дуржулгалыг кадрлар бар.

Бо чылын сиген кезилдезин Каа-Хем, Таңды районнар өске районнарны мурнап эгелээн болгаш сиген ажаап алышкынының машиналарын база өске-даа күштерни багай эвес мобилизастап турар. Июль 10-га чедир сиген кезилдезиниң планын Каа-Хем 29,2 хуу, Таңды 21,3 хуу күүседип, силос салыышкынын өске районнардан база дээре чорудуп турар.

Ындыг болза-даа, мал чемнериниң белеткели областа ниитизи-биле кончуг хожудаашкыныг чоруп турар. Ылаңгыя Тес-Хем, Тожу, Өвүр, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнар мал чемнериниң белеткелинче чаа кирип, МТС-терде болгаш колхозтарда сиген ажаап алышкынының машиналарын, холдуң чепсек-херекселдерни база кижи күүнү четче мобилизаставайн турарлар. Ол районнарда чамдык ажыл-агыйлар бо чугула кампанияже белеткенип безин албаанын көргүзүп турарлар.

Бо районнарның партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, колхозтарның баштаар черлери чем суурнуң четпезинден чамдык черлерге мал ажылынга эвээш эвес когарал чедирген эрткен чылдың частырыгларын херекке албайн, мал чемнери белеткээриниң планын күүседириниң харысалгазын чедир бодавайн турарындан мындыг хожудаашкынны болдуруп турарлар.

Ам кол соруга болза, мал чемнериниң белеткелинде хожудаашкыныны доп-дораан узуткай, сиген белеткелиниң болгаш силос салыышкынының планын күүседиш, оон-биле мал ажылының улам ынайгы хөгжүлдезинге чогуур байдалдарны тургузар төлээде, колхозтарның, МТС-тернин, совхозтарның сиген кезер бүгү машиналарын ажылдадып киирер, холдуң чепсек-херекселин бүрүн ажыглаар, сиген кезилдезинге, силос салыышкынынга көдээнин ажылчыннарынын идепкейлиг киржиктезин хандырар, ажыллап кылырының нормаларын база мал чемнери белеткээриниң доктааткан графигин күүседирин болгаш ажыр күүседирин хандырар херек. Бо талазы-биле партия, совет организацияларның хүн бүрүнүң контролюн кошкадып болбас. Мал чемнериниң белеткелинге хоорайлардан болгаш суурлардан немелде кижи күжүн эвилелдээри база чугула.

Эң эки терең болгаш сүүзүнүг оът-сиген хол кадыры-биле кестинер черлерде хөй болуп турарын көре тура-ла чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының чүгле МТС-тернин техниказынга идеген олурар шын эвес практиказын дораан чайладыр. Холдуң чепсек-херекселиле сиген кезеринче колхозчуларнын болгаш совхозтарның ажылчыннарының массалыг үнүүшкүнүн организастаары чугула.

Колхоз, совхоз бүрүзүнге мал чемнерин силостаарының доктаатказ планын күүседирин хандырар хемчээлдиг силос салыр черлерниң чаа тудугларын болгаш эрги черлерниң септелгезин доп-дораан доозар, бо ажылга МТС-терде чер казар машиналарны болгаш өске-даа механизациянын чепсектерин ажыглаар хемчеглерни алыр.

Кезилде-биле сарааттаашкынның аразын ырадып, оът-сигенниң хоолузун кудуладыр чоруктуг болдурбас ужурлуг. Ам чамдык ажыл-агыйларның удуртукчуларының талазындан сиген ажаап алышкынының саадап турарын чаъс-боранга шамкап турар чүүл бар. Мал чемнерин агаар-бойдустуң кандыг-даа үелеринде ажаап ап болурун чамдык мурнакчы артельдериниң дуржулгазы көргүзүп, демги үстүнде чылдагаан тыртынар чоруктарга чогуур харынны берип турар. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Астафьев) өске чаъстаачал черлерниң колхозтарының үлегерин ап, кескен сигенниң өл-шыгы 35—38 хуу турдала бөлгеш, бир тоннага 5—6 килограмм киирерин бодап, хоюг дусту чашкаш сарааттап турар. Бо чорук шык сигенни баксыратпазынга дузалап, кыжын малга бээрингге хоолулуг болурун бедидип турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң бо үлегерин областың бүгү колхозтарынга, совхозтарынга неттередип ажыглаар херек. Оон ынай кескен сигеннерни ой-шаанда андырар, серилерге чадар, доора ыяштарга арта каар, долгап өзар дээн ышкаш хемчеглерни алыры чугула.

СЭКП райкомнары, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда партия организацияларының агитас-массалыг ажылын сиген белеткелинде, силос салыышкынында колхозчуларның, механизаторларның, совхозтар ажылчыннарының ортузунче мөөнүзээр ужурлуг. Ажылдың тус-тус участоктарынга агитаторларны быжыглаар, мал ажылын хөгжүдеринге быжыг чем суурну тургузарының улуг ужур-дузазын кижи бүрүзүнге таныштырар, социалистиг чарышты калбартыр, мурнакчыларның дуржулгазын неттередир, көргүзүг, хүндүлел самбыраларын үлегерлиг организастаар болгаш хана солуннарны, агитхуудустарны үргүлчү үндүрер херек. Ынчангаш мал чемнериниң белеткелинде ажыллап турар кижи бүрүзү ажыл нормазын хүн санында түгле күүседир эвес, харын ажыр күүседирин чедип алыр ужурлуг.

Сиген кезилдезин, тараан мал чеми культураларның ажаап алышкынын болгаш силос салыышкынын чедишкиннинг чорудары ниитизин мал ажылын хөгжүдеринин, эът, сүт, дүк продуктуларны көвүдедириниң херээнге бурунгаар улуг базым болур. Моон ужурунда мал чемнериниң планын күүседири дээш демисел көдээ ажыл-агыйда эң чугула хемчеглериниң бирээзи болур.

Сибирьниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы

Июль 10-да Новосибирск хоорайга Сибирьниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы ажыттынган. Чөвүлел хуралды РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш Пузанов А. М. ажыткан.

Часкы тарылганың түңнелдериниң, тарылганың чайгы ажаалдазының, дүжүт ажаалдазынга болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырарынга белеткелдиң дугайында илеткелдерни РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министри эш Лобанов П. П., РСФСР-ниң Совхозтар министри эш Юркин Т. А., ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунуң Россий Федерациязының талазы-биле төлээлекчизи эш Калашников В. Д. олар кылганнар.

Илеткелдерниң сөөлүнде соруг киргеи саналдар калбарган. Алтай крайның Егорьевскнй районунуң Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш Кондрашин бодунуң чугаазынга, көдээ ажыл-агый артелиниң партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга соруг киргеи колхозчулары болуп көрбээн көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар деп чугаалаан. Бо чылдың берге чазында колхоз тарылганы 12 ажыл хүннеринде доозкан. Ново-Егорьевский МТС-тиң колхозка ажылдап берип турар механизаторлары 1800 гектар кур болгаш куруккан черлерни ацдарган болгаш аңаа кызылтасты тараан. Бо чылын колхозтуң орулгазы 12 миллион рубль болур. Бүгү аргаларны санап көргеш, бис күрүнеге 1 миллиондан ажыг пуд эки шынарлыг кызылтасты дужаар деп турар бис деп эш Кондрашин чугаалаан. Дүжүт ажаалдазын үлегерлиг чорудар болгаш күрүнеге тараа дужаарының планын күүседир дээш социалистиг чарышка киреринче Сибирьниң бүгү колхозчуларын ол кыйгырган.

Красноярск крайның Хакасс МТС-зиниң комбайнёру эш Кандибор бодунуң ажылының дуржулгазын солушкан. 1953 чылда оон комбайн агрегады сезон иштинде 8 муң центнер тарааны бастырган болгаш 1530 килограмм кывар-чаар түүлдү камнап алган. Бедик бүдүрүкчүлүг чорукту күш-ажылдың шын организастыы хандырган. Комбайн 40—50 гектар тарааны ажаавышаан, дүнүн иштинде ажылдап турган. Ставропольдуң комбайнёрларының эгелээшкинин изин-биле деткип турар бис деп эш Кандибор чугаалаан. Комбайннарның бүдүрүкчүлүүн бедидерн дээш бүгү курлавырларны ажыглаар бис: дүн-хүн иштинде, шыңгыы график ёзугаар ажылдаар, дүн-хүнде 50—60 гектар тарааны ажаар бис.

Чаа черлерни шыңгээдип ап турарының дугайын Омск областың Орус-полянский партия райкомунуң секретары эш Скидских чугаалаан. Районда тарылга шөлдери эрткен чыл-биле денизээрге 46 муң гектарга калбарган. Районга канчаар-даа ажок улуг дуза көргүстүнген. Чаа МТС организастатынган. Күрүне ийи чүс хире илчирбелиг тракторларны болгаш өске-даа хөй-хөй көдээ ажыл-агый техниказын үндүрүп берген.

Кемерово областың «Эвилел» колхозунуң звено удуртукчузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Картавая бодунуң чугаазын картофельдиң бедик дүжүдүн өстүрери дээш демиселге тураскаатказ. Сөөлгү үеде картофельдиң ортумак дүжүдү бисте гектар черден 480 центнер болган, а чамдык участоктарга бир муң центнер четкеп деп ол чугаалаан. Картофельди дөрбелчинаяланчак арга-биле олуртурунуң дуржулгазының, колхозта ажыглап турар агротехниканың дугайын эш Картавая делгереңгей-биле чугаалаан.

Оон сөөлүнде Курган областың Шадринский районунуң «Ленинниң чагыглары» колхозунуң хову бригадазының ажылдакчызы, Сталинчы шанналдың лауреады эш Мальцев санал берген. Эрткен кандаашкынның чылда колхозчулар кызылтастың 2350 гектар чер бүрүзүнден-не ортумаа-биле 23 центнер дүжүттү ханчаар алганын ол чугаалаан.

«Ленинниң чагыглары» колхоз мурнакчы агротехниканы шыңгээдип турарының ачызында бедик дүжүттерни ап турар. Колхозта бир-ле дугаар күрүненің дуржулга станциязы тургустунган. Колхозчуларның идепкейлиг киржилгези-биле хөрзүнү ажылдап кылырының чаа системазы ажылдап кылынган, ол чорук чыл келген тудум-на база бойдустуң таарымчалыг эвес байдалдарында бедик дүжүттерни алыр аргаларын берип турар. Эш Мальцев комбайннарның хөрзүн ажылдап кылыр чепсек-херекселдерниң чогаадылгазын экижидерингге доктаагаан. Эш Мальцев чугаазының төнчүзүнге, Сибирьниң ховуларынга мурнакчы агротехниканы калбаа-биле шыңгээдиринче чөвүлел хуралдың киржикчилерин кыйгырган, ол чорук кандыг-даа климаттыг байдалдарда бедик болгаш быжыг дүжүттерни алырын хандырарын ол айыткан.

Иркутск областың Аларский районунуң «Гигант» көдээ ажыл-агый артелиниң даргазы эш Шуик артель ажыл-агыйының бүгү адырлары девискээр аайы-биле каттышкан болгаш чаңгыс аай удуртулгага чагырткан турзун дээш сибирь колхозтарынга комплексилиг бригадаларны тургузар саналды киирген.

Алтай крайның «Сталин оруу», колхозунуң даргазы эш Ткачева Сибирьниң областарының болгаш крайларының колхозтарының даргаларын гектар черден 120 пуд тарааны алыры, инек бүрүзүнден 2,5 муң литр сүттү саап алыры, 100 гектар черге чижеглеп алырга ийи центнер дүктү дужаары дээш социалистиг чарышче кыйгырган.

Алтайның тараалаң совхозунуң директору эш Фромов гектар чер бүрүзүнден 15 центнерден эвээш эвес тарааны күрүнеге дужаары дээш чарышты калбартыр саналды кылган.

Курган областың Петуховский тараалаң совхозунуң комбайнёру эш Гражданкин бодунуң саналынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерининң база техниканы эң эки эжыглаарының дугайында айтырыгны көдүрген. Дуржулгалыг комбайнёрлар ийи комбайнларга ажылдаарынче шилчирнин, а хостатынган чолаачыларны өске машиналарга книрерин ол кыйгырган.

Омск области «Сибиряк» деп чаа тараалаң совхозтуң директору эш Крутиков Сибирьниң чаагай кур черлери чуртка тарааның бүдүрүлгезин моон соңгаар бедидеринге кайы хире улут курлавырларны берип турарын демдеглээн. Чаа совхозтуң коллективи ам 19 муң гектар кур болган куруккан черлерни шыңгээдип алган болгаш ол шөлдүң үштүң бири хирезин кызылтас-биле тараан. Чаа черлерде, ылаңгыя кадыг кызылтас кончуг эки өзүп турар. Эш Крутиков бо чылдың кадыг кызылтазының дүжүдүн үрезин фондузунга артырар саналды киирген. Оон түңнелинде, дараазында чылда шыңгээтинер чаа кур черлерге тарылгага бедик шынарлыг үрезиннерниң курлавыры тургустунган тураар.

Новосибирск областың Сталин аттыг колхозунуң даргазы эш Карнков, СЭКП-ниң Красноярск крайда Ужур райкомунуң секретары эш Баландин, Кемерово областың Мичурин аттыг колхозунуң даргазы эш Бакдыков болгаш өскелер-даа база саналдарын бергеннер.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бир дугаар секретары эш Н. С. Хрущев киришкен.

Эш Н. С. Хрущев Омск областың болгаш Алтай крайның колхозтарынга, совхозтарынга, трактор бригадаларынга чораан болгаш чуртка тараа бүдүрүлгезин моон соңгаар улгаттырарының база кур болгаш куруккан черлерни шыңгээдип алырының дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң шиитпирлерин күүседип турарының чоруп турары-биле танышкан.

Хуралдың төнчүзүнде чөвүлел хуралдың киржикчилериниң чылыбиле ужурашканы эш Н. С. Хрущев улуг чугаа чугаалаан.

Чөвүлел хурал Сибирьниң бүгү эр, херээжен колхозчуларына, МТС-терниң, совхозтарның, белеткел органнарының ажылдакчыларына база көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге кыйгырыг хүлээп алган. (СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Чурукта: Делгелгениң „Сибирь" деп павильону.
Фото Н. Грановскийниң.

СЭТА-ның пресслакшезин.

Бөгүн улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганы

А. П. Чеховтун чогаалдары граммофонда бижитин ен

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң чогаалдарын театрларның, клубтарның сценаларында көргүзүп, киноларда үндүрүп, радиога дамчыдып, граммофонда чаңгыландырып турар.

А. П. Чеховтуң плёнкада бижитинген өлүм чок чогаадылгазы болза, Москвада үн бижиндилгезиниң Күрүне бажыңының алдын фондузу болур. Ийи он чыл мурнунда А. П. Чеховтуң «Каинтель» деп рассказыбиле баштайгы пластика үнген.

Чеховчу 30 ажыг рассказтарны, тус-тус көжегелерни болгаш бүдүн шиилерни граммофон-биле ам кандыг-даа бажынга дыңнап болур.

Граммпластинкаларның Апрель заводунда Москваның М. Горький аттыг Академиктиг уран-чечен театрының артистериниң күүсеткени Чеховтуң «Вишнялыг сад», «Ваня даай» база «Үш угбашкылар» деп шиилериниң бижиглели боттанган. Үш шак ажыг үе иштинде ойнаар күүсетинер ол шиилер үр ойнаар чүгле дөрт пластинкаларда бүдүрүп үндүртүнген.

Чеховтуң «Хирургия», «Шог-оол», «Аът фамилия», «Кара сагыштыг кижи», «Сапогтар», «Шоодай иштинде шингбей» болгаш өскеда сураглыг рассказтары бижитинген.

(СЭТА).

Тыванын ажылчы чоннары А. П. Чеховтуң мөчээнинден бээр 50 чылын демдеглеп турар

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтун чогаалдарын театрларында, клубтарда, көргүзүп, кинолар үндүрүп, радиога дамчыдып, граммофонда чаңгыландырып турар.

А. П. Чеховтуң плёнкада бижитинген өлүм чок чогаадылгазы болза, Москвада үн бижиндилгезиниң Күрүне бажыңының алдын фондузу болур. Ийи он чыл мурнунда А. П. Чеховтуң «Каинтель» деп рассказыбиле баштайгы пластика үнген.

Чеховчу 30 ажыг рассказтарны, тус-тус көжегелерни болгаш бүдүн шиилерни граммофон-биле ам кандыг-даа бажынга дыңнап болур.

Граммпластинкаларның Апрель заводунда Москваның М. Горький аттыг Академиктиг уран-чечен театрының артистериниң күүсеткени Чеховтуң «Вишнялыг сад», «Ваня даай» база «Үш угбашкылар» деп шиилериниң бижиглели боттанган. Үш шак ажыг үе иштинде ойнаар күүсетинер ол шиилер үр ойнаар чүгле дөрт пластинкаларда бүдүрүп үндүртүнген.

Чеховтуң «Хирургия», «Шог-оол», «Аът фамилия», «Кара сагыштыг кижи», «Сапогтар», «Шоодай иштинде шингбей» болгаш өскеда сураглыг рассказтары бижитинген.

(СЭТА).

Калининде медицина институду

Ленинградтың стоматолог институдун күрүненің медицина институду кылдыр эде чаарткан болгаш Калининниң хоорайже көжүргеи.

Чаа институтта эмнелгениң болгаш стоматологияның ийи факультеттерин тургузуп турар.

1954—1955 өөредилге чылында Калининниниң медицина институдунуң бирги курзунга 200 кижини хүлээп алыр.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге уткуштур

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге белеткелдер чурттуң хоорайларында болгаш суурларында чоруп турар. Сүүтга эштиринни, сугже халыырының болгаш өске-даа хөй үүлдериниң талазы-биле маргылдааларны эрттирип турар. ДОСААФ-тың организацияларының чүс-чүс бажыңгүннери хемелиг походтарны чорудуп турарлар.

Москваның Арнияга, ужар-чүүлге болгаш флодка дузалаарының экитура ниитилелиниң эге организацияларының спортсменнери ам келир байырлалды таварыштыр шериг корабльдериниң, хем болгаш спорт судноларының ийи муң хире модельдерин кылганнар.

Июль 11-де Совет Армиянын Төп бажыңының паркынга далай моделистериниң Москва хоорай маргылдаазы болган. Анда линкорларның, крейсерлериниң, миноносчуларның, суг адааның хемелериниң, торпеда катерлериниң, парустуг хемелериниң, транспорт болгаш пассажир судноларының чүс-чүс модельдерин делгээн.

Арнияга, ужар-чүүлге болгаш флотка дузалаарының экн-тура ниитилелиниң Москва хоорай комитеди ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге холбаштыр улуг фото-делгелгени белеткээн.

(СЭТА).

1904 АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ 1954

УЛУГ ОРУС ЧОГААЛЧЫ

Антон Павлович Чехов (1860—1904 чылдар) бодунуң чогаадылга ажылын 80 чылдарның реакциязының ханы үезинде эгелээн. Ол үеде карангы дүмбей чоруктуң калчаараашкыны-биле демиселге хосталгалыг шимчээшкинниң чаа күштери тыштып турган болгаш өзүп турган. «Шак-ла ол үеде орустуң революсчу угаан-бодалы социал-демократтыг үзел бодалдың үндезинин тургузуп, улам-на күштүг ажылдап турган» —деп В. И. Ленин бижээн.

Чехов хосталгалыг шимчээшкинниң саңылдары-биле нинтилелдиң пассивтиг чоруундан, либерализмден адырлып, демократизмниң, улустуң эрге-ажыктарынга медерелдиг бараан болур чоруктуң чагай идеалдарынче сиңирип кирген. 1886 чылдың үезинде Чеховтуң чогаадылга ажылынга өскерлиишкин болуп, ооң чогаалдары нинтилел талазы-биле шупту демократтыг болгаш өзүп турган. Ооң чогаалдарының кижи болур хүлээлгезин ол кончуг эки билип турган. «Чайка» деп шинзинде Тригориниң сөзү-биле ооң чугаалааны: «Төрээн чуртумга, улузумга ынак мен, бир эвес чогаалчы болзумза улустуң дутайын, ооң хилинчектеништинниң дугайын, ооң келир үезинин дутайын чугаалаар хүлээлгелиимни билип турар мен»

1905 чылдың революциязының мурнундагы үеде эрги делегейге удур депшилгелиг ийи кол бодалдар: нинти демократтыг болгаш пролетаржы азы социалистиг бодалдар тыштып келген. Нинти демократтыг бодал болза, бүгү улустуң демиселин, хааның, помещикти ёзу-чурумга удур ооң бүгү депшилгелиг күштерин, буржуаз-демократтыг тургузуг дээш демиселди клередип турган. Социалистиг бодал болза, буржуаз-демократтыг революция дээш бүгү улустуң демиселин баштавышаан, ооң-биле кады социалистиг революция дээш нинтиледдиң социалистиг тургузуу дээш буржуазнига удур демиселди башлаан ажылчын аңгыны эрге-ажыктарын клередип турган.

Революция мурнунда чылдарның нинтилел-политиктиг демиселиниң үезинде Чехов социалистиг эвес, нинти демократтыг бодалдың талазынга турган.

Туруп турар амыдыралдың негелделерин харыылавышаан, улуг чогаалчы бодунуң үезиниң чугула болуп турган эң-не янзы-бүрү айтырыгларын ажылдап кылып турган.

Амыдыралды кайгамчыктыг нарыны-биле көргүзериниң мастери болур Чехов экономика болгаш угаан-бодал талазы-биле сандаргай, маңгыстакчы дворян ёзунуң янзы-бүрү төлээлекчилериниң хөй хевирлерин «Озалдап үнген чечектер», «Коданда», «Вишнялыг сад» деп чогаалдары-биле номчукчуларның журнунга ажыдып көргүскен. Бүжар араатанзыг буржуазнының бак мөзү-шынарын «Арын чывыы», «Чудуруктар уязы», «Үш чыл», «Коорталда» деп чогаалдарынга, «Вишнялыг сад» деп шинзинге Лопахиниң дүрзү-хевири-биле чидыг көргүзүп каргаар. Хааның бюрократизмы, ооң бодун тогдунар чүве тоовас, туразында бак чоруктарын «Хамелеон», «Унтер Приплбеев», «Хап иштинге кижи» деп чогаалдары-биле, «Ваня даай» деп шинзинде профессор Серебряковтуң дүрзү-хевири-биле чуруп илереткен. Бүжар бак амыдыралдың, олчаргак, эрге-дужаал сүрер, тамчыктыг, чалгаа чоруктарның балары-биле былчатырган билиглиг, интеллигент кижилерниң чурук дүрзүлерин «Либерал», «Талант», «Үш угбашкылар» деп чогаалдарынга Чехов кыртышкынчыг, муңгаргай каткы-биле хомудап көргүскен. Эрге-чагыргаларга базындырган, дворян ёзунуң болгаш буржуазнының кадыг дарлалынга мөгүдеп, үнер эжик чок болган тараачын чонну «Карангы дүмбей», «Өжегээртен», «Ванька», «Чаа чайлаг», «Тараачын эрлер» деп чогаалдарынга чүрээнниң ханызындан илереткен. Чалгааранчыг, мугулай амыдыралдың какпазында кирген, хилинчек човуланга таварышкан салымныг кижилерниң дугайын «Палата № 6» деп чогаалы-биле, «Ваня даай», «Үш угбашкылар» деп шинзиинде Астровтуң болгаш Войницкийниң дүрзү-хевирлери-биле кээргеп көргүскен. «Чайка» деп шинзинде Нина Заречнаяның, «Үш угбашкылар» деп шинзинде Ириналың, «Вишнялыг сад» деп шинзинде Аняның дүрзү-хевири-биле кижиниң чаагай бодалының даалгайын, чаагыгыя күштери төнмээн аныяк назының чаагайын, кижизиг сеткил сагыжын, илереткимээн аас-кежиинче чүткүлдүүн, эки чаагай келир үе дутайын канчаар-даа аажок күзеп турарын, кайгамчыктыг чараш, чымчак, часыдыышкынның өөстер-биле Чехов илереткен. Нинтилелдиң ишкинде багай чоруктардан ушпунар дээш чүткээн, боттарының күзел соруун карангы бүдүүлүкке, күжеп бастыр болгаш кара туразында чоруктарга удур демиселче утландырган кижилерни «Бөстүң башкызы», «Кеним» деп чогаалдарынга, «Вишнялыг сад» деп шинзинде Трофимовтуң дүрзү-хевири-биле Чехов идегелдиң болгаш чоргааралдың өөрүшкүлүг сеткили-биле чуруп көргүскен.

Ол үеде кижилерниң чурттап турганы ышкаш моон соңгаар ынчаар чурттап болбас дээр дутайын гениалдыг чогаалчы бодунуң бүгү колкол рассказтарынга, тоожулалдарынга болгаш шинлеринге чугаалап турган. Ол үедеги дворян-буржуазнының мөлчүдгелиг тургузуунга Чехов таарышпайн, бодунуң бодалдарын келир үеже утландырган. Чогаалчының ол күзели ооң чогаадылгазының тускай хевирлиин көргүскен. Чеховтуң чогаалдарында көргүскен эки кижилери — долганып турар чүүлдерге таарышпайн, келир үедеги салгакчыларның амыдыралының дутайын күзеп турарлар. Ол чырык болгаш өөрүнүг амыдыралдың дутайын Чеховтуң хөй-хөй чогаалдарында чугаалап турар: доктор Астров («Ваня даайда»), архитектор Полозневтуң оглу («Мээң амыдыралымда»), поручик Тузенбах болгаш подполковник Вершинин («Үш угбашкыларда»), шүүгү дүжүмеди Громов («Палата № 6»), ординатор Королев («Практикадан болган таварылгада»), студент Трофимов («Вишнялыг садта»), Саша болгаш Надя («Кеним» деп чогаалда).

Дээргилерниң эрге-чагыргазы чок, кулдар чагыртпаан, эвээш кижилерниң мангыстаашкыны чок, хөй кижилерниң хилинчектиг күш-ажыы чок, кижилер күш-ажылды хуваажып, техникавың чедишкиннери-биле күштү улгаттыргаш, кижилер боттарының чогаадыкчы аргаларын калбаа-биле илередип болур келир үедеги нинтилел тургузуун Чеховтуң чогаалдарында көргүскен кижилери күзеп турар.

Чеховтуң чогаалдарында кижилер чаа амыдыралдың тургустунар хуусаазының дутайын, ону чоокшуладырының аргаларының дутайын аңгыаңы бодап турар. «Ваня даайда» доктор Астров аас-кежиктиг амыдырал мундан эвээш эвес чыл соонда болур деп турар болза, «Үш үш чүс чылдар соонда чер кырынга амыдырал кайгамчыктыг-ла чаагай болур деп турар, а «Практикадан болган таварылгада» Королев, «Бежең чыл болгаштың чурталга эки болур» деп турар. Тузенбах чаа амыдыралдың чоокшулап келгенинче эң-не оптумистиг ёзу-биле көргеп. «Ye чедип келген, бистиң шуптувусче кайгамчык улуг чаагай чүве чылып чоруп олурар, кадык күштүг шуурган чоокшулап келген, ол бистиң нинтилелливистен күнүскү депшилгелиг культура-биле социалистиг культураның дириг харылзааларының тодаргай хереглелдериниң бирээзи болур. Бодунуң Төрээн чуртунуң изиг патриоду, орус улустуң угааныг болгаш шынчы оглу

А. П. ЧЕХОВ

ажылды сагыш амыр, хөөн чок көөр чорукту, чалгааны, ирак-бужар чалгааранашкынны удавас ушта халып апаар. Мен ажылдаар мен, 25—30 чылдар болгаштың кижи бүрүзү ажылдаар» деп ол чугаалаан. Маадырларының бирээзи Тузенбах болуп турар «Үш угбашкылар» деп шин 1901 чылда тургустунган болгаш парлатынган. ол шинде Чеховтуң сөстери өттүр көрүүшкүнүүр болган.

Критиктиг реализмниң литературазының дээре чаңчылдарын үргүлчүлеп, оларны ханыладып, болбаазыратпышаан, Чехов чогаалдарынга бодунуң бөдүүнүүн, вургулайында хүн-бүрүдээзиниң талазы-биле каастап чагдынмаан амыдыралчы шын тергиндеп турарын күзеп чораан. Нинтилелден хоорулган болгаш аңаа удурланышкак кандыг-бир ийи-чаңгыс шылгарангай кижилерге чашпаалаар чогаал аргазындан ол шинтпирлин-биле ойталаан.

Чеховтуң чогаадылгазының кайгамчыктыг эки формазы номчукчуларны болгаш көрүкчүлерни боттарынче хандыдып турар. Чеховтуң стилистиг мергежилии А. М. Горький магадаан.

Чеховтуң улуг ужур-дузазы болза, Л. Н. Толстой-биле критиктиг реализмни эчизиге чедиргени болур. Чеховтуң чогаалдарының дүрзү-хевирлери биске эрткей үениң болуушкуннарын тодаргай көргүзүп бээр. Гениалдыг чогаалчының чогаалдары, төрээн чуртка болгаш улуска ынакшылы, келир үеже чүткүл, ол келир үениң чедип келир Чехов бодунуң бүгү чогаадылгазы-биле кижини кижи мөлчүүр чорукка удур демисежип келген. Мооң ужурунда И. В. Сталин «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 24 чыл ооңуң дутайында» илеткелинге улуг орус нацияның шылгарангай төлээлекчилери-биле кады Чеховту база адаан.

Чеховтуң чогаалдары утка-шынар талазы-биле национал болуру-биле кады, бүгү делегейге база ужур-дузалыг. Боттарының гениин-биле бүгү делегей культуразының денделлиг бедидип келген болгаш бедидип турар орус чогаалчыларның бирээзи Чехов болуп турар. Ооң чогаалдарының күчүлүг саңылары бүгү делегейде нептерээн. Чеховтуң прозадаа, драмада-даа талазы-биле чаартыкчы чоруун бүгү чурттарның улустары үнелел-биле көрүп турар. Чеховтуң чаагай саңылдарын англи чогаалчы Бернард Шоу, кылат литератураның шылгарангай ажылдакчызы Лу Синь болгаш өске-даа даштыкы чогаалчылар билип көргеи. Чеховтуң чогаалдары Кыдатта улуу-биле нептерээн, улус демократизының бүгү чурттарында ооң чогаалдарын парлап үндүрүп турар.

Июль 15-те бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен Чеховту сактып, тайбыкче, чогаадыкчы күш-ажылче, аас-кежиинче чаңгыс аай чүткүлдерни каттыштырып турар. Чехов бодунуң өлүм чок чогаалдары-биле кады Чеховту база адаан.

Чеховтуң чогаалдары — мурнуларында чыдыышкыны болгаш эртем бүрүн эргелиг ээлер болур чаа амыдырал дээш ол күштүг демисежип чораан. Мооң ужурунда И. В. Сталин «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 24 чыл ооңуң дутайында» илеткелинге улуг орус нацияның шылгарангай төлээлекчилери-биле кады Чеховту база адаан.

Чеховтуң чогаалдары утка-шынар талазы-биле национал болуру-биле кады, бүгү делегейге база ужур-дузалыг. Боттарының гениин-биле бүгү делегей культуразының денделлиг бедидип келген болгаш бедидип турар орус чогаалчыларның бирээзи Чехов болуп турар. Ооң чогаалдарының күчүлүг саңылары бүгү делегейде нептерээн. Чеховтуң прозадаа, драмада-даа талазы-биле чаартыкчы чоруун бүгү чурттарның улустары үнелел-биле көрүп турар. Чеховтуң чаагай саңылдарын англи чогаалчы Бернард Шоу, кылат литератураның шылгарангай ажылдакчызы Лу Синь болгаш өске-даа даштыкы чогаалчылар билип көргеи. Чеховтуң чогаалдары Кыдатта улуу-биле нептерээн, улус демократизының бүгү чурттарында ооң чогаалдарын парлап үндүрүп турар.

Чехов бистиң амыдыралывысче кирип, бистиң чоргааралывыс болгаш алдарывыс болуп, ол бодун совет улус-биле мөңгеде каттыштырып турар.

Профессор **А. РЕВЯКИН.**

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылынга

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылын бистиң чурттуң хөй-нинтизи делгерекгейи-биле демделеп турар.

Киев областың культура бажыннарында, библиотекаларында, Днепропетровскиниң клубтарында, парктарында, Арменияның, Мордва АССР-ниң, Одесса, Пенза областарының хоорайларында болгаш суурларында, Винницада, Дрогобычиде, Нижый Тагилде, Липецкиде, Днепродзержинскиде, Томскиде чогаалчыга турасказтаткан беседаларны, илеткелдерни, литература кежээлерин, концерттерни кылып, делгелгелерни организастап турар.

Одессаның А. М. Горький аттың эртем библиотеказында ажыттынган делгелгеже хөй санныг көрүкчүлер хандыкшып турар. А. П. Чеховтуң башкы чогаалдарын парлап үндүргени «Стрекоза», «Будильник», «Осколки» деп журналдар, совет эрге-чагырганың чылдарында бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының дылында парлатынган Чеховтуң номнары бар.

Харьковтуң медицина эртем библиотеказында делгелгениң материалдары Чеховтуң эмчи талазы-биле хөй-нинти ажыл-чорудулгазын көргүзүп турар.

Латви ССР-ниң эртемнер академиязының Я. Рейнис аттыг литература музейинде делгелгеде улуг чогаалчының чогаалдарының орус болгаш латыш дылдарда парлатынган хөй номнары көргүстүнген.

Чогаалчының чогаалдарын үш томнарлыг кылдыр үндүрери Арменияга бо чылын доостур. Республиканың ажылчы чоннары А. П. Чеховтуң ийи чүс ажыг рассказтарын болгаш хөй-хөй шинлерин төрээн дылынга номчуур аргалыг болуп турар.

Сундукян аттыг армян шин театры, Станиславский аттыг орус шин театры болгаш Армениянның өскедаа театрлары Чеховтуң шинлерин үндүреринге белеткеп турар.

Киргизияның найысылалы Фрунзе хоорайга литература кежээзинге А. П. Чеховтуң амыдыралының болгаш чогаадылга ажылының дутайында лекцияны чыылганнар дыннаан. Чуй улусуң колхозтарынче көжүп чоруур делгелгени чоруткан. Чеховтуң чогаалдары-биле кылдыган киноларны киноотеатрларда, клубтарда үндүрүп турар.

(СЭТА).

А. П. Чеховтуң чогаалдары тыва дылда

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң элээн чогаалдарын тыва номчукчулар төрээн дылынга номчуур аргалыг болуп турар. Ооң чогаалдары тыва дылга баштай өөредилге номнарынга үнгүлээн.

Областың ном үндүрер черн 1953 чылда А. П. Чеховтуң элээн рассказтарын «Хап иштинде кижи» аттыг парлап үндүрген. Ол номда «Хап иштинде кижи», «Ванька», «Дүжүметтиң өлгени», «Ундер Приплбеев», «Ахчавак», «Уйгу келгеш» деп рассказтар парлатынган.

А. П. Чеховтуң мөчээнинден бээр 50 чыл болганы-биле холбаштыр ооң «Хемелсон», «Чиңге болгаш чоон» дээн чижектиг рассказтар очулдуртунган.

А. П. Чехов

ХАМЕЛЕОН*

Полицейжилериниң даамылы Калчаарааймай, чаа шинельдиг, пөс адаанда чүве тудуп алган базар шөлүн кежип бар чораан. Ооң соондан, хавырыш алганы кызыраңкыраа долдур урган шишкиниң туткан, хоорай таңнылыы базып олурган. Дескиндир шыпшын. Шөлде эвеш кыныр чүве чок... Лавкаларның болгаш кабакчыгаштарның ажык эжиктери чырык өртемчейже, аш аастар ышкаш, муңгаргай көрүп тургулаанар; оларның чанында диленикчилер безин чок.

—Ызырарың ол бе, аза-четкен — дээнин Калчаарааймай хенертен дыннап каан.—Сойлукту эртирбекер, оолдар! Бо шагда кижи ызырып турзуп дээн ужур чок! Тут! А...а!

Ыт сыылааны дыңналган. Калчаарааймай хажыызынче көөрге: садыгжы Пичугиниң ныш складындан бир ыт хая көре-көре үш даваннап халып олургаи. Ооң соондан крахмалдап каан чадыр пөс хөлдениг болгаш өөгү чежик хүрүмелиг кижи сүрүп маңнап олурган. Сүрүп түгүрүп олура, бурунгаар күдүйген уг-биле доңгая дүшпүшаан, ыттың соңгу даванындан сегирип алган. База катап ыт сыылаажы болгаш алгы дыңналган: «Салба!». Лавкадан удумзургай хөрек бакылап келген, оон ам удаваанда-ла ыяш складының чанынга, черден үнгүлеп келген чүве ышкаш, улус мөөңнежи хонуп келген.

—Корум чок херек болган ышкаш, хайыраатым!—деп, хоорай таңнылыы чугаалаан.

Калчаарааймай солагай талаже шала эргилгеш, ыттыва базыпкан. Складтың хаалга чанында демги-ле чежик өөктүг хүрүмелиг кижи оң холун өрү көдүргеш, ханызыраан салаазын улуска көргүзүп турганын көрүп каан. Ооң халаңгай эзирик арнында мынча деп бижип каанзыг болган: «Сен кулугурдан шелбээжемче, шиве!», салаазы база-ла типлелгениң тугу шинчилиг турган. Калчаарааймай ол кижини алдын эдилелдер шевери Кыргыраш деп танып алган. Мөөңнешкен улустуң дал ортузунда бо-ла аас-дыды үүлгеткен херектенниң боду—шиш хаайлыг, ооргазында сарыг алалыг ак хава эник ийи холуи чаптайтып алган, бүткүр боду сирицейниң олурган. Ооң чашталы берген карактарында муңгарал болгаш сүртээшкин илдең.

— Чү болу берген чүвел мында? —деп, Калчаарааймай мөөңнешкеннерни дыле булганмышаан, айтырган, — Мында чүге чыылдыңар? Бо сээң салаан чоонду?.. Кым алгырды?

—Кымга-даа дегбейн кылаштаплала олур мен, хайыраатым...—деп, Кыргыраш аскын холу-биле дугулаш чөдүргүлевишаан, эгелээн.— Митрий Митрич-биле ыяш дутайында—оон ам хенертен-не бо куурумчу кайда-чүде чок салаадан кээп... Ажылым үүрмек кижи мен. Менээ төлезиннер, чүге дээрге бо салаабиле мен чедя хонукта-даа шимчеш дивезим чадавас... Шак мындыг ческиичилерден качыгдал көөр деп хөөйлуда чок аңар, хайыраатым... Дооза-ла ызырып чоруур чүве болза, чырык октаргайга чораанының дүжүдү-даа чок...

—Гм!.. Охай...—деп, Калчаарааймай шылгыны чөдүргүлеп, хавааи дүгүлээш — охай... Кымның ыдыл? Мону мен анаа кагбас мен! Ыт сула салыр деп чүвени көргүзүп берейн! Доктаалга чагыртпас ындыг дээргилерже кичээнгей салыр өйү келген-дир! Шак ол ёражокту торгай шаантарга-ла, ыт болгаш өске-даа чакпыыл адыгуузун деп чүвени менден билип алзынар! Адазының бажын соктадыптайн!.. Өнемчик,—деп, даамыл, хоорай таңнылыынче көрдүнгеш—кымның ыды-дыр бо, ээзин билгеш протоколдан бижи! Бо ытты узуткаар херек. Доп-дораан! Тенек-авраан ыт боор ийин оң... Кымның ыдыл бо деп айтырып тур мен?

— Бо, Хаартыр генералдың ыды ышкаш-тыр!— деп, мөөңнешкеннер аразындан бир-ле кижи чугаалаан.

—Генерал Хаартырның? Гм!.. Өнемчик, мээң пальтомну ушпуттунар... Дадайым, кандыг кончуг изиг чүвел! Чаашкын болур дээн ирги... Бир-ле чүве билбейн-дир мен, бо ыт сени канчап изырыпты бо?—деп, Калчаарааймай Кыргыраштан айтырган.—Салаага чедер боор бе, бо?

---

* Хамелеон—селеске айлыг. Ооң кежи чоруур черинден өңүзүге таварыштыр дүргеп өскерлип турар. Таварылга бүрүзүндө өскерлиичел, доктаавас эвес кижини хамелеон деп чүүдер.

Ол дээрге, мырыңай хензиг ыт ышкажыл, а сен дээрге, сээң улууның көрбес бе! Сен салаанны кадаг-биле чушкуп-чушкуп алган хире-дир сен, а ооң соонда моон ушта шелиптер деп бодал бажыңга кирип келген. Сен дээрге... илдең-дир! Силерни, азаларны билир мен.

—Кыргыраш дээрге, хайыраатым, каткы эреп эниктиң хаайындава цыгарка тапкызы-биле, а ол эник, угаанныг чүвең ам чүзү боор, халл... Нүгүлдүг кижи, хайыраты!

—Мегелеве, хыйыр! Көрбээн-дир сен, ынчаарга ам, авыяастаан херээ чүл? Мындаагылар угаанныг хайыраты, кым-на мегелей-дир оны билип каар, а кым ак-сеткилдиг болдур, ол бурганның мурнуңга баргаңзыг-ла... А мен мегелеп турар дижик мен, шиитке чи шиитсин. Ооң ында хөйлүүда, дүгээлээп, турар, болдур ийин... Ам шупту дөмей... мээң бодумнуң акым жандармада... бир эвес биликсезиңерзе...

. — Ындыг-мындыг деп чүве чугаалавадар!

—Чок, бо генералдың эвес...—деп, Өнемчик ханы уткалыг эскерген. — Генералда мындыг ыт чок. Оон ыттарының хөй нуруузу араазай...

—Сен ону ылап билир сен бе?

— Ылап яйын, хайыраты...

— Мен бодум-на билир мен. Генералдың ыттары үнелиг, улуг-улуг свөккүр уксаалыг, а моңу азазы билир бе! Дүк-даа чок, көрүшдаа чок... Чүгле куурумчу. Мындыг ытты ыттанып бе?! Угааныңар канчап барган, силерниң? Петербургка ийикпе, Москвага мындыг ыт таваржы берзинем, чү болбаа дег-дир, че? Аңаа хоойлуже-даа көрүп чытпас, дегийт-ле —тынмайн баар! Кыргыраш, сен качыгдаандыр сен, бо херекти аңаа кагба... Кезедир херек! Өйү келген...

— Генералдыы-даа болурун кым билир...—деп, хоорай таңнылыы чугааланыл боданган.—Мооң хаайында бижип кагбаан-дыр.. Чоокта чаа, оларның херииниң иштинге мындыг ыт көрген-дир мен.

— Сүлде бо, генералдыы-дыр!— деп мөөң чон аразындан үн дыңналган.

— Гм!.. Пальтону менче кедире каапты йт, дуңмам Өнемчик. Салгынап келди ышкаш... Шырыга бээдим... Бо ытты генералга чедиргеш, айтыр. Мени тыпкаш, бээр чорудупту дээр сен. Ол ытты кудумчуже үндүрбенер деп база сөглээр сен. Үнелиг-даа болуру магатчок, а бир эвес хаван-на болган ооң хаайынче тапкы дыгып турар чүве болзэ, үрээри удадыр ийикпе. Ыт — часыг бараксан... А сен, тулуп, холуң бадыр! Бодунуң ойлукчок салаазын делгээн херээ чүл! Бодуң шоруң!..

— Генералдың повары бар чор, айтыраалыңарам... Эй, Прохор! Бээр келийтийт, төрээн! Бо ытты көрем.. Силерниң бе?

— Тоолдай бээр! Бисте, төрээ-ле мындыг ыт турбаан!

— Черле ынчаш, мону үр айтырып турган херек чүл,— деп, Калчаарааймай чугаалаан.— Черлик-дир бо! Үр чугаалажыр чүве чок. Черлик дээнде черлии-ле ол... Узуткаар ол-ла.

— Бо бистиң эвес-тир,—деп, Прохор үргүлчүлээн.—Бо генералдың акызының-дыр, чаа келген. Бистиң генерал хаваларга хөөнү чок. Оларның акызы... ыңыы... ыттарга туралаар...

— Кайы оларның акызы чедип келгең бе? Владимир Иваныч аан? —деп, Калчаарааймай айтырган, бүгү-ле арны долбаннанып кызып келген.—Ох сени, бурганым! Танывааи ышкажым чүл? Аалдап келдинер бе?

— Аалдап...

Ох сени, бурганым... Акыңар сакты бээдиңер бе... А танывааным ол-дур ийин! Оларның ыды турганы чүл аан але? Өөрүнчүг-дур... Ап-ап көр моңу:.. Шору ытчыгаштыр... Шоваазын көрнеп... Моон салаазын халл тепкен! Ха-ха-ха... Че, чоп сирилей-дир сен? Грр-Гр... Ажыныл олурганың кулугурнуң... цушыкты моңу...

Прохор ытты кыйгырып алган, ыяш складындан чорупкан... Мөөңнешкеннер Кыргыраашты катыржып турганнар.

— Мен сеңээ чеде бээр эвес мен бе!—деп, Калчаарааймай Кыргыраашка кыскангаш, шинелиниң хойларын шива тыртыныышаан, базар шөлү-биле ыңай чорупкан.

1884 ч.

Очулдурган **С. САРЫГ-ООЛ.**

1904 Антон Павлович Чехов 1954

Ялтада литературжу тураскаал

Ыргак-дагыр кудумчу Ялтаның кыдыынга—Чехово суурга чедире бээр. Ында шаараш херим-кажаа артында ак даштан кылган бажын бедик көстүп турар. Улуг орус чогаалчы Антон Павлович Чехов бодунуң амыдыралының сөөлгү чылдарын аңаа эртирген.

Чогаалчының мөчээнииниң соонда тураскаал музей болдурган Чеховтуң бажыны хостуг черде туттунган. Музейниң үндезилекчизи болгаш халашпаан директору Чеховтуң дуйназы Мария Павловна мынча деп сактып турар: «...Кажан бис участокка чедип келгенивисте мээң характарымга бир-ле чүве көстүп келген: чыраа-биле аргып кажаалап каан кырган, ыргак дагыр виноградник турган. Ыяш-даа, чадан үнүш-даа база тудуг-даа чок чер турган».

Бажыңның тудуун доозар төлээде, Чогаалчының чуруунуң адаанда стенда кырында кызыл кожаа-биле ораап каан пальма буъдуктарны көрүп болур. Кожаанның кырында: «Орустуң шынчы чоруунуң ханы тайылбырлакчызы Антон Павлович Чеховка» деп бижиглел бар. Ол буъдуктар болза, аарыг чогаалчыга ооң «Чайка» болгаш «Ваня даай» деп шилерин көргүзери-биле кээп чораан Москваның уран-чечен театрының Ялтага чорааныңың дугайында тураскаал болур.

Столоваядан—галлереяже, ынчаарга оортан балконче үнер чер бар. Чеховтуң үезинде далайже болгаш Ялтаже көөрге оларның бараанны көстүп турган. Ам ооң ынчаар көстүрүн чартык чүс чыл бурунгаар тарып каан, өзүп үнген ыяштар дуглай берген. Балконнуң чоогунда улуг чараш кипарис үнүш бедип өзүп турар. Ол кипаристи Мария Павловна чогаалчының мөчээн чылында кабинеттиң сонгазының мурнунга акызының дугайында тураскаал кылдыр тарып каан.

Экскурсантылар Чеховтуң ажылдаар кабинединге дыка үр доктаап туруп турарлар. Ында чүве бижинир стол туруп турар. Ол столдуң артынга Антон Павлович бодунуң өлүм чок чогаалдарын чогаадып тургускан. «Кенин» деп рассказтың холбиле бижээнииниң баштайгы амазының ылап кылдынганы болгаш арыг сеткил стол кырында чылдап, ооң-биле кожа будук шилп, төндүр кыпаан лаалар чыдар, ол лааларның чырыынга Чехов эң сөөлгү катап ажылдаан. Лааларның чанында—чогаалчының адынга келген чагаа хаптары.

Кырында үш херээжеп кижилерниң хевирлерин чураан хүлер хааржакчыгаш келгенинерниң кичээнгейин хаара тудуп турар. «Үш утбалышкылар» деп шинзин бир-ле дугаар көргүскениниң соонда ол хааржак Чеховка белекке келген. Чогаалчының эдилеп турганы хрустал бокал болгаш демир үжүк сыптарлыг база карандаштарлыг сава, В. А. Жуковскийниң дүрзү-хевирин көргүскен улуг хүлер медаль ол-ла черде туруп турар, ук медальды Эртемнер Академиязындан хүндүлүг академик Чеховка чоруткан. Стол кырында стетоскоп, маскажыгаш, плессиметр чыдар. Суурнуң ядыы чонунга эмнелгениң халас дузаламчызын көргүзүп тургаш, ол медицина херекселдерин Чехов ажыглап турган.

Чогаалчының дыштанып турганы чымчак диван чүве бижинир стелдан ырак эвесте турар. Диванның үстүзде Левитанның «Истра хем» деп чуруун азып каан турар. Аажок солун тураскаал болза, «Бажың байлак болган тудум-на өөрүшкүлүг болур» деп бижиглелдиг улуг ыяш сава болуп турар. Ол саваның төөгүзү мындыг. Мелиховога чурттап тургаш, Чехов хөй-нинтиниң ажыл-чорудулгазынга хөй күштерни үндүрүп, шаг үени эртирип чораан. Тараачыннарга эмнелге дузаламчызы көргүзеринден ол кажан-даа түгле ойталавайн чораан эвес, харын оруктарны экижидер дугайында дилег кылып, Земский хуралдарга киржип турган. Мелиховога болгаш чоокку суурлар Талежге, Новоселоктарга чогаалчы бодунуң хөреңгизи-биле тараачыннар уруглары өөренир школаларны тудуп тургускан. Новоселоктарга школа ажыктанда ыяш сава кырында салган хлебти болгаш дусту тараачыннар Чеховка эккеп берген, ону ам музей бажында салып каан.

Ажык суугу кырында тургузуп каан чүү-хөөлер келгеннерниң кичээнгейин бодунче хаара тудуп турар. Оларның аразында—хола конгулуур бар. Чогаалчы Сахалин ортулукка чедип келген үезинде Антон Павловичиге шөлүтүргеннерниң бирээзи ону белек кылдыр берген. «Сахалин ортулук» деп номну бижинирине херектиг материалдарны Чехов ол чораш чыш алган.

Дыка хөй делгээн түүлдер болза, сураглыг орус чогаалчылар, артистер, чурукчулар Чеховтуң бажыңынга чоруп турганының дугайын чугаалап турар. Аңаа Горький, Куприн, Короленко, Мамин-Сибиряк башкан бүгү экспонатарны бирден бирээ чокка санаары берге.

Хүндүлүг академик деп аттан ойталап турган дугайында Антон Павловичиниң билдиришкини база бар. Политика талазы-биле, «идегел чок» кижи дирткен Алексей Максимович истелгеге турганының ужурундан Алексей Максимович Горькийни хүндүлүг академикке соңгаанын хаанның чарлыы-биле күш болдурганын Чехов билип каан соонда ол билдиришкинни бижээн.

Шыл адаанда квитанция дептержигежи чыдар. Ол болза, эмненими-биле Ялтага кээп турган туберкулезтан аарааң кижилер дугайында чогаалчының улуг сагыш салышкыныңың херечизи болур. Кошкул хөреңги чок студентилерге болгаш башкыларга санаторий ажыдарыбиле Чехов акша мөңгүн чыып турган. Ооң-биле кады чогаалчы Боду М. Горькийниң «Кижилерде» деп чогаалын очулдуруп доосканын, чоокку чылдарда Тывада культура революциязының дугайында роман бижинир деп турарын дыңнатхан.

Дараазында чогаалчы С. Сарыг-оол сес алган. Ол бодунуң чугаазынга чоннуң мурнунга үнген чогаалдарын, оруузундан тыва дылга очулдурган чогаалдарын болгаш школаларның өөредилге номнарын кылганын чугаалаан. Чогаалчының сактып чугаалааны болза:

— Мен 1934 чылда баштайгы шүлүктү бижидим. Ол сөөлүнде барып «Эрге шөлээ»—деп ыр болган. Ынчан солун ажылдакчыларынга литература бөлүмүн А. Балымбах башкылап турду. Мээң бижипкен шүлүүмнүң номчааш:—«Бо кылымал кижи-дир» деп чугаалаан. Ол чорук мени дыка өөрткен. Улуг чогаалчыларның чогаалдарын номчуп чордум. Эң-не баштай А. С. Пушкинниң «Сибирьже» деп шүлүүн очулдурдум...

Түүнелинде чогаалчы А. С. Пушкинниң «Полтава» деп шүлүглелин очулдуруп доосканын, чоокку келир үеде Алдан маадырлар дугайында төөгүнүң романын бижинирин илередкен. Ооң-биле кады «Херээжен», «Баштайгы ырыжыгаш» деп шүлүктерни, «Алдын Кыс» деп шүлүглелден үзүндүлерни номчаан.

Ужуражышкын киржикчилериндең Момбужай, Кюзегеш олар чүве чугаалаан. Олар чогаалчылар-биле ужуражышкын парлалга ажылдакчыларынга ужур-дузалыын, чогаалчыларның эки чогаалдар биживейн турарын, эки шүлүктер, ырлар бар-даа болза, аңаа аялгалар чогаатынмайн турарының талазыбиле ажыл четпес чоруттунуп турар деп чугаалаанар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Солун ужуражышкын

Областың нон үндүрер черинин партия, комсомол профэвилел организацияларының дилээ-биле чогаалчылар О. К. Сагаан-оол болгаш С. А. Сарыг-оол оларның ужуражышкынын коллективке организастап эрттирген.

Чогаалчы О. Сагаан-оол тыва литератураның амгы байдалын, ооң мурнунда салдынган сорулгаларны доңчузу-биле чугаалаан, Тыванын чогаалчылары чоннуң мурнунда улуг өреликг болуп, чаа-чаа романнар, поэмалар болгаш шинлер база еске-даа чогаалдарны биживейн турары кончуг четпес деп чугаалаан. Ооң-биле кады чогаалчы боду М. Горькийниң «Кижилерде» деп чогаалын очулдуруп доосканын, чоокку чылдарда Тывада культура революциязының дугайында роман бижинир деп турарын дыңнатхан.

Дараазында чогаалчы С. Сарыг-оол сес алган. Ол бодунуң чугаазынга чоннуң мурнунга үнген чогаалдарын, оруузундан тыва дылга очулдурган чогаалдарын болгаш школаларның өөредилге номнарын кылганын чугаалаан. Чогаалчының сактып чугаалааны болза:

— Мен 1934 чылда баштайгы шүлүктү бижидим. Ол сөөлүнде барып «Эрге шөлээ»—деп ыр болган. Ынчан солун ажылдакчыларынга литература бөлүмүн А. Балымбах башкылап турду. Мээң бижипкен шүлүүмнүң номчааш:—«Бо кылымал кижи-дир» деп чугаалаан. Ол чорук мени дыка өөрткен. Улуг чогаалчыларның чогаалдарын номчуп чордум. Эң-не баштай А. С. Пушкинниң «Сибирьже» деп шүлүүн очулдурдум...

Түүнелинде чогаалчы А. С. Пушкинниң «Полтава» деп шүлүглелин очулдуруп доосканын, чоокку келир үеде Алдан маадырлар дугайында төөгүнүң романын бижинирин илередкен. Ооң-биле кады «Херээжен», «Баштайгы ырыжыгаш» деп шүлүктерни, «Алдын Кыс» деп шүлүглелден үзүндүлерни номчаан.

Ужуражышкын киржикчилериндең Момбужай, Кюзегеш олар чүве чугаалаан. Олар чогаалчылар-биле ужуражышкын парлалга ажылдакчыларынга ужур-дузалыын, чогаалчыларның эки чогаалдар биживейн турарын, эки шүлүктер, ырлар бар-даа болза, аңаа аялгалар чогаатынмайн турарының талазыбиле ажыл четпес чоруттунуп турар деп чугаалаанар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Тудугларны октябрьда доозар

Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң чаа чараш тудуглары өзүп сайзырап турар. Ында тудуг бригадазы колхозчуларның культурлуг амыдырал чурттагазын экижидер дээш эки шынарлыг чаңгыс-аай хевирлиг бажыңнарны тудуп турар. Ам үеде 20 бажыңнарның ханаларын тудуп дооскан.

Тудугжулардан эштер Ховугаа, Кадынчула, Дамды-Сүү олар бүдүрер ажыл нормазын 120—150 хуу күүседип турарлар.

Тудуг ажылын бо чылдың октябрьда доозар дээш тудугжу бүрүзү бедиткен хүлээлгелерни алган хайныышкыныңыг ажылдап турар.

А. САГААЧЫ.

Кино көргүзүлгези багай

Кино — чоннуң культурлуг деңнелин бедидерииге оныа чугула болуп турбуже, Чаа-Хөл район төвүнден 3—5 километр черде турар. Сталин аттыг болгаш «Тинлелге» колхозтарынга кино үнмейн турар. чижээ, «Тинлелге» колхозка майдан бээр мынчага чедир чаңгыс-даа катап кино үндүрбээн.

Сталин аттыг колхозка июнь айдан бээр кино үнмээн. Областа үнүп турар чаа-чаа кинолар Чаа-Хөл районда үнмейн турары районнуң культура-чырыдыышкын клидзинде эш Медяицевтиң база областың кинофикация черииниң четпес ажылын көргүзүп турар.

К. СУНДУЙ.

Мал ажылынче сагыш салыр

Ниитиниң мал ажылында четпестерни дарый чайладыр дээш Улуг-Хемде Калинин аттыг колхоз боттуг хемчеглерни чорудары чугула. Бо чылдың эгезинден бээр июнь 27-ге чедир «янзы-бүрү чылдагааннардан» ийи чүс дөртен чеди баш мал хорамчага таварышкан болуп турар. Ооң иштинде 4 баш чылгыны чылгычылар Мекпер-оол, Кызыл-оол олар харыысалга чогу-биле бөрүге чидирткен, чамдык хойжулар улут хат-шуурганга удур хемчеглер албайн, шээр малды чаглактыг черге тургуспайн турганындан күштүг чаъс-чайыкка таварышкан 23 баш хой хорамчалыг болган. Мооң чылдагааны болза, колхоз баштаар чери (даргазы эш Чаш-оол), мал ажылының тускай эртемииглери болгаш чамдык хойжулар ниитиниң мал ажылын хөгжүдериие ам даа сула сагыш салып турарында.

Т. ВИДИРОВ.

Чыргаланды көдээ Советтиң организас-массалыг ажылы

Тес-Хем районнуң Чыргаланды көдээ Советиниң организас-массалыг ажылы элээп эккижип турар. Көдээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң херээнге ооң организакчы ролю кескүзүг-биле бедээн.

Ол көдээ Советтиң хамаарыжында Калинин аттыг колхоз бар. Ооң ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң айтырыгларын көдээ Советтиң сессияларынга докладчал чугаалажып турар. Чыл эгезинден бээр сессияларны 5, хамаатыларның ниити хуралдарын 6 удаа чыылдырган. Көдээ Советке улус өөредилгезиниң, колхозта тудуг болгаш мал ажылдарының байдалының, часкы хову ажылының дугайында болгаш өскедаа айтырыгларыны сессияларга

Улус демократиязының чурттарында

Албаниянын Улус Республиказы. Тиранада Сталин аттыг шөл.
Фото В. Егоровтуу.
СЭТА-ның прессклишези.

Кыдаттың улустарының өг-бүлезинде Тибет бөгүн

ПЕКИН. Пекинде үнүп турар «Улусчу Кыдат» деп журналдың 13-кү дугаарынга «Тибет бөгүн» деп чүүлдү парлаан.

Тибет улус болза, улуг Кыдаттың улустарының хөй националдыг өгбүлезиниң дең эргелиг кежигүнү болуп турар деп ол чүүлде чугаалап турар. Тибет бодунуң хөй чүс чылдардагы төөгүлүг. Шаанда тибет улустуң таваржып чорааны кадыгдошкун национал дарлал сөөлгү кашчүс чылдарда Тибеттиң политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинин буурап дүжер чоруукa чедирип келген турган. Тибетче империалистиг эжелекчилерниң халдаан үезинден бээр тибет улустуң амыдырал чуртталгазы онза берге апарган.

Чүгле 1951 чылда Тибетти тайбың хостаанының соонда тибет улус ёзулуг хосталганы чедип алган болгаш ооң мурнунда хөгжүлденик чырыкылыг оруу ажыттынган.

Эрткен үш чылдарның дургузунда тибет улустуң амыдыралынга улуг өскерлиишкиннер болган. Кыдаттың Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле Тибетте чонның бүгү кежектериниң аразында иштики чагыс-эп чедип алдынган, тибет чонның болгаш Тибетте туруп турар Улустуң хосталга армиязының дайынчыларының аразында найыралдыг харылзаа бижаан.

Экономиктиг болгаш культурлуг тургузуушкунуң херээнге улуг болгаш чугула дузаламчыны тибет улуска Улустуң төп чазаа болгаш бүгү Кыдат улус көргүзүп турар.

Национал кадрларны белеткээр соруга-биле Улустуң төп чазаа бичe националдарның Пекинде төп институдун ажыттыган, онда ам Тибеттиң хөй-хөй оолдар, кыстары өөренип турар, олар институтту доозуп, Тибетче чоруткаш, күрүне, экономика болгаш культура тургузуушкунунга идепкейлиг киржирлер.

Улустуң төп чазаа Лхаса, Шигатзе болгаш Гьянтзе хоорайларда улус банкызының салбырларын тургузуп, Тибеттиң чер ажылдыгларынга, малчыннарынга болгаш хуу бүдүрүлге ээлерингe хуу чок хөй түңнүг чээлилерни тывыскан. Лхаса, Шигатзе болгаш өске-даа хоорайларда күрүнениң садыг органнзациялары тургустунган, олар ол черниң продукциязын чөптүг өртектер-биле садып ап турар. Ол хемчегдер Тибетке садыгны элээн хөгжүдерингe база тибет малчыннарның болгаш чер ажылдыгларының амыдыралын жыжидерингe идигни берген.

Тибеттерге улуг дузаламчыны Тибетте турар Улустуң хосталга армиязының дайынчылары болгаш командирлери көргүзүп турар. Олар үш чылдың дургузунда хөй санныг бергелерни ажып эрткеш, 2.700 гектар хире кур черлерни андарып, Тибеттиң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге көдээ ажыл-агый культураларының 300 ажыг хевирлерин нептереткен болгаш тибет чонга оларны өстүрүп үндүрериниң дуржулгазын дамчыдып берген. Эрткен чылын Лхасага агрономнарны болгаш ветеринарларны белеткээриниң талазы-биле курстарны ажыткан. Ол курстарны дамчыштыр ол черниң чонундан көдээ ажыл-агыйның хөй санныг мергежилдиг кадрларын белеткеп үндүрген.

Тибет тараачыннар Улустуң хосталга армиязының дайынчылары-биле кады Сикан-Тибеттиң чазаглыг оруунуң тудуун доозуп турар, ол орук Тибеттиң экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге улуг роль ду ойнаар.

Тибеттерниң амыдыралының культурлуг байдалдарын экижидерининг херээнге эрткен чылдарның дургузунда хөй чүүлдер кылдынган. Лхасада, Шигатзеде болгаш Гьянтзеде улустуң эмнелгелери болгаш амбулаториялары тургустунган, олар чонга халас медицина дузаламчызын көргүзүп турар. Тибеттиң бүгү хоорайларында почта-телеграф конторалары бар. Эрткен чылдың декабрьдан эгелээш Пекин биле Лхаса аразында телефон харылзаазы тургустунган.

Улус чырыдыышкынынга улуг кичээнгейни салып турар. Лхасада, Шигатзеде болгаш Гьянтзеде эге школалар ажыттынган, онда ийи муң хире уруглар өөренип турар, оларда башкылаашкынны тибет дылда чорудуп турар. Эрткен чылын Лхасага нинти эртемниң курстарын организастаан, онда 100 кижи өөренип турар.

Улустуң төп чазаа чурттуң бүгү националдарының аразында дең эргенин, сырый каттыжылганың болгаш бот-боттарынга дузалажылганың политиказын чорутканының ачызында тибет улус түргелделден болгаш хожудаашкындан чоорту хосталып, бодунуң экономиказын болгаш культурazын хөгжүдүп, кыдаттар-биле болгаш өске-даа акыдунма улустар-биле кады аас-кежин болгаш бодунуң Төрээн чуртунуң күчү-шыдалы дээш шудургу ажылдап турар.

(СЭТА).

МАР-ның Улустуң улуг хуралының сессиязы

УЛАН-БАТОР. Чоокта чаа МАР-ның Улустуң улуг хуралының ийиги чыылдазының бирги сессиязы болуп эрткен. Сессия күрүне бюджединиң дугайында сан министри депутат Моломжамцының илеткелин дыңнаан. Сессияга бюджет комиссиязының эдериичи илеткелиниң соонда депутаттар күрүне бюджединиң төлевилелин чугаалажып көрген. Олар боттарының саналдарынга бадыладыры-биле киирип келген бюджет болза, партия биле чазак ССРЭ-нин ак-сеткилдиг дузаламчызының ачызында ажыл-агыйның болгаш культураның тайбың тургузуушкунунуң, мал ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдерининг политиказын, улустуң чаагай байдалын бедидерининг политиказын чорудуп турар дээрзиниң дугайын херечилеп турар деп демдеглээннер. Сессия 1954 чылда республиканың күрүне бюджединиң орулгалар талазы-биле 439,8 миллион төгеринге болгаш чарыгдалдар талазы-биле 434,8 миллион төгеринге бадылаан.

Улустуң улуг хуралының президиумун соңгаан. Президиумнуң даргазынга Ж. Самбуну, оралакчызынга Д. Цедыбты, президиумнуң секретарынга Д. Шарабты соңгаан.

Министрлер Чөвүлелин тургускан. Премьер-министр Ю. Цеденбал, премьер-министриниң бирги оралакчызы Б. Ширендыб, премьер-министриниң оралакчылары С. Лубсан, Д. Майдар, Л. Ценде болган. Түстүс министерстволарның министрлерин база бадылаан.

(СЭТА).

Октябрь 17—ГДР-ниң улустуң палатазынга соңгулдалар хүнү

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң медеглелин ёзугаар алырга, Герман Демократтыг Республиканың улус палатазының даргазы Иоганнес Дикман ГДР конституциязының 58 дугаар үүлүн ёзугаар Демократтыг блоктуң саналын барымдаалааш улустуң палатазының соңгулдаларын 1954 чылдың октябрьның 17-де дыштанып хүнде чорударын шинтпирлээн. Ооң-биле кады улустуң палатазынга бадыладыры-биле соңгулда дүрүмүнүң төлевилелин кылырын Герман Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Отто Гротевольдинге дилээн.

(СЭТА).

КНО-га Кыдат Улус Республиканың хообйлу ёзугаар әргезин катап тургузар

МОНТЕВИДЕО. Уругвай парлалга Кыдат Улус Республикага бүгү делегейниң сонуургалының өзүлдезинiң демдеглевишаан, ооң КНО-га хообйлу ёзугаар эргезин катап тургузарын негеп турар. КНО-га Кыдат Улус Республиканың киреринi моондактап турар АКШ-тың позициязын солуннар шүгүмчүлеп турар.

«Ла Маньяана» деп буржуаз солуннуң айтып турары-биле алырга, дыка хөй капиталистиг чурттар, ооң иштинде Англия, Франция КНО-га КУР-нуң эргелерин катап тыпсырының дугайында негелдени деткип турар. Кыдат Улус Республиканың хообйлу ёзугаар эргелерин катап тургузар чоруктуң тайбың херээнге чугулазын солуи демдеглеп турар. «Хустисиа» солуннуң бижип турары болза, «Кыдат Улус Республика КНО-га бодунуң олудуи алган турзун дээш база ооң-биле сырый дип-лып туpар үннер капиталистиг чурттарның янзы-бүрү бөлүктеринде үнүп турар».

Солуннуң ооң ыцай үргүлчүлеп бижип турары болза, Кыдатты блокадалаарының политиказы ооң эгелекчилерингe удур угланган. Женева чөвүлел хуралынга Кыдат Улус Республиканың болгаш ССРЭ-ниң чорудуп турары чайгылыш чок болгаш шинтпирлиг тайбыңга ынакшылдыг политика, а ол ышкаш КУР-нуң күрүненiң административтиг чөвүлелиниң премьери болгаш даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лайның Индияга болгаш Бирмага чорааны Кыдаттың бүгү делегей туружун быжыглаан.

Улусчу Кыдатка хамаарыштыр АКШ-тың күрүне департаментизиниң чорудуп турары коргудуушкунiнуң болгаш кыжаныышкынның политиказын солуи бүрүү шаап турар. Хөматтыг, садыг харылзаалары тургустунган турзун дээш негелдени са-

(СЭТА).

Индонезияның парлалгазы болгаш хөй-нинтизи КУР-нуң КНО-да дүрүм ёзугаар олудун тыпсырын негеп турар

ДЖАКАРТА. Индонезияның парлалгазы болгаш хөй-нинтизи Кыдат Улус Республиканың Каттышкан Нациялар Организациязында дүрүм ёзугаар олудун дораан тыпсырын негеп турар. «Кыдат Улус республика делегей ареназында улам-на улуг рольду ойнап турар. Чазак ону барымдаалааш, бодунуң идепкейлиг даштыкы политиказын чорутпушаан, Кыдат Улус Республика КНО-да бодунуң дүрүм ёзугаар олудун ээлеп алзын дээш бүгү-ле аргалар-биле ядиг бээр ужурлуг» деп «Харнан Раккьят» солун айтып турар.

«Кыдат Улус Республика чокка КНО бодун Каттышкан Нациялар Организациязы деп адаар эрге чок» деп «Винтанг Тимур» солун бижип турар. «Берита Индонезия» солун база-ла ындыг байдалды чугаалап турар.

Неделя санында үнер «Санди Курьер» солуннуң редакция чүүлүнде бижээни болза: «АКШ-тың кашла санныг реакционерлериниден айгыда, бүгү улустар Кыдат Улус Республиканы КНО-га киирерин негеп турар. КУР КНО-га кирген үеден эгелээш тайбыңның күжү улам улгады бээр дээрзин улустар билип турар».

(СЭТА).

КНО-га Кыдаттың дүрүм ёзугаар эргелерин катап тургузар дугайында америк сенаторнуң чагаазы

НЬЮ-ЙОРК. «Нью-Йорк таймс» солун бир эвес Кыдат Улус Республика КНО-га бодунуң олудун ээлеп алыр болза, АКШ оортан үнүп чорза чогуур дээрзиниң дугайында Ноулэнд болгаш Джонсон деп сенаторларның медеглелдерингe удуруланыл турар улуг банкир болгаш экономист Джеймс Уорбергтиң чагаазын парлаан. Ноулэнд биле Джонсон кол нургулайында чанкайшичилерниң эрге-чагыргазын катап тургузар арганы хевээр артырар деп күзелди удуртулга болдуруп турар деп чүвени айытпышаан, Уорбергтиң бижээни болза: «Кызымаккайы-биле туттунуп турар эң айыылдыг чүүл болза, бистер Кыдатта шактарның согуннарын дедир долгандырып шыдаптар бис дээр бодал-онал болуп турар». Каттышкан Штаттар КНО-да Кыдаттың эргелерин хүлээп көөрүнден ойталавышаан, «делегейге бодуи чаасказанзыралуп турар» деп Уорберг медеглээн.

(СЭТА).

КУР-нуң садыг төлээлери биле Англияның ажыл-херекчи бөлүктериниң аразынга болган чугаалажышкынныр доозулган

ЛОНДОН. Чоокта чаа Лондоннуң садыг палатазынга парлалга конференциязы болган, анаа британ садыг палатазын, кыдат ассоциацияны (Кыдатка сонуургалдыг англи ажыл-херекчилериниң ассоциациязы—Ред.), британ үлетпүржүлериниң федерациязын (Лондоннуң садыг палатазын болгаш үлетпүржүлериниң национал эвилелин) төлээлеп турар садыглажылга талазы-биле кыдат-англи комитет биле Англияда турар КУР-нуң садыг төлээлериниң аразынга болган чугаалажышкынныр доозулганының дугайында медеглелдi номчаан.

Чугаалажышкынныр соругазы болза, «Кыдаттың күрүненiң садыг организациялары биле англи үлетпүр болгаш садыг фирмаларының аразында ажыл-херекчи харылзааларны калбартыры-биле, а ол ышкаш Каттышкан Хаан черниң бир талазында, Гонконг биле, өске талазында Кыдат биле аразында садыглажышкынын хөгжүдери-биле болган» деп медеглелде демдеглеп турар.

Медеглелде ол ышкаш айтып турары болза, чугаалажышкынныр үргүлчүдээр болгаш ол соругa-биле садыглажышкын талазы-биле кыдат-англи комитет бо чылдың күзүнүнде Пекинче англи төлээлерни чорударының чалаагазын алган.

(СЭТА).

Гватемалада болуушкуннар дугайында АКШ-тың Коммунистиг партиязының национал комитединиң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың Коммунистиг партиязының национал комитединиң парлалгага медеглел кылган, ол медеглелде Гватемалада демократтыг чазактың дүжүрткенин буруу шаап турар. Ылаңгыя медеглелде чугаалап турары болза, «Гватемаланың демократтыг чазааның күш-биле дүжүрткен чоруу бүгү делегейге хөй-нинтизиниң сеткил-сагыжын дүвүреткен. Херек кырында камгалал чок, 3 миллион кижи чонуг чуртче ок-чепсектиг араатанзыг халдаан чоруктан болгаш ол чуртка эрге-чагырганы бешки колоннаның ээлеп алган чоруунган Уолл-стриттиң трестилериниң чүдек-бужар чаа агрессиязын көрүп турарлар.

Бөгүн Гватемалада шериг баштыкчыларының бөлүүн дээрге, ол ёзулуг «Юнайтед фрут компаниниң» бөлүү-дүр. Ол болза, Каттышкан Штаттарның элчини Джон Пэрифуаның баштап турары милитаристчи-фашисчи диктатура. Ооң дужаалын ёзугаар ол бөлүктүң полковниктери өлүрүкчү чорукту тургусканнар. Оларның боттарының минип турары-биле алырга, олар ийи муң кижиниң тудуп хорутдаан болгаш олар-гэ албадалдыг ажыл кылдыртыр лагерьлерни тургузарынга белеткенип турарлар. Бүгү хоругдатырганнарны «коммунистер» деп адап турар, ынчалза-даа коммунистерден аңгыда оларның санында коммунист эвестер—профэвилел ажылдакчылары болгаш студентилер, тараачыннар федерациязының кежигүннери, демократтыг буржуаз политиктиг партияларның кежигүннери болгаш өскедаа демократтыг организацияларның кежигүннери кирип турар.

Шериг баштыңчыларының бөлүү чер реформазын соксатkан болгаш ам болур соңгулдаларның түңнели «Юнайтед фрут компаниниң» сеткилин хандырган турзун база бүгү бижик билбес кижилер соңгулдаларга киржир эргезин казыткан турзун дээш оралдажып турар. Ол чорук болза, чонның хөй нуруузу бадылаар эргезин казыткан турзун дээни олдур».

Национал комитет бодунуң медеглелиниң төнчүзүнде Гватемалада демократтыг күштерни истеп-сүрүп турар чорукту соксадырын болгаш Гватемалада америк элчин Пэрифуаны дедир кыйгыртырын негеп турар.

(СЭТА).

Чжоу Энь-лайның Женевада өөп чеде бергени

ЖЕНЕВА. Кыдат Улус Республиканың Күрүненiң административтиг чөвүлелиниң премьери болгаш Даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай июль 12-де Женевада ээп келген.

Чжоу Энь-лайны Женева аэродромунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов, Вьетнамның Демократтыг Республиказының премьер-министриниң оралакчызы Фам Ван Донг, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. В. Кузнецов, КУР-нуң Даштыкы херектер министриниң оралакчылары Чжан Вэнь-тянь болгаш Ли Кэ-нун, Индияның премьер-министри Нерунуң төлээлекчизи—Кришна Менон, Женева чөвүлел хуралында ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлериниң чөвүлекчилери болгаш эксперттери уткааннар.

Чжоу Энь-лай парлалга төлээлекчилериниге дараазындагы медеглелди дамчыткан.

«Улустар аразының дүшкүүргүүт чоруктарын ношкадырынга онза ужур-дузалыг бо кайгамчыктыг тайбың хоорайже дедир ээп келир аас кежиктиг болдум.

Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгның талазы-биле Женева чөвүлел хуралын даштыкы херектер министрлериниң киржилгези-биле дагын эгелээри чугула үе-чадаже кирип турар. Бир эвес бүгү соңуургалдыг талаалар тайбыңны доктаадып тургузарының иүүрү-биле эптежилгенiң үгаан-бодалынга ажылдаар чүве болза, Женева чөвүлел хуралы Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар деп бодунуң чаагай соругазын дүргеп күүседип шыдаар дээрзинге бүзүреп турар мен.

Бистиң иштивистен кижи бүрүзү ол соруганы чедип алыр дээш күженишкиннерни салырынга идеп турар мен».

(СЭТА).

А. Иденниң Женевада келгени

ЖЕНЕВА. Великобританияның даштыкы херектер министри А. Иден июль 12-де Женевада чедип келген.

А. Иден аэродромга келгеш: «Женева чөвүлел хуралынче ээп келгенимге өөрүп тур мен. Хөй-хөй чүүлдерни кылыр апаар» деп медеглелди кылган.

(СЭТА).

Фам Ван Донг-биле П. Мендес-Франстың ужурашканы

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң Женевадан дамчытканын ёзугаар алырга, Францияның министрлер чөвүлелиниң даргазы, даштыкы херектер министри П. Мендес-Франстың болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының премьер-министриниң оралакчызы Фам Ван Донгтуң аразынга ужуражышкыл болган.

(СЭТА).

Индий-Кыдатта дайын чорудулгазын соксадырын француз улус негеп турар

ПАРИЖ. Хамаарышпас чорук болгаш тайбың дээш июнь 12 болгаш 13 хүннеринде Парижке болуп эрткен улус хуралының шинтпирлин ёзугаар июль 12-де бүгү Францияга тайбыңның национал хүнү чорутунган. Чурттуң бүгү хоорайларынга болгаш чурттахчылыг пунктуларынга чонның төлээлери улустар аразының бүгү маргылдаалыг айтырыгларын тайбың шинтпирлээн турарын чедип алыр дээш француз улустуң чайгылыш чок тура-соруун илередири-биле хоорай чагыргазының даргалары депутаттарга, чиңгине болгаш муниципалдыг чөвүлекчилерге, а ол ышкаш эрге-чагырганың төлээлекчилерингe чорааннар. Чазактың чорудулгаларынга француз улустуң тура соруу бодунуң илерээшкинин тыварын төлээлер негээннер.

«Юманите» болгаш «Либерасьон» солуннарның дыштанын ёзугаар алырга, чүгле чаңгыс Парижтиң муниципальдыг чөвүлелиниге безин найыслалдың чурттанчыларының 500 ажыг төлээлери чоруп. олар бонн болгаш париж керээлерин херекке албазын база Индий-Кыдатка тайбың керээзин кылырын негээннер. Шеринге баар назылыг оолдар келериниң төлээлери оларның оолдарын вьетнам улуска удур чаалаштырып чорударынга нелер кажан-даа чөпшээрешпес деп Менильмонтан кудумчузундан медеглээн.

Хоорайлар чагыргаларының хөй-хөй даргалары болгаш муниципалитеттер Женевада туруп турар Мендес-Франсче Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын эң дүргеп соксадырын чедип алырынче француз улустуң негелдезин илередип турар телеграммаларны чорударын аазаан.

Поль Робсон АКШ-та ажыл чок

НЬЮ-ЙОРК. Даштыкыже үнер паспортун АКШ-тың эрге-чагырганыга дөрт чыл мурнунда хавыртkан Поль Робсон Каттышкан Штаттардан Англияже болгаш өске-даа чурттарже 6 айлар иштинде чоруурун аңаа чөпшээрээрин дилеп биллдиринишкин киргенiң Ассошиэйтед пресс агентилели медээлеп турар. Даштыкыже чоруурy болза, бир тээ америк театрының, кинонуң, радионуң, телевиденiенiң ээлери Робсонну политиктиг үзел-бодалдары дээш «кара дацзыга» киирген болганда, бодунуң актёр ажылын кылыр болгаш амыдыралга ажылдап алыр аргалыг болурунга аңаа эргежок чүүлда деп Робсон бодунуң билдиримишкининде демдеглеп турар.

(СЭТА).

ССРЭ—Швециянның шыдыраа маргылдаазы

СТОКГОЛЬМ. Июль 10-да Стокгольмта Швеция биле ССРЭ-ниң командаларының аразында шыдыраа талазы-биле эш-хуунуң маргылдаазының бирги салыышкынында доозулбайн барган салыышкыннарны төндүр салган.

Төндүр салдынмаан беш салыышкыннарның үжүн совет ойнакчылар удуп алган болгаш ийизин хаймынаан. Смыслов Штальбергти, Керес Штольцти, Болеславский Стернерни удуп алган. Петросян — Гуде, Авербах — Хорберг оларныы хайым болган.

Бирги салыышкынның түңнелинде совет шыдыраачылар 6 саины алган, а швед шыдыраачылар ийи сан алган.

(СЭТА).

Харысаалгалыг редакторuнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

КИНОПРОКАТТЫҢ ТЫВА КОНТОРАЗЫ
„КАРЛ ШВАЛЬКТЫҢ АЛДАГДАЛЫ"

Ошибка Карла Шваlька
деп немец уран-чечен кино-чурукту областың экраннарынче үндурген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, баазы № 3. Харысаалгалыг редакторuнуң 3—62, харысаалгалыг редакторuнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киидистериниң—3—88. харысаалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш кодээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киидистериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация киидизиниң—3—65.

ТС—01935 культура эргелелиниң типографиязы

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үдезилеткенден

1954 ИЮЛЬ 17 СУББОТА

№ 142 (3079)

өртээ го коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Тайбыңның бүгү-индий чөвүлелиниң даргазы доктор Сайфуддин Китчлуну Г. М. Маленковтуң хүлээп алганы (1 арын).

Делегейниң Сталинчы шаңналын индий эртемден Сахиб Синг Сокхейге тывысканы (1 арын).

Делгелгениң киржикчилеринге ийи муң кандидаттар (1 арын).

Н. Рязанцев.—Бүдүрүлгениң кол онза чүүлдери (2 арын).

МАЛ ЧЕМНЕРИН БЕЛЕТКЭЭР АЖЫЛДЫ УЛАМ-НА КАЛБАРТЫР (3 арын).

М. Мирчин. — Социалистиг чарыштың чартык чылда түннелдерин үндүрген (3 арын).

Х. Сарыг-оол. — Ниитиниң мал ажылын хөгжүдер дээш шаңгы ажылдаар (3 арын).

С. Титов.—Номчукчуларның айтырыгларынга харыылар (4 арын).

Польшаның төрүттүгениниң хүнүнге уткуштур (4 арын).

Пхеньянда аныяктар активиниң Бүгү-корей чөвүлел хуралы (4 арын).

«Европа ниитилежилгезиниң» дугайында Итали парламентиде удурланышкыннар (4 арын).

СИБИРЬНИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ИШЧИЛЕРИНИҢ СОҢГААРЛАДЫП БОЛБАС СОРУЛГАЛАРЫ

Сибирьниң көдээ ажыл-агый мурнакчыларының СЭКП ТК-ның шиитпирин ёзугаар чыылдырган чөвүлел хуралы ажылын дооскан. Ол чөвүлел хуралга 2 муң ажыг эр, херээжен колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, чер-черниң партия, совет, көдээ дээрэзиниң дугайын ол чижектер база дагын чугаалап турар.

Көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары чедип алдынган чеднишкиннерни демдеглевишаан, ооң-биле кады хөй-хөй колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде бар болуп турар улуг четпестерни шыңгыы шүтүмчүлээн. Тарылганы экизи-биле ажаажыл-биле, трактористер, көдээ ажылгыйның тускай эртемниглери чеде берген. Ол алдарлыг патриоттар чаа черлерни шиңгээдип алырынга төлептиг салыышкыны боттарының чүткүлдүг күш-ажылы-биле киргеннер. Сибирьниң колхозчулары, МТС-териниң болгаш совхозтарының ажылдакчылары чаа келгеннерни чылыы-биле уткуп алган, оларның бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга бүтү-ле тааржыр байдалдарны тургузар дээш эвээш эвес чүүлдерни кылган. Ынчалза-даа, кижилерниң амыдырал-чуртталгазын чер-черниң организацияларының талазындан тооп көрбес чоруктуң чамдык фактылары бар. Алтай крайның Шипуновский районунда чамдык эштерни үр үеннң дургузунда чурттаар бажыңнар-биле хандырбаан, оларның ажылга кирип алырынга дузалашпаан. Партияның Шипуновск райкому болгаш ооң удуртукчулары, Зеркальск МТС болгаш ооң директору кижилер дугайында сагыш салыышкын оларның бир дугаар чергелиг херээ болур деп үвенн утканнар. Партия организациялары чаа келгеннерниң амыдыралын ханызы-биле оваарыр, оларның кижи бүрүзүн, негелде-хереглелдерин эки билир, оларның боттарының билиглерин болгаш дуржулгазын эң ажыктыг кылдыр ажыглаарынга дузалаар ужурлуг.

Тараа бүдүрерин көвүдедири-биле чергелештир Сибирь суттуг малдың хаваннарның баш санын өстүрерде, продуктулуун бедидерде, база хөй ажылын хөгжүдерде кызыгаржок болдунар аргаларлыг. Ынчаарга ол болдунар аргалар ам-даа багай ажыглатынып турар. Чижек кылдыр хаваннарны чемгерип семиртирин ап көрээлинер. Сибирьде картофель өстүрүп үндүрерине онза таарымчалыг байдалдар бар. Чөвүлел хуралга сөс ап чүве чугаалаш, Кемерово областың колхозчузу эш А. Е. Картаваяның медеглээни болза, картофельдиң гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 480 центнерни ол хөй-хөй чылдар улаштыр ап келген. Бир центнер хаван эьдин алырынга 10-дан 15 центнер чедир картофель негетинер дээрзин эртемниң болгаш практиканың барымдаалары чугаалап турар. Ындыг болганда, 15 тонна дүжүттүг бир гектар картофель бир тоннадан эвээш эвес хаван эьдин бүдүрерин хандырып болур-дур. Ынчалза-даа, Сибирьниң колхозтары болгаш совхозтары картофель бүдүрериниче мынчага чедир шоолуг кичээнгей салбайн турар.

Сибирьниң тараажылары эрткен чазын эки ажылдааннар. Ам сорулга болза, ажаап алышкынга үлегерлиг белеткенири, дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыры, күрүнениң мурнуига үлүээлгелерни хуусаа бетинде күүседири болур.

Колхозтар болгаш совхозтар дүжүттү чогуур бичүде, чидириг чокка ажаап алыр, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш садып алырының күрүне планын хуусаа бетинде күүседир, колхозтарның нинты байлаан көвүдедир болгаш аңаа үндезилээш, колхозчуларның материалдыг чаагай байдалын көдүрер дээрзин Сибирьниң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларының өмүнээзинден колхоз болгаш совхоз ховуларының мурнакчылары Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка бүзүреткен. Ол бедик хүлээлгелер хүндүлүү-биле күүсетинген турар деп чүвеге чигзиниг турбас.

(«Правданың» июль 13-теги мурнуку чүүлү).

Тайбыңның бүгү-индий чөвүлелиниң даргазы доктор Сайфуддин Китчлуну Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

Тайбың камгалалының Совет комитединиң болгаш Культурлуг харылзааның бүгү-эвилел ниитилелиниң чалааның ёзугаар Москвада туруп турар тайбыңның бүгү-индий чөвүлелиниң даргазы доктор Сайфуддин Китчлуну ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Г. М. Маленков июль 13-те хүлээп алган. (СЭТА).

Делегейниң Сталинчы шаңналын индий эртемден Сахиб Синг Сокхейге тывысканы

Июль 14-те Кремльдиң Свердлов залынга совет хөй-ниитиниң хөй санныг төлээлекчилери олуржуп турунда «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шаңналын индий эртемден, Индия парламентизиниң депутадары профессор Сахиб Синг Сокхейге тывыскан. Шаңнал тыпсырының ёзулалынга Индияның республиказының ССРЭ-де онза болгаш бүрүн эргелиг элчини дээрги К. П. Ш. Менон кадайы-биле олурушкан.

Делегейниң Сталинчы шаңналының лауреадының алдын медалын болгаш дипломун профессор Сокхейге тыпсып тура академик Д. В. Скобельцын бедик шаңнал ап турары-биле холбаштыр аңаа чүректиң ханызындан байыр чедирген.

Совет хөй-ниити болгаш эртем организацияларының төлээлекчилери профессор Сокхейге чүректиң ханызындан сөстер-биле байыр чедирген. Академик Е. Н. Павловский, Тайбың камгалалының Совет Комитединиң даргазы Н. С. Тихонов, академик В. А. Энгельгардт, профессор В. Д. Тимаков, медицина эртемнериниң доктору В. В. Васильева олар Сокхейниң тайбың дээш демиселге алдар хавыяазын делегейде үнелеп турарын, индий улустуң алдарлыг төлээлекчизи дээш өөрүшкүнүн болгаш чоргаарадың сеткил сагыжын бүгү совет кижилер илередип турарын чугаалааннар.

Профессор Сокхейниң сөзүн олурушканнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

—Бо шаңналды тыпсып тура бөгүн силерниң меңээ көргүскен улуг хүндүткелиңерни бүрүнү-биле билип тур мен. Мен бүгү сеткил сагыжымдан силерге өөрүп байырлаанымны илередип тур мен. Бо улуг хүндүткелди төлептин-биле эдилеп шыдаар боор мен деп идеген тур мен база бүгү кижи төрелгетенге канчаар-даа аажок үнелиг тайбыңныг чаагай херээ дээш ам-даа улам кызымак ажылдаар мен дээрзин силерге бүзүрединсеп тур мен—деп ол медеглээн.

(СЭТА).

Чурттуң ховуларында

КУРГАН ТЮБЕ. (Таджик ССР-де). Таджикистаның хөвеңчилери тарылганың үнерин дүргедедип турар чаа агротехниктиг хемчеглерни ажыглап турар. Вахш шыналазының колхозтарынга дөрт муң хире гектар шөлге тарылганы дөрбелчин-уяланчак арга-биле чоруткан болгаш одуруглар аразының ажылдап кылыышкынын чеднишкининг чорудуп турар. Ол участоктарда хөвең анаа шөлдердегизинге бодаарга 9—10 хонук эрте, дүрген быжар.

• • •

ДАРСУН (Чита областа). Ульзутуев МТС-тиң зоназында колхозтарга бо чылын картофель, корнеплод, тарымал тоорук тарылгазының шөлү дыка калбарган. Силоска хереглээр кукурузаны бир-ле дугаар өстүрүп турар. Июньның төнчүзүнде болгаш июлдуң эгезинде болган суттуг чаъстар үнүштерниң үнерине дыка дузалаан.

Хөөп олуртур культуралар - биле холбашкан бүгү ажылдарны шупту-зуи механизастаан. Тарылганың дөрбелчин - уяланчак аргазын ажыглаан чорук одуруглар аразының механизастаан ажылдап кыыышкынын ийи утланыышкыннарга чорударынга дузалаан. Ол ажылдарның хемчээли эрткен чылдың деннелиниден үш ажыг катап улгаткан.

Ульзутуев МТС-тиң ажылдап берип турары колхозтар механизацияның ачызында хөөп олуртур культураларны өстүрериниге 20 муң хире күш-хүннерин камнап алган.

(СЭТА).

Делгелгениң киржикчилеринге ийи муң кандидаттар

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезин ажыдарынга белеткел калбак фронт-биле чоруп турар. Республикалардан, крайлардан болдан оларны чеди муң ажыгны алган; Украин ССР-ден 64 муң биллириишкиннер кирген.

Делгелгениң кол комитеди кандидаттарның 151 муң биллириишкиннерин көргеп. Оларның иштиңден 4500 хире колхозтар, бүдүн чартык муң ажыг совхозтар, 500 машина-трактор болгаш тускайжытынган станциялар бар.

1954 чылдың делгелгезиниң киржикчилериниң аразында 1939—1941 чылдарның делгелгезинге киритинген хөй санныг организациялар болгаш оларның мурнакчылары бар. Ол үениң иштинде олар улам чаа улуг чедиишкиннерни чедип алганнар.

Делгелгениң киржикчилериниң санында колхоз тургузуушкунуның эгелекчилери болгаш бистиң чурттуң еске-даа сураглыг кижилери кирип турарлар. Эрткен делгелгеге чок турган чаа тускай мергежилдерниң дыка хөй ажылдакчылары экспонаттар аразында бар. Ыланғыя картофель ажаар агрегаттарның дээре комбайнёрлары, картофельди дөрт одуруглай белдирлешкек уялаидыр олуртур картофель олуртукчуларының, рассада база олуртулга машиналарының, белдирлештир уялаидыр олуртур сеялкаларның машинистери делгелгениң киржикчилери апарганнар. Чүгле Украин ССР-ниң талазы-биле 1954 чылдың чазынында кукуруза, тарымал тоорук болгаш клещевина тарылгазынга шылгараан 338 механизаторларны бадылаан.

Көдээ ажыл-агый культураларын ажаап алырының талазы-биле оларга бо чылын доктаатынган планны чедиишкиннит күүседир тараа болгаш картофель ажаар комбайнарның чорудукчуларын, механиктерни, хөвең ажаар машиналарның чорудукчуларын, сиген кезер машиналарның, лён дыдыкчыларының машинистерин болгаш еске-даа механизаторларны делгелгениң Кол комитеди бо чылдың делгелгезиниң киржикчилери кылдыр бадылаары эргежок чугула деп санаан.

(СЭТА).

Балгазын МТС-те сиген кезилдези

Бо чылын Балгазында машина-трактор станциязы колхозтарның ниитилештирген мал ажылынга быжыг чем-суурну тургузары-биле сиген кезилдезинче болгаш силос салыышкынынче чогуур өйүнде кирген. Ол МТС Таңды районда улгаттыр каттышкан «Революцияның чалбыжы» болгаш Жданов аттыг колхозтарга сиген кезилдезин база силос салыышкынын чорудар.

Баштайгы хүннерде механизаторлар «Революцияның чалбыжы» колхозка 700 гектар, Жданов аттыг колхозка 400 гектар сигенни кезип, сараттаан бээр. Ам ол колхозтарның сиген шөлдеринде боду чоруп сиген кестирер үш машиналар; 6 тракторлар, трактор-нуң сиген кезер 9 кожулда машиналары, тракторнуң дөрт дырбаактары болгаш дөрт сиген сараттаар машиналар ажылдап турар.

Баштайгы хүннерде механизаторлар «Революцияның чалбыжы» колхозка 700 гектар, Жданов аттыг колхозка 400 гектар сигенни кезип, сараттаан бээр. Ам ол колхозтарның сиген шөлдеринде боду чоруп сиген кестирер үш машиналар; 6 тракторлар, трактор-нуң сиген кезер 9 кожулда машиналары, тракторнуң дөрт дырбаактары болгаш дөрт сиген сараттаар машиналар ажылдап турар.

МТС ол колхозтарга 1000 тонна ажыг силос салыр болгаш муң-муң

Чурукта: Е. Черепановтуң трактор агрегады болгаш ооң болу.

Фото С. Феоктистовтуу.

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылын әрттиреринин Бүгү-эвилел комитединде

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылы-биле холбаштыр ооң тураскаалын мөңгежидер талазы-биле хемчеглер дугайында

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чылы 1954 чылдың июль 15-те болганы-биле холбаштыр А. П. Чеховтуң чурттап база ажылдап турган чери Москва областың Лопасня районун Чехов район кылдыр адаар болгаш ажылчын суур Лопасняны Чехов хоорай болдурар.

А. П. Чеховтуң ады-биле адаар черлер болза:

—Москва хоорайның Сверд-ловский районунуң № 64 библиотеказы;

—Таганрог хоорайның № 2 ортумак школазы.

Москва хоорайда А. П. Чеховтуң чурттап турганы Садово-Кудринская кудумчуда № 6 бажыңга А. П. Чеховтуң бажың-музейин ажыдар болгаш ол бажыңга тураскаал самбырызын тургузар.

ССРЭ-ниң Культура министерствозу 1954—1956 чылдарда А. П. Чеховтуң чогаалдарын 12 томнар кылдыр чыып үндүрер.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ КОЛ ОНЗА ЧҮҮЛДЕРИ

Ниитилелдиң догуннаашкыныңның болгаш хөгжүлдезиниң үндезинни болза, кижилерниң амыдыраарынга эргежок чугула материалдыг чүүлдерниң будурулгези болур деп марксизм-ленинизм өөредип турар. Материалдыг чүүлдерниң бүдүрүлгези чок болур болза, ниитилелдиң догуннап турар аргазы чок апаар. Кандыг-бир арга-биле боттанып турар материалдыг чүүлдерниң бүдүрүлгези болза, ниитилел тургузуунуң характерин, ниитилелдиң бир тургузугдан өскезинче хөгжүүрүн тодаргайлап турар, ниитилелдиң материалдыг амыдыралының байдалдарының системазында кол күш болур.

Ниитилел бүдүрүлгези дээрге, чаңгыс черге туруп алган, өскерлиишкин чок чүве эвес. Бүдүрүлгениң аргалары төгүнүр байдалдарның үезинде бот-боттарын солуп турар деп чүвени төөгү көргүзүп турар. Чижээлээрге, сөөлгү үш муң чылдарның дургузунда баштайгы амыдыралдың община тургузуу кул эдилелиниң тургузуу-биле, кул эдилелиниң тургузуу феодалдыг тургузут-биле, а феодалдыг тургузут капиталистиг тургузут-биле солутунгулаан. Бистиң чуртувуста Октябрь революциязының тиилелгезининг болгаш социализмни тургусканының түнелинде бүдүрүлгениң чаа, социалистиг аргазы доктаатынган. Бүдүрүлгениң социалистиг аргазы улус демократиязының чурттарында чедиишкиннинг тургустунуп турар.

I.

Бүдүрүлгениң кол онза чүүлдериниң бирээзи болза, ооң кажан-даа үр үеде чаңгыс черге доктаап турбазында — кезээде өскерлиишкинниң болгаш хөгжүлдениң байдалында турарында болур, бүдүрүлге аргазының өскерлиишкиннери бүгү ниитилел тургузуунуң, ниитилел идеяларының, политиктиг үзел-бодалдарның, политиктиг албан черлериниң өскерлиишкинин чайлаш чок болдуруп—бүгү ниитилел болгаш политиктиг тургузугнуң эде тургузуушкунун болдуруп турар.

Бүдүрүлгениң үзүктелчок хөгжүлдези дээрге, ниитилел төөгүзүнүң бүгү чадаларында күштүг хөделип турар ниити хоойлу болур. Кижилер болза бүдүрүлгени боттарының өзүп турар хереглелдерин хандырарыбиле хөгжүдер ужурга таварышкан. Ниитилел, материалдыг чүүлдерни хереглээрин соксатпазы ышкаш, ол аңаа эргежок чугула материалдыг чүүлдерни бүдүрерин база соксадып шыдавас, Кижилерниң амыдыралын хүннүң деткинриниң болгаш улам-на чаа-чаа салгакчыларның хереглелдерин хандырарының ол эргежок чугула чүүлү бүдүрүлге чорудулгазының үргүлчү турарын, ооң катаптаашкының, ооң септеннишкинин болгаш үргүлчүлээшкинин болдуруп турар. Ниитилел бүдүрүлгезн дээрге, ниитизиниле алырга, кижи төрелгетенге эргежок чугула материалдыг чүүлдерни тургузарының үргүлчү болбаазыравышпаан турар чорудулгазы-дыр.

Ындыг болза-даа, бүдүрүлге чорудулгазының ол катаптаашкының, ооң үргүлчү септеннишкинин анаала дескиннишкинниг шимчээшкин кылдыр көрүп болбас. Бүдүрүлге ниитизи-биле чаңгыс черге туруп шыдавас. Кижиниң хереглелдери өскен тудум-на, бүдүрүлге улам хөгжүүр ужурдут. Амыдыралдың материалдыг байдалдарының өскерлиишкини-биле холбаштыр кижиниң хереглелдериниң характери өскерлир, олар улам-на янзы-бүрү болу бээр. Ниитилел бүдүрүлгезининг бүгү талаларын өскертириниң болгаш хөгжүлдезиниң үргүлчү кээп турар.

Материалдыг чүүлдерни бүдүрери, кижилерниң бойдус-биле демиселинге оларның күш-ажылчы ажылчорудулгазы кажан-даа төөгүлүг чогуур бүдүрүлге харылзаалары бар турда боттанып турар. Мооң ужурунда бүдүрүлгениң характерин, ооң эчис-сорулгазын, ооң деңнелин болгаш темпилерин билип алырда, ол ниитилелде тергинден турар бүдүрүлге харылзааларын көөр херек. Бүдүрүлгениң өскерилгезининг болгаш хөгжүлдезиниң ниити хоойлузу ол ниитилел-экономиктиг формацияның аңгы-аңгы хоойлуларын, хамыктың мурнунда ооң кол экономиктиг хоойлузун дамчыштыр тыптып үнүп турар.

Кул эдилелдиг, феодалдыг болгаш капиталистиг ниитилелде бүдүрүлге болза, бүдүрүлгениң чепсек-хереккелдеринде хуу өнчүнүң болгаш кижини кижи мөлчүүрүнүң үндезининде чорутунуп турар. Ында бүдүрүлге чорудулгазы ажылчы массаларны парлаарының болгаш үптээринің аргазы-биле мөлчүкчүлерниң байып алырынга чорутунуп турар. Мөлчүкчүлерге ажылдап бээр, хосталга чок, албадатырган „күш-ажылы бедик бүдүрүштүлүг чорукту берип шыдазы черле биилдингир. Күлдар, крепостной тараачыннар болгаш чиик үнелиг хөлезиленир ажылчын күжү оар турда, мөлчүкчүлер техниканың дүрген хөгжүлдезиң күзевейн турарлар, а бир эвес олар техниканың дүрген хөгжүлдезинге чамдыкта сонуургалдыг-даа турза, ажылчы массаларның байдалын чигедир дээш эвес, а түгле кончаалар алыр соруга-биле ажылчы чоннарны мөлчүүрүн болгаш хоозурадырын улам күштелдирер соруга-биле аңаа сонуургалдыглар. Бүдүрүлгениң доктаашкының болгаш кудулап бадыышкынының удаа-дараа болуп турар үелериниң мөлчүкчү ниитилел формацияларынга онза шинчилиг болуп турарының ужуру шак ында.

Капиталистиг бүдүрүлгениң алыс утказы, ооң кол талалары болгаш чорудуушкуннары капитализминиң кол экономиктиг хоойлузун тодараптурар. Улуг кончаа сүрер чорук капиталистиг бүдүрүлгениң кол шимчедикчизи болуп турар. Оортан үе-үениң катаптаашкынныг болгаш улам-на үрелиишкинниг экономиктиг кризистери, чаа дайынга белеткенир соруга-биле хамааты бүдүрүлгени кызырары, бүдүрүлгениң техниканың ириишкини, ниитилелдиң улуг бүдүрүкчү күжү болур ажылчы массаларны черлик ёзулбиле хан-төгүүшкүнүг аажылаары, массаларның ажыл чокталыышкынының болгаш ядаралының көстүп көрбээн өзүүшкүнү, капиталистиг системаның ниити кризизиниң конуут чидиглеиишкининиң байдалдарында бүдүрүлгениң шыңгыы кызырлыышкыны, делегей дайынналарының аргазы-биле бүдүрүкчү күштериниң аажок улуг үрелиишкини чайлаш чок болдунуп турар.

Социалистиг ниитилелде бүдүрүлге болза, капитализмге удурланыштыр, бүгү ниитилелдиң үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин улуу-биле хандырарының эрге-ажыктарынга дээди техниканың суурунда үргүлчү көгжүп турар. Бүдүрүлгени ажылчы массаларның өзүп турар хереглелдерин хандырарынга чагыртыр, үлетпүрүнүң бүгү адырларынга ооң хөгжүлдезининг дүрген темпилери, кризистерин, ажыл чокталыышкыннарны болгаш ядаралдарны узуткаары, шапкын болгаш бүгү талалыг техниктиг болбаазырал, совет улустуң күш-ажылчы маадырлыг чоруу —бо бүгү болза, бүдүрүлгениң социалистиг аргазының онза чүүлдериниң илергейлээшкини болур.

Социалистиг бүдүрүлгениң шапкын хөгжүлдезин совет улус бүдүрүлгениң хөгжүлдезининг объективтиг хоойлузун ниитилелдиң эрге-ажыктарынга медерелдиг болгаш мергежилдиг ажыглаарының үндезинниге чедип ап турар. Коммунистиг партияның политиказы болгаш Совет социалистиг күрүнениң ажыл-агый организакчы ажыл-чорудулгазы болза, социалистиг бүдүрүлгениң хөгжүлдезининг объективтиг хоойлуларынга дүүштүр, ниитилелдиң материалдыг амыдыралының негелделерин өөренип көөрүнүң үндезинниге тургустунуп турар.

Ниитилел бүдүрүлгези, бүдүрүлгениң аргазы ниитилелдиң материалдыг амыдыралының байдалдарының системазында кол күш болур. Мооң ужурунда бүдүрүлгениң аргазының өскерлиишкини-биле, бүдүрүкчү күштериң болгаш бүдүрүлге харылзааларының өскерлиишкинибиле холбаштыр, объективтиг эргежок чугулазының ужурунда, бүгү ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң эде тургузуушкуну болу бээр. Ол ниитилелдиң социалдыг харылзаа байдалдарының бүгү системазы, ооң бүгү-ле политиктиг болгаш идеологтуг надстройказы база өскерлир.

Бүдүрүлгениң аргазына өскерлиишкиннер бүгү ниитилел тургузуунуң, ниитилел идеяларының, политиктиг үзел-бодалдарның болгаш албан черлериниң өскерлиишкинин чайлаш чок болдура бээриниң чыыткылыг чижээ болза ССРЭ-де социалистиг ниитилелди тудуп тургусканының төөгүзү болур. Совет улустуң боттандырганы, бүдүрүлгениң капиталистиг аргазындан социалистиг аргазынче шилчиишкин болза бистиң чуртувуска бүгү ниитилел амыдыралының өскерлиишкинининг тодаргай чылдагааны болган. Социалистиг революцияның чорудулгазында мырыңай чаа, Совет күрүне тургустунган, мөлчүкчү аңгылар үзүткатынган, совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви доктаатынып тургустунган.

II.

Бүдүрүлгениң ийиги онза чүүлү болза, ооң өскерлиишкини болгаш хөгжүлдези кажан-даа будурукчү күштериң өскерлиишкини-биле болгаш хөгжүлдези-биле, хамыктың мурнунда бүдүрүлгениң чепсектериниң өскерлиишкиннеринден болгаш хөгжүлдезинден эгелеп турарында болур. Төөгүнүң көргүзүп турары болза, ниитилел бүдүрүлгезинге башта кажан-даа будурукчү күштер өскерлир болгаш хөгжүүр, ынчаарга, бүдүрүлге харылзаалары, тодаргайлаарга, ол ниитилелдиң экономиктиг тургузуу кажан будурукчү күштер чогууру-биле өйү чедип келгенде, түгле ооң соонда өскерлир. Будурукчү күштер болза, дыка шимченгир, революсчу болгаш ооң-биле кады ниитилел бүдүрүлгезин тодаргайлап турар элемент болуру ооң илергейлетиниp турар.

Будурукчү күштериң хөгжүлдезибиле өскерлиишкини бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдезин кажан-даа мурнап турар. Бүдүрүлге харылзаалары улуг ийикпе бичии үргүлчүлелдиг үеде колдуунда хожудап каап турар.

Будурукчү күштериң революстут характери чүдел дээрге, оларның хөгжүлдези эрги экономиктиг тургузугну чаа экономиктиг тургузуг-биле солуурунуң эргежок чугулазын болдуруп турарында. Будурукчү күштериң эң чугула элементизин хамыктың мурнунда материалдыг чүүлдериң будурукчүлери, кижилер болуп турары-биле будурукчү күштер бодунуң революстут ролюн күүседип турар. Материалдыг чүүлдерни боттандырып турар ажылчы массалар болза, бүдүрүлге чорудулгазының кол күштери, төөгүниң ёзулуг тургузукчулары болур.

Бир эвес бүдүрүлге харылзаалары будурукчү күштериң характеринге, байдалынга дүгжүп, будурукчү күштериң хөгжүлдезинге делгем орукту берип турар чүгле ындыг таварылгада ам хөгжүп болур болганының ужурунда бүдүрүлге харылзаалары будурукчү күштериң өзүлдезинден дыка үр хожудап каап шыдавас. Ооң ужурунда будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң хөгжүлдезинден хожудавас дээш олар будурукчү күштериң хөгжүлдезининг деңнели-биле, будурукчү күштериң характери-биле эрте-даа бол, орай-даа бол дүгжүп келир.

Будурукчү күштериң характери-биле будурүлге харылзааларының ыяавыла дүгжүүшкүнү болза, объективтиг экономиктиг хоойлу болур. Ол хоойлу ниити болур, чүге дээрге, ол бүгү ниитилел формацияларында күштүг болуп хөделип турар. Ол хоойлунуң хөделиишкининиң ачызы-биле төөгүге эрги экономиктиг тургузугдан чаа экономиктиг тургузугже шилчиишкин болуп турар. Ол хоойлуну ниитилелдиң эрге-ажыктарынга ажыглаарының тук тудукчузу чүгле мурнакчы, революсчу аңгы бооп болур.

Буржуаз революциязының үезинде буржуазия бодунуң аңгы талазыбиле кызыы эрге-ажыктарынга будурүлге харылзааларының будурукчү күштериң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузуң ажыглап турган болгаш мөлчүгделдиң крепостниктиг хевирин мөлчүгделдиң капиталистиг хевири-биле солаан. Ынчаарда буржуазияның доктаатканы, будурукчү күштериң характеринге будурүлге харылзааларының бүрүн дүгжүүшкүнү болза түр, шилчиишкинниг характелрир турган. Буржуазия реакцылыг аңгы болу бергеш, эрги экономиктиг корум-чурумдан боду халбактанып турар апарган.

Машиналарның тыптып келгенн будурүлгениң бүгү чорудулгазын революсчуткан: фабрикалар болгаш заводтар, а оларның-биле кады пролетариат тыптып келген. Күш-ажылдың хуваалдазы бүгү будурүлгелер биле ажыл-агыйның адырларының аразында харылзааны күштелдирген. Продукт бүрүзүн бүгү ниитилел будурер турган, ынчалза-даа, будурүлгениң үре-түнелдерни шинээдип ажыглаары капиталистиг өнчү болуп артып туруган. Будурүлгенни ниитилел характери хуу өнчүнүң кызыгаарлатынган хемчээлдеринге болгаш мөлчүгделдиң системаларына барып үзүп турган. Будурукчү күштериң чаа характери будурүлгениң капиталистиг хевирин тодараткан болгаш ону эртир өскен, — ол, капиталистиг будурүлге харылзааларын социалистиг будурүлге харылзаалары-биле солуурун негээн. Чаа будурукчү күштериң характеринге капиталистиг будурүлге харылзааларының ол шыдажыр аргажок дүүшпес чоруу социалдыг революцияның экономиктиг үндезини болуп турар, ооң хүзээлгези болза, капиталистиг будурүлге харылзааларын ооң бүгү надстройказы-биле катай узуткап чок кылыры болгаш будурукчү күштериң улам ыңай күчүлүг хөгжүүрүнге долу делгемни берип турар чаа, социалистиг будурүлге харылзааларын тургузары болур.

Социализм үезинде будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң улам ыңай, ооң-биле чергелештир, күчүлүг болгаш бүгү талалыг хөгжүлдезинге долу делгемни берип турар, чүге дээрге, ниити өнчү будурүлгениң ниитй характеринге бүрүн дүгжүп турар. Ындыг болза-даа, будурукчү күштер социализм үезинде база-ла будурүлге харылзааларын черле мурнап чоруп турар. Будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң характеринге чүгле элээн үр үе эрткенде ам таварыштыр чаартыныp тургустунар. Ынчалза-даа, социализм үезинде херек болза ол будурукчү күштер-биле будурүлге харылзааларының аразында үскүлежиишкинге черле четпейн турар. Реакцияльг мөлчүкчү аңгылардан хостуг, удурланыышкыны организастаар аргалыг, социалистиг ниитилел болза, хожудап турар будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң аразында үскүлежиишкинче чеде берип шыдавас болур» деп И. В. Сталин айыткан («ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары», арын 67).

База бир байдал чүл дээрге, будурукчү күштер болза, ниитилел будурүлгезининг дыка шимченгир болгаш революсчу элементизи болур болгаш будурүлге харылзаалары кажан-даа будурукчү күштериң характери-биле дүгжүүшкүнге келир ужурлуг — ол байдал будурүлге харылзааларының идепкейлиг ролюн хензиг-даа ылавайн турар. Будурүлге харылзаалары болза, оларның характеринден болгаш ниитилелдиң хөгжүлдезининг төөгүлүг байдалдарындан хамаарыштыр, канчаар-даа аажок улуг идепкейлиг рольду ойнап болур деп чүвени ниитилелдиң экономиктиг хөгжүлдезининг бүгү төөгүзү илези-биле көргүзүп турар

Будурукчү күштер кандыг-бир будурүлге харылзаалары төкка кажандаа, каяа-даа хензиг-даа уеде хөделип шыдавас. Будурүлге харылзаалары болза, будурукчү күштериң хөгжүлдезин дүргеледип азы оожумнадып болур, оларның хөгжүлдезининг мооңдаа азы шимчедикчизи бооп болур. Ооң ужурундан кайы-бир ниитилелде, кайы-бир чуртта чогум кандыг будурүлге харылзаалары тергиндеп турары ажылчы чоннарга ылгал чок.

Будурукчү күштерге будурүлге харылзааларының саңдары ийи янзы болуп турар. Бир эвес кайы-бир будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң характеринге дүгжүп тура болза, ынчан олар будурукчү күштериң ооң ыңайгы хөгжүлдезининг кол шимчедикчизиниң ролюн ойнаар. Бир эвес ол будурүлге харылзаалары будурукчү күштериң характеринге дүүшпес болза, ынчан олар мооңдактаашкының ролюн ойнаар, будурукчү күштериң хөгжүлдезинге делгемни бербес болгаш оларны чаржынчыг байдалга болгаш үрелиишкинге чедирер.

Социалистиг будурүлге харылзаалары болза, будурукчү күштериң күчүлүг хөгжүлдезин тодаргайлап турар кол болгаш шинтпирлиг күш болур. Бир эвес ажылчын аңгы тараачыннар-биле эвилелге Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, эрги, капиталистиг будурүлге харылзаларын чаа, социалистиг будурүлге харылзаалары-биле солуваан болза, бешчылдарның дургузунда бистиң совет үлетпүрүвүсте будурукчү күштериң шапкын хөгжүлдезн, а ол ышкаш сөөлгү 20—25 чылдарның дургузунда бистиң көдээ ажыл-агыйывыстың чедиишкининг хөгжүлдези болдунмаан турар ийик.

III.

Будурүлгениң үшкү онза чүүлү болза, чаа будурукчү күштериң болгаш оларга дүгжүп турар будурүлге харылзааларының тыптып келиишкини эрги тургузугдан аңгы эвес, эрги тургузугнуң чиде бергенининң соонда эвес, а эрги тургузугнуң ниттинде бооп турарында, кижилерниң баш бурунгааргы бодалдыг, меределдиг ажыл-чорудулгазының түнелинде эвес, а ала-чаягаар, медереп билиишкин чокка, кижилерниң тура-соруузундан хамаарылга чокка бооп турарында.

Будурүлгениң чаа аргазы ол-ла дораан, белен болгаш мырыңай шуут бүткен хевирге тыптып келбес, а эрги ниитилел экономиктиг формацияның иштинге төрүтүвер болгаш өзер деп чүвени ниитилел будурүлгезининг хөгжүлдезининг төөгүзү көргүзүп турар. Ооң-биле чергелештир будурүлгениң аргазының ийи талалары харугда болгаш чергелештир тыптып келбес, а баштай чаа будурукчү күштер, оларның соон дарый, будурукчү күштериң характеринге будурүлге харылзааларының ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузун ёзугаар чаа будурүлге харылзаалары тыптып келир.

Чижээлээрге, будурүлгениң капиталистиг аргазы феодалдыг тургузуг чиде бергенининң соонда тыптып келбээн, а будурүлгениң феодалдыг аргазының иштики чөрүлдээлериниң түнелинде ооң иштинге тыптып келген. Ус-дарган чүүлү хөгжүп, пөс-таавы будурүлгелериниң саны көвүдеп, бараан-акша харылзаалары хөгжүп турган, хөлезиленир күштүг ажыглаар хуу капиталистиг будурүлгелер улам-на хөйү-биле үезинде болбайнаан олар. Ындыг-даа болза, бистиң будурукчү күштеривис биле будурүлге харылзааларывыстың аразында кандыг-даа чөрүлдээлер турбайн турар деп бодааш-ла аңаа оожургап каарга шын эвес болур ийик. Бир тээ будурүлге харылзааларының хөгжүлдези будурукчү күштериң хөгжүлдезинден хожудап турар болгаш хожудаардаа болганда чөрүлдээлер чугаажок бар болгаш болурлар-даа. Удуртур органнарның шын политиказы турда, ол чөрүлдээлер удурланыышкак болу берип шыдавастар, ынчангаш херек маңаа ниитилелдиң будурүлге харылзаалары биле будурукчү күштериң аразында үскүлежиишкинче чеде берип шыдавас болур» деп И. В. Сталин айыткан («ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары», арын 67).

База бир байдал чүл дээрге, будурукчү күштер болза, ниитилел будурүлгезининг дыка шимченгир болгаш революсчу элементизи болур болгаш будурүлге харылзаалары кажан-даа будурукчү күштериң характери-биле дүгжүүшкүнге келир ужурлуг — ол байдал будурүлге харылзааларының идепкейлиг ролюн хензиг-даа ылавайн турар. Будурүлге харылзаалары болза, оларның характеринден болгаш ниитилелдиң хөгжүлдезининг төөгүлүг байдалдарындан хамаарыштыр, канчаар-даа аажок улуг идепкейлиг рольду ойнап болур деп чүвени ниитилелдиң экономиктиг формацияның иштинге төрүтүвер болгаш өзер деп чүвени ниитилел будурүлгезининг хөгжүлдезининг төөгүзү

МАЛ ЧЕМНЕРИН БЕЛЕТКЭЭР АЖЫЛДЫ УЛАМ-НА КАЛБАРТЫР

Күштер немежип турар

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Кара-Талда Сталин аттыг колхоз июль 6-га чедир хол кадыры-биле кезип келген, шөлге ажылдап турган 33 кижи 300 центнер силосту белеткээн. Олар Бай-Булук шөлүнден 36 гектарны кескеш бир улуг сараатты база тургускан.

Колхозтуң сиген шөлдеринде күш улам-на немежип турар. Июль 7-де аттың 3 машиналары, июль 9-та МТС-тиң машиналар кошкан 1 трактору база ажылдап кирген. Сигенни бөлүп сарааттаарының ажылын хожудатпас соруlга-биле колхоз башлыгар кастынган боордан өске кылдынган ажыл чок.

Сигенниң малга чемгир, эки хоолудуг үези эртер четкен амгы үеде ол колхоз белеткелин безин дооспаан, күжүн шөлче бүрүн эвилелдеп шыдавааи. Чүгле Чодураалыг-Арыгда бөлүк сигеннидер, түгээр ажылдап турар, а Демир-Суг аксында сес-ле кижи бар, аиаа ажылдаар 2 аът машиналары ам-даа барбаан. Ажылдың темпизинче кичээнгей салыры чугула.

Күжениишкин салыры негетинип турар

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Мал чемн белеткээр кампания ажылы улус ажыл-агыйында чугула черни ээлеп, күрүненің мал өстүрер планын күүседиринге холбашкан кол айтырыгның бирээзи болуп турар. Бо талазы-биле «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Шожуң) Эрзин районнуң колхозтарында мурнакчы ажылдап турар.

Колхозтуң хову бригадазының шөлдерде ишчилеринге таарымчалыг байдалды тургускан, күш-ажылдың организастыы эки, 4 аът машиналары соксаал чок ажылдап турар. Июль 13-ке чедир район нинтизинбиле 590 гектарның сигенин кескен, а ооң иштинде чаңгыс «Коммунизмче орук» 386 гектарның сигенин кескен чорук, ооң муранкчы болуп турарына факт болур.

Организастыг удуртулганың болгаш колхозчу ишчилериң кызымак күш-ажылының түңнелинде колхоз 1721 центнерни он сараат кылдыр тургускан. Ындыг-даа болза, ол белеткеткенген сиген колхозтуң мал чемниң талазы-биле хереглелиниң чүгле 5 хуузу болуп турарын айтыры чугула. Чайгы шөл суггарылдазын чорутпааны-биле үнүш чавыс, сигенниң дүжүдү куду. Ол ышкаш колхоз силос салышкынын ам-даа эгелевээн. Ажылдың темпизин күштелдирер херек.

Ажылдың темпизин дүргедедир

АЛДЫЫ-ШЫНАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Мичурин аттыг көдээ ажыл-агый артели бо чылын 1100 тонна сиген белеткээр. 268 тонна силос салыр планныг. Колхоз мал чеми белеткээринче июль 1-де 4 аът машиналарлыг, 10 хол кадырлыг сигенчилер чүгээр ажылдап турар, а Демир-Суг аксында сес-ле кижи бар, аиаа ажылдаар 2 аът машиналары ам-даа барбаан. Ажылдың темпизинче кичээнгей салыры чугула.

КОЛХОЗКА ЭКИ ДУЗАЛАЖЫП ТУРАР

МВД-ниң область эргелелиниң коллективи Кызыл районда «Черби» колхозту шефке алгаш, оларга эвээш эвес дузаламчыны көргускенер. Бо чылын часкы тарылга ажылынга сиген кезилдезинге дузалашпышаан, колхозчуларга лекция, беседаларны номчуп, шин концертти көргүзүп турар.

Ол коллектив үш тонна хөмүр дашты, 22 тонна тараа культураларын колхозка сөөртүп берген. Тайгадан тудутга хереглээри-биле 295 чудуктарны колхоз төвүнге дүжүрүп бергенер. Шефчилериң улуг дузаламчызын үнелеп, колхозчулар өсрүп четиргенин илередип турарлар.

М. ЧЫДЫН.

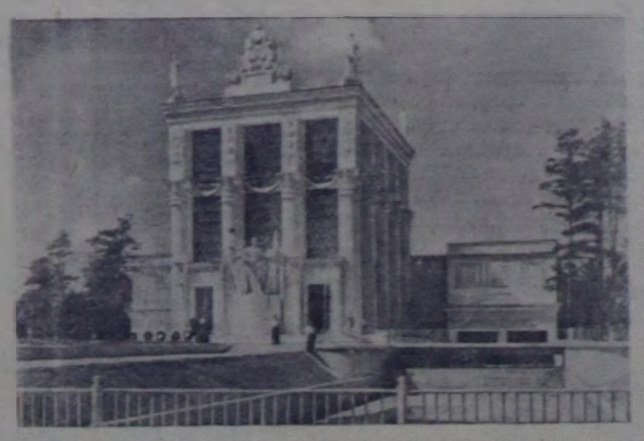
Өргелерин кырып турар

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» болгаш Сталин аттыг колхозтары Булак, Ак-Тал болгаш Кара-Даг деп черлерде хөй тарааны тараан. Ол тарааларның үнүжү эки. Тараларга хора чедирип турар өргелерни болгаш күскелерни эш Бөкен-оол хөйү-биле кырып турар.

Ол 870 өргелерни өлүргеш, районнуң белеткел конторазынга хүлээдип берген. Эш Бөкен-оолдуң үлегери-биле аныяктар, школачылар тарааның хоралакчылары-биле демисежири эргежок чугула.

Г. БАЛЧИР.

Бүгү эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Чурукта: Суг ажыл-агыйының павильону.
Фото **Н. Грановскийниң.** СЭТА-ның пресслишези.

Социалистиг чарыштың чартык чылда түңнелдерин үндүрген

Өвүр районнуң Саглы көдээ Советиниң социалистиг чарыш комиссиязы көдээ Советтериң чарыжыга ол Советтиң киржип келгенииң чартык чыл түңнелин үндүрген.

Көдээ Советтиң организас-массалыг ажылы элээн эки чоруп келгенин комиссия демдеглээн. Сессияларны чыл эгезинден бээр 6 удаа чыылдырган. Советтиң ажылын колхоз бүдүрүлгезинче чоокшулаткан. Депутаттар боттарының соңгукчуларының мурнунга отчёттарын берип турар. Хамаатыларның хуралдары чуртталга бөлүктериниң аайыбиле 14 кезек черге болгулаан. Көдээ Советке чоннуң 10 бнлдиришкиннери кирген, оларны чогуур үезинде харылаан болгаш ында чамдык дилеглерни күүседип бергилээн.

Колхозчу массалар ортузунга масса-политиктиг ажылдарны калбарткан. Лекциялар болгаш беседалар доктаамал чоруп келген. Көдээ Советтиң хамаарылгазында «Кызыл тук» колхоз бо чылын мал өстүрениң планын бүгү чүүүннер аайы-биле ажыр күүседкен. Ылаңгыя инектиин—120 хуу, чылгыныын—113,6 хуу, хойнуун—112,8 хуу, өшкүнүүн—131 хуу күүседкен. Инектерден сүт саап алырының хемчээли эрткен чылгызындаң өскен. Хөй бүрүзүнден 1,2 килограмм дүктү кыргып алганы четпес.

Күрүне мурнунга планныг хүлээлгелер квартал санында күүседнип келген. Часкы тарылганы 135 хуу күүседкен. Тараанық чайгы ажаалгазы эки. Колхоз бо чылын чурттагаиың 35 бажыңнарын тудар планныг, ам 14 бажыңнарны ажыглалда киирген. Тутса чогуур 5 мал кажаларының 2-зи туттунган. Уруглар яслизиниң бажыңының хаиазын тудары доозулган. Чугай болгаш туулбу бүдүрүлгези багай эвес ажылдап турар. Колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарында мурнакчыларның хүрээлеңи өскен. Көдээ Совет бо чылдың күрүне чээшкинин тарадыр талазы-биле районга бирги черни ээлээн.

Ооң-биле чергелештир социалистиг хүлээлгелериң күүселдезинде четпестер барын комиссия айыткан. Ылаңгыя колхозта мал ажылының продуктулуун бедидерииң амгы негелделери ыракта-ла чедир күүсетинмейн турар. Школа ажылынга көдээ Советтиң удуртулгазы экиживээн.

Көдээ Совет ам чылдың дараазындагы кварталдарында ажыл-агый, культура хөгжүлдезинге чаа-чаа чедиишкиннер дээш социалистиг чарышка удуртулганы улам күштелдирип турар.

М. МИРЧИН.

Школа септелгези эки чоруп турар

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозта чеди чыл школазы чайгы септелгезин эки чоруткан. Школаның ажылчыннары-биле кады дөрт мергежилдиг бызаңчыларны организастап тургускан. Парталар, оруннар, самбыралар болгаш өскедаа үүрмек септелгелер бүрүн доозулган.

Школа, интернаттың иштики малгаштаашкыны болгаш чугайлаашкыны доозулган. Школаның чайгы ажылдарынга колхозтуң баштаар черинден, хөй-нинтинің организацияларының талазындан эки дузалашкан.

К. НҮРЗАТ.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдер дээш шыңгыы ажылдаар

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артели 1954 чылдың бирги чартыында ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң планын 101 хуу күүсеткен. Малчыннарның дуржулга солчуушкунуг хуралдары 4 катап болган. Мал ажылында зооветеринария хемчеглери чорутунуп турар. Бо чылын төрээн 45 инектериниң бызаалары симменталь уксаалыг болуп турар, эрткен чылда төрээн 20 белерден дон уксаалыг кулунчар база алдынган. Колхоз үрелиг коңдан чылгыны өстүрери-биле ам 30 белерни аңгы үскеш эдериштирген.

Мурнакчы хойжу эш Дагба чедир чыл дургузунда колхозтуң хоюн мени ажаап келген, ооң ажаалгазынга турган хой 2500 баш чедир өскен. Коммунист эш Сертип 190 хойдан 202 хураганны, эш Яңмаа 180 хойдан 184 хураганны алган. Ылаңгыя эш Сертиптиң хураганнарының иштинде 120 хураган каракуль уксаалыг болган. Улуг чылгычы эш Балган бо чылын төрээн 110 белерниң бүгү кулуннарын менди доруктуруп турар. Колхозчу малчыннар бүгү малды эки сыттуг чайлагларда семиртип турар. Колхоз күрүнеге дүк дужаар планың ажыр күүсеткен, 160 килограмм түленди дүк, 205 килограмм чел база дужаатынган.

Ооң-биле чергелештир колхозтуң мал ажылында улуг четпестер бар. Малдың продуктулуун бедидер хемчеглер дыка четпес чорутунуп, инектерден сүт саап, хойлардан дүк кыргып алырының планнары күүсетинмейң турар. Чазагларда, чайлагларга четчир санныг кыры муңгаш кажаалар белеткетинмээни дыка четпес. Чоокта чаа ийи хонукта улуг хат, чаъс болган үеде чадагай черге мал улуг бергедээшкинге таваржып турган.

Эш Адас эргелекчилээн инек фермазының ажылдакчылары мурнуудан бээр салгаа ажылдаанындан чамдык төрээн инектериниң бызаалары хорамчалыг болган. Эш Шогжал эргелекчилээн хой фермазында учёт, отчёт ажылы сандаргай байдалда. Өшкү кадарчызы Дадык харысалга чогу-биле 6 өшкүнү бөрүге чидирген, 1 өшкүнү боду туразыбиле өлүрүп чиген. Фермада чамдык бичии хураганнар улуг хойлар кылдыр дажылатынган түүл бар.

Кол соруlга болза, мал ажылында четпестерни дүрген чайладып, ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер дээш тодаргай хемчеглерни алыры болур. Артель бо чылын эрткен чылдаагысындан 1,5 катап хөй мал чемнерни белеткеп алыр дээш шыңгыы ажылдаары негетинип турар. Чыл келген тудум-на план ёзугаар мал чемнерни хөйнү, эки шынарлыг кажааларны четчири-биле белеткеп алыр, одарларны чөп, ажыглаар, малдың ниити ажаалгазын экижидер - болза, ниитиниң мал ажылы дыка хөгжүделиг болур.

Х. САРЫГ-ООЛ.

Албан черинге бюрократизмниң чыдын-даа тургуспас

Улуг-Хем районнуң ЗАГС черинге янзы-бүрү дилеглерлиг болгаш бнлдиришкиннерлиг хөй-хөй кижилер үргулчу кээп турар.

Оларның чөптүг дилеглерин чогуур үезинде күүседип бээр талазыбиле ол совет албан черинің ажылдакчылары эштер Добров, Юртаева олар багай ажылдап, бюрократсыг чорукту көргүзүп турарлар.

Олар болза, төрүтүнгенииның болгаш өлгениниң дугайында документилер кылдыртып алыр дээш келген хамаатыларга каржы байдал-биле ужуражып, дилеглерни күүседип бээрин ургулчу соңгаарладып келгеннер.

Чижээ, «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң малчыны эш Куулар Маадыр-оол 1953 чылдың майда 50 километр хире черге албан чорук кылып чедип келгеш, бичии уруунуң төрүтүнгенииның дугайында хереченилин алырын дилээн. Ол дораан харыы албаан. Ооң харызын неген, үш удаа бнлдиришкин киирген. Бо чылдың июль 10-га чедир харыы албаан. Ынчангаш 6 урутларлыг болганының күрүне дузаламчызын эш Кара-оол ам-даа алыр аргазы чок болуп турар.

Ол ышкаш Жданов аттыг колхозтуң кежигүнү эш Кыргыс Кара-кыс бо чылдың май эгезинде бир уруунга төрүтүнгенииның хереченилин алыр дээш бнлдиришкин киирген. Ооң харызын ам ийи ай дургузунда неген келгем. ЗАГС-тың ол албан черинге бюрократтарның совет албан черлеринге олуруп болбазының үези келбээн чүве бе?

Я. КЫРГЫС.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Киргиз ССР-ниң павильону

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинииң кол кирер эжииниң улуг чаагай, челээштелчек чартык дээрбээнден ырак эвесте киргиз сииилиге уран кылыгларның элементилерин архитекторларның бүгү тала-биле ажыглап туруп хевирлээни Киргиз ССР-ниң павильонунуң бажыңы—бүдүн орду туттунуп тургустунган. Улустуң угулзазы калбак делгээшкин хевири-биле ханаларның сүүр-сүүр кыдыгларында, колоннада база хана бижиктеринде болгаш соңга карактарында чурутунгулаан. Хүлер оюмалдар болгаш тоорук-биле сиилип кылган улуг доорлер турар. Мурнуку талазының дал ортузунда алдыналчак маны-даштан бүткен туктарга бүргеткен республиканың сүлдези оиза ылгалып турар. Павильоннуң чанында—ногаан үнүш олурткан улуг участок. Делгелгеде эң-не улуг чүүлдериң бирээзи болуп, Киргизияның бай, оиза хевирлиг үнүш аймаан ол көргускен. Аиаа Тянь-Шань дагларындан экелген үүс-үүс харлыг шивилер, шиштегер чөкпүр болгаш чатылчак арчалар, бедик-бедик сандан ыштар, моол чуртунуң дубтары болгаш чывыт карачыраалар, грек тооруктуң чаа олуртулгалары, Сирияның шимелде кызыл чечектери аажок тааржып үнгүлээн. Киргизияда эң-не делгеренгей үнүштериниң чүстен хөй янзы-бүрү хевирлерин мында экжеп каан.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга Киргиз ССР-ниң павильонунуң директору Р. Г. Абдразаков залдарның таарыштыр тургустунган черлеринге чүнү экжеп тургузарының болгаш делгелгениң кол комитединиң бадылааны делгелгее салыр аигы-аигы чүүлдериниң дугайын чугаалаан.

Павильоннуң иштииниң шимелде кааслалгазы—хөй-хөй кижилерниң кады ажылы. Болур делгелгениң көрүкчүлериниге республиканың улус ажыл-агыйының чедиишкиннерин көскү болгаш чедиигир көргүзер чорукка чурукчулар Н. А. Мусатовтуң болгаш Б. А. Радионовтуң, методист Б. А. Коршиковтуң удуртулгазыбиле шимекчилер хөй чүүлдерни кылганнар. Бо херекке Киргиз ССР-ниң уран-чүүлдериниң аддарлыг ажылдакчызы Г. Айтиевтиң удуртулгазыбиле Киргизияның чурукчулары идепкейлиг киришкеннер. Республиканың эң шевер дараиыкчыларының хилиңде өңнүг торгу-биле сиилип даарааны ханага азар хевистер (гушкизтер), Токмак райпромкомбинатының хевисчилериниң кылганы—бедик шынарлыг дүктен кылган кааслалга хевистери (ширтектер), Фрунзениң «Чаа керамик» артелиниң кылып күүсеткени делгелгеге ол бодун салыр улуг-улуг ваза-савалар бар. Тос кааслалгалыг чурумалдарны Киргиз чурукчулар В. Арлашиниң, В. Тюрииниң болгаш өскелерниң-даа бийирлери уран-мерген чуруп кылган.

Павильоннуң көрүлдези киирилде залдан эгелээр. Дал ортузунуң мурнуу талазында В. И. Ленииниң болгаш И. В. Сталиниың тураскаалдары оиза ылгалып турар. Оларның адааида мындыг сөстерни алдынбиле бижээн: «Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чорааш, Киргизия хожудангай аграрлыг чартык колония чораанындан сайзырангай үлетпүрлүг болгаш мурнакчы көдээ ажыл-агыйлыг совет социалистиг республика болу берген».

Эге залда он бир делгеглер маиаа кирип келген кижилерни Совет Киргизияның тургустунуп келгенииның төөгүзүү-биле, ооң аар, чиик болгаш чем үлетпүрүнүң өзүлдези-биле, ооң көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдези-биле, культуразының, эртемииң болгаш киргиз улустуң уран-чүүлүнүң чечектелишкини, база ооң амыдырал чурттагазының болгаш чаагай чоруунуң экижээни-биле таныштырар.

Революция мурнундагы Киргизия барык-ла бодунуң үлетпүрү чок турган. Совет эрге-чагырганың чылдарында маиаа хөмүр даштың, дагрудазының, машина тудуунуң, нефтиниң үлетпүрү болгаш үлетпүрүнүң еске-даа адырлары тургустунгулаан. Чурт иштииң чиг-эдиигe үндезилеттингеш, чиик болгаш чем үлетпүрү сайзыраан. Чижээ, 1940 чылдагызыбиле деңээргe, 1953 чылда хөвеңсаазындан кылган пөс аймаа 15-тен хөй катап, торгу—53 катап, консервалар—барык-ла беш катап көвүдээнииң дугайында диаграммалар болгаш таблицалар чугаалап турар. Эрткен чылын республиканың колхозтары болгаш совхозтары 1940 чылга деңнээргe, 2 катап хөй бедик шынарлыг дүктү күрүнеге дужааган. Өске чурукта өөр-өөр киргиз аттарның оттаи чораанын көргускен. Республикада 1940 чылга дөмейлээргe уксаалыг болгаш экижиткен аттарның санының барык-ла алды катап өскенин, а 1945 чылдан 1953 чылга чедир чылгы малдың баш санынга 230 муң баш немешкенииң дугайын сан-түңнер көрүкчүге бүзүрелдин-биле чугаалап бээр.

Киргиз ССР-ниң көдээ ажыл-агыйының кол-кол адырларының залы көрүштүг чаагай. Ханаларның делгемнеринде онзагай делгеглерде — чыриткыланчак сайгылгаинарга хереддеткен шил хааржактар бар. Оларның темазы болза, делгеп көргүскен ажыл-агыйларның ажылының мурнакчы аргаларының дугайын чугаалап бээри болур. Чижээлээргe, Фрунзе областың Кеминский районунда Ильич аттыг үрелиг мал совхозундан түңү-даа өөренип ап болур. Бо ажыл-агыйның ажылдакчылары Киргизияның мал ажылының эртем-шинчилел институдубиле кады ажылдап тургаш, мыйысыг бода малдың бедик продуктулуг алатау уксаазын тып үндүрген. Совхоз 220 баш бир өөрүң инек санындан 5136 килограмм сүттү саап алган.

Нарын дүктүг хой ажылы—Киргизияның мал ажылының чугула адыры болур. Фрунзе областа хой ажылының мурнакчы «Кенеш» колхозунуң, Таласс областа үрелиг хой ажылының «Джуан-Тюбе» совхозунуң чедиишкиннерин үш делгеглерде көргүскен. «Кенеш» колхозка холбаштырган делгег бо-дур. Ооң одарларынга эрткен чылын 16.958 хойлар санатынып турган. Тарыыр шөлдерниң, шынаалардың болгаш мал одарларының 100 гектар бүрүзүнге-ле 300 хойлар, а 627 килограмм кыргытынган дүк онаажыр болган. Колхоз 100 төрүүр хой бүрүзүнден-не 108 хураганнарны дорук-туруп алган.

Киргизияның мал ажылының эртем-шинчилел институдунга болгаш ооң экспериментал дыг үндезинииниң ажылдарынга тускай делгеглерни холбаштырган. Институт болза, Киргиз Алатауузунуң бедик дагларында далай деңинден 2300 метр бедик черде турар сиген шөлдеринде хөй чылда үнер оът-сигеннериң тарылгазын бир дугаарында чедиишкинниг ажыглаан. Моортан ол чылдың-на гектар бүрүзүнден 60 центнер сигенни ажаап ап турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Киргизияга улуг-улут гидротехниктиг тудуглар тургустунган. Республиканың бүгү-ле көдээ ажыл-агый культураларының 70 хуузун суггаттыг черлерде таарыштыр тургускан. Чечен каасталгалыг чурукта Чүй шынаазының эң чаагай хөрзүнүт черлериң суггарып чаагайжыдарының перспективаларын көргүскен.

Хөвең ажылының көргүзүлгези павильонда улуг черни ээлеп турар. Чиг-хөвеңниң бедик дүжүдүн ажаап алырының талазы-биле республиканың 18 колхозчулары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты чаалап алганнар.

Делгеде хөвең ажылының талазы-биле республиканың эң улуг колхозу болур Ош областа «Кызыл шарк» колхозту экжеп көргүскен. Сөөлгү ийи чылдарда 925 гектар шөлдүң га бүрүзүнден ортумаа-биле 33,6 центнер чиг-хөвеңни ажаап алган. Колхозтуң орулгазы 1953 чылда 11 миллион 88 муң рубль болган. Бо делгеде Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры Алли Анаровтуң ажылының методтарының дугайын чугаалап турар. Дайын сөөлүнгери чылдарда ооң звенозу 6—10 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден чиг-хөвеңни ап турганы ортумаа-биле 80 центнер болуп турар. Бо үениң дургузунда ол звено күрүнеге 8 миллион хөвең-саазын пөстерни кылып ап болур хире 9000 центнер чиг-хөвеңни дужааган. Алли Анаровтуң дуржулгазының дугайын чугаалап турар кыска хемчээлдиг өңнүг кино-чурук делгеглерде көргүзүглерге болгаш экскурсия чорудукчузунуң чугаазынга немежип турар.

Элээн каш делгеглер Киргизияйың көдээ ажыл-агыйының механизастаашкыны, ооң колхозтарының болгаш совхозтарының суг ажылының талазы-биле чедиишкиннери, база ол ышкаш көдээ ажыл-агыйны электрижидери-биле таныштырар.

Тараа культураларының (күзүн чажар кызыытастың) бедик дүжүттерин суггат чок черлерден ажаап алырының дуржулгазын Иссык-Куль областың «Большевик» колхозунга холбаштырган делгеде көргүскен. Бо көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары 2000 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 19,2 центнер, күзүн тараан кызыытасты ажаап алганнар. Луб культураларындан бедик дүжүттү чедип алган «Джанги-Пахта» колхозтуң, 1953 чылда 40 гектар шөлдүг чимис үнер садтың гектар бүрүзүнден 140 центнер яблокону болгаш грушаны чып алган Фрунзе областың Сталинский районунда Карл Маркс аттыг сад ажылының колхозунуң делгеглери чараштыр кылдынган.

Тооруктут аргалар—Киргизияның байлаа. Чаткальдың болгаш Ферганакың сыннарының соңгу талаларында далай деңинден бир болгаш ийи муң метр бедик, узуну 300 километр болгаш дооразы 30—50 километр шөлдү черлик тоорук үнер арга-мыштың девискээри экелеп турар. Павильонда—Джалал-Абад областың Октябрьский районунуң мурнакчы Кара-Аллин ыяш ажыл-агыйының черлерин чурукка тырттырып каанын каастап делгээн. 1953 чылда ол ыяш ажыл-агыйы 1278 центнер грек тоорукту болгаш 2115 центнер яблокону ажаап белеткээн. Ажыл-агыйның бо адырга холбаштырган кезээнде «Мурнуу Киргизияның тоорук-чимистиг аргалары» деп тускай тырттырып алган кыска хемчээлдиг кино-чурукту көргүзүлгеге улаштыр үндүрүп турар.

Республиканың эң эки ажыл-агыйларын павильонда ыракта-ла долу эвес санап көргускени мындыг-дыр. Бо павильон болза, Киргиз ССР-ниң улус ажыл-агыйының адырларында болгаш культуразында чедиишкиннерин шын билдингир болгаш долузу-биле көргүзүп турар.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ АИТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЫЛАР

Францияга чазактар чүге үргүлчү солчуп турарыл

Удаа-дараалаштыр, ылангыя сөөлгү чылдарда үргүлчү болуп турар чазак кризистери Францияның иштики политиктиг амыдыралының харантыг шинчизи болур. Коммунистерниң чазактан үгени 1947 чылдың майдан бээр Францияга чазактың 15 кабинеттери турганын чугаалаарга-ла четчир.

Чазактың ындыг солчур чоруунуң кол чылдагааны болза, чагырыкчы бөлүктериниң талазындан бодунуң чуртун улус чокка, улуска удур башкарары улам бергедеп барганында болуп турар.

Эң массалыг болгаш улуска эң саңдарлыг партияны—Коммунистиг партияны Францияның чазаандан үндүрген соон-дарый дораан-на чуртту америк империалистерниң экономика болгаш политика талазыбиле күжениишкиниг күлдаыры эгелээн. Америк монополистер француз үлетшүрүүн бүдүн адырларын боттарының холуунче бүрүн киирип ап, Францияны ооң колония черлеринден кызып үндүрүп, ооң бодуң хамаарылгалыг чалча күрүне болдуруп турар. А ол чорук болза, Францияга үлетпүр бүдүрүлгезиниң кызырлырыңга, фабрикаларның болгаш заводтарның хаглынарыңга, ажыл чок чоруктуң өзеригге, ажылчы чоннарның материалдыг байдалының баксыраарыңга чедирип турар. 1953 чылдың төнчүзүүде чуртка 600 мун долу болгаш 2,5 миллион чартык ажыл чоктар санатының турган, а 1954 чылда ажыл чоктарның саны 1951 чылдыңдан 60 хуу өскен.

1951 чылдың сентябрьдан бээр ажылчы чоннарның амыдыралы 20 хуу аартап улгаткан, ол-ла үеде ажыл төлевирин 10 хуу кудулаан. Акша системазының үрелгениң болгаш Франктың (француз акшаның) үне чокталганының түңнелинде дайын мурнуундагы деңнелге бодаарга 1953 чылдың ортаа үезинде үлетпүр продукциязынга өртектер 32 катап, а көдээ ажыл-агый продукциязынга—17 катап улгаткан. Ажылчы тараачыннарның садып алыр аргалыы дайын сөөлүндеги үеде 2 катап кызырылган.

Францияның чазааның даштыкы политиказы база-ла улуска удур характерлиг. Америк империализминиң дутуун кетинип алгаш, француз чагырыкчы бөлүктер чаа дайынны белеткээринче киргеннер. Боо-чепсеглээшкинниң эндере бүдүрүлгези болгаш француз колонизаторларның Индий-Кыдатта чорудуп турар дайынны канчаар-даа аажок хөй хөреңгини мангыстап турар. Францияда шериг чарыгдалдары 1947 чылда 205 миллиард франк турганындан 1954 чылда 1 400 миллиард франк четкен. 1954 чылда ол чарыгдалдар 1.700 миллиард франк кылдыр тодаратырган, ол болза, чурттуң күрүне бюджединиң 45,8 хуузу болуп турар. Чүгле Индий-Кыдатта дайын безин чоңга, француз үндүрүг төлекчилериңге чыл бүрүде-ле 800 миллиард франкты онааштырып турар.

Далай ындының эълериниң күзелин боттандырбышаан, француз чагырыкчылар коммунистиг партияга болгаш демократтыг организацияларга удур истеп-сүрүүшкүннерни болгаш нүүл-чөнгээлерни күштелдирип, оларның баштынчыларын чок кылырын, улус массаларның удурлашыышкынын сый шаварын оралдажып турар. Олар ажылчы чоннарның хоолуу ёзугаар хосталгаларынга төнчүүг салырын оралдажып турар. Ынчалза-даа башкарылганың фашистиг методтарын ажыглаары болза, күштүң дугайын эвес, а хоозурап бууран чагырыкчыларның кошкаанның дугайын, оларның улустан улам-на хоорлуп турарының дугайын хереңгелеп турар.

Францияның башкарыкчы бөлүктериниң улуска удур, антинационалчы политиказы француз улустуң үзүктел чок өзүп турар удурлашыышкынынга таваржып турар. Улус массалар тайбың, хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш, герман милитаризмниң катап төрүтүнериңге удур, Индий-Кыдатта дайынны доп-дораан соксадыры дээш демисеглеге ажылчын аңгыны болгаш ооң авангарды—Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттыжып турар.

Францияның иштики политиказының амыдыралынга коммунистиг партияның саңдары хүн-бүрүде өзүп турар. Сөөлгү парламент сонгулдаларынга коммунистер дээш 5 миллион ажыг сонгукчулар бадылаан. 1954 чылдың мартта Сенаның болгаш Уазтың департаментилериңге болган кезик-чамдык сонгулдалар болза, коммунистиг партия Францияда ооң саңдарлыг турган болгаш саңдардыг болуп артып калган политиктиг партия болуп турар деп чүвени чаа күш-биле бадытказаан.

Барыын үзелдиг социалистериниң баштыкчыларының чарылдырыкчы ажыл-чорудулгазы турза-даа, Францияның коммунистиг партиязының күжениишкиннери ажылчын аңгының хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин улам улуу-биле бижыглап турар.

1953 чылдың августа болган бүгүнниги ажыл-соксадыышкынының үезинде ажыл-соксадыышкынының муң-муң комитеттерин болгаш хөделиишкиннериң чаңгыс-эвиниң комитеттерин тургускан. Демиселдиң кидин-түлүк үезинде баштайгы каттышкан профэвилелдер организациялары төрүттүнгеп.

Францияның чагырыкчылары метрополияда-даа, далай ындының девискээрлеринде-даа демократтыг күштериң өзүлдезинден болгаш оларның саңдарының күштелириңден коргуп турар. Бодунуң улустарындан олар өске империалистиг күлдаыглардан-даа артык коргарлар.

«Эрге-чагыргаларның солчурунда» көстүп турар янзы-бүрү чазак сайгарылгалары чурттуң политиктиг кол ут-шинин өскерткен турар, чүге дизе, чазактарның составтарынга биеэгинле буржуаз политиканнар артып каап турар.

Шынап-ла бир эвес сөөлгү 15 француз чазактарның составын көөр болза, Анри Кей (радикал) ол чазактарга 14 катап кирген, Робер Шуман («улус-демократтыг шимчээшкин»—МРП)—12 катап, Рене Мейер (радикал)—9 катап, Бидо (МРП)—9 катап кирген болгаш ооң-даа өске.

Француз демократтыг «Регор» журнал Францияда чазактарның солчуушкуиун чугаалавышаан, «олар үргүлчү солушкан тудум, оларның бот-боттарындан ылгалы улам-на эвээш»—деп, анаа-ла эвес демдеглээн.

Францияга чазактар солушкан бүрүзүнде-ле эрге-чагыргага артында капиталистиг монополиялар хөделип турар буржуаз партияларның янзы-бүрү эвилелдериниң күштелгенинiң болгаш Францияда буржуаз партияларның иштинде чөрүлдээлериниң күштелгенинiң болгаш Францияда буржуаз партияларның иштинде чөрүлдээлериниң күштелгенинiң уламыдан чазактың үргүлчү кризистери ыяавыла тыптып үнүп турар. Францияның чагырыкчы бөлүктериниң политиказы шуут дөгейленип, чорбастааның ол кризистер хереченип турар, ооң үнер арга болза, чүгле тускай даштыкы политикага, тайбының, хосталганың болгаш социалистиг депшилгениң политиказынга эглип келири болур.

Коммунистиг партияга баштаткан Францияның калбак улус массалары ындыг политика дээш тураун үнүп турар. Француз коммунистер бодунуң XIII съездизинге националдың чугула үш негелделерни чөптүгүнер кандыг-даа политиканы шинтпирлиг деткирин бадытказаннар: боон дуруржулгаларын болгаш париж керээзин күштүг болдуруп бадылаарындан ойталаар, Индий-Кыдатта дайынны соксадыр, Европага айыыл чок чорукту организастаар болгаш улуг күрүнелериниң аразында чөрүлдээлерин чугаалажылгаларының аргазы-биле чок кылып тазарыштырар; ажылчын аңгының болгаш бүгү ажылчы чоннарның сопгаарладып болбас экономиктиг негелделерни хандырар; демократтыг хосталгаларны эки камгалаар.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле француз улус национал хамаарышпас чорукту катап тургузарынга чаңгыс-аай национал фронтуну тургузары дээш демисежип турар. «Коммунистер биле бүгү патриоттарны каттыштырып турар чүгле Национал фронт чурттуң эрге-ажыктарынга тааржыр политиканың инициатору боон болур болгаш ол политиканы чорударынга белен чазакты тургузарын хандырар»—деп Францияның Коммунистиг партиязының ТК-ның пленумунга Жак Дюкло медеглээн.

Бүгү демократтыг болгаш ёзулуг национал күштерни, биргн эълчегде ажылчын аңгының хөделиишкиннерининң чаңгыс-эвин каттыштырар—демократтыг чаңгыс-аай чазакты тургузарынга коммунистерниң айыткан оруу ындыг. Француз улустуң күзел-соруунга тааржып турар чүгле ындыг чазакты тургузары Францияда үргүлчү болуп турар чазак кризистеринге төнчүүг салып болур болгаш Францияның национал хамаарышпас чоруун болгаш экономиктиг чечектелиишкинин хандырып болур.

С. ТИТОВ.

Польшаның төрүтүнгениниң хүнүнге уткуштур

ВАРШАВА. Польшаның национал байырлалы болур катап төрүтүнгениниң хүнүнге алдар кылдыр Польшада социалистиг чарыш калбаа-биле нептерээн. Ол хүнүү июль 22-де демдеглээр. Үлетпүрүүң ийзы-бүрү адырларының он-он муң ажылчыннары, а ол ышкаш тудугжулар күш-ажылчы вахталарда турупканнар.

В. И. Ленин аттыг «Новая Гута» деп металлургия комбинадының тудугжулары улуг тиилелгени чедип алган. Июль 13-те баштайгы ээлчегиин чылыг электростанциязын ажыглалга байырлалдыы-биле дужааган. Амгы үеде баштайгы домна суугузун ажыглалга киирериниң белеткел ажылдары үргүлчүлеп турар.

Белосток воеводствозунуң Замбрув хоорайда пөс комбинадының тудуушкунунда аргылга фабриказының цехтериниң дериглерин эптээри дөссеп турар, оны дыка кыска хуусааның иштинде тутган. Ол чаа фабрика июль 22-де ажыглалга киирер.

Польшаның өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелериниң коллективтери байырлал мурнуун күш-ажылчы вахталарында турупканнар. Олар улусчу Польшаның он чыл болганын бүдүрүлгениң чаа-чаа чедиишкиннери-биле уткуп турарлар.

(СЭТА).

Пхеньянда аныяктар активиниң Бүгү-корей чөвүлел хуралы

ПХЕНЬЯН. Аныяктар активиниң Бүгү-корей чөвүлел хуралының июль 13-теги эртенги хуралынга саналдар үргүлчүлээн. Кежээки хуралга ВЛКСМ-ниң төлээлериниң баштыңы И. А. Зубков байыр чедирип чүве чугаалааргa, олурушканнар изин-биле уткуп алган.

Совет болгаш корей аныяктарның аразында найыралдың демдээ кылдыр эш Зубков ВЛКСМ ТК-ның мурнуидан чөвүлел хуралга ВЛКСМ-ниң тугун дамчыдып берген.

Совет аныяктарның төлээлекчизиниң чугаазын чөвүлел хуралдың киржикчилери диңмиттиг адыш часаашкыны-биле уткаан.

Чөвүлел хурал Бүгү-корей аныяктарга кыйгырыгны болгаш маршал Ким Ир Сенге пагазының текстизин хүлээп алган.

Кореяның аныяк өскен оолдар, кыстары улус ажыл-агыйының үш чыл планын долдур болгаш ажыр күүседиринге идепкейлиг киржип, Төрээн чурттуң тайбың каттыжышкыны, Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, улус демократиязының чурттарының аныяктарыбиле найыралды болгаш эң-сеткил каттыштырылгазын быжыдары болгаш хөгжүдери дээш шудургу демисежирин ол кыйгырыгда кыйгырып турар.

Аныяктар активиниң Бүгү-корей чөвүлел хуралы ооң-биле доозулган.

(СЭТА).

Демократтыг Германия дээш

БЕРЛИН. Демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелиниң президиумунуң июль 10-да Берлинге болган хуралының дугайында дыңнадыгны АДН агентилели чарлаан. Герман Демократтыг Республикага чоокта чаа болуп эртken улустуң бадылаашкынарының түңнелдерни ол хуралга чугаалашкан болгаш тодаргайлап көргеи. Герман Демократтыг Республикага улустуң бадылаашкынарының түңнелдери республиканың чонунуң хөй-нуруузунуң тайбыче болгаш Германияның чаңгыс эвинче күзел чүткүлдүүнүң дугайын тодаргай хереченип турарын президиум айыткан деп дыңнадыгда чугаалап турар.

Герман Демократтыг Республиканың улус палатазынга октябрь 17-де болур сонгулдалар белеткелиниң хереэинге Национал фронтунуң мурнунда туруп турар сорулгаларны президиумнуң хуралынга чугаалажып көргеи болгаш «сонгулдалар-биле холбаштыр Демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелиниң политиктиг директивалларын» чогаадып кылырының кол байдалдары тодаргайлатынган.

(СЭТА).

Пакистанда америк чимэнниишкиннер

ДЕЛИ. «Пэпл» солунның дипломаттыг хайгаракчызының дыңнаткакын ёзугаар алырга, Карачиде америк элчиниң айтышкыны-биле Пакистан «америк дужаалдарны күүседиринге белен» 100 муң патапи армияны тургузар ужурлуг (патани дээрге, Афганистан-биле кызыгаарлажып турар районнарда чурттап турар аймак улус).

(СЭТА).

Даллестиң Парижче чорутканы

ВАШИНГТОН. Францияның премьер-министри Мендес-Франс-биле болгаш Англияның даштыкы хереқтер министри Иден-биле ужуражыр дээш АКШ-тың күрүне секретары Даллес июль 12-ниң кежээзинде Вашингтондан Парижче ужуп үнүпкен.

Индий-Кыдат болгаш өске-даа айтырыгларның дугайында айтырыгга америк бодалды Каттышкан Штаттарның Францияга болгаш Англияга шорбаштырарының чаа орадажышкынының дугайын Даллестиң Парижче үнериниң мурнунда кылган медеглели хереченип турар. «Индий-Кыдатта болгаш Европада болуп турар болуушкуннарга Каттышкан Штаттарның аажок сагыш човап турары-биле» ол Парижче баар апарган деп чүвени өкзалап демдеглээш, Даллес АКШ болза, «Францияның, Великобританияның болгаш Каттышкан Штаттарның дутуржулгалыг хөделиишкиннерин» хандырарын оралдажып турар деп медеглээн.

Женева чөвүлел хуралын чылдырганының сорулгазы болуп турар Индий-Кыдатка тайбың таарыштырылганы чедип алырынга АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң сонуургал чогун Даллес көргүскеи. «Мээң Парижче баарым мурнунда тайылбырлатыган туруштан ойталаашкын эвес, харын мен-даа болгаш күрүне секретарының оралакчызы Смит бистер амгы үеде Женеваже баар деп бодавайн турарывыс болур» деп ол медеглээн.

«Францияның, Великобританияның болгаш Каттышкан Штаттарның чаңгыс аай фронтузун хевээр артырарын» АКШ улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар деп Даллес түңнелинде база дагын бадыткаан.

(СЭТА).

Даллестиң Парижче чорутканының дугайында Эйзенхауэрниң медеглели

ВАШИНГТОН. Даллестиң Парижче чорутканы кол америк эвилелчилериниң Каттышкан Штаттарбиле харылзаа-байдалдарының айылдыг апарганы-биле болдунган деп эълчеглиг парлалга конференциязынга президент Эйзенхауэр медеглээн. Эйзенхауэрниң сөстери-биле алырга, парлик чугаалажыышкынарының дугайын илеткээри-биле Даллес Вашингтонга удавас чедип келир болуп турар. (СЭТА).

„Европа интилежилгезиниң" дугайында Италия парламентинде удурланыышкыннар

РИМ. Депутаттар палатазының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының «Европаның камгалал интилежилгезин» тургузар дугайында керээни хүлээп алырының төлевилелин чугаалажып көөрүнге холбаштырган июль 9-та болган хуралын «Унита» солун делгереңгейи-биле парлап турар.

Даштыкы херектер министри Пичониниң чугаазының сөөлүнде чугаалажып көрүүшкүн калбарган. монархист Канталупо, неофашист Анфузо, социалистиг партияның чингине секретары Неннн болгаш коммунистиг партияның чингине секретары Тольятти олар санал бергеннер.

Ээзергек партияларның ийи төлээлери «байдалдың тодаратыныр келирин манап» ол айтырыгны көөрүн сонгаарладыр деп санал үндүргеннер.

«Европаның камгалал интилежилгезин» тургузар дугайында кеяалыг хөделиишкиннериң» хандырарын оралдажып турар деп медеглээн.

Женева чөвүлел хуралын чылдырганының сорулгазы болуп турар Индий-Кыдатка тайбың таарыштырылганы чедип алырынга АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң сонуургал чогун Даллес көргүскеи. «Мээң Парижче баарым мурнунда тайылбырлатыган туруштан ойталаашкын эвес, харын мен-даа болгаш күрүне секретарының оралакчызы Смит бистер амгы үеде Женеваже баар деп бодавайн турарывыс болур» деп ол медеглээн.

«Францияның, Великобританияның болгаш Каттышкан Штаттарның чаңгыс аай фронтузун хевээр артырарын» АКШ улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар деп Даллес түңнелинде база дагын бадыткаан.

(СЭТА).

Европа интилежилгезиниң" дугайында Италия парламентинде удурланыышкыннар

РИМ. Депутаттар палатазының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының «Европаның камгалал интилежилгезин» тургузар дугайында керээни хүлээп алырының төлевилелин чугаалажып көөрүнге холбаштырган июль 9-та болган хуралын «Унита» солун делгереңгейи-биле парлап турар.

Даштыкы херектер министри Пичониниң чугаазының сөөлүнде чугаалажып көрүүшкүн калбарган. монархист Канталупо, неофашист Анфузо, социалистиг партияның чингине секретары Неннн болгаш коммунистиг партияның чингине секретары Тольятти олар санал бергеннер.

Ээзергек партияларның ийи төлээлери «байдалдың тодаратыныр келирин манап» ол айтырыгны көөрүн сонгаарладыр деп санал үндүргеннер.

«

Бүгү чуртталарның пролетарий-лери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үзедилеттинген

1954
ИЮЛЬ
18
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 143 (3080)

өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр (1 арын).

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховка тураскаатказн байырлыг хурал (1 арын).

А. П. Чеховтуң хөөрүнге болган митинг (1 арын).

Дээди өөредилге черлери чаа өөредилге чылының мурнуу чарыында (1 арын).

Чаа өөредилге программалары (1 арын).

ВЛКСМ ТК-ның пленуму (2 арын).

М. РОДИНА. — Күш-культура — ажылчы чоннарның кижизидилгезиниң чепсээ (2 арын).

С. БАРЖАЙ.—Малдың чаш төлүн бүрүн камгалаар дээш демиселде (3 арын).

Я. ФЕДОРОВА.—Күзүн шылгадыр өөреникчилер-биле ажыл (3 арын).

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганын даштыкыда демделеп турары (4 арын).

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ АПТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЛАР: А. БОБРОВ.—Тафт-Хартлиниң хоойлузу деп чүл? (4 арын).

В. М. Молотовтуң А. Иден-биле беседазы (4 арын).

КҮШ-КУЛЬТУРЖУЛАРНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бөгүн—күш-культуржунуң Бүгүэвилел Хүнү. Бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары, совет аныяктар доктааган чанчыл ёзугаар бо хүнүң калбаа-биле демделеп турар.

Коммунизмче оруктап чеднишкиниг бурунгаар чоруп орар совет чуртта улустуң материалдыг чаагай байдалы болгаш культурлуг деннели үзүктел чокка өзүп турар. Ол өзүлдениң тодаргай көргүзүглериниң бирээзи болза, күш-культуржу шимчээшкиниң калбарып нептерээни болур. ССРЭ-де спорт хөй миллион улус массаларның ынак хереэ болган, совет кижилериң амыдыралынче быжыы-биле кирген. Күш-культура ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң эң чугула чепсектериниң бирээзи болуп, Совет күрүненин хемчеглериниң системазынче кирген.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет улустуң, бистиң өзүп орар аныяк салгакчыларывыстың кадыын быжыдар дугайында оларның бүгү талалыг угаан-бодал болгаш күш-шыдал хөгжүлдезиниң дугайында үргүлчү сагыш салып турар. Күш талазы-биле канналган, омак-сергек совет кижилер ынак Совет ада-чурттуң чечектелишкини дээш кандыг-даа шылгалдаларже бааринга белен, эчис сорулгаже баар орукка таваржыр кандыг-даа бергелер, кандыг-даа моондактар оларга шаптык болуп шыдавас.

1948 чылдың төнчүзүнде хүлээп алган бодунуң доктаалында партияның Төп Комитеди чуртка массалыг күш-культура шимчээшкиниң өөгжүдерин, совет спортчуларның мергежилин бедидерин, анаа үндезилээш спорттуң эң чугула хевирлеринде чоокку чылларның иштинде чаалап алырын эргежок чугула деп айыткан. Төп Комитеттиң ол айтыышкыны совет күш-культура организацияларының бүгү ажыл-чорудулгазының үндезини болган.

ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле директиваларда күш-культураның болгаш спорттуң улам ынай хөгжүлдезин хандырар деп айыткан. Бо чылын кадык камгалалының болгаш күш-культураның херээнге 29,3 миллиард рубльди чарыгдаары күрүне бюджединде көрдүнген.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак күш-культураның, спорттуң бүгү талалыг хөгжүлдезинге эргежок чугула байдалдарны тургузуп берген. Бистиң Төрээн чуртувустуң калбак делгем девискээриниң бүгү булуннарында стадионнар болгаш спорт шөлдери он-он муну-биле тутунуп, деритинип турар. Күш-культураның техникумнары, институттары ортумак болгаш дээди эртемниг мун-муң кадрларны белеткеп үндүрүп турар. Күш-культураның алдар сураглыг мастерлери, чемпионнары хөй, оларның саны улам өзүп турар. Бүгү-эвилелдиң болгаш делегейниң рекордтарын тургуспушаан, бистиң спортчуларывыс Европаның болгаш делегейниң бирги чери дээш янзыбүрү маргылдааларга, дыка хөй чурттарның спортчулары-биле эш хуузунуң ужуражылгаларынга киришкеннер. Совет аныяктар бодунуң Төрээн чуртунуң спортчу алдарын улустар аразының маргылдааларынга чеднишкиниг камгалап турар. Эрткен беш чылдар дургузунда совет спортчулар 19 чурттарның стадионнарынга болгаш спорт залдарынга маргылдааларга киришкеннер. Совет спорт бодунуң кайгамчык масалыының, онзагай шынарлыының талазы-биле дыка сайзырангай болгаш буржуаз чурттарның спортундан үндезини-биле ылгалдыг.

Бистиң область күш-культураның болгаш спорттуң хереэ улуу-биле калбарган. Область эки-туранын беш спорт нииилелдерге ажылдап турар Партия, совет организацияларның удуртулгазы-биле областың күш-культура организациялары биче эвес чеднишкиннерни чедип алган. Чүгле бо чылын безин областың спортчулары лыжаның үш, конькиниң үш, чиик атлетиканың тос область рекордтарын тургусканнар.

Бо чылдың июль бирниң медээзибиле алырга, 432 кижи БГТО болгаш ГТО-нуң комплекцияларын дужааган, разрядниктер талазы-биле 350 кижи четкен. Ол чеднишкиннер-биле кады областың, районнарның күш-культура болгаш спорт комитеттерининң ажылында улуг четпестер бар. Хөй-хөй колхоз, совхоз, МТС, албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң төптеринде күш-культура болгаш спорттуң коллективтери тургустунмаан. Чиик атлетиканың, эштириниң, лыжаның, конькиниң база футбол болгаш спорттуң национал хевирлериниң массалыг болурун чедип албаан. Күш-культураның хоорай, районнар комитеттери мергежилдиг ажылдакчы кадрлар-биле четпес хандыртынып турар.

Хоорайның, районнарның төптеринде стадионнарын болгаш күш-кудьтураның шөлдерин чаагайжыдып сайзырадырын боттандырааш турар. Ылангыя Кызыл хооранның күүскому область төвүнде чангыс стадионну сайзырадырынче сагыш салбайн, олче хоорайның хөй-ниитизиниң күжүн эвилелдевейн турар. «Дүжүт», «Колхозчу» деп эки-тура ниитилелдериниң ажылынче кичээнгей салдынмайн турар. Бо четпестерни анаа тайбың көрүп, ооң-биле әптежип болбас.

Область Совединиң күүсекчи комитеди күш-культура болгаш спорттуң ажылын экижидер хемчеглерниң дугайында шиитпирни чоокта чаа хүлээп алган. Анаа үндезилээш областың, районнарның күш-культура комитеттери ажыл-чорудулгазын эде тургузуп, ооң күүселдезин херек кылырга боттандырган турар ужурлуг.

Бистиң бүгү организастыг ажылывыстың чеднишкиниг болурунун шиитлирлиг негелдези—хүн-бүрү партийжи удуртулгада. Ол чорук күш-культура организацияларының ажылынга база-ла долу хамаарылгалыг. Массалыг күш-культура шимчээшкинин хөгжүдериниң дугайында, совет спортчуларның мергежилин улам-на бедидериниң дугайында сагыш салышкын бодунуң тодаргай илерелин хамыктың мурнунда ажылчы чоннарның күш-культура кижизидилгезиниң талазы-биле кадык камгалал органнарының, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниитизи организацияларының ажылыга партийжи контрольду күштелдиринден хамааржыр.

Күш-культураның массалыг шимчээшкиниң, бедик спортчу мергежил—ажылчы чоннарны күш талазы-биле кижизидерде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тургузуп турар сорулгазы ол.

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховка тураскааткан байырлыг хурал

Июль 15-те Москвага Антон Павлович Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр бежен чылынга тураскааткан байырлыг хурал болган.

Эвилелдер бажыңының колонналарлыг залынга найыслалдың бүдүрүлгелериниң төлээлекчилери, эртеминиң болгаш культураның ажылдакчылары, Совет Армияның офицерлери болгаш генералдары, өөредикчи аныяктар чыылган. Аалчыларның аразында—янзы-бүрү чурттардан келген даштыкы чогаалчы өнүүктер. Москвада элчин болгаш, төлээ черлериниң баштыннары олурушкан.

Байырлыг хуралды К. А. Федин ажыткан.

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң амыдыралының болгаш чогаадылгазының дугайында ялеткелди профессор В. В. Ермилов кылган. Чеховтуң чогаадылгазының канчаардаа аажок ниитилел-политиктиг ужур-дузазының дугайын ол чугаалаан. Чехов бодунуң бүгү чурттаалгазын орус улуска бараалгадып, орус улустуң национал характериниң эң эки шынарларын бодунуң чогаалдарынга кайгамчыктыг уран-чечен күш-биле көргүскен. Бодунуң улузунга ханызы-биле бердинген улут чогаалчы бодунуң өлүм чок чогаалдарынга ол үениң эң чугула айтырыгларын илередип, тергиидекчи аңгыларының үүлгедип турган бужар бак чоруктарын кам-хайыра чокка шүгүмчүлеп, улустуң херектерин болгаш эрге-ажыктарын камгалап чораан. Литератураның кайгамчыктыг мастери болур Чехов орус ниитилелдиң амыдыралын шыны-биле болгаш уран-чечени-биле канчаар-даа аажок тодаргай кылдыр көргүскен. Илеткелчиниң чугаалааны:

—Делегейниң бүгү чурттарында тайбың талалакчылары бистиң-биле кады генналдыг чогаалчының тураскаалын демделеп турар. Чеховтуң өнүүктери—бистиң кайгамчыктыг чер бомбүрзээвисте тайбың талалакчылары ол. Тайбың талалакчылары бүгү делегейге таныжыңы кайгалап шыдаар. Анаа бистиң улуг улузувустуң болгаш бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң угаан-бодалы болгаш күзел-соруу, бистиң төрээн Коммунистиг партиявыстың угаан бодалы болгаш күзел-соруу дузалап турар.

Улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң чогаадылгазын ханызы-биле үнелээн сөстер-биле байырлыг хуралга ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Н. Кедров, тайбың дээш шылгарангай демиселчи, «улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Сталинчы шанналының лауреады Изабелла Блюм, кыдат чогаалчы Ба Из-инь, румын шүлүкчү Михай Бенюк, болгар чогаалчы Людмил Стоянов, немец чогаалчы Вилли Бредель, тайбың камгалалының япон комитединиң чингине секретары профессор Хирано олар чүве чугаалаанар.

Байырлыг хуралдың соонда концерт болган, анаа А. П. Чеховтуң «Ваня даай» деп шинзинден үшкү кажегени, ол ышкаш орус музыканың классиктериниң чогаалдарын күүсеткен.

(СЭТА).

А. П. Чеховтуң хөөрүнге болган митинг

Антон Павлович Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр бежен чыл болган хүнү июль 15-те Москвада Новодевичиде чогаалчының хөөрүнге аңаа тураскаал кылдыр митинг болган. Хүндүскүнүң 12 шакта аңаа литераторлар, эртемденнер, артистер, хөй-ниитиниң янзы-бүрү организацияларының төлээлекчилери болгаш найыслалдың ажылчы чоннары чыглып келген.

Митингиниң А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганын эртирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитединиң даргазы К. А. Федин ажыткан. Орус чогаалчының эрес-маадыр чоруунуң өлүм чогунуң дугайын, бо хүннерде Чеховту бистиң бүгү чуртувус онза чаагай күзел-биле сактып турарының дугайын ол чугаалаан. Орус литературага, театрга, бүгү совет улуска Чехов мөңгезин-биле дириг эртип чурттаар. Күш талазы-биле аңаа эвес кайгамчык чаагай шынар-бүдүштүг чеховчу чогаалдар шак ындыг болуп турар.

Тайбың камгалалының Совет комитединиң мурнундан С. А. Герасимов чүве чугаалаан.

РСФСР-ниң улустуң артизи В. А. Орлов, академик В. В. Виноградов, румын чогаалчы Михай Бенюк олар митингиге чүве чугаалаанар.

О. Л. Книппер-Чехова, М. П. Чехова, А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганын эртирер талазы-биле Бүгү-эвилел комитеди, ССРЭ-ниң Совет чогаалчылар Эвилели, Москваның уран-чечен театры, тайбың камгалалының Совет комитеди, даштыкы чогаалчылар А. А. Чеховтуң хөөрүнге чечектер салган. Чечектерниң бирээзиниң лентазында: —Москваның ажылчы чоннарындан улуг орус чогаалчы А. П. Чеховка деп бижээн.

(СЭТА).

Молдавияда уруглар номнары

КИШИНЕВ. Республиканың өөредилге-педагогиктиг ном үндүрер парталга чери уругларның элээн хөй чаа номнарын парлап үндүргеи. Оларның аразында кыдат улустуң тоолдары, М. Ибрагимовтуң «Хүн келир» деп ному, чечен чугааларның, тоолдарның болгаш оюннарның чыындызы бар.

Молдавияда уруглар литературазын үндүрери чылдың-на өзүп турар. Дайын сөөлүндеги чылдарчыя дургузунда 2,5 миллион номнарны парлап үндүргеи.

Бо чылын ол ном үндүрер чер бүдүи чартык миллион экземпляр тиражтыг номнарны парлап үндүрер.

(СЭТА).

Дээди өөредилге черлери чаа өөредилге чылының мурнуу чарыында

Чурттуң 800 ажыг дээди өөредилге черлери чаа өөредилге чылынга белеткенип турар. Күзүн институттар, университеттер болгаш академиялар 440 муң студентилерни хүлээп алыр, ол болза эрткен чылдаазындан 25 муң кижи хөй болуп турар.

Дээди өөредилге черлеринге чаа өөренип кирерлерге бүгү-ле кол зрителнерниң талазы-биле консультацияларны болгаш түнел лекцияларны организастаан. Чүгле Москваның безин дээди өөредилге черлеринге ортумак школаларны дооскан муңмуң оолдар болгаш кыстар чоруп чораан. Олар лабораторнялар болгаш өөредилге кабиеттери-биле танышкан, профессорлар болгаш башкылар аныяктарның тускай эртем шилип алырынга дузалажып турар.

Школа доозуп үнүкчүлери көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин белеткеп турар дээди өөредилге черлеринге болгаш факультеттерге улуг сонуургалды илередип турар. Келир өөредилге чылында чурттуң көдээ ажыл-агый дээди өөредилге черлериниң саны 99 чедер. Чаа көдээ ажыл-агый институттары Минскиге болгаш Курскиге ажыттынар. Партияның Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының тургускан сорулгаларынга дүүштүр өөредилге планнарын болгаш программаларын эде көөрү дооступ турар. Көдээ ажыл-агый институттарында тракторларның, комбайнарның чаа парктары болгаш оларның артык кезектери кирип турар. Ол дээди өөредилге черлеринге барык 30 муң студентилерни хүлээп алыр.

Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң биология-хөрзүн факультединде кирген билдиришкиннериниң саны көрдүнген хемчээнден дыка ажып турар. Ол факультеттиң студентилери Ленин дагларында чаа тургустуган корпуска кичээлдеп эгелээр. Олар 40 ажыг гектар черни эжелеп турар чүс-чүс чаа аудиторияларны, лабораторияларны, кабинеттерни болгаш агро-ботаниктиг садты алганнар.

Аъш-чем бараанарының үлетпүрүнүң будурүлгелеринге тускай эртемниглерни белеткээри калбарар. Автоматизацияның, чигир, саржаг кылырының, хлеб быжырарының будурүлгелеринге инженерлер белеткеп берип турар институттарга болгаш факультеттерге студентилер хүлээп алырының нормазын улгаттырган.

Дээди өөредилге черлеринге өөредилгенин, чурттарының болгаш будурүлгениң оран-бажыңнарын тудуп тургузуп турар. Аъш-чем үлетпүрүнүң Москвада технологтуг институдунуң чаа бажыңының тудуун эгелеп чоруда берген. Ында аудиториялар, библиотека, ном шыгжаар болгаш лекция номчуур улуг зал бар. Найыслалдың өске-даа дээди өөредилге черлеринге, ылаңгыя Москваның Н. Э. Бауман аттыг дээди техниктиг училищезинге, суг ажылагыйының инженерлериниң В. Р. Вильямс аттыг институдунга, академик И. М. Губкин аттыг нефть институдунга, В. М. Молотов аттыг энергетика институдунга чаа бажыңнарны тудуп тургузуп турар.

Бо өөредилге чылында студентилер билигниг янзы-бүрү адырларының талазы-биле элээн каш миллион чаа өөредилге номнарын алырлар.

(СЭТА).

ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ПРОГРАММАЛАРЫ

РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунда чаа өөредилге программаларын болгаш планнарын ажылдап кылыры доозулган. Олар школага политехниктиг өөредилгени боттандырарынга таарыштыр чогаатынган.

Школаның кол сорулгаларының бирээзи болза, аныяктарны практиктиг ажыл-чорудулгага белеткээри болур. Чаа өөредилге программазын ёзугаар кичээлдээри аңаа улуубиле дузалаар.

Бо чылдың 1—4 класстарынга холдуң күш-ажылының кичээлдерин киирип турар. Уруглар ыяштан болгаш саазындан янзы-бүрү чүүлдерни кылырынга, үнүштерни болгаш малдарны ажаарынга өөренирлер. Бешки класстарның өөреникчилери школа чанының участоктарынга болгаш мастерскаяларынга недельде ийи шак иштинде ажылдаар.

Чедиги класстарга химия талазыбиле, сескн класстарга физика талазы-биле, бешки класстарга математика талазы-биле чаа программаны киирип болур. Бешки классчылар ол ышкаш самбыны ажыглап өөренир, чер хемчээрин өөренирлер. Шыйыгга талазы-биле чаа программаны 7-ги болгаш 8-ки класстарга киирип турар. Чүвениң бодун көрүп тургаш чуруурунче, шыйгларны номчуурунче ол программада улут кичээнгейни салып турар.

Үстүкү класстарның школачылары ажыктыг практиктиг чаңчылдарны база алырлар.

Өөреникчилерниң эмин эртир хөй онаалгалыг болур чоруун узутказр хемчеглерни база алган. Биология талазы-биле программа дыка кызыртынар. Арифметика, орус дыл, бойдус эртеми, география, даштыкы дыл, төөгү талазы-биле программалар чиигетинген. Логиканы болгаш психологияны өөренирингге шаг-үеин ийи катап кызырып турар.

Чаа программалар ёзугаар кичээлдээри сентябрь 1-ден эгелээр. Ол үеге чедир өөредилге номнары үндүрер чер 18 чаа учебниктерни парлап үндүрер.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге чедир каш-ла хонук арткан. Чурттуң хоорайларында болгаш көдээ суурларында, шериг-кезектеринде Ада-чурттуң флодунуң алдарлыг төөгүзүнүң дугайында, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет далайжыларның маадырлыг эрес-дидим чоруктарының дугайында ялеткелдерни болгаш бесседаларны чорудуп турар.

Москва чоогунга, Ногинск районунга далай моделисчилериниң ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге таварыштыр чоруткан маргылдаазы доозулган. Аңаа Тушино, Серпухов, Электросталь, Подольск, Жуковск, Ногинск хоорайларының спортчулары киришкен.

Тус-тус кижилериң талазы-биле дээре түңнелдерни Электросталь хоорайның школазының 9-ку класының өөреникчизи Виктор Кудряшов чедип алган. Ооң электри хөделдиригчилиг транспорт кораблиниң модели 50 секунда иштинде 50 метр дистанцияны эрткеи. Жуковск хоорайның школазының өөреникчизи Александр Глотовтуң тургусканы резин моторжуктуг суг адаа-биле чоруур хемезиниң модели 40 метр дистанцияны суг адаа-биле 37 секунда иштинде чоруп эрткен. Командалар аразының бирги черин Тушино хоорайның досаафчылары чаалап алган.

(СЭТА).

МОСКВА. «Динамо» деп стадионга хөй хүннерде Москва—Харьков—Киев — Минск — Москва маршрут-биле чораан чадагтерге чарыжы кээп доктаагаи.

ЧУРУКТА: Солагай талазында чарышканнарның стадионга кээп турары. Оң талазында чарыштын тиилекчизи Р. Чижиков (ССРЭ-ниң Кайгалал министерствозунуң Төп спорт клубу).

Фото С. Пребаженскийниң болгаш Г. Липскеровтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ВЛКСМ ТК-ның пленуму

Чоокта чаа ВЛКСМ ТК-ның пленуму болган. Пленум дүжүт ажаап алырынга белеткел болгаш ону эрттирер база көдээ ажыл-агыйның продуктуларын белеткээрининг планын күүседир талазы-биле ажылга комсомол организацияларының киржилгезинин дугайында антырыгны чугаалажып көрген болгаш аңаа холбаштыр доктаалды хүлээп алган. Пленумга илеткеди ВЛКСМ ТК-ның секретары эш А. Н. Шелепин кыйган.

Илеткелчи болгаш санал берген эштер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бо чылдың июнь айда болган Пленумунуң кайгамчык улуг ужур-дузазын демдеглээнер. Социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын моон соңгаар күштүү-биле көдүрер база калбак хереглелдиң барааннарын бүдүрерин улгаттырар талазы-оиле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың боттандырыш турар хемчеглери бүгү улустуң деткимчезин алган болгаш аныяк ажылчыннарның, колхозчуларның, бүгү совет аныяктарның ортузунга күш-ажылчы күүлүг көдүрлүүшкүнүң болдурган деп ВЛКСМ ТК-ның пленумунуң киржикчилери демдеглеп турганнар.

Коммунистиг партияның айтыышкыннарын күүсетпишаан, көдээниң комсомолчулары болгаш аныяктары бүгү көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыр, нитининиң мал ажылын өстүрер база ооң продуктулуун бедидер дээш демиселге идепкейлиг киржип турар апарган.

Хөй-хөй комсомол организацияларының часкы тарылганы чогуур өйүнде болгаш шынарлыг эрттирер херекке колхозтарга, МТС-терге база совхозтарга чогуур дузаламчыны көргүскеннер. Аныяктарның 15 муң хире трактор бригадалары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынче киргеш, бедик дүжүттерни алыр дээш быжыг туруштуг демиселди чорудуп турар. Партияның болгаш чазактың кыягырыы-биле 149 муң ажыг оолдар, кыстар комсомолдуң шынзылгазы-биле кур болгаш курукаан черлерни шингээдип алырынче чоруткан.

Ооң-биле кады көдээниң комсомол организацияларының болгаш комсомолдуң удуртур органнарының дыка хөй кезии ажыл-агый херээнге комсомолчуларның болгаш аныяктарының эң идепкейлиг киржилгезин хандырарынче угландыр боттарының ажылдарын кончуг оожум эде тургузуп турары пленумга айтыынган. Хөй-хөй комсомол организацияларының болгаш комсомолдуң удуртур органнарының аныяктарны бүгү көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыр, нитининиң мал ажылын өстүрер база ооң продуктулуун бедидер дээш демиселге идепкейлиг киржип турар апарган.

Хөй-хөй комсомол организацияларының часкы тарылганы чогуур өйүнде болгаш шынарлыг эрттирер херекке колхозтарга, МТС-терге база совхозтарга чогуур дузаламчыны көргүскеннер. Аныяктарның 15 муң хире трактор бригадалары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынче киргеш, бедик дүжүттерни алыр дээш быжыг туруштуг демиселди чорудуп турар. Партияның болгаш чазактың кыягырыы-биле 149 муң ажыг оолдар, кыстар комсомолдуң шынзылгазы-биле кур болгаш курукаан черлерни шингээдип алырынче чоруткан.

Ооң-биле кады көдээниң комсомол организацияларының болгаш комсомолдуң удуртур органнарының дыка хөй кезии ажыл-агый херээнге комсомолчуларның болгаш аныяктарының эң идепкейлиг киржилгезин хандырарынче угландыр боттарының ажылдарын кончуг оожум эде тургузуп турары пленумга айтыынган. Хөй-хөй комсомол организацияларының болгаш комсомол комитеттери аныяктар ортузунга организакчы болгаш политик-массалыг ажылды көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле практиктиг сорулгалардан хоорук чорударын үргүлчүлеп, колхозтарда, МТС-терде база совхозтарда керектиг байдалы дээш харыысалгалыг болбайн турарлар.

Комсомол райкомнарының, обкомнарының, крайкомнарының болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ ТК-ларының ажылының стилинде база методунда улуг четпестер болза, көдээ комсомол организацияларының ажылынга саңдарны багай халдадып турар. Комсомолдуң хөй-хөй комитеттери боттарының ажылын чаартып тургузар, канцеляр-бюрократсыг методтарны удуртулганың практиказындан үндүр октаар талазы-биле бүгү херекти чүгле саазын кырынга удуртулганы болгаш хуралдар санын кызырары-биле солуп турар болгаш ёзулуг дириг ажыл-херекти, масса аныяктарның ортузунга организакчы ажылды мурнундагы хевээр-ле кылбайн турар.

Комсомолдуң чамдык область болгаш район комитеттери янзы-бүрү кампанилар, шалыпчы айлар, декадниктер чорударынга хандыкшааш, колхозтарда, МТС-терде, совхозтарда комсомол организацияларынга удуртулганы экижидер талазы-биле хемчег албайн, оларны организас талазы-биле быжыглаар база оларның дайынчы/аргалыын бедидер дугайында сагыш салбайн турар.

Хөй-хөй комсомол ажылдакчылары ВЛКСМ организацияларынга баргаш, оларның ажылынче ханылап кирбес, истеп-хынаар чоруткы кылып, четпестерни узуткаарынга эвээш дуза көргүзүп турар. Комсомолдуң райкомнарының болгаш обкомнарының чамдык секретарлары ажыл-херектерниң байдалын ам-даа кошкак билир, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезининг эң бөдүүн айтырыгларын безин багай билир болуп турар.

Чамдык комсомол организацияларының тараа ажаалгазының ажылдарынга эки болгаш чогуур өйүнде белеткелче көдээ аныяктарны мобилизастаар херекке шүүшпең чоруткы көргүзүп, комбайннарның, тараа бастырар машиналарның, тараа ажаар бөдүүн машиналарның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый херекселдериниң септелгезин доозар дугайында эвээш сагыш салып турарлар.

Чамдык областарның комсомол организациялары кур болгаш курукаан черлерни шингээдиринге келген аныяк ажылчыннарны шын ажыглаарын чедип албайн, аныяктарның садыг болгаш культура амыдырал хандырылгазын экижидеринге чогуур быжыг туруштуг чоруткы илеретпейн, колхозтарга, МТС-терге болгаш ыланғыя чаа тургустунган совхозтарга политиктиг ажылды кошкак организастап турар. Кур болгаш курукаан черлер шингээдип алыр районнарже аныяктар чоруткан хөй-хөй комсомол организациялары оларның амыдыралын болгаш ажылын сонуургавайн, оларның-биле үргүлчүнүң харылзаазын тутпайн турар деп Пленумнуң доктаалында айтыынган.

Чамдык областарның комсомол организациялары кур болгаш курукаан черлерни шингээдиринге келген аныяк ажылчыннарны шын ажыглаарын чедип албайн, аныяктарның садыг болгаш культура амыдырал хандырылгазын экижидеринге чогуур быжыг туруштуг чоруткы илеретпейн, колхозтарга, МТС-терге болгаш ыланғыя чаа тургустунган совхозтарга политиктиг ажылды кошкак организастап турар. Кур болгаш курукаан черлер шингээдип алыр районнарже аныяктар чоруткан хөй-хөй комсомол организациялары оларның амыдыралын болгаш ажылын сонуургавайн, оларның-биле үргүлчүнүң харылзаазын тутпайн турар деп Пленумнуң доктаалында айтыынган.

Пленумнуң доктаалында көдээ аныяктарның ортузунга социалистиг чарыпты организастаарында улуг четпестер бары демдеглетинип турар. Чамдык удуртукчу комсомол органнары кол кичээнгейни чүгле аныяктар бригадаларының болгаш звеноларының чарыжынче мөөнээш, бүгү аныяктар кайы хире ажылдап турарын эвээш сонуургап турар.

Хөй-хөй комсомол организациялары аныяк колхозчуларның, МТС болгаш совхозтар ажылчыннарының ортузунга күш-ажылчы сагылга-чурумну быжыглаарын багай чорудуп турарынга, аныяктарның чамдык кезии хөй-нинти күш-ажылга киржиринден ойталап, күш-хүнүнүң минимумун ажылдап албайн, ажылдап алыышкынның нормаларын күүсетпейн турар фактылар-биле эптежип турарынга пленум кичээнгейни салган.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң айтканы хемчеглерни күүседиринге комсомол организацияларының, комсомолчуларның, бүгү көдээ аныяктарның киржирин улуг ужур-дузалыг деп көрбүшаан, ВЛКСМ ТК-ның пленуму тарылганы ажаар, мал чеми белеткээр, дүжүт ажаап алыышкының чогуур өйүнде чорудар, көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин болгаш садып алырын күүседир ажылдарга комсомолчуларның, бүгү көдээ аныяктарның эң идепкейлиг киржилгелиг болурун хандырары колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның бүгү комсомол организацияларының, комсомол райкомнарының, хооркомнарының, обкомнарының, крайкомнарының болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ ТК-ларының эң чугула, соңгаарлатпас сорулгазы деп санаан. Тараа ажаалдазынга болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрингe кызымак күш-ажылдың хууда үлегерин көргүзеринче көдээ эр, херээжен комсомолчуларны пленум кыйгырган.

Комсомол организациялары хөвеңнин, чигир свеклазының, кукурузаның, картофельдиң, ногаа болгаш мал чеми культураларның, лён-долгунецтиң болгаш коноплянның тарылгазын ажаар талазы-биле ажылдарны чогуур өйүнде болгаш бедик шынарлыг чорударынче аныяктарны организастаар, техниктиг болгаш олуртуп тарыыр культуралар өстүрер аныяктар звеноларының организациязын бүгү тала-биле деткиир, ажылдап турар звеноларны быжыглаар, оларның тарылганы үлегерлиг ажаарын чорударынга дузалаар. Бедик дүжүттерни алыры дээш социалистиг чарышты организастаар ужурлуглар.

Көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчылары-биле демиселди күштелдирип, өргелер, күскелер, тараа чиир курттар, кушкаштар болгаш өске-даа хоралакчыларны узуткаарынче аныяктарның массалыг үнүүшкүнүн чорударын комсомол организацияларынга саналдаан.

Комсомолдуң обкомнары, крайкомнары, эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ ТК-лары мал чеми белеткээрингe көдээ комсомол организацияларының тода, дайынчы ажылын хандырар ужурлуг. Мал чеми белеткээр талазы-биле Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга бедик көргүзүглерни чедип алыры колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның, районнарның комсомол организацияларының алдарының хөрээ болур.

Комсомол организациялары сиген кезилдезиниге, силос дериглериниң тудуунга идепкейлиг киржир, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнүң силос салыр болгаш өске-даа мал чемнери белеткээр талазы-биле доктаатказын планын долдур болгаш ажыр күүседирин чедип алыр ужурлуг. Мал чемнерин чогуур өйүнде киир санап алырынга, шын ажыглаарынга болгаш камныг чарыгдаарынга контрольду тургузар, малды кыштагладырының эгелээринге чедир эргежок чугула санныг бадүүн чемнер мал фермаларынга сөөртүп чедиртиген турарын чедип алырын база кышкы одарлар участоктарынга сигенниң болгаш өске-даа мал чемниниң магадылал курлавырлары тургустунган турарын чедип алырын комсомол организацияларынга саналдаан.

Дүжүт ажаалдазынга чогуур өйүнде белеткелге чугула ужур-дузаны бербишаан, пленум комсомолдуң удуртур органнары болгаш колхозтарда, МТС-терде база совхозтарда комсомол организациялары комбайннарның, бүгү ажаап алыышкын машиналарының болгаш транспорт херекселдериниң септелгезин чедиишкиниг доозарынче комсомолчуларның болгаш аныяктарның күжениишкинин угландырарын, колхозтарга болгаш совхозтарга механизасчыткан шаңнарны тургузарынга, көдээ ажыл-агый культураларын кургадырынга болгаш кадагалаарынга эргежок чугула тараа кургадыр черлерни, серилерни, сарайларны, бетонналан азы таптап быжыглаан шөлүгештерни тударынга аныяктарны калбаа-биле хандыкшыдарын пленум хүлээткен. Комбайн агрегаттарын комбайнёрлар-биле, комбайнёрларның дузалакчылары болгаш өскедаа дузалаар ажылчыннар-биле четчелеп тургузарынга комсомол организациялары шуут киржир, ол ажылга эң дээре комсомолчуларны болгаш аныяк колхозчуларны чоруп бээр хүлээлгелиг.

Дүжүт ажаап алыышкының кыска хуусаа иштинде чидириг чок чорударынга комсомолчуларның болгаш аныяктарның бүгү күштерин эвилелдээрин комсомолдуң райкомнарындан, обкомнарындан, крайкомнарындан болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ-ниң Төп Комитеттеринден пленум негээн. Колхозтарның, МТС-терниң болгаш совхозтарның комсомол организациялары аныяк комбайнёр, молотилка машинизи, тракторист бүрүзү бүдүрүлге даалгазын хүн бүрүде бедик шынарлыг күүседир болгаш ажыр күүседир база комбайннарның, ол ышкаш өскедаа машиналарның ажылдавайн туруп алыр болгаш үрели бээр чоруктарын болдурбазын чедип алыр ужурлуг. Ажылдап алырының эзлээчег нормаларын долдур болгаш ажыр күүседири база тарааның бедик бастырылгазы дээш аныяк комбайнёрларның социалистиг чарыжын организастаарын комсомолдуң райкомнарынга, обкомнарынга, крайкомнарынга, эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ-ниң Төп Комитеттеринге пленум сүмелээн. Дүжүт ажаап алырының хуусааларын кызырар болгаш кур база курукаан черлерниң районнарының дүжүдүн ажаап алыры-биле баштай чоруурларының санынга киржир эргени чаалап алыр дээш социалистиг чарышта кирген Ставрополь крайның аныяк комбайнёрларының эгелекчи чоруун пленум пуладыт-дап көрген.

МТС-терниң болгаш совхозтарның аныяк механизаторлары картофельдиң болгаш ногааларның ажаап алыышкының максималдыг механизастаары дээш, бүгү картофель ажаап алырының комбайннарын болгаш өске-даа машиналарны база механизмнерни долузу-биле ажыглаары дээш демисежир ужурлуг. Картофельдиң болгаш ногааларның элээн хөй шөлүнүң дүжүдүн бо чылын хол-биле ажаап алыр деп чүвени өөренип көргеш, аныяктарның, а ол ышкаш пионерлерниң болгаш школачыларның эргежок чугула санын ол ажылдарга комсомол хаара тудар ужурлуг.

Дүжүттүң чидириглери-биле шинтпирлиг демиселче комсомолчуларны болгаш аныяктарны көдүрүп үндүрерин пленум комсомол организацияларының мурнунга шалыпчы соруага кылдыр идип үндүргеш. Тарааларның быжарын көрүп тургаш дүжүт ажаап алыышкының чогуур өйүнде эгелээринге шыңгыы хайгаралды тургузары, комбайн бүрүзү тарааның болгаш мажактарның чидириглерин болдурбас ындыг баш удур хынамчалыг дериг-херекселдер-биле деритинген турарын чедип алыры, бүгү ажаап алыышкын шөлдеринге кезилде эгелээри-биле кадыла, черде тоглап артып калган мажактарны дырбаштаар болгаш бөлер, бүгү транспорт херекселдерин болгаш саваларын дүжүттү чидириг чок сөөртүп дажыглаарынга белеткээн турары эргежок чугула.

Колхоз, совхоз, район, область, край, республика бүрүзү тараа, хөрөн, чигир свеклазы, лён-долгунец, комопля, картофель, ногаа болгаш мал ажылының продуктуларын белеткээрининг күрүне планнарын доктаатказ хуусаазында күүседирин хандырар талазы-биле партия болгаш совет органнарынга бүгү таламын дузаламчызын көргүзерин колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның комсомол эге организацияларынга, комсомолдуң райкомнарынга, обкомнарынга, крайкомнарынга болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ-ниң Төп Комитеттеринге пленум хүлээткен. Тарааны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый культураларын сөөртүп дажыглаарының графигин күүседир ооргаш ажыр күүседири дээш аныяктарның транспорт бригадаларын тургузарын, ол транспорт бригадаларының аныяк чолаачыларның социалистиг чарыжын организастаарын сүмелеп турар.

Кур болгаш курукаан черлерни шингээдип алырында ажылдап турар аныяктарның ортузунга политик-кижизидилгелиг ажылды экижидерин комсомолдуң райкомнарынга, обкомнарынга, крайкомнарынга болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ Төп Комитеттеринге санаалдаан. Көдээ ажыл-агый органнары, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары-биле кады, нитининиң чемненилгезин экижидер, чугула хереглелдиң бараанары-биле ажылдап турарларны үзүктел чок хандырар талазы-биле хемчеглерни алыр. Чурталга болгаш культура-амыдыралдың тудугларын чорударының планнарын боттандырарынга комсомол организацияларының эң идепкейлиг киржилгезин хандырарын, аныяктарның тудуг бригадаларын тургузарын калбаа-биле практикалаарын, оларның аразынга социалистиг чарышты калбартырын пленум комсомолдуң обкомнарынга болгаш крайкомнарынга хүлээткен.

Аныяктар ортузунга чорудар бүгү политик-массалыг ажылды шуут хову турлагларже, хову болгаш трактор бригадаларынче, сиген кезер шөлдерже, шаңнарже, транспорт бригадаларынче, элеваторлар болгаш белеткел пунктуларынче шөлчидерин комсомол райкомнарынга, обкомнарынга, крайкомнарынга болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ Төп Комитеттеринге пленум хүлээткен. Партия организацияларыбиле чөпшээрежип алгаш аныяктарның бригада бүрүзүнге агитаторну шилип алыры эргежок чугула. агитаторларны солуннар-биле хандырар; хана солуннарының болгаш дайынчы хуудустарның үргүлчү үнер чоруун хандырар.

Комсомол райкомнарының, обкомнарының, крайкомнарының болгаш эвилелдешкен республикаларның ЛКСМ Төп Комитеттеринің бюро кежигүннери, секретарлары болгаш аппараттарының ажылдакчылары дүжүт ажаап алыышкының нэмгудук хуннеринде дүжүттүң хуу-салымы шинтпирлетинип турар колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга бөрган турарын пленум негээн.

Дүжүт ажаап алыышкының үлегерлиг чорудар, көдээ ажыл-агый культураларын белеткээрининг планын күүседири дээш демиселче идепкейлиг киргеш ооң-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың тургусканы бүгү улустуң сорулгазы—көдээ ажыл-агыйны күштүүбиле көдүрерининг сорулгазын күүседиринге бодунуң салыышкынын киирерининче эр болгаш херээжен комсомолчуларны, бүгү көдээ аныяктарны ВЛКСМ ТК-ның пленуму кыйгырган.

Күш-культура—ажылчы чоннарның кижизидилгезининг чепсээ

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чонну, аныяктарны угаан-бодал болгаш маға-бот талазы-биле бүгү талалыг сайзырангайжыдарынга, спорт херээн массалыг кылдыр калбартырынга күштерин болгаш хөреңгини харамнаймайн турар.

Совет спорттуң массалыг чоруу өзүп турары-биле кады бистиң чурттуң аныяктарының спорттуу мергежилли база өзүп турар.

Совет күш-культура шимчээшкининиң хөгжүлдезинде чедиишкиннер улуг болгаш маргылдаа чок. Бистиң чурттуң аныяктары боттарының бедик моральдыг шынарын, Төрээн чуртунга боттарының чалбыыштыг ынакшылдыын хүнүүн-не көргүзүп турарлар.

Күш-культура болза, ажылчын тренировкаларның ачызы-биле наазхемчилер хоорайның тиилекчи командаларындан хожудан калбайн турар.

Хүн келген тудум-на аныяктар өзүп, спортчу рекордтар база өзүп турар. Бистиң облазывыс аныяк, ынчалза-даа бистиң аныяктарывыс, өзүп турар салгакчылар эки болгаш арга-мергежилдиг рекордтарны көргүзүп турарлар. Школачыларның командалары РСФСР-ниң Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн-чүк талазы-биле гимнастиканың зональдыг маргылдаазынга (Иркутск хоорайга) бирле дугаарында киришкеннер. Ынчангаш Тываның командазы үшкү черни эзлээн болгаш РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң онжин-биле шаңнаткан. Гимнастика талазы-биле Ленинград хоорайга болур РСФСР-ниң зональдыг маргылдааларынга киржир эргени ол командага тывыскан. Ол ышкаш аныяк чиик атлетикчилер РСФСР-ниң Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн-чүк талазы-биле Хабаровск хоорайга болур чиик атлетика маргылдааларынче чорупканнар. Ол командаларның санында бистиң областың алдарын камгалаары-биле №2 школаның тыва оолдары бир-де дугаар чорупканнар.

ССРЭ-де спорт болза, хөй миллион улус массаларның ажыглалы болуп берген, совет кижилерниң амыдыралында быжыы-биле кирген.

Күш-культуржуларның Бүгү-эвилел хүнүн совет аныяктар, бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары калбаа-биле демдеглеп турарлар. Күш-культуржуларның Бүгү-эвилел хүнүнге алдар кылдыр спорт нинтилелдериниң дыка хөй командалары хоорайларның болгаш районнарның маргылдааларын эрттирерлер. Күш-культуржуларның Бүгү-эвилел хүнүнге алдар кылдыр бистиң чадаг тергежилериивис Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Тес-Хем, Таңды, Кызыл маршруду-биле үнүпкеннер.

Кудукку коллективтерге, ол ышкаш спорт нинтилелдеринге дузаа көргүзер талазы-биле четпестерни демдеглээр херек. «Динамо», «Дүжүт», «Металлург» деп эки-тураның спорт нинтилелдери спорт хемчеглеринге киржири-биле киржикчилерни эвээштп үндүрүп турарлар. Ынчаарга «Колхозник» деп эки-тураның спорт нинтилели мынчага чедир чүнү-даа ыыттавайн турар. Ынчаарга көдээде аныяктар спорт ажылын улуу-биле совчуургап турда күш-культура болгаш спорт обкому ол дугайында мырыңай сагыш салбайн турар.

Ажылчы чоннарның күш-ажылчы киржизидилгезининг талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салып турар кол сорулгазы—күш-культура шимчээшкининиң массалыг чоруу, бедик спортчу мергежил болур.

М. РОДИНА.

Бөгүн Кызыл хоорайга

Күш-культуржунуң Бүгү-эвилел хүнүн демдеглээри-биле бөгүн Кызылга спорттуң янзы-бүрү хевирлериниң талазы-биле маргылдаалар болур.

«Совет Тываның беш чылы» стадионга эртенгиниң 11 шакта хооралай спартакиадазының киржикчилериниң парады болур. 11 шак 20 минута үезинде гимнасчыларның көргүзүү эгелээр. Чиик атлетиканың 12 шактан эгелээр маргылдааларынга кирер чүүлдер болза: 100 метр хемчээлге эр болгаш херээжен кижилер маңнаар, черниң узунун халыыр, эштиринің эстафетазы (эр кижилерге—3Х100, херээженнерге—3Х50). Хүндүскүнүң 4 шактан эгелээш бедини халыырының, диска октаарының талазы-биле маргылдаалар, ол ышкаш эштинишкин (эрлер—100 метрге, херээженнер—50 метрге). Кежээкиниң 7 шакта шөлге бут-бөмбүүнүң маргылдаазы эгелээр. Ооннар аразының чапсарларында 4Х100 эстафета чорутунар (эр-даа, херээжен-даа кижилерге).

Культура болгаш дыштанылга паркынга национал хүреш, хол бөмбүү, баскетбол, бег кагар талазыбиле маргылдаалар хүндүскүнүң 4 шакта эгелээр.

Маргылдааларга спорттуң янзыбүрү нинтилелдериниң төлээлекчилери киржир.

Ногаан театрга кежээкиниң 5 шакта—автотранспорт конторазының, 6 шакта—Типографияның, 7 шакта—культура бажыңының бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң оюннары болур.

Социалистиг чарыштың чаа-чаа чедиишкиннери дээш

СЭКП Тожу райкому болгаш райкүүскому районнуң колхозтарында болгаш бүдүрүлгелеринде социалистиг чарыштың чоруп келгенинин чартык чыл түңнелин үндүрген. Социалистиг чарыштың ачызында район ажыл-агый, культура тургузуушкунуң адырларынга көскү чедиишкиннерлиг болганын СЭКП райкому болгаш райкүүском демдеглээн.

Районнуң колхозтары мал бажын өстүрериниң күрүне планын нинтизи-биле 106,7 хуу, ооң иштинде «Совет Тыва» колхоз 108,7 хуу, «Май 1» колхоз 103,8 хуу күүсеткен. Инектерден сүт саап алырының хемчээли эрткен чылдагызындан өскен. Ылаңгыя эрткен чылдың баштайгы алды айларында инек бүрүзүнден ортумаа-биле 230 литр сүттүг саап алган турган, а бо чылын 403 литр чедир алган.

«Май 1» колхозтуң инек саанчызы эш Чанчыбай 10 инекти саап турар. Инек бүрүзүнден ол ортумаа-биле 575 литр сүттүг саап ап, чарыштың мурнакчызы болуп илереэн.

Мал бажын өстүрериниң талазыбиле «Совет Тыва» колхозтуң шээр мал фермазы (эргелекчизи эш Чамзы), иви мал фермазы (эргелекчизи эш Музужук), «Май 1» колхозтуң иви мал фермазы (эргелекчизи эш Деверек) болгаш өшкү кадарчызы эш Мылдыйбан олар эң мурнакчы болганнар.

Ооң ышкаш Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агый черя (директору эш Ичин-Норбу, партия организациязының секретары эш Бичe-оол) ажылчыннар ортузунга чарышты эки организастааннар. Эрткен алды айларның дургузунда ыяш белеткелиниң планы ында 140 хуу күүсетингеп. Эштер Машпак-оол, Даңзы-Белек олар бүдүрүлгениң шалыпчылары болуп турарлар.

СЭКП райкому болгаш райкүүском чарыштың мурнакчыларын районнуң хүндүлел самбыразында илереткеп.

Совет Тываның 10 чыл ооңга чаа-чаа чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш организастыг ажылды удам күштелдирип турар.

Колхозчу композиторларның ырлары

ДНЕПРОПЕТРОВСК. Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ийнги бригадазының хову турлаанга Васильковский районнуң Ногаан Гай суурнуң клубунуң бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери чедип келгеннер.

Олар дүштекчи чем үезинде тараажыларга болгаш механизаторларга улуг концерт көргүскеннер. Нинти ыр Ульяновтуң үлегер-дурдулгалыг МТС-зиниң алдарлыг механизатору Яков Подольныйның дугайында чаа ырны ырлаанар. Ол ырны колхозчу Поликарп Романчук чогаатказ.

Ол колхозчу композитор хөгжүмүнүң уран-чүүлүнүң талазы-биле чөзерби ажыг чыл ажылдап турар. Улустарның найыралының, совет кижилерниң тайбың дээш демиселиниң дугайында, колхозчу бүдүрүлгениң чаартыкчыларының дугайында 50 ажыг ырларны ол тургускан. Колхозчу клубтарга ооң «Тайбың-ның үнү», «Совет Армияга алдар!» деп болгаш өске-даа ырларын үргүлчү ырлажып турар.

База бир өске колхозчу композитор Николай Грековтуң ырлары районнуң көдээ бот-тывынгыр уран-чүүл репертуарында быжыы-биле кирген. Ылаңгыя партияның кыйгырыын ёзугаар кур болгаш курукаан черлерни шингээдип алыры-биле чоруткан аныяктарга хамаарыштыр бижээни «Казахстанның комсомолчуларының дугайында ыр» деп сөөлгү чогаалы онза сурагжаан.

Ново-Московский районда ыры коллективтери Горький аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу Николай Наумовтуң ырларын чедиишкинниг күүседип турар.

Ам областа бот-тывынгыр уран-чүүлдүк композиторлары 30 чедир турар.

(СЭТА).

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭӨ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНГЕ КАНДИДАТТАР

Малдың чаш төлүн бүрүн камгалаар дээш демиселде

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш июнь Пленумнарының шиитпирлери ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге, оон продуктулуун бедидеринге чаа-чаа перспективаларны бистиң мурнувуска ажыдып, оны бөгүндүрүп талазы-биле улуг соруглаларны салган. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың малчыннар дээш улуг сагыш салыышкынынга сорук киргеи бистиң колхозтуң малчыннары элээн каш чылдар дургузунда ниитиниң мал ажылын көдүрериниң херээн чеднишкинниг шиитпирлеп турарлар.

Бистиң артеливистиң бүгү көдээ ажыл-агыйының кол черин мал ажылы эзлеп турар. 1951 чылда ниитиниң малындан 247 баш хойну кадарып өстүрери-биле хүлээп алган мен. Мал ажылын хөгжүдери, оон продуктулуун бедидери эң харыысалгалыг ажыл деп үвени ханызы-биле угаап билгеш, малдың ажаалгазын, чемгерилгезин болгаш одарладыышкының шын чорудар дээш бодумнуң бүгү-ле күжүмүмү база билиимни берип келген мен.

Мал ажылын хөгжүдерде оон ажаалгазынга, ылаңгыя кышкы, чайгы одарладыышкынынга кол кичээнгейни салдым. Оон түңнелинде 247 баш хойну дөрт чыл дургузунда 1411 баш чедир өстүрген мен.

Бистиң колхозтуң малчыннары хой малды өстүрерде оон одарладыышкынынга улуг күштүг салып турар. Чыл дургузунда эки семиртип, одарлаткан кадык хойлар быжыг болгаш амыдыралгыр хураганнарны бээр. Фенгилдезп арган хойлардан кадык, быжыг чаш төлдү манаап-даа херээ чок деп үвени практика көргүзүп турар. Деңгилдези арган хойлар ара салыр болгаш олариың хураганнары амыдыралгыр эвес, кошкак, аарыычал болур.

Хой малдың чаш төлүн чидириг чокка доруктурарда олариың чемгерилгезин экижидери эң чугула. Эки ажаалга болгаш чемгерилге малдың уксаалыын экижидер.

Кызымак күш-ажылдың түңнелинде малдың чаш төлүн дөрт чыл иштинде чидириг чокка камгалап алыр аргалыг болган мен. 1952 чылда 276 хойдан 286, 1953 чылда 281 хойдан 311, 1954 чылда 258 хойдан 282 хураганнарны алган мен.

Бистиң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бүгү хойжулары шагның дөрт эргилдезинде одарларны эвлечештир шын ажыглап турарындан малдарны болгаш оон чаш төлдерин бүрүн камгалап ап турарлар. Бүдүн чылдың дургузунда хоюмнуң одарын 8 удаа солуп тургаш, эки деңгилделиг кылдыр семиртип ап турар мен. Кышкы, чайгы үеде одарны 2—3 удаа солууру улуг ажыктыг.

Төрүүр хойларның ажаалга чемгерилгезинге болгаш одарладыышкынынга кол кичээнгейни салып турар. Хойну кажаадан үндүрерде, кинрерде болгаш одарладырда оваарымчалыг болуру хойжу бүрүзүнүң уттуп болбас херээ болур.

Малдың төрүүрүнге белеткелди оваш бурунгаар эки шынарлыг чорудары эң чугула. Хойнуң эдержилгезин март, апрель айларда төрүүр кылдыр чорудуп турар бис. Ол үеде төрүтүнген хурагаимар одарга чедир эки быжыгып өзе бээр. Февральдан эгелээш хойнуң төрүүрүнүң белеткелин кылып эгелээр. Ол үеде хой төрүүр кажааны, хураганнар кажаазын ыяк кылдыр чылыглаар. Төрээн хойларга эки шынарлыг ногаан сигенни немелде чемге сөөртүп белеткеп алыр. Мал төрүүр үеде колхоз баштаар чери тускай колхозчуну биске дузалажыры-биле берип турар. Чаш малга эки шынарлыг, четчир санныг кажааларны ам-даа тудуп албаанывысты айытса чогуур. Оон уламыидан кышкы соок үеде чамдык кошкак хураганнарны өгге хаалдага (үгекке) доруктургаш, ам хураган кажаазынга киирер.

Мал төрүп эгелээнде дүн-хүннүң доктаамал дежурныйларын тургузар. Хойларның хураганнары дорукуже чедир олары 15—20 баш кылдыр үскеш, 10—15 хонукта тус-тус өрээлдерге тургузар. Оон соонда ниити хойлар өрээлинче киирер.

Чаа төрүтүнген хураганның аскында болгаш думчуунда шаразың аштааш, иезинге чылгадыр херек. Хураганны эмзирерни черле озалдадып болбас. Чаа төрүтүнген хураганны эң баштай чартык шак болганда, а оон соонда 2—3 шактан эрттирбейн иезинге эмзирер. Баштайгы айда хураганнарны иезинге эки эмзирер болгаш кургаг, чырык кажааларга ажаары чугула. Ол үеде хураганга иезиниң уураа эм болуп, янзы-бүрү аарыгландан ону камгалап турар. Ууракта хураганның өзүлдезинге эң чугула сүүзүннүг түүлдер бар. Ынчангаш хойнуң эмнин хүн-бүрү хынамчалыг көрүп турары чугула.

Хураганын тотурбас хойларның хураганнарын сүттүг хойларга чагыштырар. Кол кичээнгейни ийис хураганнарже салып турар бис. Чүге дээрге ийис хураганнар чаңгыс хураганнарга болаарга, ырымза болуур. Ийистээн хойларның ажаалгазын онзалап, тускай өрээлге үзүп, оларны хураганнары-биле катай 3—4 хонуктарда эки шынарлыг ногаан сиген-биле азыраары чугула. Төрүтүнген хураганнар амыдыралының баштайгы айының төнчүзүнде-ле немелде чемнер—ногаан сигеннерни чип эгелээр. Оларга бээр эки шынарлыг сигенни баш бурунгаар белеткеп ап турар бис.

Малдың ажаалга, чемгерилгезин экижиткен тудум-на оон продуктулуу көөдеп турар. Баштайгы чылдарда хой бүрүзүнден чүгле 1 килограмм дүктү алыр турган бис. Сөөлгү чылдарда хойнуң дүгүнүң шынары бедип, бир хойдан-на 2 килограммдан ажыг дүктү кыргып ап, бо чылын дүк планын күүсеткен бис.

Колхозчу амыдыралга ак-сеткилдиг ажыллап чурттаары дег эки аасжежик черле турбас. Мээң амыдырал чурттагам чаагайжып, уругларым школада эки өөренип турар. Чүгле эрткен чылын өезин партия биле чазактың мал ажылын хөгжүдер дугайында шиитпирлерни боттандырганы дээш колхоз баштаар чери менээ 11 баш тогдуларны немелде төлевирге берген. Оон аңгыда ажылдаан ажыымга 1300 ажыг рубльди, 1500 килограмм тараапы болгаш еске-даа продуктуларны алган мен.

Мал ажылын хөгжүдер талазыбиле бистиң колхозта чеднишкиннер бар-даа болза, четпестер ам-даа дыка хөй. Мал ажылыиың тускай эртемниглери—зоотехниктер, мал эмчилери малчыннарга ында хаяа кээп, малды канчаар шын одарладырын, ылаңгыя оларны бөлүктерге үзүп ажыглаар мурнакчы арганы малчыннар ортузунга неттеретпейн турар. Чайгы үеде малдың немежилге деңзинзин болгаш оон деңгилдезин эртем ёзугаар хынап көрбейн турар. Малчыннар ортузунга партияның болгаш чазактың мал өстүрер дугайында доктаалдарын ханызы-биле тайылбырлаар ажылды тускай эртемниглер кошкак чорудуп турар.

Колхозтуң баштаар чери малчыннарның материалдыг амыдырал чурттагын экижидерпнге ам-даа кошкак сагыш салып турар. Чижээ, үргүлчү-ле мал-биле кады көжүп чоруур малчыннарның кыштагларынга чылыг бажыңнарны ам-даа тудуп бербейн турар. Чайгы үеде чүм одарларга малды одарладып көжерде эки деритинген, көжеринге таарыштыр кылган өглер малчын бүрүзүнге эң чугула. Бо талазы-биле колхоз баштаар чери (даргазы эш Шөмбүль) сагыш салбайн турар. Малчыннарның өглерни септээринге 3—4 чыл дургузунда кидис болгаш өскедаа түүлдерни бербейн турарын айтыры чугула. Ол ышкаш малчыннарны чайын, кыжын ядык-хеп аймаа-биле хандырбайн турары шын эвес. «Тиилелге» болгаш «Кызыл сылдыс» колхозтар мынчага чедир чаңгыс-даа тонна силос салбаан. Ажылдың темпизин мурнакчыларның деңнелиниге чедир бедидери чугула.

Малчыннарның материалдыг амыдырал чурттагын экижидер талазы-биле колхоз баштаар чери хемчеглерни алыры чугула.

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдер херекке мээң эвээш-биче салыышкынымны партия биле чазак үнелеп көргеш, мени Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчизинге бадылаанынга сорук кирип, колхозумнуң ниитилештиргеи мал ажылы дээш бүгү билиимня болгаш күжүмнү бээр мен.

С. БАРЖАЙ,

Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң хойжузу.

ЧУРУКТА: Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң хойжузу эш С. Баржайның хой кадарып чорууру.

Фото С. Феоктистовтуу.

Таспының Чагалайда буганы казарын дооскан

Кур болгаш курукқан черлерни бүрүн ажыглаар соруглга-биле Кызыл районда «Черби» артельдиң колхозчулары Таспының Чагалай деп черден 5 километр тарылга бугазын Кызыл МТС-тин механизаторларының дузаламчызы-биле 5 хүн дургузунда казып үндүргеи.

Ол буганың суу-биле 200 ажыг гектар тарылга болгаш элээн хөй сиген шөлдерни суггарар. Баштайгы хүннерде колхозчулар биле механизаторлар 20 гектар кур черни суггаргаш андарган. Буганы казарынга болгаш черни андарарынга трактурист эш Ч. Түктүшпен идепкейлиг ажылдаан.

Е. САНДЫКЧАП.

Мал чеминиң белеткели

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

АРЫГ-БАЖЫ. **(Телефон-биле).** Сигенни малга чемгир, эки хоолулуг үезинде ажаап алыр чорук мал өстүрериниң күрүме планын күүседиринге холбашкан чугула айтырыгларның бирээзи. Бо талазы-биле «Совет Тываның беш чылы» көдээ ажыл-агый артели Барыын-Хемчик районда дээре ажылдыг колхозтарга саналырып турар.

Мал чеми белеткээр ажылды орайтап эгелээн, чаъс-бораңга таваржып турган болза-даа, хову бригадазынга күш-ажылды шын организастап, удуртулганы экижиткенинден ол колхоз июль 15-ке чедир 750 центнер силосту шыгжаан, силостаашкынны улам көвүдедип турар. Бөдүүн чем белеткээриниң ажылында колхозчулар кестинген шөлдерден 352 хөпээннерни тургускан, оон кырында чаъс шыгын курлаттыкпаан, сараатган тургузары база эгелей бергеи.

Колхозтуң сиген шөлдеринде аътты 5 машиналары соксаал чок хөделип турар. Үнүжү эки, машинага кестинмес буга шаларының, арыгларның болгаш чоогаларның сигенин 32 хол кадыырлары-биле ажаап, колхоз улам-на долу күш-биле ажылдап турар.

КАА-ХЕМ

САРЫГ-СЕП. **(Телефон-биле).** Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артели июль 10-га чедир сиген кезилдезин 45 хуу, бөлүп, сараатгаарын 11 хуу күүсетпиннаан, 150 тонна силосту салган. «Октябрь 30 чылы» колхоз сиген кезилдезин июль 10-га чедир 30 хуу, бөлүп, сараатгаарын чүгле 8 хуу чедирген.

Районнуң кайы-даа колхозтарында сиген кезилдезиниң темпизи ам-даа дыка оожум болгаш партийжи политмассалыг ажылдар колдуунда чорбайн турар. Хана солуннарын, агитхуудустарны болгаш көргүзүг самбыраларын четче тургуспаан. Бригадалар болгаш бөлүктер база тус-тус кижилериниң аразында социалистиг чарышты салган-даа болза, боттуг хүлээлгелер чок болуп турар. Колхозтарда комсомолчу аныяктар бригадаларының күжүн база еске-даа колхозчуларны сиген ажылынче ам-даа четче организастаары шиитпирлиг саъдарны чедирер.

Мурнакчы дуржулгалыг школаларның үлегери-биле алырга, оларбиле кичээлдерни өөредилге чылын дооскаш, уруглар элээн дыштанып-кан соонда июль 1-де эгелээри улуг ужур-дузалыг. Оларның-биле ажыл хөй талаларлыг болгаш харыысалгалыг.

Школаның удуртукчулары ажыл планын чогаадып кылыр. Ону адаиелерге таныштырар. Күскү шылгалдалыг өөреникчилерниң ада-иелери-биле ажылды экижидер. Ада-иелерниң бажыңынга башкы барып, уругларның бот-кичээлдер кылырынга тааримчалыг байдалдарны тургузарынга дузалап, уругларның талазындан дузаламчы көргүзеринге арга-сүмени бээр ужурлуг. Башкы болза, өөреникчи бүрүзү-биле аңгы-аңгы ажылдарны чоруткан турар. Оларда янзы-бүрү чылдагааннар туруп болур. Бир өөреникчи аарааныың азы шилчип чорутканының талазы-биле, чамдыктары өөредилге чылының дургузунда четпес өөренген, ынчаарга кижи бүрүзү кичээлдерни янзы-бүрү эрттирген туруп болур. Ынчангаш өөреникчи бүрүзүнүң өөредилге программазын өөренип эрттиргениң билиин бүгү талазы-биле хынап, тодаргайлап биляп алыры онза ужур-дузалыг.

Ол чорук башкының ажылдаарын, кандыг методтарны ажыглаарын илередип турар. Башкы кичээлдерни эрттирерин, оон организастыг байдалдарын ханызы-биле көөр. Башкының удуртулгазы-биле өөреникчилер мергежилгелер хылыр, оон шыңгыы анализтиг түңнелин үндүрер. Бажыңга кылган онаалга ажылдарынга шыңгыы хынадааны тургузар.

Бо талазы-биле эки дуржулгалыг, ажылды шын организастап тургускан, күскү шылгалдалыг өөреникчилер класстарынга катап олурбазын дээш кичээнгейин салып турар школа удуртукчулары болгаш башкылар бисте бар. Чижээ, Кызылдың № 5 школазы (эргелекчизи эш Е. Лубошникова) июль 1де, күзүн шылгадыр өөреникчилер-биле өөредилгени организастыг эгелеп, хүнде 2 шак кичээлди доктаамал эрттирип турар. Башкы баштай ол өөреникчилерниң шылгалда үезинде кылган ажылдары-биле танышкан. Аас-биле айтырыг болгаш харылар тургузуп, оларның билиин тодаргайлап, программаның кандыг түүлдерин көшкак азы билбес болурун илереткен. Өөреникчилерниң боттарынга хыналда ажылдар чоруткан. Өөреникчилерниң тус-тузунда ангы-аңгы байдалдарын билип ап, кичээлдер чорударының тодаргай ажыл планын кичээнгейлиг тургускан. Ында өөредилге программазының кандыг бөлүктеринге, темаларынга кол кичээнгейни тургузарын айыткан. Ол өөреникчиниң билбейн барган азы эки шиңгээтинмээн темаларын улам байыдарынга, четпестерин узуткаарынга дузалаар.

Күскү шылгалдада арткан өөреникчилер-биле ажылды Кызыл хоорайның школалары бо чылын организастыг эгелээннер. Ында болзадаа өөреникчилерни кичээлдерге үргүлчү олуруштурар, олариың ада-иелери-биле ажылды күштелдиреринің хемчеглеринде четпестер бар. Кызылдың № 3 школада V—IV класстарга орус дылга 32 өөреникчиден 4—5 өөреникчи келбейн турар, VI—VII класстарның алгебра, геометрия кичээлдеринге 14 өөреникчиден 10—11 өөреникчи кичээлдеп турар. Оон-даа дора байдал № 4 школага хамааржыр. Ында 26 өөреникчиден II—III—IV класстарда 9 өөреникчи өөренмейн турар. Мынчага чедир келбейн турар өөреникчилерниң ада-иелерииге барбаан, таныштырылгалыг ажылдарны чорутпаан. Чамдык өөреникчилер пионер лагерьлериче дыштанып чоруткан, оон дугайында сөгүш салыышкын чок, пионер лагериниң удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннар, сүмелер чорутпаан.

Лагерьде пионер ажылдакчыларының соруглгазы—күскү шылгалдалыг школачылар дугайында база-ла улуг сагыш салыышкының илередири болур. Лагерь биле школаның аразында сырый харылзааны тудар ужурлуг.

Школаларның удуртукчулары, башкылар күскү шылгалдада арткан өөреникчилери-биле кады ажылдап, оларның кичээл үзер, келбейн баар чоруктарын узуткаар ужурлуг. Хамык ужур оларны дараазының класстарынче шилчидип, оон-биле ийи-чылчыларның санын кызырып алырында деп үвени башкы, удуртукчу бүрүзү уттуп болбас. Оларны быжыг билиглер-биле чепсегээр, эки белеткетингенин хынаар, ажылды чазыг чок кылганын, ааc-биле харыыларга тодаргай, долу, бүзүрелдиг болурун негээр.

Школаларның удуртукчулары боттарының мурнунда салдынган соруглгаларын чедиишкиннииг боттандырып, кичээлдерни шын организастап, күзүн шылгаткан өөреникчи бүрүзүнүң дараазының класстарынче долузу-биле шилчээн турарын хандырар ужурлуг.

Е. ФЕДОРОВА,

Башкылар билиин бедидер институттуң эге школалар кабинединиң эргелекчизи, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы.

Күзүн шылгадыр өөреникчилер-биле ажыл

Школаларның өөредилге чылы доозулганы-биле холбаштыр области дыка хөй башкы кадрлар бедик түңнелди чедип ап, класының өөреникчилерин долузу-биле дараазының класстарынче шилчидип, оларны быжыг, ханы билиглер-биле чепсеглээннер. Олар Төрээн чуртунга бедик хүндүткелдиг, быжыг билиглиг совет кижилерни белеткеп, ажылхүлээлгезинге ак-сеткилдиг болганнар. Оларның чижээнге Бай-Тайга районнуң Мугур-Аксының чеди чыл школазының IV класының башкызы эш Борбак-Караны, Каа-Хем районнуң Сезим школазының башкызы эш А. Селиянаны, Кызылдың № 3 школазының башкылары эштер М. Башкирцева, О. Дудникова оларны, № 7 школада эш М. Гуркованы болгаш оон-даа өскелерни адап болур. Оон түңнелинде өөредилге чылын дооскаш, күскү шылгалдаларга арткан өөреникчилер бар.

Ынчангаш областың школаларында күскү шылгалдада арткан өөреникчилер-биле ажылды чорудуп, оларның ийи чылчылар болуп артпазынга болгаш күзүн шылгадыр эртемнериниң талазы-биле билиглерни шиңгээдип алырынга чогуур дузаны көргүзери негетиннер. Бо талазы-биле харыысалгалыг ажыл-хүлээлгезинге школалар удуртукчуларынга, башкыларга онаажып турар болгаш районоларның, хооронунуң талазындан контрольду тургузуп, эргежок чугула сагыш салыышкынны чедирер ужурлуг.

Оларның-биле ажылдың чеднишкини болза, организастыг хемчеглерни чогуур үезинде шын чорударындан, чайгы өөредилгелер-биле хандырарындан хамааржыр. Школа бүрүзүнде ийнчылчылар болур чорукту ажып эрттери ышкаш шак ындыг нарын херекке чайгы өөредилгени чеднишкиннииг организастаары шиитпирлиг саъдарны чедирер ужурлуг.

Мурнакчы дуржулгалыг школаларның үлегери-биле алырга, оларбиле кичээлдерни өөредилге чылын дооскаш, уруглар элээн дыштанып-кан соонда июль 1-де эгелээри улуг ужур-дузалыг. Оларның-биле ажыл хөй талаларлыг болгаш харыысалгалыг.

Школаның удуртукчулары ажыл планын чогаадып кылыр. Ону адаиелерге таныштырар. Күскү шылгалдалыг өөреникчилерниң ада-иелери-биле ажылды экижидер. Ада-иелерниң бажыңынга башкы барып, уругларның бот-кичээлдер кылырынга тааримчалыг байдалдарны тургузарынга дузалап, уругларның талазындан дузаламчы көргүзеринге арга-сүмени бээр ужурлуг. Башкы болза, өөреникчи бүрүзү-биле аңгы-аңгы ажылдарны чоруткан турар. Оларда янзы-бүрү чылдагааннар туруп болур. Бир өөреникчи аарааныың азы шилчип чорутканының талазы-биле, чамдыктары өөредилге чылының дургузунда четпес өөренген, ынчаарга кижи бүрүзү кичээлдерни янзы-бүрү эрттирген туруп болур. Ынчангаш өөреникчи бүрүзүнүң өөредилге программазын өөренип эрттиргениң билиин бүгү талазы-биле хынап, тодаргайлап биляп алыры онза ужур-дузалыг.

Ол чорук башкының ажылдаарын, кандыг методтарны ажыглаарын илередип турар. Башкы кичээлдерни эрттирерин, оон организастыг байдалдарын ханызы-биле көөр. Башкының удуртулгазы-биле өөреникчилер мергежилгелер хылыр, оон шыңгыы анализтиг түңнелин үндүрер. Бажыңга кылган онаалга ажылдарынга шыңгыы хынадааны тургузар.

Бо талазы-биле эки дуржулгалыг, ажылды шын организастап тургускан, күскү шылгалдалыг өөреникчилер класстарынга катап олурбазын дээш кичээнгейин салып турар школа удуртукчулары болгаш башкылар бисте бар. Чижээ, Кызылдың № 5 школазы (эргелекчизи эш Е. Лубошникова) июль 1де, күзүн шылгадыр өөреникчилер-биле өөредилгени организастыг эгелеп, хүнде 2 шак кичээлди доктаамал эрттирип турар. Башкы баштай ол өөреникчилерниң шылгалда үезинде кылган ажылдары-биле танышкан. Аас-биле айтырыг болгаш харылар тургузуп, оларның билиин тодаргайлап, программаның кандыг түүлдерин көшкак азы билбес болурун илереткен. Өөреникчилерниң боттарынга хыналда ажылдар чоруткан. Өөреникчилерниң тус-тузунда ангы-аңгы байдалдарын билип ап, кичээлдер чорударының тодаргай ажыл планын кичээнгейлиг тургускан. Ында өөредилге программазының кандыг бөлүктеринге, темаларынга кол кичээнгейни тургузарын айыткан. Ол өөреникчиниң билбейн барган азы эки шиңгээтинмээн темаларын улам байыдарынга, четпестерин узуткаарынга дузалаар.

Күскү шылгалдада арткан өөреникчилер-биле ажылды Кызыл хоорайның школалары бо чылын организастыг эгелээннер. Ында болзадаа өөреникчилерни кичээлдерге үргүлчү олуруштурар, олариың ада-иелери-биле ажылды күштелдиреринің хемчеглеринде четпестер бар. Кызылдың № 3 школада V—IV класстарга орус дылга 32 өөреникчиден 4—5 өөреникчи келбейн турар, VI—VII класстарның алгебра, геометрия кичээлдеринге 14 өөреникчиден 10—11 өөреникчи кичээлдеп турар. Оон-даа дора байдал № 4 школага хамааржыр. Ында 26 өөреникчиден II—III—IV класстарда 9 өөреникчи өөренмейн турар. Мынчага чедир келбейн турар өөреникчилерниң ада-иелерииге барбаан, таныштырылгалыг ажылдарны чорутпаан. Чамдык өөреникчилер пионер лагерьлериче дыштанып чоруткан, оон дугайында сөгүш салыышкын чок, пионер лагериниң удуртукчулары-биле чугаалажыышкыннар, сүмелер чорутпаан.

Лагерьде пионер ажылдакчыларының соруглгазы—күскү шылгалдалыг школачылар дугайында база-ла улуг сагыш салыышкының илередири болур. Лагерь биле школаның аразында сырый харылзааны тудар ужурлуг.

Школаларның удуртукчулары, башкылар күскү шылгалдада арткан өөреникчилери-биле кады ажылдап, оларның кичээл үзер, келбейн баар чоруктарын узуткаар ужурлуг. Хамык ужур оларны дараазының класстарынче шилчидип, оон-биле ийи-чылчыларның санын кызырып алырында деп үвени башкы, удуртукчу бүрүзү уттуп болбас. Оларны быжыг билиглер-биле чепсеглээр, эки белеткетингенин хынаар, ажылды чазыг чок кылганын, ааc-биле харыыларга тодаргай, долу, бүзүрелдиг болурун негээр.

Школаларның удуртукчулары боттарының мурнунда салдынган соруглгаларын чедиишкиннииг боттандырып, кичээлдерни шын организастап, күзүн шылгаткан өөреникчи бүрүзүнүң дараазының класстарынче долузу-биле шилчээн турарын хандырар ужурлуг.

Е. ФЕДОРОВА,

Башкылар билиин бедидер институттуң эге школалар кабинединиң эргелекчизи, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы.

Колхозта библиотена

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунда 600 олуттуг чаа клубту тудуп тургускан. Ында танец залы, кино үндүрер чер бар. Оон-биле кады библиотека организастатыиган.

Ол болза колхозчуларның болгаш интеллигенцияның культурлуг дыштанылгазының төвү болуп турар. Библиотеканың номчукчуларының саны үргүлчү өзүп, ам бээн 162 кижи четкен. Оларның иштинде номга хандыкшылдыг, сонуургалдыг активчилер бар. Чижээ, интернат эргелекчизи эш Н. Бинников 17, өөреникчилер О. Александр 14, Отук-оол 17 номнарны номчаан. Оларның арааында Пушкинниң, Гогольдуң, Тургеневтиң чогаалдары бар.

Н. ТЮНДЕШЕВ.

Тарааны мал чиирининден камгалаар

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозу суурдан тура 3 километр черде 88 гектар кызылтас тараан. Оон үнүжү эки. Инек кадарчызы Чадамба хүлээлгезин багай күүседип турар, оон кададында инектер чамдык үелерде хайгааралдан дашкаар ээн чоруп турар ужурунда, болганчок-ла ол тарааны чаза базып, чин турар таварылгалар илерээн. Ол кадарчы чамдыкта инектерни кадарбайн, черге удуп хүнзээр чүүл бар. Ол камчап-даа шын эвес. Кадарган инектерииге тарааны чаза бастырып, харыысалга чок ажылдап турар Чадамбаны чогуур хемчег алыр херек.

М. БАГАЛДАЙ.

А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганын даштыкыда демдеглеп турары

КЫДАТ

ПЕКИН. Улуг орус чогаалчы Антон Павлович Чеховтуң чогаалдары Кыдат Улус Республикада калбаа-биле нептерээн. А. П. Чеховтуң чогаалдарын кыдат номчукчулар энне баштай 1921 чылда танышканнар. Ынчаарда А. П. Чеховтуң чамдык рассказтары болгаш тоожулары, ол ышкаш «Чайка», «Иванов», — «Ваня даай» болгаш «Вишнялыг сад» деп шинилери кыдат дылга очулдуртунган. Ам үеде А. П. Чеховтуң чогаалдарының тиражын түгле А. М. Горькийниң чогаалдарының тиражы ажып турар. 1949 чылдан эгелээш А. П. Чеховтуң чогаалдары Кыдатка 350 муң экземпляр ажыг шинти тиражыг кыадыр парлатынган.

ПОЛЬША

ВАРШАВА. Улусчу Польшаның хөй-ниитизи улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң мөчээн хүнүнден бээр бежен чыл болганын калбаа-биле демдеглеп турар. Чогаадчының чогаадылгазынга холбаштыр клубтарда болгаш культура бажыннарында, бүдүрүлгелериң кызыл булуңнарында лекцияларны болгаш беседаларны кылып турар. А. П. Чеховтуң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын чугаалап турар делгелгелер бүгү делегей номнарының болгаш парлалганың клубтарында организастатынган.

Улуг чогаалчының чогаалдарынга Польшада бүгү-ниитн ынакшып турар. Улустуң эрге-чагыргазының чылдарында парлатынган А. П. Чеховтуң номнарының ниити тиражы 500 муң экземпляр ажып турар.

Польша театрларның сценаларында А. П. Чеховтуң шинилери үнүп турар. Улуг чогаалчының «Үш угбашкылар», «Вишнялыг сад», «Ваня даай» болгаш өске-даа шинилери польша театрларның репертуарында элээн черлерни ээлеп турар.

ИНДОНЕЗИЯ

ДЖАКАРТА. Индонезияның «Харман ракьят», «Санди курьер» болгаш өске-даа солуннары июнь 15-те улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң амыдыралының болгаш чогаадылгазының дугайында түүлдерни парлап үндүргеш.

«Чеховтуң ады чер кырында аксеткилдиг кижи бүрүзүнге үнелиг. Улуг чогаалчының чогаалдары кижи төрелгетенте байлак болуп, ооң бодалдары болгаш идеялары биске чоок, ооң чогаалдары тайбыңның херээнге бараан болуп турар боорга бис улуг чогаалчының тураскаалын демдеглеп турар бис»—деп «Харман ракьят» солун бижип турар.

УРУГВАЙ

МОНТЕВИДЕО. Шылгарангай орус чогаалчының мөчээнинден бээр 50 чыл болганын Уругвайның ажылчы чоннары калбаа-биле демдеглеп турар.

Чеховтуң чогаалдарын хереглээр чорук чуртта сөөлгү үеде дыка өскен. «Пуэблос унидос» деп парлалга черинің ном магазинин улуг чогаалчының испан дылда очулдуртунган хөй чогаалдарын, ооң иштинде «Ваня даай», «Вишнялыг сад», «Үш угбашкылар», «Чайка» деп шинилерин хөй саннаы-биле тараткан.

А. П. Чеховтуң «Вишнялыг сад» деп шинизин француз бөлүктүң көргүскенин, ол ышкаш «Ваня даай» деп шинизин «Клуб де театро» деп уругвай театриың үндүргенин Уругвайның найыслалының чурттакчылары улуг сонуургал-биле көргеннер.

(СЭТА).

Японияда япон-кыдат найырал ниитилелиниң конференциязы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Токиодан дыңнатканын ёзугаар алырга, япон-кыдат найырал ниитилелиниң июль 9-тан эгелээш 11-ге чедир Осакога болуп эртken дөрткү национал конференциязы япон-кыдат садыгны кадбартырын болгаш Кызыл крестизиниң кыдат ниитилелиниң төлээлекчилерин Японияже чалаарын негеп турар резолюцияларны хүлээп алган.

Конференция ол ышкаш бир тээ ол Азияга тайбыкның херээнге чугула болганы-биле Японияның болгаш Кыдаттың аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге идиг бээрінче япон улусту кыйгырып турар резолюцияны база хүлээп алган.

Япон-совет найырал ниитилелиниң даргазынга база дагын Дзиициро Мацумото, ниитилелдиң оралакчы даргазынга — Кандон Уцияны соңгутурган.

(СЭТА).

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫНГА ХАРЫЫЛАР

Тафт-Хартлиниң хоойлузу деп чүл?

Империализмниң үе-чадазында буржуазия реакциже шуут эргиле бээр дээрзин В. И. Ленин хөй удаа демдеглеп турган. Оны ам кандыг-даа капиталистиг чурттан көрүп болур. Политиктиг реакцияның монополияларының эң-не кадыг хевирлери Американың Каттышкан Штаттарында бар боон турар. Океан ындының монополистери чуртту фашисчидерининң талазы-биле дыка хөй санныг хемчеглерни боттандырган болгаш ажылчы чоннарның эргелеринге боттарының халдаашкынын хүн-бүрүде күштелдирип турарлар.

Ол халдаашкынынар бүгү шугумнар-биле чорутунуп турар. Демократия болгаш социализм лагериниң чурттарынга удур милитаристиг пропаганданың дайынче кыйгырыгларының чалгыы чуртту дүмеди берген. Ажылчы чоннарның демократтыг организацияларынга кадыг-дошкун дерзилээшкинин таварыштырып турар. Муң-муң кижилер ажылын шыкынган болгаш боттарының демократтыг үзел-бодалдары дээш «идегел чоктарның» кара данзызынга кирер бижитиргеннер. АКШ-та Смиттиң болгаш Маккарэнниң каргыштыг хоойлулары хөделип турар. Ол хоойлулар депшилгелиг идеяга каттышканы дээш хамаатыларны истеп сүрер эргени эрге-чагыргага берип турар.

АКШ-тың монополиялары ажылчын шимчээшкинниге удур боттарының демиселинге кандыг-даа чепсектерни ажыглаарындан дадагалзавайн тураплар. Ажыл соксадыкчыларын болгаш ажылчыннар чыскаалдарының киржикчилерин боолап турарының, профэвилел активтерин өлүрүп, база этеп-сокулап турарының, профэвилелдериниң баштыңнарын монополияларның садып ап турарының, нүгүлдекчилериниң дузазыбиле ажылчыннар организацияларын буурадып дүжүрүп турарының фактыларын эвээш эвести көргүзүп болур.

Ол бүгү бар турза-даа, ажылчы чоннар боттарының эргелери дээш демиселин уламчылап турарлар. Капиталдың шавыышкынынга харыы кылдыр миллион-миллион кижи киржикчилиг ажыл соксадышкынының күчүлүг чалгыы сөөлгү чылдарда АКШ-тың үлетпүрлүг районнарында калбарган. Мындыг байдалда ажылчын шимчээшкинин базарының чаа оруктарын монополия дилеп турар апарган.

Реаксылыг политиктер — сенатор Тафтының болгаш төлээлекчилер палатазының кежигүнү Хартлиниң ады-биле адатынган ажылчыннарга удур Тафт-Хартлиниң хоойлузу деп сурагжаан хоойлу чеди чыл мурнуунда АКШ-ка күштүг болуп киргеп. Ол хоойлу чурттуң бүгү ажылчын аңгызының килеңнээшкинниг удурланышкынынга таварышкан. Америк пролетариаттың мурнакчы кезээ ону күш чок болдурары дээш демиселди могаг-шылаг чок чорудуп турар.

Тафт-Хартлиниң хоойлузу деп чогум чүл ол?

Ооң тус-тус чүүлдериниң утказын тодаргайлап көрээлинер. Хоойлу болза, белеткеп турар ажыл соксадышкынының дугайын бүдүрүлге ээлерінге ийи ай бурунгаар медеглеп дыңнадырын профессионал эвилелдеринге хүлээдип турар. Ол болза, ону болдурбазының хемчеглерни чогуур өйүнде ап чорудар арганы бүдүрүлге ээлерінге берип турар. Бир эвес ажыл соксадышкыны экономиканың «чутула» амыдыралчы адыры деп эрге-чагырганың санап турар адырларынга болу бээр апарза, ынчан ажылчыннарның шимчээшкинин элээн каш айларже соңгаарладырын хүлээдип турар доктаалды суд үндүрүп болур. Тафт-Хартлиниң хоойлузу штрейкбрехерство бүгү тала-биле деткип, күрүне албан хаакчыларының ажыл-соксадышкыны кылырын хоругдап турар. Бир эвес, капиталистерниң бодалы-биле алырга, ажыл соксадыкчылары демиселди «ак-сеткилдиг эвес» чорудуп турар болза, тодаргайлаарга ону үзер арганы бүдүрүлге ээлерінге бербейн турар болза, ынчан ажыл соксадышкыны-биле холбашкан когаралдарны дедир эгидерин профэвилелдеринден суд дамчыштыр негээр арганы хоойлу бүдүрүлге ээлерінге берип турар. «Ак-сеткилдиг эвес» чоруктуң дугайында биличишкинни эң-не калбаа-биле тайылбырлаар арганы Тафт-Хартлиниң хоойлузу болдуруп турар. Чижээлээрге, эрге-чагырганың хоруг-даашкынын тоовайн ажыл соксадышкыны чарлаан дээш дег ажылчыннарының профэвилелиниң улуг түңмүт акша шиитkелинге таварыштырган.

Бүдүрүлге ээлери ол хоойлуну ажыглап алгаш, коллективтиг керээлерин чарарындан үр үеннің дургузунда ойталап болурлар. Керээ чарарының талазы-биле маргылдаалар тыптып келген таварылгада, ажылчыннар-биле бүдүрүлге ээлерининң аразында маргылдааларны шиитпирлээр ужурлуг чазактың күш-ажыл талазы-биле Национал эргелел херекти үзе шиитпирлегиже чедир оңу сонгаарладып турар. А ол шиитпирлээшкин төнүү чок узап болур.

Тафт-Хартлиниң хоойлузунуң кол сорулгаларының бирээзи болза, депшилгелиг профессионал эвилелдерни узуткаары болур. Оон негелдерин ёзугаар удуртукчулары коммунистер эвес болгаш коммунистиг партия-биле дем каттыштырып ажылдавайн турар чүгле ындыг профессионал организацияларының ажылчыннары боттарының эрге-ажыктарының эргелерин төлээлеп турар. Ол дугайында эрге-чагырга черлериниге олар бижимел тангыракты бээр ужурлуг. Бир эвес эрге-чагырга профэвилел удуртукчуларының политиктиг мөзүшынарын хоойлунуң негелдезинге таарышпас деп санаар болза, ынчан ындыг эвилел бодунуң эргелерин херек кырында ышкынар апаар.

Күш-ажыл талазы-биле Национал эргелел болза, херек кырында күрүненің штрейкбрехержки организациязы болуп турар. Күш-ажыл маргылдааларының үезинде ол эргелел депшилгелиг профэвилел организацияларындан ойталааш, бүдүрүлге ээлерининң талазынче чайлы бээр.

Майның сөөлгү хүннеринде күш-ажыл талазы-биле Национал эргелел алгы-кеш болбаазырадыр үлетпүр ажылдакчыларының профэвилелинге дуза көргүзеринден ойталаан. Ооң-биле кады ол эргелел профэвилелиниң удуртулгазында «коммунистер сиңиниге берген» дээр янзы-биле ону буруудадып турган.

АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери Тафт-Хартлиниң хоойлузун массаларны мегелээринге ажыглап турар. Соңгукчуларның бадылаашкынын бодунче хаара тырттып алыр сорулга-биле ол хоойлуну күш чок болдурарын 1948 чылдың президент сонгуулдаларының мурнуу чарында Трумэн ааззаан турган. Ынчалза-даа Трумэн эрге-чагырганы чедип апкаш, хөмүр даш казыкчыларының 1950 чылда болган стачказын, база чес рудаларының болгаш чес эзилдирер заводтарның ажылчыннарының 1951 чылда болган стачказын безарынга ол хоойлуну боду ажыглаан. 1952 чылда болган сонгуулдар үезинде ол хоойлуну эде көрүп ааззап турган баштакчы республиканчы партия ам база ындыг байдалда кирген.

Ынчалза-даа, республиканчылар эрге-чагыргага киргеш, ол хоойлуну ажылчы чоннарның байдалын улам баксырадып турар кылдыр «эде көргеннер». Смиттиң хоойлу төлевилели деп адаар түведе каттыжып киргеп 14 чазалгаларны болгаш өскертигнерни Тафт-Хартлиниң хоойлузунга киирерин чазак АКШ-тың конгрезинге бо чылдың эгезинде сүмелээн. Ол чазалгалар болза, ажыл соксадышкынының дугайында айтырыгның талазы-биле ажылчыннарның бадылаашкынын эрге-чагырга черлеринің талазындан хайгаарап көөрүн, эң ылаңгыя бадылаашкынга киришпээннерни ажыл соксадышкынынга удур бадылаан кылдыр саналрын баш удур көрүп турар. Бадылаашкынга түгле ажыл соксадышкынын чарлап турар профэвилелиниң кежигүннери эвес, харын ол бүдүрүлгениң өске ажылчыннары

В. М. Молотовтуң А. Иден-биле беседазы

ЖЕНЕВА. ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов июль 13-те Великобританияның даштыкы херектер министри А. Иден-биле беседа кылган.

(СЭТА).

В. М. Молотовтун Кришна Менонну хүлээп алганы

ЖЕНЕВА. ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов июль 13-те Индияның хөй-ниити ажылдакчызы Кришна Менонну хүлээп алган. Чугаалажышкын Женева чөвүлел хуралының айтырыгларынга хамаарыштыр болган.

(СЭТА).

Барыын талакы үш күрүнелериниң Парижке чаңгыс талалыг чугаалажыышкыны

ПАРИЖ. Июль 13-түң кежээзинде Парижке Францияның премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри Мендес-франстың, Великобританияның даштыкы херектер министри А. Иденниң болгаш АКШ-тың Парижте тускай чедип келген күрүне секретары Даллестиң аразынга чаңгыс талаланчак чугаалажышкыннар эгелээн. Чугаалажышкыннар орай кежээге чедир үргүлчүлээн июль 14-те үш министрлериң база бир ийи ужуражышкыннары болган. Ол ужуражышкыннар ооң мурнунда көрдүмээң аянныг болуп турар.

Июль 14-те чугаалажышкыннар доозуланган соонда Франс Пресс агентилели дыңнадыг кылгак, ында чугаалажышкыннар чүмү-биле Индий-Кыдат дугайында айтырыгга хамаарышкан деп бадыткап турар. Ол айтырыгны даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралында чугаалажып көрүп турары билдингир болгай.

Бир эвес АКШ «Женева чөвүлел хуралынга база дагын министр дужаалдыг төлээлекчизин чорудар болза» эки-ле болур турган ийик деп Мендес-Франстың илереткен бодалынга Каттышкан хаан черинің даштыкы херектер министри Иден база каттышкан деп дыңнадыгда айтып турар.

Женева чөвүлел хуралынче күрүне секретарын азы ооң оралакчызын чорутпас деп АКШ-тың чазааның баштайгы шиитпиринге чөрүштүр президент Эйзенхауэр биле Даллес «АКШ-тың күрүне секретарының оралакчызы генерал Уолтер Беделл Смитке эң чоокку үеннің иштинде Женеваже ээп чоруурун саналдаанар»—деп дыңнадыгда демдеглеп турар.

(СЭТА).

Даллестин, Иденниң болгаш Мендес-Франстың Парижке чаңгыс талалыг чөвүлел хуралынын дугайында

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Индий-Кыдатка тайбыкны катап туруза-рының дугайында айтырыгның талазы-биле чөвүлел хуралды үргүлчүлээр дээш Женевага чедип келген Францияның премьер-министри болгаш даштыкы херектер министри Мендес-Франс база Англияның даштыкы херектер министри Иден АКШ-тың күрүне секретары Даллес-биле ужуражыр дээш июль 13-те Парижче үнүпкен.

Индий-Кыдат айтырыгны чугаалажып көөрүн эгелээринің мурнунда Даллестиң Парижче үнүпкени болгаш чөвүлел хуралды үргүлчүлээри-биле даштыкы херектериниң өске министрлериниң чедип келгени Женеваже ооң ээп келир күзел чогу бодунче кичээнгейни эелдирбейн

Чөвүлел хуралдың чамдык киржикчилери-биле Даллестиң чаңгыс талалынчак чугаалажышкыннарны чорудуп турары ооң-биле кады АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң индий-кыдат айтырыг талазы-биле америк төлээлериниң кандыг турушту эелеп турарын Женева чөвүлел хуралынга ажыы-биле чугаалажын көөрүнден ойталап кааптар чүткүлдүүнүң дугайын херечилеп турар. Ол болза америк дипломаттар чугаалажышкыннарының аргазы-биле чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилериниң таарымчалыг дугуржулгаларны чедип алыр оруунга ыйыдышкынның болгаш албадаашкынның арга-методтарын хереглексеп турар дугайын база дагын херечилеп турар. Хөй-ниитиниң санал-оналының

ССРЭ—Швецияның шыдыраа маргылдаазы

СТОКГОЛЬМ. Июль 13-те ССРЭ-ниң—Швецияның шыдыраа маргылдаазынга Керес—Штольц дооспаан салыышкынын төндүр ойнаан. Аңаа совет гроссмейстер тиилээн. Ынчангаш совет болгаш швед шыдыраачыларының эш хуузунуң маргылдааларының ниити саны 13:3 болуп, ССРЭ-ниң командазы тиилээн.

Кежээ шыдыраа маргылдаларының доозулганының соонда ССРЭ-ниң Швецияда элчизин К. К. Родионов совет команданың шыдыраачыларының алдары дээш хүлээп алышкын кылган. Аңаа совет шыдыраачылардан аңгыда Делегейниң шыдыраа федерациязының президентизи Фольке Рогард (Швеция), оралакчы дарга Ильмакунас (Финляндия), Швецияның шыдыраачылары, улус демократиязының чурттарының дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары болгаш ажылдакчылары, швед парлалганың төлээлекчилери база олурушкан.

Хүлээп алышкын чаагай найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Чурттуң херээженнериниң шыдыраа талазы-биле бирги чери дээш

РИГА. Чурттуң херээженнериниң шыдыраа талазы-биле бирги чери дээш XVI чартык финалының ажыдыышкыны Ригага болган. Маргылдаага эвилелдешкен тос республикаларның, Москваның болгаш Ленинградтың төлээлекчилери — 14 кижи киржип турар. Шыдыраачыларының аразында Топоркова (Москва), Вендрова (Киргиз ССР), Кошкарова (Украина ССР), Вольперт (Таджик ССР), Стрелово (РСФСР), Гогиава (Грузия ССР) олар бар.

Маргылдаа июльдиң 29-ка чедир уламчылаар.

(СЭТА).

СУДТУҢ ЗАЛЫНДАН

Улуг-Хем районнуң Торгалыг көдээ Советиниң хамаатызы Севен-оол Ховалыг Ногаан-оолович болза, бодунуң аныяк чылдарындан бээр-ле оор үүлгедиглер-биле амыдырап эгелээн. Ол 1952 чылда бир хамаатының хуузунда аъдын оорлааш, назыны четпээни-биле сес чылда шелдеге шиитирген турган.

Ынчалза-даа оор амыдыралдан ол чарлыр күзел чок болган. 1953 чылда Киров аттыг колхозтуң 2 хойларын оорлаан. Ооң соонда «Партияның XIX съездизи» колхозтуң үрезин фондузундан 2976 килограмм кызылтасты оорлап алган. Ол тараадыны оорлап алырынга хамаатылар, Аяк-оол, Козлицин олар база каттышканнар. Кем-бурууллуг херектерин олариың кайызы-даа бо чылдың июль 6-да болган судтуң мурнуунга миинингеннер.

Судтуң шиитпирин ёзугаар Севен-оол, Аяк-оол олар 10—10 чыл, а Козлицин 5 чыл хуусаалыг хоругдалга шиитиргилээн.

Харымсалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудуучуу, бажың № 3. Харымсалгалыг редакторнуң 3—62, харымсалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи аныырал, культура болган аныдыраа киржистериниң—3—88. харымсалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болган кара ажы-аглай, үлетүр болган транспорт, чагаа аныдистериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация кадзаанының—3—65.

ТС—01942 Культура эргелелиниң үнпографиязы.

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үзелдеттингеен

1954 ИЮЛЬ 20 ВТОРНИК № 144 (3081)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Чурттуң ховуларында (1 арын).

Колхозтуң орулгазы улам бедээн (1 арын).

В. Еременко.—Сталинград ГЭС-тиң тудуушкунунда (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ:

М. Дамдын—Партия бөлүктериниң ажылынга удуртулганы экижидер;

С. Ширап.—Партия организациязының ажылында четпестерни дүрген чайладыр (2 арын).

Г. Рамазанов.—Чечектелип турар Башкирия (2 арын).

И. Шойдак.—Аас-кежиктиг совет үеде ажылдаары болгаш чурттаары өөрүнчүт (3 арын).

Чаа номнар дугайында (3 арын).

В. Пищулин.—Улус демократиязының чурттарында көдээ ажылагый бүдүрүлгезиниң өзүлдези (4 арын).

Вьетнамның херээженнериниң француз херээженнерге байыры (4 арын).

Италияда антидемократтыг сонгулда хоойлузун массаларның ыйышкыны-биле күш чок болдурганы (4 арын).

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди дүрген доозар

1954 чыл—бистиң чуртувуска социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улам ында күчүлүг көдүрлүүшкүнүүн чылы болур ужурлуг. Тываның колхозчу тараажылары көдээ ажыл-агыйның оңгу культураларындан оедик дүжүттү алырынга дыка улуг демиселдиг чорудуп, бо чылын часкы тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге эрттиргеннер. Черни аңдарып, тарааны тараанындан эгелээш ону ажаап алгыже чедир колхозчуларның, МТС-териң болгаш совхозтарның механизаторларының салган улуг хемчээлдиг күш-ажылын улам-на үре-түңнелдиг болдурарда дүжүт ажаап алыышкынынга эки шынарлыг белеткенгеш, тарааны чидириг чокка, чогуур өөңнде үлегерлиг ажаап алыры эң чугула сорулга болур.

Дүжүт ажаап алыышкының үлегерлиг чорудары болгаш күрүнеге тараа дужаалдазын чогуур өөңнде чедишкинниг күүседири колхозчу тараажылар биле МТС-териң механизаторларының күш-ажылчы деминг кады ажылдажылгазындан улут хамааржыр.

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш июнь Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин эрестиг боттандырар, Төрээн чурттуң күчүзүн болдуруш оайлаан улам-на күштелдирер дээш бистиң областың машина-трактор станцияларының, совхозтарның комбайнерлары Ставропольдуң комбайнерларының патриоттуг эгелээшкинин деткип, комбайннарның бүдүрүкчүлүүн бедидеринче улуг кичээнгейни салып турарлар. Комбайннарның бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр болгаш гектар оңрүзүнден тарааны чидириг чокка ажаап алыр дээш «С—4» деп комбайннарны Бии-Хем МТС-тиң комбайнёру Дмитрий Тылев эки шынарлыг септеп, оларның чамдык четпестерин чаартып, комбайн бүргүзүнде тараа тудукчуларын кылып алган.

Дүжүт ажаап алыышкынынга чедир каш санныг хонук арткан. Ындыг турбуже, ол кампанияга МТС-тер, совхозтар, колхозтар багай белеткенип турар. Ылаңгыя МТС-тер комбайннар септелгезин июнь 10-га чедир чүгле 70 хуу күүседип, дендиң четпес белеткенип турарлар, МТС-тер, совхозтар молотылкаларның, жаткаларның болгаш тараа арыглаар машиналарның септелгезин чаа-ла эгелеп кирген. Колхозтар дүжүт ажаап алыр машиналарның септелгезин чүгле 60 ажыг хуу күүсеткенин чугаалаарга-ла четчир.

Ажаап алыышкын машиналарын септээри-биле кады ол машиналарга ажылдаар кадрларны МТС-тер, совхозтар ам-даа четчир кылдыр белеткеп албайн турарлар. Чижээ, Кызыл-Мажалык, Чадаана, Бай-Тайга МТС-терде 5 — 8 комбайннарга ажылдаар комбайнёрлар амдыгаа чедир четчелетинмээн.

Партия болгаш чазак бистиң областың МТС-терин, совхозтарын бирги чергениң техниказы-биле бүрүн чепсеглеп, дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада чидириг чокка ажаап алыр дээш «С—4» деп комбайннарга чоруудар бүгү аргаларны тургузуп берген. МТС-терниң, совхозтарның директорлары, колхозтарның даргалары, оларның партия организацияларының секретарьлары комбайннар болгаш өске-даа дүжүт ажаап алыышкынының машиналарының септелгезинче бүгү комбайнерларны, оларның дузалакчыларын, механизаторларны, дарганнарны оңрүн киришкирер, күш-ажылды бедик бүдүрүкчүлүг болдурар талазы-биле организастыг ажылдарны күштелдирип гургаш, септелгени июль 25-тен эртирбейн оңрүн доозар деп СЭКП Тыва обкомунуң үшкү пленумунуң айтыышкынын боттандырар ужурлуг.

Дүжүт ажаап алыышкынынга оелеткел болгаш ону чорудары — көдээ ажыл-агый ажылдарының эң шиитпирлиг үезин болур деп чүвени областың партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары, МТС-тер, колхозтар, совхозтар удуртукчулары утуп черле болбас. Ынчангаш ам чаа дүжүттү ажаап алырының бүгү белеткелин партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары контрольдап, ону холга алган турары эң чугула.

Дүжүт ажаап алыышкынынга механизацияның деңнели чежемейиндаа бедик болза, тарааларның чамдыызын бөдүүн машиналар-биле ажаап алыр апаарын утпас херек.

Дүжүт ажаап алыышкынының кол нуруузун комбайннар шиитпирлээр. Ынчангаш МТС-тер, совхозтар комбайн агрегаттарын ажаап алыышкынга эки шынарлыг белеткээри-биле кады оларны организастап, дуржулгалыг комбайнёрлар, трактористер, колхозчулар-биле четчелээрин, комбайн агрегады бүрүзүнүң ажылын контрольга алыры болгаш партия, совет активиниң иштинден 3—5 комбайн бүрүзүнге организаксыларны тускайлап тургузары эргежок чугула. Ынчангаш комбайнёрнуң ажылын чүгле сезонда ажылдап кылганы-биле эвес, харын ооң хүн онаалдаларын күүсеткени-биле, база чүгле кестинген гектарларның саныбиле эвес, харын хамыктың мурнунда гектардан бастырып алган тараазының саны-биле үнелеп көөр деп СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң айтыышкынын шыңгыы боттандырар херек.

СЭКП райкомнары, МТС-терде, совхозтарда, колхозтарда партия организациялары дүжүт ажаап алыышкынының белеткелин дүрген доозуп, ажаап алыышкынны болгаш күрүнеге тараа дужаалдазының планын кыска хуусаада үлегерлиг чорударыбиле колхозчу тараажыларың, механизаторларның, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының социалистиг чарыжын баштап, партийжи-политиктиг ажылды күштелдирип, мурнакчы дуржулганы нептередир хүлээлгелиг.

Улуг Совет Эвилелиниң составынга Тываның ажылчы чоннарының киргенинден бээр 10 чыл оюнга улут чеднишкиннерлиг ужуражыр дээш Тываның колхозчулары, механизаторлары дүжүт ажаап алыышкынын чидириг чокка кыска хуусаада ажаап ап, ооң-биле бистиң Төрээн чурттувустуң күчү-шыдалын бүгү талалыг быжыглаар херекке боттарының саларын хөй эвес-ле кижилер билир турган. Ам ол аажок улуг тудуушкун шөлү болу берген.

Ам ортулукта ыяш шилип кылыр улуг комбинат, септелге-механиктиг мастерскаялар, автобазалар ажылдап турар, Бетон заводунуң баштайгы эзлчээ ажыглалче кирген, ооң күжү дүн-хүнде 10 муң километр бетон болур. Ол бүгү бүдүрүлге чердери чазаглыг болгаш демир оруктар четкизи-биле тудуштунган. Ортулукта Пойиенная деп улуг демир-орук станциязы тургустунган, ынаар хүннүң-не тудутга хереглээр чүүктерлиг он-он вагоннар кээп турар.

Ногаан ортулукту Актубаның эрии болгаш ыйгыл-биле тудуштурган чер мооңдак оруктар-биле калбак автооруктар чоруткулаан. Олап ыяш, даш, бетон, арматура чүдүрген машиналар сожсаал чок чоруп турар.

Ортулукту дамчыштыр Волга-Ахтубаны тудуштурар каналдың хөй километр уну база эрткен. Ону тудугнуң эштип чоруур чер казыкчылары—чер казар снарядтар касканнар. Ам ол суднолар чаа суг оруун —алды километр, сугландырган каналды казып турар, олап плотинаны болгаш гидроэлектростанцияны ойбушаан, волга пароходтары эрткен чылдаагызындан бедик дүжүттү ажаап ап турар. Сес муң хире гектар бода тарааларны тараан. Камеинобродскиниң тараа совхозунда бо чылын дүжүт онза байлак. Ол ажыл-агыйның комбайнёрлары ортумаа-биле гектардан 20 центнер тарааны бастырып турар. Чайын аңдарган черлерге тараан кызылтас 28 центнер дүжүттү берип турар.

Мурнакчы совхозтар кестирилгеии калбартыры-биле кадың тараа дужаалдазының темпизин күштелдирип, силос белеткелин, чаңгыс чылдыг сигеннерниң кезилдезин болгаш өске-даа ажылдарны организастыг чорудуп турар.

АСТРАХАН-БАЗАР. (Азербайджан ССР). Республикада эң улут тараалаң Астрахан-Базар районнуң ховуларында чүс хире комбайннар күзүн чажар тарааларның кезилдезин чорудуп турар. Кезилдени кыска хуусаада чорудары болгаш тарааның эки бастырылгазы дээш чарышка киришпишаан, Астрахан-Базар МТС-тиң механизаторлары 15 муң гектар шөлден планнатынган бүгү дүжүттүң ажаап алыышкынын эрткен чылга бодаарга бо чылын бир ай бурунгаар дооскан. Ортумаабиле 16 центнер тарааны бастырган. МТС-тиң ажылдап турар зоназының колхозтары күрүнеге тараа дужаарының планын күүсеткеннер.

Механизаторлар шак графиган шыңгыы сагывышаан, ажылдың бөлүглешкеш методун калбаа-биле ажыглааннар.

КУРГАН. Курган областың машина-трактор станциялары кур болгаш курукқан черлерни пландан ажыр аңдарарын үргүлчүлевишаан, чайын аңдарган черлериң ажаалдазын күштелдиргеннер. Механизаторлар аңдарылга соонда лущильниктер-биле дискалаашкынны чер болганга чорутканнар, ам катап планнатынган ажылдарны чорудуп, ховуларны бок үнүштерден арыглап турарлар. Бо ажылдарны колдуунда дүне чорудуп турар.

Колхозтар чайын аңдарган черлерден эң бедик дүжүттерни ап турарлар. Эрткен чаашкыннарны ажыглавышаан, механизаторлар чаашкын болган санында-ла хөрзүнүң үлдүредилгезин чорудуп, ховуларны бок үнүштерден арыглап турарлар.

Келир үениң дүжүдүнүң дугайында ёзулуг сагыш салып, областың МТС-тери эрткен чылдың бо үезиниге бодаарга 180 гектар хөй чайгы черлерни болбаазыратканнар.

(СЭТА).

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА

КУЙБЫШЕВ. Областың Волга олчарыының районнарында тараа культураларының ажаап алыышкыны эгелээн. Колхозтарда дүжүт ажаап алыр ажылдарның механизастаашкыны өзүп турар. Бүгү тарааларны бо чылын комбайнар-биле ажаап алыр. Саваңны бөлүп алырынга савак хөпээннээр машиналарны, трактор волокушаларын болгаш сараат октаар машиналарны ажыглаар. Дыка хөй шаннаалы механизастатыган тараа арыглаар агрегаттарны болгаш тараа чүдүрүкчүлерни тургускан.

Ставропольдуң комбайнёрларының кыйгырыынга харыы кылдыр Поволжьениң механизаторлары комбайннарның хүндүскү бедик ажылдап алыышкыны дээш чарышты калбартып турар.

Колхозтар күрүнеге тараа дужаалдазынче эгелеп кирипкен.

КАМЕНКА (Молдав ССР). Каменский МТС-тиң ажылдап берип турар колхозтарында дүжүттер ажаап алыышкынын шууштурар арга-биле чорудуп турар. Кестирилгени тодаргай удуртур төлээде, мурнунда хову турлагларга тургулаан «дүжүт» деп радиостанцияларын ам тараа кестирилгези чоруп турар ховуларже көжүре берген. Бир эвес комбайниың кандыг бир кезээ үрели берзе, комбайнёрның дузалакчызы техниктиг дүрген дузаны саат чокка кый деп ап болур.

Ажаап алыышкынның шак графиги канчаар күүсетинип турар дугайын учётчик МТС-тиң диспетчеринге ийи шак эрткен санында-ла медээлеп турар.

ВИННИКИ (Львов область). Винники районнуң колхозтары күзүн чажып тарыыр арбайны тарырынче областың өске колхозтарын мурнап кирген. Ол өске тараа культураларын ыракта мурнап быжар, ындыг болганда ону көктараа болгаш кыскыртаскың кезилдези эгелээриниң мурнунда-ла ажаап ап болур.

Күзүн чажып тараан арбайларны чоокта чаа комбайннар-биле ажаап ап эгелей берген, гектар бүргүзүнден 20 центнер чедир тарааны бастырып ап турар.

Күзүн чажып тарыыр арбайны бо күзүн Львов областың өске-даа районнарының колхозтары тарыыр.

СТАВРОПОЛЬ. Крайның бүгүле 20 тараа совхозтары күзүн чажар тарааларның массалыг ажаап алыышкынын калбартып турар. Олар комбайннар-биле 50 ажыг гектар күзүн чажар кызылтасты, арбайны кескен. Агротехниканың деңнелин бедиткенииң ачызы-биле

Колхозтуң орулгазы улам бедээн

ТУРАН. (Телефон-биле). Миллионер колхоз «Кызыл тараачының» 1953 көдээ ажыл-агый чылында 1 миллион 17 муң рубль нинти орулгазыйың 600 муңу мал ажылынан алдынган. Нинтиниң малын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер айтырыг колхоз бүдүрүлгезинде бирги черге ниң сорулгазы кылдыр тургустунган.

Эрткен чылын колхоз 16 муң тонна сиген белеткээр планындан муң ажыг тонна хөйну, а силос, саваң көк сула болгаш өске-даа чемнерни кынамчалыг белеткеп, кажаа турлагны, ажаалданы экижиткенинден бүгү малы менди, күштүг чыл ашкан. Мал өстүрериниң бо чылгы күрүне планын колхоз ажыр күүсеткен: инек—7 хуу, шээр мал—12 хуу, хаван—30 хуу, чылгы—12,4 хуу, куш—20 хуу өзүлделиг болган.

Колхоз инээнден үш чылдарның мурнунда ап турганындан ийи катап хөй сүттү азы инек бүргүзүнден ортумаа-биле 1200 литр сүттү саап ап турар. Сүт-бараан фермазында амгы үеде саар инек 250, а тускай ажаалдада кииртинген, хүнде 4 катап саар 66 инек бар. Келир 1955 чылда фермаңың саар инээн 400 чедир өстүрери бүдүрүлге планында көрдүнген, ол күүсетинген турар.

Колхозтуң фермаларында хөй күш негетинер ажылдар механизастатынып турар. Автосуггарылдалар тургустунган, мал чеми сөөртүрүн тракторлар-биле белеткээриниң чамдык ажылдарын машиналар-биле күүседип турар. Бо чылын хойнуң кыргылдазын шуптузуп электри күжүбиле чоруткан, инектиң саалдазын база электрижидер деп турар, а келир чылын инектен ортумаа-биле 2200 литр сүттү саап алган турары көрдүнген, ол база күүсетинер ужуртуг.

Ажаалданы экижидеря малдың продуктулуун бедидеринге улуг ужур-дузалыын практика бүзүреткен. Моон-биле кады инектиң сименталь уксаалыын калбартыр, карын дүктүг хойларны көвүдедир дугайында колхоз база биче эвес хемчеглерни ап турар. Ол ышкаш колхозтуң орулгалыын улам бедидер сорулга-биле бо күстен эгелеп дылгиниң эң эки мөңгүнелчек уксаалыг фермазын организастаарынга база белеткеип турар.

Колхоз чер ажылының талазыбиле база биче эвес чеднишкиннерлиг, тарылга шөлү чыл санында калбарып, дүжүттүү улам бедип турар. Эрткен чылын чүгле дужаалдазындан безин колхоз 246 муң рубльдиң орулгазын киирип алган. Бо чылын 7 гектарда картофельдя дөрбелчин-уяланчак арга-биле, корнеплодту 24 гектарда олурткан.

Часкы хову ажылынга агротехниктиг негелделерни чөп ажыглап, чайгы ажаалданы эки чорутканындан колхозтуң 1520 гектарда тараа культураларының үнүжү багай эвес дүжүттүг болурун көргүзүп турар. Келир 1955 чылдың тарылгазынга 1700 гектар кур болгаш курукқан база чымчак чер аңдарылгазын белеткеп алган. Амгы үеде сиген кезилдезин чеднишкинниг чорутпушаан, дүжүт алыышкынынга хынамчалыг белеткеиип турар.

Июль 17-ге чедир колхоз 800 центнер сигенни сараттап муң центнер силосту шыгжап алган. Сиген шөлдеринде 11 аът машиналары, 2 тракторлар, боду чоруур 2 машиналар, трактористер — 1, аттың — 14 дырбааштары бар, дөрт кезек черде 106 кижи ажылдап турар. Ажылдың темпизи улам-на дүрген калбарып турар.

Колхоз бүдүрүлгезинде ол бүгү чеднишкиннер болза, чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылдың болгаш организастыг удуртулганың көргүзүглери болур. Бо дугайында артель баштаар черинің даргазы эш Астафьев, ында парторганизация секретары эш Кунаев олар колхозчуларның күжүн деп эрилдээр, техниканы шын ажыглаар талазы-биле организакчы ролюн илередип турар.

Малга хөй чемни белеткээр

Барыын-Хемчикте «Комсомол 30 чылы» колхоз сиген кезилдезинге июль эгезинде кирген. Малга чемнер белеткелиниң бригадазының бир бөлүүнде аттың сиген кезер 2 машиназы, бир дырбааш ажылдап турар. Ол бригада баштайгы он хонуктарда 78 гектар черниң сигенин кескен болгаш 2 сараатты тургускан. Оон аңгыда малга чемнер белеткээриниң бригадазының база бир бөлүү 43 гектар сигенни кезип сараттаан. Колхозтуң мал фермазының ажылдакчылары база-ла силос салыышкынын чорудуп турар. Фермаңың ажылдакчылары 25 хол кадыры-биле 29 гектар черниң сигенин кескеш, 7 тонна сигенни силостаан.

Сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга эштер Өктээ, Калгакпан, Сапый-оол, Мөңге-Сарыг, Семис-оол, Нүрсат, Аракчаа, Кодай-оол, Үндүң олар үлүг нормаларын ажыр күүседип турарлар.

ЧУРТТУҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫНДА

Сталинград ГЭС-тиң тудуушкунунда

Дөрт чүс чылдар мурнунда Волганың солагай талакы эринге Сталинград ГЭС-тиң тудуу эгелээн. Ол үр эвес хуусаанның иштинде ында кайгамчык улуг ажылдар кылдынган. Заволжьелеп он-он дөрбелчин километрлерде Сталинградтың гидротудуунуң участоктары калбарган. Ногаан ортулукта улуг өскерлиишкиннер болган. Волга—Ахтубаның сугга алзы бээр аңаа дөмейлежир он-он ортулуктарының аразында турар ол ортулуктуң дугайында эштип чоруур чер казыкчылары—чер казар снарядтар касканнар. Ам ол суднолар чаа суг оруун —алды километр, сугландырган каналды казып турар, олап плотинаны болгаш гидроэлектростанцияны ойбушаан, волга пароходтары чоруурлар. Чер казар № № 501 болгаш 322 снарядтар ам ийи ай иштинде чүс-чүс чылдарда дегдинмээн черни чаза тыртып турарлар. Олар каналдың уиундан бир миллион хире нормадан бүдүн чартык катап хөй довуракты үндүр тырткан.

Чер казар № 501 снарядтың начальниги Иван Рубецке баштаткан экипажы эрткен айда бодунуң планын 17 ажыл хүннеринде күүсеткен. Ам гидромеханизаторлар оон-даа бедик көргүзүглер дээш социалистиг судна журналынга эзлчег начальниктери норма 200—220 хуу күүсетинип турарын бижип турарлар.

Каналдың унундан довурак үндүр казарында болгаш ону плотинаже аксып киирериниде Сталинградтың гидротудуунда эң күштүг чер казар № 1005 снаряд ажыглатынып турар, ооң начальниги эш Бовша. Ол машина бир шакта-ла муң кубометр довуракты үндүр казып турар. Өске экипажтар база-ла чеднишкиниг ажылдап турарлар.

Гидромеханизаторларны тудутда чер казыкчыларының кол отряды деп адап турар. Эрткен чылын чер казар снарядтар-биле 18 миллион кубометр довурак үндүр кастынган, харын-даа аиаа-ла үндүр кастынган эвес, а гидротехниктиг дериглелер: чалдар, плотиналар база мооңдак оруктар салдынган. Гидромеханизаторлар оңгарны болгаш өске-даа туруп турар дериглелерни Волганың болгаш Ахтубаның үерлээр сугларындан мооңдактап камгаалаан. Олар бо чылын ам-даа хөйну кылырлар.

ГЭС-тиң эгелээр орнунуң оңгары аиаа бүдүн хоорайжыгаш кире бээр хире ыиыг улуг. Ол 75 гектар шөлдү эжелеп турар Оңгарның Волгаже талазында кезээнде ам экскаваторлар-даа, чүгүн боттары дүжүрер автомашиналар-даа чок кайгамчык улут шөл бар. Ооң бүгү довурак кастынган болгаш үндүр сөөртүнген. Каш хүннер мурнунда төлевидел демдектээшкинни—34 метрни чедип алгаш, «Уралец» деп сөолгу экскаватор чоруй барган. Ам ында бүгү оңгарны чарып эртер бетон сөөртүр эстакаданы дериири эгелээн.

Бир эвес оңгарның бирги чартыында чер ажылдары доозулган болза, ында хөй эвес-ле кижилер билир турган. Ам ол аажок улуг тудуушкун шөлү болу берген.

Ам ортулукта ыяш шилип кылыр улуг комбинат, септелге-механиктиг мастерскаялар, автобазалар ажылдап турар, Бетон заводунуң баштайгы эзлчээ ажыглалче кирген, ооң күжү дүн-хүнде 10 муң километр бетон болур. Ол бүгү бүдүрүлге чердери чазаглыг болгаш демир оруктар четкизи-биле тудуштунган. Ортулукта Пойиенная деп улуг демир-орук станциязы тургустунган, ынаар хүннүң-не тудутга хереглээр чүүктерлиг он-он вагоннар кээп турар.

Ногаан ортулукту Актубаның эрии болгаш ыйгыл-биле тудуштурган чер мооңдак оруктар-биле калбак автооруктар чоруткулаан. Олап ыяш, даш, бетон, арматура чүдүрген машиналар сожсаал чок чоруп турар.

Ортулукту дамчыштыр Волга-Ахтубаны тудуштурар каналдың хөй километр уну база эрткен. Ону тудугнуң эштип чоруур чер казыкчылары—чер казар снарядтар касканнар. Ам ол суднолар чаа суг оруун —алды километр, сугландырган каналды казып турар, олап плотинаны болгаш гидроэлектростанцияны ойбушаан, волга пароходтары

Ахтубаның бедик эриниде, Волгадан алды километр черде Волжский — гидростанцияның тудугжуларының колдуунда-ла ээн черге чоокта чаа тыптып келген хоорайы чаптып чоруткан. Ында ам он-он муң кижилер чурттап турар. Ооң калбак-делгем кудумчуларында хөй каттарлыг чараш бажыңнар көдүрлүп үнген. Эң эки бажыңнарда школалар, уруглар садтары болгаш яслилер, эмнелге черлери, техник бажыңы, клуб, магазиннер, столовайлар бар. Хөй-хөй бажыңнарны тудуг ыяштарында кылып турар. Тудуушкун дүрген агыышкынныг метод-биле чорутунуп турар. Боттарының ажылын күүсеткеш-ле бажыңнарже эзлчеглеп чоруп турар тускайжыгкан бригадалар тургустунган. Бирги бригада бажыңнарның фундаментазин салып турар, ийнгизи—бажыңның эң адакы снилип кылыдарын кылып турар, үшкүзү—бирги каттың ханаларын тудуп үндүрүп турар болгаш өске-даа. Бажыңның бүгү тудуу 9 янзы кылдыр чардынган.

Улуг чурталга тудуу-биле холбаштыр аныяк хоорайда эмнелге хоорайжыгажының болгаш культура ордузунуң тудуу дооступ, улуг стадион туттунуп турар.

В. ЕРЕМЕНКО,
Сталинград ГЭС-тиң тудуг шөлү.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия бөлүктеринин ажылынга удуртулганы . экижидер

Партияның XIX съездизинин бадылааны СЭКП Уставында— кежигүннери 100 чедип турар партия эге организацияларынга партия бөлүктерин тургузуп болурун айыткан. Уставтың ол негелдезин удуртулга болдургаш, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому беш колхозтарда 15 партбөлүктерин тургускан.

Колхозчу бүдүрүлгениң участоктар аайы-биле партия бөлүктерин тургусканы болза, колхоз бүдүрүлгезинге партийжи ажылдың деннелин бедидеринге улуг рольду ойнавышаан, коммунистерниң политиктиг деннелин болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрериңге, колхоз бүдүрүлгезинин бригадаларының болгаш мал ажылының фермаларының мурнунга салдынган ажыл-агыйжы сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге коммунистерни, комсомолчуларны болгаш бүгү колхозчуларны хүн-бүрү мобилизастаар, оларның-биле бижыг харылзааны тудар, күш-ажылдың сагылга-чурумунга оларны чаңчыктырып өөредир, социалистиг чарышты организастаар хүлээлгелиг. Оларның ындыг улуг ролюн СЭКП райкому, партия эге организацияларының ам-даа чедир үнелеп көрбейн турар.

Колхозтарда бригадалар, фермалар аайы-биле партия бөлүктерин тургускулаашкын, а оон соонда СЭКП райкому, оон организастыг киллизи болгаш партия эге организацияларының ажылдарынга кандыг-даа удуртулга бербейн келген. Оон ужурунда партия бөлүктериниң организакчылары чүнү кылырын, ажылды канчаар эде тургузарын билбейн турарлар.

«Большевик» колхозтуң тудуг бригадазында эш Попуй-оолга удуртурган партия бөлүү бар. Колхоз бүдүрүлгезинге оон кандыг-даа сактарды көзүлбейн турарының уламындан тудуг бригадазы бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларны четпес күүсеткен. 1954 чылда тудугга 2300 кубометр ыяш белеткээр планныг, а оон түгле 1700 кубометрин тайгада белеткээн болгаш оон өөртүлгезин саадаткан. Бо чылын чурталганың бажыңнарын тудары планда көрдүнген. Оон түгле 13-жүүн хаваларын салып каан. малдың 6 кажаларының түгле 2-зи туттунган. Бүдүрүлгениң 4, культура-амыдыралдың 1 бажыңнарының тудуун ам-даа эгелевээн. Ол болза, бригадада күш-ажылдың чуруму дендии кошкак тургустунганының түңнели болур. Шупту 119 кижиден 48-ле кижи ажылдап турар, эштер Очур Саая, Билики, Тас-оол олар шуут ажылдавайн турарлар.

Ажыл-агыйга чедиишкиннер организакчы болгаш политик-кижизидилгелиг ажылдарның деннелинден хамааржыр. «Большевик» колхозтуң Ортаа-Шыраавылакта сүт-бараан фермазының саанчыларының болгаш кадарчыларының ортузунга лекция, солуун номчулгалары болгаш беседалар чорувайн турар. — Харын-даа боттарывыстың чагыдып алган солуннарывысты безин апрельден бээр албаан бис—деп, саанчы эш Көпеек чугаалап олурар Ол фермада малдан продукция ап турарының үчёду чок, учётту кылыр хүлээлгелиг эш Бичештей багай ажылдап турар. Хүнде бир инек бүрүзүнден каш литр сүттү ап турарын, саанчыларда кымнар эки азы багай ажылдап турарын ол билбес.

СЭКП кежигүннериниң болгаш кандидаттарының политиктиг кижизидилгезинге доктаамал сагыш салынмаан.

Малчыннар ортузунда агитаторларның бирээзинге зоотехник эш Сундуй-оолду тургускан. Ол шуут ажылдавайн келген. Мал одарладып чоруур кадарчылар болза, «агитатор эш Сундуй-оол биске келбейн турар» деп хомудап турарлар.

Партийжи даалганы күүседиринден шак ынчаар ойталап чоруур коммунистер-биле партия организациязы анаа-ла эптежип туруп болбас ужурлуг. Агитаторлар тодаргай дузаламчыны күзеп турарлар. Оларның семинарларын, төвүлел хуралдарын кылыр, беседаларга ажыглаар материалдарын айтып бээр, агитация ажылын чорударының дуржулгазынга оларны өөредир, агитколлективтиг ниити ажылын планныы-биле удуртур херек.

Партия эге организациязы ботниициатива чок ажылдап турар. Партия хуралдарынга түгле СЭКП социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ында партия бөлүү (организакчызы эш Чимит) кандыг-даа ажыл чорутпаан. Коммунистерниң болгаш комсомолчуларның авангардылыг ролюн бедитпээн. Бригаданың бүдүрүлге хуралын-даа чыылдырарын сонуургаваан. Колхозта партия эге организациязы (секретары эш Чынан) партбөлүктерин организас талазы-биле быжыглавайн, оларның ажылынга практиктиг дуза көргүспейн, эрең-гей удуртулга-биле кызыгаарлатынып келген. Партия организациязының ажылының кошкаан колхозтуң ниити ажылының четпестери тодаргай херечилеп турар.

Колхозтарда партия бөлүктериниң ажылын экижидери амгы үеде онза негетинип турар- Барыын-Хемчик районнуң колхозтарында партия бөлүктериниң ажылында четпестер түге узуткатынмайн турарыл? Түге дээрге, оларны СЭКП райкому болгаш партия эге организациялары боттуг удуртулга-биле хандырбаан, оларның ажылынга хүн-бүрүнүң контролюн тургуспаан болгаш партбөлүктер организакчыларын практиктиг ажылга өөретпээн, оларның дуржулга солчур семинарларын болгаш төвүлел хуралдарын-даа кылбаан.

Колхозтарда партия организациялары партчя бөлүктеринге хүн-бүрү даянып ажылдаар, колхозчу тараачынарының ортузунга агитация ажылын, көскү агитацияны нептередир ужурлуг. Колхоз бүдүрүлгезинде партбөлүктериниң организакчы ролюн үнелээри чугула. Партбөлүк болза, партия эге организациязы-биле доктаамал харылзаалыг ажылдаар, бодунуң туруп турар участогунда бүдүрүлге планын чогуур үезинде күүседир дээш демисежир, күш-ажылдын сагылга-чурумун быжыглаар, социалистиг чарышты организастаар, ажыл-агыйжы эвес чоруктар-биле шинтирлиг демисежир, партбөлүктүң хуралынга, бригаданың, ферманың бүдүрүлге төвүлел хуралдарынга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди, ылангыя адаандан өрү шүгүмчүлелдя бүгү хемчеглер-биле калбартыр, илерээн четпестерни узуткаары дээш дириг, организакчы ажылдарны бодунуң шутуму-биле чорудар херек.

СЭКП райкому, оон организастыг кылдызы партия бөлүктериниң ажылын удуртурунуң аргазынга партия эге организацияларының секретарьларын өөредир, ол дугайында дуржулга солчур семинарларны болгаш төвүлел хуралдарны эртирип турары чугула. Партбөлүктерин удуртуп турарының дугайында эге организациялар секретарьларының илеткелдерин райкомнуң бюрозунга чугаалажыр, ол дугайында шинтирлерниң күүселдезин организастаар, райком ажылдакчылары боттары партбөлүктерге үргүлчү баар, оларның ажылдарынга практиктиг дузаламчыны көргүзер хүлээлгелиг.

М. ДАМДЫН,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Партия организациязының ажылында четпестерни дүрген чайладыр

Бай-Тайга районнуң «Тинлелге» көдээ ажыл-агый артели районда улуг колхозтарның бирээзин. Колхоз бүдүрүлгезиниң харыысалгалыг участоктарында 50 хире коммунистерни хаара тудуп турар 4 партбөлүктер бар, 30 агитаторларны таарыштыр тургускан.

Ол болза, колхозчу ажыл-ишчилерниң ортузунда организакчы болгаш кижизидикчи улуг күш болур. Ол күштү колхозтуң партия организациязы долузу-биле ажыглавайн, бодунуң дириг организакчы ажылын кошкаткан.

Хову бригадаларында Күдерек, Ензак, тудуг бригадазында Магадываа, мал ажылының фермазында Барба олар партбөлүктер организакчылары болур хүлээлгезин багай күүседип турда, а партия организациязының секретары эш Адыг оларга удуртулга-даа бербээн, негелдеда тургуспаан.

— Партийжи даалганы үлегерлиг күүседирин сонуургазынарза чогуур боор ийин—деп, эш Адыг чугаалаарга, а эш Барба турган:—Менин партия бөлүүнүң организакчызынга кэжан соңгаанын билбес мен—деп харылап турган. Ынчаарга мал ажылының фермазында партбөлүк канчаар ажылдап келгенил дээрзи оон тодаргай билдингир. Эрткен чартык чылдың дургузунда ферма ажылдакчыларының бүдүрүлге хуралы чаңгыс-даа катап болуп көрбээн. Социалистиг чарыш организастатынмаан.

Малчыннар ортузунда агитаторларның бирээзинге зоотехник эш Сундуй-оолду тургускан. Ол шуут ажылдавайн келген. Мал одарладып чоруур кадарчылар болза, «агитатор эш Сундуй-оол биске келбейн турар» деп хомудап турарлар.

Партийжи даалганы күүседиринден шак ынчаар ойталап чоруур коммунистер-биле партия организациязы анаа-ла эптежип туруп болбас ужурлуг. Агитаторлар тодаргай дузаламчыны күзеп турарлар. Оларның семинарларын, төвүлел хуралдарын кылыр, беседаларга ажыглаар материалдарын айтып бээр, агитация ажылын чорударының дуржулгазынга оларны өөредир, агитколлективтиг ниити ажылын планныы-биле удуртур херек.

Партия эге организациязы ботниициатива чок ажылдап турар. Партия хуралдарынга түгле СЭКП райкомунуң пленумнарының, бюрозунуң шинтирлерин чугаалажып, а ол колхозтуң бодунуң ажыл-агыйжы амыдыралынче ханылап кирбейн турар. Артельде күш-ажылдың организациязы дыка кошкак. 1953 чылда 100 ажыг колхозчулар күш-күнүнүң миниимумун чедир күүсетпээн. Бо чылын байдал оон база-ла дээредевейн турар.

Колхозтуң баштаар черииниң даргазы эш Моңгуш-оол биле партия организациязының секртары эш Адыг олар боттарының аразынга сүме чок ажылдап, колхозчу активтиг күжүнге даянмайн турарлар. Ынакгыя колхоз даргазы эш Моңгуш-оол колхозтуң баштаар черииниң хуралынга зоотехник Сундуй-оол, тудуг бригадири Очур оларның чөптүг саналдарынга удурланып, «колхоз даргазы болганымда, шуптузун бодум шинтирлээр ужурлуг мен» деп турган түүлү бар. Удуртукчулар коллективтиг удуртулганың принцивин сагыры чугула түүл болурун билир, улусту өөредир база улустан өөренир херек. Ол негелдеге колхозчу кадрларны өөредири партия организациязының чугула сорулгазы.

С. ШИРАП.

Эмнелге салбырының ажылын экижидер

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунда эмнелге салбырының шоочалыг турары, аңаа келген кижилерниң үр үеде манаар чоруу көвүдеп турар апарган. Ында ажылдап турар фельдшерлер эштер Чалбаа, Долбаа олар онаашкан ажылынга харыысалга чок болуп, ажыл шагының чурумун сагывайн турар. Эмнелгеге келген кижилерге эптиг эзелдек эвес, чалаашкыннарга, ылангыя фермаларже, малчыннар ортузунче барбайн турар. Олар колхозчуларның ортузунга танылылгалыг ажылдар чорутпайн турар. Лекциялар, клеткелдер дыңналбастаан.

Эмнелге салбыры чугула эмнерни район аптеказындан чедип албайн турарындан эм алыр дээн кижилер район төвүнче чоруп турарлар. Эмнер өртээнге кирген аксшаны амы-хуузунда ажыглап турар. Эш Чалбаа 200 рубль биле долган садып алганы илерээн.

Көдээ Советтиң болгаш колхоз баштаар черииниң талазындан эмнелге салбырының ажылын экижидеринге дузалашпас, ылангыя акша-хөреңги, оран-суур-биле хандырбайн турары тергиин четпес.

Д. БАДЫ-СУУР.

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ АКЫ-ДУҢМА ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Чечектелип турар Башкирия

Одустуң шылгарангай чогаалчызы, Уралдың ыраажызы Д. И. Мамин-Сибиряк «өске төрүмелдиглериниң» салым чаңанының дугайында айтырыгны бодунуң хөй-хөй чогаалдарынга бижип чораан. Дарлаткан националдарның кижилерин шаанда хаан чазак «өске төрүмелдиглер» деп адап чораан. Уралдың янзы-бүрү черлериниң ыяш чып салдадып чораан «Чиктиг, чугаа-соот чок кижилерни», «Бойцы» деп очерктеринге чогаалчы кээргенчин-биле бижип чораан. «Ол кижилерниң келир үезин чок чораан: бөгүн азы даарта оожум өлүр дээш олар түгле бо хүнгүзүн бодап чурттап чорааннар»—деп Мамин-Сибиряк бижип турган.

Чогаалчы Н. А. Крашенников революция мурнунда башкир чуртунуң дугайында рассказтар парлаан номун «өжүп турар Башкирия» деп адаан.

Бо бүгү аныяк совет салгакчыларга чиктиг кылдыр сагындырар. Ынчалза-даа ындыг турганы шын. Революция мурнунда Россияның өске-даа национал районнары ышкаш Башкирия хаанныг чагырганың ёзулут колониязы турган. Ооң күш-ажылчы чонну үш дапкыр дарлалга таваржып чораан. Хаан чазак Башкирияны кызып турган, помещиктер болгаш капиталистер, ооң иштинде даштыкының даг үлетпүрүнүң ээлекчилери, база чурттуң феодалдары араатанзыг ёзу-биле дарлап турганнар.

Башкирияның ажылчы чоннары орустуң ажылчын ангызы-биле кады чаа, хостуг амыдырал дээш капиталистер болгаш помещиктер-биле үзүктел чок демиселди чорудуп турганнар.

Россияның бүгү улустарынга ышкаш база башкир улуска хосталганы болгаш аас-кежиктиг Октябрьның социалистиг Улуг революциязы берген. РСФСР-ниң составынга бирги республика—Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы тургузар дугайында 1919 чылдың март 23-те Ленин болгаш Сталин төөгүлүг документиге ат салганнар.

Оон бээр үжен беш чыл эрткен. Башкирияның чурту танытынмас апарган. Шаанда патриархальдыг төрел амыдыралдыг хожудангай край, бедик сайзырангай культурлуг социалистиг республика кылдыр хуула берген.

Коммунистиг партияның Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың хун-бүрү дузаламчызының ачызында Башкирия болза, ССРЭ-ниң экономиказында көскү черни эзелеп, аар индустрияның улуг району—нефть үлетпүрүнүң, машина тудуушкынунуң, кара болгаш өңнүг металлургияның, химия үлетпүрүнүң улуг району апарган.

Башкирияның үлетпүр хөгжүлдезиндайын сөөлүнгдеги үеде онза улуубиле калбарган. Түгле сөөлгү үш чылдарның дургузында үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээ 70 хуу өскен, а дайын мурнундагы 1940 чыл-биле деңнээрге 6,2 катап улгаткан. Ыяш ажылдап кылырының, чиик болгаш аъш-чем бүдүрериниң индустриязы, тараа культураларының бүдүрүлгезин база мал ажылы дыка өскен. Чазаглыг орук болгаш демир орук республиканың девискээриниң янзы-бүрү угларынче кежилдир эртип турар.

Башкирияга болгаш бүгү совет чуртка экономиктиг улуг чедиишкин болза, дайын мурнундагы бешки чылдарда нефтилиг черлерни ажыткаңы болур. Совет Башкирия болза, «Ийн дугаар Бакунуң» амыдыралчы чугула төвү, а нефть болбаазырадып кылыры республиканың бүдүрүлгезиниң кол адыры апарган. Башкирияның нефтижилери эрткен чылда, 1950 чылга бодаарга 1,9 катап, 1940 чылдыындан каш катап хөй нефтини чуртка берген.

Нефть, хөмүр даш, химия болгаш машина кылыр үлетпүрүнүң төптерии —чаа-чаа хоорайлар өзүп келген. Ындыг хоорайлар, Уфаның чоогунда—Черниковск—машина тудуушкынунуң үлетпүрүнүң төвү, Ишимбай—башкир нефтизиниң эң баштайгы чери, Октябрьский—нефтиниң аныяк хоорайы, ажылчын суур — Салават болуп турар. Башкирияның хөмүрдашчыларының хоорайы Кумер-Тау тургустунгандан бээр үш чыл четпээн, ынчалза-даа ол ам чаагайжыткан социалистиг хоорай болу берген.

Сөөлгү үш чылдарның дургузунда республиканың бүдүрүлге төптеринде 700 муң ажыг квадрат метр шөлдүт чуртталга бажыңнары, он-он школалар, урутлар садтары болгаш яслилер бажыңнары туттунган, эмнелге-профилактиктиг албан черлериниң саны көвүдээн.

Крайның экономиктиг өскерилгелери-биле кады чаа кижилер өскен. Башкирияның ажылчын ангызының төлээлекчилери нефтижилер Акмал Вахитов, Иван Купряков болгаш өскелер Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары болганнар. Нефтиниң дүрген өрүмнеп сордурарының мастерлери Касим Беляндиновтуң, Семен Ларичевтиң, Канзел Габдуллинниң, Ричард Аллаяровтуң аттары республикадан дашкаар-даа билдингир. Белорецкиниң алдарлыг кадзелдиринчилери—дүрген эзелдиреринің мастерлери эштер Губенков, Шарафутдинов, Кетов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Прокатчик В. Г. Недоспасов болгаш өскелер-даа чонуң иштинде улуг алдар сураглыг болуп турарлар.

Республиканың үлетпүрүн сайзырадырынга, национал кадрларны белеткээрингe башкир улуска акыдуңма республикаларның ажылчы чоннары үнелеп ханмас дузаламчыны көргүзүп турарлар. Бистиң чурттуң янзы-бүрү националдарының төлээлекчилери бистиң калбак делгем черливисте чаңгыс өг-бүле ышкаш, эп-найыралдыг чурттап турар болгаш ажылдап турар.

Улустарның улуг найыралының дугайын чогаалчының сөзү-биле мынчаар чугаалап болур:

Черге дүмбей чажыртынган
Нефтини тып, ажыткан бис.
Чүректерге шыгжап чораан
Найыралды хөгжүткен бис.

Социалистиг индустрияга үндезилээш чер болгаш мал ажылының бүгү адырларын хөгжүдер талазы-биле улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Республиканың көдээ ажыл-агыйы хөй адырлыг бедик механизастыг апарган. Башкирияда 1.693 колхозтар, 50 совхозтар, 148 машина-трактор станциялары бар болуп турар. Ам үеде ийи чаа совхозтар болгаш 26 МТС-тер тургустунуп турар, ол чорук 1954—1955 чылдарның дургузунда 400 муң га кур болгаш курукан черлерни шингээдип алыр арганы берип турар. Ам бо чылын чаа черлерден сес миллион пуд тараапы алыр.

Башкирияның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шинтирлерин чедиишкинниг күүседир дээш демисежип турарлар. Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн болгаш мал ажылының продукциязын бедидеринге, колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге эртемниң болгаш мурнакчы техниканың чедиишкиннерин шингээдиринче база колхозтарны болгаш МТС-терни мергежилдиг кадрлар-биле хандырарынче улуг кичээнгей салдынган.

Бистиң бедик дүжүт мастерлеривистиң аразында 15 Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары бар. Чижээ, Башкирияның байдалынга гектардан 500—600 центнер чедир чигир свёклазын өстүрүп турар сураглыг свёклачы Банат Батыр: 1.300 га хире шөлдүң дүжүдүн ажаап алган Чишмин МТС-тиң комбайнёру Фаизов болгаш оон-даа өскелер бар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Сталинчы шаңналдың лауреады Л. Н. Стреляева Башкирияда виноград ажылын чедиишкиниг шингээдип турар. Оон өстүрген башкир виноград колхозтарда болгаш совхозтарда улам хөйү-биле нептереп турар. Башкирияда шаанда сад ажылы хамаан чок, ногаа ажылы безин барык чок турган.

Бистиң хоорайларывыстың хөйхөй мергежилдиг тускай эртемниглерни колхозтарже, совхозтарже, МТСтерже чоруткан. Түгле чаңгыс Мелеузовск МТС-те хоорайның чоруткаңы 23 кижилер ажылдап турарлар. Олар боттарының МТС-зин «ховунуң онза заводу» деп адап турарлар.

Көдээге чаа кээп турар тускай эртемниглер бергелерни чедиишкинин-биле ажып тиилеп, хову ажылдарының бедик шынарын чедип ап турарлар.

Колхозчу тургузуг башкир көдээниң ажылчы чоннарынга байлакшыл амыдыралды хандырган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады М. Т. Хасанов даргалап турар, Бакалинский районнуң, Карл Маркс аттыг колхозуң ап көрээлиңер. Эрткен чылын ооң орулгазы 1.300 муң рубль ажыг болган. Колхозтуң кат-чимис садыы 47 га болуп турар; ында яблок, кызыраккат, ныекқараа база честекаттың бедик дүжүттүг сорту—викторня бар. Түгле чаңгыс инек-караан эрткен чылда колхоз 600 пуд хирени саткан. Колхоз долузу-биле электрижиттинген болгаш радиожутунган.

Чишминский районнуң «Янги-Турмуш» («Чаа амыдырал»), Иглинский районнуң «Ленин оруу», Учалинский районнуң «Кызыл партизан» колхозтары болгаш өске-даа колхозтар миллион-миллион рубль орулгалыг болуп турарлар.

Совет Башкирияның үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинде чедиишкиннер улуг. Ооң-биле чергелештир улуг четпестер база бар. Дыка хөй бүдүрүлгелер чаңгыс аай доктаамал ажылдавайн турарлар, чиг-эттиг, оттулар түүлдүг, электроэнергиязының ажыр чарыгдаашкының болдуруп турар, бот-үнени чиигедир болгаш чылда талазы-биле онаалданы күүсетпейн турар. Көдээ ажыл-агыйда база хожудап турар участоктар бар.

Бар турар курлавырларны долузубиле илередир болгаш ажыглаар, аар үлетпүрүг сайзырадыры-биле чергелештир чоннуң хереглел бараанарын кылып үндүрер чорукту дыка улгаттырарын чедип алыр дээш Башкирияның ажылчы чоннары оралдажып турарлар. Бүгү улустуң сл сорулгаларын күүседиринге бистe бүтүн-ле аргалар бар болгаш ол алдарлыы-биле күүсетиивер.

Башкирияның национал хевирлиг болгаш социалистиг утка-шынарлыг культуразы совет эрге-чагырганың чылдарында чаагай өң-биле чечектелген.

Революция мурнунда Башкирияга төрээн дылга өөренир школа чок, бижик база чок турган. Бижикти түгле шажын өөредилгезиниң чери—медреске өөренип ап турган. Башкир болгаш татар чоннуң бижик билири 15—20 хуудан ашпас турган, олар колдуунда-ла араб дыл кырынга шажын литературазын номчуп билир турган. Башкырлерниң кончуг-ла эвээш кезии орус бижикти билир турган. Революция мурнунда орус ортумак школаларга шупту-ла 12 башкырлер өөренип турганнар. Совет эрге-чагырганың чылдарында Башкирия чону үжүк-бижиктиг республика апарган. Амгы үеде бистe 507,5 муң урутлар өөренип турар беш муң ажыг школалар бар, ында 25 муң ажыг башкылар ажылдап турарлар. Республиканың сес дээди өөредилге черлериниде болгаш 52 техникумнарында 20 муң ажыг ооллар болгаш уруглар өөренип турарлар.

Совет Башкирияда эртем-шинчилелдиң улуг ажылдарын чорудуп турар. Совет эрге-чагырганың чылдарында 20 эртем-шинчилел институттарын база дуржулга станцияларын тургускан, ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының филиалын даг-геологияның, агробиологияның, дыл болгаш литература төөгүзүнүң үш институттарлыг, база химия болгаш экономика шинчилелиниң ийи тускай салбырларлыг кылдыр тургускан. Сураглыг эртемден башкырлер өскен—медицина эртемнериниң докторлары профессорлар Кадыров, Терегулов, Дукманов, көдээ ажыл-агый эртемниниң доктору профессор-агробиолог Султан Тайчинов болгаш оон-даа өскелер.

Революция мурнунда Башкирияга ажылдап турган 100 эмчилерниң иштинде ийизи-ле башкырлер турган. Ам эмчилер болгаш эмчиниң ортумак эртемниг ажылдакчылары 12 муң ажыг кижи санатынып турар. Оларның муну—башкырлер.

Республикада 104 солуннарны, дөрт журналларны үндүрүп турар, билиглериниң бүгү адырларының талазы-биле номнарны парлап турар.

Башкирияның литературазы сайзырап турар. Сагита Агиштың, Акрама Валеевтиң, А. Киреевтиң (Мэргэнниң) чогаалдары, Башкирияның хоочун чогаалчызы Сайфи Кудаштың тоожулары, шүлүкчүлер Рашина Нигматтың, Мустай Каримның, Ханифа Каримниң болгаш өскелерниң-даа чаа номнары номчукчуларда сураглыг болуп турар.

Республикада театрның хоочун коллективи болур Башкирияның академиктиг шин театры үжен беш чылдарда үре-түңнелдиг ажылдап турар. Ооң составында чоннуң ынакшылдыг актерлары—РСФСР-ниң болгаш БАССР-ниң улустуң артистери Амин Зубаиров, Гималетин Мингажев, РСФСР-ниң алдарлыг артистери Бадар Юсупова, Зайтуна Бикбулатова, Арслан Мубаряков болгаш оон-даа өскелер бар.

Чемберджиниң «Карлугас», Спадевеккинаның болгаш Заимовтуң «Акбузат», Пейконуң «Айхылу», Муртазинниң «Азат» болгаш өскелерниң-даа национал опералары болгаш балеттери чонга калбак алдар сураглыг болуп турар. Шаанда башкырлер профессионалдыг ураңчүүл дугайын бодавайн-даа чораан.

Башкирияның ажылчы чоннары боттарының республиказының экономиктиг болгаш культурлуг бүгү чечектелишкинниниң чедиишкиннерин Коммунистиг партияның, Совет чазактың шылгарангай ленинчи-сталинчы национал политиказының, акы-дуңма республикаларның улустарының үргүлчү дузаламчызының база хамыктың мурнунда улуг орус улустуң ачызы-биле чедип алган. Төрээн коммунистиг партиязын, улустарның бузулбас акы-дуңмалышкы чоруун башкир улус сагыш-сеткилдиң ырларынга йөрээп турарлар. Бодунуң шүлүкчүзү Санфи Кудаштың сөзү-биле Совет Башкирияның ажылчы чоннары мынчаар чугаалап турарлар.

Акы-дуңма кавайы боор Россия
улам байы,
Аттыг-чарлыг маадыр улус
чурттап манды!
Хөй чүс чылда бодалдар-даа боттанып тур—
Коммунизм херел чырыы дээп
кел чор.

Гилемдор РАМАЗАНОВ.

Аас-кежиктиг совет үеде ажылдаары болгаш чурттаары өөрүнчүг

Бистиң Тыва областың ажылчы чоннары карачаңгыс шын орук — колхоз оруун шилип алгаш, көшкүн амыдыралдан культурлуг чаагай сууржуң амыдыралче массалыы-биле шилчип турар. Көшкүн чоннуң сууржуң амыдыралче киирер дээш бистиң партиявыс болгаш чазаавыс улуг сагыш салыышкынын илергейлеп турар.

Бистиң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары чыл бүрү-ле сууржуң амыдыралче он-ону-биле кирип, соок, культура чок өглерден адырлып турарлар.

Колхозчу амыдыралга чурттап, ажылдаары дег аас-кежик чок. Мен, Калинин аттыг колхоз тургустунары бүлек-ле четкиспейн кирген мен. Колхозтуң тудуг сууржулга ажылын үндезинин-биле экижидери-биле бодумнуң бүгү күжүмнү болгаш билиимни берип келген мен. 1949 чылдан эгелээш тудугнуң доктаамал ажылчыны болуп, тудутта болгаш бажыңның иштики херекселдерине хереглээр нарын чүүлдерни (сөңга караан, хаалга, стол, сандай, шкаф) кылып турар мен.

Колхоз баштаар чери меңээ чаңгыс-аай хевир-биле кылган бажыңны тудуп берген. 1951 чылдан эгелээш культурлуг, чырык, чаагай бажыңга чурттаар аас-кежикти Коммунистиг партиям, Совет чазаам меңээ берген.

Чаа бажыңны алгаш ооң иштин культуржудары меңээ улуг-ла харыысалгалыг болган. Чүге дээрге, бажыңга амыдырап чурттаары өгден дыка ылгалдыг болгай. Ынчангаш чаа бажыңны алган дорааннаа ооң иштики херекселдерин культуржударынче кол кичээнгейни салган мен.

Бажыңымда даштыкы, иштики болуушкуннарны дыңнаар радио база бар. Радио-биле колхозчу амыдыралдың янзы-бүрү чеднишкиннерин бажыңым ишти үргүлчү дыңнап турар.

Мээң ургларым колхозчу амыдыралдың хайырлаан культурлуг, чыдыг, чырык бажыңында чурттап, өөренир аргалыг болганын чүүң-биле деңнээр боор.

Нинтиниң тудуг сууржулга ажылын сайзырадырынга бодумнуң күжүмнү харамианмайн берип, партия биле чазактың колхозчуларның мурнунга салган улуг сорулгаларын боттандырарынга улам-на идепкейлиг ажылдаар мен.

И. ШОЙДАК,
Тес-Хем районда Калинин аттыг артельдиң колхозчузу.

Чуруктa: Тес-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң колхозчузу эш И. Шойдак СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалын номчуп олурары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Тараа суггарылдазы

Тараадан бедик, дүжүттү алыр дээш Улуг-Хемде Сталин аттыг колхоз 485 гектар тарааларның бирги суггарылгазын дооскаш, ам ийнги суггарылганы эки шынарлыг чорудуп турар.

Суггарыкчылардан М. Эрелчин, К. Хуурак, К. Бюрбю-Доржу, К. Ажы, Дакур-оол олар бүдүрер ажыл нормаларын 130—140 хуу күүседип турарлар.

Колхозчулар чүтле тарааның суггарылгазын чорудуп турар эвес, харын ооң боктуг үнүштерин аштаарын база чорудуп турар. Бо ажылга херээженнерден Д. Оржуңмаа, К. Анай болгаш Дыртык-кара олар идепкейлиин көргүзүп турарлар.

Тыванның ажылчы чоннарының Совет Эвилелинге каттышканындан бээр 10 чыл болган оонга чеднишкинниг ужуражыр дээш суггарыкчылар чаа күш-биле ажылдап турарлар.

Т. ДАДАР-ООЛ.

Кызымак ажылдакчы

Улуг-Хем районуң Хайыракан көдээ Советинде эмнелге салбырында эш Т. Дыжыкпан бодунуң хүлээлгелиг ажылын ак-сеткилдиг кылып турар.

Ол 1951 чылда областың фельдшер-акушер школазын эки доозуп үнген. Ол аарыг кижилерни ээлдек хүлээп ап, эмчиниң дузаламчызын көргүзүп, чалаашкыннарже үргүлчү чоруп турар. Эң ылаңгыя ырак черлерде бо-ла четкен турар. Колхозчуларның кадыкшылдыг, культурлуг чуртталгазы дээш арыг-шевер дугайында, бажынны чуурунуң, чугайлаарының ужур-дузазы, идик-хептиң, аяк-саваның культурлуг ажаалгазының талазы-биле тайылбырларыны үргүлчү кылып, ону күүседирин негеп турар. Хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейлиг киржип турар.

Эш Дыжыкпан ам Эжим бажының чайлагларында малчыннар аразында ажылдап турар.

М. БАГАЛДАЙ.

„Шынның материалдарының изи-биле"

„Столоваяга болган таварылга"

Мындыг эге-биле № 135 (3072) «Шын» солунга парлатынган Самагалдай столоваязының четпес ажылының дугайында корреспонденцияны облпотребсоюзтуң баштаар черинге чугаалажып көрген.

Самагалдай столоваязының директору эш Смешов ажылынга харыысалга чок, чемненикчилерниң негелдезин хандырып чыдавайн турганы шын болуп илерээн болгаш Смешовту ол ажылындан дүжүрген деп облпотребсоюзтуң нимти чемненилге килдизиниң эргелекчизи эш П. Белых дыңнаткан.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

ДДТ деп препарат

Порошок хевирлиг ДДТ деп препарат (дуст) клоп, таракан, бытт, халыыркара, моль, ымыраа, кымыскаяк, саргы болгаш сээк аймаа өскедээ халдавыр тарадыкчыларын узуткаарынга амгы үеде калбаа-биле ажыглатынып турар. Ол болза, амыдыралга хоралыгларны хоранаарынга бодунда сиңниккен шынарын үр (каш айлар чедир) кадагалап шыдаар.

Дустуның ажыктыы үстүнде илеретинген аарыг тарадыкчыларының аңаа борашкан үезинде болдунар. Дуст оларның даштыкы кеш азы чалгынарын дамчыштыр организмче шилчээш, нерма системазын билинместединтер.

Дуст кижиниң болгаш амытанның даштыкы талазынга хора халдатпас. Ынчалза-даа саржагланчак болгаш органиктиг (бензин, скипидар, ацетон, керосин) эзилдирилгелер үезинде ол хоран апаар, кижиниң болгаш амытанның организминге шилчээш айыыл таварыштырып болур.

Дустунуң составында ДДТ-ниң дээштиг чүүлү 10 хууну, а 90 хууну өске (талька, каолина, чугай ышкаш) немелде чүүлдер ээлеп турар. Дустуну ажыглаарда ийи кат марла хапчыгаштыг, шүүрлүг лаазаны азы резин үрдүрүкчүнү дамчыштыр доозунналдырар.

Дуст-биле бытты узуткаарда дүк аразын (кижиге 10—15 грамм) препарат ДДТ порошок-биле 30 минутада доозунналдыр пудралаар, дараазында чылыг суг-биле саваңнап чуур, а хепке болза, дески кылдыр чашкаш хол-биле чодуп каптар. Ооң-биле клоптарны узуткаарда, бажыңның шалаларында, ханаларында чарык черлерни дургаар, мебель херекселдерниң кыдыгларынга чашкылап каар. Халыыркараны чидирерде бажыңның хемчээлинге хамаарыштыр квадрат метрге-ле 10—12 грамм онаажыр кылдыр доозунналдырар. Тараканны ооң увланчак черлерин колдадыр база-ла шак ынчаар доозунналдырып узуткаар.

Сээктерни чок кылырда дустуну оларның бажыңче кирип келир, хонар бүгү-ле черлериниге чайын ай санында доозунналдырып турар. Албаннаар черлерны база бок, чууиду төгер оңгарларны, кажааларны көзээде шевергин тургуспушаан, сээктерни узуткаар дустуну доозунналдыр айда 2 катап чаштырар. Хеп үрээр моль дээр сээк аймаан базала шак ындыг арга-биле, ооң чыглыр черлериниң квадрат метр бүрүзүнге 12 грамм дустуну доозунналдыр онаажыр кылдыр чаштырар. Сукно аймаа үнелиг хептерни үр шыгжаар үеде аңаа дустуну чажып болбас, ооң хлору материалдың өңүн үреп болур.

Порошок хевирлиг препарат (дуст) областың бүгү-ле аптекаларында, аптека киоскаларында, облпотребсоюзтуң магазиннеринде болгаш санитар эпидемия станцияларында четчир санныы-биле бар. Ону садып алгаш, аарыг тарадыкчыларны ымыраа-сээк аймаан узуткаарынга чөп ажыглаңар, кадыкшыл, культурлуг чурталга дээш, аарыгларның тыптыр чылдагааннарын чок болдурары дээш шинтпирлиг демисежир херек.

Эмчи П. ЧЕРКАШИН.

Ногаа ажылы сайзырап турар

Шаандан бээр ногаа ажылын кылбайн турган Эрзин районуң чамдык колхозтары бо чылын ногаа ажылын сайзырадыр талазы-биле багай эвес ажылдап турарлар.

«Сталинчы орук» колхозта эш Ч. Дамба бригадирлээн огород бригадазы кышкы үеден эгелээш-ле ногааларны ирик өдектиг саважыгаштарга өстүрүп, ооң шөлүнге 60 тонна өдекти, 10 центнер хүлдү төккен. Ооң түннелинде ол колхозта капустаның, огурецтиң, помидорнуң, морковтуң, свекланың, редисканың, согунаның, чесноктуң үнүжү кончут эки болуп турар.

Бригаданың кежигүннери ногааның чайгы ажаалгазын, суггарылгазын доктаамал чорудуп, ооң боктуг үнүштерин үргүлчү чулуп аштап турар. Бо ажылга эштер Суваан, Доржу-Сүрүн, Кызыл-уруг олар идепкейлиг ажылдап турарлар. Олар хүн нормазын 120—150 хуу күүседип келген.

Ногаа ажылын колхозка сайзырадыр талазы-биле колхозта партия эге организациязы (секретары эш Борбак-оол) колхозчулар ортузунга организастыг ажылдарны доктаамал чорудуп турарын айытса чогуур.

Ногааларны ажаап алыр үезин чоокшулап турарын барымдаалаш колхозчулар ногаа шыгжаар черниң тудуун кылып турар болгаш оларның саваларын чазап турарлар.

Ногаа ажылын сайзырадырынче кол кичээнгейни «Кызыл сылдыс» колхозу база салып турар. Ынаныраа болза, ол ажылды «Чаа орук» колхоз ам-даа чедир үнелевейн турары-биле ында ногааларның үнүжү багай болуп турар. Ногаа ажылын бүгү колхозтарга калбартыры эң чугула.

Д. ЧАМЗЫРАЙ.

БИБЛИОТЕКА ӨЗҮП ТУРАР

Сүт-Хөл районуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинге 1951 чылда библиотека ажыткан. Анаа чүгле 250 хире номнар турган болза, ам ном фонтузу 1.500 чедир өскен болгаш номчукчулар саны база чылбүрү өзүп турар.

Интеллигентилер, школачылар, колхозчулар библиотеканың үргүлчүнүң номчукчулары болуп турар.

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Чаа номнар дугайында

М. Я. Сонин. Бүдүрүлгеге бедик билиглиг ажылчыннарны белеткээри. Күрүненин политиктиг ном үндүрер черн 1954 ч, арын 210, өртээ 3 рубль 55 коп.

Ук номда бистиң чуртувуска ажылчын күжүнүң төрүттүнүп өзериниң системазында көскү черни эзлеп турар бүдүрүлге ажылчыннарын белеткээринин болгаш оларның билиин бедидерииниң айтырыгларын тайылбырлап бижип турар.

Социализм дужунда ажылчын күжүнүң төрүттүнүп өзер чорудуушкунунуң капитализм дужунда ол чорудуушкунундан үндезини-биле ылгалдыын «Социалистиг ниитилелде ажылчын күжүнүң төрүттүнүп өзериниң айтырыглары» — деп эгеде кончуг тодаргайы-биле көргүскен.

Бүдүрүлгеге бедик билиглиг ажылчыннарны белеткээриниң талазы-биле совет күрүненин чорудуп турар канчаар-даа аажок улуг ажылын тодаргайлап көргүзүп турар солун чижектерни автор бижип турар. 1941, 1942, 1943—үш чылдарның иштинде бүдүрүлгеге ажылчыннар белеткээринин болгаш билиг бедидериниң аргазы-биле бүдүрүлгеге 11 миллион 670 муң ажыг ажылчыннарны өөредип белеткээн. 1946—1948 чылдарның иштинде 7 миллион бедик билиглиг ажылчыннарны бүдүрүлгениң бодунга белеткээн, бешки беш чылдың баштайгы ийи чылдарында 15 миллион хире кижи бүдүрүлгеге белеткелди болгаш билиг бедидилгезин эрткен.

Бүдүрүлгеге белеткелдиг болгаш билиг бедидериниң хевирлериниң дугайында айтырыгны тускай эгеде чыдыдып бижээн. Бүдүрүлгечи техниктиг өөредилгениң кол массалыг хевири болза, дөртку беш чылдың дужунда үлептүрге өөредилгени эрткен бүгү ажылчыннарның 70-ден эвээш эвес хуузун хаара тудуп турган бот-өөредилге болур деп автор айтып турар.

Кажан бөлүк өөреникчилер өөренир сорулга-биле бүдүрүлгечи бригадаже чоруп турда ийикпе азы дуржулгалыг бүдүрүлгечиге баштаткан тускай техниктиг бригада тургустунуп турар болза, ындыг байдалда ол ышкаш бригадалыг өөредилгени база организастап болур.

Бүдүрүлгеден хоорук болгаш хоорук эвес-даа курстут өөредилге калбак тарадылганы алган.

Ажылчыннарның билиин бедидер өөредилгезиниң эң-не массалыг хевири болза, бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазының школаларынга өөредилге болуп турар. 1946 чылдан 1949 чылга чедир 4 чылдың иштинде ындыг школаларга 5 миллион ажыг кижи өөренген. Бүдүрүлгениң мурнакчы дуржулгазын өөренириниң база бир чугула хевири болур бот-боттарындан өөренириниң заводтар аразының школаларының дугайын автор чугаалап турар болгаш оларның ажылының дуржулгазын тодаргайлап бижип турар.

Бүдүрүлгелерде ажылчыннарның белеткелин болгаш мергежил бедилгезин организастаарының айтырыгларынга автор тускай эгени берип турар.

И. Лясников. ССРЭ-ниң үлетпүрүүн тускай эртемниглерни белеткээри. Күрүненин политиктиг ном үндүрер черн, Москва, 1954 ч, арын 11, өртээ 1 рубль 25 коп.

Номда мооң дараазында эгелер бар: 1. Бүдүрүлгениң хөй ниити чорудуушкунунда тускай эртемниглер ниң орну болгаш ужур-дузазы. 2. Совет интеллигенцияның кадрларын тургузары. 3. Тускай эртемниглерге хереглелди тодаргайлаары. 4. Аныяк тускай эртемниглерни белеткээри болгаш хуваары.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын бедик билиглиг тускай эртемниглернин кадрлары-биле хандырар талазы-биле, бистиң чуртувуска ортумак болгаш дээди өөредилгени сайзырадыр талазы-биле партияның болгаш чазактың чорудуп келген канчаар-даа аажок улуг ажылының дугайын автор чугаалап турар. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлериниң база ында өөренип турарларның санының талазы-биле бистиң чуртувус делегейде бирги черни эзлеп турар. ССРЭ-ниң дээди өөредилге черлери болгаш техникумнары чыл бүрүде-ле 500 муң ажыг аныяк тускай эртемниглерни белеткеп үндүрүп турар. Бүдүрүлгеден хоорулдурбайн тургаш тускай эртемниглер белеткээри чыл келген тудум-на калбарып турар. Бот өөредилгеде болгаш кежээки дээди өөредилге черлеринде ам үеде 500 муң ажыг студентилер өөренип турар, а бот өөредилге-биле өөренир ортумак тускай өөредилге черлеринде болгаш кежээки техникумнарда өөренип турар өөреникчилерниң саны оон-даа хөй.

ССРЭ-де тускай эртемниглерниң санының канчаар-даа аажок улуг өзүлдезин көргүзүп турар солун чурагайларны автор көргүзүп турар. Революция мурнундагы Россияга бүдүрүлгениң техниказы чавыс деңнелдиг турганының хараазы-биле үлетпүрүүн инженер-техниктиг ажылдакчылары-биле хандыртынганы 1000 ажылчынга 20 кижиден ашпайн турган, а дайын мурнунуң чылларында 1000 ажылчынга 100 ажыг инженер-техниктиг ажылдакчылар онаажын турар апарган. Дөрткү беш чылдың чылдарында чуртта тускай эртемниглерниң саны 1940 чылга турганынга деңнээрге 84 хуу өскен. Моон алгаш көөрге, бүдүрүлгеде ажылдап турар тускай эртемниглерниң ниити саныныг бот-дензизи оон-даа артык өскен деп чүве тодаргай.

О. Феофонов. Буржуаз культура империалистиг реакцияның албанында. Күрүненин политиктиг ном үндүрер черн, 1954 ч. арын 162, өртээ 1 рубль 50 коп.

Делегейниң чаа дайынын кыпсып үндүрер болгаш бүгү делегейни чыгырып тергиндээринче, капиталистиг ажык-кончаанны чулуп чинриинче чүткүп турар империалистиг реакцияның кижи көөр хөөн чок планнарын боттандырарынга чепсек болуп турар буржуаз культураның кризизинин дугайын бо ном чугаалап турар. В. И. Ленининиң «Буржуаз чогаалчының чурукчуның, артистиң хосталгазы дээрге, чүгле акшалыг шоодайдан, хээлиден, акша-хөреңгиден чагдынып чажыртынган (азы чашпаа ёзу-биле чажыртынган) хосталгадыр» деп сураглыг чүүлүн чуруп турар литературада болгаш уран-чүүлде реаксылыг агыышкынар болгаш школалар Уолл-стриттиң башкарыкчыларындан хөй хээли төлевирни ап чигеш, туразында байып калчаарап турар.

Чонга көөргедип сыгап турар чаа номнарының аттары бо-дур: «Ассоциациелерге өлүм», «Бассейинде кижи сеги», «Чер кырында өлүм», «Кежемче чок үүлгедишкин», «Коргунчуг өлүрүүшкүн», «Пөс чевег», «Хөөрге мени уткуп алыңар» болгаш өске-даа од ышкаш.

Америк милитаристер кижи көөр хөөн чок ол литератураны чүгле АКШ-та кижилериң эвес, а харын ол ышкаш ооң девискээринден дашкаар турар чурттарның, АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң айнын эдерип чоруп турар чаштаа чурттарда кижилериң утаан медерелин хорданап төөредиринге база ажыглап турар. Чүгле 1951—1952 чылдарда Европаның болгаш Азияның капиталистиг чурттарынче 28.424 аттарлыг америк уруглар номнарын сөөртүп үндүрген деп автор айтып турар. Америк номнарны Англияже сөөртүп үндүрери ийи катап көвүдээн.

Өлүрүкчү чоруктарны болгаш өске-даа кеминг үүлгедишкиннерни пропагандалаарын АКШ-та бичии уругларга болгаш оолларга канчаардаа аажок хөй санныы-биле тускай парлап үндүрүп турар «комиксы» деп адап турар улуг эвес номчугаштарда бижип турар. Ол «комиксыларның» аттары бо-дур: «Аныяк үүлгедикчилер», «Кижини аңнаары», «Үүлгедишкин», «Өлүрүкчүлер», «Дээрбечи» болгаш оон-даа өске. Америк парлалганың медээлерин ёзугаар алырга, АКШ-та парлап үндүрүп турар бүгү номнарның 90 хуузу ындыг «комиксылар» болгаш ол уткалыг литературалар болуп турар.

Ынчаарга АКШ-та, өске-даа капиталистиг чурттарда ышкаш, боттарының чогаалдарында тайбыңныг улуг идеязын, улустарның найыралын, демократияны камгалап, карангы дүмбей чорукка болгаш реакцияга удур туржуп турар депшилгелиг чогаалчылар база-ла бары билдингир. Оларның номнарында АКШ-тың болгаш өске-даа чурттарның империализмге удур, дайынга удур демисежип турар демократчы чогаалчыларның чогаадылга ажылдарының дугайын чугаалап турар.

Ном АКШ-тың болгаш өске-даа империалистиг чурттарның сатыныкчы буржуаз парлалгаларын сойгалап илередип турар. 54 миллион кезек ажыг экземлярлыг хүн-бүрүде үнүп турар 1700 ажыг солуннар, неделя санында болгаш ийи неделя болгаш үнүп турар 10 муң ажыг төп болгаш 6 муң ажыг можулар сеткүүлдери империалистиг идеологияның хораны-биле кижилерниң утаан медерелин хоп-кочуңуң болгаш нүгүлдүң аргазы-биле хораннап, оларны Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур дайынче кыйгырып турар. Ол бүгү парлалгалар америк империалистерден хамаарылгалыг болгаш олардан акша мөңгүнүң ап турар.

«Кино дайын кыпсыкчыларының албанында» деп эгеде АКШ-та болгаш капиталдың өске-даа чурттарында кино хоозун буржуаз идеологияның пропагандазынга чепсек болурунуң ролюн канчаар күүседип турарын көргүскен.

Капиталистиг чурттарда депшилгелиг кинематография истеп сүрүүшкүнге таваржып турза-даа, ол Голливудтуң бужар саъдарынга удур чедиишкиннинг демисежип турар деп номда көргүскен.

База-ла буржуаз кино ышкаш, империализмниң идеологтуг чепсээнин ол-ла алдар чок ролюн күүседип турар буржуаз театрларның бууран бадып турарының дугайын автор чугаалап турар. Чижээлеп ап көөрге, сөөлгү 20 чылдарның иштинде АКШ-та театрларның саны 72 турганындан 26-га чедир кызырлып батканын. Францияда 1939 чылда турган 500 театрларның орнунда ам чүгле 50 арткан. Австрияның Венада 14 улуг болгаш ортумак театрларының 9-зу хагдынган. Бүгү Грецияда чүгле 9 театрлар артып калган.

Батактың гидроэнергетиктиг белдиринің тудуушкунунуң дугайында

Болгарияның чазааның болгаш БКП ТК-ның доктаалы

СОФИЯ. Батактың гидроэнергетиктиг белдиринің тудуушкунунуң дугайында Болгарияның Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң доктаалын июль 16-да чарлап үндүргеи. 1957 чылдың төнчүзүнге чедир нимти күчүзү бир чүс ийи муң киловаттан эвээш эвес белдирниң электросганциязын тударын болгаш ажыглалга киирерин, а 1958 чылдың төнчүзүнге чедир немей 64 муң киловатты ажыглалга киирерин Министрлер Чөвүлели болгаш БКП-ниң ТК Электрофикация министерствозунга хүлээткеп.

(СЭТА).

КҮР-нуң өске чурттар-биле садыг харылзааларының калбарыышкыны

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, садыг харылзааларын хөгжүдер дугайында кыдат төлээлер-биле чугаалажыышкыннар чорудар дээш Англиядан, Италиядан, Франциядан, Барыын Германиядан, Швейцариядан, Бельгиядан, Голландиядан үлетпүр болгаш садыг төлээлекчилери сөөлгү неделяның дургузунда Женевада чедип келгеннер.

(СЭТА).

Вьетнам улус-биле француз улустуң эп-сеткил каттыштырылгазы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Вьетнамның информация агентилелиниң Женева корреспондентизиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Женева чөвүлел хуралының ажылы эгелээн үеден бээр Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлеринге француз улустуң 400 хире төлээлери келгилээн. Сена болгаш Уаза департаментилериниң француз херээженнериниң төлээлекчилери Вьетнамга тайбыңны катап тургузарын деткинри-биле муң-муң кижилер ат салган документини Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлеринге тудусканнар.

Сен-Дениниң чонунуң төлээлекчизи фашизмге удур француз шимчээшкин киржикчилериниң үндүргени значок-демдээн вьетнам төлээлерге тывыскан.

Ол значок-демдекти Вьетнамның Улус армиязының дайынчызынга дамчыдып бээрин ол төлээлекчи дилээн.

Француз докерьлерниң болгаш демир-оруқчуларның төлээлери Женевага үш өнүүт кожааны эккелгеннер. Индий-Кыдатта дайынны эң дүрген соксадыр дугайында негелделерни деткинри-биле 3 муң кижиниң салган аттарын ында чыган болган.

(СЭТА).

Вьетнамның херээженнериниң Француз херээженнерге байыры

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Франциянын национал байырлалын холбаштыр Вьетнамның херээженнериниң Национал Эвилели июль 14-те француз херээженнериң эвилелинче байырлыг бижик чоруткан, ында чугаалап турары болза:

«Европаның камгалал нинтилежилгези» дээрзин тургузарын ораддажып турар империалистериң бодалдарын бодунуң чаңчылдарынга шынчы француз улус үзүп шыдаар болгаш Индий-Кыдатта дайынны узамдыктырарын база калбартырын бодап турар америк агрессчи күштөрниң ораддажыышкыннарының буурап дүжүүшкүнүн хандырар дээрзинге бүзүреп турар бис.

Амгы үеде Женева чөвүлел хуралы база Туңг-Жиада Вьетнамның улус армиязының болгаш француз эвилелдиң чепсектиг күштериниң дээди командылал черлериниң аразында чөвүлел хурал эрттип турар. Бистиң өг-бүлелеривиске тайбың база дагын ээп келзин дээш тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкынарның эң дүрген чединшкининг болуру дээш идепкейлиг дегисежип турарлар.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге бюджет чыригдалдары улус демократиязының чурттарында үзүктел чок өзүп турар. Чижээ, ол соруулгага капитал салыышкыны Албанияга бо чылын эрткен чылдыңга удур барык-ла үштүң бир хуузу хире өскен, Румынияга—60 хуу, Венгрияга—ийи катап, Чехословакияга—ийиден ажыг катап өскен. 1955 чылда Польшага ындыг капитал салыышкыннары бо чыл-биле деңнээрге, 80—100 хууга өзер.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хөгжүдерииге машина-трактор станцияларының ролю хүн келген тудумна бедип турар. МТС-тер болза, көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарынга болгаш тараачыннарга түгле ажыл-агый болгаш экономика дузаламчызының үнер дөзү эвес. Олар дүргенин-биле көдээ районнарның культурлуг болгаш политиктиг төптери болу берип турарлар. Амгы үеде Чехословакияның чаңгыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтеринде ажылдың 50 хевирлерин МТС-тер күүседип турарлар. Хуу ажылдыг тараачыннарның калбак массалары сезжип турарлар.

Көдээ ажыл-агыйның машиналарының тудуушкуну улус демократиязының чурттарында күштүг темпилер-биле хөгжүп турар. Чижээ Венгрияның заводтары бо чылын 4 муң тракторларны, тараа бастырар 1000 машиналарны, 5,5 муң трактор андазыннарын болгаш өске-даа хөй техниканы болгаш культиваторларны үндүрүп эгелей берген. Польшаның машина тудуушкуну көдээ ажыл-агыйга хереглээр машиналар болгаш дериг-херекселдер бүдүрүп үндүрерин бо чылын 1949 чылга удур үш катап көвүдеткен. Польшаның машина тудуушкун заводтары хову болгаш мал ажылының ажылдарынга хереглээр машиналарның база чепсектериниң 34 хевирлерин бүдүрерин 1954—1956 чылларда шиңгээдип алырлар.

Амгы үениң көдээ ажыл-агый техниказын калбаа-биле хереглеп, күрүнениң талазындан доктаамал дузаламчыны албышаан, көдээ ажыл-агыйның социалистиг сектору улус демократиязының бүгү-ле чурттарында чыл келген тудум өзүп, быжыгып турар. Чехословакия Республикада чаңгыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтери барык-ла мйи көдээ суур бүрүзүнүң бирээзинде бар болуп турар. Эрткен чылын олар кызылтастың болгаш арбайның бүгү санының 45 хуу хирезин, көктарааның 37-ден төй хуузун бүдүрүп үндүргеннер. Албанияда чер ажылының 128 бүдүрүлге кооперативтери барык-ла 26 муң гектар черни ажыглап турарлар. Эрткен чылын олар республикага эң-не чаагай дүжүттү чедип алганнар. Польшада кооператив шимчээшкининиң чединшкини база-ла улуг болуп турар. Амгы үеде чуртта бүдүн чартык миллион ажыг гектар черлиг чер ажылының 8.500 ажыг бүдүрүлге кооперативтери санатынып турар.

Көдээ ажыл-агый культураларының нинти чыылдазын көвүдедириниң чугула курлавыры болза, кур болгаш куруккан черлерни ажыглалга киирери болур. Чижээ, Чехословакияга чоокку ийи-үш чылларда 200 муң гектар чедир куруккан болгаш кур черлерни ажыглалга киирери көрдүнген. Ол чурттуң чаңгыс аай көдээ ажыл-агый кооперативтери, күрүне ажыл-агыйлары болгаш хуу ажылдыг тараачыннары ажыглатынмайн турган делгем ховуларны шиңгээдип кылырынга бо чылдың чазынында-ла киришкеннер. Чижээ, Пльзен областка июньде 6 муң гектар ажыг кур черлерни тараан.

Шөлдерниң дүжүттүүн бедидери дээш демисеелге улут кичээнгейни суттарылга ажылдарынга, көрзүниү ажылдап кылырын экижидерииге, ону чемнишчидериие болгаш мурнакчы агротехниктиг аргаларны хереглээринге салып турар.

Албанияның суттарылга шөлү бо чылын барык үштүң бир хуузу хире көвүдээр. Дериишкиин ам доосту берген «Музекьениң улут каналы» 6 муң га үнүш-дүжүттүг хөрзүнге сугиу бээр. Польшада суттарылгага чарыгдалдар эрткен чылдыңга удур 40 хуу улгаткан. Венгрияда дерээн, бодунуң эгезин Тискалектен ап турар Кол Чөөн-чүк каналы бо чылын Хортобадь ховузунуң элээн кезиин суттарар. Чөөн Европаның улус демократтыг чурттарының күш-ажылчы тараачыннары бо чылдың чазынында азоттуг, фосфорлуг, калийлиг чемнишчидилгелерии хөрзүнге эрткен чылдыңдан хөйну төккеннер.

Улус ажыл-агыйының канчаар-даа аажок чугула ол бүгү хереқтериниг эртемденнер идепкейлиг киржип турарлар. Олар Румынияга чазын тарыыр кызылтастың тарылгазын райончударынга, Барыын Карпаттарның одар-белчиирлиг черлерии экижидерииге үнелеп четпес дузаламчыны көргүскеннер. Польшаның тускайжыткан 11 институттары көдээ ажыл-агыйда эртем-шинчилел ажылдарын чорудуп турарлар.

Көдээ ажыл-агыйга ажылдаар кээрм калбарып турар. Болгарияда күш-ажылчы кооператив чер ажылының удуртуг ажылдакчыларының дээди школазын Софияда тургускан. Ол школа кыска хуусааның дургузунда 830 тускай эртемниглерни үндүргеи. Румынияда көдээ ажыл-агый техникумнарындан болгаш дээди школаларындан ажыгда, муң-муң кижилер боттарының мергежилин бедидип турары үш чыл хуусаалыг агротехниктиг курстар ажылдап турар. Польшаның беш дээди көдээ ажыл-агый школалары болгаш 150 ажыг техникумнары көдээге ажылдаар агротехниктерии, мал эмчилерии, гидромелиораторларны, механизаторларны, белетткеп турар. Анаа 1954—1955 өөредилге чылында ийи чыл өөредилге программалыг көдээ ажыл-агый механизациязының 90 ажыг школалары ажылдап эгелээр ужурлуг. Улус демократиязының бүгү-ле чурттарында көдээ черлерде янзы-бүрү, кыска хуусаалыг, лекторийлер курстарының четкизи калбарып турар.

Сөөлгү үеним дургузуида Чехословакияга, Польшага, Венгрияга болгаш улус демократиязының өске-даа чурттарынга күш-ажылчы тараачыннарның материалдыг байдалын экижидерииче утланган дыка хөй хемчеглерни боттандырган. Ындыг хемчеглериниң аразында—үндүрүг чингелдези, көдээ ажыл-агый продукциязын контрактациялаарының байдалдарын экижиткени, ажыл-агый, чурттагга тудуунга узун хуусаалыг чээлини тыпсын турары кирип турар.

Улус демократиязының чурттарының көдээ ажыл-агыйы ажылчы чонуң чаагай амыдыралын улам ыңай көдүрерии хандырар.

В. ПИЩУЛИН.

В. М. Молотовтун А. Иден-биле беседазы

ЖЕНЕВА. Июль 14-те ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов Женева чөвүлел хуралының айтырыгларына хамаарыштыр Великобританияның даштыкы херектер министри А. Иден-биле беседа кылган.

(СЭТА).

В. М. Молотовтун П. Мендес-Франс-биле ужуражыышкыны

ЖЕНЕВА. Июль 15-тиң кежээзинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов Женева чөвүлел хуралында чугаалажып турар айтырыының талазы-биле Франциянын даштыкы херектер министри П. Мендес-Франс-биле үргүлчүледдиг беседа кылган.

Беседа француз төлээлериин турар бажыныига эрткен. В. М. Молотовтун алдары дээш П. Мендес-Франс дүштеки шайлалга тургускан. Женева чөвүлел хуралында ССРЭ-ниң, Франциянын төлээлериниң кежигүннери болгаш чөвүлекчилери база беседага олурушкан.

(СЭТА).

В. М. Молотовтун Кришна Менон-биле ужуражыышкыны

ЖЕНЕВА. Июль 16-да ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов совет төлээлериниң турар бажыңынга Индияның хөй-нинти ажылдакчызы Кришна Менон-биле ужурашкан.

(СЭТА).

Лаостуң болгаш Камбоджаның даштыкы херектер министрлери-биле Чжоу Энь-лайның беседазы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң Женева корреспондентизи июль 14-те Кыдат Улус Республиканың Даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай Лаостуң даштыкы херектер министри Фуи Сананиконеге чорааи.

Июль 15-те хүннүң ийиги чартыында Чжоу Энь-лай Камбоджаның даштыкы херектер министри Теп Фанга чорааи.

(СЭТА).

ССРЭ-ни, Белоруссияны болгаш Украинаны ЮНЕСКО-нуң кежигүнүнге хүлээп алган

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң Венециядан дыңнатканын ёзугаар алырга, күрүне департаментизиниң төлээлекчизи концерттер кылып, даштыкы үнери-биле Поль Робсонга чаа паспортту амгы үеде күрүне департаментизи бээрин бодавайн турар деп медеглээн.

(СЭТА).

Профэвилелдериниң Бүгү-делегей федерациязының бүдүрүлге киидистериниде

ВЕНА. Профэвиледдериниң Бүгү-делегей федерациязының секретарнадының дыңнатканын ёзугаар алырга, июль 12 — 14 хүннеринде Венага транспорттуң, порттарның болгаш балык тывыжының ажылчы чоннарының профэвиледдериниң делегей каттыжыышкынының (бүдүрүлге комитединиң хуралы болган.

Барыын Европаның транспюртунда кризистиг барын бюро демдеглээн «Барыын Европаның транспорт каттыжыышкыны» дээрзиниң ажыл-чорудулгазының түңнелинде Францияда болгаш Бельгияда хөй чүс километр дурттуг демир оруктар анаа туруп турар; деполар, мастерскаялар, вокзалдар хагдынып турар. Ол чорук 1953 чылдың төнчүзүнде Франциянын демир орук ажылдакчыларындан 112 муң кижини кызырарынга, Барыын Германияга 50 муң кижини үндүрерииге, Италияга демир-оруқчуларны 179 муң турганындан 163 муң кижи чедир эвээжедириге

Транспорт ажылчы чоннарының хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин организастаар соруулга-биле административтиг комитеттиң бюрозу Барыын Европа чурттарның транспорт ажылчы чоннарының профэвилел конференциязын эрттирерии шинтпирлээн.

(СЭТА).

Поль Робсонга даштыкы үнер чөпшээреяди Күрүне департаментизи бербээн

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң вашингтон корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, күрүне департаментизиниң төлээлекчизи концерттер кылып, даштыкы үнери-биле Поль Робсонга чаа паспортту амгы үеде күрүне департаментизи бээрин бодавайн турар деп медеглээн.

(СЭТА).

Даштыкы политика талазы-биле Англияның общиналар палатазында саналдар

Эттлиниң чугаазы

ЛОНДОН. Лейбористиг партияның парламент фракциязының баштыкы Эттли, июль 14-те даштыкы политика айтырыгларының талазы-биле общиналар палатазынга саналды ажыдып тургаш, америк политиканың дерзин угланыышкынын шүгүмчүлээн.

Пресс Ассошиэйшн агентилелиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, Вашингтонга чораан дугайында премьер-министр Черчилльдиң июль 12-де кылган медеглелиниге хамаарыштыр чүве чугаалап тургаш, Эттли мынча деп чугаалаан: «бистиң политикавыстың кол идегели—Каттышкан Нацияларның Организациязы. Ынчаарга Каттышкан Штаттарда, бодап көөрге, КНО-ну колдуунда-да идеологтуг дайынга чепсек кылдыр көрүп турар аянныг, элээн саъддарлыг бөлүк бар ышкаш-тыр».

Фостер Даллес биле Беделл Смиттиң Женева чөвүлел хуралын каапкаш барганын Эттли сагыш-чованчыг факт деп санап турар.

Эттли мынча дээн: «бир эвес бис Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларын соксадырын азы тайбыңчыдыганы чедип аптар болзувусса, ынчаарга Корея дугайында айтырыг дөмей-ле дыка берге айтырыг болуп хевээр артып калыр деп чүвени мининр ужурлуг бис. Мен бодап көөрүмге, бо айтырыгны шинтпирлээри Кыдатка Айыыл чок чоруктуң чөвүлелинге олут бээрииң болгаш Формозаның айтырыглары-биле шуут харылзаалыг болуп турар-дыр. КНО-га Кыдатты хүлээп албайн турарын оппозиция шын эвес, бодал чок болгаш Каттышкан Нацияларның принциптерин чөрчүп турары ол деп санап турар.

Коммунистиг Кыдатка удур дайынның дугайын болгаш Чан Кайшини эрге-чагыргага катап келдирерин бодап үргүлчүлевишаан турар чамдык изиг баштар бар-ла—ынчалза-даа олар хөй эвес дээрзинге идегээр мен. Дайын талазы-биле алырга—ол дээрге мутулай чорук, а политика талазы-биле алыр болза—ол дээрге төөгүүнүң дуржулгаларын херекке албайн турар чорук-тур деп санаар мен».

Европага хамаарыштыр чүве чугаалап тургаш, Эттли: «европаның камгалал нинтилежилгезиниң дугайында керээге бир эвес олар ат салбас болза, ол ындыг күрүнелерге америк дузаламчыны соксадыр деп санал туруп турар-дыр, ынчаарга оппозиция болза, Европа күрүнелеринге күш-биле кыжанып-даа, саңхөө талазы-биле ыйыышкын-даа кылып турарынга удурланып турар»—деп медеглээн.

Гватемалага удур агрессияның дугайында Эттлиниң медеглелии лейбористиг депутаттар үүлдүгүнүнген кыйгылар-биле уткуп алган. Эттли мынча деп чугаалаан: «Ол агрессия деп чүве черле тодаргай. Азияда агрессияга хамаарыштыр бир турушту эзлээш, а Төп Америкада агрессияга хамаарыштыр өске турушту эзлеп болбас. Гватемала дыка эп чок болгаш сагышка анчыг сактыышкынны артырып каан деп коргуп турар мен, чүл дээрге, чамдык таварылгаларда коммунизмни көөр хөөн чок чорук шынап-ла Каттышкан Нацияларның принциптеринден бедик кылдыр салдынып турар ышкаш кылдыр бодандыртынып турар».

Эттлиниң бодунуң чугаазы-биле алырга, «бүгү цивилизацияның кырында дяргелип келген айыыл» болуп артып калбышаан турар водородтуг бомба дугайын чугаалап тургаш, Эттли мынча деп медеглээн: «Премьер-министр бо айтырыгны президент-биле чугаалажып көрген боор деп бодап турар мен. Бир эвес ындыг чугаалажыышкыннарны организастап болур чүве болза, ону дээрги Маленков-биле чугаалажырының өйү келген деп санап турар мен. Ону соңгаарлатканының кандыг-даа утказы чок деп мен шуут бүзүреп турар мен».

(СЭТА).

Черчилльдиң чугаазы

ЛОНДОН. Клемент Эттлиниң чугааларынга харыылавышаан, Англияның премьер-министри Черчилль июль 12-де общиналар палатазынга чугаалааны ышкаш, КНО-да Кыдат Улус Республиканың олудун тыпсыр дугайында айтырыгга хамаарыштыр бодуиуң бодалын база дагын дапкырлаан.

Черчилльдиң Г. М. Маленков-биле ужуражыр дугайында Эттлиниң саналынга харыылавышаан, Черчилль ол темага хамаарыштыр мурнунда чугаамга немей сөглээр чүвем чок деп чугаалаан.

Европаның камгалал нинтилежилгезиниң дугайында керээни Франция күштүг болдуруп бадылаар, бадылавазындан хамаарылга чокка Барыын Германияны катап чепсеглээр апаар деп Черчилль чугаалап турган.

Бодунуң чугаазының соонда Черчилльдиң медеглээни болза:

Бир эвес Европаның камгалал нинтилежилгезиниң дугайында керээ күштүг болдунуп бадылатынмас болза, олар Европаның камгалал нинтилежилгезин тургузарының дугайында керээден боин дугуржулгазын аңгылаап, боттарының сорулгаларын экизи-биле чедип алыр деп англи болгаш америк чазактар ындыг түңнелге келген. Бир эвес ол болдунар чүве болза, ону ол дугуржулгаларга ат салган күрүнелериниң чөпшээрежилгези-биле кылыр ужурлуг.

(СЭТА).

ТС—02027

Культура эргелелиниң типографиязы

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийн ачылыгал, культура болган ачылыгал киидистериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болган көдээ ажыл-агый, үлетпүр болган транспорт, чагаа киидистериниң, бухгалтериянын 4—98, нитики информация киидиниинин—3—65.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1925 чылда үзеҗилеткеннеп

1954 ИЮЛЬ 21 СРЕДА № 145 (3082)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Москвага күш-культураның Бүгү-эвилел парады (1 арын).

Областтың сиген шөлдеринде (1 арын).

ПАРТИЖИ АМЫДЫРАЛ:

О. Сирин-оол. —Партия чырыдышкынының системазында өөредилге чылының эрткен болгаш моон ынайгы соруглалар (2 арын).

С. Ширап.—Малчыннар ортузукда агитас-массалыг ажылдар (2 арын)

А. Караваев. — Совет Удмуртиянның чедишкиннери (2 арын).

М. Каваа-Сарыг.—Көдээ фельдшер (2 арын).

С. Телгер-оол.— Удуртулганы—сад болгаш ясли тудутларынче (3 арын).

А. Дарган-оол.—Кеминг кижи буруудаар (3 арын).

И. Шутиков.—Днестрде гидроэлектростанция (3 арын).

К. Кундуп. — Мал чемнериниң белеткелин дүрген доозар (3 арын).

Зенон Новак.—Көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүмү дээш демиселде (4 арын).

Совет шериг корабльдериниң Швецияда найырал хуузу-биле барганы (4 арын).

Улус чырыдышкынының айтырыгларының талазы-биле делегейниң XVII конференциязы (4 арын).

Уруглар албан черлериниң тудугларынче кичээнгей салыр

Ие-херээженнер болгаш бичии уруглар дугайында сагыш салышкын бистин чуртувуста хөй-нинтиниң, күрүнениң чутула херээ кылдыр тургустуунган. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улустуң социал-культурлуг негелделерин хандырарынга күштү болгаш көрениинии харам чокка чыл санында хөйү-биле үндүрүп турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге хүлээп алдыган 1954 чылдың Күрүне бюджединиң дугайында Хоойлуда ол талазы-биле 141 миллиард ажыг рубльди чарыгдаары көрдүнген, тодаргайлаарга 1953 чылдагызындан 9,8 хуу хөй болур. Бистиң чуртувуска бо чылын 110.670 орунлуг уруглар садтары, 58 мун ажыг уруглар яслилери немей кылдынган турар.

Коммунистиг нинтилелдиң быжыг туруштуг салгакчылары болур бичии уруглар дугайында бистин төрээн партиявыстың болгаш чазаавыстың улуг сагыш салышкынын Тыва областың амыдыралындан безин көрүп болур. Хоорайларда, ажылчын суурларда болгаш колхозтар төптеринде уруглар албан черлерв, шөлдер болгаш яслилер улам калбарып турар.

Кызыл хоорайда доктаамал ажылдап турар 3 улуг уруглар яслилеринден айгыда, амгы үеде нинтизи-биле 375 уруглары хаара туткан уруглар-ның кадыкшылдыг 2 садтары болгаш 2 шөлдери багай эвес хандырылгада ажылдап турар. Элезин кудумчузунда божудар бажыңның улуг 2 каът даш тудуу доозулган, ону чаа совет техника-биле дерип, бо чылдың октябрьда ажыглалга киирерин белеткеп турар. Ол ышкаш ноябрьда доозары-биле Ажылчын кудумчузунда кылдынып турар уруглар садының 2 каът даш тудуунун хаазын бүрүп салыпкан.

Ажылдың байдалы шупту черлерде дески эвес, удуртулга чогундаң чамдык районнарда уруглар албан черлериниң тудуглары дыка багай боттанып турар. Шагаан-Арыгда уруглар садының бажыңы ийи чыл иштинде кылдынып чадаан, тудуг материалы белеткетинмээн ужурунда бо чылын ооң тудуу шуут соксаан. Ол талазы-биле негелде хоорайда калбарып турунда, ооң ажылын дүргедедириниң улуу, харын аңаа чарыгдаар көрениидеи чүс мун ажыг рубльди өскээр ажыглааны канчап-даа таарышпас.

Чадаана дээрге, областың дүрген калбарып, чурттакчызы улам көвүдеп турар хоорайларының бирээзин. Ында машина-трактор станциязы, райүлетпүр комбинады, типография, АТК болгаш өске-даа бүдүрүлге, культура албан черлери бар. Яслинии, уруглар шөлдериниң талазы-биле негелде ол хоорайда улуг болуру билдингир. Ындыг турбуже 160 мун рубль чарыгдаары көрдүнген уруглар садының тудуун мынчага доозуп чадаан, ийи чыл дургузунда ол көренгиниң чүгле 50 хуузу ажыглатынган, удуртулганың кошкаандан амгы үеде тудугунуң ажылы ала-чаягаарлаашкында киргеи.

Уруглар албан черлерин калбартыр, тудуг планың шеверги боттандырар чорук күрүненин чугула херээ болуруи билир ужурлуг. Бүдүрүлге, албан черлериниң чамдык удуртукчулары ол айтырыгны кёйгү керегинде даан дараанылга болгаш аъш-чем комоннаттары ышкаш бүдүрүлгелерге нелериниң болгаш уруглариың дериинген тускай өрээлдерин организастап, негетинзе аңаа столоваяларны, баналарны тургузары чугула.

Кыддынып турар хөй аал иштиг чурттаар улуг тудугларга азы элээн каш бажыңнарга оларның иинти шөлүнүң 5 хуузундан эвээш эвезинге уруглар садын (шөлүн) албан тургузар дугайында чурум бистиң чуртувуска каш чылдар мурнунда-ла доктаатынган. Ону сагывас, иинти чурумну хажыдар чорукту моон соңгаар болдурбас херек.

Көдээ чону көшкүн байдалдан сууржуң амыдыралче шилчип турар, мал болгаш чер ажылында механизастаашкын калбарбаан бистиң областың, ылаңгыя амгы үезинде колхоз бүдүрүлгезиин хөгжүдеринге уруглар садтарының болгаш яслилериниң чугулазы кайгамчык улуг. Тудугга хереглээр материаллар четчир, ону кылырыга тудугжу бригадалар колхоз бүрүзүнде бар, ол талазы-биле көренгиниң күрүнеден харам чокка берип турунда областың колхозтарының хөй нуруузу мынчага ясли чок болуп турары база-ла ажыл-агыйжы эвес удуртулганың фактызы болур.

Бо чылын областың колхозтарынга 34 яслилер тудары көрдүнген, чылдың баштайгы чартыы эрткен, а кылдынган ясли чүгле 2. Күш болгаш чарыгдал улуг негетинмес, байлак тудуг ыяжының ортузунда Тожу район безин чаңгыс-даа ясли чок Тес-Хем районда ясли база чок, Самагалдай суурда септетинип турар эрги бажың ам-даа доозулбаан, Калинин аттыг колхоз бо чылын чаа ясли тудуп алган болза-даа, ооэун четче дерип ап чадаан. Улуг-Хем районда Сталин аттыг колхоз мурнунда ажылдап турган уруглар яслизин дүжүргеш, ооң бажының чурттаргада, а орун болгаш өске-даа дериг ыяштарын парник оңгарларында ажыглаан чорук канчап-даа таарышпас.

Колхозта херээженнер улуг күш болур, оларны хөй-нинтиниң, ылаңгыя артель бүдүрүлгезиниң ажылынга бүрүн киирштирер, бичии уруглары кадыкшылдыг шын кижизидип өстүрер херек. Ол соруглганы боттандырарынга уруглар албан черлериниң четкизин калбартыр, колхоз бүрүзү таарымчалыг эки деритинген яслилерлиг турары чугула. Ясли чогундан 1953 көдээ ажылагый чылында Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхозтан 175 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн. Бай-Тайга районда «Дөн-Терек» колхозтан 78 кижи артель бүдүрүлгезиниң кандыг-даа ажылынга киришпээн болган. Ындыг чижектерни кайы-даа районнардан көргүзүп болур.

Ажылдап турар херээженнерниң бүтү уругларын хандырар ясли, уруглар шөлдериниң четкизин чоок ку ийи—үш чылдарда тургузар соруглганы боттандырары дээш демисежир, тудуг организацияларының ажылын экижидер. Садыг черлери дериглерни, ойнаарактарны болгаш яслилерге негетинер өске-даа чүүлдерни магазиннерге үндүрериң организастаар херек. Бо чугула ажылдың удуртулгазын партияның район комитеттери болгаш райкүүскомвар холга алган турар ужурлуг.

Москвага күш-культураның Бүгү-эвилел парады

Күш-культуржунуң Бүгү-эвилел хүнү—чалыы иазының, күштүг болгаш кадыкшылдың байырлалы. Ол хүн бүгү чурттуң стадионнарынга, спорт шөлдеринге, суг станцияларынга миллион-миллион аныяк оолдар, кыстар күш-культура болгаш спорт талазы-биле боттарының чеминиишиерин көргүскеннер.

Июль 18-тиң спортчу байырлалы Москвага магалыг чаагай болган. «Динамонуң» төп стадионунга күш-культуржуларның Бүгү-эвилел парады болган. Ол байырлыг чыскаалга бүгү-ле эвилелдешкен республикаларның болгаш эки-тура спорт нинтилелдериниң төлээлекчилери —30 мун ажыг спортсменнер киришкеннер.

Хүндүскүнүң 12 шакта индирже күрүнениң болгаш хөй-нинтиниң ажылдакчылары, бүдүрүлгениң чаартыкчылары, эртемниң, литератураның, уран-чүүлдүң ажылдакчылары, чепсектиг күштерниң генералдары болгаш офицерлери үнүпкеннер. Дипломаттыг төлээ черлериниң кежигүннери база киришкен. Совет спортсменнериниң байырлалынга даштыкы чурттарның төлээлери, Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының, студентилерниң улустар аразының эвилелиниң төлээлери, улустар аразының спортчу каттыжышкыннарының удуртукчулары четкилеп келгилээн.

Чазак ложазынга эштер К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Н. Н. Шаталин база Германияның Демократтыг Республиказының президентизи Вильгельм Пик болгаш ГЧСП ТК-ниң бир дугаар секретары, ГДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы Вальтер Ульбрихт олар көстүп келирге спортсменнер болгаш көрүкчүлер изиннбине утказаннар.

«Шупту дыннаңар!» дээн медээ байырлал шинчи киир казстап каан стадионнуң кырынга чаңгыланы берген. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитеттиң даргазы Н. Н. Романов, ВЛКСМ ТК-ниң секретары А. Н. Шелепин болгаш ВЦСПС-тиң секретары А. И. Шевченко олар шөлге үнүп келгеннер. Парад командылакчызының рапорттун хүлээп алганнар. Эш Романов спортсменнер-биле мендилешкеш, күш-культуржунуң Бүгү-эвилел хүнүн таварыштыр оларга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Күрүне гимниниң аялгазы улуг-чаагай кылдыр чаңгыланып турган.

Парадтың эгелээрине шупту белен. Командылаашкыннар чаңгыланып үнген. Канчаар-даа аажок улуг каттышкан оркестр марштыг чирт кыган болгаш күш-культуржуларның колонналары шимчеп чорупкан. Парад—байырлалга кайгамчыкты көргүзүг.

Индирде өөрүшкүлүг адыш часкаашкыны болган. Ол болза, делегейниң, Европаның болгаш Совет Эвилелиниң чемпионнарының база рекордсменнериниң улустар аразының дыка хөй маргылдааларының тиилекчилериниң көргүскени олдур.

Россий Федерациязының, Украинаның, Белоруссияның, Узбекстанның, Казахстанның, Грузияның, Азербайджанның, Литваның, Молдавияның, Латвияның, Киргизияның, Таджикстанның, Арменияның, Туркменияның, Эстонияның, Карел-Фин ССР-ниң күш-культуржуларының чаңгыс эптиг күчүлүг бүлези дилиндек орук-биле эрттип турган. Найыслалдың марштап эрттип турган аныяк пионерлерни көрүкчүлер чылыбиле уткаанныр. Ак хөйлеңнерлиг болгаш кофточкаларлыг ,кызыл галстуктарлыг аянныг кылдыр кетинип, дескн кылдыр чыскаалып алган уруглар улуг кижилерден тудак чок. Пионерлерниң соонда профэвилелдериниң спортчу нинтилелдериниң күш культуржулары, көдээ күш-культуржуларның «Спартак» база «Динамо» нинтилелдериниң каттышкан колонналары чорупканнар. Кылашты Совет Армияның спортсменнери доосканнар.

Бут бөмбүүнүң шөлү чүгле каш минута иштинде куруг турган. Ынчалза-даа чуга ыяштар-биле кылган паровозтуң болгаш элээн каш вагонларның поездизи чөөн талакы индир дужундан көстүп келген. Ол болза, байырның эң-не аныяк киржикчилери—пионерлериниң «чедип келгени» ол-дур.

Бөле шарыгылап каан чечектер туткан бөлүк оолдар болгаш уруглар шөлдү таварты маңнажып чорупкаңкар. Бичии уруглар чазак ложазынче үнгеш, он-он муң көрүкчүлериниң адыш часкаашкынының адаабиле чечектерни партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга тудусканнар.

А ол үеде стадионнуң шөлү ёзулуг пионер лагери болу берген. Майгыннарны какылапкан, бүдүн спортчу хоорайжыгаш турупкан. Фонтанның он-он мөңгүннелчек атыгышкыннары чаштап үнүп тургулаан. Ногаан хевис кырынга муң ажыг аныяк спортсменнер аас-кежиктиг совет уругларның канчаар дыштанып, ойнап, хөглеп турарын көргүскеннер.

Карел-Фин ССР-ниң күш-культуржулары боттарының мергежилин көргүскеннер. Шөлдүң ортузунга гимнастыг шимчээшкиннерниң көргүзүү эгелээн. Оларның таарыштынганын, тодаргайын түү дээр. Он-он спортсменнер шимчээшкин бүрүзүн чаңгыс кижи дег күүседип турганнар.

Эстон ССР-ниң төлээлекчилеринге көрүкчүлер өөрүп адыш-часкап турганнар. Күш-культуржулар көргүзүүн «Делегейге тайбың» деп бижишкинии чыскаалдыр тургаш кылыры-биле доосканнар.

Латвияның эриктерии ак-көк Балтий далай чуп чыдар. Рига мугулдуруун, терең суглуг Даугованың делгемнеринге чүс-чүс яхталар эштип чоруп турарлар. Ынчангаш Латвияның күш-культуржулары боттарының көргүзүглеринге нарын гимнастыг шимчээшкиннерни эжикчилерниң, эштикчилериниң шимчээшкиннерии-биле дөмейлештир кылганнар.

ССРЭ-ниң кубогунуң эдилекчилери—литва баскетболчулар чаагай алдарны ажыглап турарлар. Литва күш-культуржулар көргүзүглерин бодунуң чонунуң ынак оюну — баскетболга тураскаатканнар. Кажан шөлдүң төвүнге чечектерниң канчаар-даа аажок улуг арыгы көстүп келирге олче ак болгаш кызыл бөмбүктер ужуга бергеннер, ол болза, республикада баскетболдуң массалыын көргүскен ышкаш болуп турар.

Арменияның, Азербайджанның болгаш Грузияның төлээлекчилериниң программаларынга ёзулуг уран-чүүл, солун бодал кылышкыннары хөй болган. Дыштанылганың шактарында хоорайга-даа, көдээге-даа ойнап турары, улустуң аялгаларының таалалгының танцыларының элементилерин Закавказье республикаларының аныяктары Москва стадионунга чедирип келгеннер. Армения бодунуң эң дээре гимнасчыларын чоруткан. Олар шөлче үнмүшаан, сула шимчээшкинии бүгү колонназы-биле күүсеткеннер. Мурнуку талакы индирнин чанынга нефть адаштарының хевирлери көстүп келгилээн. Азербайджан аялга дыннаган. Азербайджанның күш-культуржулары холушкак сула шимчээшкинии—дүрген «зарядканы» кылганнар. Чүзүн-баазын өөнүг кожаалар-лыг уруглар чиик, хостуг шимченип турганнар. Республикаларның тускай хевирлиг маргылдаазынга Грузияның аныяктары онзаланып үнгеннер. Ынчангаш оларны көрүкчүлер магадап, оларга үр диңмиттиг адыш часкап турганнар.

Молдавияның күш-культуржулары виноград будуктары-биле шыптынган бажыңчыгаштардан үне маңнажып кээп турганнар. Холушкак сула шимчээшкиннер виноград сыптары туткан кыстарның көргүзүү-биле солушкан. Аныяктарның национал хептер кеткен иинти ыраажылары «Молдавеняскапы» соруктуг күүсеткеннер.

Казах ССР-ниң кызыл болгаш көк пөстерден кылган тугу шөлдүң төвүнде хөлбеңейнип кел чораан. Ону Казахстанның чүс-чүс күш-культуржулары тудуп алган чорааннар. Кыска белдүнүүшкүн соонда ол тук: «64.00000 гектар кур болгаш курукан черлерни ажыглалга киирээлинер» деп бижээн аажок улуг транспорт болу бээр.

Киришкеннер стадионга Таджикстанның, Узбекстанның болгаш Киргизияның күш-культуржуларының күүсеткен эвээш эвес солун үүлдерии көргеннер.

«Күш-ажыд курлавырлары» деп эки-турачы спорт нинтилелиниң чиңгир ак-көк туктары мурнуу талакы индирни тургаар уламы берген. Чурттуң ажылчын аңгызының аныяк салгакчыларының төлээлекчилери бут бөмбүүнүң шөлүн долдурбушаан, чыскаалыпканнар. Оларның шынган-эштери күштүг болгаш кадык-шырак. Муң-муң холдарны чайыпкан. Күш-культуржуларның баштарының кырынга мөңгүн чайынналы берген. Аныяк оолдар, кыстар кан ленталар-биле сула шимчээшкиннерни кончут тодаргай күүсеткеннер. Ак-ак боксер хол хаптарының ийи муң хире аныяк оолдар шөлче үне маңнажып келгеннер. Олар боксерларның чадыгылгазының болгаш оюнуңуң хевирлерин көргүскеннер. Ап чоруурунга таарыштырган он-он рингилерге көргүзүлге шашкылажыышкыннары болгулаан.

Чурттуң ийи эң улуг спорт дээди өөредилге черлериниң—күш-культураның Ленинградта Лестафт аттыг институдунуң болгаш күш-культураның Сталин аттыг Төп институдунуң студентилериниң көргүзүглери чараш болган. Спортчу аныяктарның келир үеде кижизидикчилери — дээди өөредилге черлериниң спорт нинтилелдериниң башкылары болгаш тренерлери массалыг сула гимнастыг шимчээшкиннерге, снарядка, ажылдарга шылгарангай техниканы көргүскеннер.

Рупорлардан вальс аялгага кутулуп турган. Ол улам-на киткей берген. Эң-не солун көргүзүглериниң бирээзи эгелээн. Шөлге барык-ла 3 мун студентилер үнүп келгеннер. Ногаан шөл канчаар-даа аажок улуг чечек болу бээр. Урутларның кылып турары частып турар розалар, лиладар болгаш өске-даа чечектер ышкаш кылдыр сагындырар. Студентилер гимнастыг сула шимчээшкиннерни тускай таарыштыр чогааткаш, тутунар чүүлдерни база эгиннээштерни солуп турар. 140 снарядтарга кылып көргүскеннер. Спортсменнер шөлден ыр-шоорлуг үнүп чоруп турганнар.

Белоруссияның күш-культуржулары хадыңныг арыг кыдыңдан чүгүржүп кээп турган ышкаш кылдыр сагындырар. Күш-ажыл кылганын көргүскен сула шимчээшкиннерии олар чоруп ора-ла күүсеткеннер. Илби-шидилепкен чүве дег, стадионнуң ортузунга элдеп хевирлиг пирамида тыптып кээр. Ооң иезии үзүктел чок солутунуп, каас-чаражы кайгамчыктыг дириг чуруктар тургустунуп турар.

Профэвилелдериниң спортчу нинтилелдериниң күш-культуржуларының көргүзүү эң-не массалыг болганнар. Дөрт муң аныяк эр, херээжен ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар стадионче үнүпкеннер. Кажан спортсменнер хүнге болгаш хүлерлерни берген холдарын шөлдүң ортузунга көдүрүптерге, алдынналчах тараа хатка ынай бээр чайганып эгелээр; бышкан кызылтастың ортузунга: «Күш-ажылга — алдаңы дээш йөрээл көстүп кээр.

Россий Федерациязының болгаш Украинаның күш-культуржуларының көргүзүглери байлак болгаш утка-шынарлыг болган. Бистиң чуртувустуң улустарының бүзүлбас найыралының талазы маңаа тодаргай көргүстүнген.

Украин күш-культуржулар үнүп келирге, ногаан хевиске «300 чыл» дээн бижимел УССР-ниң база РСФСР-ниң туктары тодаргай көстүп келген. Украинаның Россия-биле катап каттышканының алдарлыг 300 чыл оюн бистиң чуртувус чоокта чаа, бүгү совет улустарның найыралының улуг байырлалы кылдыр демделеп эрттирген.

Украин улустуң ырлары стадионнуң кырынга чаңгыланып турган. Спортсменнер холушкак сула шимчээшкинии көргүскеннер. Стадионнуң шөлү гимнас залы болуп чаартына берген. Чурттуң болгаш Украина республиканың эң дээре гимнасчылары бедик спортчу мергежилин туттунар дээрбектерге, карабугаларга, колдуктааштарга, аът-тарга кылып көргүскеннер.

Түңнелинде пирамида кылдыр чыскаалдыр турупканнар Украинаның Россия-биле катап каттыщканының 300 чыл оюн таварыштыр Украин ССР-ниң шаңнатканы Ленин ордени ооң бедик кырында алдынбиле чайынналып турган.

Украин күш-культуржуларга көрүкчүлерниң ораалгаган адыш часкаашкыны читкелекте-ле, мурнуу талакы индирнин чанынга Россий Федерациязының спортсменнериниң колонналары чыскаалдыр турупкан. Олар ямзы-бүрү снарядтарга ажылдың кайгамчыктыг техниказын көргүскеннер. Эр кижилериниң сула шимчээшкин күүседип чорааны чүс-чүс чиик металл чадалар бедик хана болуп тургулаан. Ол дээрге — бойдусту чаартып, Волгада, Ангарада, Иртышта күчүлүг гидроэлектростанцияларын тургузуп турар совет улустуң чогаадыкчы тургузулгалыг күш-ажылын алдаржыткан плотина-дыр. Дөрт шлюзтар ажыттына бээрге оортан дээрбектер туткулаан чүс-чүс спортсмен кыстар ак-көк агыышкыны-биле кутулуп үнгеннер.

Шупту төвүнге чыглып келгеннер. Чүзүн-баазын өөнүг кескинди пөстер туткан холдарын эптиг чайыышкыны. Ынчаар орта оларның баштарының кырынга ат тайбыңның, күш-ажылдың символунуң, Совет Эвилелиниң сүлде демдээниң хевири дараалаштыр көстүгүлеп келген.

Эвилелдешкен республикаларның күш-культуржуларының колонналары шөлче база катап үнүпкеннер. Олар ССРЭ-ниң сүлде демдээнии ийи талазынга тургулапканнар. «Кезээде кады»—деп, долу уткалыг сөстер көстүп келген.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чедирген байырлары чаңгыланып турган. Спортчу төлээлер бүрүзүнден кыстар канчаар-даа аажок улуг бодал чечектерни партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга аппарып тутканнар. Стадионга күчүлүг «Ура!» дыңмиреп үнген. Парадтың киржикчилери оркестриң киржилгези-биле Совет Эвилелиниң гимнизии күүсеткеннер.

Күш-культура парадының үезинде эң дээре гимнасчыларның, чиик атлетчилериниң, штангисчилериниң болгаш хүрешчилериниң көргүзүглери база болгулаан. (СЭТА).

Уруглар албан черлериниң тудугларынче кичээнгей салыр

Ие-херээженнер болгаш бичии уруглар дугайында сагыш салышкын бистин чуртувуста хөй-нинтиниң, күрүнениң чутула херээ кылдыр тургустуунган. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улустуң социал-культурлуг негелделерин хандырарынга күштү болгаш көренгиниң харам чокка чыл санында хөйү-биле үндүрүп турар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге хүлээп алдыган 1954 чылдың Күрүне бюджединиң дугайында Хоойлуда ол талазы-биле 141 миллиард ажыг рубльди чарыгдаары көрдүнген, тодаргайлаарга 1953 чылдагызындан 9,8 хуу хөй болур. Бистиң чуртувуска бо чылын 110.670 орунлуг уруглар садтары, 58 мун ажыг уруглар яслилери немей кылдынган турар.

Коммунистиг нинтилелдиң быжыг туруштуг салгакчылары болур бичии уруглар дугайында бистин төрээн партиявыстың болгаш чазаавыстың улуг сагыш салышкынын Тыва областың амыдыралындан безин көрүп болур. Хоорайларда, ажылчын суурларда болгаш колхозтар төптеринде уруглар албан черлерв, шөлдер болгаш яслилер улам калбарып турар.

Кызыл хоорайда доктаамал ажылдап турар 3 улуг уруглар яслилеринден айгыда, амгы үеде нинтизи-биле 375 уруглары хаара туткан уруглар-ның кадыкшылдыг 2 садтары болгаш 2 шөлдери багай эвес хандырылгада ажылдап турар. Элезин кудумчузунда божудар бажыңның улуг 2 каът даш тудуу доозулган, ону чаа совет техника-биле дерип, бо чылдың октябрьда ажыглалга киирерин белеткеп турар. Ол ышкаш ноябрьда доозары-биле Ажылчын кудумчузунда кылдынып турар уруглар садының 2 каът даш тудуунун хаазын бүрүп салыпкан.

Ажылдың байдалы шупту черлерде дески эвес, удуртулга чогундаң чамдык районнарда уруглар албан черлериниң тудуглары дыка багай боттанып турар. Шагаан-Арыгда уруглар садының бажыңы ийи чыл иштинде кылдынып чадаан, тудуг материалы белеткетинмээн ужурунда бо чылын ооң тудуу шуут соксаан. Ол талазы-биле негелде хоорайда калбарып турунда, ооң ажылын дүргедедириниң улуу, харын аңаа чарыгдаар көрениидеи чүс мун ажыг рубльди өскээр ажыглааны канчап-даа таарышпас.

Чадаана дээрге, областың дүрген калбарып, чурттакчызы улам көвүдеп турар хоорайларының бирээзин. Ында машина-трактор станциязы, райүлетпүр комбинады, типография, АТК болгаш өске-даа бүдүрүлге, культура албан черлери бар. Яслинии, уруглар шөлдериниң талазы-биле негелде ол хоорайда улуг болуру билдингир. Ындыг турбуже 160 мун рубль чарыгдаары көрдүнген уруглар садының тудуун мынчага доозуп чадаан, ийи чыл дургузунда ол көренгиниң чүгле 50 хуузу ажыглатынган, удуртулганың кошкаандан амгы үеде тудугунуң ажылы ала-чаягаарлаашкында киргеи.

Уруглар албан черлерин калбартыр, тудуг планың шеверги боттандырар чорук күрүненин чугула херээ болуруи билир ужурлуг. Бүдүрүлге, албан черлериниң чамдык удуртукчулары ол айтырыгны кёйгү керегинде даан дараанылга болгаш аъш-чем комоннаттары ышкаш бүдүрүлгелерге нелериниң болгаш уруглариың дериинген тускай өрээлдерин организастап, негетинзе аңаа столоваяларны, баналарны тургузары чугула.

Кыддынып турар хөй аал иштиг чурттаар улуг тудугларга азы элээн каш бажыңнарга оларның иинти шөлүнүң 5 хуузундан эвээш эвезинге уруглар садын (шөлүн) албан тургузар дугайында чурум бистиң чуртувуска каш чылдар мурнунда-ла доктаатынган. Ону сагывас, иинти чурумну хажыдар чорукту моон соңгаар болдурбас херек.

Көдээ чону көшкүн байдалдан сууржуң амыдыралче шилчип турар, мал болгаш чер ажылында механизастаашкын калбарбаан бистиң областың, ылаңгыя амгы үезинде колхоз бүдүрүлгезиин хөгжүдеринге уруглар садтарының болгаш яслилериниң чугулазы кайгамчык улуг. Тудугга хереглээр материаллар четчир, ону кылырыга тудугжу бригадалар колхоз бүрүзүнде бар, ол талазы-биле көренгиниң күрүненеден харам чокка берип турунда областың колхозтарының хөй нуруузу мынчага ясли чок болуп турары база-ла ажыл-агыйжы эвес удуртулганың фактызы болур.

Бо чылын областың колхозтарынга 34 яслилер тудары көрдүнген, чылдың баштайгы чартыы эрткен, а кылдынган ясли чүгле 2. Күш болгаш чарыгдал улуг негетинмес, байлак тудуг ыяжының ортузунда Тожу район безин чаңгыс-даа ясли чок Тес-Хем районда ясли база чок, Самагалдай суурда септетинип турар эрги бажың ам-даа доозулбаан, Калинин аттыг колхоз бо чылын чаа ясли тудуп алган болза-даа, ооэун четче дерип ап чадаан. Улуг-Хем районда Сталин аттыг колхоз мурнунда ажылдап турган уруглар яслизин дүжүргеш, ооң бажының чурттаргада, а орун болгаш өске-даа дериг ыяштарын парник оңгарларында ажыглаан чорук канчап-даа таарышпас.

Колхозта херээженнер улуг күш болур, оларны хөй-нинтиниң, ылаңгыя артель бүдүрүлгезиниң ажылынга бүрүн киирштирер, бичии уруглары кадыкшылдыг шын кижизидип өстүрер херек. Ол соруглганы боттандырарынга уруглар албан черлериниң четкизин калбартыр, колхоз бүрүзү таарымчалыг эки деритинген яслилерлиг турары чугула. Ясли чогундан 1953 көдээ ажылагый чылында Сүт-Хөл районда Калинин аттыг колхозтан 175 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн. Бай-Тайга районда «Дөн-Терек» колхозтан 78 кижи артель бүдүрүлгезиниң кандыг-даа ажылынга киришпээн болган. Ындыг чижектерни кайы-даа районнардан көргүзүп болур.

Ажылдап турар херээженнерниң бүтү уругларын хандырар ясли, уруглар шөлдериниң четкизин чоок ку ийи—үш чылдарда тургузар соруглганы боттандырары дээш демисежир, тудуг организацияларының ажылын экижидер. Садыг черлери дериглерни, ойнаарактарны болгаш яслилерге негетинер өске-даа чүүлдерни магазиннерге үндүрериң организастаар херек. Бо чугула ажылдың удуртулгазын партияның район комитеттери болгаш райкүүскомвар холга алган турар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Москва, Ленинград болгаш өске-даа хоорайларның школаларынга кады өөредилгени чорударының дугайында

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаатканы болза:

1. Өөреникчилерниң ала-нелериниң күзелээ болгаш школа башкыларының саналын барымдаалаш, 1954—1955 өөредилге чылындан эгелээш, Москваның, Ленинградтың болгаш өске-даа хоорайларның школаларынга оолдарның болгаш уруглариың кады өөредилгезин чорудар.

Эрлер болгаш херээженнер школаларының өөреникчилериниң кады өөредилгезин I—IX класстарга чорудар. Ам болур өөредилге чылында оңгу класстарга кады өөредилгеии чорутпас.

2. Кады өөредилгени чорутканыбиле холбаштыр эргежок чугула хемчеглерни алырын база улус өөредилгезиниң органнарынга дуза көргүзерин эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдерииге, а ол ышкаш крайларның болгаш областарның күүскомнарынга хүлээдир.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. Маленковтуң Финляндияның даштыкы херектериниң министри Урхо Кекконенни хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. М. Маленков июль 19-та Финляндияның даштыкы херектер министри Урхо Кекконенни хүлээп алган.

Хүлээп алышкынга ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы А. Я. Вышинский олурушкан.

ОБЛАСТЫН СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДА

ЧЫРЫК-БУЛУҢ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели июль 15-ке чедир 52 гектарның сигенин кезип. 1002 центнер силосту салган. Сиген кезилдезинде машинистерден эштер Хавалдай, Оолак олар хүнде 3,5 гектарны кестирер нормалыг тургаш 4,25 гектар чедир, эш Ары хүнде силос кезип салырын 150 хуу чедирип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОНДА

СҮТ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хөл районда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели сиген белеткээр ажылды тараа ажаап алышкынының бетинде доозар дээш сиген кезилдезинче аъттың 5 машиналарлыг, 25 хол кадырларлыг 40 кижини киирген. Олар баштайгы хүннерде 5 тонна силосту салбышаан, 8 тонна хөпээнии белүп, 1 сараатты тургускан. «Сталинчы орук» колхоз июль 15-ке чедир 106 гектарның сигенин кестирип белген.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОНДА

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районуң Сталин аттыг, Молотов аттыг, «Тиилелге» колхозтары июль 8-тен 15-ке чедир 189 гектарны кестирип, ооң 50 тоннаны сараатгап, 149 тоннаны силостап салган. Ында 253 кижи сигенин боду чоруп кестирер 5 машиналарлыг, 30 хол кадырларлыг, аъттың сиген кезер 9 машиналарлыг ажылдап турар.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДА

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Бистин корр.). Барыын-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз дүжүт алырының бетинде малга чем белеткээрии дүрген доозар дээш 170 колхозчуларны 3 бригада кылдыр үскеш, сиген кезилдезинче киирген. Ында 90 ажыг хол кадырлаюм, аъттың 3 сиген кезер машиналары база 2 тракторлар ажылдап турар. Сиген кезилдезинде эш Чүдүкпенниң болгаш Керээниң бригадалары эки ажылдап, июль 15-ке чедир 128 гектарны кестирген, база 5 сараатты тургуспушаан, 49 гектарның сигенин силостап салган.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партия чырыдыышкынының системазында өөредилге чылының эрткени болгаш моон ыңайгы сорулгалар

Партия чырыдыышкынының системазында 1953—1954 өөредилге чылы доозулган. Өөредилге чылының төнчүзүнде 390 бөлүмнерге болгаш политшколаларга, СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединге болгаш партияның кежээки школаларынга түүнел кичээлдер, экзаменнер болуп эрткилээн. Анаа 8200 ажыг дыңнакчылар, ооң иштинде 4900 коммунистер кириишкен.

Экзаменнер болгаш түүнел кичээлдер дыңнакчыларның ханы билиглиин, коммунистиг партияның төөгүзүн болгаш теориязын өөрениринге оларның улуг сонуургалдыын көргүскен. Каа-Хем районда эш Тюннинге, Шагаан-Арыгның № 1 ортумак школазында эш Прудниковка, Тожу районда эш Доржута, Тес-Хем районда эш Далаага, Сүт-Хөл районда эштер Лопсан, Бичe-оол оларга удурткан СЭКП төөгүзүн өөренир бидиткен болгаш кол ховириниң бөлүмнери. Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозта политшкола болгаш Тожу районда эш Евлаевка удурткан И. В. Сталинниң допчу намдарын өөренир бөлүмнер болгаш политшколалар өөредилгениң программыг материалдарын чедишкинниг доозуп, дыңнакчыларга быжыг билиглерни бергенин түүнел кичээлдер көргүскен.

СЭКП хооркомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединиң дыңнакчылары төөгүнүң, политэкономияның, философияның айтырыгларынга, Тес-Хем районда партияның кежээки школазының дыңнакчылары төөгүнүң болгаш агро-зоотехниканың айтырыгларынга быжыг билиглерни алганнар.

1953—1954 өөредилге чылында дыңнакчылар СЭКП-ниң 50 чыл болганының дугайында СЭКП ТК-ның тезизин, ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң V сессиязының болгаш СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң материалдарын өөренип турганнар. Партия чырыдыышкынының дыңнакчыларының кичээлге кээп турары болгаш активчи чоруу кошкак бооп, школаларга, бөлүмнерге кичээлдер удаа-дараа үстүп турган.

СЭКП Кызыл, Эрзин, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик райкомнары коммунистерниң өөредилгезин бистиң партиявыстың негелдезинге чедир көдүрүп шыдаваннар.

Өөредилге системазында частырыгларны эдер дээш кичээнгейлиг болурунуң орнунга, анаа удуртулганы кошкатканындан хөй бөлүмнер, школалар ажылын ала-чаягаар үскен. Барыын-Хемчик районга өөредилге чылының ийнги чартыында элээн үениң иштинде барык бүгү херек Бай-Тайга, Тес-Хем, Сүт-Хөл районнарда чедир үнелетинмейн турар. Партияның теориязын болгаш төөгүзүн боттары өөренип турарларга доозалаар, оларның өөредилгезин организастаар хемчеглер алдынмайн келген. Оларга лекция номчулгалары, консультациялар, беседалар кызыы организастатынып турган. СЭКП райкомнарының чамдык консультантылары партийжи даалгаларны багай күүседип турган. Партияның Бай-Тайга райкомунуң секретарылары эштер Доржу, Пахабов олар райкомнуң консультантылары болгаш илеткелчилери болуп турарлар. Ынчалза-даа эрткен өөредилге чылының дургузунда бот-өөредилгелерге чангыс-даа лекция, консультациялар кылбааннар. Ындыг чижектер өске-даа районнарда бары чугаажок.

Эрткен өөредилге чылында бир четпес чүве болза, областың чангыс-даа районунда партия, совет активтеринге теоретиктиг семинарларның организастатынмааны болур. Өөредилгениң бо чугула хевирин партия комитеттеринiң чанында чаа өөредилге чылында организастаары чугула.

Партия чырыдыышкынында код кижи пропагандист болуру билдингир. Партия пропагандазының шынары, номчутунуп турар лекцияларның бедик идейлиг болуру пропагандисттерден, лекторлардан шуут хамаарыжыр. Ынчалза-даа бо чугула херекче ам-даа эвээш кичээнгей салдынмышаан турар. СЭКП-ниң Эрзин райкому ол ажылды барык-ла үскен. Пропагандистерниң семинарының удуртукчузу эш Елизарев ону удуртур туржук, харын боду чангыс-даа семинарга киришпээн. Партия комитеттери болгаш эге организациялар пропагандистерниң отчётун кончуг ховар дыңнап турарлар. Партия пропагандазының ажылын экижидериниң база бир аргазы болур пропаганда ажылының мурнакчы дуржулгазын нептереднир ажыл багай тургустунган. Бо талазы-биле область болгаш районнар солуннары партия организацияларынга четпес дузалажып турар.

Чаа өөредилге чылынга белеткелге, баштайгы ээлчегде-ле, бөлүм, школа бүрүзүнүң пропагандизин шын шилип алыры, оларның чайгы белеткелинге дузалаары, чугула айтырыг болур. Партияның чамдык район комитеттери бо талазы-биле кошкак кичээнгей салып турар. СЭКП-ниң Барыын-Хемчик, Танды, Эрзин райкомнары пропагандистерниң чайгы курзунче баарларны четче чорутпааннар. Сүт-Хөл, Бии-Хем, Тес-Хем районнарындан пропагандистер үгле район төвүнден келгеннер. Моон алгап көөрге, районнарда пропагандистерни шилип алыр ажыл ам-даа четче доозулбаанын хереглеп турар.

Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезин организастаары, удуртуру болгаш контрольдаары партия организацияларының устав ёзугаар хүлээлгези болур. Бо айтырыгны партия комитеттерiниң бюроларынга, эге организацияларның бүгү кежигүннериниң хуралдарынга кончуг ховар чугаалажып турарын өөредилге түүнелдеринден көргүскен. СЭКП-ниң Бай-Тайга, Чаа-Хөл, Барыын-Хемчик райкомнары марксисчи-ленинчи пропаганда дугайында айтырыгны үгле өөредилге чылының эгезинде чангыс-чангыс катап чугаалашканнар. Чамдык партия комитеттери партия пропагандазының айтырыын иинти районнуу-биле көргеш, ооң тус-тус адырларында байдалдарыны ханы өөренип көөр, оларның марксисчи-ленинчи эртемни шингээдип алырынга бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузары чугула үүл болур.

О. СИРИН-ООЛ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ АКЫ-ДУҢМА ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Совет Удмуртиянның чедиишкиннери

Бо чылдың күзүнде Удмурт Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунган хүнүнден бээр үжен дөрт чыл болур. Ол болза, Совет Эвилелиниң улустарының чангыс эптиг, бузулбас өг-бүлезинде чаа социалистиг нация болур удмурт улустуң чаагайжыдыр төрүттүнгенiниң болгаш чечектелиишкиниинiң чылдары болган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга чедир Удмуртия кандыг турганыл? Революсчу ажылчыннарны болгаш интеллигентилерни хаанныг чазактың шөлүп турганы муңгаш будуң болгай. Анаа үлетпүр кошкак сайзыраан турган. Көдээ ажыл-агый ядарангай турган. Хоорайларга капиталистиг, көдээге бүрүн эргелиг помещиктер биле кулактар ажылчы массалардан сөөлгү шинээни соруп ап турганнар. Удмурт улус ашка, тергелеге, човуланга чыгаткан турган.

Россияның улустарын капиталистиг болгаш помещик дарлалдан хостаан Октябрьның Улуг революциязы удмурт улуска хосталганы чедирип берген болгаш чырыкче, аас-кежикче баар орукту ооң мурнунга ажыдып берген. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, улуг орус улустуң болгаш ССРЭ-ниң өске-даа улустарының дузаламчызы-биле Удмуртияның ажылчы чоннары экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдеге кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Бөгүнгү Удмуртия сайзырангай үлетпүрлүг болгаш механизастаан улуг көдээ ажыл-агыйлыг чечектелип турар социалистиг республикадыр. Чүгле бирги беш чылда чыскаалче 224 үлетпүр бүдүрүлгелерин киргген. Совет эрге-чагырганың чылдарында үлетпүрнүң иинти продукциязын бүдүрери революция мурнундаазындан дөртен ажыг катап улгаткан.

Төрээн чуртка Удмуртия бедик шынарлыг канны болгаш прокатты, станоктарны болгаш механизмнерни, электри-биле хөделир хирээлерни болгаш нефть дериглерни, алгы идээлээр экстрактыларны болгаш шилдя, перфораторларны болгаш орук механизмнерни, пилорамаларны болгаш локомобильдерни, ыяштан болгаш металдан бүткен кылыгларны, мебель болгаш саваны, хеп болгаш даараныг кылыгларны берип турар. Совет Эвилелиниң бүгү булуңнарынга «Иж—52» деп маркалыг мотоциклдерни, Ижевскийниң радиоларын болгаш радиоприёмниктерiн көрүп болур. Дыка-да хөй аңчылар-тывышчылар Ижевскиниң аңчы бооларын ажыглап турарлар.

Ыяш белеткээр үлетпүр мурнакчы адыр болу берген. Аргада бүгү ажыл механизастатынган. Ыяш кезикчилериниң болгаш сөөртүкчүлериниң аар күш-ажылын электри-биле хөделир хирээлер, дажыглаар тракторлар болгаш ыяш чүдүрер машиналар, көдүрер краннар, паровозтар, автомашиналар болгаш өскедаа техника солуп алган. Чадырлар болгаш баракгар орнунга арыгда эки туткан клубтут, библиотекалыг, кинотеатрлыг болгаш радиолуг ажылчын сууржугаштарны туткулаан. Удмурт аргалардан бедик шынарлыг чудуктар Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың ГЭС-терининче, Донбасстың болгаш Карагандының шахталарынче фабрикалар, заводтар, хоорайлар тудуунче төнмес-батпас агым-биле чоруп турар. Удмуртияның кыңгылама шивизинден музыка херекселдерни кылып турар.

Бешки беш чылда Удмуртияның үлетпүрү чаа фабрикалар болгаш заводтар-биле баяан. Ижевскиге Камага Воткинскиниң гидроэлектростанциязының тудуу эгелээр.

Көдээ ажыл-агыйда база-ла чаагай өскерилгелер болгулаан. Колхозчу тургузугнуң тиилээнiниң ачызыбиле Удмуртия мурнакчы техникабиле чепсегленген улуг социалистиг көдээ ажыл-агыйлыг республика болу берген. Колхозчу шөлдерни мунмуң тракторлар болгаш комбайннэр ажылдап кылып турар. Машина-тракторнуң 91 станциялары Удмуртияның 900 ажыг колхозтарын хандырып турар. Тарылга шөлү калбарып турар, колхоз шөлдериниң дүжүттүү чыл-чылда-ла өңүп орар, иинтиниң малы көвүдээн, мал ажылының продуктулуу бедип турар. Эрткен чазың Удмуртияның колхозтары эрткен чылдарга бодаарга, тарылганы дыка эки эрттирген, 1954 чылдың бедик дүжүдүнүң быжыг үнезинии салган.

Лён ажылы көдээ ажыл-агыйның бедик орулгалыг адыры апаар. Республиканың кол техниктиг культуразы—дёң тарыыр шөл чыл тудум-на калбарып турар. Чамдык колхозтар лён ажылындан хөй миллион орулгаларны ап турар. Воткинский районда «Чаа амыдырал» көдээ ажылагый артелинге эрткен чылын лён үрезинииниң ортумак дүжүттүү гектардан 8,6 центнер, волокнонуу—10 центнер болган. Лён тарылгазының гектар бүрүзү-де колхозка 25,4 муң рубль орулганы берген. «Чаа амыдырал» колхозтуң лён ажылындан ниити орулгазы 1953 чылда 1.730 муң рубль болган. Лён ажылындан бедик орулганы Болезин районнуң «Ленинниң күш-ажылы» биле Калинин аттыг, Тычас районнуң «Чаңнык», Можгин районнуң «Трактор» болгаш өске-даа хөй колхозтары ап турар.

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының соонда партияның область, хоорай болгаш район комитеттери МТСтерде болгаш колхозтарда ажылдарже ийи муң хире кижини чоруткан, оларның аразында 131 инженердер, 121 техниктер, көдээ ажыл-агыйның 1300 тускай эртемниглери бар.

Ынчалза-даа чедип алдынган чедиишкиннер бот-тогунар чорукче чөгенчиг-даа чылдакты бербейн турар. Көдээ ажыл-агыйның продуктулуу чавыс, мал ажылынга быжыг чем суурпу тургузарында четпестерни чайлатпаан колхозтар болгаш районнар бисте ам-даа бар, ол чорук малдың чавыс продуктулуунуң кол чылдагааны болуп турар.

СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлери-биле чепсегленген Удмуртияның көдээ ажыл-агыйның ажыллакчылары колхоз шөлдериниң дүжүттүүн дыка улгаттырар, малдың баш санын улам ынай өстүрер, ооң продуктулуун бедилерин чедип алыр дээш бүгү күжүн салып турарлар.

Удмурт АССР-ниң чаалап алышкыңнарының бирээзи болза, социалистиг культураның шапкын чечектелиишкини болур. Хаанныг чазак боду удмурттарны дүмбей карангыга тудуп чораан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга чедир удмурт чоннуң бижик билиири үгле 14,7 хуу, а херээженнер шуптузу бижиң билбес турган. Бо бүгү байдал кажан-даа турбас кылдыр читкен. Удмуртияда ам бүгү-иинтиниң ынавыла чеди чылдыг өөредилгезин шагда-ла боттандырган. Амгы үеде хоорайларда болгаш көдээ черлерде 184 муң хире кижи өөренип турар 1411 эге, долу эвес ортумак болгаш ортумак школалар санатыпып турар. Республикада алды дээди өөредилге черлери болгаш дыка хөй техникумнар бар.

Удмуртия культур-чырыдыышкын албан черлериниң сырый четкизи-биле шыптынган. Республикада 400 ажыг библиотека, 39 культура бажыңнары, 660 клубтар, 440 ажыг номчулга бажыңнары болгаш кызыл булуңнар, беш музей бар.

Удмурт улус төрээн дылынга Маркс—Энгельс —Ленин— Сталинның өлүм чок чогаалдарын, орус болгаш делегей литературазының классиктерин номчуп турар. Удмурт дылда элээн совет чогаалчыларның номнарын очулдурган. Национал удмурт чогаалчыларның болгаш шүлүкчүлерниң чогаалдарын массалыг тиражтыы-биле үндүрүп турар. Удмуртияның ном үндүрер черi он сес миллион хире экземпляр ном болгаш брошюра үндүрген. Республикадаүш республика солуну үнүп турар, солуннар бүгү-биле хоорайларда болгаш районнарда үнүп турар, олардың хөй кезии удмурт болгаш орус ийи дылга үнүп турар.

Удмуртия орустуң кайгамчык композитору Петр Ильич Чайковскийниң төрүттүнген чери-дир. Республиканың ажылчы чоннары ол гениалдыг кижиниң тураскаалын ылыктыг сагып чоруурлар. Воткинскиде П. И. Чайковскийниң төрүттүнген бажыңында музей ажыттынган. П. И. Чайковскиий аттыг музейге Совет Эвилелиниң бүгү уштарындан муңмуң экскурантылар чыл санында-ла кээп турар. Музей-бажың чанында ургларның П. И. Чайковский аттыг музыка школазы ажылдап турар.

Эрткен шагда кыдыг ажылчын сууржугаш турган Ижевск хоорайның—бистиң республиканың найыслалының арны танытынмазы-биле ескерилген. Амгы Ижевск—чараш хөй каът бажыңнарлыг, үш театрлыг, культураның тергиин ордулуг, С. М. Киров аттыг культура болгаш шыпаныылга парктыг, күргүне филармониялыг, цирктиг, музейлерлиг, клубтарлыг, библиотекаларлыг, стадионнарлыг хоорай. Республиканың найыслалында Удмурт национал театр, сөөлгү чылдарда акы-дуңма республикаларга Россий Федерациязының болгаш Украин ССР-ниң хоорайларынга чедиишкиннiг ойнап келген ыр болгаш пляска ансамбли ажылдап турар.

Ижевск бөгүн чаа тудуглар арының иштинде. Мебель фабриказы, автоматтыг телефон станциязы, механиктиг институттуң ус-дарган училищеңиң иинти чуртталга бажыңнары, чаа чараш хөй каът чуртталга бажыңнар, төп библиотека, улуг кинотеатр, стадион туттунуп турарь. Төп кудумчу асфальт-биле шыптының турар. Хоорайның төвү кыдыглары-биле трамвай-биле харылзашкак. Хоорайның калбак-делгем кудумчулары-биле аннаар чараш автобустар чоруп турар.

Хоорайның төвүнде, Пастухов аттыг сесерликте гранит бедиктелде алларлыг ужудукчу, Ижевскиниң хоочун ажылчыныының оглу, Совет Эвилелиниң ийи дапкыр Маадыры Евгений Максимович Кунгурцевтиң хүлер бюстузун тургузуп каан. Кунгурцев ол бедик атты Ада-чурттуң Улуг дайыныың чылдарында көргүскен маадырлыг болгаш эрес чоруу дээш чедип алган.

Совет Удмуртияның ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңун талазы-биле чедиишкиннери болза, Коммунистиг партияның ленинчи-сталинчы национал политиказының тиилелгезинiң, совет улустуң бузулбас найыралының тода илерээшкини болур. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бистиң чурттуң бүгү улустарының материалдыг болгаш сагыш-сеткил күштериниң чечектелиишкиниң хаалырып берген. Партия болгаш чазактың хүн бүрүдеги сагыш салыышкынының ачызы-биле социалистиг улуг-даа, биче-даа нациялар, ооң иштинде удмурт нация база хожудаашкынган депшилгеже кончуг улуг шураашкыны кылган болгаш ам коммунизмниң чырык түдүүн чедиишкиннiг тудуп турарлар.

Акы-дуңма республикаларның бүгү улустары-биле сырый харылзаалыг Удмуртияның ажылчы чоннары ынак Ада-чурттуң улам ыңай чечектелири болгаш быжыгары дээш, коммунизмниң тиилелгезин дээш амдаа соруг кирген эрес ажылдаарлар.

А. КАРАВАЕВ.

Малчыннар ортузунда агитас-массалыг ажылдар

Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязы мал ажылының хөгжүлдезин дээш демиселге колхозчу малчыннарның күжүн багай эвес мобилизастап турар.

Ол колхозтуң малчыннары «Тиилелге» колхозтуң малчыннарын чарышка кыйгырган. Социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин дээш агитация ажылын агитколлектив калбарткан. Малчыннар ортузунда ам 5 агитаторлар ажылдап турар. Олар чыл эгезинден бээр малчыннарның чөвүлел хуралдарын 5 удаа кылып, анаа чарыштың күүселдезиниң түүнелин болгаш ээлчеглиг сорулгаларны чугаалажырын организастап келгеннер.

Колхозта мурнакчы малчыннарның ажылының дуржулгазын бүгү малчыннарга нептередири агитаторларның хүндүлүг хүлээлгези болур. Партия организациязы ол дугайында тодаргай даалгаларны агитаторларга берип келген. Агитация ажылын чорудар партийжи даалганы эштер Намзырай, Маадыр, Камай олар үлегерлиг күүседип, боттарынга быжыглаан малчыннарга беседаларны хүн-бүрү кылып берип келгеннер.

Мурнакчы малчыннарны хөйү-биле адап болур. Донгак Дарыймаа ам 5 чыл дургузунда хой кадарып келген. Эрткен чылын ол 176 хойдан 212 хураганы алган, оларны бүрүнү-биле доруктуруп өстүргеш, 6 хураган-биле шаңнаткан. Бо чылын төрүттүнген 257 хураганнарны чидириг чокка ажаап алган. Оон ыңай Салчак Хүргүл бо чылын 221 хойдан 235 хураганны, Байыржы 190 өшкүден 190 анайны, Кочаа бүгү төрүттүнген 41 кулуннарны алганнар. Колхоз иинтизи-биле 97 инектериниң бүгү бызааларын чидириг чокка өстүрүп алган. Колхозтуң баштаар чери бүгү колхозчуларның иинти хуралының шиитпирин ёзугаар малдың баш санын өстүрериниң планын ажыр күүсеткен малчыннарны тустус шаңнаан.

Мал чеми белеткээринге болгаш малдың кажааларын немей тударынга база септээринге малчыннар боттары идепкейлиг киржирин хүлээнип турарлар. Олар бо чылын херек кырында хойнуң 3 кажааларының, бызааның бир кажаазының ыяжын белеткээннер, хойнуң 2 кажааларын туткан, бызааның бир кажазының ыяжын тудуг шөлүнче сөөртүп турарлар.

Амгы үеде бүгү малдарны чайлагларын үндүрген. Ооң мурнуу чарында кышкы турлагларда кажаалларның септелгезин чоруткан. Хойларның дүгүн кыргаан. Колхоз бо чылын хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,9 килограмм дүктү алган. Шээр малдың чуулдазын организастаан.

Малчын бүрүзү 10—15 топна чедир сиген белеткээрин хүлээнгеч, ам сиген ажаап алмышкынынга база киржип турарлар.

С. ШИРАП.

КӨДЭЭ ФЕЛЬДШЕР

Бии-Хем районнуң «Кызыл сылдыс» көдээ ажыл-агый артелиндe эмнелге салбырының эргелекчизи эш Н. И. Кочиева эки ажылдап турар.

Эш Н. Кочиева кажан областың фельдшер-акушер школазын кончуг эки доозуп, дипломну ап тура мынча деп чугаалаан:

— Коммунистиг партияның, Совет чазактың улуг сагыш салыышкынының ачызында мээң күзелим боттанган. Чоннуң кадының камкалаарынга бараан болур аас-кежиктиг болдум. Школаны тергиин эки доосканы ышкаш, өөренип алган билиимни практиканга чөп ажыглап, ак-сеткилдиг ажылдаарымны хүлээнип ап турмеи.

Эш Н. Кочиева ажылының баштайгы ийи чылын Бай-Тайга районнуң Каргы көдээ Соведининиң Мутур Аксы суурунга (ынчан Мөөлүг-Тайга районнуң төвү турган) эмнелге салбырынга ажылдап, чоннуң кадының камгалаарынга могаг чок демисежин кадыр берт арт-сынга, оруктарга торулбайн чоруп, аарыг хижилерге эмчи дузаламчызын көргүзүп турган. Баштайгы үеде анаа келемечи хереглетинип турган болза, чоорту-ла тыва сөске өөренип, чаңчыгып чугаалап турар апарган. Ол болза, аныяк эмчиниң кызымаккай чоруунуң түүнели болган.

1950 чылда Кочиева Бии-Хем районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунга кээп, анаа эмчи салбырын организастаан. Ам ооң эргелекчизинде ажылдап турар.

Эш Н. Кочиева районда медицина ажылдакчыларының мурнакчыларының бирээзи. Ажылчы чоннуң кадының камгалаарының хереэнге бүгү күжүн салып турар.

Эмнелге салбыры арыг-шевер, эргежок чугула эмнер-биле хандыртынган. Ол янзы-бүрү аарыгларга удур хемчеглерни чогуур үелериңде чорудуп, арыг-шеверiниң, мурнакчы медицина эртеминиң ужур-дузазын, аарыгларны болдурбазының тайылбыр ажылдарын чоннуң ортузунга нептередип турар. Өске колхозтарга бодаарга, ол колхозта иинтиниң күш-ажылынга киришпейн баар таварылгаларның кончуг эвээш болуп турары чоннуң кадының экижин турарының херечизи болур.

Эш Н. Кочиева бодунуң тускай мергежилин улам байыдып, медицинаның эргежок чугула номнарын номчуп турар. Ол кежээки политшколаның дыңнакчызы.

М. КАВАА-САРЫГ.

Эрзин районнун „Чаа орук" колхозтун колхозчулары бедик дүжүг өстүрүп үндүрери биле тараа суггарылгазын эки чорудуп турар.

Чурукта: Колхозчуларнын тараа суггарып туралы.

С. Феоктистовтуу.

Удуртулганы—сад болгаш ясли тудугларынче

Ажылчы херээжен чоннун негелдезинге үндезилээш, 1952 чылда областын Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларынга 50—50 оруннарлыг, Кызыл хоорайга 100 оруннарлыг уруглар садтарының тудугларын эгелээрин болгаш оларны 1953 чылда ажыглалга киирерин айыткаш, тускайлаттынган. Ынчалза-даа ону план ёзугаар чогуур өйүнде доостурар талазы-биле оболоо болгаш районолар-даа ол ажылдарже боттуг сагыш салбаан. Харын сад тудугларынга үндүрүп берген акшахөреңгини безин четче ажыглаарын бодавайн, оон хөй кезиин өске чүүлдерже төтчеглеп чарыгдаан.

Шагаан-Арыгда уруглар садының тудуун кылырда фундамент орнунга чагылар тургускулааш, ханаларын оон кырынга тудуп эгелээн. Оон соонда чагыларның аразынга оңгарлар казып, фундаментизин салып турда-ла чыл эрткен. Ол ажылдарга 60 муң рубльди чарыгдаан, арткан чүс муң рубльди райкүүском болгаш районо боттарының туразы-биле өске чүүлдерже чарыгдаан ужурунда тудугнуң ажылы үргүлчүлээр аргажок болуп шуут үзүлген.

Кызылга уруглар садының ийи каът улуг тудуун туйбу-биле кылыр тургаш, материалды баш удур белеткеп албаанындан ол ажылды база эллээн саадаткан соонда дашбиле тудуп эгелээн. Ынчалза-даа, оон ыяш материалдарын болгаш ажылчын күжүн чогуур өйүнде четче белеткеп албаанындан тудугнуң ажылы үргүлчү үзүктелишкиннерге таваржып, ону ажыглалче киирер хуусаазы узамдыккан. Сөөлгү үеде анаа ажылдап турган ажылчыннарны бо чылдың июньда көдээ ажыл-агый школазының, горкомхозтуң чуртталга тудугларынче аппарган. Анаа чүгле чаңгыс даш салыкчызы, бир моторист болгаш 4 чазаныкчы арткан, олар бажының адаккы болгаш үстүкү шалаларынга салыр манзалар база ооргалар кылыр улуг чудуктар чогундан ай ажыр манап, өске ажылдар кылып турар.

Тудугну долгандыр херимнээр чашты безин мынчага чедир белеткеп албаан. Оода чадаарда, бажының ооргаларын быжыглап туттурар 4—5 сантиметр хире дөрбелчин хомудоок деп демирлерни безин тудутжулар ай ажыр манап турар. А кылдынган хомудоктар тудугнуң быжыг болурун хандырып шыдавас, ында-ла борбак демирлер болуп, харын бажынның кырынга аар чүве ээлээр дээш дөрт чыл мурнунда Днестрниң чөөн эриинге тудугжулар чедип келген.

Дубоссарының гидробелдириниң ол чылдың июньда көдээ ажыл-агый школазының, горкомхозтуң чуртталга тудугларынче аппарган. Анаа чүгле чаңгыс даш салыкчызы, бир моторист болгаш 4 чазаныкчы арткан, олар бажының адаккы болгаш үстүкү шалаларынга салыр манзалар база ооргалар кылыр улуг чудуктар чогундан ай ажыр манап, өске ажылдар кылып турар.

Тудугну долгандыр херимнээр чаштың безин мынчага чедир белеткеп албаан. Оода чадаарда, бажының ооргаларын быжыглап туттурар 4—5 сантиметр хире дөрбелчин хомудоок деп демирлерни безин тудутжулар ай ажыр манап турар. А кылдынган хомудоктар тудугнуң быжыг болурун хандырып шыдавас, ында-ла борбак демирлер болуп, харын бажынның кырынга аар чүве ээлээр дээш дөрт чыл мурнунда Днестрниң чөөн эриинге тудугжулар чедип келген.

Дубоссарының гидробелдириниң Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелинде ясли чогундан ында херээжеңнериң 70 хире хуузу артель бүдүрүлгезинин ажылдарынга чедимчелиг киржип шыдавайн турар. Сталин аттыг колхоз ажылдап турган яслизин дүжүргеш, оон бажының чуртталга тудугларынга ажыглаан, а ыяш орунарын шуптузун үрээш парник оңгарларынче кирген. Уругларының турган яслизи дүшкен ужурунда колхозчу иелер артель бүдүрүлгезинге киржип шыдавастаан, чүгле ийи херээжен колхозтуң сиген ажылында киржип турар.

Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артелинде ясли чогундан ында херээжеңнериң 70 хире хуузу артель бүдүрүлгезинин ажылдарынга чедимчелиг киржип шыдавайн турар. Сталин аттыг колхоз ажылдап турган яслизин дүжүргеш, оон бажының чуртталга тудугларынга ажыглаан, а ыяш орунарын шуптузун үрээш парник оңгарларынче кирген. Уругларының турган яслизи дүшкен ужурунда колхозчу иелер артель бүдүрүлгезинге киржип шыдавастаан, чүгле ийи херээжен колхозтуң сиген ажылында киржип турар.

1953 чылда колхозтарның отчёт-сонгулдалыг хуралдарының үезинде Сүт-Хөл районнуң Калининн аттыг колхозундан күш-хүнүнүң миниму-мун чедир хүүсетпээн 175 кижинин хөй нуруузу уругларлыг иелер болуп турар. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа районнарның колхозтарында шак ындыг фактылар хөй иларээн. Ол чорукту узуткаар база бичии уругларның культурлуг кижизидилгезин улам-на экижидер сорулга-биле эрткен 1953 чылда областа 33 яслилер тудар тургаш, херек кырында оон чүгле 8-зин тудуп алган. Бо чылын планнаан 34 яслилерден чылдың баштайгы чартыында чүгле ийини тудуп алган. Тожу, Тес-Хем районнарның колхозтарында чаңгыс-даа ясли чок, ол хирезинде бо чылдың баштайгы чартыы тенгүжеге чедир чаңгыс-даа ясли тургуспаанаар.

Областың уругларынга сад болгаш ясли тудугларының амгы үеде энне чугула болуп турарын үнелеп, ону боттуг удуртуру негетинип турар.

С. ТЕЛГЕР-ООЛ.

ФЕЛЬЕТОН

Кемниг кижи буруудаар

Сержи Михаил Бичe-ооловичиг 1924 чылда төрүттүнген, ам ылап-ла үжен харлыг, аныяк кижи. Ол өөреникчидээ, башкы-даа чорааң, сөөлгү чылларда күрүне албан черлериниң ажылдакчызы-даа болуп чоруур. Таким, та чүге киирип каан чүве ийик, ол ам областың ном үндүрер черинде ажылдап турар. Улам тодаргайдап чугаалаарга «көрбээн чүвезидээ чок, көдүрбээн хөнээ-даа чок» кижи-дир.

Оон 30 харлыг амыдыралы эрги, хожудангай чүүлдер биле чаа, мурнакчы чүүлдерни чүгле ылгап билир эвес, харын амгы совет кижинин мөзү-шынарын, культурлуг аажы-чанын медерелдии-биле сагып билир база эрги хожудангай чүүлдер-биле демисежип билир ужурлуг кижи-дир.

Ындыг турбуже, Сержи болза, совет кижиниң ол шынарын арагалаашкын-биле, оорлаашкын-биле, кырыш-чогуш-биле болгаш совет кижиниң овур-хевиринге канчап-даа таарышпас өске-даа аморальдыг үүлгедиглер-биле солуп чоруур. Номчукчу бо сөстерни номчаш, оон элээн калбарткан тайылбырын негээр апаар, чүге дээрге, арагачы, оор, хулиган кижилерни совет кижилер эң кадыг киленнээшкин-биле, эптежир аргажок дошкун буруу шавышкын-биле көөр. Ынчангаш, Сержиниң ол ойлук чок овур-хевирин допчузу-биле тайылбырлап, буруу шаап көрээлинер.

Сержи Михаил Бичe-ооловичиниң чоннуң чамдык кезии билир-даа боор: чажындан чаңчыккан арагачыдыр. Ындыг «быжыккан» чаңчыл кайын белен салдынар дээр силер,—ол ам-даа арагалавышаан. Оон ол арагалаашкыннары кандыг-ла бир бак үүлгедиг-биле кады болуп турар. Ол дугайында үүрмек чүүлдерни санавайн, кол үүлгедиглериниң ийизин ап көрээли. 1953 чылдың майда арагалааш, ном үндүрер черниң ажылдакчызы, бодунуң кадайы Оюн Чечекейниң кырызын сый шаап каан, а бо чылдың майда арагалааш, база-ла оон чодазын сый шаап каан. Ынчаарга, ам келир майда ийикпе, азы кажан-бир үеде арагалааш, кадайының та кандыг мөчүзүн кемдедир кижи чүве. Моон соңгаар кээргээчел сеткилди көргүссе кандыгыл? Документ ёзугаар барымдаалар-биле алырга, Сержи дээрзи буду сынык кадайын кээрген көөрүнүң улуу, аарыг кижини янзы-бүрү дорамчылалдыг сөстер-биле кончууруу, эттээри мырыңай дам барган. Боду столоваядан чемненип чоруур, а чер четпес аарыг кадайынга чем-даа экеп бербес, азы бажыныңга хаан чем кылгаш, чүгле боду чемненип алыр, ынчаарга аарыг чыткан кадайынга аяк шай-даа тутуп бербес, а харын анаа кыжаныр,—херээжен кижиниң хостуг эргелерин дорамчылаан Сержиниң кижи дүрзү чок аажылалының бир чижээ мындыгдыр.

Оорлаашкынынга хамаарышкан үүлгедиглери база бар. Сержи черле эш-өөрүнүң чамдык чүүлдерин ажыттай кааптар чаңчылдыг кижи дижир чүве. Оон ангыда ол 1953 чылда, «Сылдысчыгаш» солуннуң харыысалгалыг ажылдакчызы тургаш, ленинчик комсомолдуң арыг чаагай адын бужартадып, областың харылзаа эргелелиниң ажылдакчызының тускай хевин оорлааш, ажылындан ВЛКСМ-ниң хүрээлениинден үндүрткен болгаш шиитирген. Чазактың сөөлгү амнистиязынга таварышкаш, оон келдереп үнген. Бир эвес Сержи ёзулуг эки мөзүлүт кижи болган болза, ол шиитке лден чогуур түннелдерни кылыр болгаш хулиганнап эгелээриниң орнунга, чазактың өршээл-келдерелинге харыы кылдыр Төрээн совет чуртунга, улузунга, бодунуң өг-бүлезинге шынчызын көргүзер ужурлут турган ийик. Ындыг улуг күзенчиг чүүлду ол сагынмаандаа дээрзи билдингир-дир.

Сержиниң черле ындыг эгениг чок, культура чок чоруу оон анаа аажы-чанындан безин көстүп турар. Сержиде совет найырадың, эш-хуузунуң чаңчылы черле чок. Эш-өөрүнге хүндүткел чок кезээде маргылдаа, кырыш үндүрер, хоп-кочу кылыр, бодунуң аазаашкыннарынга ээ болбас. Сержи Михаил Бичe-ооловичиниң чаңчылының ыракта долу эвес даңзызы мындыг-дыр.

Аныяк совет кижиниң овур-хевирин Сержиниң ышкынганы, оон чүдек-бак үүлгедиглери, аажылары хөй-ниитгиниң кичээнгейин болдурбас аргажок. Бистиң чуртувуска шак ындыг кемниг кижилер кажан-даа буруудадыр.

А. ДАРГАН-ООЛ.

Почта харылзаазы багай

Эрзин районнуң Нарында бүдүрүлге черинде почта харылзаазының ажылы эки чорбайн турар. Районнуң харылзаа конторазының эргелекчизи эш В. И. Булатов бодунуң хүлээлгелиг ажылын херекке албайн, коллективке организастыг удуртулганы чорутпайн турары тодаргай.

Нарынның ажылчын, албан-хаакчылары чагыткан солуннарын номер аайы-биле четче албайн турар болгаш сөөлгү үеде солун бүдүп недекада безин шуут келбейн турар.

Почтачылар Дырлашпай, Ижи-Бели олар почтаны чогуур өйүнде эккелбейн турарлар.

К. ӨЛЗЕЙ.

„ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Колхозчу өнчүнү төтчеглеп болбас"

«Колхозчу өнчүнү төтчеглеп болбас» деп эге-биле бо чылын үнген № 76 (3013) «Шын» солунга парлатынган Сүт-Хөл районда Сталин аттыг колхозтуң партия эге организациязының секретары Дававаның көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажыдып турарының дугайында чүүлдү СЭКП Сүт-Хөл райкомунга чугаалажып көрген.

Уставты хажыдып турганы колдуунда шын болган, а эш Дававаны партия талазы-биле хемчег алган деп, СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң оргинструктор кылдызының эргелекчизи эш Х. Күнгаа дыңнаткан.

ЧУРТТУҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫНДА

Днестрде гидроэлектростанция

Район төвү Дубоссарының чоогунга Молдав ССР-де бир-ле дугаар күрүне электростанциязын тудар болгаш оон-биле хемниң суг курлавырларын калбак ажыглаарын эгелээр дээш дөрт чыл мурнунда Днестрниң чөөн эриинге тудугжулар чедип келген.

Дубоссарының гидробелдириниң Днестрниң алдыы агымынга деритинер гидростанцияларның суг ужарларының сөөлгү чадазы болур. Дубоссарыда гидроэлектростанцияның тудуушкуну — Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың Молдавияның моон соңгаар экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезиниң дугайында сагыш салыышкыныңың чаа иларээшкини болур. Дубоссары ГЭС Кишинёвтуң, Тираспольдуң, Бендерниң, Оргеевтиң үлетпүр бүдүрүлге черлеринге, 180 колхозтарга болгаш МТС-терге чиик өртектиг электроэнергияны бээр. Көдээ ажыл-агый артельдери элээн каш хөй күш кирер ажылдарны механизастап ап, оон-биле бодунуң бүдүрүлгезин улгаттырар. Кишинёв болгаш Дубоссары районнарның бүгү колхозтары долузу-биле электрижитиннер. ГЭС-тиң энергиязы Днестрйиң алдыы үннарында чыдар Турунчуктуң муң-муң гектар чаагай хөрзүнүүр кур черлерин көдээ ажылагыйның хереглелдеринге ажыглаар өрганы бээр. Молдавияның эң аныяк хоорайы Дубоссарыга онза улуг өскерилелер болур. ГЭС-тиң плотиназындан ырак эвеске судоверфьтер өзүп үнер. Хлеб заводунуң болгаш автосептелге заводунуң дерилгези төлевилетинип турар.

ГЭС-ти дерээниниң түнелинде Днестрде сугнуң деннели 16 метр көдүрлүр. 67 дөрбелчин километр хире шөлдүт суг шыгжаар чер тургустунар, ол чорук анаа балык ажылагыйын хөгжүдер арганы бээр.

Дубоссары ГЭС-тиң бажыңныг дөжээнин үндезининге бирги кубометр бетонну салгандан бээр чыл эрткен. Ол үенин иштинде гидробелдирнин онгары танытынмас апаргам. Хеминң суг алыр калбак черинде сес каът бажыңны бедикче көдүрген суг төгер плотинаның декпиштери өзүп үнген. Плотинадап эртер болгаш хеминң эриктерин тудуп турар чазаглыг оруктуң бирги өдүүн тургузары эгелээн.

Тудугда эң чаа техника калбаабиле ажыглатынып турар. Онгарларга суг чавызадыышкыны иглофильтрлериң болгаш ханы сорудурукчу насостарның дузазы-биле чорутунуп турган. Металл шпунтуну кадаарынга электровибраторлар ажыглатынып турган. Чер болгаш бетон ажылдарының дыка хөй кезиин гидромеханизмнер күүседип турар. Бетонну салырын башня краннарының дузазы-биле боттандырып турар. Николаевонуң, Воронежтиң, Ковровтуң бүдүрүлге черлеринден экелдинген күчүлүг машиналар: экскаваторлар, бульдозерлер, скреперлер кыска хуусаа иштинде беш миллион кубометр хемчээлдиг чер ажылын чорудар арганы берген.

Ам тудугжулар Днестрни кежир дерилгени кылырынга белеткеп турарлар. Он талакы эриктө участокта чер плотинаны деринри доозулган. Каховкадан Дубоссарыже чер казар улуг күштүг снаряд келген. Гидромеханизаторлар хемге орукту моондактаар моондак-оруктарны суг-биле чара шаптырып тургаш тургузарынга киржирлер. Днестрни кежир дерилгени кылырын чаа арга-биле боттандырар. Хеминң унун кежир дерилге кылырынга мурнунда понтонныг көвүрүг кылып алгаш, оон хемче даштар октаар турган. Дубоссары гидробелдириниң плотиназынга 20 муң хире кубометр даш хереглетинер апаар. Чаа арга-биле хеминң уну 350 муң кубометр хире довуракты суг күжү-биле казып аштаар чер казар снарядтарның дузазы-биле моондактатынган турар. Хемде бүдүн ортулук чиде бээр: гидромеханизаторлар ону моондак-орук кылдыр «алгаш октаптарлар». Чаа арганы ажыглаары 3,5 миллион рубльди камнаар.

Тудуг участоктарында ажыл хүндүс-даа, дүне-даа чорун турар. Бо чылдың төнчүзүнде ГЭС-тиң баштайгы турбиналары ажылдап киргеп турар ужурлут.

Ол онаалданы кыска хуусаада күүседир төлээде, тудугжулар тудут болгаш эптелге ажылдарын хаутда чорудун турар. Чижээ, электростанцияның бажынында бетон салыышкыны-биле кады турбиналарның монтажы база чорун турар. Сут үндүрүп төгер плотинада бетон ажылдары доостур чоокшулаан. Монтажчылар июль 15-тен орай эвесте плотинага чазаглыг орук көвүрүүн тургузарын доозар, августуң төнчүзүнде 75 тонна болгаш 100 тонна ийи көвүрүг краннар ыкай-бээр чоруур эстакаданың эптелгезин доозар ужурлуглар.

Тудуг аажок хөй санныг тудут материалдарын негеп турар. Тудугнуң бетон, механизм заводтары, ыяш заводу болгаш өске-даа дузалаар бүдүрүлге черлери дүн-хүн чок ажылдап турар. Тудуушкуннуң чагыларын чурттуң 200 ажыг заводтары болгаш фабрикалары күүседип турар. Чоокта чаа тудугда генераторларның кезии келген. Оларны молдав гидротудугжуларның чагыын ёзугаар «Уралэлектроаппарат» заводтуң коллективи ам-даа белеткеп турар. Киевтен хемчээл болгаш шугум аппаратуразы, Ленинградтан болгаш Ташкентиден — кабел, Саратовтан — разрядниктер чедип келген. Запорожьениң трансформатор заводу улуг күштүг ийи трансформаторлар белеткээр чагыын хуусаа бетинде күүседкен.

Сут үндүрүп төгер плотинаның баштайгы беш кол хереселдери чедип келген. Оон-биле кады Донбасста Зевский литей-механиктиг кудулга заводундан ол хереселдерни көдүрерине херектиг баштайгы электрилиг көвүрүг кран алдынган.

Хөй-хөй бүдүрүлге черлери Дубоссары ГЭС-тиң эргелелиниң машина залының болгаш төп башкарылга черинин дерилгезин белеткеп турар. Ленинградтан «Электропульт» заводтуң кылып үндүргени эргелелдий хуулакчы щиттерин болгаш панелдерин экелген.

ГЭС-тиң бирги ээлчээн чыл төнчүзүнде ажыглалга киирер сорулганы тудугнуң бүгү коллективи салып турар. Тудуг участоктарында молдаваннар - биле кады орустар, украинner, белорустар хол холдарындан туттунчуп алгаш ажылдап турар. Тудугнуң чүс-чүс мурнакчы кижилери ажылдап алышкынның нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турар. ССР Эвилелиниң Дээди Совединин депутады, электри-биле эзилдиркичи Евдокия Сандулдуң, бызанчыларның бригадири Михаил Чуриковтуң, бульдозерист Василий Ожоганың, арматурщиктерниң бригадири Михаил Варенъевтиң болгаш тудугнуң өске-даа хөй-хөй мурнакчыларының аттары республикада калбаа-биле сурагжаан.

Коммунистер болгаш комсомолчулар чер болганда-ла күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, техниканы эң эки ажыглаары дээш массалыг социалистиг чарыштың организакчылары болуп турар.

Тудугжуларга чаагайжыдыр тутканчуртталга сууру деритинген. Днестрниң бир чыл мурнунда ээн турган эриинде ам 200 ажыг чуртталга бажыңнары, магазиннер, кинотеатрлар, школалар, эмнелге черлери турупкан. Суг дамчыдыкчызының салыышкыны, кудумчуларны канадизастаары база ногаанчыдары дооступ турар. Чүгле бо чылдың чазынында ажылчын суурнуң кудумчуларын дургаар 35 муң ажыг ыяштар болгаш кустарниктер олурткан.

Хеминң болгаш келир үедеги суг шыгжавырының эриктеринде чаа суурлар өскен, ында суг шыгжавырының районунда турар көдээ суурларның тараачыннары көжүп кирип турар. 3 муң ажыг кижи ам чаа бажыңнарже көжүп кирген. Даш бажыңнар тудуунга күрүне 26 миллион рубльди берген.

Дубоссары ГЭС-тиң тудугжулары болгаш эптекчилери бүдүн дүн-хүн иштинде ажылдап турарлар Днестрде бирги күрүне электростанциязы үлетпүр тогун бээр үе ырак эвес. Тудугнуң коллективи ГЭС-тиң бирги ээлчээн ССРЭ-ниң Конституциязының хүнүнде ажыглалга дужаар дээш чаржып турар.

И. ШУТИКОВ.

Дубоссары ГЭС-тиң тудуунуң начальныгы.

Молдав ССР-ниң Дубоссары хоорай.

Мал чемнериниң белеткелин дүрген доозар

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхоз сиген ажаап алышкынынче июль 6-да киргеп. Мал чемнериниң белеткелинде үш бригада ажылдап турар. Силос салыр эрги оңгарлар баш буруугаар септетиниген болгаш чаа оңгарлар белеткетиниген турган. Колхоз 320 тонна силос салыр планныг тургаш, июль 16-га чедир 350 тонна силосту салган. 110 гектар сиген кезер суггаттыг шөл 3 катап суггартынган. Бригадалар 310 гектар сигенни кескен, оон иштинде 154 гектардан 700 центнер сиген сарааттатынган. Бригадир Эш К. Чугаевтиң бригадазында эш С. Алыыаттың сиген кезер машиназы-биле нормазын хүн бүрүде 120 хуу, эштер Г. Серебрининков, С. Седигей олар сиген сарааттаар нормазын 150 хуу, эш Н. Толушпа сиген хөпээминээр нормазын ажыр күүседип турарлар.

Ындыг-даа болза, колхозта мал чемниниң белеткели оожум чоруп турар. Ам-даа 690 гектар черниң сигенин кезип, бөлүп, сарааттап алыры негетинип турар. Сиген ажаап алышкынының графиги тургустунган-даа болза, күүсетинмейн турар. Сиген ажаап алышкынында бирги бригада багай эвес ажылдап турза-даа, оон өске бригадаларның ажылы дыка кошкак. Сиген белеткелинде чүс ажыг колхозчулар, аттың сиген кезер 13 машиналары, 14 дырбааштар болгаш оон-даа өске чүүлдер бар турбуже, сиген ажаап алышкыны кончуг сула чоруп келген. МТС керээ ёзугаар колхозка 180 тонна силосту салып хөөп бээр тургаш, херек кырында чаңгыс-даа тонна силос салбаан, ол ышкаш 350 гектар черниң сигенин кезер тургаш, оон чүгле 30 гектар черниң сигенни кескен. МТС-тиң прицептиг трактор-биле сиген кезер машиназы үрелгеш 5 хонукта ажылдаваан.

Мал чемнериниң белеткелинин планын дарый күүседип шыдаарының бүгү болдунар аргалары колхозта бар. Хамык ужур болза, сиген ажаап алышкынын чогуур хуусаада доозар дээш колхозчуларның күш-ажылын шын организастаары болур. Колхоз баштаар чери болгаш сиген белеткелинде бригадаларның бригадирлери ажылдың темпизин дүргедедир, кижи бүрүзүнүң бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип алыр дээш, темпелерин боттандырары шыңгыы негетинип турар.

К. КУНДУП.

Школаже сагыш салыр

Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал көдээ Советте эге школаның чаа өөредилге чылынга белеткели шуут утундурган. Школаның эжиниден улуг шооча ыравастаан, а сентелге доосту берген бе дээш көөрге, кандыг-даа сентелге чорутунмаан. Ам харын сентелгени бүрүн дооскаш, шоочалап каар үе-дир.

Ол школаның эргелекчизи эш Чадамба өөренип чорутканының соонда школаже сагыш салыр кижи тывылбастаан. Школаның бо чылгы сентелгезин үүрмек чүүлдерден эгелээш, капитал сентелгелерге чедир кончуг улуг. Харын сөөлгү улуг чаастар үезинде колхозтуң хоюнуң кажаазы болуп турган чүүлдер бар. Башкыларның чуртталга бажыңнарынче кичээнгей салдынмайн турар. Бар бажыңнарның сентелгезин база-ла эгелевээн.

Чаа өөредилге чылында өөренир уругларның саны билдинмес, оон дугайында тайылбыр ажылдары, оларның шын үчёду чорутунмаан.

Ол школаның сентелгезинче болгаш организастыг хемчегларинче күштүг эвилелдеп, кыска хуусаада доозарынче кичээнгейни салбас болза, келир өөредилге чылынга биче эвес бергедээшкиннерни таварыштырары чайлаш чок.

Г. БАЛЧИР.

Дескп эвес

Областың хереглекчилер ниитилелиниң бо чылдың июньда бараан саарылгазының планын 105 хуу, хөй-ниитги чемненилге черлери 117,5 хуу күүсеткен. Ындыг-даа болза, удуртулганың дескп эвес болганындан областа 21 хереглекчилер ниитилелериниң 6 организациялар боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын ыракта күүсетпээн.

Канцеляржы удуртулга стилин областың хереглекчилер кооперациязының ийиги съездизи буруу шаап көрген. Шиитпириниң күүселдези дээш демисешпес шак ындыг байдалдың түнелинде областың хереглекчилер кооперациязы баштайгы чартык чылда бараан болгаш ниитги чемненилге саарылгазының планнарын күүсетпээн.

Ажылды мурнакчыларның деңнелинче бедидер, совет садыгның культуразын экижидер, кадрларның политехниктиг билиин көдүрер, ажылга харыысалгазын улгаттырар дээш удуртулганы амгы негелденин деңнелиге бедидери чугула.

И. ТОРЖУ.

Көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүнү дээш демиселде

★

Зенон НОВАК,
Польшаның каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү

★ ★ ★

Польша девискээрии Совет Армия хостаанда чурттуң төөгүзүнде ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бир дугаар чазаан—Национал Хосталганың Польша Комитединиң тургускан хүнүнден бээр бо чылдың июль 22-де 10 чыл оон болур.

Чуртка гитлержи эжелекчилериниң ээ болуп кара туразында аажылап турган чоруу көдээ ажыл-агыйны сандараашкынга, а тараачыннарның кол массаларын эң-не аш-түрекги чорукка чедирген. Мынчангаш чурттуң катап тургузарының эргежок чугула болгаш соңгаарлатынмас негелделери болза көдээ ажыл-агыйны чаагайжыдып хөңүдери болур.

«Чурттуң катап тургузуушкунун дүргедедир болгаш польша тараачыннарның чүс-чүс чылдарда күзеп чораан чүүлдерин хандырар дээш, Национал Хосталганың Польша Комитеди хосталган девискээрлерге машина салбырларының калбак четкизин тургускан.

Улусчу эрге-чагырганың он чыл болганын польша тараачыннар көдээ ажыл-агыйны катап тургузар талазы-биле улуг чедиишкиннербиле ужуражып турар. Куруг тургай миллион-миллион гектар черни шинээдип алган. Көдээге чүс-чүс муң чуртталга бажыңнарын болгаш бүдүрүлге тудугларын тудуп тургускан. Көдээ ажыл-агыйның чүс чылдарда хожудап калган чоруун ажып тиилээринче улуг базымны кылган. 1953 чылда 100 гектар ажыглап турар черге көдээ ажылагый продукциязының үнези дайын мурнунда деңнелден 25 хуу ашкан, а ажыл үеде көдээ ажыл-агый продукциязы дайын мурнунга бодаарга 80 хуу хөй болуп турар. Ажылчы тараачыннар социализтиг орукче улам бүзүрелдиг кирип турар. Чуртта черниң 8.570 бүдүрүлге кооперативтери тургустунган, а оларда 1,5 миллион гектар ажыглалдыг чер бар.

Көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде бо бүгү чедиишкиннер болза, кызза чогуур бүгү үүлдерни кылып, бүдүрүп алганывыс ол эвес-тир. Кол кичээнгейни чуртту индустриализациялаарыныче угландырган, көдээ ажыл-агыйже чогуур кичээнгейни салбаан болгаш ооң курлавырларын долу ажыглаваан бис.

Көдээ ажыл-агыйга бүдүрүлге дузаламчызын хандырарының болгаш хуу ажыл-агыйлыг тараачыннарның материалдыг сонуургалының принцивин бүрүн ажыглаарының херээнде шыңгыы ышкынырлыг бисте бар. Бүдүрүлге кооперацияларын үргүлчү хөгжүдери дээш демисел четпес чорутунган. Көдээ ажыл-агыйны чедиишкиннигниг катап тургузарын колдуунда доосказ, ону оон ыңай хөгжүдери дээш четпес демисешкен бис. Ол чорук үлетпүрүнүң дүрген темпилиг өзүлдезининг болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң оожум темпилиг өзүлдезининиң аразында дүүшпес чорутту күштелдирген.

Кажан бис чуртту индустриализастаарының оруунче канчаар-даа аажок улуг базымны кылганывыста, амгы үеде хоорай биле көдээниң ажылчы чоннарының чаагай чоруун дүрген өстүрериниң шинтпирлиг негелдези болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шынгыы көдүрлүүшкүнүн хандырары болур деп бо чылдың март айда болуп эрткен Польшаның каттышкан ажылчын партиязының иңги съездизи айыткан. Көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң темпилерин дүргедедириңче күштерни таарыштыр мөөңнеп чыырын партияның съездизи онза күштүг демдеглээн.

Көдээге ажыл-агыйның социалистиг хевирлерин харугда үзүктел чок хөгжүдери-биле кады көдээ ажыл-агыйны көдүрериниң калбак программазын ол съездиге партия демдеглеп көрген. Ол программа хоорай биле көдээниң аразында экономиктиг болгаш политиктиг удурдедир харылзааларын калбартып ханыладыр, ажылчыннар биле тараачыннарның эвилелин бүгү талапбиле бижыглаар арганы берип турар. Ол программа болза, хуу тараачын ажыл-агыйларның бүдүрүлгезиниң өзүлдезин бүдүрүлге кооперацияларының улам өзүп турар калбак хөгжүлдези-биле, күрүнеңиң көдээ ажыл-агый черлериниң ролюн болгаш чуртка көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниг оларның бот-деңзизин улгаттырары-биле холбаштырарынга үндезилетинген.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрериниң херээнге тараачыннарның боттарының бүдүрүлгечи болгаш политиктиг идепкейи-биле көдээ ажыл-агыйга улусчу күрүнеңиң өзүп турар дузаламчызын холбаштырары болза, амыдыралга ам боттандырып эгелээн партия съездиниң төлевилээни программаны чедиишкиниг боттандырарын хандырар аргалыг шинтпирлиг фактор болур.

Чуртка көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин дүрген көдүрериниг бүгү-ле эргежок чугула байдалдарны тургузуп турар. Өртектерни ийи удаа чиигеткени ажылчы тараачыннарның боттуг орулгаларын улгаттырган, көдээ ажыл-агый машиналарын болгаш тудуг материалдарын мурнунда өртээнден 10-дан 40 хуу чедир кудулаткан өртээ-биле садып алыр арганы оларга берип турар. Күрүнеңиң машина-трактор станцияларын ада-чурт бүдүрүлгезиниң көдээ ажыл-агый машиналары-биле хандырары эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге бо чылдың бирги кварталында 220 хуу болган. көдээ ажыл-агыйга артык кезектерни бээри 192 хуу болган.

Көдээ ажыл-агыйны көдүрериниг угланган партия болгаш улусчу чазактың чоруткан хемчегериниң ачызында тараачыннарның будуруулгечи идепкейи дыка бедээн. Час орай дүшсе-даа тарылга кампаниязын эрткен чыга бодаарга бо чылын дыка организастыг болгаш бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген. Бо чылын 120 муң гектар чаа черлерни андырып, чашкан. Бисте кол айтырыг гектар бүрүзүнүң дүжүттүрүн бедидери болуп турза-даа, ооң-биле кады куруглап турар черниң гектар бүрүзүн ажыглаары дээш демиселди эчизинге чедиреры көдээ ажыл-агый продукциязының немелде өзүлдезин бээр. Чуртка он-он муң гектарларны ханакарактай чажарының методун, а ол ышкаш картофельди дөрбелчин-уялончак арга-биле тарыырын бо чылын бир-ле дугаар ажыглап турар.

Партия организацияларының болгаш улусчу советтерниң мурнунда чамдык воеводстволарда дыка чыдып каап турар бүдүрүлге кооперациязын хөгжүдеринче угланган ажылды күштелдирер деп сонгаарлатының болбас соруга туруп турар. Бодунуң ажылында чаңгыс талаларга чорукту ам-даа ажып тиилевээн болгаш бүдүрүлге кооперациязының оон ыңайгы хөгжүлдези дээш демисел-биле хуу тараачын ажыл-агыйларның бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдези дээш демиселди үргүлчү холбаштыр билбес хөй-хөй партия организацияларының ажылында четпестерни чайладыры эргежок чугула.

Көдээ ажыл-агыйның шынарын көдүрериниң чугула чепсээ болза, чүгле бүдүрүлге кооперативтерин эвес, харын хөй муң хуу тараачын ажыл-агыйларны хандырып турар күрүнеңиң машина-трактор станцияларын болур. МТС ажылынга үндезин эргилдеңи чедип алыр, оларның өзүп турар техниктиг болгаш организакчы аргаларын долу ажыглаар деп партияның иңги съездизиниң салган соруглазын ам-даа багай боттандырып турар.

Көдээ ажыл-агыйны көдүрер дээш демиселге улам ыңайгы чедиишкиннерниң үндезини болза, көдээге бүгү таланың болгаш үзүктел чок дузаламчызы, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улгаттырарынче бүгү күштерни мобилизастаары деп бистиң партиявыс көрүп турар.

Варшава хоорай.

Совет шериг корабльдериниң Швецияда найырал хуузу-биле барганы

СТОКГОЛЬМ. Июль 16-да эртенгиниң 9 шак 30 минутада Стокгольм төвүнде пароходтар доктаар сут өртээлинге Швецияга найырал хуузу-биле келген совет корабльдер якорьларын октаан.

Совет корабльдер — крейсер «Адмирал Ушаков» болгаш 4 эсминецтер Швецияның эрик кыдыының хаяларының чаны-биле кирип бар чорда швед эсминец «Карлскруна» уткуп алган. Хөй санныг катерлерде болгаш хемелерде долдур олургулапкан тус черниң чурттакчы чоннары колдарында тукчугаштарын агаарга чайбышаан, совет корабльдерни хоорайның мырыңай бодунга чедир үдээн. Ваксхольм шиазээниң эрик кыдыынга совет корабльдерни уткуп алыры-биле эрик камгалалының полказын чыскаапкан турган, Совет Эвилелиниң күрүне гимнизин күүсеткен. Аңаа харыы болдуруп совет корабльдериниң кырынга Швецияның күрүне гимнизин күүсеткен. Совет корабльдериниң экипаштары бодунун корабльдериниң кырынга чыскаалыпкан турган. Совет корабльдер якорь туружунга чедип келгеш салют ёзулалын кыяган, оркестр Швецияның күрүне гимнизин күүсеткен. Харыы салютту Швецияның эрик камгалалының батареязы чоруткан. Швед оркестр Совет Эвилелиниң гимнизин күүсеткен.

Эрги хоорайның эрик кыдыгларынга, Катерина Веген кудумчуунун бедик эриинде Слуссен көвүрүгүнүн кырынга хоорайның дыка хөй чурттакчылары чыглып келген.

Чыглып келгеннер совет корабльдериниң чүгле мөзүлүг чаагай хевирин эвес, а харын ооң-биле кады совет далайжыларның капшагай аваангыр шимчээшкиннерин магадап көрүп турганнар. Якорьларны бээриниң болгаш корабльдерни доктаадыш тургузарының ыңдыг нарын эвес болза-даа, хөй шак хереглээр маневрын совет корабльдериниң оттрядының командири контр-адмирал В. Ф. Котов найырал хуузунун тускай чалаашкыны-биле эрикче үнүп чорупкан.

(СЭТА).

Улус чырыдыышкынының айтырыгларының талазы-биле делегейниң XVII конференциязы

ЖЕНЕВА. Кижизидилге болгаш юнеско айтырыгларының талазы-биле делегей бирозунуң чыылдырганы улус чырыдыышкынының айтырыгларының талазы-биле делегейниң XVII конференциязы Женевада бодунуң ажылын доозкан. Конференцияга 57 чурттарның чырыдыышкын министерстволарының төлээлекчилери олурушкан. Совет Эвилелиниң, Украин болгаш Белорус Совет Социалистиг Республикаларының төлээлери конференцияның ажылынга бир-ле дугаарында киришкени ол. Конференция дараазында ийи айтырыгларны чугаалажып көрген: «Ортумак школаларга башкы кадрларны белеткээриниң дугайы» болгаш «Ортумак школаларның башкыларының материал-эрге байдалының дугайы». Оон аңгыда 1953—1954 өөредилге чылында улус өөредилгезиниң байдалының дугайында бүгү дугуржулга Каттышкан Штаттарның негелдезинге таарышпас апаар болза, АКШ-тың чазаа оон чарлырынга боду албадатырган деп санатынар. «Бир эвес тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынныр бүтпейн барза, Франция Индий-Кыдатта бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар болгаш бодунуң шериг күжениишкиннерин калбартыр төлээде, Франция чүү кылыр бодап турарыл деп чүвени Мендес-Франстан билип алырын» Даллес бодап турар деп Рассел уламчылап бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Шмидт Даллестиң туружунуң талазы-биле ол-ла бодалды илередип турар.

Даллестиң ынаар чораанынга холбаштыр «Нью-Йорк геральд трибюн» барыын талакы чурттарның эвилели күштүг чөрүлдээлерде таваржып турар» болгаш «ол чөрүлдээлер улам күштелирин болдурбазы чугула» деп демдеглеп турар редакция чүүлүн бижээн.

Даллестиң Мендес-Франс-биле болгаш Иден-биле чугаалажышкынныларының соруглазы болза «Берлинге ол хире күштүг болуп тургандаа болза, Женеваның мурнунга сандарап дүшпен иңги Франция Индий-Кыдатта бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар болгаш бодунуң шериг күжениишкиннерин калбартыр төлээде, Франция чүү кылыр бодап турарыл деп чүвени Мендес-Франстан билип алырын» Даллес бодап турар деп Рассел уламчылап бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Шмидт Даллестиң туружунуң талазы-биле ол-ла бодалды илередип турар.

Даллестиң ынаар чораанынга холбаштыр «Нью-Йорк геральд трибюн» барыын талакы чурттарның эвилели күштүг чөрүлдээлерде таваржып турар» болгаш «ол чөрүлдээлер улам күштелирин болдурбазы чугула» деп демдеглеп турар редакция чүүлүн бижээн.

Даллестиң Мендес-Франс-биле болгаш Иден-биле чугаалажышкынныларының соруглазы болза «Берлинге ол хире күштүг болуп тургандаа болза, Женеваның мурнунга сандарап дүшпен иңги Франция Индий-Кыдатта бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар болгаш бодунуң шериг күжениишкиннерин калбартыр төлээде, Франция чүү кылыр бодап турарыл деп чүвени Мендес-Франстан билип алырын» Даллес бодап турар деп Рассел уламчылап бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Шмидт Даллестиң туружунуң талазы-биле ол-ла бодалды илередип турар.

Даллестиң ынаар чораанынга холбаштыр «Нью-Йорк геральд трибюн» барыын талакы чурттарның эвилели күштүг чөрүлдээлерде таваржып турар» болгаш «ол чөрүлдээлер улам күштелирин болдурбазы чугула» деп демдеглеп турар редакция чүүлүн бижээн.

Даллестиң Мендес-Франс-биле болгаш Иден-биле чугаалажышкынныларының соруглазы болза «Берлинге ол хире күштүг болуп тургандаа болза, Женеваның мурнунга сандарап дүшпен иңги Франция Индий-Кыдатта бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар болгаш бодунуң шериг күжениишкиннерин калбартыр төлээде, Франция чүү кылыр бодап турарыл деп чүвени Мендес-Франстан билип алырын» Даллес бодап турар деп Рассел уламчылап бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Шмидт Даллестиң туружунуң талазы-биле ол-ла бодалды илередип турар.

Даллестиң ынаар чораанынга холбаштыр «Нью-Йорк геральд трибюн» барыын талакы чурттарның эвилели күштүг чөрүлдээлерде таваржып турар» болгаш «ол чөрүлдээлер улам күштелирин болдурбазы чугула» деп демдеглеп турар редакция чүүлүн бижээн.

Даллестиң Мендес-Франс-биле болгаш Иден-биле чугаалажышкынныларының соруглазы болза «Берлинге ол хире күштүг болуп тургандаа болза, Женеваның мурнунга сандарап дүшпен иңги Франция Индий-Кыдатта бодунуң чепсектиг күштерин быжыглаар болгаш бодунуң шериг күжениишкиннерин калбартыр төлээде, Франция чүү кылыр бодап турарыл деп чүвени Мендес-Франстан билип алырын» Даллес бодап турар деп Рассел уламчылап бижип турар.

«Нью-Йорк таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Шмидт Даллестиң туружунуң талазы-биле ол-ла бодалды илередип турар.

Даллестиң ынаар чораанынга холбаштыр «Нью-Йорк геральд трибюн» барыын талакы чурттарның эвилели күштүг чөрүлдээлерде таваржып турар» болгаш «ол чөрүлдээлер улам күштелирин болдурбазы чугула» деп демдеглеп турар редакция чүүлүн бижээн.

Даллестиң Мендес-Франс-биле болгаш Иден-биле чугаалажышкынныларының соруглазы болза «Берлинге ол хире күштүг болуп тургандаа болза, Женеваның мурнунга сандарап дүшпен иңги

Чаа америк ыйыышкын

Америк парлалга Даллестиң Парижке чораанының дугайында

НЬЮ-ЙОРК. «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң Вашингтонда корреспондентизи Рассел дээрзи Даллестиң Парижче «ындыг бачымнап» чораанын тайылбырлавышаан, АКШ-тың, Англияның болгаш Франциянын эвилели, «ам үеде улуг дүшкүүрлүг байдалда туруп турар» деп айтып турар.

«Индий-Кыдаттың чугула айтырыын чугаалажырындан аңгыда Даллес алды чурттарның европа армиязының составында Барыын Германияның чижээн ажыр чепсегләэрин чедип алыр төлээде, Европаның камгалал ниитилежилгезиниң дугайында керээни Франция дүрген бадылаарын Каттышкан Штаттар амыдыралчы чугула ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар деп билир кылдыр Мендес-Франсты бүзүредирин бодап турар деп Рассел бижип турар. Парижче чоруптар деп шинтпирин Даллес июль 12-де Ак бажынга Эйзенхауэр-биле кады чөвүлел хуралынга хүлээп алган болгаш ол дугайын чарлаваан. Оон соонда дораан-на Женевада америк төлээлерни баштаан Каттышкан Штаттарның Чехословакияда элчини Джонсон дээрзи Мендес-Франс болгаш Иден оларның июль 13-те Парижке Даллес-биле ужуражылгазының дугайын дугуржуп чугаалажыр деп телефон дамчыштыр айтышкынны алган».

Мендес-Франс-биле болгаш Иденбиле чугаалажышкынныларга Даллестиң туружун тайылбырлап көргүспүшаан, Расселдиң демдеглеп турары болза, АКШ «Каттышкан Штаттарның бодунуң хүндүлеп көрүп турары болгаш боттанып болур» деп санап турары чүгле ындыг тайбыңчыдылганы чөпшээрээр болгаш «бир эвес тайбыңчыдылга дугайында Комиссияның чүүлдүг деп көргени хоойлу төлевилелин ёзугаар Совет-Эвилелинге болгаш улус-демократизының чурттарынга удур хоралакчы ажыл-чорудулгага чүс миллион долларны берип турар; оон аңгыда конгресстиң мурнунга санашпайн, чажыт соруглаларга чарыгдаары-биле президентиге 50 миллион долларны чөпшээреп турар.

(СЭТА).

Даштыкы дайын белеткелинге америк акшаландырыышкын

ВАШИНГТОН. Төлээлекчилер палатазының даштыкы херектер талазы-биле комиссиязы «бот-боттарының айыыл чок чоруун хандыржырының программазы» дээрзин акшаландырарының дугайында хоойлу төлевилелиниң кол бөлүктерин чүүлдүт деп көрген.

Индий-Кыдатта дайынга бердинген акша-хөрөнгилерни «аваангыр» ажыглаар дугайында чазактың саналын комиссия чүүлдүт деп көрген.

Мирзапурга болган митингиге Нерунун чугаазы

ДЕЛИ. Индияның информация бюровунуң дамчыдыш турары-биле алырга, июль 12-де Мирзапурга болган массалыг митингиге Индияның премьер-министри Неру чүве чугаалап тургаш, Кыдат Улус Республиканың КНО-га дүрүм ёзугаар эргезин катап тургузарындан ойталап турар барыын талакы күрүнелерниң политиказын, хамыктың мурнунда АКШ-тың политиказын шүгүмүүлээн. Улусчу Кыдатты хүлээп көрбезин — Азияда чүвениң боттуг байдалының мурнунга каракты шимер дээнин ол-дур деп Неру медеглээн. Ол чорук бир тээ чүгле бүгү Азия дипке эвес, харын бүгү делегейге саълдарны таварыштырып турар чүве болганда, ол Индияны дүвүредип турар.

Пресс Траст оф Индия агентвлелиниң медээлеп турарын ёзугаар алырга, премьер-министр Неру Индий-Кыдатка хамаарыштыр чүве чугаалап тургаш, бо девискээрде ийик-пе азы өске-даа черде болуп турар бүгү болуушкунунар Индияга болгаш өске-даа чурттарга улуг ужур-дузалыг болур деп медеглээн. Индий-Кыдатка дайынны соксадыры чогум боттандыртынар бе дээрзи удавас билдине бээр. Индия бо айтырыгга чүгле Индий-Кыдат девискээр талазы-биле анаа чоок туруп турар дээш сонуургалдыг эвес, харын Индий-Кыдатта байдал бүгү Азияга саълдарны таварыштырып турарының үлгүрүнда ындыг болуп турар.

Индияның бодап турары-биле алырга, Пакистан америк шериг дузаламчызын алгаш оон-биле шын эвес базымны кылган деп Неру оон ыңай чугаалаан. Даштыкы дузаламчыдан хамаарылгалыг чурт сөөлүнде барып кошкак чурт болу бээр деп ол медеглээн. Ынчангаа Индия болза, бодунуң хөгжүлдезиниң талазы-биле бодунуң хууда курлавырындан хамааржыр ужурлуг.

(СЭТА).

Пакистанның премьер-министри Мухаммед Алиниң медеглели

КАРАЧИ. Июль 16-да Пакистанның премьер-министри Мухаммед Али Карачиге болган парадазга конференциязынга чүве чугаалап тургаш, Пакистан болза, Каттышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканы киирерин деткиир апаар деп медеглээн.

(СЭТА).

Индонезияның иштики хөреңгилерине АКШ-тың киржилгээн

ДЖАКАРТА. Индонезияның болгаш Кыдат Улус Республиканың аразында Джакартада болуп турар садыг чугаалажышкынары-биле холбаштыр Индонезияда чөнгээлиг нүүлдээшкиннер дээш АКШ-ты ол черниң солуннары шыңгызы-биле буруу шаап турар. Американнар ол садыг чугаалажышкынарын үзер дээш бүгү-ле чүвелерни кылып турар. Ынчалза-даа оларның оралдажышкыннары буурап дүжер деп «Сулу Индонезия» солун бижип турар. Чугаалажышкынныр дочу чедиишкиннерлиг болуп дооступрунун бүгү барымдаалары бар.

Каттышкан Штаттарның кылып турар ыйыышкынының талазы-биле элдепсиниишкинни илереткиңаан, ол солун КУР-биле калбак болгаш бижыг харылзаа Индонезияга аажок ажыктыг болурун онзалап демдеглээн.

Солуннуң түңнелинде бижээни: «Бистер болдуустуң хостуг роолууска ынак бис, ынчангаш хамаарышпас политиканы чорудар бис. Бистер бистиң хамаарышпас политиказыстың кандыг-даа долларларга сатпас бис».

(СЭТА).

Каспий далайда Иранның шериг белеткели

ТЕГЕРАН. «Иран чазак Каспий далайга шериг-далай күштерин быжыглаар бодап турары билдине берген болгаш армияга элээн каш шериг корабльдерин садып алган. Мурнуу чүкке шериг күштери Персид болгаш Оман мугулдурларының эриктерин дургаар улгаткан турар, элээн каш шериг-далай базалары туттунар, шериг-далай күштерининг бот составы каш-даа катап улгадыр» деп «Сефид ва сиях» журнал бижип турар.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң орлакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АЛГЕЗИ: Кызыл, Шетинаның кудумчузу, баажын № 3. Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң орлакчызының, партийдиг ажыдырал, культура болгаш амыдырал кижилеринеринг—3—88. Харыысалгалыг секретарьның 3—68, пуснаганы болгаш сонгө ажыл-агый, үзеттүү болгаш транспорт, чагаа кижилеринеринг, бухгалтериянның 6—98, иштики информация кижилеринеринг—3—85.

ТС—02029

Культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуртарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үдезилеттингеи

1954 ИЮЛЬ 22 ЧЕТВЕРГ № 146 (3083)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Область улустуң чогаадылга бажыңында (1 арын).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНДЕ (1 арын). Комсомолчу-аныяктар бригадазы (1 арын).

О. Лопсан.—Лекция пропагандазын калбартырынче кичээнгей салыр (2 арын).

А. Бичижик.—Эки шынарлыг түдүг дээш (2 арын).

К. Куидуп.— Колхозтуң ховузунда чаагай дүжүт өзүп үнген (2 арын).

Д. Зайцев.—Сиген кезилдезиниг, силос салырынга механизастаан дериглерниң кылыр (2 арын).

Остап Длуский.— Улусчу Польшаның он чыл ою (2—3 арыннар).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда (3 арын).

Кызылга болган күш-культура байырлалы (3 арын).

С. Лопсан-Сереи.—Санаторийниң ажылын экижидер (3 арын).

С. Иванов.—Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы (4 арын).

Швед шериг корабльдеринииң Ленинградта келгени (4 арын).

Женева чөвүлел хуралын долгандыр (4 арын).

ГДР-ниң үерден когараан чонунга Совет Эвилелиниң дузаламчызы (4 арын) .

Көдээге политик-массалыг ажылды бедик деңнелче

Бистиң областың ажылчы чоннары, бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары-биле бир дөмей СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң көдээ ажыл-агыйның талазы-биле соңгаарлатынмас дайынчы сорулгаларын айтып турар доктаалын улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

СЭКП ТК-ның Пленуму көдээ ажыл-агыйның удуртулгазында четпестерни чайладырын, колхозчу массаларны, МТС болгаш совхозтарның ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агый культураларының ылангыя тараанын дүжүттүүн бедидеринче, мал ажыының продуктулуун улгаттырарынче демиселге көдүрүп үндүрерин партия организациялариына хүлээткен.

Тыванын көдээ ажыл-агый ишчилериниң мурнунда эң чугула болгаш харыысалгалыг сорулгалар тургустуна берген. Ол сорулгалар оолза, СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль-март база «Часкы тарылганың түнелдериниң, тарылганың ажаалдазының, дүжүт ажаап алышкынына оелеткелдиң болгаш 1954 чылда көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң планын күүседирин хандырар дугайында» июнь Пленумнарының шиитпирин амыдырал кырынга боттандырары болур. Ол сорулгаларны чедишкиниг күүседирине чугула чүүл болза, масса чон ортузунга агитас-пропаганда ажылын оүгү хемчег-биле күштелдирери болур.

Партия организациялары көдээге политиктиг ажылдың деңнелин бедидер, политиктиг ажылды ханы соңуургап көөр дугайында могаг чок сагыш салып, партижи, совет активтиг чонга лекция номчулгазын калбартыр, лекция пропагандазын шиитпирлиг күштелдирер хүлээлгелиглер.

Ындыг турбуже, херек кырында байдалдар-биле алырга, чамдык районнарда көдээ чон ортузунга политиктиг ажыл куду деңнелде тургустунганын, партия болгаш чазактың айтып турары хемчеглерни боттандырар херекке холбашпайн, а элээн хөй черлерде ол ажыл шуут сандаргай байдалда турарын фактылар көргүзүп турар.

Сөөлгү үеде Каа-Хем районда партия райкомунуң илеткелчилер бөлүүнүң элээн хөй кежигүннери ажылын соксатканы, а ол ышкаш политиктиг болгаш эртем билиглерин нептередир Ниитилелдиң кежигүннери эштер Бондарев, Шогжал болгаш өскелер-даа чон ортузунга лекция номчувайн турары билдинген. Ол районда «Ленинчи орук» колхозта байдал мырыңай дүвүренчиг боон турар. Ында баштаар черниң даргазы эш Иванов колхозчулар-биле могаг чок организакчы болгаш кижизидилге ажылын чорударының орнунга үгле чагырып дужаар арганы шилип алган, а партия организациязының секретары эш Сарапулов колхозтуң ажыл-херээнче хандыкпайн, бригадаларже түнел чок шавышкынар кылыры-биле кызыгаарлатынып турар. Ол районнуң «Кызыл туң», «Тинлелге» болгаш «Октябрь 14 чылы» колхозтарда байдал оон дээре эвес боон турар. Ындыг турда-ла партия райкому агитколлективтериниң ажылын сегидер шиитпирлиг хемчеглерни албайн турар.

Барыын-Хемчик районда политиктиг ажыл база-ла куду деңнелде туруп турар. Райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Седен кол кичээнгейин чоруткан беседаларның сан-түңүнүң дугайында медээлер чыырынче угландырган. Кызыл-Мажалык МТС баштайгы чартык чылда трактор ажылын үгле 77 хуу күүсеткени, районга бо чылдың часкы тарылгазы дыка саадааны, чамдык колхозтарда күш-ажылдың сагыжга-чуруму кошкак боон турары—колхозчу массалар болгаш МТС-тиң механизаторларының ортузунга политиктиг ажылды кошкак чорудуп келгенинин түңнели болуру чугаажок.

Көдээге политиктиг ажылды чедишкинниг чорудуп болуруң чамдык районнарның чижээнден көрүп болур. Сөөлгү үеде СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң илеткелчилер бөлүүг болгаш политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир Ниитилелдиң район салбыры ажыл-чорудулгазын элээн экижиткен. Политиктиг темаларга илеткелдерни СЭКП райкомунуң илеткелчилери эштер В. Доржу, Т. Биче-оол, Одаң-оол, Белекей олар, көдээ ажыл-агыйның чаартыкчыларының ажылының мурнакчы аргаларының дугайында лекцияларны агрономнар эштер Горшков биле Кононова, зоотехниктер эштер Белчит биле Морозов олар номчуп турарлар.

Эрзин районда «Сталинчы орук» колхозта партия организациязының агитаторлары агитация ажылын калбартыр талазы-биле чамдык чедишкиннерлиг болган. Ында агитколлективтиң кежигүннери көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазы-биле шиитпирлерин күүседир дугайында сорулгаларны колхозчуларга доктаамал тайылбырлап, артельдиң кежигүннерин кызымаккай күш-ажылче мобилизастап турарлар. Политиктиг ажылды шын организастааны херек кырында түңнелди берген, колхоз часкы тарылганы май 8-те дооскан, ам бригадаларда Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делегелгезинге киржир эрге дээш социалистиг чарыш калбарып турар.

Партия болгаш чазактың салып турар сорулгаларын чедишкинниг күүседири партия организациялары политиктиг ажылды колхозтарга, совхозтарга, МТС-терге чедишкиннинг калбартып чорударындан хамаарыжыр. Агитация болгаш пропаганда ажылы чедингир болзун дээр болза, ону бүгү көдээ ажыл-агый ишчилерин хаара тудуп турар кылдыр бедик деңнелге тургузары болур. Ам политик-массалыг ажылдың кол угланышкыны мал чемнерин белеткээринче, дүжүт ажаап алышкынына болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдеринче салдынар ужурлуг.

Партия организацияларының масса ортузунга могаг чок ажылы колхозчуларның, МТС болгаш совхозтарның ажылдакчыларының күш-ажылының сагылга-чурумун быжыглаар болгаш оон бүдүрүкчүлүүн көдүрер, а ол чорук тарылга ажаалдазын үлегерлиг чорудар, мал чемин четчир саныгны белеткээр, дүжүттү кыска хуусаада чидириг чок ажаап алыр, күрүнеге тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларының дужаалгазын күүседир хемчеглерни хандырар ужурлуг.

Амгы үе болза, малга быжыг чем суурну белеткээриниң шиитпирлиг үезии. Ынчангаш сиген белеткелинде колхозчуларның, совхозтар болгаш МТС-терниң механизаторларының күш-ажылын шын организастаар херек. Агитация ажылын мал чемин белеткеп турар черлерже, хову турлагларынче чоокшуладыры — партия организацияларының хүлээлгези.

Бо чылдың октябрь айда бистин областың ажылчы чоннары ССРЭ-ниң составыига киргенииниң он чыл болганын демдеглээр. Аңаа ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле улуг чедишкиннерлиг ужуражыр дээш партия организациялары политиктиг ажылды бедик деңнелге тургузар ужулуг.

Совет Эвилелинде

Бышкан билигниң аттестады-биле заводче

ДНЕПРОДЗЕРЖИНСК. Владимир Илларионов ортумак школаны дооскан соонда токарь болур мен деп шиитпирлеп алган. Ол ортумак школаны дооскаш, «Правда» солун аттыг вагон тудуунуң заводунга ажылдаары-биле чоруй барган. Школага өөренип тургаш шиигээдип алган эки билиглер аныяк ажылчынга чаа тускай профессияны дүргеи шиигээдип алыр арганы берген. Металлды дүрген кезериниң аргаларын 1950 чылда Илларионов бүдүрүлгеге бир дугаарында шиигээдип алган болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ийи катап бедиткен. Бешки беш чылдың үш чартык чылдарының тургузунда ол 6 чылдарның нормаларын күүсеткен.

Бүдүрүлгеге ажылдавышаан тургаш Илларионов бо чылын Днепродзержинскиниң Арсеничем аттыг кежээки металлургия институдун доозуп алган. Июль 16-да оон кады ажылдап турар эш-өөрлери инженернин дипломун чедип алган дугайында аңаа байыр чедирген. Завод директорунуң дужаалы-биле аныяк инженер бир цехтиң начальнигиниң ораалакчызынга томуйлаткан.

Днепродзержинскиниң бүдүрүлгелеринге сөөлгү чылдың иштинде бышкан билигниң аттестаттарын туткулаан 200 хире кижи кээп киргилээн.

(СЭТА).

Гоголь дугайында кино чурук

ЛЕНИНГРАД. Эртем нептередир кино-чуруктарның Ленинград студиязы «Гоголь — Николаевчи Россиянның сойгалакчызы» деп дөрт кезектерлиг чаа кино-чурукту кылып үндүрген.

Эрги шагның сиилилгелери болгаш чуруктары императоржу Петербургту көргүзүп турар. Гениальдыг чогаалчы Н. Гоголь дашты каас чагырыкчы изыгуурттаннарның сагышсеткил талазы-биле сандаргай чоруун көрген. Гоголь болза, өске Петербургта — күш-ажылчы улустуң хоорайын, эрге-шөлээ чоктарның болгаш үлүг-хуу чоктарның хоорайын билип база ынакшып чораан. Акакий Анакиевич деп дүжүметке базындырып дорамчылаткан «бичии» кижиниң дугайын чугаалап турар «Шинелче» деп чогаалдың чуруктары кинога көстүп келир. ССРЭ-ниң М. Горький аттыг академиктиг уран-чечен театрының база А. С. Пушкин аттыг академиктиг шин театрының артистериниң ойнап күүсеткени «Ревизор» болгаш «Өлүг сүнезиннер» деп шилдерден көжегелерни кино-чурукта көргүскен. Ленинградта Гоголь кудумчузун, улуг чогаалчының чурттап турганы Римде тураскаал самбыралыг бажыңны кинода көргүзүп база орус чогаалчыларның бүдүн салгалының чогаадылгазынга аажок улут сагылдарны көргүскен. Гогольдуң чогаалдарын калбаа-биле парлап үндүрүп турарының дугайын кино чугаалап турар. (СЭТА).

Далайжыларның күш-ажыл талазы-биле шылгаралы

ВЛАДИВОСТОК. Камчатканың чөөн болгаш барыын эриктериниң бүдүрүлгелериниң белеп балык продуктуларны сөөртүп дажыглаары-биле ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге таварыштыр күш-ажылды эдилеге турүп алган ажылдап турар ыраккы чөөн чүк далайжылары агаар бойдустуң чежеда ырын бергедээшкинниг байдалы турзажок, олар дайынчы сорук киришкинниг ажылдап турарлар. Күштүг далай шуурганнары үргүлчү таваржып, далайларны туман бүргей ап турза-даа, оларның хүлээлгезин күүседиринге ол шаптык болуп шыдавайн турар. Езулуг маадыржы болгаш кызымак күш-ажылчы чоруктуң үлегер чижээн чоокта чаа «Сучан» пароходтуң экипажы көргүскен.

Барыын Камчатканың балык комбинаттарының бирээзинден дузап каан кет болгаш горбуша балыктарны хүлээп алгаш, «Сучан» пароходтуң турган черинче кел чораан балык сөөртүр далай хемези улуг чалгыышкынга таварышкаш, орук ара сугже дүжүп эгелээн. «Сучанның» капитанының үшкү дузалакчызы Гаркушка баштаткан матростар Каверников, Коробков, Карнауков олар ол үнелиг чүктү камгалап алыры-биле чеде берген. Олар барган дораан-на сугже дүжүп кирип чыткан хемениң кырынче маңнажып үне бергеш, чүктүг четкилерни дүвү далаш-биле үндүр тыртпш эгелээн. Беш балдыг күштүг хат, улуг чалгыглар мөөреп турза-даа, доштуг сугга курлакка чедир кирип туруп алгаш эрестиг-дидим матростар ол үнелиг чүктү шуптузун чидириг чок үндүрүп дажыглааш судиозунуң кырынга үндүре берген. Ол дүжүп кирип чыткан улуг хемениң иштинге чораан шупту балыкты чаңгыс-ла шактың дургузунда камгалап апкан.

«Сучан» пароход ол камгалап алган чүгүн Владивостокка сөөртүп чедиргеш, Сибирьниң үлетпүрлүг хоорайларының ажылчы чоннарынга чорудуп бээри-биле Чуркин мугулдурнуң демир орук станциязынга дужаап берген.

(СЭТА).

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш

Июль 16-да Москвага улустар аразының харылзааларынга дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Берлинге болган онза сессиязының база Стокгольмга болган делегей конференциязының киржикчилери-биле найысталдың хөй-ниитизиниң ужуражышкыны болган.

Политиктиг болгаш эртем билиг-зевдел ниитилелиниң төп лекториинең улуг залын фабрикаларның болгаш заводтарның, хөй-ниити организацияларының коллективтериниң муң ажыг төлээлекчилери, эртемниң, литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары долдур олурупканнар. Залга янзы-бүрү чурттарның сураглыг хөй-ниити ажылдакчылары, тайбың болгаш улустарның найыралы дээш, улустар аразының харылзааларынга дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш идепкейлиг демиселчилер келген турган.

Кежээни ажытпышаан, тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы Н. С. Тихонов улустарның тайбыңче чүткүлүг улуг күш апарган деп демдеглээн. Чоннуң эң-не хөй-хөй калбак кезектери тайбыңны идепкейлиг камгалаарының оруунче кирип, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чидиглендиреринге удурланып турар. Делегейниң бөдүүн кижилери чоокта чаа Берлинге болуп эрткен тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязының болгаш Стокгольмга улустар аразының харылзааларында болган делегей конференциязының дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш шиитпирлерин изин-биле деткээннер.

Тайбыкның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретары, «Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш» делегейниң Сталинчы шанналының лауреады Изабелла Блюм улуг чугаа кылган. Ол улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Берлинге болган онза сессиязының база Стокгольмга болган делегей конференциязының киржикчилерни: тайбың камгалалының совет комитединиң даргазының оралакчызы, кино-режиссер С. А. Герасимов, профессор С. А. Голунский, профессор В. В. Евгеньев, совет херээженнериниң антифашистиг комитединиң даргазының оралакчызы З. Н. Гагарина олар база чүве чугаалаан.

Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Берлинге болган онза сессиязының база Стокгольмга болган делегей конференциязының киржикчилери-биле Москваның хөй-ниитизиниң ужуражышкыны бүгү чурттарның улустарының улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары дээш демиселге өзүп турар найыралдыг харылзааларының херечизи болган.

(СЭТА).

780 тонна сиген

Улуг-Хемде Ленин аттыг колхозтуң сигенчилери июль 4-тен эгелээш 90 ажыг гектарны кезип, 780 тонна сигенни бөлүп, 9 улуг сарааттарны тургускаш, бүрүн кажаалап алганнар.

Сиген ажылында эштер Хувартаа, Базыр-оол, Мамай-оол, Сюктермаа олар үлүг нормазын 130—150 хуу күүседип, кызымаккай ажылдап турар.

Сигенчилер ортузунга агитас-массалыг ажылдарны, агитхуудустарыны доктаамал үндүрерин эш Майгын-оол эки организастап турары-биле кады 8 удаа солун номчулгазын чоруткан. Сигенни чогуур өйүнде, чидириг чокка, эки шынарлыг ажаап алыр дугайында беседаны, лекцияны эш Сагаяков сигенчилер ортузунга үргүлчү чорудуп турар.

Сиген кезилдезинде комсомолчулар

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозта комсомол организациязы колхозка мал чемни белеткээри-биле аныяктарның бир бригадазын тургускан.

Дагыр-Шеминде комсомолчу Саанчыкка баштаткан бригада 7 ай 8-те сиген кезилдезинче киришкен. Баштайгы хүнде 30 га черниң сигенни кескеш, 6 сараат тургускан. Бригадада комсомолчу эштер Х. М. Момай, Долба, Кокмаа олар сиген кезилдезинге эң-не идепкейлиг ажылдап турарлар.

Комсомол-аныяктар бригадазы

Таңды районнуң колхозтары сөөлгү чылдарда чазын үгле чажып тарыыр, а аңдарылганы чайын болгаш күзүн бүрүн белеткеп алырыга шуут-ла чаңчыккан. Ол болза, районуң машина-трактор станцияларының механизаторлары-биле колхозчу тараажыларның чаңгыс эп-сеткилдиг күш-ажылының чедиишкиннери болур.

Келир чылдың дужудунге белеткел бо чылын районда база-ла багай эвес боттанып турар. Партияның болгаш чазактың кыйгырыын ёзугаар дүжүттү бедидер, чаа-чаа шөлдерни улам хөйүг-биле шиигээдип алыр ол чугула болгаш харыысалгалыг сорулганы күүседиринче районнуң аныяк өскени патриотчу күш-ажылын илередип турар. Бо талазы-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның дөрт бригадалары аразында социалистиг чарыштың керээзин солушкан ажылдап турар.

Районда комсомол-аныяктар бригадаларының социалистиг чарыжының түнелиин ВЛКСМ райкому бо аразында ийи удаа үндүрген. Сөөлгү түнелден алгаш көөрге, дөрт бригадаларның тинлекчизи Петр Ермолаевтиң болган. Ол бригада 300 га чайгы чер аңдарар онаалданы 694 га кылдыр, а 400 га кур болгаш курукkан черлер шиигээдип алыр дээнин 493 га чедир аңдарган. Социалистиг чарыштың ийиги черни ээлээн Василий Рыженковтуң бригадазы чайгы чер аңдарылгазының планын 106,7 хуу, кур болгаш курукkан черлер шиигээдип алыр сорулгазын 166 хуу күүсеткен.

Таңдының комсомол райкомунуң бригадалар аразында шилчиир кызыл тугун П. Ермолаевтиң бригадазы ам ийи удаа улаштыр ээлеп ... Ол бригаданың дужудулгазы амгы үеде область безин сураглыг болган. Социалистиг чарыштың калбартыр, мурнакчы дужулганы нептередир талазы-биле ажылды комсомолдуң район комитеди болгаш ооң эге организациялары улам күштелдирип турар.

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА МАЛ ЧЕМНЕРИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНИҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1954 ч. июль 20-де хуу-биле).

Районнар аттары	Сөөлгү белеткелге	Чаа-сыынның
1. Каа-Хем	11,3	29,2
2. Таңды	3,7	13,8
3. Улуг-Хем	3,6	34,1
4. Бии-Хем	3,3	13,3
5. Өвүр	2,8	10,3
6. Кызыл	2,5	—
7. Эрзин	2,3	—
8. Чаа-Хөл	2,1	22,5
9. Сут-Хөл	1,5	—
10. Тожу	1,4	24,1
11. Чөөн-Хемчик	1,3	12,8
12. Барыын-Хемчик	1,1	19,8
13. Тес-Хем	0,8	10,0
14. Бай-Тайга	0,2	6,6

Область улустуң чогаадылга бажыңында

Область улустуң чогаадылга бажыңы композиторларның чаа чогаадкан аялгаларын чугаалажып көөрүн организастаан.

Аңаа аялгаларны хүлээп алыр комиссиядан аңгыда парлалга, радио, театр ажылдакчылары болгаш композиторлар киришкеннер. Ырыларның сөзүнүң болгаш аялгазының авторлары база киржип турган.

Чогаалчылар С. Сюрюн-оолдуң «Үделге», С. Тамбаның «Чоннуң үнү», «Колхозчу кожамык», В. Очур-оолдуң «Чоннуң ынак чоргаарлары» деп шүлүктеринге чогаадкан композитор А. Лаптаның база Ф. Караоолдуң «Күзел» деп шүлүүнге композитор Ш. Бюрбээниң чогаадкан аялгаларын комиссия хүлээп алган. Ук аялгаларны чоокку хүннерде радиога дамчыдар болгаш концерт репертуарынга киирер.

ВОРОНЕЖ ОБЛАСТЬ. Гремяченский районнуң Будённый аттыг колхозунда 60 гектар черге картофельди дөрбелдин-уланчак арга-биле олуртуп тараан. Дөрбелчиннеи үнүп келген картофельдиң одуруглар аразын механизация, күжү-биле ажылдап кылыр арганы берип турар.

ЧУРУКТА: Будённый аттыг колхозта картофельдиң одуруглар аразын ажылдап кылып турары.

Фото **А. Зенинин.** СЭТА-ның пресслишези.

Лекция пропагандазын калбартырынче кичээнгей салыр

Сүт-Хөл районда политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир Бүгү-эвилел нитилелиниң салбыры 1954 чылдың баштайгы чартыында ажылчы чон ортузунга лекция пропагандазын калбартыр талазы-биле чамдык хемчегдерни боттандырып келген. Салбырда 24 кежигүннер бар. Оларның иштинден идепкейлиг ажылдап турар 12 кежигүннер 78 черге лекцияларны номчааннар. Номчутунган лекцияларның темалары көдээ ажыл-агый, делегей байдалының, нитти билиглерниң айтырыгларынче угланып турган.

Чон ортузунга лекция номчулгазын идепкейлиг чорудуп турар эштерни демдеглезе чогуур. Чижээлээрге, СЭКП райхомунуң секретары эш Кюрю, аныяк лекторлар О. Дава, Д. Шалдыг болгаш өскелер-даа лекцияларны бедик деңнелге, элээн хөйнү номчааннар.

Нитилелдиң район салбырының болгаш СЭКП райкомунуң иletкелчилер бөлүүнүң каттышкан хүралы үстөкта чаа болуп эрткен. Аңаа район да лекция пропагандазының чорүп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Чон ортузунга таныдылга ажылында улуг четпестер барын хүралдың киржикчилери илеткеннер. Нитилелдиң чамдык кежигүннери болгаш районнуң удуртукчу ажылдакчылары чон ортузунга лекция номчувайн турарлар. Нитилелдиң кежигүннери эштер Седен, Кечил-оол, С. Лопсан, Глухов болгаш Новиков олар чартык чыл иштинде лекция номчулгазынга барык киришпээннер.

Партия чыдыышкынының системазында өөредилге чылы ам доозулган. Ынчангаш чон ортузунга лекция номчулгазы улам күштелир ужурдуг. СЭКП ТК-ның сентябрь болгаш февраль—март база үүкта эрткен июнь Пленумнарының шиитпирлеринге холбашкан лекцияларның номчулгазы калбартыры нитилелдиң район салбырының дайынчы соруулгазы болуп турар.

Номчутунуп турар лекцияларның деңнелин бедидери, оларны районда, колхозта болгаш бүдүрүлгеде бар чижектер биле байыдып четчелээри база чугула соруулгаларның бирээзи болуп турар. Бир чугула чүве болза, түгле бедең лекцияларны номчууру-биле кызыгаарлатынмайн, нитилел кежигүннери лекцияларны чогаадыр тургузары болур. Олче нитилелдиң район салбыры база улуг кичээнгей салыр ужурлуг.

О. ЛОПСАН.

Эки шынарлыг тудуг дээш

Колхозчу бүрүзүн культурлуг, чылыг, чаагай бажыңнарже шилчидер ажылды Тес-Хем районда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели организастыг чорудуп турар.

Колхоз бо чылын чурттаганың 30 бажыңнарын тудар планын октябрь бирээге чедир күүседири-биле 22 бажыңнарның тудуун доозуң турар. Тудугну үзүктел чокка чорудары-биле 2 муң ажыг кубометр тудуг ыяжын тудуг шөлүнде белеткээн.

Тудутта күш-ажылды организастаарын тудуг бригадазының бригадири эш Адыяа эки чорудуп, бажыңнарны эки шынарлыг тудуп турар. Тудуг ажылында 10 колхозчу херээженнер идепкейлиг киржип турар. Чижээ, Мандалбаа, Күнзен маа олар тудуг талазы-биле мергежилин бедидип, мурнакчыларның одуруунда санадып турарлар.

Тудугжулар түгле чурттагга бажыңнарын тудуп кылыры-биле кызыгаарланмайн, харын бажыңның саны көвүдеп турар. Тудутда Араадин, Девий-оол, Кончай олар үлүг нормазын доктаамал ажыр күүседип, өскелерге үлегерин көргүзүп турар.

Тудугжулар ортузунга партийжи-политиктиг болгаш партийжи-организастыг ажылдарны колхозта партия эге организациязы (секретары эш Кеский-оол) доктаамал чорудуп турар.

Колхозта чурттагга бажыңнарының тудуушкыну шалыпкын чоруп турары-биле чергелештир тудуг ажылында чамдык четпестерни илередири чугула. Колхозтуң баштаар чери болгаш тудуг бригадазы кыштагларга улуг болгаш чаш малдар кажааларын тудар ажылды чеднр үнелевейн турар. Ооң уламындан хойнуң 4, анай, хураганнарның 2, бызааларның 2 кажаалары мынчага чедир туттунмаан. Малды чылыг кажаалар-биле хандырбайн тургаш, ооң баш санын өстүрери болгаш продуктулуун бединдери болдунмас деп чүвени практика көргүзүп турда-ла колхоз баштаар чери,ында партия организациязы херекке албайн турары шын эвес.

Түгле колхоз төвүнге чурттагга бажыңнарын тудары-биле кызыгаарлатынмайн, харын бирги эээлчегде кыштагларда малчыннар чурттаар бажыңнарның тудуун дүргедиири эң чугула болгай.

Колхоз баштаар чери болгашында партия организациязы мал кажааларының база малчыннарның турлагларынга бажыңнар тудуун дүргедиринче тудугжуларның күжүн эвилелдээри эргежок чугула.

А. БИЧИЖИК.

МИНСК ХООРАЙДА

Белорус республиканың найыслалы Минскиниң немец фашистиг эжелекчилерден хосталган хүнүнден бээр он чылдарының дургузунда хоорайда муң-муң бажыңнар туттунган, чүс ажыг чаа кудумчулар немешкен. Түгле 1953 чылда чурттагга болгаш культура-амыдыралдың бажыңнарын тударынга база хоорайның чаагайжыдылгазынга 297 миллион рубль чарыгдатынган.

Чурукта: Минскиниң демир оруунуң демир-орукчуларынга Привокзал шөлүнде хөй квартиралыг чурттагга бажыңнары.

Фото **М. Миковичиниң.** СЭТА-ның пресслишези.

Колхозтуң ховузунда чаагай дүжүт өзүп үнген

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунуң тараа ховузунда чаагай дүжүт өзүп үнген. Колхоз баштаар черинниң чаа даргазы эш И. Целищевтиң удуртулгазы-биле колхозчулар тараа, ногаа шөлдеринге тывылган бок үнүштерни чайладырының хемчеглерин алган.

Колхозчулар 590 гектар кызыл-тастың, 130 гектар суланың, 6,39 гектар картофельдиң, 12 гектар турнепстиң 6 гектарының, 1,54 гектар бахчаның бок үнүштерин бүрүнүбиле аштап арыглаан. Оон өске тарааларда бок үнүштер чок. Ооң соонда тараа улам эки өзүп үнген. Бир талазында амгы үеде агаар-бойдустуң таарымчалыг байдалы тараа үнүжүнге база дузалыг болган.

Турнепс деп мал чемн культура саар инектерге тергиин сүүзүнүүр чем болур. Ооң-биле инектерни азырарга оларның сүткүрү улгадыр. Ол чугула мал чемин камгалалдыг өстүрер ужурлуг, 12 гектар турнепске хеп-хенертен хоралыг маңгыс курттар тывылган турган. Колхозчулар «дустт» биле хүлдү холаащ, оларның кырынче чажыпкан соонда, ол курттар шуут узуткатынган, ынчангаш турнепсти хоралыг курттардан камгалап алган. Моон соңгаар-даа тараа, ногаа культураларын ажаап алгыжеге чедир оларны янзы-бүрү хоралакчылардан камгалаары эң чугула соруулга болур.

Ам удавас дүжүт ажаап алышкыны эгелээр. Чаагай дүжүттү дүрген болгаш чидириг чокка ажаап алыр төлээде, аңаа белеткелди чогуур үезинде доозары онза негетинип турар. Ам үеде «Кызыл тук» колхоз дүжүт ажаап алышкынынга белеткелди дыка четпес чорудуп турар. Колхозтуң тараазын МТС ажаап бээр керээ хүлээлгелиг болганда, бисте кылыр ажыл эвээш, тараа урар складтарны септеп, арыглап алза ол-ла ыйнаан дээр хөөннер илереп турар, ол шын эвес. Колхоз баштаар чери шаңнарны, тараа кургадыр черни, складтарны, шоодайларны септеп алырының хемчеглерин дүрген чорудар херек. Клейтон, триер, сортировка дээн ышкаш түүлдерни база белен тургузар ужурлуг. Тыртар дириг күштериниң дериг-херекселдери болгаш ооң-даа өске шүүлдер, четпирн-биле белеткетинген турар болза, тараа ажаап алышкынын чеднишкининг чорударынга улуг дузалыг болур.

К. КУНДУП.

Колхозта чугайжы звено

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчузу эш Т. Севээлейге баштаткан 5 кижи киржикчилиг чугай өртедир звено кыска хуусааның иштинде бодунуң төрээн колхозунга 11 тонна чугайны өртедип белеткээш, Шагаан-арыг МТС-ке, СЭКП Улуг-Хем райкомунга артыкшылдыг 10 тонна чугайны саткаш, колхозунга 10 муң рубльдиң орулгазын киирген.

Звенода эштер Т. Дагбалаар, Дунгар-оол олар хүнде ажыл-нормазын 140—160 хуу күүседип турарлар. Звено ам Баян-Кол тайгазында колхозтуң дилер ыяш материалын белеткээринче ажылдап киripкеннер.

М. БАГАЛДАЙ.

Сиген кезилдезинге, силос салырынга механизастаан дериглерни кылыр

Бистиң областың колхозтары бо чылын эрткен чылга бодаарга сигенни ийи катап, силос салыышкыны 3,6 катап хөйнү белеткээр улуг соруулганы салып алган ажылдап турарлар.

Машина-трактор станциялары бо чылын колхозтарга 40.000 гектар сигенни кезип, 27.350 гектар чернин сигенни бөлүп, сараттап бээр болгаш 15.000 тонна силосту салыр соруулгалыг.

Ам областың мурнакчы МТС-тери сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынче чогуур өйүнде кирип турарлар. Чижээ, Ыалгазын МТС Таңды районуң «Революцияның чалбыыжы» биле Жданов аттыг колхозтарынга мал чемнерин белеткеп бээр хүлээлгелиг. Од колхозтарның сиген шөлдеринде боду чоруп сиген кестирер үш, тракторлуң сиген кезер 9 кожулда машиналары, трактормуң дөрт дырбаштары, сиген хөпээнизээр болгаш сараттаар 8 машиналар ажылдап турар. Бо чылын МТС ол колхозтарга 1000 тонна силосту белеткеп бээр. Силос оңгаларын универсальдыг бута казыкчылары-биле казып турар. Силосту кылырынга МТС-тиң болгаш колхозтуң автомашиназы ажылдап, силостаар сигенни машинага чүдүрериңге болгаш дүжүреринге сиген сараттаар машинаны база ажыглаар. Ажылды ийи эээлчег-биле чорудуп турар.

МТС-тиң дирекция чери биле колхоз баштаар чери сиген кезилдезни болгаш силос салыышкынын кыска хуусаада бедик бүдүрүкчүлүг чорудары-биле тускай хемчеглерни алган. Ол хемчеглерде: «ДТ—54» азы НАТИ деп трактор-биле 75—80 центнер сигенни харугда сөөртүр херекселди кылырын көрген. Ол ышкаш кышкы мал кыштагларынче болгаш фермаларже мал чемнерин күскү үеде сөөртүп чеднрер соруулга-биле сараттарны трактор-биле сөөртүр кылдыр таарыштыр кылып турар.

Сарыг-Сеп МТС-те Ульян Рукавициниң мурнакчы трактор бригадазы эрткен чылын «Большевик» колхозка 300 ажыг гектар сигенни кезип ажаар тургаш ыракта ажыр күүседкен. Бо чылын 600 гектар сигенни кезип, сараттап бээри-биле хүлээлге алгаш, бодунуң сөзүнге ээ болуп, ХТЗ—7 деп трактор-биле 8 гектарны кезер нормазын хүн бүрүде 14—15 гектар кылдыр күүседип турар. Ам 300 ажыг гектарны кескен. Тракторларны болгаш сиген бөдер машиналарны бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга трактор бригадазы кол кичээнгейин салып турар.

Сарыг-Сеп МТС бүгү техниказын сиген кезилдезинге ам-даа четче ажыглавайн турар. Ол МТС-те трактормуң ийи скрепер деп машина-биле силос оңгарларын амдыгаа чедир каспайн турарын айтыры чугула. Трактормуң скрепер деп чер казар машиназы 35—40 кижиниң хүнде казар 100—125 тонна силос кирар черни бир эээлчегде казып каапгар болгаш силосту кылган соонда ооң кырын довурак-биле базырарын кыска хуусаада чорудар аргалыг. Ындыг бүдүрүкчүлүг машиналарны өскедаа МТС-тер сиген кезилдезинче бүрүн ажыглавайн турары шын эвес. Ол ышкаш бүгү МТС-тер силос оңгарын казарынга трактормуң бульдозер азы «С—80» деп трактормуң черни казып, дескилээр машиназын калбаа-биле ажыглаары чугула. Сиген кезилдези-биле ооң сараттаарының аразын узатпас төлээде сиген сараттаар херекселдерни МТС-тернің инженер-техниктиг ажылдакчылары бөдүүн арга-биле кылып алырынче ам-даа сагыш салбайн турар.

МТС-терниң тускай эртемниглери, колхозтарның баштаар черлери, ында малга чемнер белеткелиниң бригадалары МТС-тиң техниказы-биле сиген ажаап алырындан аңгыда аътгың болгаш холдуң херекселдериниң күжү-биле сигенни кезер, бөлер, сараттаар ажылды организастаар херек. Сигенни бөлүп сараттаарынга аътгың сиген бөле тыртырар бөдүүн волокушаларын калбаа-биле ажыглаары эң чугула. Ол волокуша 12 колхозчуларның күжүн солуп болур. Ол ышкаш сигенни сараттаарынга кижи күжүн эвээжедири-биле сараат кырынче сигенни үндүр тыртырар херекселдя колхоз бүрүзүнге кылыры чугула.

Д. ЗАЙЦЕВ.

Септелге ажылын күштелдирер

ШАГААН-АРЫГ. (**Телефон-биле**). Улуг-Хем районда машина-трактор станциязы июль 12-ге чедир «Сталинец—4» деп комбайндан 14-ту, «Сталинец—6» деп комбайнны түгле 5-ти септеп алган. Үш комбайннар ам-даа септетинмээн.

МТС-тиң кол механиги эш Баконинден,—тараа бастырар база боду октап кезер машиналарны септээн силер бе? — деп айтырарга: — чок, деп харыылаан. Оон ынай:

— Бо чылын чеже машиналар-биле тараа бастырар силер?

— Билбес мен. та кайыларын ажыглаар чүве. Ол дугайында директор меңээ чүнү-даа чугаалаваан.

— 1953 чылда силерге боду октап кезер машиналар база турган болгай, оларны кажан септээр силер?

— Директор чүнү-даа чугаалаваан-дыр ийин. Чүү-даа болза, тарааны кестирип, сараттап алганда ам септээр чадавас.

Сиген кезилдезинге МТС кошкак киржип турар хирезинде, дүжүт ажаап алышкынынга белеткелди багай чорудуп турарын эш Баконинниң харыылары херечилеп турар. СЭКП Улуг-Хем райкому болгаш райкүүском илерээн четпестерни дарый узуткаар, септелгени бедик шынарлыг дүрген доозарынга удуртулганы күштелдирери чугула.

Улусчу Польшаның он чыл ою

Остап ДЛУСКИЙ,
Польшаның каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң кежигүнү

* * *

Совет Армияның тиилелгелериниң түңнелинде Польшаны гитлержи эжелекчилерден хостап эгелээн үеден бээр бөгүн, 1954 чылдың июль 22-де он чыл болуп турар. Тугу өлүм чок алдар-биле бүргетинген улуг хостакчы армия-биле кады польша черже Польшаның катап төрүттүнген Шериниң маадырлыг отрядтары база кирипкен. Польшаның төөгүзүнде бир-ле дугаарында улусчу чазак тургустунган ол алдарлыг хүн, улуг национал байырлал—Польшаның капиталистериниң тергиндээшкинин дүжүргеш, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелинге даянган улусчу демократияның күрүнезин тургузуп, чаа хостуг амыдыралдың тургузуушкунуунуң оруунда киripкен.

«Бистиң улусчу революциявысты Октябрьның социалистиг Улуг революциязы база социалистиг күрүненин тиилелгелиг, хостакчы армиязының бистиң чуртувусту хостаавысының биске хемчээтинмес чугула фактызы төөгү талазы-биле белеткээн...» деп Польшаның каттышкан ажылчын партиязының II съездизинге эш Берут чугаалаан.

Улусчу Польшаның тыптып келген үезинден бээр түгле он чыл эрткен. Ынчалза-даа ол кыска үениң дургузунда Польшаның ажылчы чоннары реакцияның күштеринге удур шудургу болгаш шиитпирлиг демиселге чурттуң дүрзү-хевирин мырынай өскерткен политиканың, экономиканың болгаш культураның ханы чаартылгаларын кылган. Польша хожудангай, даштыкы капиталга мөлчүтүрген чурт болуп турганындан чангыс он чылдарның дургузунда Европаның мурнакчы чурттарының бирээзи болу берген. Ол дээрге, дайын соолгундеги Европаның амыдыралынга эң чугула болгаш эң-не хаара тудукчу болуушкуннарның бирээзи болганы чигзинир чок. Чаа Польша улус демократиязының өске-даа чурттары ышкаш мурнуунда экономика талазы-биле хожудангай чораан чурттарның бүгү талалыг хөгжүлдезинниң мынчага чедир көстүп көрбээн аргаларның дириг, тодаргай чижектери болуп турар.

Помешик буржуаз Польша чогум чүү болуп турганыл?

Дайын мурнундагы Польшага ажылчыннарның, тараачыннарның, күш-ажылчы интеллигенциниң кайы-хире элгедеп, түргедеп, чединместеп, мөлчүдүп болгаш дарладып чораанының тодаргай барымдаалары Стефан Жеромскийниң, Ванда Василевскаяның, Леон Кручковскийниң, Ялю Курекгиң болгаш өске-даа чогаалчыларның чогаалдарында бердинген. Ажылчы чоннарның дыннадып көрбээн хоозураашкынының дугайын херечилеп турар документилер—«Тараачыннарның бижиглели» биле «Ажыл чоктарның бижиглели» база ол үеден өртөкан.

Дайын мурнундагы польша көдээге, «артыктар» деп адатырган сес миллион кижи турган. Хоорайларга ажыл чокталышкыны хоочун аарыг болуп нептереп турган. Чамдык уездилерге ажылчыннарның болгаш тараачыннарның уругларының өлүр чоруу 70 хуу чедип турган. Өске чөрлерден хлеб тып чиир дээш барык ийи миллион кижи Польшаны кагаш чоруурунга албадатырган.

Польшага бижик билбес чорук массалыг болуушкун болуп турган. Миллион уруглар школадан дашкаар турган. 1936 чылдың тускай сан медээзин ёзугаар алырга он хардан өрү назылыг чоннуң 23,1 хуузу номчуп-даа, бижип-даа билбес турган.

Ындыг байдалдың кол чылдагааны польша болгаш даштыкы капиталистериң ажылчы чоннарны шаанга киир мөлчүп турганында. «Чыл-бүрүнүн допчу статистиказының» тускай сан медээлерин ёзугаар алырга, ада-чурттуң акционерлиг шнитилелдери дээрлерге (оон аңгыда даштыкы акционерлиг нитилелдер база турган) даштыкы капиталдың үлүгхуузу 61,4 хуу, ооң иштинде, чижээ, даг (нефтьини кириштир) болгаш металлургия үлетпүрүнге—64,8 хуу, электри болгаш суг хандырылгаларынга—88,6 хуу, страхованиете (!)—76,7 хуу болуп турган болгаш оондаа ынай.

Сеймниң буржуаз депутады Вайцеховский 1935 чылда сеймниң комиссиязынга чүве чугаалап турган, даштыкы капиталистер Польшадан ийи миллиард хире злотыхты (акшаны), тодаргайдаарга 1935 чылдың күрүне бюджединге барык деп түңнү үндүр сөөртү берген деп дыннаткан. «Ындыг үптеп алышкынга Польшага көөрде, экономика талазы-биле оон-даа артык күштүг күрүнелериниң экономиказы безин шыдашпас турган ийик» деп, депутат Вайцеховский немей чугаалаан.

Совет Армияның хостааны польша улус ол чүдек-бужар эрткен үеден мөңгезин-биле чарылган болгаш ам чаа амыдыралды, социализмни тиилелгелиг тургузуп турар.

Найысладдың дайынга өртетиргеп, үрегдетирген бузундуларында, хоозураан муң-муң хоорайларда, черлерде болгаш көдээ суурларда, чаза девистирген фабрикаларның болгаш школаларның, оруктарның болгаш көвүрүгдериң бузундуларында польша улус катап тургузуушкунуңу улуг херээн эгелээн. Хосталганың соонда баштайгы хүнде-ле анаа дузалаары-биле совет сапёрлар, инженерлер, техниктер келген; Советтер чурттундан аъш-чем, баштайгы чиң-чиң чиг-эт, баштайгы автобустар, машиналар келген.

Улуг үлетпүр, транспорт, чурттуң бүдүмел байлаа улустуң өнүүзү болу берген. Чуртка боттанган чер реформазы Польшаның төөгүзүнде магнатарның эжелээн черлерин хураап, оларны тараачыннарга хуваап берген. Тараачыннар алды миллион гектар черни алган. Тараачыннарның бүгү өрелерин күш чок болдурган. Чурттуң хөй-ниити экономиктиг амыдыралында өскерлиишкиннер катап тургузуушкунуңу чорудулгазын дүргедиринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Польшаның каттышкан ажылчын партиязының (мурнунда—Польша ажылчын партиязының) удуртулгазыбиле улусчу чазак экономиктиг катап тургузуушкунуңу үш чыл планын чогаадып кылган. Ол планны чидиишкининг күүсеткен ооруң чуртуң индустриализациязының болгаш социализмниң үндезинниерин тургузарының алды чыл планын боттандырып кирер арганы берген. 1953 чылда үлетпүр продукциязының нитти үндүрүлгези 1938 чылдың деңнелин 3,8 катап, а кижи бүрүзүнге санаарга—4,8 катап ажырган. Үлетпүрүнүң нитти продукциязында социалистиг үлетпүрүнүң үлүг-хуузу 1953 чылда 99 ажыг хуу болган. Ам Польша 1938 чылда 1. 441 муң тоннаның орнунга 3.604 муң тонна канны, 38,1 миллион тонна хөмүр даштың орнунга—88,7 миллион тоннаны, 1938 чылда 3,98 миллиард киловатт-шак электри энергиязының орнунга — 13,6 миллиард киловатт-шак энергияны бүдүрүп турар.

Машина тудар үлетпүрүнүң продукциязы ам дайын мурнундагы деңнелден чедя катап ажып турар. Амгы үеде бистиң чуртувуста дайын мурнундагы үеде ол дугайын күзеп-даа шыдатынмас турган үлетпүрүнүң ындыг адырлары бар. Судюю тудуунуң болгаш тракторлуң үлетпүрү, боуеның көдээ ажыл-агый машина тудуу бисте тургустукган болгаш кайгамчыктыг хөгжүп турар, автомашиналарны, шарикоподшипниктерни, аар станоктарны бүдүрүп турар бис.

Польшаның химия үлетпүрүнүң деңнели ам дайын мурнундагызындан 4,3 катап бедик болуп турар.

Улусчу Польшаның кижилери «Токуй» болгаш «Баторий» деп металлургия заводтары, Гданьскийниң болгаш Шецинниң судно тудуунуң верфалары, Краков чоогунда В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады, Сквинде алюминий заводу, чаа хөмүр даш шахталары, Вроцлавта күчүлүг электромашиналар заводу болгаш оон-даа өске чаартынган азы чаа туттунуп турар ындыг будуурүлгелериниң дугайында чоргаарланыышкын-биле чугаалап турар. Совет Эвилелиниң кайгамчыктыг белээ болгаш бистиң улустарывыстың бузулбас найыралының демдээ болуп турар эртемниң болгаш культураның И. В. Сталин аттыг Ордузунуң кайгамчык улуг бажыңныг, катап тургустунуп, хүн келген тудум уламна чаагайжып олурар Варшавазын поляктар ынакшыл-биле көрүп турар.

Калбак херегледдиң барааннарын бүдүрүп үндүрерин улуу-биле көвүдеткен. Чижээ, хөвең-саазын кылыглыг пөстер кылып үндүрери 1938 чыл-биле деңнээрге кижи бүрүзүнге онаажыры 229 хуу, дүк кылыглыг пөстер —390 хуу, торгу пөстер —247 хуу, фабрикага кылган идиктер—987,5 хуу, чигир—292 хуу көвүдээн.

Үлетпүрүнүң хөгжүлдези-биле кады ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 1938 чылдың деңнелинден 63 хуу ашкан.

Чоннуң аңгы талазы-биле байдалы өскерилген. Көдээ ажылдарда ажылчы чон 1937 чылда 2,7 миллион турган болза, ам 6 миллион чыгыы болуп турар.

Польша көдээниң арны танытынмас кылдыр өскерилген. Чурттуң көдээ ажыл-агый продукциязының кижи бүрүзүнге онаажыры 1938 чыл-биле деңнээрге 30 хуу көвүдээн. Ынчалза-даа көдээ ажыл-агыйның хөг-

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

АКШ-тың контролюнда турар сугларга, Тайвань ортулук районунга «Туапсе» деп совет танкерни миноносец хевирлиг шериг суднозу тудуп алгаш барганы-биле холбаштыр Совет чазак АКШ-тың чазаанга июнь 24-те вота чорутканын мооң мурнунда дыннаткан болгай. АКШ-тың Москвада элчин чери июнь 26-да совет суднону дүрүм чок тудуп алган чорукка АКШ-тың шериг-далай күштери киришпээн дээр дугайында АКШ-тың чазааның харыы нотазын ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунга дамчыдып берген. Ооң-биле чергелештир ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу Каттышкан Штаттарның флоду контрольдап, ооң самолёттары кадарып турар сугларга совет танкерни тудуп алыр чорукту чүгле АКШ-тың шериг-далай күштери боттандырар деп чүвени айткан чаа нотаны АКШ-тың элчин черинче чоруткан. Совет чазак июнь 24-теги бодунуң нотазын бадыткаан болгаш совет танкерни амдыгаа чедир тудуп үргүлчүлевишаан турар дугайында АКШ-тың чазаанга удурланыышкынны медеглээн.

Июль 4-те АКШ-тың элчин чери ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунга нота чоруткан, ында «Туапсе» деп танкерни дүрүм чок тудуп алган херекке АКШ-тың шериг-далай күштери киришпээн деп АКШ-тың чазаа база катап хөрлээрни оралдажып турар.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозу июль 19-та АКШ-тың элчин черинге мооң адаанда уткалыг нотаны чоруткан:

«Тайвань ортулуктуң мурнуу чүгүнүң сугларынга «Туапсе» деп совет танкерни тудуп алган дугайында харыысалганы бодундан чайладырын АКШ-тың чазаа база катап оралдажып турарын айткан АКШ-тың чазааның 1954 чылдың июль 4-теги нотазынга хамаарыштыр, Совет чазак мооң дараазында медеглелди кылырын эргежок чугула деп санап тур: АКШ-тың шериг-далай күштериниң контролюнда турар сугларга «Туапсе» деп совет танкерни шериг суднозу тудуп алгаш барганының фактыларын айтып бижээн июнь 24-теги болгаш июль 2-деги бодунуң ноталарын бадыткавышаан, Совет чазак АКШ-тың чазааның июль 4-теги нотазында далайга хостут эжиндириишкинни каржызы-биле үрээнииң ол актызының болган чери болза, АКШ-тың шериг-далай күштериниң контролюнда турар ажык далайның ол району болур деп бүгүдеге билдингир ол фактыны хөрлээрин маргылдашпайн турза-даа, Каттышкан Штаттарның шериг-далай эргечагырғалары ол тудуп алышкынга кириишпээн деп АКШ-тың чазаа мурнуку хевээр-ле хөрлевишаан турарын Совет чазак айтып тур.

«Туапсе» деп совет танкерни тудуп алган дугайында, база ол ышкаш ооң экипажының айыыл чок чоруунуң болгаш суднонуң, ооң чүгүнүң мендя артарының харыысалгазы долузу-биле АКШ-тың чазаанга онаажыр деп Совет чазак санап тур.

«Туапсе» деп танкерни дүрүм чок тудуп алгаш, ону ам-даа салбайн турар чорукка бодунуң удурланыышкынын Совет чазак база катап бадыткавышаан, «Туапсе» деп танкерни ооң командазы-биле болгаш чүгү-биле кады доп-дораан хостап салырын негеп тур. «Туапсе» деп танкерни дүрүм чок ёзу-биле тудуп алган чорук-биле холбаштыр Совет Эвилелинге таварыштырган когаралды эгидип тургузарын АКШ-тың чазаандан негээр эргени Совет чазак бодунга артырып ап турар.

Кызылга болган күш-культура байырлалы

Эрткен воскресеньеде Совет Эвилелиниң күш-культуржуларының байырлыг хүнүн таварыштыр чиик атлетика талазы-биле Кызыл хоорайның спартакиадазы «Совет Тываның беш чылы» стадионга болуп эгелээн.

Хүндүскүнүн 11 чакта хоорайның «Искра», «Урожай», «Металлург» деп эки-тура спорт ниитилелдериниң командалары болгаш мөгелер, Сичин уруглар школазының гимнасчылары түс-түс команда аайы-биле стадионга үрер-хөгжүмнүң үделгези-биле чыскаалыпканнар.

Кол судья эш Сидоров хооржүүскомунң даргазы эш Кошкаровка хоорайның чиик атлетика талазы-биле спартакиадазының маргылдаазынга киржир Кызыл хоорайның эки-тура спорт ниитилелдериниң спортсменнериниң беленин илеткээн. Кызыл—Улуг-Хем — Чаа-Хөл — Чөөн-Хемчик — Өвюр — Тес-Хем — Тандының — Кызыл бо маршрут-биле чораан чадаг-тергечилериниң бөлүү чедип келген. Олар боттарының сорулгазын чедиишкинниг күүседип, 890 километрни эрткеннер.

Эш Кошкаров спортсменнерге чүве чугаалап, спорт талазы-биле чедиишкинниг болурун күзээн. Ооң соонда эрткен чылдың хоорай чемпионы «Искра» командазының мурнундан Свистова биле Тау олар туктуу көдүргеш.

Парад доозулган соонда школа уругларының гимнастика көргүзүлери болган. Дараазында күш-культураның маргылдаалары эгелээн.

Маргылдааның бирги ээлчээнде черниң узунунга оолдардан Кузнецов («Динамо») 5,85 метрни, Шыкин («Искра») 5,42 метрни халааннар. Оолдардан ядро октаарынга Симаков («Искра») 9,61 метрни, Матвеев 9,07 метрни октааш 1—2 дугаар черлерни ээлээннер.

Уруглардан черниң узунунга Кураева («Динамо») 4,42 метрни, Назарова («Искра») 4,30 метрни болгаш Давыдова («Искра») 4,24 метрни халааннар. База уруглардан диска октаарынга Свистова («Искра») 27,30 метрни, Назарова «(Искра») 24,10 метрни болгаш Рябова «(Динамо») 21,10 метрни октаан.

Оолдардан 100 метр чадаг чарышка Соколов («Искра») 12,2 секундада, Петров («Урожай») 12,6 секундада болгаш Кузнецов («Динамо») 12,9 секундада маннаан. Ол-ла дистанцияга уруглардан Кураева «(Динамо») 14,2 секундада маннааш бир дугаар черни болгаш Спиридонова («Урожай»), 14,6 секундада маннааш 2 дугаар черни алган.

Оолдарның 4×100 метр эстафетазынга бирги черни «Урожай» командазы 50,4 секундада, ийги черни «Искра» командазы 50,6 секундада, үшкү черни «Динамо» командазы 51,00 секундада келгилээн. Ол дистанцияга уруглардан бирги черни «Искра» командазы 59,4 секундада келген болгаш ийи дугаарын «Урожай», үш дугаарын «Динамо» командазы алган. Дыштаныла хүнүнде «Совет Тываның беш чылы» стадионга маргылдаа ооң-биле доозулган болгаш чиик атлетиканың талазы-биле хоорай спартакиадазы июльдуң 20-ге чедир үргүлчүлээн.

Бүгү-эвилелдиң күш-культуржуларының хүнүн таварыштыр ол хүн хоорайның Гастелло аттыг парк культуразынга чоннуң улуг селгүүстээшкини болган. 4 шакта национал хүреш парк культураның стадионунга эгелээн. 64 мөгелерниң хүрежин хоорайның улуг, бинче чону дыка хөй кижилер кончуг сонуургап көрген. Бешки салыгның соонда Өвүр районуң мөгези Доржу биле Кызылдың мөгези Кумаяк артып калган. Хоочун мөге Доржу шүүлген болгаш Кумаяк үжүүрлешкен.

Ооң ыңай садка массалыг хөглээшкиннер болгаш ногаан театрга бот-тывынгыр уран-чүүл коллективтериниң оюннары болгулаан.

Кызылга болган күш-культуржуларның байырлалынга 64 мөгелер хүрешкен.

ЧУРУКТА: шүүлген мөге Доржу (солагай талазында) болгаш үжүүрлешкен мөге Кумаяк.

Фото С. Феоктистовтуу.

Дерги садыгларын калбартыр

Улустуң улам өзүп турар материал-культурлуг негелделерин хандырарынга совет садыгның ролю үнелитинмес улут. Харыысалгалыг ол чугула соруулганы амыдырал кырынга боттандырарынга садыг четкилерин улам калбартыр, ооң ажылдакчыларының чон мурнунга эълдек бараан болур культуразын бедидер чорук амгы үеде онза негелделиг.

Колхозчу малчыннарның, тудуг бригадаларының, сиген болгаш тараа шөлдеринде ишчилериниң чөптүг негелделерин өөренимшаан, облпотребсоюзтуң баштаар чери кампания ажылдарның үезинде дерги садыгларын чер болганга калбартырын шинтпирлээн. Түр үенин ол садыглары чонның түгле шай, тапкы, дус, серенги чижектиг хереглел түүлдерин эвес, ажылга негетинер өске-даа дерилге хандырылгаларны база садыглаан турарын өөренип көрген.

Бо ажылдар сиген кампаниязының ындыг болза-даа санаторийниң амгы туруп турар байдалында, ооң ажыл-агыйының удуртулгазында, организастыг хемчегларинде улуг четпестер илереп турар. Санаторийниң септелгезинге көрдүнген акша хөреңгини чөп ажыглавайн, ооң девискээрин, дыштанылга бажыңының капитал септелгезин чорутпайн турар. Туттунган херимнерден, күш-культура шөлүнде дерилгелерден ам көрүштүү-биле арткан түве чок, харын ында-мында үрелген чыткылаар. Бо талазы-биле санаторийниң дирекциязы, ылангыя ажыл-агый талазы-биле оралакчызы эш Фролова сагыш салбайн турар.

Санаторийниң администрациязында ажылдап турар кижилерде эгезинде-ле боттанып эгелей берген, ылаңгыя Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем райполары дерги садыгларын элээн каш черлерде организастап, ону улам калбартып турар. Районнарже хол кадыкшылары, ъят дериилгелери, сорттуг демирлер, аяк-сава аймаа, кывар-түүлдер болгаш өске-даа чугула эдилелдер чорутунган. Ылаңгыя тудугга хереглээр 10 тонна кадагларны, бажың кыры шывар 30 тонна шиферни, 3 вагон ишти шилди болгаш 20 тонна ажыг чута демирлерни районнарда чедиргилээн.

Мооң-биле кады көдээде магазиннерниң ажылдаар шагын ында хереглекчилерниң байдалынга таарыштыр эде тургузар, совет садыгның чурумун үрээр бүгү-ле илерээшкиннерге удур шинтпирлиг демнесежир херек. Нинтинниң чемненилге болгаш садыг черлеринге массаның контролюн тургузары чугула.

И. ЛОПСАН.

Санаторийниң ажылын зкижидер

1936 чылда Таңды районнуң Балгазынга санаторий организастатыып тургустунган. Бо аразында совет медицинаның болгаш ооң тускай эртемниг ажылдакчыларының кижилериниң кадыкшылы дээш сагыш салышкынының ачызында өкпе аарыындан болгаш сөөк туберкулёзундан дыка хөй кижилер кадык кылдыр эмнетинип, санаторийниң ажык-дузазын көргеннер хөй деп чүве маргылдаа чок.

Ооң-биле кады санаторийниң даштыкы байдалын дыка чараш кылдыр кылган турган. Улус кылаштажыр чаңгыс аай оруктарны чурумчуткан, девискээрни долгандыр херимнээн, күш-культураның шөлүн чайганыр, аатынар хереселдер-биле, хол бөмбүү ойнаарының шөлү-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле дерип кылган турган. Санаторийниң иштики чуруму-даа шыңгыы тургустунган турган. Ам санаторийде рентген ажылдап турар. Янзы-бүрү кабинеттер организастатынган. Аарыглар аайы-биле тускай эмчилер бар.

Балгазын санаторийн бистиң область баштайгы тургустунган, эң-не үнелиг медицина албан черлериниң бир чери болуп турары билдингир.

Ындыг болза-даа санаторийниң амгы туруп турар байдалында, ооң ажыл-агыйының удуртулгазында, организастыг хемчегларинде улуг четпестер илереп турар. Санаторийниң септелгезинге көрдүнген акша хөреңгини чөп ажыглавайн, ооң девискээрин, дыштанылга бажыңының капитал септелгезин чорутпайн турар. Туттунган херимнерден, күш-культура шөлүнде дерилгелерден ам көрүштүү-биле арткан түве чок, харын ында-мында үрелген чыткылаар. Бо талазы-биле санаторийниң дирекциязы, ылаңгыя ажыл-агый талазы-биле оралакчызы эш Фролова сагыш салбайн турар.

Санаторийниң администрациязында ажылдап турар кижилерде күш-ажылдың сагыла-чурумун сагывас, дыштаныкчыларны эълдек эвес байдал-биле көөрүнүң фактылары бар. Шеверлекчи эш Давыдова хүндүлел чок, каржы аажычаңныг. Чүл дээрге, чаа келген дыштаныкчыларны хептер-биле хандырбас, чок болза даарта алыр сен деп чылзыр.

Дыштаныкчыларның болгаш эмнедикчилерниң ортузунга санаторийниң шыңгыы сагыла-чурумун тургуспайн турар. Оларның аразында кайы хамаан чок тапкылаар, арагалаар чоруктар бар. Ооң-биле демисел чорударының улуу, харын сестра эш М. Кудрявцева эзирик кижилерни илеретпейн, бүдүү чытырып каарының фактылары көстүп турар.

Санаторийниң бодунда библиотека бар. Ол ажылды харылавышаан, дыштаныкчыларның байдалынга таарыштыр эмчилерниң сүмелерин өзугаар культура-массалыг ажылды удуртуп турар эш Пивоваров бодунуң ол ажылын харыысалга чок кылып турар. Ол чүгле эртенги күш-культураның мергежилдерин кылдырткаш көзүлбейн баар иинкпе, дүүргезин чүштепкен күштап чоруптар. Библиотекадан номнар ап номчуурунуң аргазы чок. Ылаңгыя санаторийже кыдаштап шыдавас чыда эмнедип турар кижилерниң ортузунга таныдылга ажылы чугула негетинип турар. Кежээниң-не 6 шакта радиога тыва дамчыдылга болуп турар. Ону каш минутада туткаш, өске станцияларның дамчыдылгазын тудар чорук чаңчыл болган.

Санаторийниң дирекциязының талазындан аъш-чем хандырылгазын экижилериниң аргалары бар турдала олче хайгаарал кончуг эвээш салдынган. Ынчангаш санаторийниң ажылында илеретинген четпестерни узуткаары областың кадык камгалал кылдызынден негетинип турар.

С. ЛОПСАН-СЕРЕН.

Чаа-Хөл районнуң профэвилел активиниң хуралы

Бо чылдың июльдуң 13-те Чаа-Хөл районнуң профэвилел активиниң хуралы болуп эрткен. Анаа «ССРЭ-ниң профессионал эвилелдериниң XI съездизиниң ажылының түңнелдери болгаш профэвилел организацияларының сорулгазының дугайында» илеткелди съездиге Тывадан чораан делегат эш Намай кылган.

Илеткелчи болза, амгы үеде ол районда профэвилел организацияларының ажылының байдалынга анализти берген. Актив хуралының киржикчилери профэвилелдериниң XI съездизиниң шинтпирин улуг соруктарын кириишкин-биле хүлээп ап, ону бүгү профэвилелдер организацияларының мооң соңгаргы ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы болур деп билип, районда профэвилел организацияларының ажылында улуг үүлдезин ам-даа хожудавышаав. Польша көдээниң социалистиг чаартылгазының чорудулгазы калбарып турар. 1953 чылдың төнчүзүнде 200 муң чыгыы тараачыннарны каттыштырган чер ажылының бүдүрүлге кооперативтери сес муң ажыг турган. 1954 чылдың бирги кварталында 685 чер ажылының бүдүрүлге кооперативтери тургустунган. Бүдүрүлге кооперативтеринге-даа, тараачыннарның хуу ажыл-агыйларынга—ядыыларга болгаш ортумактарга-даа үргүлчү өзүп турар дузаламчыны улусчу күрүне көргүзүп турар.

Көдээ ажыл-агыйның эде тургузуушкунунуң чугула күжү күрүнеңиң машина-трактор станциязы болуп турар. Польшага 1953 чылда 16 муң ажыг тракторларлыг 400 ажыг МТС-тер турган. Күрүнеңиң көдээ ажыл-агый черлери улуу-биле өзүп турар. Олар 1953 чылда 2623 муң га черни, тодаргайлаарга черниң нинти шөлүнүң 12,8 хуузун ажылдап кылган. Күрүнеңиң көдээ ажыл-агый черлеринде тракторларның саны өскен. 1949 чылда 14.149 тракторларлыг турганындан 1953 чылда 28.737 тракторларлыг болган.

Үлетпүрүң болгаш көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннеринге үндезилээш, национал орулга 1938 чылдың деңнелинден ийи катап өскен. Көдээ ажыл-агыйдан дашкаар ажылчы чоннарның боттуг орулгазы 1938 чылдыы-биле деңнээрге ортумаабиле 36—42 хуу, а көдээ чоннуң орулгазы—75 хуу хире өскен.

Чырыдыышкың болгаш культура, кадык камгалалы болгаш социал хандырылга талазы-биле польша улустуң чедиишкиннери улуг. Бижик билбес чорук узуткатынган. 1938 чылда уругларның 45 хуузун чедип чыл өөредилгезинге хандырган турган болза, 1953 чылда 87,3 хуузу хандыртынган. Ниити билиглерниң ортумак өөредилге черлеринге ажылчыннарның болгаш тараачыннарның уругларының 13,7 хуузу дайын мурнунда чылдарда өөренип турган болза, ам үеде 60 хуузу өөренип турар. Тускай эртемнерниң, көдээ ажыл-агыйның болгаш эмнелгениң школалары дыка көвүдээн.

Польшаның эртемнер академиязының бодунуң эртем-шинчилел черлери 32 болуп турар. Дээди өөредилге черлериниң эртем шинчилел институттарының саны өскен. Польшага катап каттышкан черлерде 80 факультеттерлиг 23 дээди өөредилге черлери бар, шаанда ол черлерге чүгле үш дээди өөредилге черлери болгаш үш башкы училищелери турган. Ажылчын болгаш тараачын аныяктарга университеттерниң, школаларның эжин делгеми-биле ажыттынган. Дайын мурнумда дээди өөредилге черлеринге ажылчын аныяктар 9,8 хуу, тараачын аныяктар—8,4 хуу турган, а 1952—1953 өөредилге чылында бүгү дээди өөредилге черлериниң өөреникчилериниң 31,4 хуузу ажылчын аныяктар, 25 хуузу тараачын аныяктар болу берген. Студентилер күрүне стипентизин ап турар.

Массалыг культура-чырыдыышкын шимчээшкини калбарып хөгжээн, театрларның болгаш кинотеатларның саны, ооң көдээде кино үндүрер черлери өзүп турар, бот-тывынгыр уран-чүүл хөгжүп турар. Адам Минкевичиниң «Номнары саваң крышаның иштинче кирген турзун» деп ооң күзелин улустуң эрге-чагыргазы боттандырган. Польшанын улут чогаалчыларының чогаалдары миллион-миллион экземплярга таратынып турар. Амгы үеде польша чогаалчыларның, орус классиктериниң болган совет чогаалчыларының—Л. Толстойнуң, Чеховтуң, Горькийниң, Шолоховтуң, Фадеевтиң, Корнейчуктуң болгаш өскелериниң-даа чогаалдарын база делегей литературазының эки чогаалдарын дыка хөй санныг кылдыр парлап турар.

Кадык камгалалының талазы-биле улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Ие болгаш чаш оңза кичээнгей-биле хүрээлеткен. Уруглар садтарының саны дайын мурнунда 1.659 турганындан ам үеде 7685 чедир өскен. Бүгү адырларда ажылчы чоннарның ырыдырал деңнелиниң өзүлдезиниң эң эки херечилели болза, чоннуң немей өскени дайын мурнундагы үеден 1952 чылда 82 хуу болганы болур.

Социалистиг Польшаның фунтаменти-зин караккызы күш-ажылы-биле тургузуп турар польша ажылчыннар болгаш тараачыннар боттарының амыдыралында үндезин өскерилгелерни тодаргай көрүп турардар. Ажылчын аңгы, күш-ажылчы тараачын массалар өскен, улус-демократтыг тургузугнуң быжыының үндезини—ажылчын аңгының болгаш тараачыннарның эвилели быжыккан. Ажылчы чоннар улус советтерин, профэвилелдерин болгаш чер ажылының бүдүрүлге кооперативтерин дамчыштыр социалистиг тургузуушкунну удуртурунга, күрүнени эргелээринге шуут киржип турар.

Улусчу Польшаның ажылчы чоннары чедиишкиннерге пөкпейн турар. Польшаның каттышкан ажылчын партиязының (ПКАП) удуртулгазы-биле ажылчы чоннар социализм тургузуушкунунга чаа чедиишкиннер дээш кызымак чүткүлдүг демисежип турар.

Польшада социалистиг тургузуушкун үлетпүр хөгжүлдези биле көдээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң аразында дүүшпейн турар чорукту илереткен. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дуржулгазын ажыглаап, көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүнү дээш демиселче, чиик үлетпүрүү дүрген хөгжүдери болгаш калбак хереглелдиң бараанарын кылып үндүрери дээш демиселче ажылчы чоннарны мобилизастап турар.

Социалистиг тургузуушкуннуң кол сорулгазы болза, ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг бүгү хереглелдерин эң-не долузу-биле хандырары болур деп чүвени Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы өөредип турар. Бистиң партиявыс ол сорулганы база барымдаалап турар. Бистиң партиявыстың II съездизиниге ПКАП-ниң Төп Комитединиң отчедунга эш Беруттуң демдеглээнин: «Бистиң партиявыс, социализм лагериниң бүгү ажылчын партиялары ышкаш, хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының амыдырал деңнелин бедидер чорукту дүргедиринниң улуг чогаадыкчы лозунгузун сонгодуп турарын чүрээнинге ажыглаан..» Ол сорулганы дүргеп болгаш чедиишкиннигниң күүседирде бир чүгүлә негелде болза, бистиң бурунгаар шимчээшкиннивистиң чугула шимчедир күжү—ажылчын аңгы-биле тараачын чоннуң эвилелин быжыгдаары, хандыладыры, шын ажыглаары болур. Бистиң партиявыстың салган төөгүлүг сорулгаларын Польшаның ажылчыннары болгаш тараачыннары улут соруктарын киришкин-биле уткаан. Өртектерниң сөөлгү ийи удаа чигедилгези ажылчы чоннарга чылда 10 миллиард злотых (акша) камналганы берип, чоннуң чаагай амыдыралының дугайында сагыш салыры партиянық болгаш улустуң чазаанын кол сорулгазы деп үүреге чонну бүзүреткен.

Чуртка улус-демократтыг тургузугну доктаатканының он чыл оюнда польша улус бодунуң чедиишкиннерин чоргаарал-биле көрүп турар. Бистиң национал болгаш социал талазы-биле чедиишкиннериниң делегейде бир дугааргы социалистиг күрүнеңиң делгеренгей дузаламчызының, совет улустар-биле ханы найыралдың ачы-хавыязы деп чүвени полиак-патриот бүрүзү чүрээнинге ханызындан билип турар. Совет Эвилелиниң күжү болгаш күчүзү бистиң хамаарышпас чоруувустуң, бистиң кызыгаарларывыстың айыыл чок чоруунуң чөлеңгинжи болгаш магадылалы болур деп чүвени польша улус билир. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң V сессиязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы эш Г. М. Маленковтуң чугаалааны ышкаш «даштыкы политика талазы-биле чиңгине шугум болур» Совет Эвилелиниң тайбың политиказы болза сөөлгү дайын үезинде улуу-биле хилинчектеген поляктарның чүректеринге, польша иелерниң чүректеринге кижи төрелгетеннің авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга бодунуң ханы найыралчызының сеткил сагыжын бүгү чүректиң ханызындан илереп турар.

Ынчангаш бөгүн, 1954 чылдың июль 22-де, бистиң национал байырлалывыстың хүнүнде польша улус бодунуң хостакчызы улут совет улуска, бүгү кижи төрелгетеннің авангарды—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга бодунуң ханы найыралчызының сеткил сагыжын бүгү чүректиң ханызындан илереп турар.

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

ИНДИЙ-КЫДАТКА ТАЙБЫҢНЫ КАТАП ТУРГУЗАРЫНГА УДУР АКШ-ТЫҢ ЧИМЗЕНИИШКИНИ

Тос чурттарның төлээлериниң (Совет Эвилелиниң, Кытат Улус Республиканың, АКШ-тың, Англияның, Францияның, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Баодайжы Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбоджаның) төлээлекчилери ийи чартык неделя дургузунда индий-кытат айтырыгның талазы-биле Женевага чугаалажышкыннар чорутканнар, олар даштыкы херектер министрлери чок турда дыка улуг депшилгени чедип алганнар. Совет төлээлериниң баштыңы В. М. Молотов Женевага чеде бергеш, ол байдалче кичээнгей салып, кылдынган ажыл болза, «Женева чөвүлел хуралының эки түннелдер чедип алырынга бинче эвес ужур-дузалыг болган турар ужурлуг» деп айыткан. Дайын чорудулгаларын соксадыр дар дугайында АКШ-тың чазаанның шинтпири бедик албан дужаалдыг америк төлээлекчиниң Женева чөвүлел хуралынга чок болуру индий-кытат айтырыгның талазы-биле чугаалажышкыннарыны эки доозарынга шаптык болуп шыдавас деп медерел-биле ылалатынган.

АКШ-тың күрүне секретары Даллестиң Парижке чедил келгени-биле холбаштыр «Либерасьон» деп францыз солун: «Ол (тодаргайлаарга Даллес—С. И.) дайынны соксадырының болдунар дугуржулгазынга мооңдактаар дээш француз чазактың мурнунга сөөлгү күжениишкинин кылырын оралдашпас ирги бе? —деп айтырыг салган. Ындыг айтырыгта харыыны фактылар чугаалап турар. Америк дипломатия Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузарын болдурбас дээш улуг күжениишкиннерни салып турарын олар хереченлеп турар.

КЫДАТТЫҢ КНО-ДА ДҮРҮМ ӨЗУГААР ЭРГЕЛЕРИН КАТАП ТУРГУЗАР УЖУРЛУГ

Кытат Улус Республиканың Каттышкан Нациялар Организациязында дүрүм өзугаар эргелерин катап тургузар дугайында айтырыг амгы үениң улустар аразының эң чугула айтырыгларының бирээзи болу берген. Улустар аразының амыдыралынга Кытаттың шылгарангай ролунуң дугайын, ооң үзүктел чок өзүп турар ат-алдарының дугайын хөй санныг фактылар хереченлеп турар. Азия чурттарының—Индияның, Индонезияның, Бирманың болгаш өскелерниң-даа чазактары Кытат Улус Республиканың КНО-га төлээлелгезин чугаа чокка саналдап турар. Ол турушка Англияның болгаш Британ империязының чурттарының албан кижилери, ол ышкаш Францияның дыка хөй ажылдакчылары каттыжып турарлар. Улустар аразының чугула айтырыгларын шинтпирлээри Кытат Улус Республиканың киржилгезин чокка болдунмас дээрзиниң дугайында бүзүрелче делегейниң хөй нитизи улам улуг хемчээлдиг сиңнигип турар.

Бо таварылгада чугле Кытат Улус Республика улуг күрүне болгаш 600 миллион чонуг болуп турары-биле шинтпирлиг рольду ойнап турар эвес. Кытаттың Улустуң чазаа бодунуң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы-биле улустарның ынакшылын чаалап алган чорук бачыт биче эвес ужур-дузалыг болуп турары. Совет Эвилели-биле болгаш өске-даа демократтыг чурттар-биле кады Кытат Улус Республика делегейниң чаа дайынын өөскүдер дээр реакцияның оралдажышкыннарынга удур тайбың дээш демиселге улуг күш болу берген.

Женева чөвүлел хуралынга АКШ-тың төлээлекчилери Кытат Улус Республиканың төлээлекчилери-биле кады чаңгыс стол артынга олурар ужурга таварышканда кытат төлээлер дугуржулганы чедип алырынче хажык чокка чүткээн болгаш корей база индий-кытат айтырыгларны чугаалажырынга чугула салыышкынны киирген. Кытаттың Күрүнениң административтиг чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лайның Индияның болгаш Бирманың чазактарының баштыңнары-биле ужурашканы Кытаттың тайбыңче база улустар аразының кады ажылдажылгазынче чүткүлдүүн база катап көргүскен. Кытат Улус Республиканың политиказы Мурнуу-Чөөн Азияга америк агрессчи планнарны боттандырарынга улуг мооңдак болу берген.

Бо байдалдарның үезинде Каттышкан Нациялар Организациязынга КҮР-нуң төлээлелгезининң чок туларын ол организацияның ат-алдарын улуу-биле баксырадып, база ооң ажылын мооңдактап турарын мырыңай билдингир апарган. Ол фактыны демдеглевишаан, «Бин-танг Тимур» деп индонези солун «Кытат Улус Республика чокка КНО бодун каттышкан нациялар организациязы деп адаар эрге чок» деп бижип турар.

Кытат Улус Республиканың КНО-да дүрүм өзугаар эргелерин катап тургузарынга кол мооңдак болза, Каттышкан Штаттарның политиказы болур. Кытаттың бүгү делегей байдалын болгаш Каттышкан Нациялар Организациязынга кирген дыка хөй чурттарның дипломаттарының аңаа хамаарылгазын характерлевишаан, «Нью-Йорк таймс» солун мынча деп бижип турар: «Коммунистиг Кытатка КНО-дан олут бээринге карачаңгыс чугула мооңдак болза, Каттышкан Штаттарның оппозициязы болур. Бир эвес Вашингтон бодунуң оппозициязындан ойталаан болза, коммунистиг Кытат көскү хөй кезикти алыр ийик». «Крисчен Сайенс монитер» деп өске америк солуннуң бодалы-биле алырга, «КНО-га Кытаттың эргелерин чүүлдүт деп көөр төлээде, Азияның, Африканың, Ортаакы Чөөн-чүктүң, Европаның болгаш британ кады ажылдажылга чурттарының күзели херек кырында Каттышкан Нациялар Организациязында чаңгыс аай болуп турар».

Чан Кай-ши кытат улусту «төлээлеп» турар деп америк удуртукчуларның бодалы мелегей чорук-тур. Кытат Улус Республиканың эргелерин чүүлдүт деп көөрүнден ойталаашкын болза, күштериниң позициязының америк политиказының, тодаргайлаарга Вашингтоннуң чаржалажыкчыларының аразында безин улам-на таарзынмас чорукту болдуруп турар политиканың кезээ болур.

Маңаа холбаштыр онза сонуургавчыг чүве болза, Кытат Улус Республиканы КНО-га киирер дугайында АКШ биле Англияның аразында чөрүлдээлер болуп турар. Дыка хөй даштыкы хайгааракчыларның көргени-биле алырга ол чөрүлдээлер Черчилльдиң Эйзенхауэр-биле чугаалажышкыннарының түннелинде узуткатынмаан. Чугаалажышкыннар доозулганының соонда элээн каш хүннер болганда Эйзенхауэр, ынчаарга ооң соонда Даллес база Кытат Улус Республиканың эргелерин чүүлдүт деп көөрүнге удур олар шуут удурланып турарының дугайында медеглел кылганнар. Ол медеглелдер англи парлалганың болгаш парламентиниң кежигүннериниң-даа, база Англияның көскү күрүне ажылдакчыларының-даа шыңгыы шүгүмчүлелинге таварышкан.

Кытаттың талазы-биле АКШ-тың политиказын буруу шаппышаан, «Ньюс кроникл» деп лондон солун мынча деп айтып турар: «президент Эйзенхауэр делегей белдиринге кудумчу шимчээшкинин таарыштырып турар полисмен ышкаш кытат коммунистер таарыштырарынга чедирип болгу дег оруктуг хагган болгаш бүгү шимчээшкинни амгы үеге чедир-ле америк политика деп көрүп турар мугулай чорукту кылган». Англияның премьер-министри общиналар палатазынга мынча деп медеглээн: «Улустуң төп чазаа (Кытаттың— С. И.) Кытатты КНО-га киирер ужурлуг деп англи чазак эрги хевээр санап турар болза-даа, амгы үеде ол (тодаргайлаарга англи чазак) ук айтырыгны чаа көөрүге ындыг медеглел кылган факт болза, Каттышкан Штаттарга билдингир дүжүп бериишкян болур, ол болза, КҮР-нуң КНО-га эргелерин хүлээп көөр дугайында айтырыгга Англияның туружун Вашингтонга найыралдашкак эвес чоруктуң эң чидиг актызы кылдыр көөр ийик».

Бо айтырыг талазы-биле англи-америк чөрүлдээлер үргүлчүлээр деп чүве ооң-биле кады Черчилльдиң медеглелдеринден үнүп турар. Общиналар палатазынга Черчилльдиң туружун парламентиниң дыка хөй кежигүннериниң талазындан шыңгыы чугаалажышкынга таварыштырганы тодаргай. Чижээ, оппозицияның баштыңы Эттли бодунуң чугаазынга лейбористиг партия болза, «Кытатты КНО-га киирбес дээри шын эвес, бодамча чок болгаш каттышкан нацияларның принциптеринге удурланышкак чорук болур деп санап турар» деп айыткан.

Кытат Улус Республиканың дүрүм өзугаар эргелерин хүлээп көөрүндеи ойталавышаан, АКШ болза, бодунуң чоокку эвилелчилери-биле безин чөрүлдээлерни күштелдиреринге дузалап турар. Кытаттың талазы-биле америк политиканы өскертириниң эргежок чугулазын айтып турар АКШ-тың чамдык политиктиг ажылдакчылары оны дүвүрээзин-биле көрүп турарлар. Төлээлекчилер палатазының кежигүнү республиканчы Стрингфеллоу мынча деп медеглээн: «Дыка хөй көскү американнар болза, делегейниң улуг күрүнези болур Кытатты моон соңгаар херекке албайн барып болбас». Көскү америк экономист болгаш банкир Уорберг бодунуң чүүлдериниң бирээзинге «бистер (тодаргайлаарга АКШ — С. И.) Кытатка шак соңгунуң аткаар эргилдирип шыдаар бис деп «айыылдыг бодалдан» АКШ-тың чазаан квчээндирип турар. Кытаттың талазы-биле бодунуң амгы политиказы-биле АКШ бодун «делегейден аңгылап турар» деп Уорберг миннип турар.

Кытат Улус Республикага удуу АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң ылгай көрүштүг кампаниязы бир төө ол болза, тайбыны быжыктырарының болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун коштадырының эргежыктарынга удурланышкак болуп турар төлээде, чер болганга улам-на шинтпирлиг буруу шавышкынга ужуражып турар.

С. ИВАНОВ.

Швед шериг корабльдерининг Ленинградта келгени

ЛЕНИНГРАД. Июль 16-ның дүнезинде Ленинградка келген швед шериг корабльдеринин отряды якорьларын Невага октагылаан. Найырал хуузу-биле аалдап чедип келген Швецияның шериг далайжыларын ленинградчылар улуг сонуургал-биле уткуп алган. Неваның гранит даш-биле чыырыглап чалдап кылган эрик кыдыгларынга дыка хөй ажылчы чоннар чыглып келген, эрик кырынга үнүлеп келген швед матростар болгаш офицерлер-биле эшхуунуң найыралдыг беседалары эгелээн.

Швед корабльдериниң командылакчызы контр-адмирал Эрик Ав Клинт ол хүн Балтий флодунуң командылакчызы адмирал Н. М. Харламовтуң, Ленинград хоорайның гарнизонунуң начальныгы армия генералы В. М. Захаровтуң, Ленинградта улуг шериг-далай начальныгы контр-адмирал А. Г. Ванифатьевтиң, ажылчы чоннар депутаттарының Ленинград Область Советининиң күүскомунуң даргазының оралакчызы Н. И. Смирновтуң болгаш ажылчы чоннариың депутаттарының хоорай Советининиң даргазы Н. П. Смирновтуң найырал хуузунуң чалаашкынынарынга чораан. Швед корабльдериниң отрядының штабының начальныгы 1 ранганың капитаны Эйнар Блидберг Кронштадта «Октябрьская революция» Линкорда контр-адмирал А. Г. Гуриниң найырал хуузунуң чалаашкынынга чораан.

Шериг далай командылалының болгаш хоорайның совет организацияларының төлээлекчилери «Тре Крунур» деп флагман корабль-крейсерге найырал хуузунуң харыы чалаашкыннарынга чораан.

Швед отрядтың матростары болгаш офицерлери Ленинградтың магаданчыг солун-чүүлдери-биле болгаш төөгүнүң тураскаалдары-биле танышып чоруп турар. Швед далайжыларның бөлүктери ол-ла хүн хоорай иштинге экскурсиялап чораан. Эрмитажты, төп шериг-далай музейин барып көрген болгаш Петродворецке чорааннар. Совет корабльдериниң офицерлери швед корабльдерге барып чораан. Швед офицерлер совет шериг корабльдеринге найырал хуузунуң харыы чалаашкыннарынга чоргулаан.

Контр-адмирал Эрик Ав Клинт «Тре Крунур» крейсерге совет парлалганың төлээлекчилериниге парлалга-конференциязы тургускан. Адмирал бодунуң медеглелинге Швецияның эрик камгалалының флодунуң эскадразы Ленинградка аалдап келгем үезинин иштинде дыка хөй сонгуун чүүлдерни көрүп алырын күзеп турар деп чугаалаан.

Дыка үр үениң иштинде өске даштыкы эскадралар кээп көрбээн бо төөгү талазы-биле байлак тураскаалдыг далай хоорайынга бир дугаарында келгенивиске онза өөрүп турар бис деп адмирал чугаалаан.

Адмирал Эрик Ав Клинт журналистерге Швецияның эрик камгалалының флодунуң дугайын, швед далайжыларның өөредилгезинин болгаш амыдыралының дугайын чугаалаан, чыглып келгеннерниң айтырыгларынга харыыларны берген.

С. М. Киров аттыг культура ордузунга июль 16-да швед болгаш совет матростарның ужуражылгазы болган. Маңаа совет мичманнар болгаш кол старшиналар швед унтер-офицерлерге дүштеки шайлалга тургускан. Офицерлериң далай клубу офицерлериң С. М. Киров аттыг бажыңынга швед отрядтың офицерлеринге дүштеки шайлалга тургускан.

(СЭТА).

Корей Улус-Демократтыг Республикага акы-дунма чурттарның дузаламчызы

ПХЕНЬЯН. Совет Эвилели, КҮР болгаш улус демократиязының чурттары КҮДР-ның ажылчы чоннарының чурттун хоорайларын, суурларын болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерин катап тургузарынга, чоннуң амыдыралын экижидеринге бүгү талаңы дузаламчызы, коргуун-дуржулганың чөвен, амыдыралга хереглээр чүүлдерлиг 22 вагоннар келген.

Ол-ла үеде чехословак улус демир орук дериглерин, тудуг краннарын, автомобильдерге немелде кезектерни, венгр улус—станоктарны болгаш хемчээл херекселдерни, болгаш улус—шилди, пөс аргыыр удазыннарны, хөвең-саазын кылыглыг пөстерни чорудуп берген. Румын Улус Республикадан орук машиналары, пассажир вагоннары, ыяш үлетпүрүнге дериглер келген. ГДР-ниң чурттакчылары медицина дериглерин, ооң иштинде рентген аппараттарын чоруткан.

Даштыкы өөнүктерниң чорудуп бергени эң чаа дериг-херекселдер болгаш тудуг материалдары катап тургузуушкун ажылдарының темпизин дыка бедидиринге корей улуска канчаар дузалап турарының дугайында чугаалап турар чүүлдерни КҮДР-ның парлалгазы парлап үндүрүп турар.

(СЭТА).

Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Сөөлгү хүнниң иштинде индий-кытат айтырыгны көөрүнде киржип турар төлээлериниң баштыңнарының удаа-дараа ужуражылгалары болуп турар. Ол ужуражылгаларның үезинде Женева чөвүлел хуралының айтырыгларының талазы-биле санал онаддар солчуушкунары чоруп турар.

В. М. Молотовтуң П. Мендес-Франс-биле июль 15-те болган үргүлчүлээшкининг беседазын ында чугула ужур-дузалыг деп көрүп турар. Ол беседаның чоруп турар үезинде Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузарынга хамаарышкан чамдык чугула айтырыгларны чугаалажып турганы ында билдинип турар. Дамчыдып турары-биле алырга, беседа найыралдыг байдалга эрткен болгаш Женева чөвүлел хуралының ажылынга чугаажок чугула ужур-дузалыг болур деп турар.

Ындыг болзажок, француз парлалганың чамдык органнары, чижээ, «Фран-Суар» солун ол беседаның угшинин өскерти тайылбырлаарын дыка оралдажып харын-даа беседаның чоруп турар үезинде чоокшулажыр-даа аргажок улут чөрүлдээлер болган дээр ынзылыг херекти шак ынчаар чуруп көргүзүп турар. Ол факт кичээнгейни бодунуң угландырып турар. Ол дээрге, тускай бодалдыг чагырыкчы бөлүктериниң айтышкыны-биле хөй-ниитининг санал-бодалынга шаптырыглыг бүзүрел чок хөөннерни ажылдап алыр сорулганы сүрүп турар деп чүве билдингир.

(СЭТА).

Кореяга тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы АКШ үреп турар

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң Кэсонда корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, америк тала корей-кытат таланың хыналдазында турар районнарже шпионнарны болгаш үрегдекчилерни үргүлчү чорудуп, ооң-биле тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы үреп турар дээш, тайбыңчыдылга талазы-биле шериг комиссиязының июль 14-те болган хуралынга генерал-лейтенант Ли Сан Чо америк талага удурланышкынны медеглээн.

Июль 1-деп 6-га чедир чүге алды хонуктуң дургузунда корей-кытат таланың хыналдазында турар чепсек дүжүрүнген зонага, а база ол ышкаш корей-кытат таланың контролюнда турар районнарга үрегдекчи, хоралакчы ажыл чорударыбиле америк таланың чорутканы шериг албаныгларның дөрт бөлүктери туттурган деп Ли Сан Чо дыңнаткан.

Тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганы үреп турар чорукту америк тала доп-дораан соксадыры, буруулуг шериг албаныгларга дугуржулгада көрдүнген негелде ёзугаар кеземче көргүзерни болгаш үстүиде ышкаш ындыг чөнгээлиг чоруктарны моон соңгаар катаптавас дугайында бадыткал бээрин генерал Ли Сан Чо негээн.

(СЭТА).

ГДР-ниң үерден когарааң чонунга Совет Эвилелиниң дузаламчызы

БЕРЛИН. ССРЭ-ниң Германияда Дээди комиссарының оралакчызы, херектерге түр бүзүретирген Б. П. Мирошниченко июль 19-та Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри О. Гротевольга чораан болгаш республиканың мурнуу кезээнде үерниң чаягаар айылындан Герман Демократтыг республиканың таварышкан когаралдарынга холбаштыр Совет чазаатың мурнундан кажыдалды илереткен.

Б. П. Мирошниченко ССРЭ-ниң ГДР-де элчин чери үерден карачадап когарааң районнарның чонунга дузаламчы фонтузунга 200 муң марканы киирип турарының дугайын премьер-министр О. Гротевольга дыңнаткан.

(СЭТА).

Вьетнамда аарыг болгаш балыглатырган туттурган шериглерни солуп турары

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турары болза:

Тунг-Жиага шериг чөвүлел хуралынга чедип алдынган дугуржулганы амыдыралга боттандырбышаан, Вьетнамның улус армиязының болгаш Индий-Кытатта француз эвилелдиң чепсектиг күштериниң дээди командылал черлериниң төлээлекчилери июль 15 болгаш 16 хүннеринде Вьет-Три хоорайга аарыг болгаш балыглатырган туттурган шериглерни солушкан.

Вьетнамның улус армиязының дээди командылал черинин төлээлекчилери француз талага 99 балыглатырган болгаш аарыг туттурган шериглерни дамчыдып берген, оларның иштинде 18 француздар, 48 марокколар, алжирлер, тунистер болгаш сенегальдар; 13 шведтер, немецтер, австрийлер, испаннар болгаш чалча армияның 10 солдаттары бэр.

Француз таланың туттурган шекүштериниң төлээлекчилери Вьетнам талага туттурган 100 шериглерни дамчыдып берген, оларның иштинден 74 кижи балыглатырган болгаш 26 кижи аарыг болган, оон ынай элээн каш хамааты кижилер болгаш партизаннар бар болган.

Француз таланың туттурган шериглери хосталган районнардан үнүп чоруурунуң мурнунда оларны кижизиг ёзу-биле көргени дээш Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазалгага көрүп четиргенин илереткен.

(СЭТА).

Кытаттың девискээринге гоминданчы самолёттарны дүжүр аткаңы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

Сөөлгү ийи неделяның дургузунда Кытаттың Улустуң хосталга армиязын Кытаттың мурнуу-чөөн далай эриктерин дургаар туруп турар чер кырының болгаш агаарның кезекчери америк бүдүрүлгеден үнген 5 чаңхайшичи самолёттарны ужур аткан болгаш кемдеткен.

Июль 6-да эртен эртте бир ужарчүүл кезээ ийи шүүргедекчи самолёттарны ужур аткан болгаш ийи самолёттарны кемдеткен. Ужур аттырган ийи самолёт Саньшаньң уездиниң чөөн эриктериниң чоогунда далайже барып дүшкеннер.

(СЭТА).

ЧАЗАЛГА

Июль 20-де үнген № 144 «Шын» солунуң бирги арнында «Сталинград ГЭС-тиң түдүүшкүнүнде» деп чүүлдүң бирги олурушуң эгезин «Дөрт хире чылдар мурнунда...» деп чазап полчуур.

Харысаалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ (1953 ЧЫЛДА ҮНДҮРГЕН) КҮРҮНЕ ЧӘӘШКИНИНИҢ БИЖИДИКЧИЛЕРИНГЕ

1954 чылдың июль 25-те Ижевск хоорайга ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1953 чылда үндүргеи) күрүне чәәшкининиң бирги тиражы болур.

Бо чәәшкининиң облигацияларын бижиткен черинден албаачнар төлээн түңүнүң дугайында ол организациязының шынзылгазы-биле төп ажаалга кассазындан ап болур.

Бижидикчилер, ойнаашкынарга киржиңер!

Тыва автономнуг областтың күш-ажылчы күрүне ажаалга кассаларының болгаш күрүне чәәшкининиң эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин будунчуу, бажың 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысаалгалыг редакторнуң 3—62, харысаалгалыг редакторнуң ыдыкчызының, партийжи ажылырал, культура болгаш ажыдырал коллективтериниң—3—88 харысаалгалыг секретарьның 3—68, пропаганда болгаш коло ажыл-агый, үзетпүр болгаш транспорт, чагаа коллективтериниң, бухгалтериниң 4—98, иштики информация коллективиниң—3—65

ТС—02030 Культура эргелелиниң типографиязы

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болган Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда
үдезилеткиген

1954
ИЮЛЬ
24
СУББОТА
№ 147 (3084)

ӨРТЭӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Мал чемнери белеткээр ажылдың темпизин күштедирер (1 арын).

АЙТЫРЫГЛАР БОЛГАШ ХАРЫЛАР. СЭКП-ге хүлээп алымнарын дугайында билдиришкиннерни коргүнүң чүрүмү кандыг болуруа (2 арын).

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин кызыгаа боттандырар (2 арын).

Украин ССР-ниң павильону (2 арын).

Совет-Финлянды дыңнажыг (3 арын).

Совет-Финлянды экономиктиг харылзаларга хамаарыштыр (3 арын).

С. Аппат.—Малчыннар оргузугга политиктиг ажыдың күштедирер (3 арын).

Д. Зайцев.—Дүмүт ажаан алымнакының белеткелинде четпестерни узуткаар (3 арын).

М. Маринв.—Кытатта Улус демократтыгының хөгжүдезинде чаа үе-чага (3 арын).

Совет шериг кораблер отрадының Стокгольмда барганынга хамаарыштыр (4 арын).

Швецияның шериг кораблериниң Ленинградтан үнүшевии (4 арын).

Италияның ажылчы чоннары ССРЭ-биле болган улус демократтыгының чуртталары-биле садыгны кайбартырын иеген турар (4 арын).

Барыын Берлинге Аденауэрниң чугаазының бүүрээлы (4 арын).

Н. Пинчиев. — Тываның оруктарыбиле чадаг-терге чарыжы (4 арын).

Тайбың күштериниң чугула тиилелгези

Дашткы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралының киржикчилериниң күжениишкиннериниң түңнелинде ол чөвүлел хуралдың кол сорулгазы чедип алдынган: Индий-Кытатка тайбылыны патап тургузарының сорулгазы чедиишкинниг шиитпирлэтингем дугайында сөрүшкүлүг недэр дүүн бүгү делегейге чаптың тараан. Түңнел хуралга В. М. Молотовтуң айытканы шыкаан, «чөвүлел хуралга хүлээп алдынган Индий-Кытатка болган Франциянның эрге-ажыктарын база барымдаалап турар дугуржулгаларны тайбың күштериниң чугула улуг тиилелгези кылдыр, улустар аразында дүмүрүмүт чорукту коңкадырының оруунга улуг базын кылдыр көрүп санавайн барып болбас».

Вьетнамда, Лаоста болган Камбоджада дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында үргүлүлеп келген хан тогүүшкүнүүт дайынга төнчүнү салып, Индий-Кытаттың улустарының национал-хозяйлыг деминселиниң чугула чедишкини болуп, тайбың байдалдың үезинде экономика болган культура талазы-биле көдүрүүшкүнүүң болдунар аргаларын ол улустарның нурунга ажыдын берип, база оларның болган Франциянның аразынга найыралдыг кады-ажылдажылганы хөгжүдениң үндезинин тургузуп турар.

Вьетнамга тайбынны катап тургузарының дугайында дугуржулга онза улуг ужур-дузалыг. Ол чуртка болуп келген сес чыл дайынының түңнели болза, боттарының эрге-чагыргазы—ажылчы чоннарның эрге-чагыргазын кангалап турар, тиилелгези оларның боттарынга болган олардың ажы-төлүнде культураның бүгү-де чаагай түүлдерни, кижинин күш-ажылының бүгү-де тургускан түүлдерни ажыглаар арганы боор ышдыг херекти кангалап турар деп үзени ажылчыннары болганның тараачыннары боттарының хей безинде билген, недеросп болган көрген улустү кажан-даа тиилеп хөвөжок дең иеррги үүлдинг ... сестерни чаа күш-биле бадыткаан.

Япон эжелекчилерге улуг тулчуушкуннарга болдунуң хосталгазын болган хамаарышпас чорууп чаалап алган, Вьетнамның улузу болдунуң Демократтыг Республиказын тургускан, ооң черинге колониалдыг ёзу-чуруумну катап тургузарын түүкээп Франциз чазактың 1946 чылдагы-ла оралдажымнкыннарынга улуг чалым-хая дег турушкан. Америк шериг техниказы-биле чепсегленген француз экспедиция корпузунуң бүгү атакалары чүүү чедип алыр дээш деминсежин турарын билген вьетнам улустуң удурланымнкынын сый шаан шыдаваан. Вьетнамның улузу-биле хол-холундан туттунчуп алган, Лаостуң болган Камбоджаның улустары боттарының хосталгазы болган хамаарышпас чорууп дээш деминсежин турганнар.

Ам чедип алдынган дугуржулгага дүүттур Индий-Кытаттың бүгү үш күрүнелериниң болдунуң шериглерин үнүүрөөринге белеминиң дугайын, база ол ышкаш Камбоджага, Лаосха болган Вьетнамга тайбынны катап тургузары-биле болган быжыглаары-биле холбашкан бүгү айтырыгларны тааржытыраргда үш күрүнелериниң хамаарышпас чорууп болган бүгүн эргелинн, чанғыс-аймн болган деминсээр талазы-биле бүдүн чорууп барымдаларынга үндезилетиннер дугайын Франциянның недегээни болза, национал-хосталгалыг деминселге Индий-Кытаттың улустарының чедип алган тиилелгезинниң бүзүредиг хереғнин болур. Камбоджа, Лаос болган Вьетнам-биле боттарының харылзааларынга хамаарыштыр Женева «а-вүдел хуралының киржикчи бүргүзү ол күрүнелериниң бүрүн эргелинн, хамчарышпас чорууп, чанғыс-аймн болган деминсээр талазы-биле бүдүн чорууп хүндүлээр база оларның ниитнки херектеринче холгаарлаар кандыг-даа чоруктан ойталаар деп хүлээнген.

1956 чылдың июль айның дургузунда Вьетнамга бүгү-ниитиниң хостуг соңгулдалары чоруткаар, анза үндезилээп, тайбының байдалынга, бүгү вьетнам улустуң национал эрге-ажыктары-биле дүүттур национал каттыжышкын боттанган турар дээр дугайында Женевага чедип алынган дугуржулга чугула ужур-дузалыг. Вьетнамның соңгу болган нурнуу талакы кезээн агрессчи пактыга киирерин, демократтыг лагерьниң чуртталарынга улуг үлгаан шериг базаларын олаарнын девискээр девискээрлеринге тургузарын кордап турган америк агрессчи болуктериниң планнарынга сөгүүшкүнүн таварышгырын турар.

Индий-Кытатка тайбынны катап тургузарының негелдерин сагымырынга контрольду организастарынга хамаарыштыр чедип алдынган дугуржулганың ужур-дузалын база онзалап деңгелээ чогуур. Дайын чорудулгарын соксадыр дугайында дугуржулганы бүүседиринин харынсалгазы талаарга салдынын турар. Ол бүүсединиң харагалзаары болган контрольдаары Индинянын, Польша Улус Республиканың болган Канаданың төлөөлекчилериниң тургустунар бүгү делегей комиссиязы-биле хандыртынар. Ынчангаш, Индий-Кытатка тайбынны катап тургузарының негелдерин сагымырынга контрольду боттанныпар херекке демократтыг лагерьниң чуртталарының төлөөлекчилериниң киржирин нооидактаар дээш америк дипломатиязының оралдажымнкыннары аитырган.

Дүүн Женевага ат салдынган дугуржулгалар дайынның база бир одаа өскүртүнген Азиянын улустарынга чугула ужур-дузалыг болуп турар. Ооң-биле кады ол дугуржулгалар тайбынны быжыглаарының болган улустар аразының кады ажылдажылганы хөгжүдерининг оруу-биле чаа улуг балын болуп турар. Ол дугуржулгаларны чедип алганы тайбынга ынакшылдыг бүгү лагерьниң тиилелгеан. Олар болза тайбынга чуртталарын күзеп турар бүгү кижи төрелгетенниң күзел-чүткүүлерининге таарыштыр турар. Женевага чедип алдынган чедиишкинни бүгү делегейниң улустары ынчангаш богун сеткил-сагыжындан байырлан турар.

Индий-Кытатың болган Франциянның улустары ол чедиишкин дугайында медээни ында кодурлүүшкүн-биле үтказаннар. Ол улустарның тайбынны хүрээ-сорун күштелажымнкыннарының чорудулгазынга кайгамчык улуг сагыдарыг болган. Ооң биле холбаштыр чөвүлел хуралдың таварышкалы бергелерни ажын эрттиргенге Вьетнамның Демократтыг Республиказының болган Франциянның төлөөлериниң кииргени ол салымнкынның дугайын сагыннайн барын болбас. Чугаалажымнкыннар бот-боттарын эки биичир чорукту чедип алырының аргазын берген болган соңуургалдыг ийи талаалар чаагай турасорукту илерткен ол байдал эң чугула ужур-дузалыг болган. Ам ийи талаайра хүндүткелдиг байдалдарда тайбынны катап тургусканы ол чуртталарның аразынга чаа, ёзулуг найыралдыг харылзааларын докгадын тургузарынга үндезин сууруу тургузуп турар.

Индий-Кытатка тайбынны катап тургузары ооң-биле кады бүгү-делегейге улустар аразының харылзааларын чогумчудары дээш деминседиң хогжүдезинде чаа үе-чаданы айтып турар. Тайбынга ынакшылдыг улустарның ол тиилелгези тайбынга ынакшылдыг лагерьниң делегейниң ийнги дайынының соонда тайбынны быжыглаарынче үгланган нурнунда ап чоруткан күзенниикиннери-биле чарыбас сырый холбаада турун турар.

Чугаалажымнкыннарның аргазы-биле улустар аразының ап чидиг айтырыгларын шиитпирлеп тааржытыраарының бот-туг эгелээшкини Кореяга дайынны соксатканы болган, ол ССРЭ-нин, Кытат Улус Республиканың болган Корей Улус Демократтыг Республиканың күзенниининиң ачызы-биле чедип алдынган. Ол айтырыгның талазы-биле дугуржулганы чедип алганы еске-даа ойу келген айтырыгларны шиитпирлеп тааржытырар соруга-биле улуг күрүнелериниң төлөөлекчилериниң чөвүлел хуралдарын чыыдырарынче оруктү ажыктаан. ССРЭ-нин, АКШ-тың, Англияның болган Франциянның Берлинге болган чөвүлел хуралы улустар аразының алзан хей айтырыгларын илередиринге иижин

АЙТЫРЫГЛАР БОЛҒАШ ХАРЫЛАР

СЭКП-ге хүлээп алыышкын дугайында билдириишкиннерни көөрүнүң чуруму кандыг болурул

СЭКП Төп Комитединиң органы «Партийжи амыдырал» журналдың 1954 чылдың июньда № 5 үнгенинге «Номчукчуларның айтырыгларынга харыылар» деп бөлүкте моон адааида айтырыгларны харыылаан:

Партияга киргелер болза, партияның үш кежигүннериниң рекомендациязын ыяавыла киргени туурарын СЭКП-ниң Уставында айтыкан. Бистиң партия организациязывстың СЭКП-ниң кежигүнүне азы кандидадынга хүлээп алыышкын ажыдазрының практиказындан көөрге, кындыг ыяалыг документилерни негеп турар: киргн турар кижиниң билдириишкинни, допчу тоогүзү болган анкета үш рекомендациялар, ажылдан турар черинден характеристика, шаңнатканының болган хенгчег алыскаашының дугайын карточкада бижээн хоолгазы, ол ышкаш осче-даа шынчылгалар. СЭКП-ниң Уставынга ол түүлдер дүгжүн болур бе? Партияга киргер кижилер кандыг документилерни ыяавыла киргерин?

Партияга киргн турарларга берген рекомендациялаарны рекомендация берип турар коммунистериң хамааржың турары партия эге организациязынга, ыяавыла шынчыткан турар, а бир эвес рекомендация берип турарлар-биле рекомендацияны ап турарлар осче-осче районнарда ажыдап турар таварылгаларда рекомендация берип турарларның холуунуң үжүн партия хоорюнуу болган райкому шынчыдар.

Партияга киргн турар кижилерден кандыг бир осче документилер болган шүүлтелгалер негээри албан эвес. Херектиң үжүру болза, партияга киргн турарларның дугайында янзы-бүрү саазынналар болган хой шынчылгалар чыырында эвес. Кол түре болза, партияга киргн турар кижиниң оон хүүда иезү-шынарын, киргн турар кижи коммунист деп бедик этпээн ак-сеткилдиг кадагалаарынга идегедиң хандырып болуруң партия организациязының бүгү талазы-биле биилеп турарының СЭКП-ге киргн турарларның дугайында анкетага киргеп түүлдерден осче кандыг бир немелде медээлер эргежок чугула апаргаан таварылгаларда, оларны партия организациязы боду чыып алыр хүлээгелгит.

Партияга киргн турарлардан эргежок чугула документилер партиянның эге организациязынга киргеп соолгуде, рекомендация берип турарларның фамилиялары, оларның партия документилериниң дугаарлары, партстажын, ажылдан турар черин болган рекомендация берип турар кижизин кайы үеден бээр билирин партия эге организациязының секретары анкетага киргер бижиир болган киргеп рекомендациялаарының эки шынарлыын, а ол ышкаш анкетаның шын кылдыгаанын хынаа көөр. Оон соонда билдириишкин киргеп кижини партияга хүлээп ап болур бе дээр дугайында айтырыгны эге организациязының бюроузунга баш бүрүзгаар чугулаашкаш, болуунуң саналын партия эге организациязының шинээ хуралынга шиитпирлээрин-биле киирер. Партияга хүлээп алырындан дадагалзаар деп бирога көргеп билдириишкиннерни шинээ хуралга чугаалажыры-биле ыяавыла киирер.

Партияга хүлээп алыышкын дугайында айтырыгны партия эге организациязының шинээ хуралынга чугаалажыр болган шиитпирлээр, оон үнүүрген шинээ кижилер чугула хереглединиң түрер документилерни СЭКП-ниң хоорюнуузунга азы райкомунуга киирер. Ол билдириишкиннерни СЭКП хоорюмунуң азы райкомунуң бюроузунга көөр.

Болхоота азы шкоолада партия эге организациязы чөк кедээ черлерге партияга хүлээп алыышкын дугайында болхозчуларның, башкыларның болган осче-даа ажыдакчыларның билдириишкиннерин хамааржың турары-девискээр айы-биле партия райкому, а район чөк хоорайларга партия хоорюмуу бадыраан соонда ам күүтүүр болур. Партияга хүлээп алыышкынны партиянның хаагыг-даа, ажык-даа хуралдарынга чугаалажыр болур. Партияга хүлээп алыышкын дугайында айтырыгны көөрде. билдириишкиннерни киирген кижини коммунистер бүгү талазы-биле таныжар үжүрлүг. Партияга киргн турар кижи бүрүзүүнүң дугайын партия хуралынга партия эге организациязының секретары шиитпирлээр, анкетаны болган бүгү рекомендацияларны ыяавыла оончун танынытырар, билдириишкин киирген кижи боду болган коммунистер партияга киргн турар кижиге рекомендация бергеннер а ол ышкаш кады ажылдап турары-биле яну аки билир эптер хуралга санал бээр. Айтырыгны ыядыг шинээ шиитпирлээр чорук болза, билдириишкин берген кижини партияга хүлээп ап болуру чөптүг бе дээрде ыяа шинээ шиитпирлеп көөрүнүң аргазын хуралга олурыжуп турган коммунист бүрүзүүге берип турар.

СЭКП-ниң кежигүнүүне азы кандидадынга хүлээп алыышкын дугайында шиитпирлеп ангыда, санал бүрүзүүнүң үжүрүткээнин шинээ хуралдың протоколунга оончулап бижээн турар. Хурал эрткен соонда партия организациязының секретары киргн турарларның анкетазынга хүлээп алдыган шиитпирлери болган хуралдың болган чыл, ай, хүүнүн бижээп турар.

Партия комитеди бар партия организациларынга, а цехтерге партия эге организациларының эргежок чугула документилерге партиянның ол стажын бижиир. «СЭКП-ге киргн кижи коммунист деп бедик этпээн ак-сеткилдиг кадагалаарынга идегедиң хандырып болуруң партия организациязының бүгү талазы-биле биилеп турарының чугаалажыры-биле партия комитединиң дадагалзаарын ыяавыла партия комитединиң бадыраан турар. Ол партия организациларынга шиитпирлээр партияга хүлээп алыышкын айтырыгын бүрүзүүнүң болган албан организацияларының чергелериниң шинээ партия хуралынга чугаалажыпас.

СЭКП кежигүнүүне азы кандидадынга хүлээп алыышкын херээн бадылаарыбиле партия хоорюмуунче азы райкомуунче чорударда партияга киргн турар кижиниң билдириишкинни, рекомендациялаарыч болган анкетазын партия организациязы чорудуп бээр. Партия комитединиң азы парүия эге организациларының хуралынга партияга хүлээп алыышкын айтырыгын чугаалажып тургаш, хүлээп албас дээ шиитпирлээр товрук болза, билдириишкин берген кижини партияга хүлээп ап болуру чөптүг бе дээрде ыяа шиитпирлеп көөрүнүң аргазын хуралга олур

СОВЕТ-ФИНЛЯНДЫ ДЫҢНАДЫГ

ССРЭ-нин Даштыкы херектер министри В. М. Молотов биле Финляндияның Даштыкы херектер министри Урхо Кекконенниң аразынга болган чугаалажыышкыннар дугайында

1954 чылдың июль 19-та Москвага доозулган садыглажыышкын дугайында чугаалажымшкыннарның үезинде ниити айтырыглар талазы-биле беседалар Совет Эвилелиниң Даштыкы херектер министри В. М. Молотов болган Финляндияның даштыкы херектер министри У. Кекконен оларның аразынга база болган.

Найыралдыг байдалга болуп эртken ол беседаларга талалар боттарының аразында бот-боттарын биличир чорукту барын илереткен болган иеон дараазында ниити санал-оналга чедип келген:

Совет Эвилелиниң чазаа болган Финляндияның чазаа аңгы туруп турар бо байдалда чугула соруга болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавыыдырары болур деп санап тур. Тайбыңны болган айыыл-чок чорукту хандырар болган оңу удаа ынай хогжүдеринче чүткүүшаан, ССРЭ-нин болган Финляндияның чазактары ССРЭ-ниң Хельсинкиде толээ черин болган Финляндияның Москвада толээ черин элчиннер черлери кыдыр чаарты тургузар болган элчиннер-биле солчур деп дугурушкан.

(СЭТА).

Совет-Финлянды экономиктиг харылзааларга хамаарыштыр

1954 чылдың июль 17-де Москвага Совет Эвилели биле Финляндияның аразынга болган чугаалажыышкыннарның түңнелинде 1956—1960 чылдарда ийи чурттарның аразынга барааннар солчуп садыглажырының дугайында дугуржулгада ат салдынган.

Дугуржулгада ат-салганнар: Совет талалан Даштыкы садыг министриниң бирги орлакчызы С. А. Борисов болган фин талалан Финляндияның Даштыкы херектер министри У. Кекконен олар.

Ат салыышкынынга: совет талалан—ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дарганының орлакчызы А. И. Микоян, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң бирги орлакчызы А. Я. Вышинский, ССРЭ-ниң министрлериниң орлакчылары В. А. Зорин, М. Р. Кузьмин, Н. Ф. Семичастнов, В. М. Пташников, ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министерствозунуң барыкы талакы чурттар-биле садыглажырга эргелиниң начальнигы Н. И. Чекмин, ССРЭ-ниң Финляндияда элчини В. З. Лебедев, ССРЭ-ниң Финляндияда садыг толээлекчизи А. И. Сосунов, ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министерствозунуң болган Даштыкы херектер министерствозунуң эске-даа харыысалгалыг ажыдакчылары олурушкан;

Фин талалан—Финляндияның чазак толээлериниң бантыышының оралакчызы министр Г. Балмрут, Финляндияның иштики херектер министри В. Лескинен, ССРЭ-де Финляндияның херектериниң түр бүдүретирген Р. Энкель, Москвада фин толээ черинің атташеизи Т. Кекконен болган эскелер-даа олурушкан.

Дугуржулга болза, Финляндиядан ССРЭ-же үндүр соортур барааннар дугайында протоколду ёзугаар 1954 чылда 580 миллион рубль түңге доктаатынган болган оон хенчээлии 1956 чылда—590 миллион рубль, 1957 чылда—595 миллион рубль, 1958 чылда—630 миллион рубль, 1959 чылда—640 миллион рубль болган 1960 чылда—655 миллион рубль чедир удаттырарын көрүп турар.

Бир талазында дугуржулга болза, Совет Эвилелиниден Финляндияже үндүр соортур барааннарның хенчээлии 1954 чылда 425 миллион рубльден эвээн эвес кыдыр көрүп доктаатkан болган оон хенчээли 1956 чылда—430 миллион рубль, 1957 чылда—435 миллион рубль, 1958 чылда—470 миллион рубль, 1959 чылда—480 миллион рубль, 1960 чылда—495 миллион рубльге чедир өстүрерин көрүп турар.

1956—1960 чылдарның иштинде фин болган совет талаларның аразынга солчур барааннарның ылгалының түңү чыл бүрүде 160 миллион рубль болур болган оңу үшкү чурттар-биле 120 миллион рубльдин дугуржулгазын чарып тургаш, а база ол мышкаш Совет Эвилелиниден Финляндияже чыл бүрүүнү хостуг саарылгазының 40 миллион рубль түңнүг валютазын шилчидип тургаш, оон-биле дуглаар.

1956—1960 чылдарда Совет Эвилелиниң Финляндиядан алыр барааннарын база-да иеоң мурнунда мышкаш судно тудуунун, машина тудуунун, бажың херекселиниң болган ыяш болбазырадын кылыр үлетүрүнүң эске-даа аңыраларының продуктулары болган чаңгыс аай хевирлиг бажыңнар, үлгеп ыяштар, балансылар, целлюлоза, саазын, картон болган ол мышкаш саазындан кылган эске-даа кылыглар болур кыдыр көрүп турар.

Совет Эвилелиниден Финляндияже үндүр соортур барааннарның ког кезээ—тараа, чегир, мал чеми, удобреннелер, суук болган кадыг оданга түүдери, металлдар, прокат, хөвең, химикаттар болган өлүк болур, оон-биле кады Совет Эвилели Финляндияже үлетүүр дериг-херекседелерин, автомашиналарны болган ыяш дилер машиналарны база балансыларны үндүр соортур. (СЭТА).

УЗБЕК ССР. Бараҥуль хой ажылының хөгжүлдезинге чедип алдынган чедиишкиннери дээш «Кубарек» сывхозтуң Бүтү-эвилелиң көдээ ажыл-агый делгелгезинин кандидазынга деңнинткен. Ам хойлар чайгы одарларда турар. Кыдан хойларны ветеринар эмчилер болган зоотехниктер хайгаарап көрүп турар

ЧУРУКТА: № 2 ферманың улуг хойжулары Чуди Ахмедов (оң-талазында) биле Панжин Аллаев совхозтуң эргелел черинге малдың байдалының недензин берип турары. Радиостанциязында— радист Сайхат Насибулин.

Фото Г. Бойконуу СЭТА-ның фотохрониказы.

Малчыннар ортузунга политиктиг ажылды күштелдирер

Мал ажылында турар колхозчулар болза, көдээ ажыл-агыйны улам ыяай дүүдүрер хенчеглер талазы-биле партия болган чазактың салып турар соругларын херек кырында бүүседип турар кижилер болур. Олар оон-биле кады колхозка хей орулганы берип, оон экономиказын быжыглаарынга киржип, материалдыг ортектиг түүдерни база тургузуп турар болгай. Моон алган көөрү, колхозчу малчыннар эң хүндүлүг болган харыысалгалыг ажылды күүседип турары билдингир-дир.

Ыңдыг түрбүже, партияның Барыын-Хемчик райкому малчыннар ортузунга политиктиг ажылды барык организаставайн турар. Районнуң колхозтары болган «Бардык» совхоз хей санныг малдарны Час-Адырның, Алаштың, Актың тайгаларында чайлагладып турардар. Чижээлээргe, «Бардык» совхозтуң 2500 ажыг малы база колхозтардан «Ленин орууның» 1800, «Большевиктин» 7 иун, «Бөрсөнөл 30 чылының» 5 иун, «Кызыл тараачының» бир иун ажыг баш малын чайлагларда одарладып турар элээн хей малчыннар бар. Малчыннар чайлагларында иеоң айның эгезинде-ле четкеннер. Ынчалзажок оларның оргузунда политиктиг ажыл чорбайн турар.

«Ленин орууның» колхозта партия организациязы (секретары эң Бүдерек) колхозчу малчыннарның аңыдыраа чурттагазынга-даа, культурлуг хереглелдеринге-даа хамаарыжыр айтырыларны шиитиирлеевин турар. Кызыл-Тайгада 30 ажыг малчыннар бар. Май айдан бээр оларга чаңгыс-даа солуун келбээн. Ол мышкаш «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң Акта чурттап турар малчыннары 30 хире ореге база-да ыяыдыг байдалда, тодаргайларга, политиктиг аңыдырадан хоорук байдалда турардар. Ында партия организациязының секретары эң Бүдерек чагаан солуунарны ээлериниге чедирип берип турарын бегин организаставаан.

Районнуң Ак, Час-Адыр, Кызыл-Тайга дээн чижектиг черлерде малчыннарынга бирги чергенниң чугула хереглел барааннарын садыглаары база организастатынмаан. Райно даргазы эң Эректол ол черлерге сан-ыыр эвилелдээрин болдунуң хүлээлгези деп санаавайн турар. Ынчангаш малчыннар шай, дус, оттуг ыяш дээн чижектиг барааннарны тускай чорук кылып, ырак черлерден барып садып ап турардар.

Малчыннар ортузунга политиктиг ажыл ол хире сандаргай байдалда турдага партия райкому (секретары эң Санчай) шиитиирлиг хемчегерни албайн турары канчап-даа таарышпас. Оон түрлүк эң Санчай бо чылын мал одарладымыкынында колхозчу малчыннарга чаңгыс-даа катап барып көрбээн. Малчыннар ортузунга чорудар политиктиг ажылдың планын партия райкому тургусепаан. Партия райкомунуң илеткелчилер болгунунда, политиктиг болган эртем билиглерин иештередир Ниитилелдиң район салбырыны-даа кежигүннерни илеткелдер болган лекциналарны малчыннар ортузунга иончуваан турардар. Иланғыы СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң дугайында илеткел болган лекциналар база иончуттунмаан.

Мал ажылында колхозчуларга кино көргүзүлгени эвилелдээри база чугула херек болур. Бөжер киноиуң район иштинге, ылангыя малчыннарга барын көргүзер маршрут планы база чогаатынмаан, ынчангаш колхозчу малчыннар киноиу базаза көрбейн турардар. Оон ыяай малчыннарның бөлүк турар черлеринге хаяа солуннар, агитхүүдүстер үлүгүлгеен базаза чок болуп турар.

Барыын-Хемчик районда малчыннар ортузунга политиктиг ажылдың аңгы байдалга шиитиирлиг ээде тургузуушкуну иеген турар.

С. АЛЕЕТ.

Дүжүт ажаап алыышкынының белеткелинде четпестерни узуткаар

МТС-терде болган колхозтарда дүжүт ажаап алымышкынының белеткели будуденелдиг чорун турар. СЭКП райкомнарының секретарылары, райкүүсекомнар, даргалары МТС-терде болган колхозтарда ажаап алымышкын машиналарының сентелгезинге шынгыы контрольду кошкак тургусканы-биле ол ажыл ала-чаатаар чорун турар.

МТС-терде сентелгелер келергей багай чорун турар. Бай-Хаак МТС (директорзу ин Чернов, кол механик ин Шубин) комбайнларының азар-саар сентелгезиниң планын чүгле 55 хуу, а капитал сентелгебиле чаңгыс-даа комбайн сентевээн. Оонда дора байдалды Кызыл-Мажалык, Чадаана, Бай-Тайга, Кызыл МТС-тер коргүзүп турар. Ол МТС-тер комбайнар сентелгезин чүгле 25—45 хуу күүсеткен болуп турар. Ынчаларга молотилкалар, тараа арыглаар машиналар сентелгезинге чаа-ла кирип турор.

Чадаана МТС-те хей кезии чүгле бир чыл ажылдап турар 13 комбайнарының аккумуляторлары ажыгаа чедир чок болуп, ол комбайнарның аккумуляторларын МТС-тиң директорзу эң Толпин кыжыл үеде автомашиналарга ажыглаарын чиидиргээн. Оон уламыдан «С—4» деп комбайнар дүжүт ажаап алыышкынынга ан-даа белеп эвес. Бүдүн машиналарның кол кезектерни ынчаар будаанаа болбас деп түрлеп эң Толпин билбес эвес, харын ону биле тура-ла кылганы ыяш эвес.

Комбайнарга ажылдаар комбайнёрлар МТС-терде четчелетпиизээн. Чижээ, Кызыл-Мажалык МТС-те 5, Чадаана, Бай-Тайга МТС-терде 10 ажыг комбайнёрлар четчелетпиизээн болгаш агрегаттарны үзүп тургусепаан, кыя кала ажылдаарын тодаргайлаваан. Ол МТС-тер механизация училищезинге комбайнёрлар середин алырының хенчегерни албаан, училищеге середир улустарның планын үскеннер.

Бо чылын колхозтарның тараалары чаагай үнүүтүг. Эки удаа үнген тараалар быыса-даа чаңдыктары чыдыптар болгай. Ынчангаш комбайнарга тараа кодургүчүлерни МТС бүрүзү кыган турар үжүрлүг. Комбайнарның агрегадынга тараанын мажаан чыыр трактор дырбаатарын база дерип кылыр. Ол мышкаш комбайн бүрүзүнге саваа хопсонекчизин дерипир ап чугула.

Комбайнарны болган тараа ажаап алыр еске-даа машиналарны сентээри-биле кады комбайнарны соортур тракторларны эки ыяларлыг сентээр херек.

МТС-тер молотилкаларны, жатказарны, картофель ажаар, тараа арыглаар машиналарны, автомашиналарны дүрген сентен дооза ергежок чугула.

Комбайн тарааны кезии турда, оон бастырган тараанын бункерден үзүктел чскка шуулгур соортун турар автомашинаны, хааржактыг тергелерни агрегат бүрүзүнге организастаарны МТС биле колхоз баштаар черлери аңдыгаалтан планнап, ажаа ажылдаар кижилерни белеткээр херек. Машиналарны кыпар, чаар материалдар-биле хандырарын черле утпас.

Дүжүт ажаап алыышкынынга чедир кам хонук артпан. Ыңдыг түрбүже МТС-тер, колхозтар ажаап алымышкын машиналарының сентелгезин деңнин хожудаашкын-биле чорудун турарлар. Сентелгезин кыска хуусаада дооза ырынче бүгү күштүг МТС-тер директорлары, колхозтар даргалары эккиледдээр херек.

Тараанын кургадыр черлериниң сентелгезин бага-да чаа эргелел түүлгелиистыр херек. Колхозтарда чыыт болган суг күжү-биле ходелдирер 36 электростанциялар, 22 локомобильдер болган еске-даа шимеличчи дериглер бар. Бо бүгү күштерни колхозтарга шымыглыг шаңнарны, тараа арыглаар бүгү машиналарны механизастаарынга ажыглаар херек. Областың колхозтары чаа алган тараа кургадыр 12 машиналарын анга чедир эптеп тургусепаан, оларны тургузарынга МТС-териң монтаж бригадалары боттуг дузаламчыларын чедирбейн турар. Ам МТС-терде, колхозтарда бүгү техникаларны комплексиниг механизастаарын бүрүн дерип хандырар болзувусса тараа арыглаарын 65—75 хуу механизастан шыдаар бис. Механизациялыг бедиткен түүн-на күрүнге тараа дужаалдазының темпизин дүргедээр болгаш чүс-чүс тонна тараанын үрелирин бодурбас.

Таңды районда Жданов аттыг колхозун чыл дургузунда механизастаан шаңны болгаш тараа кургадыр черни колхозчу эң Рогалевтүң удурутулгазы-биле кылган. Ол хүн-дүңде 40—45 тонна тарааны кургадыр болгаш 35—40 колхозчуларның күн ажылын солуп турар.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитиирлерин ярестир күүсединге МТС-тер ажыдакчыларының, колхозчуларның күжүн шын эвилелден тургаш дүжүт ажаап алыышкынын кыска хуусаада, бедик деңнелдиг эрттирери кол соруга болур.

Д. ЗАЙЦЕВ.

Тарааның дүжүдүн бедидер

Т. Балган, М. Бүрүкей, Т. Доңгаа болган оон-даа эскелер тараа суггарар нормазын үргүлчү ажыр күүседин турган. 30 ажыг колхозчулар тараанын бок үнүштерин үргүлчү аштап арыглап келген.

Т. КОҢГАР.

Багай ажылдап турар почтачы

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң почтачызы эң Белек болгунуң ажаанган ажылынга харыысалга чок болуп, чагааларны болгаш солуннарны чурттакчы чонга ей-иманла тарадып бербейн, бажыңынга 3—4 хонгурар азы эске кижилерни дамчыштыр чорулар, ынчангаш ол чагаалар болгаш солуннар эелериниге четче четпес.

Чагааларның чаңдыыны чазык кээп турар. Эң Дамбага июнь 20-де келген чагааны почтачы чидиришкен.

Районнуң харылзаа конторазының эргелекчизи эң Телинский почтачыларның ажылын экижидери чугула.

Н. ТИНИКОВ.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАЫРНДА

Кыдатта улус демократиязының хөгжүлдезинде чаа үе-чада

★

Кыдат Улус Республиканың Конституциязының төлевилелининң дугайында

★ ★ ★

Кыдат Улус Республикада улус төлээлекчилериниң хоорай болган көдээ хураларынга сонгулдалар доозулган. Ол сонгулдаларга бүгү сонгукчуларның 86 чыгыы хуузу киришкен. Сонгулдаларның түңнелдери улус демократиязының быжыланының дугайын, Кыдаттың улус массаларының политиктиг недерелинниң өскенинниң дугайын хереченел турар. Улус төлээлекчилериниң можу хуралдарын болган республиканың конституциязын бадылаар, улус төлээлекчилериниң бүгү-кыдат хуралын чыыдырар арга тургустунган.

Чаа конституциянын төлевилелин тускай тургускан комиссиниң ажылдан кылганы ыяап-ла улустуң херээ болган. Комиссиниң ийи чартык айда үргүлчүлээн ажылынга янзы-бүрү административтиг органнарның ажыдакчыларынган, демократтыг партияларның, хей-ниити организацияларының, чепсектиг күштериниң төлээлекчилеринден 8 иун ажыг кижи киргинеен.

Улустуң топ чазак човүлези июнь 14-те комиссиниң киргенин конституция төлевилелин хүлээп алган болгаш ол төлевилелди парлап чарлаар деп айтымшкын берген. Ынчалза-даа оон-биле белеткел ажылы доозулбас. Харын-даа ол белеткел ажылы оңза калбак хемчээлдиг болур. Конституция төлевилелин ажыкидеринче утланган саналдарны чоп киирер төлээге чонның оргузунга ону калбаа-биле тарадырын бүгү-ле чер-чер органнарынга чазак хүлээткен.

Ам ыңдыг ёзулуг демократтыг арга-биле ажылдап кылып турар кыдат улус-демократтыг күрүнениң үндезин хоойлуг Кыдаттың төөгүзүнде бирги конституция болур. 1931 чылда гоминдангчы бюрократтының чогаткан «түр конституция» дээр чүвези улус капиталистериниң, помещиктериниң, банкирлериниң реакциялыг блогунуң диктатуразын хоойлуг ёзугаар тургусканы болур. Улустуң революциязын, Чан Кай-шиниң антинационалдыг фашистиг ёзу-чуруумун дүжүрүп, оон эрге-чагыргазының милитаристиг, бюрократтыг болган жандармы аппарадын чок кыптан болган улус-демократтыг эрге-чагырганы тургусекан. Чуртуң хосталганының соонда реакциялыг ёзу-чуруумуң экономиктиг үндезинин—чер ажылының феодалдыг болган чартык феодалдыг системазын, ол мышкаш дашпыкы капитал-биле чоок харылзаалыг болган Кыдатты кулданырынга дузалап турган компраторжу бүржуазиниң тергиндээшкинин узуткаан турган.

Улустуң тинлээн эрге-чагыргазы чуртту каттыштырын, национал камгалалды быжыглап, революстуг коруп-чуруину доктаадып, Кыдатта бактаан турар бүгү националдарны чаңгыс ог-бүлеге каттыштырган. Кыдат Улус Республиканың туруп келгенинин баштайгы үш чылдарының иургузунда оон экономиказы шуут катап тургустунган, а бүдүрүлгенин алзоп адырлары бүдүрүлгениң кажанғы-даа мурнуку деңнелиниден аныкан. Кыдат Улус Республика 1953 чылда бодунуң бирги беш чыл планын күүседиринче кирген, ол беш чыл планы чуртту индустриализастарының үндезинин салыр соругалыг. Кыдатта улус демократизының хөгжүлдезинин чаа чадаже шилчиринге эргежок чугула бүгү белеткел чүүлдер тургустунган.

Ол чаа чада болза, күрүне эрге-чагырганың органнарынга бүгү иниити сонгуулаарын чорудары-биле болган конституцияны бадылаарынга белеткел-биле деңдетелгенин турар. Улустуң политиктиг консультативтиг човүлелиниң 1949 чылдагы Иниити программазы үндезин болган конституция төлевилели улустуң революциязының чаалап алышкыннарын, политактыг болган ажыл-агый тургузуушкунунуң төлөөлү-биле, кыдат улустуң бай-шиниң антинационалдыг фашистиг ёзу-чуруумун дүжүрүп, оон эрге-чагырганың милитаристиг, бюрократтыг болган жандармы аппарадын чок кыптан болган улус-демократтыг эрге-чагырганы тургусекан. Чуртуң хосталганының соонда реакциялыг ёзу-чуруумуң экономиктиг үндезинин—чер ажылының феодалдыг болган чартык феодалдыг системазын, ол мышкаш дашпыкы капитал-биле чоок харылзаалыг болган Кыдатты кулданырынга дузалап турган компраторжу бүржуазиниң тергиндээшкинин узуткаан турган.

Улустуң тинлээн эрге-чагырганың чуртту каттыштырын, национал камгалалды быжыглап, революстуг коруп-чуруину доктаадып, Кыдатта бактаан турар бүгү националдарны чаңгыс ог-бүлеге каттыштырган. Кыдат Улус Республиканың туруп келгенинин баштайгы үш чылдарының иургузунда оон экономиказы шуут катап тургустунган, а бүдүрүлгенин алзоп адырлары бүдүрүлгениң кажанғы-даа мурнуку деңнелиниден аныкан. Кыдат Улус Республика 1953 чылда бодунуң бирги беш чыл планын күүседиринче кирген, ол беш чыл планы чуртту индустриализастарының үндезинин салыр соругалыг. Кыдатта улус демократизының хөгжүлдезинин чаа чадаже шилчиринге эргежок чугула бүгү белеткел чүүлдер тургустунган.

Ол чаа чада болза, күрүне эрге-чагырганың органнарынга бүгү иниити сонгуулаарын чорудары-биле болган конституцияны бадылаарынга белеткел-биле деңдетелгенин турар. Улустуң политиктиг консультативтиг човүлелиниң 1949 чылдагы Иниити программазы үндезин болган конституция төлевилели улустуң революциязының чаалап алышкыннарын, политактыг болган ажыл-агый тургузуушкунунуң төлөөлү-биле, кыдат улустуң байш

Эш Н. А. Булганининиң Варшавада чеде бергени

ВАРШАВА. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүнү, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы, Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. Булганин Польша Улус Республикавын он чыл ону байырлажыры-биле июль 20-де Варшавада чеде берген.

Варшавада Оконче дең Төп аэродромга Н. А. Булганинни утказынар болза: Польшаның каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң бирги секретары Болеслав Берут, Польша Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң даргазы А. Завадский, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Юзеф Циранкевич, Польшаның Маршалы К. Рокоссовский, Польшаның каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюросунуң кежигүнери Эдвард Охаб, Франциниек Мазур, Якуб Берман, Станислав Радкевич, ламтыкы дерептер министри Станислав Скиевский болган оон-даа өске кижилер.

Н. А. Булганинни ССРЭ-ниң Польшада онза болган бүрүн эргелиг ажчыны Н. А. Михайлов, Варшавада совет ажчын черинниң дипломаттыг составы база утказан.

Совет Эвилелиниң болган Польша Улус Республиканың күрүне туктары-биле аэродромну шиметкен турган. Үткүп алышкын үезинде хүндүлүг таңмыныды тургускан. ССРЭ-ниң болган Польша Республиканың күрүне гимнерин оркестр ырлалып күүседткен.

(СЭТА).

Женева чөвүлел хуралын долгандыр

ЖЕНЕВА (СЭТА-ның түсчай корр). Эзин кан аза беседаларның үжуражыгалар болган түс-түстүн беседаларының соолгуде июль 18-те тос чүрттарының төлээлериниң хаалгыг хуралынга Индий-Кыдатка тайбыцны катап тургузар дугайында айтырыгны чугаалажып коорун үргүлчүлээн түскай дыңнадыгдан кестүп турар.

Ол хурал хайгаракчыларның бодалыбиле алырга, бир тоо ацаа дамтыкы херектер министрлериниң киржилгези-биле болган соолгу хуралдың соолгуде эртеен бир ай иштинде чөвүлел хуралдың ажылының үнелээшкинни бердинген болганда, ажык-дузалыг болган.

Совет төлээлериниң баштыкы, ук хуралды даргалаан В. М. Молотов чөвүлел хуралдың ажылының эртеен үезинде ажык-дузалыг болган министрлериниң оралакчылары чүнү кылганыны үнелеп туре, ол үе иштинде эвээн эвес чугула түшкелер чедип алдынган деп айтыкан. Шунту чүве ам кылдыныган болгаш берге айтырыглар артпаан деп санаар болза шын эвес болур дээрзин дендеглевишкеп, совет төлээлериниң баштыкы оон-биле кады эртеен үе иштинде чедип алдынган чүүлдүң бөттүг үнелиин чүүлүнүн коргбейн барып болбас деп айтыкан.

Совет төлээлериниң бодалы-биле алырга, чүнүң-даа нурилында кол айтырыгны, Индий-Кыдатка тайбыцны катап тургузуның эң кырын айтырыын шинтиргээри тодаратыган. Ол дээрге, Вьетнамга тайбыцны катап тургузар дугайында айтырыгны шинтиргээринге кыдыг үлегинни чүүлүнүн коорунге соолгу үеле экелген чугаалажымышкыннар болур. ол кырын соонгуралдың төлээлери ам-даа кылдыныган болзажок, сонуургалдыг талалар дугуржулгаларны чедип алырынче орукта туруп турарынга далгалаар үндезинниер чок деп оон-биле кады недеглевишкеп.

Бар болуп турар недээлер ёзугаар алырга, төлээлериниң кежигүнериниң аразында соолгу үеде болган ужуражыгалар болган түс-түстүн беседалары ажыктыг рольду ойнаанынга ынчаннгейин совет төлээлер салган болган оон-биле кады ол ужуражыгалар база беседалар ам-даа тодарыттынын шинтиргээринээн артын калган айтырыгларны тодаргай шинтиргээринге оруктү салып келеп болган иоон соңгаар-даа салыр дээрзинге идегелди илереткеп.

Совет төлээлериниң бодап турарын ёзугаар алырга, байдал иоон адаалы хевирлиг деп санчыдып турар:

Вьетнамда болган Лаоста дайын чорудуушкуннарын соксадыр дугайында телевизедер чөвүлел хуралда бердинген. Ол телевизедерни ийи хевирлиг кылдыр чөвүлел хурал алган турар. Ол чорук Камбоджага база хамаарыжыр. Ол дугуржулгаларның ам-даа эргежок чугула дугуржуушкуну чок чүүлдерни чөпшээрежиринче соңуургалдыг талалар ёки сеткилин салган турарын күзээр херек. Женева чөвүлел хуралының бол шуруузунда-ла чугула, политиктиг айтырыгларга тураскаатпынган угуулгалының ийи телевизедери чөвүлел хуралда база бар. Ол дээрге, Лаоска болган Камбоджага хамаарыжыр чогуур недеглелдериниң төлевчеледери бам бурунгаар бердинген турарыболур. Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында чөпшээрежилгелериниң вүүселевишкеге делегей конференциин дугайында айтырыгны үр чугаалажып коргенинниң соолгуде, ам үеде ол айтырыг талазы-биле чөпшээрежирин улуг үе-шак негетинниес хире ийи телевизед киприп келдинген.

Совет төлээлериниң бодап турары-биле алырга, Женева чөвүлел хуралының туруп турары байдал дугайында иинти бодал-коруулеени берип турар.

Соолгу айда чөвүлел хуралдың кылган ажылынга совет төлээлериниң берген иинти үнелеини чөвүлел хуралдың кирижичлери улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

АКШ-тың төлээлекчизи У. Б. Смит бодуун недеглевишкеге АКШ-тың төлээлериниң туружун чугаалаан, чүл дээрге, бир эвес АКШ-ка чүүлдүг деп көрдүнер дугуржулгалар чедип алдынар болза. АКШ ол дугуржулгаларны үрээри-биле күш хереглээриниден азы күш хереглээри-биле кыжанырындан дагалгалаар ашаар дугайында чаңгыс талалынчак недеглелди кылыр деп айытыкан.

Женева чөвүлел хуралында

ЖЕНЕВА. Июль 20-де бүгү хүнүң дургузунда Женева чөвүлел хуралының кирижичлериниң ацаа ужуражышкыннары үргүлчүлээн. Ол ужуражышкыннарның үезинде Индий-Кыдатка тайбыцны катап тургузарынга хамаарышкан ам-даа шинтиргээринээн айтырыгларның талазы-биле санал-инаалар солчуушкуну үргүлчүлээн.

Июль 20-иниң 21-же дүнезинде нацинал ордузунга Вьетнамда дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгага, база Лаоста дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгага ат салынган. Ол дугуржулгаларга ийи талалардың командылал черлериниң төлээлекчилери ат салган. Дугуржулгага бир талазында Вьетнаминың улус армизының кол командылал черинниң төлээлекчизи Та Кванг Бу ат салган, дугуржулгага ёске талазында Индий-Кыдатта француз эвилелдиң чепсеекпир күштериниң кол командылалының төлээлекчизин бригада генералы Дельтей ат салган. Вьетнамда болган Лаоста дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгаларга ат салып турарының үезинде ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республиканың төлээлериниң болган Женева чөвүлел хуралында киржин турар өске-даа төлээлериниң төлээлекчилери олурушкан.

Бомбоджала дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгага бир хонуг соолгуредир, июль 21-де ат салган.

(СЭТА).

Индий-Кыдатта туттурган француздарның бижии

ПАРИЖ. Вьетнамның Улус армизынга туттурган 168 француз солдаттар болган офицерлер Индий-Кыдатта дайынны эң дүрген соксадырының эргежок чугулазының дугайын чугаалап турар бижикти Франциняның тайбыцның национал чөвүлелиниче чоруткан. Президент Хо Ши Мин чүүлүн үүле хостагган районнарында эвес, харын француз болган баодайжы шеригглериниң хынадазында турар девискээрде база кайгамчык чаагай ат-алдарлыг болуп турарын туттурган шеригглер дендеглеп турар.

«Вьетнаминың хамаарышпас чоруунуң канталавчызы болуп турар президент Хо Ши Мин бүгү сес чыдарның дургузунда тайбыцның политиказын бадыткап келгенин бижиктe чугаалап турар. Тайбыцның ол политиказы иоонаа чоруктуң илерээшкинни эвес. Национал хамаарышпас чоруктуг хандырып турар хүндүткелдиг тайбыцның дугайында чугаа чоруп турар».

Дьен-Биен-Фуга Вьетнаминың Улус армизының чоокта чаагы тиилелгезинге хамаарыштыр туттурган шеригглериниң бижии турары болза: «Вьетнам улустуң хүн-бүгү амыдыралының, оон күш-ажылының, маадырлыг чоруунуң херечилери болганывыс-биле ол тиилелге таварыга эвес деп чүвени билир бис. Ол эвилелге болза бодуунуң хамаарышпас чоруун чаагай алырынче вьетнам улустуң чаңгыс эптиг тура соруунуң дүрүм ёзугаар түнелп болган».

Бижиктe оон ынай чугаалаан турары болза: «Бистер туттурган шеригглер бүгү француз улус-биле кады, Женева чөвүлел хуралында француз чаазатың төлээлекчилери Индий-Кыдатка тайбыцны чедип алыр болган дүрүм ёзугаар маңгыныны турар түнелдерни дайын кыжыкчызары үзер чорукту болдурбас деп бүгү хенчелерни алырын шыгыны неген тур бис».

(СЭТА).

Барыын Берлинге Аденауэрниң чугаазының буурааны

БЕРЛИН. «Нейес дейчланд» солуниун недеглеп турары болза, июль 19-та Барыын Берлинге Шарлоттенбург районунга техника школазының 900 кижи олурушкан студентилериниң болган башкыларының хуралы болган. Ук хуралга чүве чугаалаан боон канцлер Аденауэр Барыын Германияны катап чевсеглеп турарын мактаан болган ону чеп деп. Аденауэр бодуун чугаазынга Герман Демократтыг Республиканы хонтап шүгүлдеп бээрге, валга улуг шинээн эгелээн. 300 ажыг студентилер алурган олуттарындан тургускан, Аденауэрниң чорудуп турары дайын политиказынга удур кыйгылар-биле ук хуралды каапкап барганнар.

Солуниун оон ынай недеглеп турары болза, залга ингелээн үйнээн-шимээнниң үезинде Аденауэр бодуун чугаазын дазаашбиле соксадыр үжурга таварышкан.

(СЭТА).

Совет шериг корабльдер отрядының Стокгольмда барганынга хамаарыштыр

СТОКГОЛЬМ. Совет шериг корабльдериниң отрядының далайжылары июль 20-де швед пайысталдың тоогүлүг черлери-биле танышып, кинофильмнер көрүп, Каролин дең эмнелгеге чоранынар.

Хүнүң баштайгы чартыында швед чон совет корабльдерге чораан. Бүзээн кижилериниң саны дыштанып хүнде мынаан база-да ликчок болган. Чораан бүгү үлүе корабльдерни нагылап, оларның арыгсилиин болган чүрүм-чыскаалын кайгаза хамаазынар.

Кежээ хоорайның «Кунгстредгорден» паркынга ажык эстрадаларга совет корабльдериниң бот составының бот-тыныгыр үран-чүүлүнүң концерти болган. Стокгольмниң төөгүзүнде совет болган швед түктар-биле каастаттынган канчаар-даа ажыок үлүг шолге, чамдык солуниларның недээлерин ёзугаар алырга, 70—80 хире иун көрүкчүлер чыыган.

Концерт баштайгы хүнде мынаан база-да үлүг чедиишкин-биле эртеен. Программаның дүгаар бүрүзү диниттиг ажыы часкаашкыннарын болдуруп турган. Хой иинтиниң күзелин ёзугаар концертти июль 20-де «Скансен» паркка база катаи киргүзер дээн.

ССРЭ-ниң Швецияда шериг-далай атташезин 1-ги ранганың капитазы Н. Н. Совел июль 19-та хүлээп алыышкын кылган. Ук хүлээп алыышкынга чалаттырганнарның аразында ССРЭ-ниң Швецияда аччизи К. К. Родионов, совет корабльдер отрядының контр-адмирал В. Ф. Ботовка баштаттыгзап командылалы, Швецинниың шериг-далай күштериниң командылакчызы вице-адмирал Эриксон аччилер, чамдык чүүттарның шериг, шериг-далай болган шериг-агазар атташелери база өске-даа кижилер бар болган.

Хүлээп алыышкын чаагай пайыралдыг ажыы-төлээ үезинде үлүг чедиишкин-биле эртеен. Ооң иитининиң күзелин ёзугаар концертти июль 20-де «Скансен» паркка база катаи киргүзер дээн.

ССРЭ-ниң Швецияда шериг-далай атташезин 1-ги ранганың капитазы Н. Н. Совел июль 19-та хүлээп алыышкын кылган. Ук хүлээп алыышкынга чалаттырганнарның аразында ССРЭ-ниң Швецияда аччизи К. К. Родионов, совет корабльдер отрядының контр-адмирал В. Ф. Ботовка баштаттыгзап командылалы, Швецинниың шериг-далай күштериниң командылакчызы вице-адмирал Эриксон аччилер, чамдык ч

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң орган ы

1925 чылда үзелеваетиккеп

1954 ИЮЛЬ 25 ВОСКРЕСЕНЬЕ

№ 148 (3085)

ӨРТӘӘ 20 КОП.

Бөгүн ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү.

Төрээн чуртувустуң далай кызыгаарларының идегелдиг камгалакчызы — ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунга алдар!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң ДУЖААЛЫ

№ 123

1954 чылдың июль 25. *Москва хоорай.*

Эштер матростар болгаш солдаттар, старшиналар болгаш сержантылар!

Эштер офицерлер, адмиралдар болгаш генералдар!

Бөгүн бистиң чуртувустуң Чепсектиг Күштери бүгү совет улус-биле кады ССР Эвилелиниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглеп турар.

Шериг-Далай Флодунуң хүнүн таварыштыр силерге байыр чедирейн.

Совет күрүненің Шериг-Далай Флодунуң чаа дайынчы техниказын хөгжүдериниң болгаш сайзырангайжыдарының база дайынчы белеткелдиниң бедидерииниң хөрээнге удам ында чедиишкиннерлиг болуруи Шериг-Далай Күштерииин бодунуң составынга база судно тудуунуң үлептүрүнүң ажылчыннарынга, инженерлеринге, албан-хаакчыларынга болгаш конструкторларынга күзедим.

Дужаарым болза:

Бөгүн, июль 25-те, Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр флоттарга болгаш флотилияларга корабльдериң болгаш эрик батарейлериниң артиллериняның чээрби бир дааштаашкынныг салюдун кылыр.

Совет күрүненин Шериг-Далай Флоду делгерезин!

Улуг совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет чазак делгерезин!

Бистиң тинлелгелеривистиң хей-аът кнрикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы
Н. А. БУЛГАНИН.

ТАЙБЫҢНЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Бөгүн совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери бодунуң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Ол бүгү улустуң байырлалының хүнүнде дайынчы далайжыдар, судно тудукчулары болгаш оон үлептүрүүнүң ажылчыннарының, инженерлеринге, албан-хаакчыларынга болгаш конструкторларынга күзедим.

Дужаарым болза:

Бөгүн, июль 25-те, Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр флоттарга болгаш флотилияларга корабльдериң болгаш эрик батарейлериниң артиллериняның чээрби бир дааштаашкынныг салюдун кылыр.

Совет күрүненин Шериг-Далай Флоду делгерезин!

Улуг совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет чазак делгерезин!

Бистиң тинлелгелеривистиң хей-аът кнрикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы
Н. А. БУЛГАНИН.

ТАЙБЫҢНЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Бөгүн совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери бодунуң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Ол бүгү улустуң байырлалының хүнүнде дайынчы далайжыдар, судно тудукчулары болгаш оон үлептүрүүнүң ажылчыннарының база Шериг-Далай Күштерииин дайынчы чоруун бедидерииниң талазыбиле кылган түүлдерин Коммунистиг партиязга, Совет чазакка болгаш улус чонга айыткан турарлар.

Бо чылын Шериг-Далай Флодунуң байдалыңда Чепсектиг Күштерииң Командующийи Маршал Советскиг Союзу Н. А. Булганин дужаарыпкан. Ол бүгү улустуң байырлалының хүнүнде дайынчы далайжыдар, судно тудукчулары болгаш оон үлептүрүүнүң ажылчыннарынга, инженерлеринге, албан-хаакчыларынга болгаш конструкторларынга күзедим.

Дужаарым болза:

Бөгүн, июль 25-те, Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр флоттарга болгаш флотилияларга корабльдериң болгаш эрик батарейлериниң артиллериняның чээрби бир дааштаашкынныг салюдун кылыр.

Совет күрүненин Шериг-Далай Флоду делгерезин!

Улуг совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери делгерезин!

Совет чазак делгерезин!

Бистиң тинлелгелеривистиң хей-аът кнрикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы
Н. А. БУЛГАНИН.

ТАЙБЫҢНЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Бөгүн совет улус болгаш оон Чепсектиг Күштери бодунуң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Ол бүгү улустуң байырлалының хүнүнде дайынчы далайжыдар, судно тудукчулары болгаш оон үлептүрүүнүң ажылчыннарының база Шериг-Далай Күштерииин дайынчы чоруун бедидерииниң талазыбиле кылган түүлдерин Коммунистиг партиязга, Совет чазакка болгаш улус чонга айыткан турарлар.

Бо чылын Шериг-Далай Флодунуң байдалыңда Чепсектиг Күштерииң Командующийи Маршал Советскиг Союзу Н. А. Булганин дужаарыпкан. Ол бүгү улустуң байырлалының хүнүнде дайынчы далайжыдар, судно тудукчулары болгаш оон үлептүрүүнүң ажылчыннарының база Шериг-Далай Күштерииин дайынчы чоруун бедидерииниң талазыбиле кылган түүлдерин Коммунистиг партиязга, Совет чазакка болгаш улус чонга айыткан турарлар.

Бистиң далайжыдарывыс Төрээн чуртувустуң кыжыгаарларын коргүгүр камгалазырындан ангыда, бистиң оңдүктериввис болур улус демократиязының чуртталарынче болгаш оске-даа чуртталарже пайыралдыг аян-чорудтарын кылып турар. Бистиң дайынчы корабльдериввис бо чылын Румыниянын, Польшаның, Албанияның, Финляндияның, Болгарияның база Англияның болгаш Швецияның порттарынга чоргаанар. Совет далайжыдар аңаа бедик мергежилдиин, далайжы чаңчылга середилгелиин чайынналчаа-биле коргүсеннер. Совет далайжыларының аян-чорудтары улустар аразынга пайыралды болгаш кадыг ажылдажылганы быжыглаарынга чугула салыышкын болуп турар.

Капиталистиг делгейиниң аңгы үеде ги байдалы бисте болгаш улус демократиязының чуртталарында байдалдардан коңгус сыр оске болгаш улурлашкак болуп турар. Капиталистиг чуртталарда экономика хөгжүдези бичии-даа бурунгаар хөгжүвейн турар. Оларда экономиктиг кризис үзеттирүг болгаш кодээ ажыл-агыйны хөне базып турар. Ажылчы чоннарның ядыы, чедиимес байдалы империалистерни бичии-даа дууретпейн турар. Харын олар чаа дайынны белеткээриче болгаш кыпсын үндүрериче чүткүп турарлар.

Кижи төрелгетениің өжээнниг дайынчары чеже-даа орадашса, оларның эжелекчи үзүлүг планнары боттанмас. Оон тодаргай чижээ болза, даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузар дугайында дүүрүжүлгага ат ондырганы болур. Ол — Азиянын улустарының, тайбың дээш демиселде бүгү дешилгелиг кижилериң чайынналчак тинлелгези болур.

Улустарның айыыл чок чоруунуң камгалалында турар бистиң Шериг-Далай Флодувус бүгү Чепсектиг Күштер-биле кады тургуп, хүн-бүрү өзүп, быжыглып турар. Ол эң шылгарангай чепсек-биле хандыртынган. Оон күжүнүң болгаш тинлелгезиниң кол үндезини болза, бүгү улустуң сагыш салыышкыны, ынакшыл-биле хүрээлеткенинде, Коммунистиг партиниң мерген удуртулгазында. Ол бодунуң каналын быжыглышкынын хамаатты дайынының болгаш Ада-чуртуң Улуг дайынының чыдарында күштүг, кара сагыштыг дайынныңга улур эрес-дидим демиселге алган.

Американың Каттыжкан Штаттарының, Англияның болгаш оске-даа капиталистиг чуртталарың шериг-далай флоттары Оожум океанда, Атлантика, Чер ортузунуң далайжарында дайын белеткелин кылын, хей санныг шериг базаларын тургузуп турда, бистиң Совет Арминиве, Шериг-Далай Флодувус бодунуң үлүзүнүң тайбың тургузукчу күш-ажылын камгалап турар. Маадырлыг совет Шериг-Далай Флоду болза, тайбың чартыкчы күш-ажылдын, бүгү делегейге тайбыңны, улустар аразынга интернационалчы пайыралды быжыглаарының флоду болуп турар.

Ынчанган бистиң Шериг-Далай Флодувус бүгү мурнакчы кижи төрелгетениің идегелин, ынакшылын, хүндүтелин чаазап алган. Ол оны оон соңгаар-даа аларлыы-биле шынзыктырар болгаш кадагалаар. Бистиң чуртувустуң ыдыктыг далай кыжыгаарларывыс дөрген чеди муң километр ажын турар. Ол кыжыгаарда бистиң дайынчы далайжыларывыс Төрээн чуртувуң ыдыктыг чазагайын камгалап, Совет Арминиың дайынчылары-биле кады идепкейлиг камгалалды ынчыпкырлыг боттандырып турарлар.

Бистиң далайжыларывыс Төрээн чуртувуң кыжыгаарларын коргүгүр камгалазырындан ангыда, бистиң оңдүктериввис болур улус демократиязының чуртталарынче болгаш оске-даа чуртталарже пайыралдыг аян-чорудтарын кылып турар. Бистиң дайынчы корабльдериввис бо чылын Румыниянын, Польшаның, Албанияның, Финляндияның, Болгарияның база Англияның болгаш Швецияның порттарынга чоргаанар. Совет далайжыдар аңаа бедик мергежилдиин, далайжы чаңчылга середилгелиин чайынналчаа-биле коргүсеннер. Совет далайжыларының аян-чорудтары улустар аразынга пайыралды болгаш кадыг ажылдажылганы быжыглаарынга чугула салыышкын болуп турар.

Капиталистиг делгейиниң аңгы үеде ги байдалы бисте болгаш улус демократиязының чуртталарында байдалдардан коңгус сыр оске болгаш улурлашкак болуп турар. Капиталистиг чуртталарда экономика хөгжүдези бичии-даа бурунгаар хөгжүвейн турар. Оларда экономиктиг кризис үзеттирүг болгаш кодээ ажыл-агыйны хөне базып турар. Ажылчы чоннарның ядыы, чедиимес байдалы империалистерни бичии-даа дууретпейн турар. Харын олар чаа дайынны белеткээриче болгаш кыпсын үндүрериче чүткүп турарлар.

Кижи төрелгетениің өжээнниг дайынчары чеже-даа орадашса, оларның эжелекчи үзүлүг планнары боттанмас. Оон тодаргай чижээ болза, даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралынга Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузар дугайында дүүрүжүлгага ат ондырганы болур. Ол — Азиянын улустарының, тайбың дээш демиселде бүгү дешилгелиг кижилериң чайынналчак тинлелгези болур.

Улустарның айыыл чок чоруунуң камгалалында турар бистиң Шериг-Далай Флодувус бүгү Чепсектиг Күштер-биле кады тургуп, хүн-бүрү өзүп, быжыглып турар. Ол эң шылгарангай чепсек-биле хандыртынган. Оон күжүнүң болгаш тинлелгезиниң кол үндезини болза, бүгү улустуң сагыш салыышкыны, ынакшыл-биле хүрээлеткенинде, Коммунистиг партиниң мерген удуртулгазында. Ол бодунуң каналын быжыглышкынын хамаатты дайынының болгаш Ада-чуртуң Улуг дайынының чыдарында күштүг, кара сагыштыг дайынныңга улур эрес-дидим демиселге алган.

Американың Каттыжкан Штаттарының, Англияның болгаш оске-даа капиталистиг чуртталарың шериг-далай флоттары Оожум океанда, Атлантика, Чер ортузунуң далайжарында дайын белеткелин кылын, хей санныг шериг базаларын тургузуп турда, бистиң Совет Арминиве, Шериг-Далай Флодувус бодунуң үлүзүнүң тайбың тургузукчу күш-ажылын камгалап турар. Маадырлыг совет Шериг-Далай Флоду болза, тайбың чартыкчы күш-ажылдын, бүгү делегейге тайбыңны, улустар аразынга интернационалчы пайыралды быжыглаарының флоду болуп турар.

Ынчанган бистиң Шериг-Далай Флодувус бүгү мурнакчы кижи төрелгетениің идегелин, ынакшылын, хүндүтелин чаазап алган. Ол оны оон соңгаар-даа аларлыы-биле ынызыктырар болгаш кадагалаар. Бистиң чуртувустуң ыдыктыг далай кыжыгаарларывыс дөрген чеди муң километр ажын турар. Ол кыжыгаарда бистиң дайынчы далайжыларывыс Төрээн чуртувуң ыдыктыг чазагайын камгалап, Совет Арминиың дайынчылары-биле кады идепкейлиг камгалалды ынчыпкырлыг боттандырып турарлар.

Бистиң далайжыларывыс Төрээн чуртувуң кыжыгаарларын коргүгүр камгалазырындан ангыда, бистиң оңдүктериввис болур улус демократиязының чуртталарынче болгаш оске-даа чуртталарже пайыралдыг

ССРЭ-НИҢ ШЕРИГ-ДАЛАЙ ФЛОДУНУҢ ХҮНҮН БҮГҮ СОВЕТ УЛУС БАЙЫРЛАП ТУРАР

„ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флоду“ деп делгелге

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге чүрт белеткенин турар. Хоорайларда болгаш кыжы суурларда, шериг везентериниде клетклдерии, бесединарны, лекцияларны чөрүдүп, шериг дайынчылар-биле ужуражымышкынларны организастап турар.

Июль 18-те Москвада «ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флоду» деп делгелге ажытынган. Ону Төп Шериг-далай клубу организастаан. Совет Арминиың М. В. Фрунзе аттыг Төп бажыңының паркының хамааты павильонунуң залында 500 ажыг экспонаттарны— чурүктарны, корабльдериң үлегер-хүрүлгелерин, совет корабльдериң дайынчы туктарын делгеп салган.

Дыка хей санныг делгирлер Октябрьның социалистиг Улуг революциязын белеткээринге болгаш чорударынга шериг дайынчыларның киржилгезинин дугайын чугаалап турар.

1917 чылдың октябрьның 25-те (ноябрь 7-де) Кышкы Орууже утпаларын алган болуруп пушкаларының дынмырээшкинии-биле чаа үениң эгезин—улуг социалистиг революцияның үезин чарлаан алдарлыг крейсер «Авроранын» үлегерлүрүзүн делгелгеге келгеннер улуг сонуургал-биле көрүп турар. Кышкы Орууну, адмиралтействаны, инженер шивээнин болгаш оске-даа черлерни чаалап алырының үезинде болуп тургулаан дайынчы чорудуушкуннарны фото-чурүктар болгаш документилер көргүзүп турар.

Хамааты дайынның болгаш ланткыны интервенциянын чыдарында флоттуң дайынчы чорудулгаларын делгелгеге тодазы-биле көргүскен. Хамааты дайынның далайжы маадырлары: В. Толухин, Э. Берг, П. Хохряков, М. Мартынов, А. Железняков, Т. Ульянцев, Н. Сладков болгаш оон-даа өскерлериниң чурук портреттерин делгелгеге киирген. Хамааты дайынның чыдарында кыжыл ух офицери-биле үш удаа шиңнаткан Балтий флодунуң далайжызы П. Лукөнскийниң селемелин кызыл хилиң постун кырында салган.

Ада-чуртуң Улуг дайынының чыдарында флоттуң дайынчы чорудулгаларын көргүзериниге улуг черни тускайлап берген. Ында кызыл тукпуг корабльдер—«Октябрьская революция» линкорун, «Киров» крейсерни, эскадрон миноносецтерни, тацпылычы корабльдерни, суг адаа-биле чоруур хемелерни үлегерлүрүзүлерин делген тургускан.

Бистиң Төрээн чуртувустуң пайысталы Москваны болгаш Ленинградты, Одессаны, Севастополдуг, Сталинградты камгалаан турарының үезинде совет далайжыларының маадырлыг эрес-дидим чоруктарының дугайын хей санныг чуруктар, фотолар, хүүлүстар чугаалаан көргүзүп турар.

Делгелгенин түүнел кезээнде бистиң Төрээн чуртувустуң далай кыжыгаарларын сереңчилелиг кангалаан турар шериг далайжыларының дайынчы политиктиг середилгезиниң дугайын чугаалап көргүзүп турар.

(СЭТА).

„Эргим Төрээн чуртувусту идегелдиг камгалап турар бис“ деп плакат.
Чуруккчу В. Лыков. СЭТА-ның фотохрониказы.

ХООЧУН ӨҢНҮК ДАЛАЙЖЫЛАРНЫҢ УЖУРАЖЫШКЫНЫ

ХМЕЛЬНИЦКИЙ. Хоочун далайжылар—1905 чылда «Потемкин» броненосецке болган суралгыг тура-халышкынының киржикчилери Илларион Павлович Шестидесятный олар Иван Акимович Лычев болган Адольф Доминикович Войцеховский олардың ачыдыралыында улуг болган ооруңчу болуушкун болган.

Дыка үр үениң интинде олар—бот-боттарының хуу салыышкының дугайында чуу дээ биилиишкей чорааннар. Алдаржыл сураглаан «Варягтың» маадыры, а ооң соон дарый «Потемкинге» болган тура-халышкынының киржикчизи Войцеховский биле Шестидесятный олар 1905 чылда Румыниянга чарылгаанар. Лычевты ол соолгу катап 1910 чылда көргеп.

Ам Антоника суурда чурттап турар И. П. Шестидесятныйның бажыңында Москвадан И. А. Лычев болган Славутадан А. Д. Войцеховский олар ааладан четкилеп келген.

И. А. Лычев болган И. П. Шестидесятный олар ынчаарда тура-халышкын кылган броненосецтиң судно комиссиязынга сонгуткан тургаанар. Оларның кайыыында-даа хааның суду боттары чок черинге ялалаар деп шиидип кааи турган.

Хааның ёзу чуруну дүмүрген соонда потемкинчилер ооруңчу-биле Төрээн чуртувуна эөн чанып келген болгаш чуртувуң социалистиг чаартылгазының херээнге киржикпеннер. И. А. Лычев партиялыг даалгазы-биле Самара губерниягa Совет эрге-чагыргазы дожтаадып тургузарынга киришкен болгаш бодунуң төрээн суурун Обшаровкага кодээ Советтиг даргазынга ажылдап турган. А. Д. Войцеховский 1918 чылда Новгород-Волынск уезднинг Погрелое кодээ суурга ядылар комитединиң даргазынга ажылдап турган. И. П. Шестидесятный Украинага заводка слесарылап ажылдап турган.

Олар ам шупту күрүне дүзалаччыны ан турарлар. Оларның кайызы-даа ан 70 хар хире наңыыглар. И. П. Шестидесятныйга болган оон бажыңынга келген эргии аалчыларга Антонина районнуң ажылчыннарының, колхозчуларының, албан-хаакчыларының болган өөренчилериниң хей санныг толээлекчилери олуг байыр чедирии ужуражыккылаан.

«Потемкин» броненосецке болган тура-халышкынының 50 чыл болур оон дендегээри-биле хоочун ошкүтер ам даралаччыда болур ужуражыккынын келир чылын Москвага эрттирер деп дугуржуп алган.

(СЭТА).

Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге алдар кылдыр

Чоокта чаа, Кызыл хоорайга далай моделистериниң аныяк конструкторларының ушку хоорай маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа механиктиг шинчедикчи-биле болган резин-биле чоруурунуң үзеп янзыбүрү моделдери киришкен.

Эң дээре түүнелди областтың аныяк техниктер станциязының моделистери көргүскеннер. Конструктор Горевтиң механиктиг шинчедикчи-биле кылган шериг крейсериниң модели бирги ажиндирилгикинии кылып, 109 метр ырак чорааи. Конструктор Юрий Раздобреевтиң резин-биле чоруурунуң модели 55 метр чоруп, бирги черни алган. Конструктор Геннадий Забродинаның механиктиг шинчедикчи-биле кылган Гинсера модели көргүкчүлериниң сонуургалын хайныктырып, 130 метрни 30 секундада эрткен. Гинсеерлер моделиниң бирги черни ол алган. Конструкторлар Сельденешевтиң болгаш оон-даа өскелериниң I—II черлерни алган.

Бирги черни эжелээн конструкторларны Досаафтың хоорай комитединиң шаңнал бижиктери-биле болгаш ортедиг белектер-биле шаңнаан. II—III черлерни аалганнерге Досааф хоорай комитединиң шаңнал бижиктерин тыныскан.

Июль 25-те, воскресеньеде, Кызыл хоорайның Гастелло аттыг парк - культуразының лекториязынга кежээнниң 8 шакта ССРЭ-ниң Шериг-Далай хүнүн дендегээри-биле хоорайның ажылчы чоннарының байырлыг хуралы болур. Байырлыг хуралдың соонда «Адмирал Нахимов» деп кино-ны 7 халас көргүзер.

Хүндүс, күн-культура комбинадының дужуна, сут станциязынга дээре спортсменнериң пассалыг - ашкынныкпнерге болур. Хүндүскүнүң 12 шакта Улуг Хенге, хоорайның ажылчы чоннарының катерге болгаш гинсеерге пассалыг чунгулаазыкпы болур. Оон ында механиктиг шинчедикчилиг болгаш резин-биле чоруур ол дээре моделдериниң көргүзүлери база болур.

Сиген белеткелин агаар бодйустуң кандыг-даа үезинде чорудар

Шынарлыг мал чемнерин белеткеп турар

БҮРЕН-ХЕМ. (Телефон-биле). «Сталинчы оруг» кодээ ажыл-агый артели сиген ажылын бүгү хемчег-биле калбартып турар. Чаъс-бораң турнакок, чидиг таарыи чалыг хүннерни чоп ажыглаанындан 1200 центнер сигенни сараатган алган. Оон ында ниитизи-биле 250 центнер сигенни 6 бичө сараатган кылдыр дүвөн тургускан.

Сараатты 40 сантиметр салдыңган өдүрүт бүрүзүнге-ле хонт дусту сигенниң өдүн өскертиптер хире кылдыр чажып турган чеже-даа сараатгарны тургузуп болур. Сигенниң ыңгыы барындаалаваайн ажаап алыр ол арга болза, кыжын малды көп болгаш аңаанныг чём-биле хандырар арталыг.

Малга шыктыг, эки сүүзүнүг чем болур силос шыгжаарынче колхозчулар база улуг кичээнгейин салып турар. Июль 23-те 540 центнер ногуруг сиген салдыңган. Сигенниң силостаарын чоруттуушаан, тарыпал тооруктан 2000 центнер силос кылырын база эгелей берген. Ыжын ажыглаарынга эптиин барындаалаан, колхоз шупту силозун сүт-бараан ферманың чанында иеөпеп турар.

Колхоздуң аңгы кол күжү сиген ажылында хаара туттуунган. Ында Сарыг-Сепнің машина-трактор станциязындан бирээи-ле 2 машиналар кошкан ийи трактторлар база бар. Колхоздуң 4 аът машиналары, 10 хол кадыырлары доктаамал ажылдап турар.

Сиген белеткелинге бүгү күштерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Кара-Талда Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артели сиген белеткелиниң талазы-биле Чаа-Хөл районнуң колхозтарында дээре болуп турар. Сиген шөлүнде 3 кезек черде 102 кижи 5 аът машиналарлыг, 28 хол кадыырлыг, 4 аът дырбаантарлыг ажылдап турар. Ында машиналар кошкан бир трактор база бар.

Кыынак күн-ажылдың болган оператнвтиг үлүртүлгазының түүнелинде ол колхоз июль 23-ке чедир муң ажыг центнер сигенни сараатган, 700 центнер силосту салган. Ындыг-даа болза, сиген белеткели шупту черлерде ындыг эвес. Июль 20-де недээ ёлугаар алырга район планын түгеле 2 хуу күүсеткен, силос салыышкыны базанда чогенчиг темпиде боттанып турар.

Ленин аттыг кодээ ажыл-агый артели—районда үлүг колхозтарның бирээзи. Ында ынчага чедир чаңгыс-даа аът машиналары ажылдап кирбээн, МТС-тиң-даа талазындан ооң сиген шөлдериниге күштер чоруушаан. «Машинага кестивер сиген үнмээн» деп чылдагаанга чагдыңган, ол чүгүлө ажылды ынчаар хожуладып турары канчап-даа тааржыппас. Ажылдың темпизин мурнакчыларның дендегээринге чедир бедидери чугула.

СИЛОС САЛЫРЫНЫҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

ПЫНАА. (Телефон-биле). Кышкы үеде малга шыктыг кок чемнериниң хоозуу үнелетиннес үлүг. Агро-зоотехниктер чүгүмүн ёзугаар хынанчалыг шыгжатынган силос бодуун ченнерден ыракта артык сүүзүнүүг. Улуг-Хем районда Мичурин аттыг колхоз бо чылын 2680 центнер силос салыр планын июль 23-те 2700 центнер кылдыр күүсеткен. Бо талазы-биле колхозтуң хову ажылында бригаданың удуртулуп, ажылдың темпизи-биле ол ында ниитизи-биле 5 үлүг сараатган тургустунган.

Аныяктарның бригадазы

Мал ажылынга быжыг чем-суурну тургулар соруглга-биле Кызыл районда «Чербиз» колхозтуң комсомол эге организациязының чемнери белеткээринге талазы-биле аныяктарның бригадазын организастап тургускан. Бригадада 12 аныяктар бир сиген кезер машиналыг, бир дырбаантыг ажылдап турар. Олар үргүлүү чаалыкшы чаан турза-даа, башгайгы неделяда машина-биле болган хол-биле 29 гектар сигенни кезип, 4 тонна сигенни болуп сараатаан.

Сиген кезер машиналар ажылдап турар машинист эш Ч. Кыспай кылыр ажыл нормазын 120—130 хуу күүседип турар. Ол ынчаан хол-биле сиген кезер кезиктиглерден Чанбал, Сендээ, Десшит-оол, Кавай-оол олар кесге чогуур нормазын үргүлүү ажыр күүседип болгон.

Районнун мурнакчы колхозунда

ТЭЭДИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артели нал чемни белеткээринге талазы-биле Бай-Тайга районда колхозтарның дээреи болуп турар. Сиген шөлдериниге ынчалгерниң ажылдаарынга тааржыпчалыг байдалды тургускунаан, күн-ажылды эки организастаан, социалистиг чарыпты калбартаан.

Чаъс-бораның ажылга шантыктыг хүннери турзажок, тааржыпчалыг үелерде сигенни ажаарып кургадыр, болуп сараатгарын кичээнгейлиг чоруттуушаан, чаъстыг хүннерде кол күштү силосче үглаадырын турган. Колхоз июль 20-ге чедир 480 центнер сигенни сараатгаан болгаш 1120 центнер силосту салган. Ажылдың-на бедик кергүзүглерлиг калбарып турар.

Колхоз шивыглыг 2 улуг шаңнарны тургускан, тараанның 1 чаа складын неиеп тудуп алган. Комбайндан тараа ап соорткуге 7 тааржактарны чаазап белеткээн.

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнү—совет шериг далайжылларың болган бистиң социалистиг Төрээ чуртувустуң бүгү ажылчы чоннарының чаңчыл ойлуң байырлалы. Бо хүнде шериг-далай флодунуң далайжылары шериг ойлган политиктиг белетьеларе, мурнакчы шериг техникавын шиңгеддиринге, чуртуң идепкейлиг канчалын ойжагларына оттарының чеднишкиннериниң дугайын Коммунистиг партиниң ойлган Совет чазакка айытхан турарлар.

Улуг далай күргүнези—Совет Эвилелиниң эриктериңде үш океанныр ойлган 14 далайлар оор ойлуң турар. Ол далай кызыгаарларының дургу 47 муң километр ажыы турар. Совет улус ойлза, делегейде эң улуг суг каналдарын—И. В. Сталиниң аттыг Беломор-Балтий каналын, Москва аттыг каналды, Волга-Донтуң суднолар чоруур В. И. Ленин аттыг каналын тур-гусканнар. Ооң түңелиңде Москва бени дүнялларның далай ортаазы апаргап.

Бистиң күргүневистиң хамыдаан ажыылрачы эрте-ажыктарың эрте бурун шагдан бээр-ле далай-оңаа чарылоос холоашкан. Орус улус ойлуңуң хой чүс-чүс теогүгүүң дургузунда далай ажучыны—улус дең ажлар аттыг чедип ажган. Кижи төрелегеген ойлза, делегей эртеминге чаагай салыышкын ойлур улуг географтыг ажыдыышкынарны орус улустуң мазырлыг ойлдарының ачызында кылган.

Бистиң Төрээ чуртувус далай жэнидрикчилерге Джинёвтуг, Берингтиң, Чириковтуг, алышкылар Лаптевтериң, Крузенштернниң, Головниниң, Лисинскийниң, Невельскийниң, Седовтуг болган еске-даа дыка хой кижилериң аттарын-биле чорганларын турар, олар ойлза, Сонгу-чүктүң болган Оожум океанның кызыгаар чок делгеминдең өөренип база чуртка шиңгээдип бергеннер. Орус далайжылар чер бөмбүрлөнүң бүгү үе делгеминдең барык дөртүң үш кезинде шинчилеп, чүс-чүс чаа ортулуктарны, архипелагтарны, черлерни ажыктылаан, он-он муң километр ярык черлерниң ылаптыг тайыл быларын бергилээн. Делегейниң географтыг чуруунда 500 ажыг орус аттар карген.

Орус улустуң шериг төогүзүн алдарлыг сү. флотчулары—Спиридовтуң, Ушаковтуң, Лазаревтиң, Сенявинниң, Нахимовтуң, Макаровтуң аттары каастан турар, олар ойлза, орус национал далай-шериг эртемин чуртузарынга кайгамчык улуг сайыышкынны киирген болган бистиң адаЧуртувустуң дайзынарынга удур тинлелгелиг тулчуушкуннарга суг флотчу уран чүүлүл үлегер чижектерни бүгү делегейниң мурнунга көргүскеннер.

Дөңчу күрүүнда айтып турарын ёзугаар ылырга «Арминга болган флотка баштайгы революстуг хөделиишкин, революциянын талазынче хаан шеригленииң улуг кезиниң баштайгы шинчиишкини болза» 1905 чылда Кара далай флодунга «Потемкин» деп броненосцке болган туза халыышкын болган.

Бистиң Шериг-Далай Флодувустуң төогүзүнүң эң-не чыыртыкылыг ариннары, ажылчы чоннарга хосталгаже орукту айытхан Коммунистиг партиниң ажыл-чорудулгазы-оңаа холбашкан. Революсчу чаторстар болза, партиниң улуг баштынчылы В. И. Ленииниң кайгарыы ёзугаар, солдаттар-биле болган бүгү ажылчы чоннар-оңаа кады, эгези «Аврора» крейсериниң үгер-оолларынга даажы-оңаа недозлетинген Октябрьниң социалистиг Улуг революциязынга идепкейлиг киришкеннер.

Даштыкы шериг интервенциязының болган хамзаты дайзынның үезинде шериг ырактар Улуг Октябрьниң чаалап алышкынынарын камгалаашпаан, Кызыл Арминың кезектери-биле кады хөделип, бүгү фронтуларга эрес-дидим туулуп турганнар. Флоттуң хемге болган хөлге чоруур кезектери аныяк Совет республиканың дайзыннарын чылча шаап турган курлаг чер шериглери-биле сырый деткижилгелиг хөделип, 60 муң ажыг далайжылар курлаг черге туулуп турганнар.

Интервенцияны болган ак-гвардейжилерни чылча шапканының соонда партия болган чазак ССРЭ-ниң далай кызыгаарларының дээш болбазын хандырарынга флоттуң улуг ролдуун барымдаалаан. Шериг-Далай Күштерин катап тургузарынче болган сайзырадырынче улуг кичээнгей салган. Шериг-Далай флодун катап тургузар болган быжыглаар дугайында партияның X съездиниң төогүзүг шинтиир бо херекке шылгарангай үжүр-дузалыг болган. Флотту 1922 чылда комсомол шефке алган, ол оон хүрээлеринге муң-муң комсомолчуларны, активчилерни чорутkан.

Совет Арминың шынчы дузалакчызы болур бистиң флодувус Совет Чеңсектиг Күштериниң өзүүшкүү-биле болган быжыгышкыны-биле кады өскен болган быжыккан. ССРЭ-ниң бүгү улус ажылагайының чайгылыш чок кедергүүшкүнү флоттуң бүгү негелелерин болган херегледдерин бүрүн хандырып келген. Эң янзы-бүрү хевирлерниң чаа корабльдерни туттунгулап, Коммунистиг партиага, Совет Чазакка, бодунуң социалистиг Төрээн чуртувуа кызыгаар чок берингген шеригдалай кадрлары, билигиг дайзынчылар—далайжылар белетьетинин, база кижизитинин турган. 1932 чылда Оожум океан флоду, 1933 чылда Сонгу-чүк далайларынга совет кургаг чер шеригжериниң ажыылларынче аэртирлээн. дайзын чаңгыс-даа десант дүжүрүп шыдавас. Ол-ла үеде совет далайжылар тактика ойлган оператив масштаптыг 100 ажыг десант операцияларын оттгандырган. Севастополь, Ленинградты, Сталинградты, Одессаны камгалаан, ада-чуртуңу Улуг дайзынның эске-даа дыка хөп туулчуушкуларынга киржип турган, бистиң шериг далажыларывыстың эрес-мааңгырыг чоруктарын ойлас алдар-биле шыптынган. Дайзын үезинниг дургузунда дайзынның шериглер, чеңсек, ак-чеңсектер дазыган турган чүс-чүс улуг болган бичи транспорттарын сугче дүжүрүп киирген, дайзынның дыка хөп шериг корольдери, муң-муң самолеттары уэуткатыыгылаан.

Япон империалистиниң шериглерин чылча шаап турган Совет Арминың халдап турган кезектеринге бөттарының дайзынчы чорудулгалары-биле дуза көргүзүп турган Оожум океан флодунуң далайжылары бөттарын коңчуг эки шылгарадыг көргүскеннер.

Фашистиг Германияны болган империалистиг Японияны бүрүн чылча шапканы-биле доозулган Ада-чуртуңу Улуг дайзынның бүгү дургузунда Совет Шериг Далай Флоду болза, ооң мурнунга тургустунган соруулгаларны алдарлы-биле күүстиишаан, кургаг чер шеригжериниң шынчы дузалакчызы болуп турган. Ол соруулгаларны ол, ооң өзүлдези-биле болган быжыышкыны-биле холбашкан айтырыгларга Коммунистиг партия дайзынның ырак мурунда-ла улуг кичээнгейин салганының ачызында чеднишкинниг күүселиң шыдаан. Бистиң дайзынчы корабльдеривис, шериг-далай техникавыс бөттарының шынарының талазы-биле немецтер-ниниге чүгле аштырбаан эвес, харын мырыңай дайзынның корабльдеринге болган техниказынга көөрде ыракта бедик шынарлыг турган. Коммунистиг партияның болган Совет чазактың улуутулгазы-биле тургустунган, социализм чүргүнүң күүлүг индустриалдыг сууру маңаа шиптирилиг рольуу ойнаан.

Совет улус Ада-чуртуңу Улуг дайзының хамыктың мурнунда бистиң бүгү тинлелгелериистиң тургузувгузу, организакчылы болган хей-аът кинрикчиин—Коммунистиг партияның ачызында тинлелгелиг дооскан. Совет Чеңсектиг Күштериниң тинделгелииниң боттанын үнген кол дестери болза, совет иинтилел болган күрүне тургузуунуң күш четирбес күжүү, совет экономиканың артык шынары, коммунизмниң улуг идеаларының күчүлүг күжүү болган.

Шериг-Далай Флодунуң күчүзүн болгаш Флоттуң он-он корабльдери, кезектери, каттыжышкыннары гвардейжилер деп хүндүлүг атты алганнар.

Совет улус ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүн канчаар-даа ажок улуг шелеглиг болган күш-ажылчы көдүүшкүнүүң, социализмниң тудуп тургузар керекте кестүн Коросов чаа тинлелгелериниң байдалында демдеглеп турар. Коммунистиг партия болган Совет чазак миллион-миллион ажылчы чоннарның чогаадыкчы энергиязын үлегдирүүг улам шыдан хөгжүдүринче, кедээ ажыл-агыйның кедүрериниче углавшпаан, ол калбак улус массаларының чаагай чоруунуң соңсаал чок өзүлделин, социалистиг күрүнениң күчүзүн быжыдарын хандырып турар.

Совет Эвилелиниң идепкейлиг камгалалын бүгү хемчег-оңаа ойжыдарының эргежок чүгүлээзы болза, дайзын сөөлүндеги үеде Шериг-Далай Флодунуң мурнунда, ниитизи-биле ССРЭ-ниң Чеңсектиг Күштериниң мурнунда чаа-чаа нарын соруулгаларны салган. Шериг далайжылар чедип алдынган дайзынчы дүржулганы хамыыдыг-биле байыдып ажылгалышаан, болгунуң дайзынчы мергежилии бедидер дээш могаг чок ажыдан турарлар. Сөөлгү чылдар болза, шериг хереэнинң бүгү адырларынга чүгүлээ ажыдыышкыннар болгаш мергежилгелер-биле демдеглетингилээн.

Совет Эвилелиниң дайзынчы корабльдери Румыниянын, Болгарияның, Польшаның, Албаниянын, Финляндияның далай ортаазындерине чорааннар. Бистиң далайжыларывыс ССРЭ-ниң шериг-далай түгүн, алдарлыг флот сүгжударының командылалы-биле оларның бүрүүгулэрының тулчуп, тиилеи чораанны далайларны бир кыдыыр хинскидир ап чорааннар.

Политиктиг болган дайзынчы кижизидалгезинің талазы-биле флотта чоруттунун турар улуг ажыл шериг далайжыларывыс бедик дайзынчы моралдыг шынарларын сайзырадырынга дузалап турар. Флоттуң политиктиг органнары, партия, комсомол организацияларының бот составты совет патриотизминиң, социалистиг Төрээн чуртка, Совет чазакка, Коммунистиг партияга кызыгаар чок ынакшылдың болгаш бердинген чоруктуң ёзугаынга, коммунизмниң улуг хөрөөнге моғаг чок кижизидин турар.

Социализмниң болгаш демократияның канчаар-даа ажок улуг чеднишкиннери тайбынның дайзынарының калчалыг кыжанышкыныын болдурун турар. АКШ-тың империалистери улустар арасынын кады ажылдажылгазынга янзы-бүрү аргабизе моондак ужураштырарын ораалдажып, ССРЭ биле улус демократияның чуртталыгының, дэмнээ-биле чугаалап турар.

— Үнүп аймаанның залында теп черни аъш-чемниң чугаа культуразы — кызыытасты өстүрер талазы-биле республиканың чеднишкиннерин көргүскени эвилеп турар. Бо талазы-биле шылгарангай көргүзүүлерни чедип алган дыка хөй колхоэтарының ында дегеп киирген.

Чижээ, Рыбницкий районнуң Калинин аттыг колхоз — 5.702 гектар черниг, хөй адырлардыг улуг ажыл-агый болур. 1952 чылда аңаа 1100 гектар шөлге гектардан-на 25,8 центнер кызытасты, 40 гектар шөлге — 21,4 центнер суланы, 400 гектар шөлге — 257 центнер чигир сөөлдажып, 156 гектар шөлге гектардан-на 17,6 центнер тарымал тоорукту ажаан алган. Чимистиг сад болгаш виноградник, мал ажылының дөрт фермазары, куш ажылы болгаш ары өглери колхозка базала хөй оруганы берип турар.

Өскө мурнакчы ажыл-агыйларның ажылының дуржулгазының дугайын көжээнда делгингре тодаргай чугаалап турар. Молдавияның көдээ ажыл-агыйында ажок

Чуруктa: Молдав ССР-ниң павильоиу.
Фото Н. Грановскийниң. СЭТА-ның прессклишези.

Кызылда фельдшер-акушер школазын медицина училищеаи болдурган

Бо чылдың июль 16-да, Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутатгарының Күүскому Кызылда фельдшер-акушер школазын үш чыл хуусалыг өөренир медицина училищези кылдыр эде организастаар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Оон-биле кады ол шиитпирде «Ортумак эртемниг медицина ажыдакчыларын белетээрин моон соңгаар эжеңгер хемчегларнин дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докталынга үнелээлээш, X классты дооскан кижилерни медицина училищезинге ийи чыл хуусалыг өөредирин айытkан.

Номчукчулар бижип тур

Кызымак хаван ажаакчызы

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң хаван ажаакчызы эш Сувааи колхоэтуң хаван ажылын хөгжүдер дээш кызымак ажылдап турар. Хаваннарны ажаан өстүрериниң аргаларынын дугайында мал ажылынын тускай эртемниглериниң сумезин ол үргүлүү ап турар.

Эш Сувааи хамыктың мурнунда хаваннарның чемгерилгезин өкизи-биле чорудуп турар. Чаа төрөөн хаван ооңдарын 15 хонук дургузунда хүн бүрүде иелеринге үргүлүү экизирип, чамдык кошкак хаван ооңдарын немелде сүт-биле, оон аңгыда тараазы ылбырады хайындырган ооң-биле оларны чемгерип турар. Хаван ооңдарының болгаш улуг хаваннарның кажаазының иштин ол хүн бүрүде аштап, кургадып, аңаа кургаг сигенин дээш турар. Хаваннарны ажаарының оон-даа өскө хемчегларн чорутунун турар.

1953 чылда 70 хаван ооңдарын ол өстүрүп алыр тургаш, 90 баш чедирген, илангыя чамдык хаваннардан 27 хаван ооңдарын ап турган. 1954 чылда 17 хаваннарның баштайгы ооңдаашкынынган 91 хаван ооңдарын алган. Хаваннарның ооңдаашкынны ам-даа доозулбаан. Колхоз баштаар чери өртекен чылда күш-хүнүүнге немелде төлевир кылдыр 6 ай четкен бир хаван оглун болган алзоп хөй акшаны ол хаван ажаакчызынга тыыскаан.

Колхоз 1953 чылда хаван фермазында 21 муң 700 рубльдиң орулгазын алган. Бо чылдың баштайгы чартынында безин артель 7 муң 200 рубльдиң орулгазын хаван фермазындан алган. Чыл төнчүзүнге чедир хаван фермазындан колхозка оон-даа хей орулга кирер.

Колхоз баштаар чери хаван ажылын хөгжүдериңге онза негетинин турар хемчегларни дарый чорудары чугула. Хаванның кымыкы кажаазын септеп алыр, ону эки дериир, крышалаар болгаш ооң ишгинге от салыр печканы тургулар херек. Хаваннарга четчир быжыг чем суур белеттеткенген турар ужуралыг.

О. ТОВУУ.

Ниитиниң малының өзүлдези

Өөүр районнуң колхозтары ниитиниң мал ажылын хөгжүдер талазы-биле хемчегларн чорудун келген. Артельдер ыяыстыг бода малды өстүрериниң планын чартык чылда 112,1 хуу, хойнуун 109,3 хуу, ешкүнүүн 119,5 хуу күүсетken.

«Кызыл тук» колхоз инек малды өстүрериниң планын чартык чылда 120 хуу, чылгыяыын 113 хуу, хойнуун 112,3 хуу, ешкүнүүн 131 хуу күүсетken. «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжузу Кечил-оол, «Торгалыг» колхозтуң хойжузары Серен-оол, Карыжажык олар хойдан дүк сыргын алырының талазы-биле багай эвес ажыдданнар.

М. МИРЧИН.

Тараа шөлдеринде тудуглар

Улуг-Хем районда Калинин аттыг колхозтуң тудуг ормагадазы дүжүт ажаан алышкынынга белетьел кылдыр хову ажылының болгаш трактор бригадаларының турлаглариида чурттапга бажыңнарын тудун турар. Колхозтуң тарыпга шөлү баян-Кодда 60 кижи чурттаар 3 ожукшнарны колхозчуларга болгаш механизаторларга тудун дооскан.

Чаа дүжүттуң тараазын кадагалаарыбиле 200 тонна тараа кирер складтың мын материалдарын бүрүн белеткеп, ам ханалының тудуун дооскан. Тудуг ажылынга Натнит-оол, Мартан-оол олар будүрер ажыл нормазын 150—180 хуу күүседип турар. Олар еске тудугжуларны тудуг ажылынга өөредип турарлар. Ам Совет Тываның 10 чыл ооңга чедиишкинниг ужуражыр дээш ажылдап турарлар.

Т. ВИДИРОВ.

Эки ажылдыг почтачы

Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунда почта дажыылгазының ажызы эки чоруун турар. Колхозчулар чагыткан соңуларын номер ажыы-биле озалдаашкын чокка ап турар, колхозта партия яге организациязы солуунарны болгаш чагаалаарны тус-тус ээлерниге чедирери-биле канда ажыддан турар агитаторларга дакаан. Олар бригадаларга баргаш, солуунарны ээлериге тарадып бөрөшаан, беседаларны номчуп берип турар.

Колхоз төвүүден 30—40 километр ырак Баян-Кол, Чинчилиите турар фермаларда колхозчулар безин чагаалаарын ой-шаанда ап турарлар. Почтачы Зоя Монзуулаа, агитаторлар Сересдар, Чааң-Даңба, Даалее олар чоннуң оргузунга агитас-массалыг ажыддарны вылоартыр дээш кызыыккай ажыдан турарлар.

А. НООЗУН.

БҮГҮ-ЭЗИЛЕЛДИҢ КЕДЭЭ АКЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Совет Молдавияның көргүзүглери

Молдав ССР-ниң каас-шиниң павильонунга келген кижиниң кичээнгейин бир дугаарында хаара тудар чүве болза, ооң байлакшыл болган алзоп чоруу болгур. Молдавияда өзүп үнүп турар бүгү-ле чүүлдериң сүүгүнүн павильонунуң улуг чаагай өрээлериниге чыып делгээн.

Кызылтас баштарындан тудун тургускан дээвирге чедип көдүрүп турар алагаашпаны келиктилер көөрлер. Эң-не янзы-бүрү чимистериин даг дег оваалары — аблоколар, грушалар, сливалар, арбузтарның ногаан борбактарды, кайгамчык улуг кызыл сарыг тыквалар, өкпеп баклажаннар, виноградтың аар кыу хүреп салбактары—чаңгыс сес-биле чугаалаарга республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде база ховуларында өстүүп турар бүгү чүүлдериң сүүгүнүн ында делгээн. Павильонда хөй санныг диаграммаларның, чүрүк-документилериниң, көргүзүг материалдарының дузазы-биле Молдавияның бүгү-ле хөй янзы талалыг көдээ ажыл-агыйы-биле танышкын, ооң байлакшыл дугайында четче көргүзүгүүг ап, шиварга кол чүве болза, шөлдериң чаартымчылары боттарының кайгамчыктыг көргүзүглериң кандыг янзылыг чедип ап турарларын деп чүвени тодаргай көрүп болур.

Делгелгениң кол шөлүнче үнүп турар, Молдав ССР-ниң павильону дыка ырактан-на болдуче кичээнгейни хаара тудуп турар. Оон фронтонунуң кырында республиканың улуг сүлде демдээ оналалын көстүп турар. Молдав улустуң национал медальярлары — Г. И. Котовскийниң болган С. Г. Лазоның талантылыг кыдыр дүүсетинеген скульптуралары үнер ажыкте бедик көстүп турар. 10 муң кубометр ниити хемчээлиг ол бажыңның даштыкы болган иштинги хевирлэшкининге ыяыты болган дашты сиилбирин база молдав хемишериниң чуруктарын ёзугаар ханаларны каастап биижирин калбак-биле ажыглаан.

Совет Молдавия — болунуң виноградникчиниң шөлүнүң болгаш чимистериин ниити чыыддалының талазы-биле ССРЭ-ниң бирги черни өзөп турар байлакшыл чурт, кызыытасты болгаш кукурузаны, тапкыны болгаш чигир сөөлдажып, тарымал тоорукту, сонму болган эфирустуг үчүштерниң хөй санныг сорттарын өстүүп үүрдэ чурт. Республика болза, коз адырларды арага болгаш консерва кылыр бүдүүлгелер болур сайзырангай үлетпүүрлүг. Дайзын сөөлүнгери чылдарда янда мегалл болбазыларыр болгаш тапкы үлетпүүрү, тулуг материалдарының үлетпүүрү, бажың херексели, ийик, дазранын, торгу аргымар үлетпүүрүн хөгжөөн.

Совет эрге-чагырганың үезинде Молдавияның чечеткелиишкинин киирилде залда ыяыгыг темалыг-дыр. Ында солуун документини делгээн. Ол болза, Кишинев райониуң Страшень кодээзининг ядыы тараачыларының ханызы болур. 1940 чылда молдав улус-чаңгыс-ай совет социалистиг күрүнеге катап каттышканда зар берге тургелелен ынчан үгүле чаа үштүүүн үнген ол кижилер үрезин чөзлизин алганнар. Данызга 60 кижи. Олардың иштинден үгүле ийизи болуунун адын салып шыдаан, ынчаларга артkан 58-зи сазыныга эргежетининг изин баскан турган.

Байдал өскерилгенден бээр ыяыг-ла үр эрес эртken. Молдав ССР-де Бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгези боттанган, 1234 чеди чыл болгаш ортумак школалар, хөй санныг библиотекалар, культура бажыңнары болгаш еске-даа культура-чырыдыышкын албан черлери ажыылаан турган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында литературажу молдав дыл тургустунган. 1952 чылда республикага молдав болгаш орус дылдарга 193 солуунар болгаш 11 журналдарны парлап үндүрүп турган. 1951—1953 чылдар иштинде 16,1 миллион экземплир политиктиг, уран-чечен, эртем болгаш өөредилге литератураларын парлап үндүрген.

Молдавияның оң талазы эрик кезээнин кедээлериниң ядыы-тергени чорду моңгеин-биле узуткатынган. 1952 чылда безин миллионнер колхозтарның саны 380 ашкан, олар болза, республиканың бүгү колхозтарының 36 хуузу болуп турар.

Молдав ССР-ниң ховуларында амгы үениң күчүлүг кедээ ажыл-агый техниказы —11 муң ажыг тракторлар (15 ат күжүнге шинчидерге), 2 муң ажыг комбайнар, муң-муң өскө-даа машинизар болгаш чеңсектер ажылдап турар. Хову ажылдарының механизастаашкынының деңнели 1953 чылга: чайгы чер андырыгазының талазы-биле — 100 хуу, күскү чер андырының талазы-биле — 97,8 хуу, чазын болган күүнү чажар тараалар тарылгазыбиле — 82,6 хуу, тараа культуларын комбайнар-биле ажаарының талазы-биле — 48,6 хуу четken.

Совет Молдавияның көргүзүглериниң дугайын чугаалаашкын, павильонуун директору Ф. Ф. Новиков мынча деп чугаалап турар:

Москваже, Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинче

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Тыва областан киржикчилери Москваже чоруурунуң мурнунда.

Чурумта: (солагай талазымдан оң талазымче) И. Сагатаев—Бай-Хаак МТС-тиң трактористи. А. Бобков—Бай-Хаак МТС-тиң комбайнеру, О. Ноокай —Таңды районуң «Кызыл партизан» колхозунуң хойжузу, П. Ермолаев—Бай-Хаак МТС-тиң трактор бригадазының бригадири. И. Грудинин —Шагаан-Арыг МТС-тиң кол механиги. Б. Дресвянников—Сарыг-Сеп МТС-тиң трактористи, Н. Малышев—Сарыг-Сеп МТС-тиң трактор бригадазының бригадириниң дузалакчызы. Д. Конев—Шагаан-Арыг МТС-тиң трактор бригадазының бригадири болган С. Бондарев —Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнёру.

Фото С. Фоомтистеевтуу.

Тываның көдээ ажыл-агый мурнакчыларының баштайгы бөлүү делгелгеже чорупкан

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның чедиишкиннерин пропагандазары-биле колхозтарның, совхозтарның, машина-трактор станцияларының, көдээ ажыл-агый мурнакчыларының болган организацияларының мурнакчы дужулгаларын, ол шынаан дужулга албан черлериниң чедиишкиннериң колхоз, совхоз будурулгезинге эң дүрген неп-терелдири-биле бо чылдың август 1-де Москвага Бүгү-эвилелдиң довтаналга ажылдавр көдээ ажыл-агый делгелгези ажыттынар.

Партияның болган чазактың сагыш салыышкынының, материал-техниктиг дузалакчызының ачызы-биле соолгу чылдарда Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының чедиишкиннерлиг болуп, колхоз, совхоз будурулгезинде, МТС-терде мурнакчыларның хүрээлеңи улам калбарып турар. Оларның шитинден 1952—1953 чылдарда мал болган чер ажыгының талазы-биле улуг чедиишкиннерлиг болуп делгелгеге бодунуң көргүзүлери-биле киржир хүндүлүг Ооглаң аас-бежиктиг эргени чедип алган база бо чылдың ажыл-агый сорулгаларын күүседиргеге өдиск түңнелдерлиг болуп турары-биле делгелгени барып көөр мурнакчылар хей. Оларның баштайгы бөлүү 20 ажыг кижи июль 22-де Москваже чорупкан болгаш, оске бөлүктер база улаштыр чоруп турар. Баштайгы бөлүктүң шитинде делгелгеге бөстарының көргүзүлгери-биле киржир мурнакчылар 10 ажыг кижи бар.

Ол мурнакчыларның аразында Таңды районуң «Кызыл партизан» колхозубун алдарлыг хойжузу **Оюн Ноокай** бар. Ол 1952 чылда 559 төрүүр хойнуң бир чүзүнден-не ортуза-биле 108 хураганы, 1953 чылда 700 хойнуң бир чүзүнден-не 110 хураганы чидириг чок дорулуурган, Бай-Хаак МТС-тиң трактор бригадазының бригадири **П. Ермолаев** болгаш ол бригаданың тракторизи **И. Сагатаев** олар 1952 чылда 112 гектар кызылтас шөлүнүң га бүрүзүнден 38,9 центнер, а өртээн чылды катаа алырга гаран ортуза-биле 25,2 центнер дүжүттү алган. Ол МТС-тиң комбайнёру **А. Бобков** 1952 чылда 20 ажыл хүнүнүң дургузунда 7914 центнер, 1953 чылда—3774 центнер тараанны ажаап алган.

Делгелгеже чорупкан мурнакчыларның аразында Сарыг-Сеп, Шагаан-Арыг МТС-териң механизаторлары база бар. Сарыг-Сеп МТС-тиң алдарлыг трактористери **Н. Малышов** 1952 чылда 867 гектар кызылтас шөлүнүң га бүрүзүнден 18,5 центнер дүжүттү, **К. Дресвянников** база ол чылын 1634 гектар кызылтастың га бүрүзүнден 17,9 центнер дүжүттү ажаап алган. Шагаан-Арыг МТС-тиң Киров аттыг колхозта трактор бригадазының бригадири **Л. Конев** 1952 чылда 974 гектар кызылтастың га бүрүзүнден 17,2 центнер дүжүттү ажаап алган. Комбайнер С. Бондарев 1952 чылда 20 ажыл хүнүнүң дургузунда 6360 центнер, 1953 чылда—1979 центнер тараанны ажаап алган. Ол МТС-тиң механиги **И. Грудининиң** комбайнларынын, тракторларның болган оске көдээ ажыл-агый машиналарының бедик бүдүргүчүлүг ажылдарын эки хандырган. Оон ынай 1952 чылда 867 гектар кызылтастың га бүрүзүнден 18,5 центнер дүжүттү ажаап алган Балгазын МТС-тиң **трактор бригадазының бригадири Пахорумов** болгаш оон-даа оске мурнакчылар делгелгеже чорупкан болуктүң шитинде бар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге экскурсиялап барганнарының чайгы чер аңдарылгазынга кайгамчыктыг түңнелдерин чедип алган Бай-Хаак МТС-тиң трактористери **О. Тадар-оол, М. Ойнаар-оол**, ол МТС-тиң директору И. Чермоев, Сарыг-Сеп МТС-тиң трактористи **М. Ойнаар-оол, Н. Кызыл-оол**, Шагаан-Арыг МТС-тиң трактористи **Д. Дуганчап**, комбайнёру **Сумдуй** болгаш оон-даа оскелер бар.

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинче чорун турар областың көдээ ажыл-агыйының мурнакчылары делгелгеде бистиң чуртувустуң социалистиг көдээ ажыл-агыйының кайгамчыктыг чедиишкиннерин, мурнакчыларның дужулгазын көрүп, таныжын алган, бо чылдың көргүзүлери-биле делгелгениң база кандидатгаларын болур дээш улам чаа-чаа күш-биле ажылдаарлар.

Барыын-Хемчик районда малга чемнер белеткелинде хожудаашкынны узутказр

Көдээ ажыл-агыйның кол адыры—мал ажылын хөгжүдүп, оон продуктулуун бедидерде чүүл-даа мурнунда малга быжыг чем-суурнуг тургузары чугула. Малды албекшиддиг янды-бүрү сүзүнүүр чеммерби-биле хандырбайн тургаш, мал ажылының хераан бурунгаар шимчедип болбас деп СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң шиитирин Барыын-Хемчик районуң удуртукчулары уттуп турарлар.

Район шитинниң малынга бөдүүн болгаш шыктыг чеммер белеткээриниң ажылынга организзас чок, орайтап кирген. Эртеп чылын районуң колхозтары кыштагдаашкынга багай белеткедиг кирип, шитти малдың баш санының чүгле 40 ажыг хуузун мал чеммери-биле хандырганы кымга-даа билдингир болгай. Ынчангаш кышкы үеде малдар аразы бергелерге таваржып, чамдык черлерге хораначалыг болуп турган. Эртеп чылдың оң практиказындан районуң, колхозтарның удуртукчулары ам-даа ёзулуг түңнелди үндүрбейн турары-биле сиген ажаап алышкынын хожудаашкынның чоруп турар.

Район бо чылдың июль 20-ге чедир сиген кезилдезиниң планын чүгле 1,1 хуу, силос салышкынын 19,8 хуу күүсеткен. Эртеп чылдың бо үезинге турганы-биле деңнээрге районда сиген кезилдези 2—3 катап куду техни-биле чоруп турар. Кестинген сигенни болуп, сараатгары база хожудап турар. Сиген кезилдезиниң хожудаашкынын районнуң-даа, колхозтарының-даа, МТС-тиң-даа удуртукчулары сиген үнезээ-биле болгаш чаашкын бооп турганы-биле тәйлыбырап турарлар.

Сиген кезилдезинге «Кызыл тараачын», «Совет Тываның 5 чылы» болгаш «Коммунизмге чол» көдээ ажыл-агый артелдери аразы белеткедиг болгаш организастыг кирген-даа болза, ажылдың темпизи кыдыг-ла шалыпкын эвес чоруп турар. Районда мурнакчы колхозтарга безин сааның турар үстүнде аймакан колхозтар июль 20-ге чедир сиген кезер планын чүгле 8—13 хуу чедир күүсеткен турар. Оондаа дора байдалды «Ленин оруу» болгаш Ворошилов аттыг колхозтар коргузуп турар. Оларның ажылдаарлары эштер Соловатов биле Седен сиген үнезээ дээр хевиге кирип, сиген кезилдезиниң белеткелин барык-ла чорутпаан болгаш мал чеммери белеткээр бригадаларны безин сиген шөлдерине үндүрбээн болуп турар. Ворошилов аттыг колхозтуң удуртукчулары: «бистиң колхозтуң кол сиген кезер чери Ооруг, оон сиген үнезээн-дир, оон үнерин маңаа олурар бис»—деп турары окта шын эвес. Колхозтуң удуртукчуларында ындыг шын эвес хевинер-биле районуң удуртукчулары шыңгыы деңнеэлди чорутпайн турар. Чижээ, СЭКП райкомунуң инструктору эш Кенден Ворошилов аттыг колхозка бөстүг дузаны чедирери-биле баргаш, 10 хонук иштинде сиген кезилдезиниң ажылын дүрегедир талазы-биле кандыг-даа хемчеглер албайн, арагалап-арагалап чоруй барган чүүл бар.

Кызыл-Мажалык МТС бо чылын районуң колхозтарынга 2400 гектар черниң сигенин кезип, ажаап бээри-биле кереэнге чарган. Ол кереэни күүседир талазы-биле МТС-тиң директизизи бөстүг хемчеглерни албаан. МТС-тиң сиген ажаап алыр машиналарын шынарлыг эвес септээн. Оон уламыдан колхозтарда сиген кезери-биле чорутпаан машиналар үргүлүг үрелип турар. Чижээ, «Совет Тываның 5 чылы» колхозта Кызыл-Мажалык МТС-тиң эш Докпак-оолдуң удуртпаан трактору июль 10-да баргаш, 5 хонукта чаңгыс гектар черниң сигенин кескеш үрегеп. Ол шынаш «Кызыл тараачын» колхозта трактормуң ийи сиген кезер машиналын соортур трактор хүнүң-не үрелири чаңчыл болган.

Трактор болган малга чемнер белеткээриниң бригадаларында күш-ажылдың организациязы кошкак, оон уламыдан ажылдың бүдүрүкчүлүү тендии күзү болуп турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле хемчеглерни МТС-тиң болган колхозтарның удуртукчулары херекке албайн турарын айытса чоруур.

Кызыл-Мажалык МТС-тиң түскай артемниглери, ынаңгыя МТС-тиң кол зоотехниги эш Балакин малга быжыг чем-суурнуг тургузарының харысаалгазын чедир үнелевейн турар. Олар колхозтарның сиген шөлдерине барып, колхозчуларны сиген кезилдезинче, силос салышкынынче массалы-биле эвилелдевейн турарлар.

Дүжүт ажаап алышкынынга чедир сиген кезилдезиниң болган силос салышкынының планын ажыр күүседир дээш районуң партия, совет органнарының болган колхозтарның удуртукчулары, МТС-тиң агрономнары, зоотехниктери мал чеммери белеткээр бригадалар бүргүзүнге организастыг ажылдарны күштелдирери чугула. Оон-биле кады сигенчилер ортузунга партияның полит-массалыг ажылдарын эжиндип, бүгү күштү мал чеммерин белеткээринче мобилизастаазар херек.

С. БАЯНОВ.

Инек бүрүзүнден сүт саалдазын бедидип турар

Саар инек бүрүзүнден сүт саалдазын бедидер дээш Кызыл районда «Бай-Булуң» көдээ ажыл-агый артелиниң саанчылары кызыгаар ажылдан туроруар. Колхозтуң саанчызы эш Долбаажап үш чыл интиниле сайынчы болуп, ол ажылга иергежин турар.

Бо чылын эш Долбаажап хүлээп алган 15 баш саар инектериниң айда 2000 литрден эвээш эвес сүттү сапташ, колхозка берип турар. Оон чамдык инектери 7—8 литр сүттү, ынчаргга «Калчын», «Карандай» деп шолалыг инектер хүндө 9—10 литр сүттү берип турар.

Инектиң сүт саалдазын көвүдедир сорулга-биле эш Долбаажап 8 баш инектериниң бызаазын эмирбейн саап турар. Олардың ажыктыын колхозта саанчы бүргүү бүзүраан. Колхоз башталар чери саанчының ажылын үнелеп, немей саптаан сүдүнге немелде күш-хүнүнерин санап берип турар. Ол чартык чылда 410 күш-хүнүн ажылдап алган. Совет Тываның 10 чыл ионга чедиишкининиг үжураажыры-биле бедиткен хүлээлгени ам, эрестиг ажылдап турар.

К. ХЕРТЕК.

Культура - чырыдыышкын черлериниң ажылын экижидер

(Чагаалар доңчулалы)

Сиген кезилдезиниң болгаш дүжүт ажаап алышкынының үелериле культура-чырыдыышкын албан черлериниң чер-черде четкилери массаның ортузунга тайылбыр массалыг ажылдарны чорударынга улуг рольду ойнаар. Ындыг турбуже, чамдык районнарның көдээ черлеринде ол ажылдар чогуур негелдезинге чедир эде тургустунмайн турарының дугайында бистиң редакцияга хой-хой чагаалар кээп турар.

Улуг-Хем районуң Калинин аттыг колхозта эш М. БАГАЛДАЙНЫҢ бижээни:

—1953 чылда колхоз баштаар черинден доңчулга бажыңы кыдыр бичии эрги бажыңны айтып берген. 1954 чылдың апрельде ногаа культурааларын остүрер привседтиг саважыгаштар кылыр бажың тынайн, «бажың биске херек, иштинде херекселдерни чайлаг» деп негелде кылган. Оон ужурундан көдээ клуб эргелекчизи эш Өпеен-оол шкафын, стол, сандайын колхоз конторазының бир булуңунга шыгжатынар ужурга таварышкан. Ындыг чоруктуң фактылары-биле аптежин болбас.

—Бай-Тайга районуң Бай-Тал көдээ Совети культура - чырыдыышкынының ажылынче кичээнгей салбайн турар болгаш удуртулганы кошкаткан.

Оон чылдагайындан көдээ клубтуң эргелекчизи эш Доржу ажыл-ишээлгезин багай күүседип турар. Ол ажыл планы чөк ажылдап, колхозчуларның ортузунга агитас-массалыг ажылды ырыңай чорутпайн турар. Ам сөөлгү үеде эш Доржу балыктаарынга өйлежип, база арагалаар, киноэлээр чорутарже хандыы, бодунуң дөрт хүлээлгелиг ажылын утпаан.

Клубтуң иштики байдалында кандыгдаа коруп-чуруп сагыттынмайн турар. Оон иштин арыг эвес, портреттер, чуруктар, көргүзүглер чок. Оон турлуг плакаттар, лозунгулар кыдыынаан. Масса чонуун негелдезери турбуже ийи-дөй иштинде кино көргүстүнээп.

Көдээ клубтуң ажылын экижидери чугула негетиннип турар—деп көдээ бижикчи эш Н. ЕГОР бижээн.

Улуг-Хем районуң Хендергеде эш Т. АЗЫРАНДЫ—Хендерге көдээ Советиниде клуб шагда-ла шоочалыг турган хевээр бөгүнге чедир ажыттынмайн турар. Оон культура-массалыг ажылдар талазы-биле чорудар хемчеглери бөттанмайн турар. Кинолар келгенде четче-даа көргүспейн, «буу-хаа» үндүрген дедир чоруптар. Ылаңгыя «Дөрттүң чүрээ» деп киноны көргүчүлер эвээш даанн көргүспейн барган. Оон-биле кады районуң культура клубун ырак көдээ Советтерже практиктиг дузалакчы көргүспес, ында көдээ клубтуң ажылын сонуургап көрбес, чүгле кабинет эелеп олурары окта шын эвес—деп бижээн.

Көдээ клубтуң ажылын экижидери чугула негетиннип турар—деп көдээ бижикчи эш Н. ЕГОР бижээн.

Улуг-Хем районуң Хендергеде эш Т. АЗЫРАНДЫ—Хендерге көдээ Советиниде клуб шагда-ла шоочалыг турган хевээр бөгүнге чедир ажыттынмайн турар. Оон культура-массалыг ажылдар талазы-биле чорудар хемчеглери бөттанмайн турар. Кинолар келгенде четче-даа көргүспейн, «буу-хаа» үндүрген дедир чоруптар. Ылаңгыя «Дөрттүң чүрээ» деп киноны көргүчүлер эвээш даанн көргүспейн барган. Оон-биле кады районуң культура клубун ырак көдээ Советтерже практиктиг дузалакчы көргүспес, ында көдээ клубтуң ажылын сонуургап көрбес, чүгле кабинет эелеп олурары окта шын эвес—деп бижээн.

Көдээ клубтуң ажылын экижидери чугула негетиннип турар—деп көдээ бижикчи эш Н. ЕГОР бижээн.

Улуг-Хем районуң Хендергеде эш Т. АЗЫРАНДЫ—Хендерге көдээ Советиниде клуб шагда-ла шоочалыг турган хевээр бөгүнге чедир ажыттынмайн турар. Оон культура-массалыг ажылдар талазы-биле чорудар хемчеглери бөттанмайн турар. Кинолар келгенде четче-даа көргүспейн, «буу-хаа» үндүрген дедир чоруптар. Ылаңгыя «Дөрттүң чүрээ» деп киноны көргүчүлер эвээш даанн көргүспейн барган. Оон-биле кады районуң культура клубун ырак көдээ Советтерже практиктиг дузалакчы көргүспес, ында көдээ клубтуң ажылын сонуургап көрбес, чүгле кабинет эелеп олурары окта шын эвес—деп бижээн.

Чоннуң чөптүг негелдези

Өвүр районуң «Коммунизмче оруу» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-агыйы, колхозчуларның культурлуг амыдыралчүртталгазы улам-на сайзырап турар.

Оон-биле чергелештир колхозчуларның культурлуг негелдези улам-на өзүп, колхозчу суурга клуб болган чүнар-бажың түдүн тургузарының негелдези үрдек бээр туруп келген. Ол чоннуң чөптүг негелдези ажыгаа чедир бөттанмаан. Оон ужурундан районнан келген кино-чуруктуң көргүзүглери бичиижек тар чуртталга бажыңынга үнүп, чамдык киноларны катаа-катаа үндүрер ужурга таварышкан, колхозчуларның сонуургалын хандырып шыдавайн турар.

Колхозта партия эге организациязының (секретары эш Бүрбү), колхоз баштаар черинин (даргазы эш Шаалы) талазындан тедаргай хемчеглерни ам, колхозчуларның негелдезин хандырып, клубту болган чүнар-бажыңны чоокку үелерде түдүп тургузары негетиннип турар.

Т. САРЫГ ООЛ.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралының 1954 чылдың июль 21-де түңнел хуралынга

В. М. МОЛОТОВТУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Дээрги дарга, дээрги министрлер.

Берлин чөвүлел хуралының шиитпирлеринге дүүштүр Корей болгаш Индий-Кытат айтырыгларын чугаалажып келгүү-биле чыыддырган даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы бодунуң барык-ла үш ай дургузунда үргүлүлеп келген ажылын доостү.

Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң күжениишкиниериниң түңнелинде Женева чөвүлел хуралының кол сорулгазы чедип алдынган: Индий-Кытатка тайбыңны катап тургузарының сорулгазы чедиишкинниг шиитпирлетинген. Чөвүлел хуралга хүлээп алдынган, Индий-Кытаттың улустарының национал эргелерин хүлээп билирнинг үндезилетинген болгаш Франциязының эрге-ажыктарын база барындаалап турар дугуржулгаларны тайбың күштериниң чугула улуг тиилелгези кыдыр, улустар аразында дүшкүүргүүт чорукту кошкадыышкын орнукка хуут базып кыдыр керек сөөлөвейн барып болбас.

Вьетнамда, Лаоста болган Камбоджада дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгаларда ат салдынган. Ол дугуржулгалар сес чыл дургузунда үргүлчүлээп хан тогүүшкүнүнге тончуу салыр, Индий-Кытаттың улустарының национал-хоозталгалыг дениселивиниң чугула чедиишкинин болуп турар. Тайбыңның байдалынга экономика болган культура талазы-биле кодургужүшкүнүү боттандырарының чаа-чаа аргалары ам оларның мурнунда ажыттынып турар. Ол дугуржулгалар Француз Республика биле Индий-Кытаттың күрүнелериниң аразында найырадыг харылзаалаарын хөгжүдеринге үндезинин салып турар.

Вьетнамга тайбыңны катап тургузарының дугайында дугуржулга улуг ужурдуулуг деп чүвени демдеглевейн барып болбас. Национал хоозталгалыг дениседи, оон улуг когараларын болган ыаадырлыг чорууп бүгү делегейге хүлээп билирин ол дугуржулга айтып турар. Оон-биле кады, Вьетнамның сонгу болган мурнуу талазы кезектериниң аразында түр кылыгаарлал шугуулуп доктаадып турар ол дугуржулга чугула чаа сорулгаларны: тайбыңның байдалынга база бүгү вьетнам улустуң национал эрге-ажыктарынга дүүштүр национал каттыжыышкынынны эң дүрген боттандырар чорукту тургузуп турар.

Бөгүн ат салдынган дугуржулгалар болза дайынның база бир оңза ажуртунган чер болур Азиниң улустарынга чугула ужур-дузалыг. Олар оон-биле кады, тайбынны быжыдарының база улустар аразының кады ажылдажылгазын хөгжүдеринин орулуга чаа улуг балыы болур.

Женева чөвүлел хуралы үш ай чыгыы тургулүүзээн. Бо чөвүлел хурал чүүл чедип алганыл, база чүүл чедип ап шыдавалыы дээрзин бөгүн бис билир бис. Оон-биле холбаштыр корей айтырыг Кореяның национал каттыжылгазының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлетинерин ыанап турар деп чүвени сагындырып кагда чогуур.

Индий-Кытат айтырыгны бо чөвүлел хуралга чугаалажып көөр чорук болу ийи үе-чаданы эртеп. Баштайгы үе-чадада чөвүлел хуралдың таваржып турган бергедээшкиннерин бүгүзээ сактып билип турар. Ынчалза-даа ол бергелер ажыы эртпиген. Чөвүлел хурал чорун турда ол бергелерни ажып эртеринге Вьетнамның Демократтыг Республикавының толээлериниң-даа Франциязының толээлериниң-даа гинирген салыышкынының чедир үнелевейн барып болбас. Чугаалажышкынныр ботботтарын эң эки билчирин чедип алыр арганы берген.

Чөвүлел хурал чорун турда, оон киржикчилери боттарының бодаларын чоокшулаштыр, бот-боттарынга утказ болган оон-биле чугаалажышкынныларын үре-түңнелдиг болдурар аргалыг болганнар. Каттышкан Штаттарның толээлери бо бүгү нарын ажыла чөвүлел хуралдың арткан киржикчилериниг шуут эвес каттышкан болгаш онза түрүштү эдилээп, ол чорукту бистер шуптувус билир бис.

Өске талазында, Женева чөвүлел хуралы болза, улустар аралының ойү келген айтырыгларын шиитпирлеринге. Бынаа Улус Республиканың киришкенин шак ол чугунчалыг ажы ужур-дузазын көргүскен. Улустар аразының айтырыгларын шиитпирлээринге Кытаттың киржир чорууп шаптыктаар деп чамдык күрүнелериниң агрессчи болуктериниң талазындан ам-даа белен ишти үндүрүп турар мооңдактарын ажыдыраа болу-да арыдыр ширбип турар деп чүвени бо чөвүлел хуралга херектериниң байдалы көргүскен.

Сонуургадыг күрүнелериниң аразынга чугаалажышкынынарның аргазы, таарымчалыг тедаргай байдалдарыг турда, улустарының эрге-ажыктарынга, бүгү-нимти тәйбыңнын быжыглаарынга таваржып турар ындыг түңнелдерни берип болур деп чүвени Женева чөвүлел хуралы көргүскен. Тайбыңны быжыглаарынче угланган чугаалажышкынныларның болган дугуржулгаларының аргазы-биле шиитпирлетинивес хире ындыг маргылдаалыг айтырыглар улустар аразының аңгы харылзаалаарында чок дээрзинин дугайында Совет Эвилелиниң бүгү даштыкы политиказының барындаалап кангайан турар принциписиниң шынчызын Женева чөвүлел хуралының түңнелдери бадыткаан. Оны бүгү-ле черлерде хүлээп билип турар.

Женева чөвүлел хуралынга чедип алганы дугуржулгалар дугайында мерээ бөгүн бүгү делегейге чаптып тараар. Женева чөвүлел хуралының чедип алган чедиишкинин бүгү тайбыга ынакшылдыг улустарның эрге-ажыктарынга, тайбыңның болган улустарның хосталгазының эрге-ажыктарынга таваржып турар.

Бо дугуржулгалар болган Женева чөвүлел хуралының чүгүле түңнелдерин улустар аразының харылзаалаарындыг дүжүгүүрүт чорукту улам ынай чавырылдырар, тайбынны улам ынай быжыглаар деп улустарның күзел-соруун быжыдар.

Түңнелинде В. М. Молотов Женева чөвүлел хуралын хүндүткел-биле хүлээп алганы дээш Швейцариниң чазаанга, Женеваның улуттур киржиниерге болган эрге-чагыргаларынга бодуунуң оорун четиргенин болгаш швейцар улуска оолга хүндүткединг четиргенин илерегейзээн.

Оон ангыда, В. М. Молотов хуралдың даргазы А. Иденге оорун четиргенин илерегейзээн болгаш Женева чөвүлел хуралының чорудулгазынга оон шылгаранган ролюн демдеглээн.

Улусчу Польшаның он чылын холбаштыр Варшавага болган байырлыг хурал

ВАРШАВА. Июль 21. (СЭТА). Улусчу Польша бодуунуң 10 чылын байырладыг болган оорушкүүг эрттирип турар. Хоорайлар болган суурлар байырлал шинчизе кирген. Республиканың найыслалы—партап торгүүнген Варшава пазс-шиник кестүп турар. Күрүне туктарын чайгы хат хөлбеңнеди турар. Муң-муң транспорантылар чуруттуң чаартылгазы дээш, социализминиң тургузуушкуну дээш демиселге хостуг польша улустуң геогуулг чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар.

Бөгүн Варшавада Польшаның күрүне театрында Улусчу Польшаның 10 чылын утказп байырлыг хурал болган. Хурадың Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң биле Польша Улус Республиканың министрлер чөвүлели чыылдырган.

Театрның залында—партия болган хей-иишти организацияларының толээлери, артемнин, культураның болган ураачуулдун ажылдакчылары, Польша найыслалдың күш-ажылының мурнакчылары.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүүн, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы, Совет Эвилелиниң маршалы Н. А. Булганин, Польшаның шаттыкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары Болеслав Берут, Польша Улус Республиканың күрүне Чөвүлелиниң даргазы Александр Завадский, Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Юзеф Циранкевич, Польшаның маршалы К. Рокоссовский, база Польшаның каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның Политбюрозуунуң кежигүүнери, күрүне чөвүлелиниң болган чазактың кежигүүнери президиум столунуң артында кестүп келирге чыылганнар дицнитттг адыын часкаашкыны-биле ужураашкан.

Хурадга од шынаан ССРЭ-ниң Польшада онза болган бүрүн өргелиг элчиин Н. А. Михайлов, база Варшавада турун турар өскен хей чурттарның элчин болган төлөө черлериниң бантыцчыларын хурадга база келгеннер.

Хурадың күрүне чөвүлелиниң даргазы Александр Завадский ажыткан. Польшада байырлалга келген СЭКП ТК-ның Президиумун кежигүүн, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы, Совет Эвилелиниң маршалы Н. А. Булганиге од кииг байыр чедиргеп.

Польша Улус Республиканың турғустуганының он чыл онмуң дугайында плеткедги Польшаның каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның бирги секретары Болеслав Берут кылган. Болеслав Беруттуң плеткелги дицнитттг адыы часкаашкыларыны удаа-дараа үзүктедирип турган.

Оон даргазында СЭКП Төп Комитединиң Президиумунуң кежигүүн, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги орлакчызы, Совет Эвилелиниң маршалы А. Н. Булганиге сес берген.

А. Н. Булганин индирге үнүп келирге, чыылганнар турун, дицнитттг адыы часкаашкыныары-биле ужураашкан. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган Совет чазактың аллары дээш, Совет улустуң база совет болган польша улустарының аразында хүн келген түдүн быжыглы турар найырадың аллары дээш адыы часкаашкыныары А. Н. Булганиниң байырлыг чугаазын хей удаа үзе кирип турган.

Оон соонда хурадың даргазаан А. Завадский Польшаның каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң болган Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болган ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниг байырлыг телеграммазын номчуп ыыпкаткан. Чыылганнар байырлыг телеграмманың текстизинге дицнитттг, үргүлүлеңдиг адыы часкаашкыны-биле ужураашкан.

А. Завадский байырлыг хурадың хаарын чарлаан. Шуптуг турун келген болгаш партияның гимнизин «Интернационалды» ырлаан.

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы бодунуң ажылын дооскан

ЖЕНЕВА. (СЭТА-ның тускай корр.). Июль 21-де оң черинң шагы-биле 15 шак турда, нацыялар ортузунга даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралының сеелгү плевзарлыг хуралы ажыттынган. Хуралга чөвүлел хуралдың хун айтырыгларын кӧнгү чүүлүн—Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгны чугаалажып кӧрүнге киришкен тос чүрттарның төлээлериниң баштыңдары, а ол шыкаш төлээлериң кежигүнери, чөвүлекчилер болгаш экспертер олурушкан. Хуралды А. Иден дарғалаан.

Вьетнамда дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулугага бӧгүн Вьетнамның Улус арнызының болгаш Индий-Кыдатта француз эвилелдии чепсектиг күштериниң кол командылал черлериниң төлээлекчилериниң ат салганынга хамаарыштыр элээн каш сес эдиглерв кылып, бир-ле дугаарында чүве чугаалаан баодайжы төлээлериниң төлээлекчилиниин соонда хуралды дарғалаан А. Иден сес алган.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери элээн хей документилериниң талазы-биле дугуржулганы чедип алганын Иден айыткан. Ол документилерни ол санап адаан. Ол дээрге—Вьетнамга тайбыңчылыгга дугайында дугуржулга; Лаоска тайбыңчылыгга дугайында дугуржулга; Камбоджага тайбыңчыдыгга дугайында дугуржулга; бүгүнмнити соңгудалар болган бүгү хамаатыларны национал нинтилежилгее киниртиреринин дугайында Камбожаның медегелери; чүрттуң шерит ёзу чүрүмүнүң дугайында Камбожаның медегелери; бүгүнмнити соңгудаларының, бүгү хамаатыларны национал нинтилежилгее киниртиреринин база Фонг Сали болган Сан Неуа можуларга бот магадылаларның дугайында Лаостуң медегели; Индий-Кыдат үш күрүнелериң хамаарышпас чоруун сагыыларының дугайында Франциянның медегели; Индий-Кыдаттың үш күрүнелериден болдуңу шериглериң үндүрер дугайында Франциянның медегели-дир.

Адак соонда, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының дугайында айтырыгның талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилериниң мурнундан айыткаан документилерни демдеглээн Женева чөвүлел хуралының 1954 чылдың июль 20-деги түңнел угтуулгалының төлевилели бар дээрзин Иден чугаалаан.

Женева чөвүлел хуралының түңнел угтуулгазынга хамаарыштыр боттарының бодал-оналыы чугаалаарын чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилериниң хуралдың дараазында чугаалаарын Иден немей чугаалаан. Ам бүгү чүве ол дугуржулганың канчаар сагыгынарындан болгаш ажылгазынарындан хамаарыжыр апаар. Индыг түңнедерни чедип алырынга күш-ажылгаа ёзулуг чорудуп, ооң ийи талазында ниитилеп, ооң ийи талазында ниитилеп, ооң ийи талазында ниитиле

Бүгү чуртаның про.етарий.лери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үзелдеткенден

1954
ИЮЛЬ
27
ВТОРНИК
№ 149 (3086)

ӨРТЭӨ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Женева чөвүлел хуралының дугайында Совет Чазактың медеглели (1 арын).

Эртем болгаш практика ажылдакчыларының үнүштер кампалалының талазы-биле чөвүлел хуралы (1 арын).

Тыва автономнуг областың хөй уругларлыг иелерге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывысканы (1 арын).

Школалар чаа өөредилге чылына белеткенип турар (1 арын).

1954 чылдың бирги чартыынар улус ажыл-агыйын хемнүдөриниң күүсевединиң дугайында: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлединиң чанында Төп Статистика Эргелениниң дыңналыы (2—3 арыннарда).

Н. Ениентин.—Аныяк механизаторлар ортузунга кижилиглиге ажылын күштелдирер (3 арын).

Б. Будегечиев.—База катап столовая ажылының дугайында (3 арын).

В. Куус.—Чылда бир инектен 5348 килограмм сүт (3 арын).

Полышаның улус ажыл-агыйының чеминикинери (4 арын).

Кыдат улустуң тургузукчу күш-ажылының үре-түңнели (4 арын).

Тайбың кампалалының Вьетнам комитединге болган тайбыцының Француз национал чөвүлелиниң Тайбыцының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының чагаазы (4 арын).

Күш-ажылдың кампалалын шынгыы сагыыр

Бистиң чуртувуста кижиден үнелиг чүве чок, оң кадыкшылы, күш-ажылынга таарымчалыг байдалды тургузары дээш Коммунистиг партия болган Совет чазак коз кичээнгейин салып турар. Хүн-бүрү немежин турар чаа-чаа фабрикаларда, заводтарда болган улуг чаартылгаларда, кайда-даа көөрге —бүгү-де чүве кижи дугайында, совет улустуң материал-культурлыг дээш ажылдакчыларының хөлүн-бүдүүлүгүнүң дээш ажылдап турар.

Бистиң чуртувуста күш-ажылдың делегейде чок, оң мурнакчы хөлүзүзу боттанып турар. Күш-ажылдың кампалалын шынгыы сагыыр, техника талазы-биле айыыл чок чорукту, чогаадыкчы чаартыктыларга эптиг байдалды тургузар дугайында партия болган чазак ажыл-агыйының бүгү удуртукчуларындан үргүлчү иеген турар. Бүдүрүлге чердерни таарымчалыг болдурар: вентиляция системазын эжиндер, станок болган машиналар чанын кампалалдыг тургузар, чыртыкшыны болган цехтериң оске-даа культуразын бедидер талазы-биле совет бүргө чылбүрү хөреңгини харап чокка үндүрүп, ажылчыннарның улам өзүп турар негелдерин хандырарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Күш-ажыл кампалалының дугайында хөлүзүүң боттанылгазының күргө контролю совет профвилелдерин онаажып турар. Ол харысаалгалыг болган чүүлдә хүлээлгени күүседиргө профвилел организациялары масса активти ажыглавышаан, үргүлчү ажылдап турар комиссияларның кежигүннерингө, хөй-нинтинниң инспекторларынга даянып турар.

Моон-биле кады бистиң ажылывыста улуг четпестер барын оңа эртпээн болбас. Күш-ажылдың бүдүргүчүлүүн бедидерингө, ажылчын, албан-хаакчыларның материал-культурлыг деңелеш үелиг чорукту, чогаадыкчы чаартыктыларга эптиг байдалды тургузар дугайында партия болган чазак ажыл-агыйының бүгү удуртукчуларындан үргүлчү иеген турар. Бүдүрүлгенин шевиргинни, чыры, арыг агаарлыы, механизация талазы-биле эптиг тургустуунганы чүүлө ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнге эвес, ында кижилерниң кадыкшылыкка база улуг хандырылгалыг болур. Бо талазы-биле 1953 чылда көрдүнген хөреңгини совхозтардан «Барлык» чүүлө 32 хуу, «Элегес»—27 хуу , «УТКА-ның 25 чылы»—22 хуу, «Өөк»—6 хуу ажыглаан, а бо чылдың баштайгы чартыында кыдынган үүлү барык-ла чок. Ол шынаа Тос-Хем, Сүт-Хол, Чаа-Хол МТС-терде байдал оон-даа дора болуп турар.

Удуртулганың ажыл-агыйжы эвес, канцеляржы стилиниң чамдык бүдүрүлгелерде анга чедир үзүткатынмайн турарындан планныг онаалдаларын үргүлчү күүсетпейн, айның азы кварталдың төнчүзүнде кээп иогүдөр, ажылчыннарны артык шак, харын воскресеньелерде бөзин ажылдады бергилээр черлер барын айтыры чүүлө.

Эртем болгаш практика ажылдакчыларының үнүштер кампалалының талазы-биле чөвүлел хуралы

Нинлыгы 15—20 хүннеринде кодээ ажыл-агый эртеминерниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел Академиязынга эртем болган практика ажылдакчыларының үнүштер кампалалының талазы-биле хуралы болуп эртикен. Оон ажылынга машина тудуушкынуның болган химия үлетпүрүүнүң төлөөлекчилери киришкен.

Хуралга СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң айтымышкынзары-биле дүүштүр көрөө ажыл-агый үнүштериниң хөралакчыларыбиле болган аарымышкынары-биле деңиселди организастаарының айтырыгларын чүгаалашкан.

Идеткелдер кылгылаан болган чүве чүгаалаан эртеминнер болган түскай эртеминглер чуртта үнүштер кампалалының албан организациязында четпестерни илереткеннер. МТС-терде, колхозтарда болган совхозтарда үнүштер хөралакчыларының тыптып кээриге улуг планныг хайгаараашкын ам-даа чок болган олараныңбиле деңиселдә калбаа-биле чоруттунмайн турар. Машина тудуушкун үлетпүрү түскай машиналарны болган четпестерни чогаадырынга болган бүдүрериге кичээнгейни эвээш салып турар. Хөралакчылар хөрөнзээр химикаттарны химия үлетпүрү базада четпес ыяш турар.

Хурал үнүштер кампалалының күргө аппаратының чаа кежерин тургузар дугайында санаалды ажыдаан кылган. Ук аппаратның кол эленгөө четтигер , саннаг түскай эртеминг кадрларлыг болган дүүлүг четпестиг МТС-тер болур. Колхоз болган совхоз бүрүзүнге техник кижини тургузары көрдүнген, а кодээ ажыл-агыйның үнелиг ажыл-бүрү культураларын остүрүп турар черлерге үнүштер кампалалының талазы-биле агрономну тургузары база көрдүнген.

Шөлдериниң, салгарының болган арыгларының хөралакчылары-биле деңиселдиң кол иүрүүзүн МТС-тер болган совхозтар машиналары-биле, а өг ышкаш база кодээ ажыл-агыйның ужар-түүлү-биле чорудар аналап. Оон-биле чергелештир хурал колхозчуларның, ажылчыннарның болган албан-хаакчыларның хүү чер участокторынга хевек хол аппаратураларының бүдүрүлгезин көөдүлиринниң эргежок чүгулаанын айтыкан.

Хурал эртеминиң албан черлериниң четкизин калбартыры, а өг ышкаш үнүштер кампалалының талазы-биле түскай эртеминг кадрларны белеткээрин күштелдирери онза чүгүлә деп көргеп.

Бистиң чуртувусче кодээ ажыл-агыйның аймыдыг хөралакчыларының даштыкызын киреринн болдурбас ыяш хөй хемчегерни хурал база ажыдаан кылган.

Онза кичээнгейни үнүштер кампалалының чаа улам болбаазыранган методтарын ажыглаан кызырының айтырыгларынга салган. Ындыг методтар колхозтарга бызган совхозтарга дүжүттүг бүргү-биле кумгалап алырын хандырар.

Тыва автономнуг областың хөй уругларыг иелерге „Маадыр ие" деп хүндүлүг атты тывысканы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1954 чылдың июль 14-тең Чарлыын бүгүлээр «Маадыр ие» деп атты «Маадыр ие» деп орден-биле болган ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижин биле кады иоон адаанда иелерге тывыскан:

1. **Бүжикова** Анна Ванзаловна — Кызыл районнуң «Черби» колхозунуң колхозчузу.

2. **Дармаа** Тас-Баштыг Чыгызын — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

3. **Соонам** Чыргал Чендакова — Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

4. **Салчак** Серен Диртээкиовна—Бай-Тайга районнуң «Тинелелге» колхозунуң колхозчузу.

5. **Седен-Сот** Александра Саводовна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

(СЭТА).

Сиген кезилдезинде мурнакчылар

Кызыл районга Сталин аттыг кодээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары налга чемнер белеткелиниче кирип, колхозтуң кол сиген шөлү Кызыл-Чыраада Бичө-оол, Балдай-оол баштаан сигенчилер бригадазы сиген кезер 5 машина-биле үш хүн дургузунда 81 гектар сигенни кескен.

Бригада сигенни кезери-биле болуп сараатгарының аразын үзүктедирбейн, сараатган турар.

Сиген кезер машинада ажылдан турар М. Салчак, Т. Аюрак, Б. Кок-оол, Б. Дуктуг-оол, М. Баскай-оол олар хүнде 3 гектарны кезер нормазын 7—9 гектар чедир кезип турарлар. Сиген болүүчүлери база нормазын ажыр күүседип турар.

Сигенчилериң турлагларын дериринге болган оларга ажы-чемнер тандырылгазынга кодээ баштаар черге улуг кичээнгейни салып, сигенчилерни аъш-чем биле бүрүн хандырган.

Бип-Хем районнуң бир колхозунда

ТАРЛАГ. (Телефон-биле). Бип-Хем районда Ленин аттыг колхоз июль 22-ге чедир 350 центнер сигенни сараатган албыпаан, 500 центнер силосту салган. Мал чеми белеткээрин дүжүт алышкыны эгелээр бетинде доозары дээш колхозчу ишчилер күжүн улам-на моокпеп, амгы кол кичээнгейни сиген ажылынче углавдырган. Дөрт кезек черде 85 кижи ажылдан турар, оларда аътты 10 машиналары, МТС-тиң бир трактору, хоолуң 9 кадыырлары ажылдан турар.

• • •

Колхозтуң Малиновкада 575 гектар тараазы чайның ийнги чартыынан эгелеп үнгеп шала орайтаан болза-даа, Кажк база Туран чоогунда 700 ажыг гектар тараазы (чазытыг, суггаттыг болганындан) дыка чаагай үнген. Дүжүт алышкыныңга тараажылар хынаачылыг белеткенип турар.

Тараазны боду октап кезер 3 машиналар, 6 клейтонналар шунту септетинген. Комбайндан тараа ап сөөртүр 8 хаарджактар бар, ында 6 харжаалактарны иеней кылып турар. Шывыглыг дөрт шаңнарны, үш складтарны сентевишаан, 200 тонна тараа хуралдыр база сөлээлгө хүлээп ышкыр үүлгедилге белеткеп турар. Колхозтуң 3 автомашиналары болган тергелер белеп.

Дүжүт ажаап алышкынынга белеткел

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхоз дүжүт ажаап алышкынынга чамдык белеткелдерни чорудун турар. Колхозтуң ховузунда чаагай дүжүт өлүп үнген. Бо чылын колхоз кызытас, суда болган оске-даа культуралардан мурнай быжар көктараанын ажаап алышкынынче эң-не баштай кирер. Бо чылын ажаап алышкын эртикен чылдарынындан эрте эгелээр деп чүве тараанын үүш байдалындан билдингир.

МТС-тиң монтаж бригадазы база колхозчулар шанга тараа арыглаар ажылдың механизастаашкынын чорудун эгелээн. Механизастаан тараа арыглаашкыны болган тараа кургадымышкыны болза, анаа ажылдаар колхозчуларның 70 хуузун оорган хостаан турар.

Эки белеткетинген тараа кургадыр чер болза, дүжүт ажаап алышкынынга улуг ужур-дузалыг болур. Ынчангаш колхозчулар тараа кургадыр чаа черниң тудуун колдуунда доозуп турар. Ол тараа кургадыр чер дүн-хүн дургузунда 50 тонна тараанны кургадыр.

Женева чөвүлел хуралының дугайында СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Берлин чөвүлел хуралының шинтпирииге дүүштүр корей болган индий-кыдат айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле чыылдырган даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралы болуүүн ажылын июль 21-де доозулы.

Барык үш ай иштинде ажылдың түңнелинде Вьетнамда, Лаоста болган Камбоджада дайын чорудулгаларынга төнчүлү салыр дүүржүлгаларга ат салынган. Женевага болган чөвүлел хуралдың киржикчилериниң үүлээн алган түңнел үүүлгазында чугаалап турары шынаш, ол дүүржүлгалар болза, үш индий-кыдат күүнелериниң хамаарышпас чоруун болган бүрүн эргелиин, чаңгыс зайын болган девискижер талазы-биле будун чорууп сагыырыга үндезилээш, Вьетнамга, Лаоска база Камбоджага тайбыцыны катап тургузары-биле болган быжыглаары-биле холбашкан чугула сорулгаларны шинтпирилээриниче углаган.

Индий-Кыдатка дайынның сөөлээры-биле холбаштыр тайбың байдалдың үелиде экономиктиг болган культуруг кежүүлүшкүнүүң болдунар аргалары, оон-биле кады оларның болган Франциниың аразында найыралдыг кады ажылыгашын иогшүрериге быжыг үнүшкин тургузар аргалар Вьетнаминың, Лаостуң болган Камбоджаның улустарының мурнуунда ажытының турар.

Вьетнаминың, Лаостуң болган Камбоджаның девискээрлериге даштыкы күүнелериниң шериг базаларын тургузар чорукту хоруглаар дугайында Женева чөвүлел хуралының хоктаалдары, а ол шинаа шериг эвилелдериге кирбес болган дайын чорудулгаларын катап эгелээриге алы агрессечи политиканы боттандырарынга ажыглалы бербес деп ол күүнелериниң хүлээлгелери эң чугула ужур-дузалыг болур.

Вьетнамга 1956 чылдың дургузунда хостуг соцүүдалдар чорудар дугайында Женева чөвүлел хуралының шинтпирии болза, бүгү вьетнам улустуң национал эрге-ажыктарынга болган күзел-чүткүлүге дүүштүр Вьетнаминың национал каттыжымышкынынга таарымчалыг байдалды тургузар. Демократтыг күүнелериниң чүткүлүг күжениишкиниериниң түңнелинде хүлээп алынган ол хоктаал болза, Мүрииу Вьетнамны Мүрииу-Чөөн Азияда төлевилетпинын турар агрессечи чаа блоктуң плацдармарының бирээзи болдурар дээш Вьетнамны үүрүктен чарарын оралдашкан агрессечи күштерниң аптырышкынызы болган.

Камбоджага болган Лаоска 1955 чылдың дургузунда бүгү-нинти соңгулдаларны, түңнел үүүлгада чугаалап турары шынаш, кол хосталгаларны сагыырының аргазы-биле чажыт бадылаашкынныг чорударының дүпүнде дүүржүлгә база улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Ол хире чугула докталдарны хүлээп алыр чорукту Совет чазак эң-не эргежок чугула деп санап турар.

Женева чөвүлел хуралының түңнелдери болуп, улустар аразының харылзааларында анчы үеде улустар аразының айтыыл чок чорууп быжыглаарынче, улустар аразының дүшкүүрүг чорууп кошкадырынче болган күүнелериниң инитилел тургузуунган хамаарынга чокка олардың тайбың көжа-хелбээ турарын хандырарынче үүлгаан чугаалажышкынынарының болган дүүржүлгаларның аргазы-биле шинтпирлетинин шыдавас болгу дег, шак ындыг маргылдаалыг айтырыглар чок деп чүвеге Совет чазактың бүүдүлүнин бадытваа турар.

Улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын шинтпирлээрде улуг кыдат улуска болган оон күүнезинге—Кыдат Улус Республикага онаажып турар чугула родыу Женева чөвүлел хуралы болган оон ажылының түңнелдерин көргүскеп. Женева чөвүлел хуралынга Кыдат Улус Республиканың роли оон сөөлдарының болган бүгү делегейге улуг күүне болур ат-алдарының чаа хереченин болган. Кыдат Улус Республиканың улустар аразының эң чугула айтырыгларын таарымчыр шинтпирлээрге киирилгелерин, ханыктың нүрүүнда АКШ-тың агрессечи болуктериниң орадажыкшынывары тайбыцыны быжыглаарының эрге-ажыктарынга бүрүн удурланышкак болуп турар деп чүвени Женева чөвүлел хуралы оон-биле кады база катап көргүскеп.

Совет чазак болза, Индий-Кыдатка дайынны сөөлдырының болган тайбыцыны катап тургузарының дугайында Женевага чедип алдынган дүүржүлгалар, улустар аразының дүшкүүрүг чорууп кошкадырынга дегүп болбушаан, улустар аразының чүгле Азияга эвес, харын Европага база хамаарыжыр шинтпирлетинээн ооске чугула айтырыгларын, ханыктың нүрүүнда эдерер чепсегленнинкинин сөөлдырының болган атомнуг чепсекти хорудгаары, Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырары болган герман айтырыгны тайбың, демократтыг үнезинге таарымчыр шинтпирлээрге таарымчыр шинтпирлээрге таарымчалыг байдалдарны оон-биле тургузун турар деп санап тур.

Совет чазак болза, бодуңуң тайбыцыга ынакшылыг политиказын оскерлиин чокка сагыышаан, ол айтырыгларны чедиишкиниг шинтпирлээр сорулгага бодуңуң күжениишкиниерин моон сонгаар-даа бүгү чүткүлдүг болган шинтпирлиг үргүлчүлээрин иедеглеп тур, ол чорук улустар аразының дүшкүүрүг чорууп кошкадырының, тайбыцыны быжыглаарының болган улустар аразының кадыы ажылдажылгазының оруунга оң чугула базын болур ийик.

(СЭТА).

Школалар чаа өөредилге чылына белеткенип турар

ЛЕНИНГРАД. Бо чылын Ленинградка 440 школалар ажылдаар, ол дээрге эртикен чылга бодаарга 10 школа хөй ол. Бүгүнинги ортунак билиг дугайында шинтпир чедиишкиниг күүсетиннн турар: 8—10 класстарның школачылары 17 хуу кижи хөй болур. Ол болган кыс уругларның кадыы өөренири-биле чергелештир школа бүрүзүнге чаа микрорайоннарны тургускуулаан, бир школалардан оске школаларже шылчилгелер-биле холбаштыр өөренирчилерниң даңзыларын база тургускан.

Ам 113 школаларда канытал-сентелге, 200 ажыг школаларга аар-саар сентелге эртин турар. Хоорайның бүдүрүлгелери өөренирчилерге ажылдаар ерээдерни, мастерскаяларны, спорт шөлдерни дерип, школалар чоогунуң участокторын аде кылып турарлар. Өөредилге чылының эге үезинде хоорайның магазиннеринге ооң уругларның 115 нуң бир аай костюмнери үнер.

Улус өөредилгезиниң органнарының болган башкыларының мурнуунда чаа өөредилге чылында улуг сорулгалар турун турар. Школаларга ооң болган кыс уруглар кады өөренирлер. Чедиги класстарның доозукчуларының 70 хуузу өөредилгезин 8 класстарга уланчылаарлар. Ол сорулгабиле база 150 ортунак школаларны ажылдар.

Туттунуң турар 99 бажыңнарның 39-ну

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ НӨДӘӘ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

СССР-ниң кодээ ажыл-агыйының механизациязының болган электрификациязының павильону.

Делегедеге малдың холускаалыг ченнеринин заводу.

Фото И. Грановскийнин. (СЭТА-ның пресслиниези).

1954 чылдың бирги чартыында улус ажыл-агыйының хөгжүлдезининиң күрүне планының күүселдезининиң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининиң чанында Төп Статистика Эргелелининиң дыннадыы

1954 чылдың бирги чартыында үлетпүрүүн,кодээ ажыл-агыйының болган транспорттуң хөгжүлдези, капитал тудуунуң өзүлдези, иштики болган таштыкы садыгының калбарышкыны, ажылчыннарның болган албан хаачыларның санының көвүдөшкини ноөң адаанда саннар-биле тодаргайлатыныы түрор:

I.
Үлетпүрде бүдүрүлге планының күүселдези

Бирги чартык чылдың иштин продукциин бүдүрүп үндүрер планы үлетпүрге иштизи-биле 102 хуу күүсетингеп. Үлетпүрүүн иштин продукциин бүдүрүп үндүрериниң планын түстүг министерстволарның күүсеткени ыңдыг болган:

	1954 чылдың бирги чартыында планда алган күүсетилгенниң хуузу
ССРЭ-ниң Кара металлургия министерстволузу	100,5
ССРЭ-ниң өңгүт металлургия министерстволузу	102
ССРЭ-ниң хөмүр даш үлетпүрүүн министерстволузу	101
ССРЭ-ниң Нефть үлетпүрүүн министерстволузу	101
Химия үлетпүрүүн министерстволузу	103
Электростанциялар министерствилу	104
Электротехника үлетпүрүүн министерстволузу	104
Радиотехника үлетпүрүүн министерстволузу	105
Аар машина тудуунуң министерстволузу	103
Станок тудуунуң болган инструмент үлетпүрүүн министерстволузу	103
Транспорт машина тудуунуң министерстволузу	100,7
Автомобиль, трактор болган кодээ ажыл-агый машиналар тудуунуң министерстволузу	105
Машина тудуунуң болган прибор тудуунуң министерстволузу	104
Тудуг болган орук машина тудуунуң министерстволузу	102
ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүүн министерстволузу	104
ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүүн министерстволузу	96
Саазын болган ыяш ажылдан кылыр үлетпүрүүн министерстволузу	101
ССРЭ-ниң Балбак хереглелдиң үлетпүр бараанарының министерстволузу	104
ССРЭ-ниң аъш-чем бараанарының үлетпүрүүн министерстволузу	103
ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүүн министерстволузу	96
ССРЭ-ниң Эът болган сүт продуктулар үлетпүрүүн министерстволузу	90
Орук харылзаа министерстволузунуң үлетпүр бүдүрүлге черлери	104
ССРЭ-ниң Культура министерстволузунуң үлетпүр бүдүрүлге черлери	106
ССРЭ-ниң Балык кангалаа министерстволузунуң үлетпүр бүдүрүлге черлери	105
Чүрт болган одаалга үлетпүрүүн министерстволары база эвилелиишкен республикаларының чүрт үлетпүрүүн министерстволары	105
Ус-тывыш кооперациин	105

ССРЭ-ниң бүгү үлетпүрүүн иштин продукциязы 1954 чылдың бирги чартыында эрткен чылдың ол-за үези-биле деңнээрге 14 хуу өскен. 1953 чылдың бирги чартыында үлетпүрүүн иштин продукциязы 1952 чылдың бирги чартык чылынга бодаарга 10 хуу хөй болган.

1954 чылда аар үлетпүрүүн үлам чыгай хөгжүлдези болган улустуң хереглел бараанарының бүдүрүлгелериниң чайгылыш чок кодургушкуну үргүлчүлеп турган.

Хөмүр даштың, нефтиниң, бойдус газының тывыжының, прокаттың, кан хоолайларның, цинктиң, алюминийниң, кабельдиг кылыгларның ангы-ангы хевирлериниң, бензинниң, лигроиниң, дизельдиг одалганың, электроэнергиянның, орук пароволтарының, түрк автомобильдериниң болган автобустарының, мотоциклдериниң, шариктиг болган роликтиг подшипниктериниң, экскаваторларының, трактор бульдозерлериниң, металл кестирер станоктарының, тракторларының, дөрбелчин-үзаанчак олуртуушкунга хереглээр картофель олуртукчуларының, трактор сепкылаачыларының, свекла комбайнарының, тараа арыглаар машиналарының, бөдү чоруур ситеч кестирикчилериниң, картофель ажаан алыр комбайнарының, хөвең ажаан алыр машиналарының, нарын тараа бастырыкчыларының, электродвигательдериниң, электровакуумнуг приборларының, минералдыг удобрениелериниң, кодээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчылары-биле деңнеелге хереглээр хоран-химикаттарының, каустиктиг соданың, будуктарының болган өске-даа химикаттарының, синтетиктиг шүчүкүүн, автодугуйларның, цементиниң, шиферниң, сонга шилиниң, саазының, спиртиниң болган продукциязының өске-даа хевирлериниң бүдүрүлгезиниң чартык чыл планы ажыр күүсетингеп.

Балбак хереглел бараанары: хөвең-саазындан, лёндан, дүктен кылган болган торгу постер, резин иштиктер, әр, хереженен үктар кылыгары, радионриемниктер, шактар, пианино болган рояль, кондитер кылыгары, шай, виноградтан кылган арага, шампанское, папиростар, от, саван болган өске-даа аъш-чем болган үлетпүр бараанары чартык чыл планындан ажыр бүдүрүп үндүрүнгеп.

План ажыр күүсетингеп-даа болза, министерстволарның хөй кезии болган үлетпүр иштизи-биле продукциязының чамдык хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң план әзүгаар доктаатынган даалгаларының күүселдезин хандырбаан. Чижээ, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерстволузу шөй бүдүрелиниң планын чедир күүсетизээн, Электротехника үлетпүрүүн министерстволузу генераторларның болган электромоторларның чамдык хевирлерин бүдүрелиниң планын чедир күүсетпээн, аар машина тудуунуң министерстволузу—бүс хоолайларны болган нефть аппаратуралары бүдүрелиниң планын, транспорт машина тудуунуң министерстволузу—бараан вагонналары бүдүрелиниң планын, Автомобиль, трактор болган кодээ ажыл-агый машина тудуунуң министерстволузу—чиик автомобильдер болган чамдык кодээ ажыл-агый машиналары бүдүрелиниң планын; Машина тудуунуң болган прибор тудуунуң министерстволузу—химиктиг дериглелер болган паставы дериглелериниң чамдык хевирлерин бүдүрелиниң планын чедир күүсетизээн, ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүүн министерстволузу чазынылга ыяжын соортүрүүн планының күүселдезин хандырбаан, ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүүн министерстволузу балык тударының планын күүсетпээн.

Балбак хереглел бараанарын бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүр бирги чартык чылда үндүрүп турар продукциязының ыяларын алзон улам чыгай экижилерин чедип алган. Ынчалза-даа ССРЭ-ниң Балбак хереглел үлетпүр бараанарының министерстволузуң, ССРЭ-ниң аъш-чем бараанар үлетпүрүүн министерстволузуң, ССРЭ-ниң Эът болган сүт бараанар үлетпүрүүн министерстволузуң, ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүүн министерстволузуң болган ылангыя чүрт болган кооператив үлетпүрүүн хөй-хөй бүдүрүлге черлери бараанарының бедик ыяларын болган эки кластан ылымыкылыгы дээш ам-даа кошкак деңнеежин, бүдүрүлгениң долгаатынган технологиязының хажыларын бодуруп, продукциязының кезиин куду шынарлыг болган хереглекчиниң негелделерине таарыжыкас ассортиментиге бүдүрүп үндүрерин үргүлчүлеп турор.

Хөй-хөй бүдүрүлге черлери, ылангыя машина тудуунуң заводтары белеп продукциязын бир деспи эвес бүдүрүп үндүрерин үргүлчүлеп турган—айның бирги декадазында иштин болган үшкү декадаларга бодаарга эң куду деңнелге ажылдап турган, оон түңелиишде дериг-хереселдериниң болган ажылчын күжүүнүң дыка аваа туруушкуну ол бүдүрүлге черлериниң күүнүг чедир ажыглывайн турганнар, үрей кылымыкыы улгадып, артыкаш ажылдаанны даап бүдүрүлгечи эвес ажыр төлеп берииишкиннер болдуруп турган.

Үлетпүрүүн чамдык адырларында, ылангыя хөмүр даш, нефть, металлургия, химия, ыяш белетгээр, саазын, тудуг материалдар, аъш-чем бараанар, эът-сүт болган балык үлетпүрүүнүң 1954 чылдың бирги чартыында бүдүрүлге черлериниң дыка хөй продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле планның оналгаларын күүсетизин.

II.
Үлетпүр продукциязын бүдүрелиниң өзүлдези

Үлетпүр продукциязының аң чүгүлэ хевирлерин бүдүрери 1953 чылдың бирги чартынга деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынында ыңгыжаар өскериглеп:

	1953 чылдың бирги чартынга бодаарга 1954 чылдың бирги чартынында хуу-биле		1953 чылдың бирги чартынга бодаарга 1954 чылдың бирги чартынында хуу-биле
Шөй	106	Синтетиктиг каучук	101
Кан	109	Автодугуйлар	113
Прокат	109	Чазынылга ыяжын соортурт	112
Кан хоолайлар	112	Саазын	109
Цинк	107	Цемент	115
Коргулчун	115	Сонга шили	117
Хөмүр даш	108	Шифер	121
Нефть	110	Чыычак шыныг	110
Бензин	109	Туубөй	113
Дизельдиг одалга	140	Чангыс-аай бажыңнар	102
Бойдус газы	112	Спирт	114
Электроэнергия	111	Хөвең-саазын постер	103
Бүс хоолайлары	112	Лёндан кылган постер	110
Үлүг гидро хоолайлар	204	Дүктен кылган постер	119
Турбогенераторлар	104	Торгу постер	157
Гидрогенераторлар	134	Хөн иштиктер.	110
Үлүг электрилиг машиналар.	115	Резин иштиктер	103
Электромоторлар	115	Әр, хереженен үк кылыгары	110
Орук пароволтары	131	Иштики хөп кылыр трикотаж	112
Орук электроволтары	104	Чадаг-тергелер	130
Троллейбустар	109	Радиоприемниктер	207
Чиик автомобильдер	127	Телевизорлар	288
Автобустар	168	Патефоннар	132
Мотоциклдер	166	Даараныр машиналар	125
Шариктиг болган роликтиг подшипниктер	116	Шактар	129
Металлургия дериглелери	108	Фотоаппараттар	142
Экскаваторлар	117	Пианино» болган рояллар	124
Үлүг, аар болган универсальдыг станоктар	122	Аңыырапза хереглээр соодукчулар	316
Химиктиг дериглелер	115	Дөзүүн сөөрүүкчүлөрү	449
Аргымыр машиналар	114	Деңнер өрүннер	172
Пос-таавы станоктары	142	Бажың хереселди	128
Саналар машиналар	139	Эът болган колбаса кылыгары	102
Тракторлар	119	Балык	113
Трактор ангалыннары	111	Сүт продуктулары	110
Бөдү чоруур сиген кезиктиилери	157	Хаңдылаан сүт	112
Трактор культиваторлары	101	Үнүш үзү	117
Хөвең ажаар машиналар	137	Маргарин	116
Свекла комбайнары	201	Быштак	105
Тараа арыглаар машиналар	117	Кондитер кылыгары	105
Каустиктиг сода	111	Макарон кылыгары	116
Кальцийжиттен сода	112	Консервалар	105
Минералдыг удобрениелер	111	Шай	114
Көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчылары-биле деңнеежир хоран хиникаттар	131	Саван	122
Будуктар	102	Папиростар	113
		Оттуг ыяш	122
		Виноград арагазы	110
		Шампанское	122
		Пиво	133

1954 чылдың бирги чартыында аар үлетпүр адырларының бүдүрүлге черлериниң шүгүмү-биле культура-аңыдыралын болган ажыл-агый хереглелиниң бараанарын бүдүрүп үндүрери дыка улгаткан. Ынчалзажок Автомобиль, трактор болган кодээ ажыл-агый машина тудуунуң министерстволу, Машина тудуунуң болган прибор тудуунуң министерстволу, Аар машина тудуунуң министерстволу, ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүүн министерстволу, Саазын болган ыяш ажылдан кылыр үлетпүрүүн министерстволу балбак хереглел бараанарын бүдүрүп үндүрерин улгаттырган-даа болза, аззон кан бараанар бүдүрүлгезиниң планының күүселдезин хандырбаанар.

1954 чылдың бирги чартыында чиик болган аъш-чем үлетпүрүүн бүдүрүлге черлерик чонуун бедик негелделин салып турары экижитиген ассортиментиниң продукциязын бүдүрүп үндүрерин улгаттырган.

Чижээжөрге, хөвең-саазын постериниң бүдүрүлгезиниң 1953 чылдың бирги чартынга деңнээрге 3 хуу өскени-биле кады хөвең-саазындан шөварлай аргаан постериниң үндүрүлгези 2,1 катан болган мебель-декоративтиг постериниң—36 хуу улгатпаан; дүктен кылган постериниң 19 хуу өскени-биле кады арыг дүктен кылган канволдуг постериниң үндүрүлгези 2,2 катан, дүктен кылган парын сукно постериниң—3,5 катан; әр, хереженен үктар бүдүрүлгезиниң 10 хуу өскени-биле кады «капрон» волокнодан кылган әр, хереженен үк кылыгарының үндүрүлгези 28 хуу, дүк болган чартык холумактыг дүк аргыган кылган әр, хереженен үк—48 хуу улгатпаан; иштики хөп трикотажының бүдүрүлгезиниң 17 хуу өскөдези-биле кады кылынаа торгудан кылган иштики хөп трикотажының үндүрүлгези 44 хуу улгатпаан; даштыкы хөп трикотажының бүдүрүлгезиниң 12 хуу өскени-биле кады арыг дүктен кылган даштыкы хөп трикотажының үндүрүлгези 88 хуу өскен; хөн иштиктер бүдүрүлгезиниң 10 хуу өскени-биле кады модельдиг иштик үндүрүлгези 19 хуу улгатпаан. Экижитиген шарыг-оралгда шилитиген аъш-чем бараанарының үндүрүлгези оң иштиктер улгатпаан.

Үлетпүрде дериг-хереселдериниң, чиг-эттиг болган одалганы ажыглаазы экижээн. ССРЭ-ниң Кара металлургия министерстволузуга доөең сүүгүларының ажыктыг хөмүзолин ажыглаазы 1953 чылдың бирги чартынга 2 хуу экижээн, нартеп сүүгүларының подгарының чаңгыс дөрбелчин шетр черинден шаа үштүру 3 хуу улгатпаан. ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүүн министерстволузуга «Донбасс» деп хөмүр даш комбайнарының, хөмүр даш чүдүрер болган порода чүдүрер машиналарының бүдүрүкчүлүү 1953 чылдың бирги чартык чылы-биле деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынында бедээн. ССРЭ-ниң Нефть үлетпүрүүн министерстволузуң бүдүрүлгелериниге сайгыраашы кылып турор чиг-эттеп чырыкка хереглээр нефть продуктуларының үнүшкүнүүнүң хуузу улгатпаан. Электростанциялар министерстволузуң бүдүрүлгелериниге электри энергизизы бүдүрелиниге одалганың бөт чарыгдалы чиигээн. ССРЭ-ниң Тудуг материалдар үлетпүрүүн министерстволузу тудуг ажылдарының үнезин чиигедип турар ажыктыг тудуг материалдарының болган кылыгарының чаа хевирлерин үндүрерин өөжүн шиигээдип ап турар.

Үлетпүр продукциязының бөт үнези 1954 чылдың бирги чартык чылында 3 хуудан хөй чиигээн, ынчалза-даа бөт үнези чиигедир талазы-биле 1954 чылдың бирги чартынында план әзүгаар доктаатынган даалга күүсетизизин. ССРЭ-ниң Хөмүр даш үлетпүрүүн министерстволузу, ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүүн министерстволузу, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерстволузу, Транспорт машина тудуунуң министерстволузу, ССРЭ-ниң Эът болган сүт продуктулар үлетпүрүүн министерстволузу продукциязының бөт үнезин чиигедириниң планын дыка чедир күүсетизизин.

III.
Көдээ ажыл-агый

Болхозтар, машина-трактор станциялары болган совхозтар часкы тарылганы чедиишкиниг чорутпаан. Чазын тарыр культураларның тарылгазының планы ажыр күүсетингеп.

1954 чылда колхозтарда болган совхозтарда чазын тарыр культуралар эрткен чылдыңнаан 9,5 миллион гектар хөй тарытынган. Оөң-биле кады чазын тарыр тараа культураларының тарылга шөлү 6,4 миллион гектарга, оөң иштизе чазын тарыр кызытас 3,6 миллион гектарга болган кукуруң тараазы 756 мүң гектарга улгатпаан. Хөвеңнин тарылга шөлү 354 мүң гектарга улгатпаан. Чигир свеклазын, тарынаа тоорукту болган өске-даа үстүг культураларны, а оң иштин чаңгыс чылыг от-сигенперин, нал чеи корнеплодтарлы болган силос культураларын эмир чыггызының хөйүү тараан. Эмир чыдынга деңнээрге, картофельдиң болган погаларының тарылгалары калбарган, ынчалза-даа картофель болган погаа тарылгазының планы чедир күүсетизизин. Дөң-долгунеп тарылгазының планы база чедир күүсетизизин.

Баазахстанның, Сибирьниң, Уралдың, Поволожьениң болган Соңгу Кавказтың районнарының колхозтарынга болган совхозтарынга тараа культураларының тарылгаларын калбартыр соруга-биле 1954—1955 чылдарда 13 миллион гектар күр болган курукаан черлер шиигээтиилеп турар ужуругуг. 1954 чылдың июль 10-га чедир оң черлерден 6о чылдың болган келир чылдың дүжүүнге 10 миллион гектар хире черлер аңдартынган. Бүрүне планын әзүгаар 1954 чылдың чазынында колхозтар болган совхозтар күр болган курукаан черлерге 2,3 миллион гектар тараа культураларын тарыр ужуруг турган, херек кырында 3,6 миллион гектар тарытынган.

Аңдарган аңгыс черлерге чазын тарыр культураларны 6о чылын колхозтарда болган совхозтарда 1953 чылдынына деңнээрге 13 миллион гектарны хөйүү тараан. Картофельдиң, кукурузаның, тарынаа тоорукту болган өске-даа хөөн олуртур культураларның улуг көөнин дөрбелчин-үзаанчак болган дөрбелчин аргалар-биле тараан болган олуртаан.

Көдээ ажыл-агый 1954 чылдың бирги чартынында 92 мүң тракторларны (15 аът күжүнге санаарга), 52 мүң түк автомобильдерни, 18 мүң тараа комбайнарын, оөң иштизе боду чоруур 8,5 мүң комбайнарны, трактор-биле болган боду чоруп сиген кезер 15 мүң машиналарны, оөң иштизе боду чоруп сиген кезер 4 мүң хире машиналарны, а оң ишкаш хөвең ажаар хөй санныг машиналарны, свёкла комбайнарын, лён комбайнарын, тараа арыглаар болган көдээ ажыл-агыйның өске-даа хөй санныг машиналарын алган. Көдээ ажыл-агый оң ишкаш картофель ажаар 5 мүң ажыг комбайнарны алган, оларны үлетпүрге 6о чылын масштабыбиле бүдүрүп эгелээн.

Күр болган курукаан черлерни шиигээдип алырының районнарынга 6о чылдың бирги чартынында 65 мүң тракторларны (15 аът күжүнге санаарга), 9 мүң ажыг тараа комбайнарын болган 6 мүң ажыг түк автомобильдерни сөөртүп чедиргеп.

Көдээ ажыл-агыйның техниктиг чепсегелиишкининиң өзүлдези чазын тарыр культураларның тарылгазының болган тарылгаларны ажаарының талазы-биле ажылдарны улам-на механизастаарының аргазын берген. Болхозтарда чазын тарыр культураларның тарылгазы 6о чылын 86 хуу механизастатынган, колхозтарда картофель олуртурүүн талазы-биле ажылдарның механизациязы 40 ажыг хуу четкен.

Машина-трактор станциялары 6о чылдың бирги чартынында колхозтарда көдээ ажыл-агый ажылдарын аңдарылгаже шилчидерге эртнеп чылдың оң-за үезинге деңнээрге 26 миллион гектар хөйүү кылган.

Болхозтарда иштиниң нал ажылы 1953 чылдың июль 1-де тургашынга деңнээрге 1954 чылдың июль 1-ге чедир ыңгчаар көвүдөөн; инектериниң бай санының талазы-биле— 5 хуу. Ынчаарга хөйларының бай саны колхозтар сүүгү одарлалыр одарларга хөйларын кыштагладырын четпес организастаанының харазы-биле 3 хуу кызырылган. ССРЭ-ниң Совхозтар министерстволузуң совхозтарында инектериниң бай саны оң үезиниң дургузында 9 хуу, хаванарының—3 хуу болган хөйларының—2 хуу көвүдөөн. Колхозчуларның, ажылчыннарның болган албан хаачыларның бөт ончүгү болуп турар малдарының бай саны дыка көвүдөөн. Колхозчуларның бөт ончүгү болуп турар инектериниң бай саны 1953 чылдың июль 1-деи эгелеөн 1954 чылдың июль 1-ге чедир 7 хуу, ыяшыстыг бода малдың олдарының 15 хуу, хаванарының—26 хуу болган хөйларының 35 хуу көвүдөөн.

Баштайгы сан медициналар ёзугаар алырга 1953 чылдың июль 1-де тургашынга деңнээрге 1954 чылдың июль 1-ге чедир ажыл-агыйның бүгү категориялларының талазы-биле чүртта продуктулуг малдың иштин бай саны ыңгчаар көвүдөөн: инектериниң—8 хуу, хаванарының—13 хуу болган хөйларының—4 хуу.

IV.
Демир орук, суг болгаш автомобиль транспортунун сөөртүлгелериниң өзүлдези

Демир орук транспорту дүн-хүнүүн ортумак чүүдүлгелиниң иштин планын 1954 чылдың бирги чартынында вагонналарга 101 хуу күүсетпеп, демир орук транспорту-даа, түрк чөрүдүкчүлары-даа, вагонналарның түрк болгудугдезин четпес ажыглаанының харазы-биле чүдүрүлге планы тонналарга алырга 99,7 хуу күүсетингеп.

Кара металларны, көкстү, кара металлдар бүзүдүларын, торфту, көдээ ажыл-агый машиналарын, тракторларны, автомашиналарны, химиктиг болган минералдыг үлебрениелерни, тараазы, хөвең чүктерни, дүктү, лённу болган конопля хендирни, дүстү, чигирни, эътти, нал саржаан, быштакты, дагаа чүүргалларын болган сүт продуктуларын, түүн үүнү, погаларны болган фруктуларын, картофельдя, балыкты, консерваларны, кондитер кылыгарын, макарониу, шайны, тапкыны болган тапкы кылыгарын, постерни, трикотажты, даштыкы хептерни, иштики хептерни болган даараныганың өске-даа кылыгарын, балык хереселдерни, савазны болган парфюмерияны, оттуг ыяшты чүдүрелиниң планы долдур болган ажыр күүсетингеп.

Хөмүр даш чүдүрелиниң планы күүсетпиизин. Чыядын бирги чыртынында 3 миллион тонна хөмүр даштыг чедир чүдүрбөзин. Ыяш чүктерни, шиитарны, цементтиниң, ортенизе чүүдүрни, тудуг материалдарын, рудаларны, флюстарны, ийик айнаан, металл кылыгарын, балкын хереселдерни чүдүрелиниң планы база чедир күүсетпиизин.

Деңнер орүктарга бүгү чүктерниң дүн-хүнүе чүдүрүлгези 1953 чылдың бирги чартынынга деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынында 6 хуу өскен.

1954 чылдың бирги чартынында чүк соортур вагонnуң эргиндезиниң ортунак тези 1953 чылдың бирги чартынынга удур аазап кызырыган, ынчалза-даа чүк соортур вагонnуң эргиндезин дүргедедириниң талазы-биле оналгага 1954 чылдың бирги чартынында чедир күүсетпиизин. Деңнер орүктар чүк соортур поездилериниң шинчээжикининиң коннерлиг дүргедээжикининиң талазы-биле оналганы база күүсетпиизин.

1954 чылдың бирги чартынында Далай болган хөн флоттуң министерстволу чүк соортүлгелиниң планын иштизе 91 хуу күүсетпеп. 1954 чылдың бирги чартынында далай болган хөн транспорттуң чүк соортүлгези 1953 чылдың бирги чартынынга деңнээрге 4 хуу өскеп.

Далай транспорту чүк эргиндезиниң планы 102 хуу болган чүктер дажыглаарының планы 93 хуу күүсетпеп. Хөн транспорту чүк эргиндезиниң планы 82 хуу болган чүктер дажыырының планы 87 хуу күүсетпеп.

ССРЭ-ниң Автомобиль транспортунуң болган чазаглыг орүктар министерстволу 1954 чылдың бирги чартынында чүк эргиндезиниң планын 103 хуу болган чүктер дажыглаарының планын 101 хуу күүсетпеп. Автобустар-биле пассажирлер дажыглаарының планы 108 хуу күүсетингеп. Ынчалзажок республикаларның чамдык автомобиль транспортунуң болган чазаглыг орүктар министерстволарын күүсетпиизин.

V.
Капитал тудуушкуннуң өзүлдези

1954 чылдың бирги чартынында күрүнеөн капитал салымнакыларының хөнчээли 1953 чылдың оң үезиниң хаванарыштыр алырга 114 хуу болган. 1953 чылдың бирги чартынында капитал салымнакыларның хөнчээли 1952 чылдың бирги чартынынга деңнээрге 104 хуу болуп турган. 1954 чылдың бирги чартынында капитал салымнакынар 1953 чылдың бирги чартынынга деңнээрге ыңдыг болган: Кара металлургияда—103 хуу, хөмүр даш үлетпүрүүде—123 хуу, электростанциялар талазы-биле—118 хуу, машина тудуунда—116 хуу, тудуг материалдарының үлетпүрүүде—110 хуу, ыяш болган саазын үлетпүрүүде—125 хуу, чиик болган аъш-чем үлетпүрүүде—148 хуу, транспортта—108 хуу, көдээ ажыл-агыйда—153 хуу, салыгда—230 хуу болган.

1954 чылдың бирги чартынында чурттаага бажыңнарының тудуушкуну, школа тудуушкуну, кадык кангалалының алган черлериниң, үргүлээ садтарының, яслиериниң, пионер лагерьлериниң, кинотеатрларның болган культура аңыдыралдың өске-даа албан черлериниң тудуушкуну улуг хенчээлдере боттанган. 1954 чылдың бирги чартынында чурттаага бажыңнарының тудуушкуунга капитал салымнакыларның хөнчээли 1953 чылдың бирги чартынынга хаванарыштыр алырга 120 хуу болган.

Капитал тудуушкун аззон өскен-даа болза, улуг ажылагыйының талазы-биле капитал салымнакыларның болган

(Төөчүзү 3-ну арында).

1954 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезининиң күрүне планының түңнелдериниң дугайында

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Төп Статистика Эргелелинин дыннадыы

(Төнчүзү).

бүдүрүле бүүдүлерин ажыглалта киирериниң чартык чыл планы чедир күүсетикиизи. ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозу, ССРЭ-ниң Өңүг металлургия министерствозу, ССРЭ-ниң Хөмүр дан үлетиүрүүн министерствозу, ССРЭ-ниң Нефть үлетиүрүүн министерствозу, Химия үлетиүрүүн министерствозу, Станок тудуунуң болгаш инструмент үлетиүрүүн министерствозу, ССРЭ-ниң аъш-чем баразаларының үлетиүрүүн министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Балык үлетиүрүүн министерствозу планыы дыка чедир күүсетиизи.

ССРЭ-ниң Тудуг министерствозунуң 1954 чылдың бирги чартыында тудуг-ниитаж ажылдарын 1953 чылдың бирги чартынына көөрде 22 хуу хөйүү, а Металлургия болгаш химия үлетиүрүүн бүдүүлелериниң тудуушкунуун министерствозу—10 хуу хөйүү күүсеткен, ынчалза-даа ол министерстволар чартык чыл планын чедир күүсетпизи.

1954 чылдың бирги чартыында хөй-хөй тудуглага машиналарның болгаш механизмнериниң алзоо аңаа туруушкуларын болгаш четпес ажыглаашкынын, ажылчын күжүүн агышкынын болдуруп, тудуушкуунуң бот-үнезин чингейириниң талазы-биле онаалгаларның күүселдезин хандырбаан.

VI.

Иштики болгаш даштыкы садыгның өзүлдези

1954 чылдың бирги чартыында совет садыгның улам шидайы калбарыышкынын үргүлчүлзөн. Үлетиүрүүн болгаш кадаа ажы-агый бүдүүлелиниң хөгжүдезинде чедир алдынган чаа чинчилкиннерге, күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинге болгаш продукциинның үнезин чингеткенинге үндезилзөөн, карточка системазын күн чок болурганының сөөнүл сан талазы-биле чедиги—аъш-чем болгаш үлетиүр баразаларыңа күүлениң үүрмектен садар ортектериниң чаа чингелдезин чазак 1954 чылдың апрель 1-ден эгелеп боттандырган. Өртектериниң чаа чингелдези совет рубльдың улам шидай быжыглаарынга болгаш бистиң чүүлүвүстүң чөпүүүң амыдырал деңнелин бедиңериңге шинги берген.

1954 чылдың бирги чартыының дүүгүзүнде күүлүг болгаш кооператив садыының шүүлү-биле чоңга баразаларны 1953 чылдың бирги чартынына көөрде 21 хуу (деңнештирген ортектерге) хөйүү сатказ; оон-биле кадыы кодээге садыглаашкынны боттандырып турар Центросоюзтуң үүрмектен садыглаар баразы салыгласының планын ажыр күүсеткен.

1954 чылдың бирги чартыында аъш-чемниң чамдык баразаларын садыглаары 1953 чылдың бирги чартынына үлүр дараазындагы хемчээлдерге үлгаткан: эът продуктулары—30 хуу, балык продуктулары—24 хуу, нал сарыа—28 хуу, үүүн үзү болган аъш-чемниң өскө-даа үскүр чүүдери—13 хуу, сүт болгаш сүт продуктулары—21 хуу, чигир—14 хуу, кондитер ылыглары—14 хуу, шай—19 хуу, цитрустуглар—47 хуу.

1953 чылдың бирги чартынына деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынында үлетиүр баразаларының кинтинден дараазындагы баразаларның садыглаашкынны ынычаар дыка үлгаткан: ховей-саазын шестер—19 хуу, торгу шестер 45 хуу, дүк шестер—56 хуу, хеп айнаа—24 хуу, трикотаж ылыглар—24 хуу, эр, херээжең уктар—31 хуу, алгы идиктер—15 хуу, шактар—36 хуу, дазаныыга машиналары—31 хуу, бажың херексели—37 хуу, доозун сөрдүрүкчүлэры—4 ажыг катаң, патефоннар—33 хуу, телевизорлар—2 ажыг катаң, радиоприёмниктер—пүн ажыг катаң, фотоаппараттар—53 хуу, чадаг терглер—29 хуу, мотоциклдер—65 хуу, чиик автомобильдер—70 хуу, аъш-чем соодучулэры—барык үш катаң, хеп чүүр машиналар—10 хуу.

1953 чылдың бирги чартынына деңнээрге 1954 чылдың бирги чартында бүдүүлде—ажыг-агый утланышкынының баразаларын үүрмектен садыглаары дыка үлгаткан: ыяш материалдар, цемент, сөңга шиви, шефер, чымчак шыгыглар, кадаглар болгаш шыгыг деңири, а ол ышкаш колхозтарга чүүк автомобильдер садыглаары өскен.

Ынчалза-даа аңаа хөй районнарда чоннуң чамдык баразаларга негелдезин ам-даа долдур хандырбайн турар.

Даштыны садыг талазы-биле алырга, 1954 чылдың бирги чартында даштыкы чүүттар-биле экономиктиг харылзаларның калбарышкынны үргүлчүлээн, даштыкы садыг сөөрылгазының өртөн чылдың бирги чартынына деңнээрге 30 хуу үлгаткан.

VII.

Ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның санының көвүдээни база күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өскени

1953 чылдың бирги чартынына деңнээрге 1954 чылдың бирги чартында улус ажы-агыйында ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның саны дыка көвүдээн. Үлетиүрде, тудугда болгаш транспортта ажылчын, албан хаакчыларның саны ол-ла үениң дүргүзүндэ 1200 муң кижиге немей өскен, өөредилге черлериниң, эртен-шинчиледдиң болгаш эмнелгениң албан черлеринде 30 муң ажыг кижиге, садыгда болгаш чүрттелга-коммунал ажы-агыйында—200 муң кижиге немей өскен.

Кодээ ажы-агыйда трактор бригадаларының ажылчыннарын МТС-териниң дектаамал болгаш сезонныг ажылчыннарының санынга шилчитпеин-биле, күр болгаш күрүкаа черлерин шинээдин алырының районнарында ажылчыннарның болгаш түскай эртенниглериниң санының көвүдээни-биле холбаштыр МТС-терде болгаш совхозтарда ажылдап турар ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның саны 1953 чылдың бирги чартынында турган сан-биле деңнээрге 2300 муң кижиге көвүдээн.

1954 чылдың бирги чартынында фабрика-завод өөредилгезиниң школаларын, дар үлетиүрүүн школаларын болгаш кодээ ажы-агый механизациизының училищелерин доозкан 338 муң аныяк мергежилдиг ажылчыннарны үлетиүрде, тудугда, транспортта болгаш кодээ ажы-агыйда ажылдарже чоруткан, оларның иштинден 228 муң ажыг механизаторларны кодээ ажы-агыйже чоруткан. Түс-түс—бригада өөредилгезиниң болгаш курс өөредилгезиниң аргазы-биле 3600 муң ажыг ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның мергежилин бедиңерин болгаш өөредирни чоруткан.

Эртекн чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге 1954 чылдың бирги чартында күн-ажылдың бүдүрүкчүлүү үлетиүрге 7,5 хуу болгаш тудугга 7 хуу өскен, ынчалза-даа күн-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиңериниң планы үлетпүүге болгаш тудугга чедир күүсетиизи.

VIII.

Культура тургузуушкуну болгаш кадык камгалалы

Чеди чыл болгаш ортунак школаларны доозканнарның саны ажылчын болгаш кодээ аныяктар школаларының киириштир алырга, эртекн чылдынга көөрде бо чылын 14 хуу хөй болган. Онгу класстарны доозканнарның болгаш бышкан билиг аттестаттарын алгаларның саны эртекн чылдынга деңнээрге хоорайларда 69 хуу болгаш кодээ черлерде 82 хуу көвүдээн.

Бо чылын дээди өөредилге черлерин болгаш техникумнар боттары өөренип турарларны киириштир алырга 550 муң ажыг аныяк түскай эртенниглерин белеткеп үндүрер.

Киноустановкаларның саны эртекн чылдың ол үезинге деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынының төнчүзүнге чедир барык 2 муңга көвүдээн.

Эртекн чылдың бирги чартынынга деңнээрге бо чылдың бирги чартынында хоорай кыдыгларында болгаш хоорайларда, пионер лагерьлеринде болгаш экскурсия-турист базаларында дыштанып турар азы үруглар саатары-биле, үруглар бажыңнары-биле болгаш үруглар келиктери-биле чайгы чайлагларже үүнкен бичии үруглардың болгаш алзоо үруглардың саны көвүдээн. Кодээ черлерде бичии үруглэрга үруглардың чайгы шөлдерни хөй-биле ажылдың берген.

ССРЭ-де чоңга халас тыпсып турары тодаргай медицина дузалаачылының улам шидайгы кижизидилгези болгаш хөгжүдээн 1953 чылдың бирги чартында база үргүлчүлеңнээн турган. Эмнелгелериниң, бөжүүр бажыңнарының, санаторийлериниң болгаш дыштанылга бажыңнарының четкизи калбарган. Эмнелге болгаш аарыг мландыган тывар аппаратура-биле оларның чеңгелеңнишкини бедээн. Эмнер, медицина дериң болгаш инструментилер бүдүрери эртекн чылдың бирги чартынынга деңнээрге 1954 чылдың бирги чартынында 23 хуу өскен.

Бүүгү ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга ажыл төлевирин хевээр арттырбышаан, чыл бүүгү тыпсып турар алчеглиг шөлээлерни бо чылдың бирги чартынында 22 мландан хире кижи ажыглаан. Боттарының дыштанылгаларын өлөрга халас азы чингеткен ортектер-биле тывыскан путевкалар ёзугаар санаторийлерге болгаш дыштанылга бажыңнарынга эрттирген ажылчы чоннарның саны көвүдээн.

• • •

1954 чылдың бирги чартынында план күүселдезиниң түңнелдери ССРЭ-ниң бүүгү улус ажы-агыйының улам шидайгы кедүлүүшкүнүүн болгаш 1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң беш чыл планының онаалгаларының күүселдезиниң чедишкининиг чорудулгазының дугайын хереченлеп турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелели.

Пропагандистер белеткели

Пропагандист кадрларың марксисчилениичи теория-биле чепсегленишкини пропаганда ажылының чедишкининиг чорутунарынга кол чүүлэ чүүл болуруз партия чырыдышкынының эртекн өөредилге ылының түңнелдери көргүскен. СЭКП Сут-Хөл райкому эртекн өөредилге чылында чырыдышкынының алзоо кай четкилерни организастаан. Оларның иштийден «Сталинчы өруү» болгаш Сталин, Киров аттыг колгозтарда партия тенгүзүүн доңчу күрүзүн өөренир кол хевирииг болгуниери (пропагандистер эштер Дондук, Биче-оол, О. Допсаң) база Калинин аттыг колхозта политшкола (пропагандист эш Деге) өөредилге чылын чедишкининиг эрттирген болгаш дыңнакчыларга быжыг билиглерни берген.

Мурнакчы пропагандистерниң болгаш агитколлектитерниң ажылы болза, чедишкининиг эки белеткелдиг пропагандистер хандырып шыдаар дээрэни практика көргүскен. Ынчангаш, партия райкому чаа өөредилге чылынга ужуражырда белеткелдиг пропагандистерниң турарлы эргелеп чүүлэ дээрэни билгеш, од талазы-биле хенчеглерни боттандырып эгелээн. Пропагандистерниң чайгы күрүзүнче базарларны четчезеп чорутқан. Күрүтүү ийнги эвилээнге кодээ пропагандистерни болдап чорударын баш удур көрүп турар. Райкон пропагандистерни шилип алыр ажылды ап доозкан.

Партия райкому болза, чайгы күрэкэ киришпейн барган кодээ пропагандистерни СЭКП райкомуүүн чанында деңтаамал ажылдаар семинарны данчыштыр база консультантылариың, дүржүлгалыг лекторларың күжү-биле өөредирни көрүп турар.

Д. ШАЛДЫГ.

Аас-кежиктиг уруглар

Партия болгаш чазактың үргүлчүүүн сагыш салыышкынының ачызында совет киижилериң үүрлары үнелеп четпес бүүгү байдалдар-биле хүүрөлетикиген болгаш өөредилгениң-даа, кижизидилгениң-даа талазы-биле быжыг билиглер-биле чепсегленишкин, культурлуг, аас-кежиктиг чүүттан, дыштанып турарлар.

Бай-Тайга районнуң Бай-Тал чеди чыл школазының 20 ажыг өөренакчилери районнуң өскө школаларының өөренакчилери-биле кады Шүйүүн чайгы лагеринде чайгы дыштанылгазын эртирип турарлар.

Лагерьде тааримчалыг байдалдар тургустунган. Ында ыяш-бүүр оюн херекселдерд, өөредилгениң көргүзүүлэри, уранчогаалдың номнары болгаш өскө-даа чүүлдер бар. Күш-культура шөлүүде ыяш-бүүр маргылдааларны үруглариың байдалынга тааримчыгыр эрттирип турар. Кижизидикчи Катя Салчактың улуртуунары-биле хүн чурумун ёзугаар солуннарны, сеткүүдерни болгаш номнарны номчуп, организастыг хемчеглерни чорудуп турар.

Үруглар арыг-силиг палаталарда чурттап, оларның ак-чоорганнарын болгаш хептерни чогуур үезинде солуп, чүнар-бажыңга үргүлчү кирип турарлар. Эничиниң көрүүлери хүн-бүүр болуп турар.

Өөредилге чылы эгелээриниге чедир үр үвес хонуктар артқан, олар чаа күш-биле өөренип кирерлер. Бо чылын Бай-Тайга чаа ортунак школа ажыттынар, оон түүү дүрген темпи-биле чорун турар. Ынчангаш үруглар чырык, чылыг классгарлыг, келген үлүг школалыг болурлар. Түлүгжүларның арасында социалистиг чарыш калбарган. Хүнүүн нормазын калхозчулар Монге, Хүүжаан, Чаңзан олар 200 хуу күүседип турарлар. Эш Чымбага үлүртүкен түүү бригадазы школаның түүүүн августың 15-те бүүгү талазы-биле эки шынарлыг деозар дээш үлүг күжениишкин-биле ажылдап турар.

Н. ТИНИКОВ.

Бот-онаалда үндүрүүн чөптүг ажыглаар

Кодээ Советтериниң бот-онаалда үндүрүү болза, чурт бидиҗеднииң немелде хөреңгизи болур. Ол үндүрүүнүн чоңдан чыныдазыны чогуур үезинде чорударын болгаш ону ажы-агый, культура хөгжүлдезиниге чөптүг ажыглаарын кодээ Советтер боттандырар үүрлүг.

Эрзин районнуң кодээ Советтери бот-онаалда үндүрүүнден кирген хөреңгилерни чөптүг ажыглавайн, оон чарыгдалының үчёдүн чүрүмчүтпейн турар. Эрзиниң суур, Бай-Дагның, Мереннің кодээ Советтери бо чыдың бот-онаалда үндүрүүнүн чүгле 50 хуузун хавырганнар.

Ол үндүрүүден кирген хөреңгилериниң чарыгдалының үчёду сандараан фактылар бар. Эрзин суур Соведи бо чылдың эгезинде 2000 рублын районнуң орук тудуунун эргелекчизи эш Даваажапка берип каан. Ол хөреңгизин чарыгдаан ажыктыг чүүлдер ам-даа көзүлбейн турар болгаш ону чогун канчаар ажыглаан дугайында хереченлеп дүүр докүментилер-даа чок. Эш Даваажап оон ыяш Бай-Даг, Нарын, Мерен кодээ Советтерден 4500 рубльдн алган, а оларга хол үүүү берип каан. Ол акша каңдыг чүүлдерге ажыглатыпганы ажылчы чоннарга база-да билдиннейн турар.

Бот-онаалда үндүрүүнден кирген хөреңгиин хандатылариың иштин хуралдарының шиитиирлерин ёзугаар чөптүг ажыглаарын кодээ Советтериниң даргалары организастаар болгаш ол дугайында отчётчуң ажылчы чоннарга кылын бөөр үүрлүг.

И. ХАЛБАН-ООЛ.

Аныяк механизаторлар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирер

Областың механизация училищезин кодээ ажы-агыйның механизаторларын белеткөөрининг чүгүлэ школазы бөлүр. Училище болза, ында өөренип турарларга чүгле техниктиг билигни бөөр эвес, харын оларның политиктиг кижизидилгезинге база улуг шинчээгейни салыр үүрлүг. Бо дугайында ында партия, профсоюзтар, комсомол организациялары болгаш училищенин директизазы бүтүүр ажылдарны чорудар хүлээлгелиг.

Ынчаларга ол училищеде политик-кижизидилгеңг ажылдар деңдин бөгөй тургустунган. Училищенин директору эш Амбросов, ында партия организациязының секретары эш Лама олар ангы үеде кодээ ажы-агый хөгжүлдезин дээш деңнелге баар ол чаа кадрларның бедик недереддиг, чурумнуг болгаш культурлуг кижилер болдурунга детпиишелиг ажылдар чорутпайн турарлар. Олар болза, училищенин өөренакчилериниң арасынга үгаадын бүүдериниң кижизидилге ажылдарын күүштелдиреринин орнунга, а чүгле административтиг метод-биле ажылдап, өөренакчилерни коичүшкүнүүн улуг алгылаабыбиле коргудун-сүтеелии чагырарынын орүүнда киргенер.

Училищеде өөренин турарларның бөлиинин деңнели дыка күүү болуп турар. Оларның арасында эге билии чок-даа кижилер хөй. Ынчаларга оларның орүүнүнга политиктиг кижизидилгенин саңдарын хүн-бүүр көргүзер үүрлүг партия эге организациязы чүге эки ажылдавайн турарыл? Хүн-бүүрүүн массалыг ажылдарынга ында комсомол, профсоюзтар организацияларының ролюн чүге көдүрбейн турарыл? Бо дугайында СЭКП, ВЛКСМ хоорөөнүлары, профсоюзтар өбөөнү бүүгүүлүг дээрэнге ыяш үдүрланыр боор.

Тодаргай фактыларга кирип көрэлиер. Чүл дээрге, училищенин библиотеказы ажыдавайн турар. Оон эргелекчиэн эш Амбросова болуп турар. Ол болза, ында штаттыг ажылдакчы болуп алган, оон чүгле шалыны алырынга өйлежип келген. Өөредилгенин болгаш кижизидилгениң ыяш-бүүр номнарын оон ап номчуурун өөренакчилер дыка күзеп турарлар. Ол негелдеин хандырарын ында кым-даа сөңүүргевээн.

Училищеде кесиү агитациянын хевирлери делгетинижөөн. Хана солун доктаамал эвес үнүп, а ийи-чаңгыс тааримгаларда үнген дугаарлар шынар чок, эрөнгей, ёзу барындаалаан чүүлдер болуп келген. Көргүзүү, хүндүлел самбырлары организастатынмаан.

Училищенин ажылында улуг четпестер

шиитиирлээн болгаш бот-шүүлүүлэн организастатынайн келген. Партия болгаш хөй-шинги организациялардың база коллективтиң хуралдары болбайн турар. Классгарга башкылаашкынган эске түскэй ажылдар чорутунайн келген. Соолгу 2—3 айлар дургузунда механизаторларның өөренин турар болуктериниң айың-биле политинформациялар-даа, бесседалар болгаш лекция номчулгалары-даа, классгар хуралдары-даа организастатынаан. Ындыг ажылдарны чорударынга башкыларның болгаш коммунистерниң күжүн эвилелдезөөн.

Училищенин ажылы чүгле техникаг өөредилге-биле кызыгаарлатынып турар. Иштики чуруу сандаргай байдалда. Өөренакчилерниң иниги чурттагга черлериндө тааримчалыг байдалдар тургустунаан. Ында ыяш-бүүр номнарын факультар бар. Күүшениие болгаш болуга толеп чок Оюрлак Чанчылайны хүлээп алган турда, ону инлиция черинден түүүп апарган. Ол ам болуунун үүлгетькен херектериниң дугайында интелгеде турар. Шак ындыг инилиг үш кижи күүшениң хөреңгизинбиле хандыртынын алган чүде бергеннер. Училищеде өөренин турарларның арасында үргүлчү арагалдар, кичээлге келбес, өөрлээр, алгын-кырын, оон-сөдээ үндүрер кижилер ам-даа бар болуп турар.

Ындыг кижилерни хүлээп ап тура-ла, а механизатор кадр болуру бүүдүүлдиг, кодээ ажы-агыйны билир, толевтиг, МТС-тен шынылгалыг келген кижилерни училищеге хүлээп албайн турган фактылар бага бар. Ынангын Чаа-Хөл МТС-тен келген Тывинн Суңдуйну дедир чорудунаан болган.

Партия эге организациязы болуунун турун турар участогунда иниги ажылдың ажижидилгези дээш деңнээжир, коллективтиң бүүгү кежигүүнериниң политиктиг кижизидилгези дээш ажылдаар үүрлүг. Ол негелдеин механизация училищезинде партия организациязының секретары эш Лама багай күүседин турарынга ноон сөңүүлгаар эптежир аргажок.

Н. ВАЛЕНТИН.

База катап столовая ажылының дугайында

Ынчаарда хүндүскүүнүң 12 шак чүве. Кызылдың бүдүүлге, албан черлериниң ажылдакчылары дүштеки чемненилгезе медээни дыңнаан, докладтаынган иниги чурунда шактың иштинде чемненип, дыштанарын-биле чамдыктары столоваяже, өскелери бажыңнарынче дыштанып чоруп турган.

Ынчаарда хоорайның кудумчуларынга чоруп турганнарның арасында кандыг улустар чок дээр: командировалаан келгенер, шөлээлеп чоруурлар, түр куртарда өөренип турарлар болгаш өскелер-даа бар. Хоорайның чурттакчылары бөлиин столоваяже чоруп турунда дыштанып чорунадарының иниги чемненилге черлериңе ёзары билдингир. Область төвүнде столованың сонуурган, анаа чемненикээн-даа кижилер турун болур болгай.

Горлонуң Щетинкин кудумчузунда № 3 столованың эжинде олаан каан кижилер инда байлак каас чуруктарлыг бижимелди улуг сонуургал-биле номчуп танышкан турулар. Шынап-да эки чурук: ыяш-бүүр аъш-чем айнаан, ылангыя номидор, огурец болган өскө-даа ногаа чүүдерни онгур будуктар-биле сиилин каапы—чурукчуүүн тывысык үгаанигыр кылынгадары дыштанып кижилерни бөлиин докладынкан. Ында столованган бажыңынче чем алырларга ортектиң 10 хуу чингээрин база айытқан.

— Чемненип каннас чер ында-ла чүве-дир—деп, столованже кирип бар чоранналарның арасындан хөлүү чугаалар дыңнаагыр болдурүүн турган.

— Бо-да болгай, магалыг чериң — деп арасында чугаалаарын үргүлчүлеңнээн, шевергин салдынган арыг столдарже чемненикчилер олурғуланнган. Чамдыктары столованың ханаларында делгетинген чурактарны, дыштыгларын чем аттарын чыскаан бижээн меңнеңү сонуурган эгелээн.

— Ногаа айнаадан колуктыг чемнин кайызында бижээн-дир? — Үүге чогул?— деп чугаалар столдар саңында-ла колдуүүн турган. Ам ынчаар, сонуургаан үүлү чок болганда. Эът, чүүрга, цы, борщ ышкаш оске-даа шимдалыг чемнер шилиирине кирген, а меңнеда ол чүүлдер база тывысбаан. Ол арасында хөлеңдир чажылаан даарагылаан ак халаттар кеткен официанткалар столдар сана чүгүрүүн келгилээн.

— Ногаа айнаадан кылдынган чүү бар ирги? — деп баштайгы айтырыгнын дыңнаан официантка Толстикова, столда олурганнарны эргилдир алденсинген хевир-биле көргүзээн:

—Кызылдың базаарында ногаа айнаан шагда-за садыглаан эгелээн-даа болза, бистинниг ол чок, ону организастарын директор эш Волькова сонуургавайн-даа турар. Чемненикчилер мурнуга дорт бараан болуп турор официантка бистер бо айтырыгта шуут-ла шоңгуи калган бис.

Божазында база бир столда чемненикчилер меңнеда бижин каан чүүлдерни чагыдарга официантка Суликовадан: «быжырган эът, балык болган колбаса биске чок» — дээш, ол чемненин аттарын карандаш-биле балай шүкилеп каапкан. Эжинде чарлалында болган столдар кырында бижиттинген меңнеларда ченнер аттарын болдунар-да шаа-биле каастан чүүрүү, а херек кырында иниги чүүлдерни белеткеп быжырбас чорукту карак чаар, хоолургак мактанныкчыларга сананар апаар.

База бир столда олурган чемненикчилерниң чагыын хүлээп алыры-биле келген официантканың үнү алаң бедин турганы зал иштинге дыңналы берген. Ол болза, Бертикова.

—Меңнеда бижин-даа болза, ындыг чем бо столованда чок-тур! Бижин каан сазыңча көрбейн, меңдеп айтырыңар! Бистеүүлэ: пермешелынг үүн, дүүтүү балык, шай, хлеб — бар чүүлдер бо-ла.

Шак ындыг байдал чүүлэ ол столованза эвес, горлонуң болган райполарының оскелда черлерде столовыларында бар. Иөөң чылдагааны чүү? Хамык ужур улуртулгада. Бо дугайында иниги хуралдарынга чеже катаң чугаалашпаан, докладтарга, айтышкынынарга каш катаң бижиттинмээн, хомудал дептерлериңе чеже кижи санаалдарын бербээн дээр.

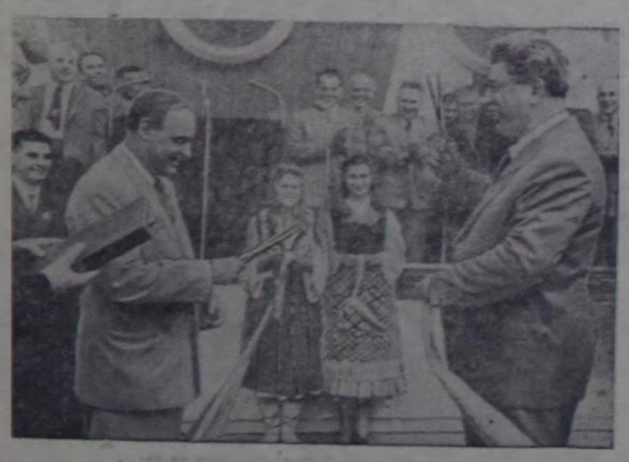
Бо айтырыгны обществотребсоюзтуң баштаар черинден үзе шиитиирлээр үе келбээн үүлэ ирги бе? Чоннуң чөптүг негелдезин хандырар дугайында партия, совет организацияларын боттуг хемчегин дарый алыры чугула негетинин турар.

Б. БУДЕГЕЧИЕВ.

КЭЭРГЕЛ ЧОК АДА-ИЕ

Коммунистиг партия болгаш совет чазак бичё чаштарны доруктуруп кижилидер талазы-биле херекке доктаамал сагыш салышкынынны илередип турар. Партия биле чазактың ол сагыш салышкынынны чедип турар. Партия болгаш чазактың ол сагыш салышкынынны илередип турар. Партия биле чазактың ол сагыш салышкынынны илередип турар. Партия биле чазактың ол сагыш салышкынынны илередип турар. Партия биле

Улус демократиязының чурттарында

Чоокта чаа Дунай хенде ковүрүтүү ажыглалга киргеп. Ол ковүрүт Болгарияның Русе порту биле Румынияның Джур джу портун каттыштырып турар болгаш Европада улуг ковүрүт болур.

Чурумта: Румын Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Г. Георгиу-Деж (солагай талазында) болган Болгарияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Вылко Червенков олар ковүрүтүү ажыдарда өзүлел удаазының үе кезии турары.

Польшаның улус ажыл-агыйының чедиишкиннери

ВАРШАВА. Польша Улус Республиказының улус ажыл-агый планының 1954 чылдың бирги чартыында күүседеазиниң түңнелдерин шаран үндүрген. Ынчаа продукцияны бүдүрериниң планын үлеттүр 102,8 хуу күүсеткен. Эртекен чылдың оларда үеэн-биле деңнээрге, ынчаа продукцияның бүдүрүлгези барык 14 хуу оскен.

1953 чылдың баштайгы чартыы-биле деңнээрге, продукцияның эргежок чугула хевирлери ышнаар оскен: шөй 18 хуу, кан 12 хуу, прокат 7 хуу, электри энергизы 13 хуу, металл кезер станоктар 41 хуу, кодээ ажыл-агый машинолары болган чепсектери 61 хуу, судноолар 58 хуу, хөвең-сеазыны болган торгу постер 10 хуу, хөн идиктер 15 хуу.

Кодээ ажыл-агыйның талазы-биле дыка чедиишкиннер чедип алдынган. Часкы тарылганың планы 101 хуу күүсетингеп, курукаан черлерни шингээткенниден тарылга шөлү база оскен. Кодээ ажыл-агый минералдыг өдекшилгелерни эртекен чылдың ол үеэн-биле деңнээрге, ам 16 хуу хөйнү алган. Кодээже 4 нуң ажыг трактолар болган 550 ажыг комбайнар чедиртингеп. Хуу ажылдыг тараачыннарны машиналар-биле хандырары алгын оскен.

Июнь 30-га чедир чуртка 406 күрүнениң машина-трактор станциялары санатыныш турган. Машина трактор станцияларында тракторларның саны 1953 чылдың баштайгы чартыы-биле деңнээрге 20 хуу оскен. Алды айларның дургузунда 90 волостыларның чаа машина-прокат черлери болган 100 ажыг шыдыг тергүлчүүн кодээ черлери тургустунгаан. Чер ажыл-агыйының бүдүрүлге кооперативтериниң саны 9036 четкен.

Садыгның шинтилеттингеп секторунуң бараан саарылгазының планы барык 101 хуу күүсетингеп. Чонга саржат, балык, чигир, круна, хлеб кылыглары болган азып-чемниң оске-даа продуктуларын садары дыка оскен.

(СЭТА).

Кыдат улустуң тургузукчу күш-ажылының үре-түңнели

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң Кайфынган недегледиже чугаалап турары болза, неделя мурнунда Хуанхэ хеннің сөңгү кезээже улуг чаашкыннар болган. Шаанда болза, шыдыг чайыктардан үер болуп турган. Ам шыдыг чорук болбаан, үүге дээре чурттуң хосталганының сөөлүнде хеннің бүгү унунуң чалын септээн болган бедиткен.

Июль 18-те кончаар-даа аажок улуг суг далайга четкен болган хеннің суу чоорту чавыпаа эгелээн.

Албанияда суг күжү-биле ажылдаар улуг электростанцияның тудуунда

ТИРАНА. Ульза суурнуң чоогунда канпал интинде Мати деп хемде (Топ Албания) Энвер Ходжа аттыг суг күжү-биле ажылдаар улуг электростанцияның тудушкуну чоруп турар. Ам шында түңбүрүү дузалал черлериниң тудушкунунуң талазы-биле белеткел ажылдары дооступ турар.

Бо чылын плотинаны дериир талазыбиле кол ажылдар эгелээр. Планы өзүгаар алырга, үк гидроэлектростанцияны 1957 чылда ажыглалга киирер дээн.

(СЭТА).

Тайбың камгалалының Вьетнам комитединге болгаш Тайбыңның Француз национал чөвүлелинге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының чагаазы

ВЕНА. Индий-Кыдатка тайбыцыны тургузар дугайында дугуржулганың чедип алдынганы-биле чергелештир Тайбыцының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариады тайбың камгалалының Вьетнам комитединге ыңдыг чагаазы чоруткан:

—Вьетнаның, Патет-Лаонуң, Кхмерниң девискээрлеринге хөй чылда болуп келген дайынның тоңчүзүн салган тайбынчыдыгга дугайында дугуржулгага ат салганы-биле хөлбаштыр бис сиңерге байыр чедирип тур бис. Тайбың чугаалажыышкыннарының методу дээш дениселдиң болган үр күжениишкиннериниң сөөлүнде чедип алдынган үк дугуржулганы бис тайбыга ынакшылдыг бүгү күштериниң ниити тиилелгези кылдыр көрүп, байырлап тур бис. Тайбың камгалалының Вьетнам комитединиң ажыл-чорудулгазын деидеп-ленирнээн, Женева чөвүлел хуралының чедиишкиниң болза, улустар аразының дүшкүүрүүг чорууп кошкадырыңче орук-тур деп Тайбыцының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариады шыйык турар.

Тайбыцының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң секретариадының тайбыцының Француз национал чөвүлелинге чагаазында чугаалаа турары болза, Женева чөвүлел хуралының чедиишкиниң болза «Азияда тайбыцны камгалаарыңче болган быжыглаарыңче, национларның түскай хамаарышпас болган айыыл чок болур чорүүнге үидезилеп, германи айтырыгны шинтирлээш, Европага тайбыцны хандырарыңче утланган күжениишкиннерге циит болуп турар».

(СЭТА).

Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның хуралы

ШАНХАЙ. Индий-Кыдатка тайбыцыны чорудулгаларын сөөлдүр дугайында дугуржулганың чедип алдынганы-биле чергелештир Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазааның июль 22-де болган хуралының дугайында недегледи Вьетнамның информация агентилези данчыткан.

Президент Хо Ши Минниң даргалап эртекен хуралга Вьетнамның Демократтыг Республиказының Женева чөвүлел хуралынга чөрээн төлээлериниң үк чөвүлел хуралдың түңнелдериниң дугайында илетселин цыцыпаа. Чазак тайбыцчыдылганы боттандырарынче, тайбыцны быжыглаарынче, чурттуң чаңгыс-авын, демократиялыг үүлүүшкүүнүң түңнелинде империалистиг күчтүлүүнүң түңнелинде империалистиг күчтүлүүнүң түңнелинде империалистиг күчтүл

Бүгү чүрттаржың пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының
Тыва область болган Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үнедип эдилеткинген

1954
ИЮЛЬ
28
СРЕДА
№ 150 (3087)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Шериг-Далай Флодунуң хүнүнүң байырлалынга холбаштыр Москвага болган байырлыг хурал (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (1 арын).

Совет Тываның он чылынга уткуштур (1 арын).

Совет тургузуг: К. Маадыр.—Көдээ Советтиң актив-биле ажылы (2 арын).

А. Дорму.—Социалистиг чарыштың түңнели чүү көргүзеккени (2 арын).

В. Содунам.—Районда бижик өөредилгези (2 арын).

М. Кушнер.—Москва, ББАД (2 арын).

А. Бичиккин.—Хойжу А. П. Кодамбайның ажылының дүржүлгазы (3 арын).

В. Куус.— Чылда бир инек бүргүзүлеп 5348 килограмм сүт (3 арын).

С. Аннет.— Заготзерноның тараа хүлээп алыр пунктуларын үлегерлиг белеткээр (3 арын).

В. Лятов.— Кореяның совгу болган мурнуу чүктеринде (4 арын).

Улустар аралыында дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырының оруунда чүгүлээ базын (4 арын).

Көдээниң ажыл-ишчилери-биле дириг харылзааны быжыглаар

Ажыл-агый, культура түргүттүшкүнүнде бистиң бүгү-ле чедиишкиниверивистиң чаңнаалчак көргүүтлери болза, коммунистиг партияның шын политиказының, ол политиканы амыдыралга чорудар талазы-биле партияның, оон бүгү-ле чер-чер организацияларының организаторлуг ажылының түңнели болуур.

Партия болган чазак социалистиг көдээ ажыл-агыйының мурнунга үлүг болган задачаларын шиитпирлээринде, партияның Сэкпи ТК-ниң сентябрь Пленумунуң соонда кадагы партийжи-организастыг болган партийжи-политиктиг ажылдарының ойажиишкинниң дедиктери коскүү-биле илерек турар. Сэкпи райкомнары көдээ ажыл-агыйга партийжи үдуртулганың методун сайырангайжытпышаан, колхозтарның, совхозтарның болган МТС-териниң партия организацияларының-биле, онда ажылдап турар коммунистер биле, партия кежигүнү эвес активчилер-биле, көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле болган бүгү ажылчы чоннарының калбак маселелары-биле дириг харылзааны үлам быжыглап, анаа үдезилээш, ажыл-агыйжы болган политиктиг соруглаарны шиитпирлээринге коскү чедиишкиннерни болгулаан.

Ынчалза-даа бөттарының ажылын негелденип чогуур деңгелиңге чедир тургузуп шыдавайн турар Сэкпи райкомнары болган партия эге организацияларында бистиң область бар. Сэкпи-ниң Тес-Хем райкому көдээ ажыл-агыйының харылсалгалыг участоктарынга хүн-бүрү дириг үдуртулганы улуг ужуг-дузалыл чедир үнелевейн, көдээ ажыл-агый бүдүүлгезинден хоорук ажыл-ишчилерин-биле дириг харылзааны быжыглаары, ажыл-агыйжы соруглаарга агитас-массалыг ажылдарны эки холбаштырары Сэкпи райкомнарының, көдээниң ажыл-ишчилери-биле дириг харылзааны быжыглаары, ажыл-агыйжы соруглаарга агитас-массалыг ажылдарны эки холбаштырары Сэкпи райкомнарының, көдээниң ажыл-ишчилерин

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

КӨДЭЭ СОВЕТТИҢ АКТИВ-БИЛЕ АЖЫЛЫ

Колхозтарда көдэө ажыл-агыйның байдалы дээш көдэө Советтериҥ харыысалгазын бедидерии, оларның талазындан колхозтарның ажыл-чорудулгазын улам тодаргай удуртуруп СЭКП Төп Комитединиҥ сентябрь Пленуму негээн.

Ол негелеөн Чөөл-Хемчик районнуҥ Баян-Тала көдэө Совединиҥ (даргазы эш Аракчаа) багай эвес күүседип турар. «Октябрь 30 чылы» колхозта ажыл-херектиҥ байдалын ол көдэө совет эки билип, аңаа бодулуҥ удуртулгазын хандырар дээш колхозтуҥ баштаар чери-биле болгаш ында партия, хөй-ниитиҥ организациялары-биле хүн-бүрү харылзалыг ажылдап келген.

Көдэө Советтиҥ депутаттары 16 кижи. Оларның аразында башкылар, эҥчилер, көдэө ажыл-агыйның түскай эртемнигнери, колхозчу мурнакчылар бар. Оон ында 80 хире активчилерниг. Олар колдуунда-ла колхоз бүдүрүлгезинге ажылдап турарлар.

Көдэө Советтиҥ сессиялары, күүсекчи комитединиҥ, активниҥ хуралдары болгаш хамаатыларның ниити хуралдары ай санында болуп келген. Сессияларга артель ажыл-агыйының айтырыглары болгаш Советтиҥ бодууҥ организас-массалыг ажылдарын үргүлчү чугаалажып турар. Шүүтүмүзелди болгаш бот-шүгүмчүлерди калбартпаан, ажылда четпестерни илередип, ол четпестерни удуткаарынче үлегерлиг шиитпирлериҥ күүседелиҥге контролдуг күнтедирии, доктаамал комиссияларның, депутаттарның болгаш бүгү активчилериҥ масса оргтузуҥга хүн-бүрү организаторлуг дириг ажылын көдэө Советтиҥ күүсекчи комитеди кескүү-биле эки-життеп.

Ниитиниҥ мал ажылының хөгжүдезиҥге көдэө Совет үргүлчү кичээнгей салып келгеп. Оң дугайын сессияларга чугаалажып турган. Мал ажылының талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Монге) шиитпирлериҥ күүседиҥ үлегерлиг организастаан. Комиссия малчыннарның ажылын доктаамал контролдап, оларның аразынга социалистиг чарыштыг калбартпакка. Оон түҥнелиҥде журналчы малчыннарның хүрээлеп ескен, колхозтуҥ малының баш санын өстүрериниҥ планы ажыр күүсетиҥген.

Колхоз бо чылын планда көрдүҥгенинден 1244 баш малды ажыр өстүрген. Малчыннарның аразында өшкү кадарчыгы эң Анай-оол 339 өшкүден 370 анайны, хөй-жулар эш Баймр-оол 362 хойдан 389 хуртаннаы, эш Бавуу 355 хойдан 395 хуртаннаы алгаанар. Мал ажылының продуктулуу база бедип турар. Ирт кадарчыны эш Сандык хөй бүргүүнден оргүмаа-биле 2,2 килограмм дүктү кыргын алган. Инектерден сүт сааи алырының хемчээли мурнунда чылдарныңдан ковудээн.

Көдэө Советтиҥ депутады эш Моңге хөй ферманыҥ эргелекчизиҥже ажылдап турар. Ол болуҥуу онаашкан ажылын болган депутат хүлээглээниҥ үлегерлиг күүседип келгеп. Малчыннар-биле харылзааны быжыглаан. Оларның чөвүлел хуралдарын үргүлчү чыыл, чарышка социалистиг хүлээглелериниҥ күүседелиҥниҥ чорун турарының түҥнелии аңаа дыңнадып, мурнакчы малчыннарны дүржүлгээн нептередип, бистиҥ Төрөөн чүртүвүстө болгаш дегелейде болуп турар чоруктарының дончулдын, малчыннарның мурнунда залчыг соруглаарны тайылбырлап берип турар. Эртээн чыыдың мал кыштагладыыпкының ол эки организастаан. Кышкы үеде мал чеммерин сеөртүүрүн түс-түс кижилерге хүнээн, ону планнык-биле чарыдан, одаарларны шын эзлечетпирип келгеп. Ам малдың чайгы семиртилгезин эки чорудуп турар.

Көдэө Совет колхозчу суурҥуң чаагайжыдылгазынга бодуҥуң кичээнгейин үгландырган. «Октябрь 30 чылы» колхоз тудуг ажылының талазы-биле районда мурнакчыларның бирээзи болу берген. Суурҥуң чүртталчыларын түскай садты таваан. Бажыңнар чанында картофель болган ногаалар тарылгаларын калбаргап. Колхозтуҥ херөөжөнгер чөөтүлелиниҥ даргазы эш Сазара Канчымыр-оол бо чылын хуузуҥда ногаа болган картофель тарылгазын үлегерлиг чоруткан. Оон хуу ажылалында инектери, хаванныры база бар.

Эш Сазара херөөжөнгерин колхозчу күшажылче эки организастаан. Уруглар яслязын тургузарынга идепкейлиг киришкеп. Ам колхоз бүдүрүлгезинге киришкеп турар херөөжөнгер барык-ла чок болган. Эмнелге шиитпүү биле херөөжөнгер организациязы ында ажылчы чоннар оргтузуҥга санитария пропагандазын калбырткан. Ол ажылга Кызыл Крестиҥ болган Кызыл чартык айның шиитилелиниҥ эге организациязы, оон кежигүннери эки дузалажып турар.

Көдэө Советтиҥ колхозчу активи эш Куулар Дүвей-оол бо чылын согунаны, морковьту, тарымал тооруктү, свёкланы, яблоктү болгаш картофельди хөйнү таваан. Эш Дүвей-оол оны тарымырының аргазынга ооскө колхозчуларны база өөредип турар.

Көдэө Совет ажыл-агыйга удуртулганы чонның оргтузуҥга тайылбыр массалыг ажылдар-биле холбаттырып турар. Колхоз төөгүге болган бригадаларга, фермаларга лекция ноомчулгаларын, бесседаларны үргүлчү организастаан келген. Ноомчулга базымының ноомчукчуларының саны 220 ажыг кижи чедип турар. Ноомчулга конференциялырынга аныктарыҥ киржигнези идепкейжөөл. Ыламдың сөөлгү үеде С. Токаның «Араттың сөзү», А. Пушкиниҥ «Аныкпдан алыс канна», А. Горькийниҥ «Чаш чоргааның» деп чогаалдарының таваан бүгү-эвилелдиҥ көдэө ажыл-агыйга делгелгезинче» деп бижиктерилиг хааржактар, шоодайлар, пакеттер самолёттар-биле, демир орук-биле, автомашиналар-биле ам-даа келбишаан туруп турар.

Уралдың бодуу бүткеп, минералыг «декшилгер болуп турар канчаар-даа ажоок улуг даштарын «Урал» павильонга кирип салыры-биле вагондап дүжүрүп тур. Чүктер чүдүрер, дүжүрер лифталар Сталинабадтың яблокаларын, малиналарын, ногааларын үреспес сериин самаларже дүжүрүп тур. Склатгын ажыдаҥчыларны кыыштастыр, сигненериҥ болгаш ээге-даа көдэө ажыл-агыйга культуралар-ның споптарын баглаан аскыллап турарлар. Ленинградтың, Ивановоның, Ярославльдиҥ, Бакының бүдүрүлгелериниҥ хылдаҥхендирдеп, хөөндеп, каучуктан, хөөдеп болган көдэө ажыл-агыйлыг чиг-эттеринден кылган калбак херегледиҥ барааннарының чүүл-бүрү хевирлерин база хүлээп ап-тур. Үзүктүҥ ураа кылыгларын, шилдеп кылган анктарны, саваларны, алдыңменгүн чүвелерни, ыыштан болгаш сөөктеп. кээп турар чүве бүрүзүниҥ байгалын контролдап турар склад ажылакчыларының келип, хевирлеп кылган чүүдерни оваарымчалыг чаагай ап турар. Делгелгеге холуҥуу адаа-биле эртип турар бүгү чүүдериҥ дегерезин самаары берге.

Уралдың бодуу бүткеп, минералыг «декшилгер болуп турар канчаар-даа ажоок улуг даштарын «Урал» павильонга кирип салыры-биле вагондап дүжүрүп тур. Чүктер чүдүрер, дүжүрер лифталар Сталинабадтың яблокаларын, малиналарын, ногаларын үреспес сериин самаларже дүжүрүп тур. Склатгын ажыдаҥчыларны кыыштастыр, сигненериҥ болгаш ээге-даа көдэө ажыл-агыйга культуралар-ның споптарын баглаан аскыллап турарлар. Ленинградтың, Ивановоның, Ярославльдиҥ, Бакының бүдүрүлгелериниҥ хылдаҥхендирдеп, хөөндеп, каучуктан, хөөдеп болган көдэө ажыл-агыйлыг чиг-эттеринден кылган калбак херегледиҥ барааннарының чүүл-бүрү хевирлерин база хүлээп ап-тур. Үзүктүҥ ураа кылыгларын, шилдеп кылган анктарны, саваларны, алдыңменгүн чүвелерни, ыыштан болгаш сөөктеп. кээп турар чүве бүрүзүниҥ байгалын контролдап турар склад ажылакчыларының келип, хевирлеп кылган чүүдерни оваарымчалыг чаагай ап турар. Делгелгеге холуҥуу адаа-биле эртип турар бүгү чүүдериҥ дегерезин самаары берге.

ЧУРТТУҢ КУРОРТТАРЫНДА

Латви ССР. Кемери курорт бодуҥуң шынарының талазы-биле бистиҥ чүртте эки курорттарның бирээзи болуп турар. Ол курорт күүгүр-водоротгуг болгаш минералдыг сугларлыг эмнелгере хереглөөр торф малгаштарлыг. Аңаа чыл дургузуунда 12 муң кижи дыштанып, боттарының кадыын эжиктип ап турар.

Чурутта: Кемери курорттуң № 1 санаторийи.

Фото Е. Ясеновтуу. СЭТА-ның пресслышези.

Социалистиг чарыштың түҥнели чүҥү көргүскенил

Тожу районнуҥ «Май 1-ги» колхозтуҥ колхозчулары алган социалистиг чарыкшының 1954 чылдың бирги чартында түҥнели үндүрген. Артель баштаар чери болган партия организациязының алдынган хүлээлгелерин боттандырар дээш өлөн чамдык хемчеглерни чорудун келген. Колхоз киитиниҥ мал ажылын хөгжүдериниҥ планын чартык чылда күүсеткен. Инек, хой, ошкү, ини малдың баш санын өстүрериниҥ планы чартык чылда ажыр күүсетиҥген.

Мурнаку чылдарга бодаарга, инектериниҥ сүтүгүрт көвүдүн, сааначыар 20 инекти быжаалдырындан чарып саап турар. Колхоз күргүнеге дүк дужаалыҥ планын ыракта ажыр күүсеткен, оны пландан дашкаар 487 килограмм дүктү дужаап киирген. Оон аңгыда 40 килограмм түзеөнгө дүк, 90 килограмм чед. 336 килограмм алгы-кеш, 2 тонна 432 килограмм ол-ээди база дужаатыгнаан.

Колхоз тарыга планын күүсеткен болгаш ногааларны тарып олуртаан. Оларның үниҥ багай эвес. Түдүг бригадазы 2000 кубометр ыяш кезип белеткээр планын күүсеткен, оортан 1789 кубометр ыяштың түдүг участогунда сеөртүп алган. Чыл төнчүзүнге чедир 23 чүрттелга бажыңнарын түдүп планнаан, ам 11 чүрттелга бажыңнарын, ийи ааз ниитиниҥ 74 сүүткүр инектер, 3 бугалар болгаш быжаалар бар. Инек каажазының ханазында — диаграмма. Хонуста сүт сааи алышкынының шугуну өгүп бар чоруур болгаш делгелгениҥ бир ниизу байдалдарынга бөзин үе бедик продуктулуг колхоз инектери боттарының көргүүлериҥ бадырбайын турар деп чүвени ол чугаалаан турар.

Үдүр талазында — эске фермалың инек каажазының ажык ажыктери. Туруттардан ак-як баштыг кара инектер бакылаан турулар. Ол дээрге «Горшиха» колхозтуҥ «ярославчылары»-дыр. «Дүштеги чем үези, мичангаш олар боттарының үлүгүн манап шимээрген турааларр. Ында чем эки. Фермаҥың хонукта сааначыны Москванын «чемгеридлезинге» ийи чартыктан хөй катап өстүү деп сааначылар баштактаны аараак мынча дижирлер.

Чоокку хүнеерде «ярославчылар-биле» кожа бүгү чүүгүн сургалыг «холмогорду» үскээның инектери — Архангельск областтың Холмогор районунуң «Новая жизнь» деп колхозунуң сүт-бараан фермазының кодан инектери тургузылтар.

Делгелгениҥ залчылар чүүгүүр дажыңнарында ам бээш 400 кижи чүрттан турар, олар боттарының мал-магаминарыбиле кады келгеннер. Олардың дыка хөйүнүң аттары бүгү чүртке сургалыг. Оларның аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, сүт-бараан фермазының эргелекчизи И. И. Абросимов, сааначыдар Ю. И. Шишкова, Е. В. Кузнецова, хаван ажаакчыны А. Е. Люскова болгаш өскелердаа бар.

Чеи-сүүр складтарынче кад оруктар баргылаан. Сигненниҥ, суланыың, арбайжым тейлер ышкаан онаалары кастып турганнар... Делгелгеже ырнаг амытаннар чеи-күн-бүрү кээп турар. Делгелгеге үнер амытаннарга эң-ле ында-бүрү чемнер вегетинер. Ам ферналарының аңнаар-тыңыын ажыл-агыйларындан келгилээн ажыктарга ээрежок чүгүүл байтаазарны тургузары оона ыарын.

...Ам болган ак ажыл-агыйымың планьолунуҥ оң талазында чөзагаар оруктә дегеп кажаа ниитиниҥ оор шөкар ишнер белгээн сылынар сөөгүүстеп чорлар. Олар делгелгеге ийи чыл бүргүнгээр кестүп келген. Уландыр оларда Мурманск областтың ишкер бүгү быжааларын меңги алган, бир саар инектен-не чылда оргтумаа-биле 800 литр сүт сааи алыр өнаалдалыг. Чартык чылда ол бир инектен-де 575 литр сүттү сааи алган, кыжын инек каажазының төгөр 150 пуд өдекти белгеп. Эң Шымдан 130 баш инекти эки кадарын, оларны оргумактан өрү күштүг чыл ажырган, ам инектерни дыка эки семиртип турар. Инек ааланга төгөр 2 тонна өдекти ол болуп алган. Өшкү кадарчының эң Мыдыйбан өшкүлерни чаңгыс-даа хорамча чокка ажаан келген, бо чылын төрөөн 59 өшкүниҥ 61 анайы мөңги, өшкүлериниҥ дүгүн бүрүн кыргаан, түлеөнгө дүк чыылдазын чоруткан. Ол 3 тонна өдекти база болгеп. Түлүгүл бызаҥчылар Дзанчик, Мурэн, Чараажай олар ажыл нормазын хүн-бүрүде 135—140 хуу күүседип турар.

Ынчалза-даа хүлээгелериниҥ чедиишкинниг күүседели дээш боттуг хемчеглер четпес чоруткан. Оон түҥнелиңде түдүгүлүг 50 хуу чедир безин кылдыкаан, чылгы фермазының 50 ажыг төрүүр белеринден чүгле 28 кулуннар алдынган, чылгыда болгаш хойда чамдык хорамчалар бага бар. Аңнаар болгаш балык түлүүр ооргалының ажылы өөдөлөөвейн түрүү, бо чылын чаңгыс килограмм-даа балык тутпаан. Тараадың чайгы ажаалгазы барык-ла чоруттунаан болгаш мал чеминериниҥ белеткели дыка четпес чоруун турар. Колхоз баштаар чери болган партия организациязы бо үстүнде илерээн четпестерин дүрген чайладыр дээш тодаргай хемчеглерни чорудары чугула.

Колхозтуҥ удуртукчулары социалистиг хүлээглелериниҥ бедик түҥнелдиг көргүүлерин чедип алыр дээш бүгү колхозчуларның күш-ажылын шын организастаар херек.

А. ДОРЖУ.

Районда бижик өөредилгези

Совет улустуң материалдыг чаагайжыдылгазын улам ыыдай экижидери-биле чергелештир, оон культурлуг деңгелии бедидер дээш үргүлчү сагыш салышкынының Коммунистиг партия, Совет чазак көргүзүп турар. Бижик бизбес улуг назылыг чонну бижикке өөредир, а биче билирлерни өрү деңнидер талазы-биле партия, совет, улус өөредилге органнарының болгаш хөй-ниити организацияларының база бижикти эки билир хамаатыы бүргүзүнүң мурнунда улуг негелде туруп турар.

Бижик билбес чорукту узуктаар, биче билирлерни улам өөредир талазы-биле Чаа-Хөл районнуң улус өөредилге киллизи эвээн эвес ажылдарны чоруткан. Бо чылдың эгезинде районга бижик өөредилгениҥ 14 болгүмүн организастаан. Оон иштинде Чаа-Хөл МТС-тиҥ чанында 12 кижи кыркычылыг бижик билбестерни өөредир болгүм (культармейки эш Кертик-Кара) программа ёзугаар өөредилгенин май айда доозуп, болгүмүнүң өөреникчилериниҥ 11 кижи бижикти өөренип алганының шынылгаларын ап, районда ескө болгүмнерден дээре ажыдаан.

Бижик болгүмнериниҥ ажылын Сталин аттыг колхозта багай эвес тургускан. Эрткен чыылдың декабрьда 4 болгүмүң организастап, анда 60 ажыг кижини хаара туткан. Оон иштинде башкы Х. Самданның 16 кижилиг болгүмү эки түҥнели көргүзүп, олар шүүтү түскай шынылгаларны алганнар.

Оон-биле чергелештир улус назылыгларның оргтузуҥга бижик өөредилгениҥ херээ районда ниитиниҥ-биле эки эвес чорун тургарын миннир херек.

Районнуҥ улус өөредиге киллизи улус улустуң бижик өөредилгениҥ ажылынче кичээнгейни эвээш салып, бижик болгуҥмуҥуң башкыларын томуйлаар, школалар директорларыңга айтышкыннар бээрибиле кызыгаарлатпаның турары шын эвес. Ажылдың негелделерин кылып, контрольду тургузар талазы-биле хемчеглер чорутуннаан.

Бижик өөредилгезиниҥ дугайында партия, комсомол районнарының бюроларында чаңгыс-даа айтырыг тургустунаан. Районнуҥ күүсекчи комитединиҥ ажыл планында Ак-Туруг көдэө Совединиҥ даргазы эш Даваланың ылеткелин ыыдыгар деп көрдүнген-даа болза, ук айтырыг тургустунаан. Районнуҥ Булуң-Терек, Ак-Туруг көдэө Советтери (даргалары эштер Сенди, Давза) болгаш ында бүдүрүлге чери бижик өөредилгезиниҥ ажылын ажыжидер, болгүмнерни тургузар, ында бижик билбес болгаш биче билир кижилерниҥ ында үчүдүн кылыр, оларның оргтузуҥга тайылбыр ажылын чорудар хемчеглерни хандырбайн турар.

Чер-черде партия, комсомол организациялары болгаш көдэө Советтер боттарының хуралдарында бижик өөредилгезиниҥ дугайында айтырыгны тургузуп, шиитпирлерни үндүрүп туруза-да, оон күүседелиниҥ хынаалазы, айтыгнаан хемчеглериниҥ боттандырылгазы дээш демнеел чорутпайн турааллар. Ында чорукту фактылары-биле моон ооңгар эптежии болбас.

Соруулга болза, районда улус назылыг чонну оргтузуҥга бижик өөредилгезиниҥ ажылын улам ажыжидип, школаларның чайгы үеде дыштанып турар устуку классчыларының өөреникчилерин культармейкилер кыдыыр эвилелден тургаш Совет Тывазының он чыл байырлалынга чедишкинниг ужураажы болгур.

В. СОДУНАМ,
районо эртелекчизи.

Планның күүселдези дээш демисежир

«Тыва алдын» трестиниҥ автотранспорт конторазының коллективи 1954 чылдың баштайгы чартынында бердинген онаалдаңы 15 хөнүк бүргүнгээр ажыр күүсеткен. Транспортчулар 6 айлаңның соорүлге планны тонна-биле 142,8 хуу, тонна-километр талазы-биле 109,2 хуу күүсеткен. Чартык чылда көрдүгенинден 2100 тонна хөй чүүлтер областтың колхозтар төптеринде болгаан ажылчын суулларда чедиртинген.

Автомашина бүргүү чылда 50 муң тонна-километрни ажылдаан турар онаалдаңы күүседиҥ дээш калбаган социалистиг чарыштың чартык чыл түҥнелиңде 26,2 муң тонна-километр ортумак көргүзүлгер машина бүргүүнге онаажыы турар. Шилгыя Михаил Сарыын 43,6 муң, Андрей Чумарин 40,4 муң, Дмитрий Бускашев 24,6 муң, Сергей Бояков 32 муң, Юрий Игнатьев 30,7 муң тонна-километрни тус бүрү ажылдавышаан, бүдүүргүлге кывар-чүүдеп болгаан сентеледен дыка хөй камналганы берген.

АТК-ның чолаачыларының ол бүгү чедиишкиннери ооң сентелге мастерсказының мастерлериниҥ ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле шүүт холбаалыг. Токарь эш Кинтиев бо чылдың баштайгы чартынында 13 айлаңның, дарган эш Афонькин—13,5 айлаңның, аккумуляторжик эш Астафьев 15 айлаңның нормаларын күүсеткен. Кылыңган продукциялаңның шынары хыналадап багай эвес болганы илереен.

Коллективниҥ күжүн эки организастаан, күрнакчыларның дуржулгазын ылаптыг ажыктан калбаргап болза, «Тыва алдын» трестиниҥ автотранспорт конторазы дугайында ыраага бедик көргүзүлгелериг турар ийик. Коллективниҥ чоокта чаа болган бүдүүлге хуразы чартык чылда ажыдыы чүдөөвиннаан, бүдүүлгениҥ ажылагай талазы-биле үдүртүлгазында болгаан хөй-ниити организацияларының-даа талазында улуг четпестерни илередиен.

Тыва алдын трестиниҥ коллективинде парторганизациязының (секретары эш Суворов) политикижиидилге ажылы ангы негелдени ыраага хандырбайн турар. «Чаныык» деп хаза солун ам ийи ай үеде үмнейн турар, политинформация частан эгелеп совсаан, лекция болбастаан, хөй-ниити организацияларын үлүгүрлейн

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДЭӨ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Москва, БКАД

Бүгү-эвилелдиҥ көдэө ажыл-агыйга делгелгезин (БКАД) ажыдарының сөөлгү белеткелдери доостун турар. Ам оның хөйнымыкын делгеге чоогунда демир орук шугумунда болуп турар.

Чүктер дүжүрер шөлге. Оны болгандыр херимнең кааш. Оон иштинде инектер, хөөнинар, ойлээр, аттар кажаалары болгаш куштар турар чердер бар. Делгелгеге алды-муң ажыг дириг амытаннар турар. Оларның хөй нүүрүзүн ам чедирип келгилээн. Ында рекордчу инектер, тургуг бугалар, челер тараш аттар, кедергей улуг деңнелиг болгаш бөгүүр хавантарканчаар-даа ажоок улуг украин шарлыар болгаш хөөу нарабли—тевелер... бар.

Шөлдүң мал эмчиэи Зоя Александровна Рыжкова малдарны кичээнгейлиг шинчилеп документациязын хынап турар. Шөлдүң эмчилери дээрге, делгелгениҥ баштайгы санитарҗы хайгааракчыны ол. Ийнги хайгааракчы — карантиннер, демир орук шугумунда ырак эвесте улуг чазагай тудугларлыг бүдүн мал-маган хоорайга. Дириг экспонаттар түскай эртемнигнерниҥ үжен хүн иштинде сөөлгү шыңгыы ветнычилгезин эрткеп, чүгле оон соонда ам делгелгениҥ девискээриче кирерлер. Планьолнга ыыап-ла кадык экземплярлар турарын дээш бүгү-ле чүвени шинчаар кылгач.

Дириг амытаннарны делгелгеже чедирер иженыҥ эгезинде эгелээн. Оң хүннерде оожум болгаш бөдүүн демир орук шугумунга ыраакы чоруттыкшуруун он-он өшеленнары бөттарының оруун доозуп турганнар.

Түдүгүр ажыдың кааш экиктерлиг вагоннар дебаркадерге чедип кээп турулаан. Вагон бүргүүнде: «Москва хоорайда Бүгү-эвилелдиҥ көдэө ажыл-агыйга делгелгезинче» деп плакат. Келгенгерни чүктер дүжүрер шөлдүң бүгү кижилерге үткүп алыр. Мал-маганны вагоннардан платформажыже үндүрүп кээр. Кемерово областың Мариинск районундан «Чараашкай» деп кара-шокар буганы ол-ла районнан келген «Могечинай» деп инек-биле кады нефальтылап аар-аар базып олур. «Сибирьскилерниң» кайнын-даа бедик продуктулуг. Биргизи— «Антибесский» совхозтуҥ уксаалыг инектерин дыка экижиктеп онза үлегерлиг бүгэ, ийигизи — дүн-хүн иштинде 41 литр сүттү берип турар инек.

Джамбулдың № 49 азт заводуның чорудар базыны олурар алдынсарала «Аскөө» деп аңгыдан болган «Красная дружина» колхозтуҥ барык черге чедип турар челгиг «Мамай» деп аскыңындан кижи каракгарын дек-ле салбас. Эртиен оруу ыракда болза. оларның бүгү байдалы коңчуг эки. Ажаан үдеп чораан кижилер оларны үнген черинден делгелгеге чедир тергиин эки тудуп келгеннер.

Делгелгеге чүртүүр яңы-яңы районнарыңдан 127 азтаар келгилээн. Чүүл-бүрү чүүлүнүг, мөге шилиндек эът-боттуг челер болгаш тыртпар аттар дыка көрүксенчиг. Оларның аразында — беш тонналың ийи автомобильдери үүр 10 тонна чүүктү чайлы сөөртүүр Владимирден келген «Графчыгаш» деп аът, 15.483 килограмм чүүктү сөөртекеп, аар чүүдер дажыглаарының талазы-биле түскай рекордту тургускан. Горький областың «Дүжүт хүнү» деп колхозундан келген «Сатир» деп аът бар.

Аяттарны траптар-биле чайладып четкизиндеге-ле, диспетчерскээда телефон эткээ. «Бесскудниково» деп станциядан чүүктер дүжүрер шөлче чаа вагоннар үүнүкеп деп медегледилер. Халаттарын эгиннеринге кактылакаан, эмчи, зоотехниктер санитар кыс олар платформаже далажып чорупгулар. Оруукка чораан үеэниҥ иштинде чаңчылып калган черлерин каар тура чок хөйлаар бөт-боттарынче сыңнып турулар. Москвага Ставрополь крайның Ипатовск районунуң «Вторая пятилетка» деп колхозунуң он дөрт кодаҥ хөйлаарының бир кодаңы келгеп ол. 492 хөйну Ставропольдуң ол бедик продуктулуг мериностарын камгалап болгаш өстүрүп ап шыдаан колхозтуң калаарчыларының ажаан чорууллар. Ук колхозтуң хөй бүргүүнден оргтумаа-биле 8 килограмм хире бедик шынаралыг дүктү кыргын ап турар.

Ставрополь крайның Молотов аттыг колхозунуң күш фермазы делгелгеже базып бүргүү-биле кежүп келген. Чоокта чаа чүүктер дүжүрер шөлдүң иштин түрүүлеп дагаалаарының кыпсынчыг кыпкыларды дола берген. Олар болдуңчуң кээрге, шөлдүң ишти ак хар ыыкаан апаргаан. «Русская белая» деп уксаанның ол 650 дагаалары хөй чүүргалар бөөрининг талазы-биле ынаалалый турар. Шөлдүң ажыдаачыларыны сөөлгү хүннеринің иштинде дыка хөй солун күштарны хүлээп алганнар. Ажыдаачыларның муруу-биле бистиҥ улус Төрөөн чүртүвүстүң кежи яңы-яңы күштарының төлөзөлөри эрткилээн.

Кострома областың «12 Октябрь» колхозунуң база Ярославль областың «Горшиха» колхозунуң ийи сүт-бараан фермалары делгелгениҥ девискээринче кежүп келген. Дириг амытаннар чыл чеде коңчуг эки туруп турарлар.

... Инек каажазының киритивис. Шинээн дыннап ында көгүдүр баштар эгиин келгиледи.

—Чараш деп чүвелериң аа, шилип каан-биле демей-ле — деп, дыка хөй кижилер магадап турулар.

—Чүгле чараш эвес, бистиҥ Костромамның уксаалы сүттүр-даа. улус-даа. Инектерин оргтумаа-биле чылда 5 муң килограмм сүт сааи ап турар бис, төргаргайларга чамдык рекордчу инектерден саап ап турары-биле демей-ле ийик— деп, «12 Октябрь» колхозтуң фермазының зоотехниги Александра Максимовна Лященко чугаалады.

Инек бүргүүниҥ кедениде оон дараг деңнээнин. берип турар судунун хенчээнин болгаш шынарын айыткан коргуулер бар. «Веранда», «Волшебница», «Поезориха» болгаш өскелер-даа 7 муң килограмм чедир сүттү берип туралар, а «Виктория» деп инектен 8 муң килограмм чедир сааи ап турар.

«12 Октябрь» колхоз делгелгеге 160 баш мыйыстыг бода малды экелеген. алардың иштинде 74 сүүткүр инектер, 3 бугалар болгаш быжаалар бар. Инек каажазының ханазында — диаграмма. Хонуста сүт сааи алышкынының шугуну өгүп бар чоруур болгаш делгелгениҥ бир яңы байдалдарынга бөзин үе бедик продуктулуг колхоз инектери боттарының коргуулериҥ бадырбайн турар деп чүвени ол чугаалаан турар.

Үдүр талазында — эске фермалың инек каажазының ажык ажыктери. Туруттардан ак-як баштыг кара инектер бакылаан турулар. Ол дээрге «Горшиха» колхозтуң «ярославчылары»-дыр. «Дүштеги чем үези, мичангаш олар боттарының үлүгүн манап шимээрген турааларр. Ында чем эки. Фермаҥың хонукта сааначыны Москванын «чемгеридлезинге» ийи чартыктан хөй катап өстүү деп сааначылар баштактаны аараак мынча дижирлер.

Чоокку хүннеерде «ярославчылар-биле» кожа бүгү чүүгүн сургалыг «холмогорду» үскээның инектери — Архангельск областың Холмогор районунуң «Новая жизнь» деп колхозунуң сүт-бараан фермазының кодан инектери тургузылтар.

Делгелгениҥ залчылар чүүгүүр дажыңнарында ам бээш 400 кижи чүрттан турар, олар боттарының мал-магаминарыбиле кады келгеннер. Олардың дыка хөйүнүң аттары бүгү чүртке сургалыг. Олардың аразында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, сүт-бараан фермазының эргелекчизи И. И. Абросимов, сааначыдар Ю. И. Шишкова, Е. В. Кузнецова, хаван ажаакчыны А. Е. Люскова болгаш өскелер-даа бар.

Чеи-сүүр складтарынче кад оруктар баргылаан. Сигненниҥ, суланыың, арбайжым тейлер ышкаан онаалары кастып турганнар... Делгелгеже ырнаг амытаннар чеи-күн-бүрү кээп турар. Делгелгеге үнер амытаннарга эң-ле ында-бүрү чемнер вегетинер. Ам ферналарының аңнаар-тыңыын ажыл-агыйларындан келгилээн ажыктарга ээрежок чүгүүл байтаазарны тургузары оона ыарын.

...Ам болган ак ажыл-агыйымың планьолунуҥ оң талазында чөзагаар оруктә дегеп кажаа ниитиниҥ оор шөкар ишнер белгээн сылынар сөөгүүстеп чорлар. Олар делгелгеге ийи чыл бүргүнгээр кестүп келген. Уландыр оларда Мурманск областың «Москва хоорайда Бүгү-эвилелдиҥ көдэө ажыл-агыйга делгелгезинче» деп бижиктерилиг хааржактар, шоодайлар, пакеттер самолёттар-биле, демир орук-биле, автомашиналар-биле ам-даа келбишаан туруп турар.

Уралдың бодуу бүткеп, минералыг «декшилгер болуп турар канчаар-даа ажоок улуг даштарын «Урал» павильонга кирип салыры-биле вагондап дүжүрүп тур. Чүктер чүдүрер, дүжүрер лифталар Сталинабадтың яблокаларын, малиналарын, ногаларын үреспес сериин самаларже дүжүрүп тур. Склатгын ажыдаҥчыларны кыыштастыр, сигненериҥ болгаш ээге-даа көдэө ажыл-агыйга культуралар-ның споптарын баглаан аскыллап турарлар. Ленинградтың, Ивановоның, Ярославльдиҥ, Бакының бүдүрүлгелериниҥ хылдаҥхендирдеп, хөөндеп, каучуктан, хөөдеп болган көдэө ажыл-агыйлыг чиг-эттеринден кылган калбак херегледиҥ барааннарының чүүл-бүрү хевирлерин база хүлээп ап-тур. Үзүктүҥ ураа кылыгларын, шилдеп кылган анктарны, саваларны, алдыңменгүн чүвелерни, ыыштан болгаш сөөктеп. кээп турар чүве бүрүзүниҥ байгалын контролдап турар склад ажылакчыларының келип, хевирлеп кылган чүүдерни оваарымчалыг чаагай ап турар. Делгелгеге холуҥуу адаа-биле эртип турар бүгү чүүдериҥ дегерезин самаары берге.

М. КУШНЕР.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫН НЕПТЕРЕДИР

Хойжу А. П. Коданбайның ажылының дуржулгазы

СЭКП Төп Комитединиң сентябрь болган июнь Пленумнары инитинин назынын баш санын остурининиң, оон продуктулуун бединериниң талазы-биле тодургай серулгаларны салган болган ол серулгаларны боттандыраринын боттуг хенчетлерин база орудтарын айыткан. Коммунистиг партиинын болган Совет чазактын налчыннар дээш улуг сагыш салынынкынына сорук киргеи налчын бүргүү улынна күженнинкининг ажылдан турар.

Тес-Хем районда Балицын аттыг колхозтун баштаар чери алды-дыл нурнунда 248 баш хойну кадарары-биле неңю дааскан түве. Колхоз баштаар черинин неңю хүлээдин берген 200 ажыг баш хөөн черле чидириг чокка остурери дээш бүгү-де авгаларны хевегеп. кызынак ажылдаа-

лын коруп, аргалыг-ла болза, хүн хойларынын ийинден азы соондан чырыдын турар кыдыр одарже үндүрер. Чайгы үеде хойну өртеп хат зайы-биле, кежээ хатты удур аалче ээп киирер. Чайгы хой турлагларын кургаг дөң кырынга тудар. Бүүдү болган кускаар чайын одарынын шалыны хырааны бүргай бээрге хойларны одарлатса чогуур.

ХОЙ МАЛДЫҢ БАШ САНЫН ӨСТҮРЕР ДЭЭШ ДЕМИСЕЛ

Төрүүр хой бүргүүнден хураган алыр серулга-биле хойнун адержилге кампаниялын чогуур ойүнде эки шынарлыг чорударынче кол кичээнгейни салыр. Хой бүргүүнүн хураган бээри чүнүң-даа нурнунда бүдүрүкчү кошкар биле эдериптирер хойнун кадык, эки деңгеддининден хаиаржыр деп чүвени хой чылдын практика ажылынган бүзүрээн нен. Ынчангаи адержилге үезинге чедир хойларны эки деп деңгеддиг кылдыр семиртп одарлалыры хойжу бүргүүнүн чугула серулгазы болур. Эки деңгеддиг хойларнын ийис хураганнары хой болур болган хураганнарынга оон сүдү четчир.

Бистин колхоз хойнун адержилгеин октябрь айда чорудун турар. Ол үеде адержилгеии чорударга чалын март ай үезинде-ле төрүн эгелээр. Ынчан төрүүнген хураганнар эки оюн. чазын арте өткө киирер. Эдержилге үезинде хойларны эки өттүг черлерге кадарары болган оларны сүт-биле үргүлчү хандырары эргежок чугула.

А. П. КОДАНБАЙ.

Хойларнын төрүүр үези хойжу бүргүүнге эң харысаалгыг ажыл болур. Хойларнын кажан төрүн эгелээрин налчын бүргүү эки билир. Ынчангаи хойлар төрүүр нурнунда-ла оларнын хой кажаазында төрүүр ораалын дериир, чаи хураганнарнын турар ораалдерин кылыр, баштайгы хүннерде төрээн хойларга бээр немелде чем болур ногаан сигенинерин соорүн дажып алыр ажылдарны баш бүргүлгаар белеткеп олыр. Ол ышкаи колхоз баштаар чери-биле чугаалажып турган хой төрүүр үеде оларны ажларынга, чемгереринге, эмнирерининге дузаажыр колхозчуларны белетвеп алыр. Хой төрүүр чоолнуган келгенде хой кажаазынын арыг шеверин улан-на эжиждерибиле бажаапы дезинфекциизээр болган кажаанын адаанда эрги ааан арыглаар херек. Хой төрүүр үеде кажаага хүн-дүнүн дежурныйларын тургузар. Хойлар төрүн турар үеде одарже үндүрер хойларны эки хынап көрүп турган төрүүр чедө берген хойларны кажаага, ааы коъаан чыгыр бажаанарын деп чүвени хой чылдын практика ажылынган бүзүрээн нен. Ынчангаи адержилге үезинге чедир хойларны эки деңгеддиг кылдыр семиртп одарлалыры хойжу бүргүүнүн чугула серулгазы болур. Эки деңгеддиг хойларнын ийис хураганнары хой болур болган хураганнарынга оон сүдү четчир.

Бистин колхоз хойнун адержилгеин октябрь айда чорудун турар. Ол үеде адержилгеии чорударга чалын март ай үезинде-ле төрүн эгелээр. Ынчан төрүүнген хураганнар эки оюн. чазын арте өткө киирер. Эдержилге үезинде хойларны эки өттүг черлерге кадарары болган оларны сүт-биле үргүлчү хандырары эргежок чугула.

А. П. КОДАНБАЙ.

Хойларнын төрүүр үези хойжу бүргүүнге эң харысаалгыг ажыл болур. Хойларнын кажан төрүн эгелээрин налчын бүргүү эки билир. Ынчангаи хойлар төрүүр нурнунда-ла оларнын хой кажаазында төрүүр ораалын дериир, чаи хураганнарнын турар ораалдерин кылыр, баштайгы хүннерде төрээн хойларга бээр немелде чем болур ногаан сигенинерин соорүн дажып алыр ажылдарны баш бүргүлгаар белеткеп олыр. Ол ышкаи колхоз баштаар чери-биле чугаалажып турган хой төрүүр үеде оларны ажларынга, чемгереринге, эмнирерининге дузаажыр колхозчуларны белетвеп алыр. Хой төрүүр чоолнуган келгенде хой кажаазынын арыг шеверин улан-на эжиждерибиле бажаапы дезинфекциизээр болган кажаанын адаанда эрги ааан арыглаар херек. Хой төрүүр үеде кажаага хүн-дүнүн дежурныйларын тургузар. Хойлар төрүн турар үеде одарже үндүрер хойларны эки хынап көрүп турган төрүүр чедө берген хойларны кажаага, ааы коъаан чыгыр бажаанарын

КЫШНЫ БОЛГАШ ЧАЙГЫ ОДАРЛАРНЫ ШЫН АЖЫГЛААРЫ

Бистин областтың агаар бойдузу кадыг ошкун-даа болза, хой нал бүдүн чылдың дургузунда одар ажаалгазынга турары кынга-даа билдингир болгай. Кышкы үеде улуг-даа, аныяк-даа малдарны неңди ажаары эң-не харысаалгалыг. Ынчангаи малды хүн кын ажырарынче кол кичээнгейни салып турар нен.

Кынтагладмышкынны чеднишкининг чорулары-биле күүн улуг хойлардан хураганнарны үскен соонда белетвенин эгелээр. Бистин колхозтун делген чаагай одарларын шын ажыглаары-биле кышкы, часкы, чайгы, күскү кылдыр үскен. Ол одарларны чон ажыглаарда зоотехнилдакчылардың сүмелерин болган каи чылдың дургузунда чыш алган дуржулгаларны барындаалаи турар бис.

Кынтагже кошкен соонда оон одарын баш бургунгаар коруп баштайгы чыныг үеде эң-не ырак, кылын хар дүжер одарларны оттарар. Улуг соок эгелээри үеден эгелээи-ле хойларны соокка чаңчыктыр одарладыры эң чугула. Ынчаар чаңчыктырган хойлар ишкы-бүгү аарыгладан аарбас, организмин быжыг, эрес, сергек болур түве. Хар чуга турла даглар эдээнде одарларны оттарган, кажан хар кылынай бээрге ан даглармың ийилерин одарлыыр. Кышкы үеде ийи удаа одар содуп кежер кижи нен. Бүдүн чыл дургузунда 6—8 удаа одар содуур. Кышкы үеде хойларны эртеи кажаадан үндүрерде болган кежээ кажаже киирерде хүнүүн соок чымарын барындаалаар херек. Үүге дээрге, соок чымарда хойну кажаадан арте үндүрерге ырмыны бакыраар болган хой чем хереглээр.

Бир авес налга одар-белчинр четчир болза, кеъаанаан ырадыр сүүлү одарлаткан кереэ авазын, үүге дээрге, хойлар шагыраар болган нацнажыры көвүүлээр. Кыжын денгеддези орыш бакырааи хойларны анчы үекеи аал чанынга одарладыр азы немелде чем болур сигенин берип турар. Чижээ, эртеи кыжын ыядыг арын бакырааи хойларга 20 ажыг шанак сигенин берип турган чыл ажыр азыраан. Од ышкаи эртеи кыжын ижөө кынтаар черинге хар улуг чаглаиы-биле 2 ай иштинде 150 ажыг гектар дерең оттуг черин хойларга далбыйлаан одарлатпан бис.

Малдың баш санын остүрүп, оон продуктулуун бединерде чайгы, күскү одарларны чөп ажыглаары база эң чугула. Чаидык хүннерде одарларга шалың дыка улуг болур. Ыядыг хүннерде хойну эрте үндүрбес, үүге дээрге, одар ныж

Кореяның соңгу болгаш мурвуу чүктеринде

1. ЭЗИМНЕРДЕ ЧАА ТУДУГЛАР

Делегейниң бүгү чурттарының улустары Кореяның чартык ортулуунда 38 параллелдиң ийи талазында болуп турар бо-хуушкуннарны улуг кичээнгейлиг-биле хайгаарап көрүп турар.

Бо параллелдиң соңгу чүгүнде, Корей Улус-Демократтыг Республиканда күжелиишкинизиг түргүтүүчү ажыл чоруп турар. Дайынның чедирген балыгларын эвилүп турар.

Кореяны япон колонизаторлардан Совет Армиязының хостаанының түнелинде улустуң бөстанырганы демократтыг чаартыгаларны, хосталганы болган хамаарышпас чоруулу америк эжелекчилерге үлүр үш чылдарда чорудуп келген аар-берге деңнелге канагаап алган, Соңгу Кореяның ажылчы чоннары бодунуң чүртүп америк интервенциязының мурнунда турганынга болзарга оон артык пайгамчык кызыр дээш боттарының бүгү күштерин салып турар.

Бо чылын КУДР-ның ажылчы чоннары улус ажыл-агыйның катап тургузарының үш чыл планының дугайында хөйлүүлүг канчаар-даа ажык улуг болдуушкун-биле хүлээп алганнар. Үш чыл-ды хуусаа бетинде күүседир дээш шинчээшкин бүгү республиканы калбарып турар. Баштайгы улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Эртекен тайбың 10 айларының дургузунда Шеңьянның совет дериглебиле чепсегленгеген пос-таавы фабриказы ажыглалда кирген. Чөнжиңьде, Кансеньеде заводтар, Аванголе улуг завод баштайгы металлдарны бергенер, автомобиль заводунуң түлүү эгелээн, Шеңьянның, кодээ ажыл-агый херекселиниң заводу продукцияны бүдүрүп үндүрери ийи катап көвүдеткен.

Интервенчилерниң үргедээни корей суурларны катап чаартыр түлүп турар. Кыска хуусаалдарда часкы тарылга канналгазының дооскан. Тараачыннар курулган хоозураан зун черлерден муң-муң гектарны авдарган. Чаа суг хөөлбектерни болган суггарылга каналдарын тургузуп турар. Аньчжу хоорайның районунда эң улуг суггарылга системазының дайын болганының үлемнеан соксатынган түлүүн болган оске-даа районнарда суггарылга бугалары-ның калбак четкининиң түлүүн катап өгелээн.

Улустуң чаага кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хогжүдер дугайында докгаанал сагыш салып турар. Тараачыннарны нагура үндүрүгүн база үредин болган аъчем чээлилериниң талазы-биле ореларни төлээриден хостаан. Керекседелерни, ажылчын малды, түлүг материалдарын болган минералдыг удобрениелерни садып алыр талазы-биле хөй түнүг акша-чээлилерни оларга тыпсып турар.

Республиканың улус ажыл-агыйының катап төргүүнери болган хогжүүлүг хамыктың мурнунда улустуң чаагай байдалын вүшүүг-биле бедидерни, чоннуң амыдыралының материалдыг деңнелин кодуперин баш бүрүнгаар көрүп турар. Дайын соонда аъш-чем болган үлетпүр барааннарына ортектериниң улуг чингелдерин үш улаа чорутпан. Өртектер ортулаа-биле 40—60 хуу чангаан. Бо чылын улустуң хереглеп барааннарынга түрмөктеп салар ортектериниң эвилчелиг чингелдезин күүлне бюджеди-биле баш бүрүнгаар көрген. Апрель 1-ден эгелеп ажылчыннарның болган албан-хаакчыларының ажыл төлевирин ортулаа-биле 25 хуу улгаттырган.

Күш-ажылчы партияның болган чаазалың улустуң чаагай байдалының дугайында сагыш салып турар. Тараачыннарны нагура үндүрүгүн база үредин болган аъчем чээлилериниң талазы-биле ореларни төлээриден хостаан. Керекседелерни, ажылчын малды, түлүг материалдарын болган минералдыг удобрениелерни садып алыр талазы-биле хөй түнүг акша-чээлилерни оларга тыпсып турар.

Республиканың улус ажыл-агыйының катап төргүүнери болган хогжүүлүг хамыктың мурнунда улустуң чаагай байдалын вүшүүг-биле бедидерни, чоннуң амыдыралының материалдыг деңнелин кодуперин баш бүрүнгаар көрүп турар. Дайын соонда аъш-чем болган үлетпүр барааннарына ортектериниң улуг чингелдерин үш улаа чорутпан. Өртектер ортулаа-биле 40—60 хуу чангаан. Бо чылын улустуң хереглеп барааннарынга түрмөктеп салар ортектериниң эвилчелиг чингелдезин күүлне бюджеди-биле баш бүрүнгаар көрген. Апрель 1-ден эгелеп ажылчыннарның болган албан-хаакчыларының ажыл төлевирин ортулаа-биле 25 хуу улгаттырган.

Күш-ажылчы партияның болган чаазалың улустуң чаагай байдалының дугайында докгаанал

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, нагшылжыңар!

ШЫН

Совет Эвилелиннің Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериннің, ажылчы чоннар депутаттарының область Соведиинің органы

1925 чылда үнезелетингеи

1954 ИЮЛЬ 29 ЧЕТВЕРГ № 151 (3088)

ӨРТЭӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Вьетнамның Демократтыг Республиказының Президентизи болгаш Чазааның Даргазы эш Хо Ши Минге (1 арын).

Бо хүннерде Волга-Донда (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде (1 арын).

Өвүр районда сиген белеткели (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: К. Санчы.— Колхозчу ажыл-агыйга партийжи удуртулга: Т. Шыырап. — Колхозта агитассаалыг ажылдың дугаймында (2 арын).

Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуг дугаймында айтырыгның тадазыбиле Франциягa, Великобританиягa болгаш АБШ-ка Совет чазагтың нотазы (2—3 арыннар).

М. Багаадай. — Колхозта учёт, отчёт ажылын экижилер (3 арын).

Ю. Дөрзү.—Чүрттакчыларның хамааты документилерни шын кылыр (3 арын).

Д. Бичирел.—Делегейде болуп турар чүрттарның депчүлээзи (4 арын).

Болгарияда дүжүт ажаан алышкынны (4 арын).

Хайнань ортулуктуг районугa аңган самолёт-биле болган таварылгага холбаштыр БУР-да Англияның херектерни тодузаан кижиге Кыдаттың чазааның нотазы (4 арын).

Колхозтарда тудуг ажылының темпизин болгаш шынарын бедидер

СЭКП ТК-ның сентябрь, февраль-март болган йөрээл Пленумнары партияның XIX съездиниң инитпирлерни боттандырарынга үнезелээш, социалистиг көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының улам ынайгы күүлүг көдүрүүшкүнүнүң төлевүйн сорулгаларын айыткан. Ол садыгларынга чедиишкинниг шинитпирлэрниң колхозтарда тудуг ажылын калбартыры база улуг хамаарылгалыг.

Ылаңгыя колхозчу суурларны сайыралып, колхозчуларны сууржулганың чаагай аңыдыралынче шилчидери бистиң областың байдалынга социализдиң болбос сорулгаларының бирээзи болур. Коммунистиг партия болган Совет чазак Тываның колхозчуларын дүрген сууржулар дээш чыл бүрү хөй түңнүг акша-хөреңгини берип, материал-техниктиг дузаланчыны көргүзүп, халазыга ажыглаар тудуг ыяжын чөнчээреп берип турар. Бо улуг дузаламчының ачызы-биле сөөлгү чылдарда областа колхозчу суурларның саны өзүп, оларда чаңгыс дай хевирлиг чаа чүрттарга бажыңнары, бүдүрүлгенин болган культура-амыдыралдың тудуглары немежип, ажылчы чоннарның материал-культурлуг байдалы улам-на экижип турар.

Бо чылдың тудуг планын Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхоз чедиишкинниг күүседип турар. Планда көрдүнген 20 чүрттарга бажыңнарының 19-зүн, бүдүрүлгенин 4 тудугларын, малдың 4 каһаалаарын түлүп доозкан болган өске-даа тудугларны чорудуп турар. Ол шынаан Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз 2 чүрттарга бажыңын ажыглалга киирген. 19 бажыңның тудуун шалыпкын чорудуп турар болган чедир тудар 8 бажыңны, бүдүрүлгенин, культура-амыдыралдың 2 тудугларын, малдың 3 каһаалаарын түлүп доозкан.

Чамдык өйн-чаңгыс колхозтарда бар турар эки фактылар областа тудуг ажылының инити байдалын канчап-даа дүглап шыдавас. Ам тудуг чылының кол үези артып турар болза-даа, областың колхозтарында чылдың тудуг планы демнип багай күүсетиннин турар. Июль 15-те недээ-биле алырга, колхозтарда чүрттарга бажыңнарының түлүүлүң планы чүгле 9,6 хуу, бүдүрүлге тудугларының—10,0 хуу, культура амыдыралдың тудугларының—18,7 хуу, мал каһаалаарының—18,0 хуу күүсетиннин турар. Оон шынай эртекен чылдан улажып келген, ам доозар ужурлуг тудугларның байдалы база моон даргедевейн турар. Июль 15-ке чедир Сүт-Хөл районуң колхозтары чүгле 1, Улуг-Хемниң—3, Чаа-Холдуң—4, Өвүр биле Каа-Хемниң—7—7 чүрттарга бажыңнарын ажыглалга киирген болган районнарда чаңгыс-даа бажыңның түлүүн доозпаан колхозтар бар болуп турары дүвүрээшиниг байдалды көргүзүп турар.

Тудуг талазы-биле шыдажыр аргажок ынидыг хемчүдээшкинниң чылдагаанны чүлеп? Хамыктың нурунда областың колхозчу араттарын бо үеде чүрттаар аргажок болуп турар өгледеп чырык чаагай бүдүүшкүнүнүг суурларны чаагайжыдып турган ажыл-агый, политиктиг улуг ужур-дузалың партия районнарының, райүүсөвнарының удуртукчулары чедир үнелевейн турарында. Олар Совет күрүенниң берип турар агротехниктиг дузаламчының чон ажыглавайн, шитинки байлак курлавырны мобилизаставайн, колхозтарда тудуг ажылын ала-чаагаарлаашкынга киирип, боттарының удуртулга, контролин болган харымсалгаын кошпатканнар. Областың көдээ болган колхоз тудуунуң эргелеп районнарда бодунуң кылдыстерин кончуг эрелгей удуртуп, оларда чогуур харыысалганы негевейн, дыка озал-шупшеп ажылдап турар.

Чөөкта чаа СЭКП обкомунуң бирээзунга колхозтарда тудуг планын күүседип тударының дугаймында илеткел кылып тура, партияның Чөөн-Хемчик, Тес-Хем райкомнарының секретарылары эйтер Еремеев, Наксыл-оол олар колхозтарда херектиг ылангыт байдалын эки билбезин көргүскеннер.

Районда чеже колхозчу өрегдер бажыңнарын ажыглалгаже шилчидери, колхозтарда тудуг планын күүседири шинаан эң чугула ажыл-агый, политиктиг сорулганы ийнги чергениң айтырыны кылдыр көөр чорукту шуут улуткаар хереп. Партия райкомнары, райүүсөвнар, МТС-териң директорлары, колхозтарының баштаар черлери бар турар четпестерни дүрген чайладыр, тудуг ажылының техникизин күштедирерни болгаш оон шынарын бедидерни хандырар шинитпирлиг хемчегларни алыр ужурлуг. Партия, совет организациялар-ның хүзээлгези—тудугуң чорудулгазын хүн-бүрү улуртуп, тудуг бүрүзүнде ажылды контрольга алыры болур.

Колхозтарда бүгү тудуг ажылдарын шинитпирээр күн—тудугуң доктаалы бригадазары болур. Ынчангаш колхоз бүрүүнде тудуг бригадаларының составтыг катаң четчелээр, ында тудугжуларны өске ажылдарже чарлыктырар шын эвес практиканы болдурбас, бригада бүрүзүнге коммунистерниң, комсомолчуларның, мергежилиг тудугжуларның санын ковүдедир болгаш тудугга күн-ажылды шын организастап, ажылдың бүдүргеччүлүүн бедидеринче кол кичөөнгейни салыр херек. Ыдаңчы, чазанымчы, даштчы, сооргучу бүрүзү ажыл нормазын хүн-бүрү күүсеткен болгаш ажыр күүсеткен турар кылдыр бригадаларга күштерни, чеңсек-херекселдерни таарыштыр тургузар.

Тудуг материалдарының сооргулгезин бичии-даа үзүктелдирип болбас. Колхозтарда бар автомашиналарны ажыглаарыбиле кадыг дириг тыртар күүнүг ажыглаарынче кичөөнгейни салыр. Тудуг материалдарын сооргур талазы-биле колхозтарга тудуг дузалы МТС-тер көргүзер ужурлуг.

Районнарның тудуг кылдыстериниң инженерлери, техниктери болза, тудуг планын бөртөцүрарының салыы-чазанын шинитпирлеп турар колхозтарга, тудуг шеңгеринге турар ужурлуг.

Областың ажылчы чону бодунуң облазының он чыл оонга чедиишкиннинг ужуражыр даап тудуг кедүүлүүшкүнүүр ажылдан турар. Ол алдарлыг хүнге тудуг талазы-биле база чедиишкиннинг ужуражыр даап колхозтарда арткан тудугларны күүседириниң графигин тургузуп, оон күүседилээ даап шынгыы контрольду организастаары чугула.

Колхозтарда партия организациялары тудугжулар оргулунга партияның политиктиг ажылын күштедирини, колхозтар, бригадалар, түс-түс тудугжулар аразынга социалистиг чарышты калбартыны, тудуг ажылының графигин чедиишкиннинг күүседириниче оларны мобилизастаары чугула.

Колхозтарда тудуг—күрүенниң чугула сорулгазы. Тудуг ажылының техникизин дүргедедир болган шынарын бедидер!

Вьетнамның Демократтыг Республиказының Президентизи болгаш Чазааның Даргазы эш ХО ШИ МИНГЕ

Индий-Кытатка айыннын соксадыр болган тайбыңны катаң тургузар дугаймында дугуржулгаларның Женевага чедир алдынганы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Вьетнам улуска, Вьетнамның Демократтыг Республиказының Чазаанга болгаш эш Хо Ши Мин Силерниң бодунарга боттарының пайдалыг байдалың пеләдеп күр.

Женева дугуржулгалары болза, тайбың күүнериниң чугула тиилелгези болган оон-биле кады бодунуң хосталгазы база хамаарышпас чоруу даап вьетнам улустуң чорудун келген маадырлыг демиселин үнелеп коргени болур.

Совет улус болган Совет чазак маадырлыг вьетнам улуска база оон Чазаанга байырын чедирип, мичаңган чүрттүү дүргени-биле катаң тургузарын болган тайбың байдалга киирүүн экономиктиг база культурлуг хогжудешкинни дээш күш-ажылдың бүгү аргаларын чедиишкиннерлиг болуруун хаңгыы-биле күзеп тур.

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиуму. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели.

Бо хүннерде Волга-Донда

СТАЛИНГРАД. Ийи чыл бурунгаар Волга-Донуң судно чоруур В. И. Ленин аттыг каналын пассажир болган чүк судноларының доктаамал шинчээшкинниң боттандырары-биле ажыктаан. Эртекен үениң дургузунда бөөн даңайларны каттыштырып турар од чаа суг оруу-биле муң-муң судноолар эртекен, миллиой-миллион тонна янзы-бүрү чүктерни сооргуп эрттирген.

Ам каналга Одессадан, Бакудан, Архангельскиден, Ленинградтан болган чүрттүү өске-даа порт хоорайларындан келген судноларны көрүп болур. Олар Кубаньның болган Донуң кыдыгаазын, Бакуның болган Волганың нефтизин, Горькийниң болган Москваның автомашиналарын, Сталинградтың тракторларын, Кананың ыяжын, Донуң хөнүр дажын сооргуп чоруп турарлар.

Волга-Донуң хемчилериниң оргулунда судноларны иттирер метод-биле чорудары дээш социалистиг чарыш калбарып турар, ыңдыг метод судноларның каналдан эртериниң дүргенин дыка үлгаттырган. Судноларның шлюзтарже киреринниң болган оон үнериниң доктаатыкган үези ийи катаң кыскарыгган. Бо чылдың навигациязының эгелиңден бээр каналдан чаа арга-биле 300 судноолар эртекен.

Волга биле Донуң аразында хөвүүн даштыкы шырайы танытыныас кылдыр осклериден. Ында чаа колхозтарны болган совхозтарны тургускан, оларның черлерин каналдың болган суг шыгжаныры-биле суггарып турар. Эртекен чылын Береславский суг шыгжанырының эриинге «Волга-Дон» деп чаа совхоз тургустунган, ам оон шаарларинден погаанның байлак дүжүүн ажаан ап турар.

Ленин аттыг, Киров аттыг, Молотов аттыг, Хрущев аттыг колхозтарның суггарылгалыг участоктары хөвү оргулунда погаан оймактар болуп коступ турар. Ында Донуң суу чедип келген.

(СЭТА).

Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткели

БАКУ. Азербайджанның дыка хөй школаларында сентелге ажылдары дооступ турар. Оол болган кыс уругларны кады өөредилгеже шилчидер талазы-биле белеткел калбарган. Бо чылын республиканга 50 школалар ажыттынар. Техниктиг мастерскаалар болгаш школалар чоогунуң дүржүлге участоктары чер болган тургустунуп турар.

Школаларга улуг дузалы үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш көдээ ажыл-агый артельдериниң шеф коллективтери көргүзүп турар. Октябрь революциязының аттыг машина тудуушкун заводу Бакуның № 91 школазынга эки мастерская тудар талазы-биле улуг дузаламчыны чедирген. Машина тудугжулары школачыларга эрнил кезер станокту, электромотордуг белекке берип, инструментиге херек витриналарны болган шкафтарны кылып, мастерскаанын бажыңын септеп бергеннер.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

„МАЛ АЖЫЛЫ" ДЕП ПАВИЛЬОН

Өвүр районда «Төргалыг» колхозтуң сиген бригадазы 106 тонна сигенни кезип, 13 сараат кылдыр тургускан болган тывычада 300 ажыг хонзон сигенни болгеп. Бригадага аттыг сиген кезер машиназыбиле ажылдап турар эш Сенданы ажыл нормазын хүн-бүрүге 150 хуу, эш Дадар сиген хонзоннаар нормазын 140 хуу ажыр, эш Кенден-оол сиген сараттаар нормазын долдур күүседип турар.

Партия организациязының секретары эш Лайлаа сиген ажаан алышкынынга колхозчуларның оргуузунга агитас-массалыг ажылды организастаан. Илеткел, беседа болган мончүүлгелер болуп турар. Бригадада эзлээн хөй номнуг библиотека база бар. Анда солуннар тургулуг кээп турар. Колхоз баштаар черниниң даргазы эш Даваа сиген ажаан алышкынының бригадазында ниитиниң чемненилгезин организастаан. Ында дерги садыы, медицинаның дузазын чедирер чер база тургустунган.

Колхозчулар мал чемнеңиң белеткелин дүжүт ажаан алышкынының ажылы эгелээринин бетинде доозар даап социалистиг чарыштың хүзээлгелерин алган. Сиген ажаан алышкынында аттыг сиген кезер 2 машиналары, аът-биле сиген бөлер 1 дырбаан, 20 хол калыыры, 60 хол дырбаажы, эзлээн хөй айылырлар ажыглатының, 30 ажыл аттары ажылдап турар. Бригада бодунуң бүгү күжүн чон ажылдап турган, сиген ажаан алышкынының планын чогуур үезинде долдур күүседип шыдаар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң сиген ажаан ап турар бригадазы 90 тонна сигенни кезип, болүп, сараттаан алган. Эштер Бээш, Шагдыр-оол, Очур олар аътты сиген кезер машиназы-биле сиген кестирер нормазын хүн-бүрүге ажыр күүседип турар. Бригада ам-даа 80 тонна сигенни кыска хуусада ажаан алыр даап кызыгаар ажылдап турар.

Хойнуң бан санын өстүрериниң планын чартык чылда 120 хуу күүсеткен хойнуң эш Оолакай хол кадыры-биле 4 гектар черниң сигенни кескеш, бир сараат кылдыр тургускан. Ол хойнуң сиген ажаан алышкынын ам-даа үргүлчүдедип турар.

Ажылдың темпизин бедидер

ЧОДУРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем район сиген белеткээриниң планын июль 25-ке чедир чүгле 7 хуу, силос салырын 51 хуу күүсеткен. Бо талазы-биле Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели дээре колхозтарның бирээзи болуп турар. Колхоз баштаар черниң даргазы эш Андросовтуң редакциягa ынчатканы болза:

— Сигенниң үнүжү бо чылын эки болган. Чаъс-боранг турааскок, таарымчалыг бүгү байдалды ажыглавышаан, кол ынчангейни мал чемнеңиң белеткээринче угланмадырып, күүнүг организастыг эрелеткен бис. Сиген шөлдериниң чугула үеде аътты 11 машиналары, а костингеп сигеннерни болуп сараттаарында 136 колхозчулар ажылдап турар.

Киров аттыг колхоз июль 27-ге чедир сиген белеткээр планын 20 хуу күүсеткен. Ам 3200 центнерни сараттаан алган, оон шынай 300 гектарның сигенни хөлзээнээн. Малга шыктыг чем белеткээринге 3270 центнер силосту хынамчалыг шыгжаан, ол талазы-биле планын 70 хуу чедир күүседип турар. Ол колхоз мал чемнеңиң белеткээр планын август 10-ниң бетинде доозар даап улам чүткүдүг ажылдап турар.

Сигенниң чемнеңиң, эки хоолуг үеде ажаан алыр, ажылдың темпизин нурлакшыдар колхозтарның деңгээлинге белеткээр херек. Мал чемнеңиң белеткээрин дүжүт алышкынны эгелээр бетинде доозары даап бүгү күүнүг ажылдаар, удурткалаары ажыдыралга хөлзээнээрээ чүгүлээ.

Областың районнарында мал чемнери белеткээриниң чоруп турарының МЕДЭЭЗИ

(1954 ч. июль 25-те хуу-биле)

Районнар аттары	Сиген белеткели	Силос салыышкыны
1. Каа-Хем	14,5	39,4
2. Чаа-Хөл	8,3	73,6
3. Тандың	7,6	31,4
4. Бии-Хем	7,4	31,3
5. Улуг-Хем	7,0	51,1
6. Чөөн-Хемчик	5,3	34,7
7. Өвүр	4,8	15,3
8. Тожу	3,5	39,7
9. Кызыл	3,5	5,6
10. Сүт-Хөл	3,5	—
11. Эрзин	2,3	7,2
12. Барыын-Хемчик	2,0	29,7
13. Тес-Хем	1,8	10,0
14. Бай-Тайга	1,2	12,5

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

Женева чөвүлел хуралының дугуржулгаларны болган Индий-Кытатка тайбыңны катаң тургузарын чедип алганы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов Индияның премьер-министри дээрги Джавахарлал Неруданы, Индонезия республиказының премьер-министри дээрги Али Састроамиджойодаи болган Бирма Эвилелиннің ССРЭ-де онза болган бүрүн эргелиг ачызын дээрги Моңг Ондан ажыр-мендиг айтырыышкынынарын алган.

(СЭТА)

„Мал ажылы" деп павильон.
Фото Н. Грановскийнии.

200 инекке дөрт одуруглуг үлегерлиг кажаа.
(СЭТА-ның прессклишези).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Колхозчу ажыл-агыйга партийжи удуртулга

Кодэз ажыл-агый артелиниң ажылыныңбайдалы дээш шида партия организациязыныңхарыжсалгалыи болгаш ролиюн бедидер сорулга-биле колхозтуң баштаар черинииң ажылын контрольдаар эргени адаа СЭКП-ниң Уставы тывыскаан.

Колхозка партийжи контрольдуң эң чугула хевирлериниң бирээзи болза, артельдиң ажыл-агыйжы амыдыралыныңпартия хуралдарынга чугаалажыры, аңаа колхозчуң ниити ажылыының аны түс-түс участоктарда ажыл-херектиң байдалының дугайында отчёттарны алыры болур. Бир эвес колхозтуң ажыл-агыйжы амыдыралыңайтырыглаан коммунистер чугаалажыр дээштир, артельдиң баштаар черииниң ажылынга четнестериниң шүүлгүмчелиниңчорудар болгаш ажылдың эжиктериниңдугайында бөттарыныңсанаалдарын бээр аргажок турар чүве болза, шында партийжи контрольдуң кандыг-даа утказы чок дээрэн билдингир. Бир эвес партия организациязы колхоз бүдүрүлгезиниң болгаш ооң иштинки амыдыралыңның чугула айтырыглаарын болуңун хуралдарынга чугаалаптае, шиитпирлериниң күүседиези дээш коммунистерге даалгаар бербес чүве болзо, колхозтуң ажыл-агый, организас тургузуун быжыглаарынга сагыыр көргүзөро бергө болур.

Бистиң колхозубустуң партия организациязы контрольдуң он хевирин бүгай эвес ажылгап турар. Ажыл-агыйжы айтырыглаарны партия хуралдарынга үргүлүү чугаалажып турар апаарган бис. Ылангыя эге организациянның эртеен отчёт-сонгуулдыг хуралында бээр ниити хуралдарга болгаш бюрога бригадирлериниң база ферма эрелекчилериниң ылеткелериин 9, колхоз даргазының илеткелин 3 катаң чугаалаткан. Шиитпирлериниң күүседиезин контролёдаар ажылды эге организациянның бюрозу күштедирген.

Ылангыя 1954 чылдың хову ажылындан бээри дүжүттү чеңип алыр дээш организастыг хемчеглер бай бүрүнгээр чорутунган. Часкы тарылганыңбедеткелиин партия хуралынга үш удаа чугаалашкан. Четнестериниң шүүлгүмчелиниң калбарткаңыластың база илереэн четнестериэн үзелгелер хемчеглериэн чогуур үеэнде алганыластың түңелиндеге, часкы тарылга чеди ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг денилеге эртеен. Бо чылын 100 гектар күр болгаш күрүккан черлериэн шинчээдириниэ планда көрдүнген, а херек кырында 266 гектарны шинчээткен бис. Тараазымдар өртүүнга күш-ажылдың организациязында ыяла партия болгуунуң обьединскучузы эш Сарлавын кежүүр-биле эккяяткен. Ында эш Часкылга удуртурган комсомол болгуу бүгү аныяктарны күш-ажылга үлегериэр организастаан. Колхозтуң тараа культураларының 1105 гектарга чедир өскен. Бо чылдың 9 га картофельди, 7 га мал чеминиң культураларны тарыткаңган, ногаа культураларының тарылганының хемчээли өскен. Коммунист эш Хүүраакай хону бригадирин хүлээлгеэн эки күүседиг, бистиң идегелдит организакчыларыстың бирээзи болуун турар. Тараанның күскү аңаан алышкынының белеткээдиэ калбарткан турар бис. Артельдиң баштаар чери болгаш партия организациязы ам дүжүт ажаан алышкынының арттыреринин ажылчыи планын кызыыл турар.

МТС-тиң № 5 трактор бригадазы бистиң колхозувуска ажылдаан берии турар. Оң бригадага дузалаар болгаш керээ күүседиези дээш тыныжчылыг ажыдаар кылдыр коммунист эш Доржукайның партбюро чорутукан. Ында ажыл багай эвес чоруп турар. Трактор бригадазы 1040 гектар черге тарва тарын бээр хүлээлгеэн ажыр күүседкен, 650 гектар планныг чайгы чер андырыгазын 700 гектар кылдыр ажыр күүседкен. МТС-тиң бригадалар аразынга шиитчир кызыы тугу ам ол бригадада турар. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар аразынга шиличир кызыы тугу база-да бистиң колхозувуста.

Колхозтуң ниити ажыл-агыйы 1953 чылда сандаргай байдалга турган. Колхоз даргазы артель ажыл-агыйында ооң кижи болгур. Ынчаарга бо колхозтуң даргазынга удуртукчу болгаш организакчы ажыл талазыңдаа дүржүгүл чок эш Очур-оолду киирген турган. Оң болза, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң кадрларының шидиг алырының талазы-биле четнее ажылы болганы билдингир.

Амгы үеде кодэз ажыл-агый талазы-биле тускай эртемниг, областың партия школазының доозкан, удуртур ажылга дүржүлгалыг эш Кончук ажылды кескүү-биле эде тургузуп турары артельдиң бүгү колхозчуларынга билдингир болуп турар. Ынчала-да бистиң ажылывыс негелеңиин чогуур деңнелии хандырбайн турар дээрэни билбишаан, хүн-бүрүүнүң организакчы болгаш кижилиичи ажылдарын колхозчулар ортузунда чорудун турар бис.

Мал ажызын сайнырадырының айтырыглаарында партия организациязы кичээнгей салып турар. Оң дугайын партия хуралынга болгаш партбюрога чугаалажып турган. Эрткен күзүн мал кышталгалыышкынына белеткел деңдии четпес болган. Болгоотуң удуртулгазынга чаа киргеэн эштер бүгү күштерин ниитиниң малын мениэ чыл ажыраринче мобилизастаан эгелеэн. Турлагларже мал чеминиэн сөөртүр, мал кежаалларын чылыгаан сентюр, немелде кажаалларны тудар ажылдарны колхозчу актив организастаан. Малдың часкы төрүүшкүүнүүн үезинде малчыныңарның ажылынга оперативтиг удуртулганы күштедиргеэн. Мал чеминиэн планныы-биле чарыгдаарын чүрүмүктеэн. Оң бүгү болгаш ооң-биле хемчеглериэн чоруктаныныңың ачызында малдың чидириг-ажоогөн.

Бо чылын мал чеминиэнин белеткелиниг-те колхоз организастыг киргеэн. Ам 700 гектар шыналаргадан 15 муң центнерден эңгээ эвес сиптенин ажаан алыр сорулганы салгап бис. Малдың быжыг чем-сүү рүк чедир белеткеэбейн турган, ооң-биле бай савын болгаш порулуктулуун бедидери болдунмас дээрэни практика көргүүн турар. Амгы үеде колхозта агитколлектив-тиң ажызы СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң шиитпирин амыдырага чеңиишкиниг боттандырар дээш демиселче утказан. Колхоз бүдүрүлгезиниң бүгү хүлээлгэ-ларында агитаторлар бар. Малчыннарга быжыглаан агитатор эш Байыр-оол СЭКП ТК-ниң сентябрь, февраль-маңгыт болгаш июнь Пленумнарының шиитпирлерин колхозчуларга тайылбырлап таныштырар талазы-биле эң эки ажылдың турар.

Агитаторлар колхозчу мурнакчыларының дүржүлгазын иештерээрин боттарының чугула хүлээлгээн деп билирлер. Оларнурнакчыларның ажылының чеңиишкиниэрин тайылбырлаарышаан, социалистиг чарыштыг организастаар турлалар. Хойжулардан эш Лопсан бо чылын 93 хойган 94 хураганны, эш Көк-кыс 250 хойган 253 хураганы алганнар. Шак ындыг мурнакчыларның хүрээлениэн өстүрер дээш агитас-массалыг ажылдарны калбарттыр Организациязынга удаас эгелээр чүгээлажышкынарның чеңиишкиниэр доостуруңга бүгү-зе аргалар-биле дуза чедирер деп долуу шиитпирлер. Оң айтырыглаарны шиитпирлэрэнире Совет чазак бөлүүнүүн талаатпарынга болгаш ооң-биле хемчеглериэн чоруктаныныңың ачызында ажыл-агыйжы ам дүжүт ажаан алышкынының арттыреринин ажылчыи планын кызыыл турар.

МТС-тиң № 5 трактор бригадазы бистиң колхозувуска ажылдаан берии турар. Оң бригадага дузалаар болгаш керээ күүседиези дээш тыныжчылыг ажыдаар кылдыр коммунист эш Доржукайның партбюро чорутукан. Ында ажыл багай эвес чоруп турар. Трактор бригадазы 1040 гектар черге тарва тарын бээр хүлээлгээн ажыр күүседкен, 650 гектар планныг чайгы чер андырыгазын 700 гектар кылдыр ажыр күүседкен. МТС-тиң бригадалар аразынга шиличир кызыы тугу ам ол бригадада турар. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар аразынга шиличир кызыы тугу база-да бистиң колхозувуста.

Колхозчуң ниити ажыл-агыйы 1953 чылда сандаргай байдалга турган. Колхоз даргазы артель ажыл-агыйында ооң кижи болгур. Ынчаарга бо колхозтуң даргазынга удуртукчу болгаш организакчы ажыл талазыңдаа дүржүгүл чок эш Очур-оолду киирген турган. Оң болза, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң кадрларының шидиг алырының талазы-биле четнее ажылы болганы билдингир.

Амгы үеде кодэз ажыл-агый талазы-биле

К. САНЧЫ,
Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң партия организациязының секретары.

Колхозта агитас-массалыг ажылдың дугайында

СЭКП-ниң Таңды райкомунуң бюрозу Жданов аттыг кодэз ажыл-агый артелиниң колхозчуларының ортузунда агитас-массалыг ажылдыг чорун турар байдалын чугаалашкан. Бюрога ол дугайында илеткелди колхозтуң партия организациязының секретары эш Негей кыптан.

Эге организациянның чанында агитколлектив багай ажылдан турарын бюро демделээн. Ында кескү агитациянны центерээшкөөн. Колхозтуң хана солуну бо чылын үүлэе 2 удаа үнгеп. Бригадаларда болгаш ногаа ажылының фермаларында агитчуудустарны шида-хаан үндүрүп, а чамдык черлерде үндүрбейн турар. Агитаторларны колхоз бүдүрүлгезиниң участоктарының айгы-биле тааранытыр туругскуулаан болза-да, олар ажылдарынга турарлар. Оларның ажылынга хүн-бүрүүнү удуртулганын партия организациязының секретары эш Негей эки хандырбаан. Ылангыя малчыннар ортузунда агитация ажылы деңнии багай тургустунган. Агитация ажылын ажыл-агыйжы сорулгалар-биле холбаштырбайн келген.

Колхозта парааллга тарадыллагы четнес организастатыгаан. Солуннар чаңгыыларга четпейн турар. Малчын эш Сувас районнуң «Коммунист» солунун чагыттаан, шиичээра аңаа чүгле чартык-ла сөлүн келген. Чартык чыл хуусаалыг чагыгаларны улай бижидер ажылдар четпес чоруптунган.

СЭКП райкомунуң бюрозу ол бүгү болгаш ескө-даа илереэн четнестерни кыска хуусаала удуткаарынче уланган шиитпирлэр үндүрген.

Т. ШЫЫРАП.

Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгның талазы-биле

Францияга, Великобританияга болгаш АКШ-ка Совет чазактың нотазы

Июль 24-те ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер министри В. М. Молотов Францияның ССРЭ-де херектериниэ түр бүүдүрүлгээн Ле Руавы, Великобританияның ССРЭ-де элчизин дээрэ У. Хэйтерки база АКШ-ның ССРЭ-де херектериниэ түр бүүдүретпеген дээрэ У. Уолеклини хүлээп алган болгаш Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгның талазы-биле Францияның, Великобританияның база АКШ-тың чазактарының 1954 чылдың май 7-деги ноталарынга харыы болгур Совет чазактың нотазын өскерээ тывыскан.

Францияның чазааның 1954 чылдың май 7-деги нотазының текстиэн болгаш Совет чазактың 1954 чылдың июль 24-тэги нотазының текстиэн ооң аңаанда парлатывыдлы.

Францияның чазааның 1954 чылдың май 7-деги нотазы

Францияның элчин чеди Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Даштыкы херектер министерствозун бодунуң үүдүлүүрнии хереченээн турар болгаш аңаа дараазында чүүлдү дыңнадыр алдарлыг болду.

1. Берлинге даштыкы херектериниң дөрт министрлериниң аразында бүгү талалыг чугаалажышкынының чүүлү болуп турган болгаш Совет чазактың марттың 31-деги бодунуң нотазы-биле францыз чазактың ынчоңгейин утланыргазы Европаның айыыл чок чоруунуң айтырыгының талазында хамаарыштыр Францыз чазак Каттышкан Штаттарның, Великобританияның чазактары-биле болгаш ооң-биле садуулгалыг чазактар-биле, ылаңгыя соңгу-атлантика берээнинң организациязының кежигүнери күрүнеэрнинң чазактары-биле сүмелеэнин көргеэн.

2. Француз чазак атоминуг чепсектиг, масса-лыг үзүттелээшкининың чепсэн хорудгазары-биле катай-хаара бөө-чепсектиг бүгү-ниити кыныыдаашы чедип алырынче болгаш атоминуг энергияны контрольдаарын тургузарынче үр үениң дургузунда чүткүл келген. Каттышкан Нацияллар Организациязының атоминуг энергия талазы-биле комиссиязынга, Каттышкан Нацияллар Организациязының аңаа бөө-чепсек талазы-биле комиссиязынга, а ооң соонда Каттышкан Нацияллар Организациязының бөө-чепсек дүжүрер талазы-биле комиссиязынга Француз чазак делегейниң үлүстарынга хамаарыштыр Совет чазактың эң баштай Берлинге идээн үндүрген болгаш ооң соонда ооң март 31-деги нотазында катаптаан санаалдарын база катаң киржилгээр черинээ киргеэн. Оң санаалдарынга Совет чазак Европада дүшкүүргүүр чорутуун ылаптыг чылдагааннарын чайладыгын ораалдашайн турар. Оның мынчалырының орунгга Совет чазак Германияны нейтрализастаарыга болгаш чарыгдарын хевээр арттыраарынга шүүт-ла үнделелээтиэн коллективтиг айыыл чок чорук дугайында чаа керээни санаалдан бээ Чөөн Европаның чурттаарынга Совет чазактың боттандырыл турары политика, экономика болгаш шериг талалы-биле чаңгыс талаанчак контролюн ескерилин чокка хевээр арттырып ап турар. Ооң түңелиниде айыыл чок чоруктуң чок турары болгаш Европада чарлышкын үе ие иштинде хевээр артып болур. Оң санаалдар, аңаа АКШ-тың киржирин болдуруп турар чамдык чазалгаларны киирееккинии соонда безин, ёзулуг айыыл чок чоруктуң үнделии болуп шыдавас.

4. Каттышкан Нациялларның Организациязы-биле чергелештир Совет Эвилелиң, Каттышкан Штаттарны болгаш бүгү-ле Европа чурттарын хаара түтку дег ыяшкы организацияның тургузары аңаа чок чоруктуң аң бар турар бүгү-делегей организациязының бичии-даа күштедирбес ийиң: ыяшкы организация чүгле аңаа чок эвес, харын ол, Каттышкан Нацияллариың Организациязының туруулдурарынга чайлаш чокка чедирер болганда,— айыылыг болур ийиң. Францыз чазак меонь үжүрүлга совет санаалы хүлээп ап шыдавас. Бир эвес Совет чазак Каттышкан Нацияллар Организациязынга Устапта бай үзүр көрүүнүн өзүттээр ажылдар арганы берген болза, колективтиг айыыл чок чорук эң-не эжиэн-биле хамыртынган болур ийиң.

5. Совет чазак ооң-биле чергелештир ооң санаалааны коллективтиг айыыл чок чоруктуң пактызы атлантика керээзиниже ССРЭ-ни киирген, оң керээни калбарттырыы-биле капсырышкыл деп чугаалап турар. Шак ындыг санаалдың коңгус боттуг эвес шинчилии онаалап демделээнинээ аңаа чок. Бот-боттарыңа идегелиринии сырый харылзаалары-биле холбаашкынын политиканы чорудун турар күүрүнеэринии хамаарыштыр туружуңда турун алганы оортан илдеп-дир.

Ынчалза-даа агрессии шериг эвилелеринче хүүлүү бар чылар ындыг болугдежиишкиниэр тайбаңны болгаш үзүстарының айыыл чок чоруун быжыглаарыңга бараан болуун шыдавас деп чүвени фактылар чугаалап турар. Ындыг болугдежиишкиниэр боттарын ескө күрүнеэрге үзүрланыштырып турар болгаш чаа дайыннарже аппар чыдар чеңиеглеииишкиниэрни эңгээрэ бүдүреринге болгаш үзүстар аразының харылзаалараын чидигленирээнерге чайлаш чок чедирер. Ынчангаш Франция-ның чаваа хаглынчак шериг болугдежиишкиниэрни тургузарының политиказын боттандырбышаан, бүгү европа күрүнеэрнии айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарындан доорулчак хөделип, херек кырында бүгү Европага айыыл чок чорукту хандырарының дайынга болуун турар-дыр. Агрессии шынар будуттуг ындыг хаглынчак болугдежиишкиниэрни тургузары Каттышкан Нацияллар Организациязының принциптериниге удурлаашкак болуун турар, чүү-дээрге Каттышкан Нацияллар Организациязы күрүнеэрнии ниитилеэ болгаш политиктиг тургузуундан хамаарылга чокка оларның каттыжышкынышкынын үндезинингге тургустунган болгаш күрүнеэрнии кадыы ажылдажалызынга база коллективтиг күжениишкиниэрниге даанын алгаш, тайбыңны болгаш үлүстарның айыыл чок чоруун детпин камгалаар хүлээлгелиг. Харын шак ындыг хаглынчак шериг болугдежиишкиниэрни Каттышкан Нацияллар Организациязының үндезинээрни болгаш ооң үлүстар арайынга ат-алдарын баксырадын турар.

Ындыг агрессии шериг болугдежиишкини болза Сонгу-атлантика керээзиниң организациязының болур. Сонгу-атлантика керээзиниң организациязы черле ханталалдың шынар-будуттуг болбайн турар дээрэнинче Совет чазак хей удаа айтып келген. Франция-даа, Англия-даа оларның аразында керээ ёзугаар база ССРЭ биле оларның керээлерин ёзугаар чаа герман агрессиязы болдурбас талазы-биле боттарыңа хүлээлгеэн алган турбүже, оң организация германагрессиязының катаптаашкынының айылыын ырыынай херекке айбайн турар болгаш ындыг агрессияны болдурбалын бодуңуң сорулгазы кылдыр салбайн турар. Сонгу-атлантика керээзиниң организациязы амгы байдалдарга герман милитаризминиң катап төрүттүүшкүнүүн эң илереэй айыылы-биле болгаш Европаның улустарынга чаа база эң аар-бергее үрүктар-биле кыжанын турар герман агрессиязын катаптаашкынының ооң-биле холбаашкын чайладыр сорулганы чергее салбайн турар дээрэнинду Европаның аңаа чок чоруктуң ниитилеэ-

Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгның талазы-биле

Францияга, Великобританияга болгаш АКШ-ка Совет чазактың нотазы

(Төнчүзү. Эгези 2-ги арыында).

«европаның камгалал нииттилежилгези» язылыр организация эвес, харын бүгү европа күрүнелерин хаара түдүп турар улустар аразының организациязы Европага тайбыңнаң болгаш айыыл чок чоруктуң магадыллыңга бараан болуп болур.

Язык-бүрү нииттилел тургузулгаш күрүнелериң кожа-хелбээ түрүп болзуруның аргазын, улустар аразының айыыл чок чоруун болгаш тайбыңны хандырарыңга сонуургалдыг бүгү европа күрүнелериниң коллективтиг күжениишкиннериниң дамгаз улустар аразының кады ажылдажылганының эргежок чугулазын хүлээп көөрү Совет Эвилели өскерилге чокка барыыдаалап келген болгаш барыыдаалап тургузуглеп турар.

Ону үлүртүгүл болдуруп алгаш, Франциянып, Англиянып, АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң даштыңы хереткер министрлериниң Берлин чөвүлел хуралынга Совет чазак «Европага айыыл чок чоруктуң хандырарының дугайында» санаалы чугаалажып көрүшкүнге киирген болгаш «Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында нииттиевропа керозининиң үнделиннеринде телевилелип көдүрүп үнүрген. Совет Эвилелиниң санаалаалы нииттиевропа керозининиң эң чугула онзагай чүүлү болгаш төлептиг үнелиг чүл даорге, хамыктың мурнунда оларның нииттилел тургузуулуган хамаарылга чокка бүгү европа күрүнелер оон киржикчилери болган туруп болур ол байдал болуп турар. Ол керозиниң киржикчилери Германи Демократтыг Республика-даа, Герман Федералдыг Республика-даа болуп болур, ынчаргы Германиның каттышканының соонда— керозиниң киржикчилиг чаңгыс аай Герман күрүне болган туруп болур. Нииттиевропа керозининиң үнделиннеге нииттиевропа керозининиң киржикчилери күрүнелерин Европага керозиниң киржикчилэн, чаңгыс азы алзон каш күрүнелерге чепсектиг халдашкыңыңың айыылынга үлүр коллективтиг хамаарышкыңыңның принцизин салдынган. Оон-биле кады керозиниң киржикчи бүрүзү керозиге киржип турар ескө кандыг-бир күрүнеже халдаашкын болган таварылгада ындыг халдаашкынга таварышкан ол күрүнеге азы күрүнелерге улустар аразының тайбыңын болган Европага айыыл чок чоруктуң каткан тургузар болгаш деткин камгалаар төлөөде, чепсектиг күштү ажыглаарын киннээрилге ажыктыг хемчегерин алырының ниити хүлээгези-биле каттышкан турар болганда улустар аразының дүшкүүрүг чоруктарын чавырыдыраарының хереженге нииттирилиг үжүр-дүзалыг болган турар ийик. Европага тайбыңны камгалаар болган хевээр артырары бүгү-ниити тайбыңны деткиринге болгаш делегейниң чээ дайынының айылын чайладыраарга аажок улуг үжүр-дүзалыг болуру чигзинг чок.

Герман милитаристериниң өөскүүн үлүртүгени делегейниң ийиги дайынын мырнай чоокта чээ чуртталган эрттирген Европаның улустарынга дайынның айылы үрүм ёзугаар дүвүрөөнинии хайныктырып турар. Чүрт девискээрлери дайынның ортү хаара алган турган Франциянып, Англиянып, Совет Эвилелиниң, Польшаның болгаш Европаның өске-даа чуртталган улустары чээ дайынның саңап четписсе үрүктээрын ыык бир кижиден-даа артык тодаргай үгаазыраң ыыдаар. Улустарның дүвүрөөнии атомнуг болган водородтуг чепсектериң ажыглаарының кыжанымшыны-биле, мындыг кижилериң массалыг үлүктээрының оң чепсенииң чээ хевирлериниң улам-на күштелип турар үрегдекчи күштери-биле холбаалыг. Оон-биле чергелештир, культураның болгаш цивилизациянып бүгү делегейге сүрааглыг чамдык төөтерии делегейниң ийиги дайынын соолгурелир ёзугче чыгатказ гитлерилерииң үлүткаарын ораалдаҥ турганы «Фау» деп үжүгар бомбалар-биле канчаңда демейиннее үрегдекчи күштүг атомнуг октамышкын-биле башкартынар ракеттиг снарядтарның дугайын безин чугаалаакка болдунуң ыракшыл хоюттин кун-иун километрлер-биле санаткылар бөө-чепсектиг реактивтиг чепсек ышкаш ындыг чээ хевирлериниң хогжудезиниң база барыыдаалап көөр апаар. Бо байдалдарда атомнуг болган водородтуг чепсекти чугаа чок хорудааруның база күрүнелериниң чепсенлеииишкиннериниң болган чепсектиг күштерин кызырарының дугайында улустар аразының дүүгүжулгаш чоруктарын чавырыдыраарының хереженге нииттирилиг үжүр-дүзалыг болган турар ийик. Европага тайбыңны камгалаар болган хевээр артырары бүгү-ниити тайбыңны деткиринге болгаш делегейниң чээ дайынының айылын чайладыраарга аажок улуг үжүр-дүзалыг болуру чигзинг чок.

Герман милитаристериниң өөскүүн үлүртүгени делегейниң ийиги дайынын мырнай чоокта чээ чуртталган эрттирген Европаның улустарынга дайынның айылы үрүм ёзугаар дүвүрөөнинии хайныктырып турар. Чүрт девискээрлери дайынның ортү хаара алган турган Франциянып, Англиянып, Совет Эвилелиниң, Польшаның болгаш Европаның өске-даа чуртталган улустары чээ дайынның саңап четписсе үрүктээрын ыык бир кижиден-даа артык тодаргай үгаазыраң ыыдаар. Улустарның дүвүрөөнии атомнуг болган водородтуг чепсектериң ажыглаарының кыжанымшыны-биле, мындыг кижилериң массалыг үлүктээрының оң чепсенииң чээ хевирлериниң улам-на күштелип турар үрегдекчи күштери-биле холбаалыг. Оон-биле чергелештир, культураның болгаш цивилизациянып бүгү делегейге сүрааглыг чамдык төөтерии делегейниң ийиги дайынын соолгурелир ёзугче чыгатказ гитлерилерииң үлүткаарын ораалдаҥ турганы «Фау» деп үжүгар бомбалар-биле канчаңда демейиннее үрегдекчи күштүг атомнуг октамышкын-биле башкартынар ракеттиг снарядтарның дугайын безин чугаалаакка болдунуң ыракшыл хоюттин кун-иун километрлер-биле санаткылар бөө-чепсектиг реактивтиг чепсек ышкаш ындыг чээ хевирлериниң хогжудезиниң база барыыдаалап көөр апаар. Бо байдалдарда атомнуг болган водородтуг чепсекти чугаа чок хорудааруның база күрүнелериниң чепсенлеииишкиннериниң болган чепсектиг күштерин кызырарының дугайында улустар аразының дүүгүжулгаш чоруктарын чавырыдыраарының хереженге нииттирилиг үжүр-дүзалыг болган турар ийик. Европага тайбыңны камгалаар болган хевээр артырары бүгү-ниити тайбыңны деткиринге болгаш делегейниң чээ дайынының айылын чайладыраарга аажок улуг үжүр-дүзалыг болуру чигзинг чок.

Шак ындыг европа системазы Европага айыыл чок чоруктуң бөттуг байдалдарын тургузар ийик. Ол система ол чүүлүл херекке бүрүнгаар улуг балым болуп, чаңгыс аай Германияны тайбыңга ынакшыдыг, хамаарышпас болгаш демократтыг күрүне кылдыр тургузарыңга үнделиннеп герман айтырыгны шиитпирлеп таарыштырарыңга эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузар ийик. Соолгу чылдарның үргүлүнде Барыын Германияны катап чепсегдээрииң политиказы-биле болгаш ону «европаның камгалал нииттилежилгези» дээрзинге киргиттиреринің планнары-биле түрүгүстуган Германияны каттыштырарыңга оруунда улуг шаптыктаашкыннар ол таварылгада чайлатыкган турар ийик.

Германиядан эзелеп чатыгырга шергелерии үлүүдери-биле болгаш Германия-биле тайбың керозии чардынгыже чедир немец полициязының санын үргүлүгүлгэлі кыныгаарлазары-биле чергелештир коллективтиг айыыл чок чоруктуң нииттиевропа системазын тургузары оон-биле дүүгүтүр Германияның нейтрализациязын хандырар болгаш герман милитаризмни катап тургузар чорукче чайлатыкган чок апар чыдар. Европаның чүрөөне дайын ойаанып катап төрүттүүкүүнү болдурбас ийик.

Нииттиевропа керозиниң чарарыы австрия айтырыгны шиитпирлээриниг база ядаг баэри чигзинг чок, ол айтырыгны нииттирлеп көөрү француз нотада киргеп бадыткалга чоруттур Берлин чөвүлел хуралынга Австрия-биле күрүне керозии чарарынга шаптыктаан болган боттарының шергег бөлүүлежилгиннеринге Австрияны киирштиреринің планнарын артырбайн турар Франциянып, АКШ-тың болган Англиянып чалактары харыылагдаын хүлээр аналар.

Нииттиевропа керозининиң үнделиннеге тургузулгаш Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазы улустарның үнделиң эрге-ажыктарынга таарыжы, бир таа европа чүрттарын агрессиягга үдүрлаашкыланып

Делегейде болуп турар чоруктарның допчулалы

ТАЙБЫҢ ҚҮШТЕРИНИҢ УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Дашткы херектер министрлериниң барык-ла 3 ай дургузунда үргулчулаон Женева човулел хуралы Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузар дугайында дугуржулалыг шинтиирлерни хүлээп алганыбиле болдунуң ажылын доосхан. Од өөрүкүүг медээни бүгү чүрттарда миллионмиллион кижилер сеткил ханышкын-биле утказаанар. Човулел хуралдың киржикчилериниң күжениишкинериниң түңнелиинде чедип алдынган ол шинтиир болза, Индий-Кыдатка түмелүүн тайбың тааржыстырылгазын болдурбалын Женева човулел хуралынга орладажып турган күнтерниң аштырганың айтып турар.

Каттышкан Штаттарның чагырыкчы бөлүктериниң күштүг удурланышкының туразында Женева човулел хуралы чедишкинни чедип алган. Улустар аралының мәргылдаалыг айтырыгларын тайбың арга-биле шинтиирлэрни америк монополизлар күзевейн турар дээрэн Женевага чугаалажышкынар көргүскен.

АКШ-тың Женевада төлээлекчилери Индий-Кыдатка тайбың тааржыстырылганы хандырар талазы-биле кады ажылга киржирин күзээнгер. Оон орнунга олар континентинниң од кезээнге шериг блогун тургузарынче утланган чажыт ажыл-чоруулгазын човулел хуралдың бүгү дургузунда чорудун келгенер. Корея тууларын тайбың тааржыстырылганың дугайында айтырыгны шинтиирлэрниге америк төлээлекчилер база-ла удурланганнар. Хамыкты мурунда АКШ-тың талазындан шаптыктаашкынның уржуу-биле Женева човулел хуралы бо айтырыг талазы-биле ажыктыг түңнел чедип ап шыдавазын.

АКШ-тың туружу бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң эң-не калбак бөлүктериниң хөойлу ёзугаар бүрүү шавыышкынын болдурүп турар. Бүгү делегейге тайбыныың салым-чолун үнелеп кыдыр көрүп турар бүгү кижилер улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай коншадырының болгаш улустарның аразында кады ажылдажылганы база бот-болун билчир чоруктү тургузарының кол шаптыкталашкының АКШ-та тергиден турар бөлүктериниң хөделиишкиннеринден көрүп турарлар.

Улустар аразының ареналына Кыдат Улус Республиканы ажыгдазар дээн АКШ-тың орландажышкының бүүрээшкын-биле доозулган дээрэин Женева човулел хуралы тодаргай көргүскен. Улусчу Кыдат болза, улуг күрүнеге утка-шынар болур авторитет-биле човулел хуралга киришкен болгаш Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузарынга бодунуң улуг салыышкынын киирген. Улустар аразының херектерин 600 миллион кыдат улусчу киржилгеш чокка шинтиирлеп болбас дээрэи ам уламна тодаргай апарган. Каттышкан Нацилзар Организациязында бодунга хамаарышкан хөойлу ёзугаар олуутү улуг Кыдат күрүнеге тыныры дээш шимчээшкин деегейнинг бүгү чүрттарында «эң», калбарын турар.

Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузары дээш демиселге чугула рольду Совет Эвилели, оон Женевада төлээлери ойнаан. Женева човулел хуралынга Совет Эвилелиниң шугуму болза, улустар аразының айтырыгларын тайбың шинтиирлэрни дээш улустарның хостылгазы, хамаарышпас чорту болгаш дең эргелери дээш демиселдиң совет политиказының хамык чогунуң херечилели болганын чүгле демократтыг парлалга эвес, харын-даа даштыкыда дыка хөй бүрүүзуг солуннар демделеп турган.

Женева човулел хуралынга Совет чазактың медеглелинге айтып турары болза, улустар аразының айыыл чок чорууң бызыглаарынче, улустар аразының дүшкүүрлүг чорууң кошкадырынче болгаш күрүнелериниң тайбың көжа-хелбээ туруп турарын оларның ниитилел тургузуунган хамаарылга чокка хандырарынче уланган чугаалажышкыннарның болгаш дугуржулгаларның аргалы-биле шинтиирлеп болбас хире ыңдыг маргылдаалыг айтырыглар улустар аразының харылзаларында амгы үеде чок дээрэин човулел хуралдың түңнелдери бадыткан турар. «Индий-Кыдатка тайбының соңсадырының болгаш тайбыңны катап тургузарының дугайында

Индий-Кыдатка тайбыны катап тургузар!» деп Совет чазак санаи турар дээрэин медегледе чугаалаан.

Од айтырыгларны чедишкиннии шинтиирлэор чорук болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чорүн кошкадырынче, тайбыны болгаш улустар аразының кады ажылдажылганын быжыглаарынче баар оруукка чугула балык болур ийик. Женева човулел хуралынга тайбының күштеринең тиилелгези улустар аразының бүгү-де мәргылдаалыг айтырыгларын тайбың шинтиирлэрни дээш улам-на шинтиирлэг демиселге улустарны сорук киирип турар.

БОНН АДААНЗЫРАКТАР ДОКТААВАЙН ТУРАРЛАР

Бонн канцлер Аденауэр барыын-герман журналистериниң мурунга чоокта чаа чүве чугаалаан, «европаның камгалал нинтележилгелиниң» дугайында керээни күштүг болдурүп бадылаарын Франция узамдыктырын, Барыын Германида од кезээниң талалакчыларының холуу оон-биле кошкадың түрларынга таарышмаанын база катап илереткен. Бир эвес француз национал хурал керээни күштүг болдурүп бадылавас болза, ынчан Барыын Германия «национал герман армияны» тургузар, тодаргайларга, гитлержи вармахтыны (шеригни) төрүтүүрүер деп Аденауэр ажыы-биле медеглээн.

Ынчангаш дерт-үүг чугаа-соот болза, барыын-герман адаанчы бөлүктериниң хөөн бодалын болгаш немец улустуң күзел-соруундан чөрчүвүшаан, Барыын Германияны милитаризастаарын дүргедериин база ону агрессчи блокка киирерин бүгү-де күштери-биле орландажып турар оларның америк «көзөркичилериниң» ёзугуут хөөн-бодалын илерткейлеп турар.

Чоокта чаа боин парламентизиниң ийи палаталарының хуралынга Барыын Германияның президентизиниң соңгудазы болган. Боннуң болгаш парижтиң шериг керээлериниң билдингир камгалакчызы Теодар Хейсти ол албан дужаалга соңгуун олуртурўн герман милитаризмин катап төрүттүүрүнниң талалакчылары чедип алганнар. Ынчангаш, барыын-герман чагырыкчы бөлүктер, оларның адаан-өскөнчи политиказы өскерлиин чок Ярткының балыкгазынар.

Соңгудааларның бүдүүзүнде ГДР-ниң улус палаталының даргазы Иоганнес Дикман палатаның мурунгаш, Германияны тайбың демократтыг үнделзинге каттыштыр сорулга-биле чугаалажылгаларны кады организастаарын саналдаан чагааны боин бүндестагының даргазы Эларске чорткан. «Германияның трагедиязы болза, оон башкаланчак чоруунда-дыр. Од башкаланчак чорукту ажыл ёртөрин күзеп тур бис. Аңаа, Герман Демократтыг Республиканың болгаш Барыын-герман федералдыг республиканың төлөвлекчилериниң аразында чугаалажышкынынар кылырында өске арга чок-тур» деп чагаала чугаалаан турар.

Элере од чагаага чүгле харымлаваан эвес, харын ону бүндестаг кежигүнериге безин дыңнатпаан. Боин эрге-чагыргалар Германияның башкаланчак чоруун ажыл ёртөрнин дугайын безин бодаваан турарым ол чорук көргүүн турар. Оон түрүкүй одар, башкаланчак чорукту болгаш Барыын Германияның денисеэринге эглеп чагырган шеригнерни 50 чыл хуусаалыг арттырарын баш удур көрүп турар боннуң шериг керээлериниң янзы-бүрү арга-биле халбактанын турарлар.

Боднуң ол политиказын чоруудага Аденауэр болгаш оон талалакчылары Барыын Германияның эң-не реакциыг идегеттеринге, оон иштинде фашист дайын керектилериниге-лээ даянып турарлар. Боин эрге-чагырганың сөөлгү неделаларда ап чоруткан дыка хөй хемчегнери оларның реакциыг болгаш адаан-өскөнчи углашкынының күштелгенинин дугайын хереченлер турар.

Барыын-герман президент Хейс бодунуң соңгуткаанының соонда хоорай-даа, дайын кем-бүрүүлары дээш шинтиирген гитлержилерге келдерел дугайында хооһулуга ат салган. Ынчалза-даа од хооһулу шериг керээлериге удурланган, тайбыны болгаш Германияның чаңгыс аймын камгалаанын дээш карабажыңче кинр октаткан немец патриоттарга хамзарышпас болган.

Аденауэр болгаш оон чалчалары хостуг немец аныяктар эвилелин кем-бүрүүлүүбиле ужур-дүржөк зажылааннар. Од организациязының «судтаан чорудулга» чоокта чаа Карлоруэге доозулган, «федералдыг республиканга конституциялыг ёзу-чуруумнар» хажыткан деп мегелеп бүрүүладыганы судтаан ол организациязга онаазан. Судтуң шинтиири-биле хостуг немец аныяктар эвилелин хооһулуан дашкаар деп чарлаан.

Боннуң чаа реакциыг дерэин актыларды Барыын Германияның чонунуң талазындан бүрүү шавыышкынны болгаш удурланыышкынны болдурүп турар. Бүгү-де орта бодалдыг немецтер аденауэрни бөлүктүң ап турар хемчегнерин Барыын Германияны чаа дайын авантюраларының плацдармы кылдыр хуулдырарынче белеткелли дүргедиир дээн аданчыларның орландажымышкыны кылдыр төптүг бүрүү шаап турарлар.

Барыын Герман чонунуң колдуг хөй ыңгыдаг тайбыны болгаш Германияның чаңгыс аайын хан-дамырындан сонуурган турарлар.

Барыын герман немецтериниң ёзулуг эрге-ажыктары тайбын Германияның чаңгыс ай чоруу болгаш Европаның бүгү улустарының айыыл чок чорууң база тайбыны хандырар соруулгаларга бүгү чүрттар-биле оон кады ажылдажылганы дээш демиселди хажык чок чорудун турар, Герман Демократтыг Республиканың чонунуң эрге-ажыктары-биле бүрүн дүгжүн турар.

Д. БОЧАРОВ.

Болгарияда дүжүт ажаап алыышкыны

СОФИЯ, 24. Болгарияда чайгы хову ажылдары кидиг түлүктээшкинде. Чүртта чер ажылының коллективтиг эштелелеринде болгаш машина-трактор станцияларында тараа культураларының дүжүт ажаан алыышкыны доостуг турар. Чер ажылының министерствозунуң медээлеринге ёзугаар алырга, чүртта тараа культураларын тараан бүгү шөлдүг дөрттүн үш кезиинден хөйүнде дүжүт ажаан алыышкыны июль 21-де доозуган болуп турар.

Дүжүт ажаан алыышкыының ыңдыг дүрген темпилери болза, механизациянның өскенин, комбайнёрларның оргузунда чарыштың улам калбарганын айтып турар.

Чер ажылының коллективтиг эштелелеринде болгаш машина-трактор станцияларында тараа безеткелеп ажыда өскелээ көдээ ажыл-агый ажылдары: хөрүүнүү үлүүртөрнин, чер аңдарылгазы база чорутунуп турар. Тапкы тарылгалыг райониарда тапкы чыылдазы база калбарын эгелээн.

(СЭТА).

Албанияда машина-трактор станциялары

ТИРАНА, 25. Машина-трактор станцияларды чаа дүжүтту ажаан алыр талазыбиле Албанияның көдээ ажыл-агыйының улуг дузалы чедирин турар. Чүрттүң МТС-тери дүжүт ажаан алыышкынын июль 20-де 107 хуу күүсеткен. Көдээ ажыл-агый министерствозунуң медээзин ёзугаар алырга, тараа культураларының дүжүдүнүң 60 хире хуузун бо чылын машина-трактор станцияларды бастырып ажаазан турар.

Бо чылдың баштайгы чартынында МТСтерниң күүсеткен ажылдарының хемчээли эрткен чылдың бо үеделги хемчээлинге бодаарга, барык бүдүн чартык катаптан хөй болган.

Чоокку үеде чүртка ийи чаа МТС-тер дүргүстүнар. МТС-тернин трактор паркы бо чылдың төнчүзүнде 700 машина чедир өзер.

(СЭТА).

Польша чазактың медеглели

ВАРШАВА, 24. Польша солуннарның медээзи турары болза, Женева човулел хуралының ажылынга киржирин Польша чазактың човулел хуралының мурнундан бо чылдың июль 22-де дилег кылган.

Аңаа холбаштыр Польшаның чазаа бо чылдың июль 23-те министр В. М. Молотовка болгаш министр А. Иденге харыы чоруткан. Польша назак ук харыызынга Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулганың чедип алдынганына байыр чедирип, тайбыңны быжыглаарынга бодунуң салыышкынын киирерин күзевишаан, Польшаның чазаа хайгаарал болгаш контроль талазыбиле улустар аразының ол комиссияларына бодунуң төлөзелерин киирштирер күзелдинн илереткен.

(СЭТА).

Империалистерниң Индонезияда чимзенишкиннери

ДЖАКАРДА. Парлалга дыңнадыгларындан алгаш көрге АКШ-тың, Англияның, Франциязының, Австралияның болгаш Чаа Зеландияның төлөлекчилериниң Сингапурга болган шериг човулел хуралының соонда америк-англи генералдарының Индонезияга хамаарыштыр сонуургалы илерей өскен. Парлалганың болган парламент бөлүктериниң медээлери-биле алырга, америкалнар Индонезия-биле сүмележигге чокка АКШ-тың планнарын ёзугаар Индонезияның 90 пунктуларын шериг базаларын кылырын көрген.

Англияның Ыраккы Чөөн-чүкте курган чер күштериниң кол командылакчызы генерал-лейтенант Лоуэн чоокта чаа Явага чораан. Барыын Явада үшкү шериг округунуң командылакчызы полковник Кавилранг-биле Лоуэн чажыт чугаалажышкыннарны кылган. Оон соонда Кавилрангты Сингапурже чалаан.

Антара агентилелиниң дамчыдын турарын ёзугаар алырга, индонези парламентиниң бөлүк кежигүннери Лоуэнниң полковник Кавилранг-биле чажыт чугаалажышкыннарының дугайында тайылбыр бээрин камгалал министериниден иегээнер. Оон-биле кады агентилел чери Англияның Муруу-Чөөн Азияда кол комиссары Макдональд Сураваңа чедип келген деп дамчыткан.

(СЭТА).

Хайнань ортулуктуң районунга англи самолёт-биле болган таварылгага холбаштыр

КҮР-да Англияның херектерин төлээлээн кижиге Кыдаттың чазааның нотазы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдын турары болза: Улустуң Төп чазааның дашткы херектер министриниң оралакчызы Чжан Хань-фу Англияның херектерин төлээлэон дээрэи Хэмфри Треведьяга англи транспорт самолёду-биле болган таварылга-биле холбаштыр июль 24-теги ооң нотазынга харыы кылдыр июль 26-да нота чоруткан. Чжан Хань-фуның харыы нотазында чугаалаан турары болза:

Истелгенин түңнелинде илерээн байдалдарның дараазында тайылбырын англия транспорт самолёду-биле болган таварылганы чергелештир мен Улустуң Төп чазааның дашканын ёзугаар бөөр ужурлуг мен, ук тайылбырны Англияның чазанга дамчыдарын бис силерден дилээр-дир бис.

Чоокта чаа болган Женева човулел хуралының болгаш Индий-Кыдатка тайбыныны тургузар дугайында чедип алдынган дугуржулганың ачызында улустар аразының дүшкүүрлүг чорууның коншаанында кыдат улус, делегейниң улустары-биле бир демеё өөрүп турар.

Ынчалзажок, ооң-биле чергелештир, Тайванда чанкайшичи шаарланыкчыларның самолёттарын боттарының баяртчы хеделиишкиннерин Кыдаттың далай чоогунда районнарынга болган ортулуктарынга, ылаңгыл Хайнань ортулукка чедир калбартып, чажыт агентилерни Кыдатче самолёттар-биле октап, янзы-бүрү чүрттарның Кыдат-биле садыглажыр дээш кээн турар садыг судноларын чергиж ёзуубиле тудуп ап, үштеп, Азияга дүшкүүрүг чоруктү бар шаа-биле тургузарын оралдажып турарлар.

Ооң ужурунда Кыдаттың далайлар чоогунда районнарының болгаш ортулуктарының кырынга апаар тулчуушкуннарды бола болгулаан турар.

Бистиң шериг эрге-чагыргаларывыстың Хайнань ортулуктан алган медеглелин ёзугаар көөрге, июль 23-те, эртен, Кыдат Улус Республиканың патруль самолёттары Хайнань ортулукта Юйлинь деп порттуң кырынга таңнынып алданын эрттирип турган, ук районга чанкайшичи диорбечилерниң самолёду-биле ужуражы бергеи болгаш тулчуушкун эгелээн.

Ук медеглелди алганының соонда Кыдат Улус Республиканың чазаа янзы-янзы чүүлдерни дамчыштыр истелгени чорутқан, ооң түңнелинде илерээни болза, од самолёт англи компаниязының илаи-даа транспорт самолёду болган болгаш бистиң Патруль самолёттарывыс оны Юйлинь портта бистиң шериг базавысче халдаашкын кылыр деп даалга алган гоминдаччы диорбечилерниң самолёттарының бирээзи-дир деп бодапкан.

Од хомудаачыг болгушкун, чугаажок, ёзулуг-ла таварылга болган.

Кыдат Улус Республиканың Улустуң Төп чазаа англи транспорт самолёду-биле болган ол хомудаачыг таварылга-биле холбаштыр бодунуң хомудалын илереткензе, оон-биле чергелештир чогуур хемчегерни ап турар; үк таварылганың үезинде балыглананын болгаш өлген кижилер-биле болган бларның төргүл-төредери-биле болган ажыг-шүжүгнү чазак үлежин, оларны кээрген турар, өлген кижилер-биле болган өнүч-хууга чедиртинген когарал-биле чергелештир чогуур пособиларыны болгаш төлевилерни төлээринге дугайында айтырыгны көөрүнге кыдат чазак база белеп.

Кыдат Улус Республика-биле Индонезияның аразында садыг болгаш культура харылзааларының быжыкканы

ДЖАКАРТА, 21. Кыдат Улус Республика биле Индонезияның төлээлекчилериниң аразынга Джакартада болуп турар садыг дугуржулгалары-биле холбаштыр Индонезияның ажыл-ишчи бөлүктери улуг соңнуургалды болдуруп турар дээрэин индонезия парлалга дыйнаткан.

Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилериниң удуртукчузу, дашткы садыг министериниң орлуу-кызы Лю Шаоци Пекинче аъттанышкан. Кыдаттың янзыбүрү хоорайларынга олар хөй-хөй концерттерни көргүзер болгаш ол концерттерге Ягнаың, Суматраның, Балиниң болгаш Целебестиң улустуң танецтери көргүстүнер.

(СЭТА).

Аныяктарның Ослода Бүгү-делегей чыыжы

ОСЛО, 12. Аныяктарның Бүгү-делегей чыыжының киржири-биле дүүн совет аныяктарның төлөзелери Ослода чедип келген. Совет аныяктарның төлөзелери чогуур өйүнде эртиргге албайн турганыбиле Ослога эрте чедип келип шыдаазынар. Чыыштың киржикчилери тургаи лагерьге совет аныяктарының төлөзелери коступ келирге, өске чүрттарның аныяктарының төлөзелери оларга улуг өөрүшкүүбиле ужурашкан. Аңгы-аңгы дыддар кырында өткүүг кыйгылар болгаш ырлар уреле чаңгыланып, адыш часкаашкыннары соксаал чокка тургулчел тургулаан. Совет төлөзлер-биле ужуражылга Совет Эвилелиниң оолдар, кыстары-биле Бүгү-делегейниң аныяктарының аразынга найыралдың ёзугуут байырлалы кыдыр хуулгаа турган.

Совет аныяктар бот-тывынгыр ураа чүүл көрүдезинниң кежээнге киришкенер. Пианисчи М. Слесаренын, ырлаачылар Ю. Галкинниң, Л. Авдеевaның, скрипач М. Шихмурзаевaның, балетчилер Бричкина биле Голубинниң, акробаттар Наумовтарның, жонглер Хромовтуң болгаш кедээнниг бот-тывынгыр ураа-чүүл көрүдезинниң киржикчилери баяншчи Калининиң ойнаашын кежээге олурушканнар улуг сонуургал-биле демдеглээнинер.

Дүүн слётка, спорт ойнарынын талазы-биле тиилээн кижилерге шаңналдар тыпсышкынны болган.

(СЭТА).

Францияның Национал хуралында

ПАРИЖ. Францияның Национал хуралының июль 23-түң кежээнинге болган хуралынга чазак баштыры Мендес-Франс хаарынын сөөлүн чугаалаан. Фредерик Дюпонтуң («республика болган социал ажылдарның хамаарышпас белүү») болган дашткы херектерниң министри турган Жорж Бидоңуң чугааларында Мендес-Франс онзагай доктаавышаан, Индий-Кыдаттың талазы-биле Женевага ат салдынган дугуржулгаларны озарның бүүрү шапканын дандыт-даа үнделин чок деп шыйган.

Мендес-Франстың ылаңгыя айтканы ёскаа, Женевага ооң базарының оранчок мурунуп-ла француз дээдз командылал Индий-Кыдатта Францияның экспедиция корпузунуң кошкаан каш удаа демделеп турган болгаш чепсээн дужуттиен амгы шугумунуң эрттин турары 17-ги парлалдың мурнуу талаын дургаар камгалал шугумун организастаар деп турган.

Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларын соксатканын чүүлдүг дең турар болгаш «бүгү улустарның аразында тайбының политиказын эвилелчилер-биле кады эпчепке моон соңгаар-даа чорударын» чазавка сүмелеп турар резолюциязының төлевилелдин радикалдар Дельбос биле Балабрег киирип келгенинер.

Резолюциядар төлевилелдерин коммунистер, депшилгелиг республиканчыларның эвилели болгаш МРП деп партинның парламент болуу база кииргенинер. Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулгага Женевага ат салдынган ыяш-бүрү хоорайларынга олар хөй-хөй концерттерни көргүзер болгаш ол концерттерге Ягнаың, Суматраның, Балиниң болгаш Целебестиң улустуң танецтери көргүстүнер.

(СЭТА).

Польшада чаа бүдүрүлгелерни ажыглалче кииргени

ВАРШАВА, Польша улус бодунуң национал байырлалын — Польша Улус Республиканың он чыл оюн чүртта социализмни үнделиннериниң тургузуушкунунга чаа-чаа күш-ажыктыг чедишкиннинер-биле демделээн.

Краков чоогунда В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадынга эң баштайгы домна печизин (суугулун) ажыглалга дузалаган.

Польшаның алюминия үлетпүрүнүг эң баштайгы будүрүлгези болур Краков воеводствозунда «Скавина» завод база хеделиишкинче киргени. Од чаа будүрүлгенин кол-кол агрегаттары совет техникага үнделетингени болгаш совет деригтелер-биле чепсетинген. Завод эң баштайгы продукциязын берип эгелээн.

Алюминия заводунуң байырлыг ажылдышкынынга ССРЭ-ниң Даштыкы садыг министериниң оралакчызы К. Коваль болгаш Польша Улус Республиканың министрлер човулелиниң даргазының оралакчызы С. Лапот олар сестер солчуп, чүве чугааланнар.

Чүрттүң өске-даа районнарында алды чыл планының талазы-биле көрдүнген ажаан каш чугула-чугула будүрүлгелериниң түүшкүүну шыкпарын, хеделиишкинче киирерининг белеткели доостуг турар. Оларның иштинде Белосток воеводствозунуң Замбруве хоорайда чаа тудун турар шөл-талазы комбинадының аргыага фабриказы, чүртка эң-не баштай эдилеле киргеи чогуур Варшавада «Жерань» деп электротехнудуле шыкаан улуг будүрүлгелер бар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин күдүмчүү, бажың № 3. Харыысалгалыг редакторнун 3—62, харыысалгалыг редакторнун оралакчызының, партийжи амыгыралының, культураа болгаш амыдырал кадыстериниң—3—88. харыысалгалыг секретарьның 3—68, пропаганда болгаш кеңзе ажыл-агый, үзеттүр болгаш транспорт, чагаа кадыстериниң, бухгалтерияның 4—98, иштики информация кадызының—3—65.

ТС—02038

Культура эргелелиниң типографиязы.

Бүгү чуртталарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

1925 чылда үнезевлеткенден

1954 ИЮЛЬ 31 СУББОТА № 152 (3089)

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

ӨРТӘӘ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Делгелгени ажыдарының мурнуу чарыында (1 арын).

Комбайнёрларның бүгү-эвилел чарыжы (1 арын).

Дүжүт ажаап алышкынынга белеткел (1 арын).

Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый делгелгезинге партияның болган ССРЭ-ниң чазааның удуртукчуларының чорааны (2 арын).

Н. Афонин.—Тараазы чогуур өйүлеп, чидирит чокка ажаан алыр хөөн (2 арын).

К. Мундуп.—Чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга белеткенген (2 арын).

Н. Сарыбаа.—СЭКП-нин Барыын-Хемчик райкомунуң ажылында четпестер дугайында (2 арын).

С. Дуюмен. — Школалар сентелгезин дүргедедир (3 арын).

И. Оюнмаа.—Совет хоойлуга тааржыпаас үүлгедир (3 арын).

П. Янзанов.—Тоогүнүң уроктары (3 арын).

Европада коллективтиг айыыл чок чорукту дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың потазынга хамаарыштыр ханмарыштыр дамгыны бижип турары (4 арын).

Кымерниң (Камбоджаның) Үүдүлелимишкий чазааның премьер-министри Сон Нгок Миньниң улуска кыйгырыы (4 арын).

Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырары—чиңгине сорулга

Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарының дугайында айтырыгның талазы-биле Франциянып, Великобританияның болган АБШ-тың чазактарынга Совет чазактың дүүн чарлаан потазын делегейниң хөй-ниитизиниң калбак болуктери улуг сонуургал болган кичээнгей-биле уткаан. Ол черле ыңдыг болур үжүрүүр: совет пота делегейниң аңгы байдалының эң чугула айтырыгларын ой-шаанда шыны-биле ниитилээнинден хамаарыжыр. Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарының дугайында Совет чазак тодаргай саналдарны киирип турар. Ол саналдарны боттандырар чорук Европа чуурттарының аразынга үскүлежиишкиннерни болгаш чорудазарни болдурбас, чепсегленишкиннерни эдере бүдүрерин соксадыр болгаш улустар аразының экономиктиг кады ажылдажылгазының хөгжүдезин чиигедир арганы бөөр ийик.

Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле саналдаалдар салчур сорулга-биле Совет чазак анда киржирин күзеп турар Европаның бүгү күүрүнелериниң, а ол ышкаш Американың Баттышкан Штаттарының чөвүлел хуралын эң чөөкү айларының ниитизиде чыыдырарын саналдап турар. Кыдат Улус Республика ол чөвүлел хуралче бодунуң хайгаракчызын чоруткан турарының күзенчиин совет пота медеглеп турар.

Ыңдыг чөвүлел хуралдың киржикчилери Совет чазактың саналдарынга хамаарыштыр түгле оларны боттарының кайчаар көрүп турарын авес, харын Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле боттарының хүүда саналдарын чугаалаар арганыг болур ийик деп совет потада демдеглеп турар.

Европаның айыыл чок чоруун хандырары деп алган Соңгу-атлантика керээзиниң болган «европаның кангалал ниитилежилгези» организациязы ниитилежилгезинге кызыл хагдынчак болуглежиишкиннерни организзтвар дээр АБШ-тың чорудуп турар орайдажышкыннары соолгу үениң иштинде Барыын Европада күштелгени-биле Совет чазактың инициативазы үлам улуг ужур-дузалыг болуп бар чыдар.

Кызыы болук эрге-ажыктарга чагыртқан политиканы чорудуп турар күүрүнелериниң ол хагдынчак болуглежиишкиннери бир янзының ниитилел тургузуглуг оске күүрүнелерге удур тургустунуп турар. Совет потада айтыш турарын ёзугаар алырга, ол болуглежиишкиннериниң организакчылары адаан негечи герман милитаризмин согугжу күш кылдыр ажыглаарын ораадажып турда, агрессчи авилелдерже хуудуп бар чыдар ыңдыг болуглежиишкиннерни тургузары дайыннарже аппар чыдар чепсегленишкиннерни эдере бүдүреринге болгаш улустар аразының харылзааларын чидиглендиреринге чайлаш чок чедирер аппар.

Ыңдыг хагдынчак шериг болуглежиишкининиң хевири-биле беш чыл мурнунда тургустунган Соңгу-атлантика блогу улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чидиглендирииниң эң кол факторларының бирээзи болган. Ол блоктуң организакчылары дээрге, Европаның айыыл чок чоруунуң сорулгазын салып турар деп дидим-биле медеглеп тургулаарлар. Ынчаза-даа антигитлержи авилелге кирип турган улуг күүрүнелериниң ниитинден түгле ССРЭ Соңгу-атлантика авилелиниң киржикчилериниң санында кирбейн турарының ол фактызы ол организацияның ооң аңгы хевиринде агрессчи шынар-бүдүштүүн долузу-биле бадыткап турар. Соңгу-атлантика блогун баштап турар АБШ-тың чагырыкчы болуктери Совет Эвилелиниге болган улуус демократизының чуурттарынга хоралакчы, үргедекчи болган террористиг ажыл-чорудулга кызырынче кыйгырыг салып, элээн хөй чуурттарда, ооң иштинде Европа чуурттарында-даа АБШ-тың чазааның тургусканы шериг базаларын ССРЭ-же болган улуус демократизының оске-даа чуурттарынче халдаашкын кызырынче угланган деп ажыл-биле медеглеп турарлар.

«Европаның кангалал ниитилежилгези» деп аттыг чаа шериг болуглежиишкининиң тургузарының планы онза айыылдыг болуп турар. Герман милитаризмин катап тергүүлүүрининге үндезилетиинген ол план бирги чижи Барыын Германияның эң чоок боллазары болу бээр Европага чаа дайынның айылын күштедирип турар.

«Европаның кангалал ниитилежилгези» деп төлевилетиинп турар ыңдыг агрессчи болуглежиишкин эвес, харын бүгү европа күүрүнелерин хаара тудуп турар түгле делегей организациязы Европага тайбыңнып болгаш айыыл чок чоруктуң магадылалы боон болуру ижин бүрүзүнге билдингир болур ужуруг.

Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарының дугайында совет саналдарның эң чугула онзагай түүлү болгаш төлептиг үнези чүл дээрге, бүгү европа күүрүнелери оларның ниитилел тургузуунуңдан хамаарылга чокка саналдатының турар системаның киржикчилери болган турун болур ол байдал болур. Ынзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күүрүнелериниң кожа-хелбээ догуннаашкынының аргазын, улустар аразының айыыл чок чорукту хандырарының дугайында совет саналдарның эң чугула онзагай түүлү болгаш төлептиг үнези чүл дээрге, бүгү европа күүрүнелериниң коллективтиг күжениишкиннеринге далган, улустар аразының кады ажылдажылгазының эргежок чугулазын Совет Эвилелиниң оскерилге чокка барындаалап келген болгаш барындаалап тергүүлеп турар деп Совет чазактың июль 24-теги потазында чугаалап турар.

Францияның, Англияның, АБШ-тың болган ССРЭ-ниң даштыкы херектер министрлериниң Берлин чөвүлел хуралынга Совет Эвилелиниң кодурүл үндүргени «Европага айыыл чок чорукту хандырарының дугайында» саналдарының болган «Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында ниити европа керээзиниң» үндезиннериниң төлевилелиниң үндезинниде күүрүнелериниң коллективтиг хөделиишкиннеринің принцизи салдынган. Керээниң киржикчизи кандыг-бир күүрүнеже халдаашкын болган таварылгада керээниң киржикчи бүрүзү Европага улустар аразының тайбыңын болгаш айыыл чок чорууп катап тергүзар дээш, халдаашкынга таварышкан күүрүнеге чепсектиг күүнү киириштирбишаан, бүгү-ле чедиңгир арганар-биле дуза көргүзерин хүлээнип турар. Керээниң киржикчилери Европага коллективтиг айыыл чок чорукту хандырарының сорулгаларынга удурланышкак кандыг-даа келдицияларга, авилелдерге болган дугуржулгаларга киришпес деп база хүлээнип турар.

Совет чазак бодунуң июль 24-те потазында, коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында керээниң төлевилелин—экономиктиг, политиктиг база чугула саналдыг-биле долдурган. Ол чүл дээрге, керээниң киржикчилери күүрүнелер садыглажышкынны болган күүрүнелер аразынга оске-даа экономиктиг харылзааларны хөгжүдеринче угланган хемчегларге хамаарыштыр боттарынга хүлээге алыр дээш ол тур, ол чорук улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүжүп, база тайбыңны болган улустар аразының кады ажылдажылгазын бижыглаарынга таарыжып турар.

Коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузары герман айтырыгны шиитирлеп таарыштырарын дыка чингедип, Германияны тайбыңга ынакшылдыг, хамаарышпас болган демократтыг күүрүне кылдыр каттыштырарынга дузалаар ийик. Ниити-европа керээзиниң совет төлевилели аңаа Герман Демократтыг Республиканың-даа, Герман Федералдыг Республиканың-даа, а Германияны каттыштырганының соонда—чаңгыс ай Герман күүрүнениң киржилгезин көрүп турар.

Коллективтиг айыыл чок чоруктуң ниити-европа системазын тургузары болза, Германиядан ажелеп чагырыгга шеригдерин үндурери-биле болгаш Германияже тайбың керээни чардынгыже чедир немец полициязының санын дугуржуушкунуг кызыгаарлазары-биле чергелештир, аңаа дүүштүр Германияны нейтралласгарын чингедип, ооң-биле кады герман милитаризминиң катап тергүүлүүшкүнүнүн чайлаш чок чедире бээри Европаның чүрээге дайын оданың катап тергүүлүүшкүнүн болдурбас ийик.

Ниити-европа керээзин чарары австрия айтырыгны шиитирлээринге база ыдыг бээр ийик деп Совет чазактың потазында айтып турар.

Америк дипломатия болгаш пропаганда совет саналдарны ажыл-херекчи чугаалажып коорүнге шаптыктаар дээш бүгү күженниишкиннерни салып турары каракка ырыңай илдең. Ынчаарга чепсегленишкиннерни кызырарының болган атомнуг чепсекти хорудаарының дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулга чедип чедип алдынмаан деп мыят чок чылдактарны ол саналдарга удурланыштыр тургузарының ярадажышкынынарын кылып турарлар. Ынчаза-даа ол талазы-биле ыңчага чедир дугуржулга чедип алдынмайн келгенинің чылдагаамы болза, барының талакы күүрүнелер, бирги ээлчеге АБШ ол угланмышкынга кандыг-даа ажыктыг хемчегларге удурланып келгенинден болдунганы билдингир болгай. Күүрүнелер атомнуг болгаш водороттуг чепсекти ажыглавас деп чугаа чок хүлээлгелерни боттарынга алган турарының дугайында ССРЭ-ниң соолгу саналын деткиринден оларның ойталаанын сагындырарга-ла четчир. Бир авес ол саналды хүлээп алган болза, делегейниң шыңгыы контролюн тургузуп тургаш, атомнуг, водороттуг болган массалыг узуткаашкынның чепсектериниң оске-даа хевирлерин күүрүнелериниң чепсегленишкиннеринден бүрүн дүжүреринің орүү-биле чугула базын кылдынган турар ийик.

Европага айыыл чок чорукту хандырарынче угланган чаа совет саналдар дайынны болдурбас толээде бүгү европа күүрүнелериниң күженишкиннерин каттыштырарының принцизинден коргуп турар киржилеринің ортузунда дүвүрээшкинни хайыктырган, чүге дээрге, ол чорук Европа күүрүнелериниң чепсегленишкиннеринден бүрүн дүжүреринің орүү-биле чугула базын кылдынган турар ийик.

Совет чазактың июль 24-теги потазын Вашингтонга аажок өжээшкек ёзу-биле уткаан. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң дыңадыл турарын ёзугаар алырга, күүрүне департаментизи пота дугайында медээни алгалак чыткаш, парлалга толазелчилеринге «ол саналы шиитиргиин-биле өйтур шаптыраар апаар» деп дөрээн медеглээн. Совет саналы АБШ-тың чагырыкчы болуктеринге «таарышпас», чүге дээрге ол саналы «европаның кангалал ниитилежилгезин тургузарынга шаптыктаар апаар» деп америк парлалга ажыы-биле ыят чокка медеглеп турар. Ынчангаш АБШ-тың чагырыкчы болуктери Европада боттарының политиказының үндезин сорулгазы «европа армиязы» деп алган, герман милитаризмин катап тергүүлүүрери кыдыр көрүп турарын база дагын бадыткап турар.

Ынчаза-даа АБШ-тың чагырыкчы болуктериниң ыңдыг үгланмышкынары Европада улам улуг удурланышкынарга таварышкан турарының дугайын фактылар чугаалап турар. Улустар аразының байдалы ам дайын талалакчыларынга ажыктыг кыдыр тургустунуп турар авес, харын ажыы-бүрү ниитилел тургузуглуг күүрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының аргазын бага айыыл чок чорукту болгаш тайбыңны кангалап быжыглаар толээде, ниити коллективтиг күженишкиннеринің эргежок чугулазын барындаалап турар ыңдыг киживлерге ажыктыг кыдыр тургустунуп турар.

Чүүл деңнээрлерин дайынның орту хаара алган турган Францияның, Англияның, Совет Эвилелиниң, Польшаның болган Европаның оске-даа чуурттарының улустары чаа дайынның санаа четпиккүжүктарын кымдан-даа артык боттуубиле үгаазырап билирлер. Чаа дайын ыңчага чедир төөгүде деңнежир чүвези чок үрегделдерни болгаш когаралдарны тавартыштырар ийик деп чүвени улустар эки-биле медерел билип турар. Чаа дайынның үрей шавыкчы күжү бүгү капиталистиг системаны чүгле бакырадыр эвес, харын үндезининге чедир үрегдеп каалтар деп чүвени элээн ыракшыл коруушуг буржуаз политиктиг ажылдакчылар безин ону барындаалыкпайн барып шыдавас.

Коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазынга үндезилээш, Европага тайбыңны быжыглаары улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының керээзин эң чугула салымыкын болур, ыңдыг тайбыңны хандырарының талазы-биле улустар аразының оске-даа сорулгаларын шиитирлээринге таарымчалыг байдалдарны тургузар ийик.

Европа күүрүнелериниң эң калбак төлөделгезиниң киржилгези-биле Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгны коорүнүң дугайында Совет чазактың саналы совет улустуң изиг-биле чүүлдүгүнүн коруудезинге таварыжып турар болган тайбыңга ынакшылдыг оске-даа улустарының деткинчезин алыры чигзинниг чок.

(«Правданың» июль 26-гы мурнуку чүүлү).

Делгелгени ажыдарының мурнуу чарыында

Бүгү-эвилелдиң кодээ ажыл-агый делгелгезинің ажылымыкымынга соолгу белеткелер дооступ турар. Оруктугаштарда авезин чаштырып турар, сайчылар чемектерни дескилеп турар. Чатс кылыр күргүзүүлер негаан үнүштерни суггарып турар.

Грузияның, Казахстанның, Арменияның шаңгьоннарында Мурнуу чүткен чаа кат-чиниктерни экелгилээн. Киоскилерже болган магазиннерже хөй янзы бараандип келгеннер, олар делгелгеге коргүзер малдар экелгеннер.

Экскурсантыларга болган делгелгениң киржикчилериге найыскылда 83 общежитиени, 18 муң ажыг орунныг аалчылар бажыңнарын белеткээн.

Делгелгениң кол комитези делгелгениң ёйлырлыг ажыдыышкынынга бүгү областтардан, крайлардан болган республикалардан кодээ ажыл-агыйның алзөө кан чүс нурнакчыларын, Социлистиг Күштиг ажылдың Маадырларын, колхозтар дарганарын, совхозтар болган МТС-тер директорларын, эртем-шинчилел институттарының болган дүжүлге станцияларының ажылдакчыларын чалаа келдирген.

Аалчыларны үткүп алыры-биле июль 28-тен эгелээн наймелалдың вокзалдарында делгелгениң группа баштакчыларының хонуг ниитинде дежурныйлаашкыны тургускан.

Июль 28-тен эгелээш Якутиядан, Туркмениядан, Таджикистандан баштайгы экскурсантылар келээн эгелээн.

(СЭТА).

Комбайнёрларның бүгү-эвилел чарыжы

ТАШКЕНТ. Үзбекистанның механизаторлары Ставрополь крайның комбайнёрларының патриотчу эгелээшкинин ыңнаби-биле деткээн, тараа аңаап алышкынынга күн нормаларын ажыр күүседип дээш, агрегат бүргүү-биле тараанын бедик бастырылгазы дээш чарыынче кирген.

Самарканд областтың Заамининская МТС-тиң коллективи бода тараа кезиидезинге онналдазын республикада бир дугаарында күүсеткен. Станцияның 20 агрегаттарының бирээзи-де 500 гектар черниң тараазын ажаап алган. Комбайнёр Манади Ишматов бодунуң дузалакчызы-биле кады нормазын дөрт катап ажыр күүседип турар. Сүгтат чок черниң гектар бүргүзүнден Ишматов 78 пуд кызылтасты бастырып ап турар, ол болза, өнаалдада кордүнгенинден барык бүдүн чартык катап хөй болуп турар.

Дүжүт ажаап алышкыны

ДАБИНСКАЯ СТАНИЦА. (Краснодар край). Дүжүт ажаап алышкынын эң дүргени-биле доозары дээш чарышпышаан, Дабинская МТС-тиң сураглыг комбайнёру Иван Горовой «Ленинниң турасразы» колхозтуң шөлдеринде «Сталинец—6» деп комбайн-биле 400 гектар черниң тараазын кескен болгаш ол шөлден 10 муң ажыг центнер тараанын бастырып алган. Калбарып чыдыкпан тараазы ажаап алырда шак графигин ажыглаанының ачызында ол ажылдан кылышкынынны хүнде 30 гектар чедирген.

УФА. Башкирияда тараа ажаап алышкыны калбарып турар. Колхозчулар болган механизаторлар дүжүттү дүрген болган чидирит чокка ажаап алыр үеэш чүткүп турарлар. Сайфа Кудаш аттыг колхозтуң шөлдеринде «Сталинец—6» деп комбайн-биле ажыдап турар, Ново-Троицк МТС-тиң комбайнёры Хуснан Галиуллин дөрт хүн дургузунда 100 гектар черден 2 муң центнер көктараанны кезип бастырган. Ооң көжазында турар «Ильичиниң чагыы» колхозта комбайнёр Шаймухамет Ахметов хүнде 20 гектар черниң тараазын кестирип, гектар бүргүзүнден 20—22 центнер тараанны бастырып ап турар.

(СЭТА).

Күзүн тарыыр тарааларның тарылгазы

РОДНИКОВСКИЙ. (Актюбинская область). Актюбинская МТС-те Василий Жуковтуң трактор бригадазы күзүн тарыыр тараанның тарылгазын районга бир дугаарында эгелээн. Ол бригада Молотов аттыг колхозка үш хүн дургузунда 150 гектар черге көктараа чаштырып тараан. Тарылгазы сорттуг үрелиннер-биле чоруткан.

Күзүн тарыыр тарааларның тарылгазынче Родниковский районнуң оске колхозтары база кирипкеннер. Күзүн тарыыр тараанның шөлү чаа черлерни шингээдип алганындан эрткен чылдагыныңга бодаарга дыка калбарар.

БУДЫМКАР. (Коми-Пермяцкий национал округ). Үш районнарның колхозтары күзүн тарыыр тараанның тарылгазынче кирипкеннер. Тарылганы 5—6 хүнзер дургузунда эрттирер дээш социлистиг чарыш механизаторларның болган колхозчуларның ортузунда калбарып турар. Юрлинская МТС-тиң «Восход» колхозта ажылдан турар трактордулары Марк Копытов болган Алексей Штейников олар ийи сеялкалыг кош-биле ийи эдиг дургузунда 80 гектар черни чаштырып, онаалдазын 30 хүү ажыр күүсеткеннер.

(СЭТА)

Сиген белеткели

ЫЙГЫЛАК, (Телефон-биле). «Большевик» колхозтуң баштаар черинің июль 26-да болган хуралынга мал чеми белеткээрин дүргедедир болган дүжүт ажаап алышкынынга белеткел дугайында айтырыгны чугаалашкан. Сиген шөлдеринде 4 аът машиналарлыг, 40 хол кадыырларлыг 142 кижи ажылдап турар. Олар 1220 центнер сигенни сараатпап, 900 центнер силостуг салган.

Ниитиниң малынга чем белеткээр айтырыгның колхозта улуг хожулаашкынны удуртуганың четпезинде, ыяңгыя Кызыл-Мажалыктың машина-трактор станциязы керээзин күүсетпээн, колхоз болуунда бар күштерин база бүрүн эвилелден ыңдаваан деп хурал санаан. Сиген шөлдеринде ангы күшке база бир ол хире күштүг немээрни, сиген планын дүжүт алышкынынга белеткелче угаадыраар, удуртуганы ажыл-керекче холбаштырар.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КӨДӘӘ АЖЫЛ-АГЫЙ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

Россий Совет Федеративтиг Социлистиг Республиканың павильоону.
Фото Н. Грановскийниң.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Бүгу-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге партияның болгаш ССРЭ-ниң чазаанның удуртукчуларының чорааны

Партияның болгаш Совет Эвилелиниң чазаанның удуртукчулары эштер К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев болгаш И. Н. Шаталин июль 27-де Бүгу-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чорааннар, павильоннарны, тудугларны, тарылгаларның болгаш олуртулгаларның экспонат участокторын, ол ышкаш садты болгаш мал ажылының фермаларын көргеннер.

Партияның болгаш чазактың удуртукчуларын Бүгу-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Бол комитединиң дартазы, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министри И. А. Бенедиктов болгаш делгелгениң директору академик Н. В. Цицин олар үдээ база тайылбыр берип чорааннар.

Павильоннарда, тарылгаларның экспонат участокторында болгаш мал ажылының фермаларында көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары—делгелгениң киржикчилери боттарының чедишкиннериниң дугайын болгаш делгелгеге көргүүлгени экспонаттар дугайын чугаалап берип турганнар.

Эштер К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. З. Сабуров, Н. С. Хрущев болгаш Н. Н. Шаталин кол павильон-биле, көдээ ажыл-агыйның механизасташкынының болгаш электрижидделгенниң павильону-биле Украин ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Грузин ССР-ниң, Армян ССР-ниң, Азербайжан ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Латвы ССР-ниң павильоннары-биле болган суг ажыл-агыйының павильону-биле тодаргай танышкан.

Бүгу-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези болза, социалистиг көдээ ажыл-агыйның өзүлелиэ болган чедишкиннерин, колхоз болган совхоз бүдүрүлгезинниң хөгжүлделиниң чедишкиннерин калбак-биле илередип турарын партияның болган чазактың удуртукчулары дедиргээн. Ол болза, мурнакчы дуржулгының болган көдээ ажыл-агый өртемчелериниң чедишкиннериниң кайгамчыктыг школазы болуп турар. Делгелгенин киржикчилериниң дуржулгазын бүгү колхозтарның, машина-трактор станцыларының болган совхозтарының ажылының дуржулгазынга калбак-биле иептередирин болза, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агыйын улам мынай келүрериниң күчүлүг үнер дөгү болгур. ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу болган ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозу, чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары Бүгу-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге мурнакчы дуржулганы болган эртемнин чедишкиннерин калбак-биле пропагандалаарынга болган бүдүрүлгеге иептередириге, мергежилдиг кадрларны белеткээриге болган колхозтар, МТС-тер, совхозтар болган көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларының аразынга социалистиг чарыштың калбарыштарын ажыглаар хүлээлгелиг.

Гектар чер бүрүзүн ажаанныг ажылган база 100 гектар тараа тарыыр черге, ымыыларга болган одаарга продукциялын максималыг санын ап турар мурнакчы колхозтарның болган совхозтарның дуржулгазын улам калбак көргүзериниң болгаш пропагандалаарының эргежок чугулазынче партияның болган чазактың удуртукчулары кичээнгейлиг угландырган.

Тараа культураларының бедик дужуттерин чедип алган, күрүне мурнунга хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседирин хандырган болгаш садыл алышкынынар чуруу-биле дөй санныг тараанны сатказ мурнакчы колхозтарны, совхозтарны, районнарның делгелгеде делгетингген дуржулгазы партияның болган чазактың удуртукчуларының кичээнгейин хаара тутказ. Делгелгеде делгем көргүзүт-биле чорун турар Краснодар крайның Кереновский район 1952—1953 чылдарда 29.350 гектар шалдун бир гектардан-на тараа культурадарының 21,8 центнер ортумак дужүдүн чедип алган. Челябинск областың Верхне-Уральский район 1953 чылда чалын тараан кызыгастыг 50 мун гектар шалдун гектар бүрүзүнден 19,7 центнер дужүүт алган. Ол-ла район-ну «Петропавловский» совхозу 18,7 мун гектар шалдун бир гектарындан-на 22,4 центнер кызыгастыг ажаан алган. Казах ССР-ниң павильонунда мурнакчы колхозтар болган совхозтар күр черлерни шиңгээдип ап турарының дуржулганы көргүскен. Кончетов областың Рузаевский районнуң «Чырыкче орук» колхозу 1953 чылда 716 гектар күр черлерниң бир гектарындан-на 29 центнер чалын чажыт тарыыр кызыгастыг ажаан алган.

Көдээ ажыл-агыйның механизастаашкынының болган электрижидделгенниң павильонунга көдээ ажыл-агыйны үлеттүрүүн хандырып турары күчүлүг техниканың байлаашкыл хой ажыы хевирин көргүзүп турар тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының хевирлерин болгаш маркаларын көрген. Күр черлерни болбаазырадырынга хереглээр машиналарны болгаш чеңсектерни павильонга улап келбек көргүзериниң эргежок чугулазын Бол комитеттиг болгаш делгелгениң директорузунга айыткан.

Академик Н. В. Цицин тараа культураларының тарылгаларының экспонат участокторынга ооң болуунуң болгаш ооң ажыддавчыларының өстүрүп үндүрүгенин № 1 кызыл-пырей хайнаанның сорту-биле таныштырган. Көргүзүлге участогунга ооң дужүдүн бир гектардан 70 центнерни маңнап турар. Кызылтас-пырей хайнаан баштай малдың ногаан чеми кылдыр, а өзүл үнгенинниң соонда — тараа кыдыр чалын кемерининг дуржулганы чедишкининг чоруткан участокту ол-ла черден академик Цицин көргүскен. Чүрттүп ажыы-бүрү эвилелдиринең хөрүүн болгаш климат байдалдарынга дүүштүр колхозтарга 40 ажыы хүнүнде үр-дүн-хүнде тараа хүүлээп алышкынын организастаткан. Тараа белеткел пунктузу тараа кургадыр машинаны бүрүн септээн болгаш аңаа оттуулар 150 куб.метр ыяштыг белеткеп. Тараа кургадыр машина дүн-хүнде 35 ааы 40 чыгыы тонна тараанны кургадыр. Кааң хүнде тараа кургадырын организастаар дөш аңаа ол черниң херимнит дедиксиорин аштаң белеткеп турар.

Тараанны складка дужүрер талазы-биле механизастаашкын доозугунга четкен. Ол болза, тараанны дужүрүп, дажыглаан урар ажыыга элээн хой кижилерниң күш-ажылын солуп турар. Дужаатыныы киргеи тараазларны дүрген денгилээрин хандырар, бир үзүл 10 тонна тараанны денгилээр чаа авто-денги шуут ажыглаага киреп кыдыр бүрүн тургустунган.

Лаборатория кандыг-даа үеде тараанны дүрген хүүлээп алырынга белеп. Ооң хереглээ-дээ, Илиестьеп олар тараа кемер машиналы, көдээ ажыл-агыйның эскэ-даа дерат-черекселерин эки сеткээп. Ол ышкаш ажыл-агыйның дерат-черекселерини септээрине А. Ондар, Айлыжыкмек олар идепкейлиг ажылдаан. Хөөү бригадаының бригадири эш Б. Ондар механизастаткыныг шаа кыдыларга 10 кижини түзеалаан турган. Колхоз баштаар чеди МТС-ниң агрономнуң кирилдеглелиниң-биле тараа ажаан алышкынынын дугайында ажылчыга планны чогладып кыдыган. Колхоз ол планы ёзугаар дужут ажаан алышкынынга 20 ажыы хүнүнде доозар болган күрүнеге тараа дужаалдазын сентябрь 1-ге чедир бүрүн күүседир. Тараа ажаан алышкынынын чогуур үеэнде доозар, ажыл иорилээн хүн-бүрүде ажыр күүседир дээш колхозчулар социалистиг чарыштың түлкилегелерин алган.

Партия организациязы (секретары эш Өрге) тараа ажаан алышкынынын үеэнде колхозчыларын оргтуунга тайылбыр ажылын чоруур агитаторларны баш бүрүзүнаар тургускан, олорны доозугулар, ажаактар бижиирине, хүндүлеп, көргүүт санбыларын тургузарынга эргежилээн. Комсомол организациязы (секретары эш Көнгүр-оол) комсомолчуларны түе-түе ажылдаар черлериниң тараыштыр хүлээлгелиг агитаторларны түзеалаан тургускан болган беседа, ынчугла болган дээткел чоруулар талазы-биле олорга тодаргай сургулгаларны берген.

Н. АФОНИН.

Социалистиг чарыштың мурнакчылары

Өөрү районнуң «Коммунизмче оруг» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының социалистиг чарыжынга ында коммунистер мурнакчы родини көргүүн турарлар.

Бизангыя чыгычы коммунист эш Бурбужап 76 беден 76 кулунну алган. Коммунистер чүгле боттарын ынчаар ажылдарынга кызыгаарлаттынмайн, а чарыштың организакчылары болуп келгеннер. Ооң ачылында күн-ажылчы колхозчу мурнакчылардың хүрээлеп өөрү турар.

Колхозчу малчыннардан эш Күртүл-оол 208 өнүктүн 247 ажаанны, эш Балдан 199 хойдан 234 хураганны, эш Сокпаа 62 инектен 62 быжаны алган. Өзүр малның баш санын өстүрер талазы-биле социалистиг күлээлгелерин шак ынчаар күүседиишпээн, ам малдың продуктуузун бедиирининң планын ылаңгыя күүседир дээш демисежин турзырлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Колхозтуң тевелерин өстүрүп турар

Эрзин районнуң «Чаа оруг» колхозунуң теве малының кадарчыны эш И. Бадаа теве малды өстүрериниң талазы-биле эң не идепкейлиг ажылдан кеткен. Ооң кодаңында колхозтуң 70 ажыг тевелери бар болгаш оларның күш-шыдалы эки, семис шыырак болуп турар.

Бо чылын он төрөөн 15 тевелериниң болгаларынарын менди камгалап алган болгаш ам тевелерин Мутур, Ак-Даг деп черлерге одарладып турар.

А. БИВИН.

Эки ажылдыг почтачы

Тоджу районнуң «Мал 1-ин» колхозта почта дажыкчызы эш Ш. Лопсан Тоора-Хемден «Мал 1-ин» колхозту тавартыр Сыстыг-Хемге чедир 75 километр черге ай санында-да осалдаавайн чоока 4 удаа почтаны чедирип берип турар.

Эш Лопсан болгуун онаашкан ажылынга дарылсалгалыг болуп, чонуун идегелин хандырып, озарыны сөөгүп, сеткүүл чагылгаларын ой-шаанны золеренге хүлээдип берип, он-сеткилдиг ажылдап турар.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Дуржулгалыг хойжу

58 харлыг Сенге-Мижик Эрзинниң Качык болгаш Балыктыгның тайга сыырынга эвээш мал аларап, көшкүн ажылдырга ыяш бергелерни көрүп чоруан 1952 чылда Баа-Хем районнуң Тере-Хемде «Большевик» колхозтуң кежигүнү болуп, мал ажылынга киргеи.

Эш Сенге-Мижик болгуун онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг болуп, ынтынның маанын баш санын өстүрериниң талазы-биле кызымаккай ажылдап келгеи. Ол болунда быжыглаан 273 баш хойларын кыштан чидирип чоока мендиг ажаан ап, бо чылын төрөөн 200 баш хойларының хураганнарын бүрүнү-биле камгалап ап шыдаан.

Эш Сенге-Мижик кышка үзүр малынга 2 кажаалыны тудуп, 82 га черниң сенгеин кезип турар.

В. ДУУНАЙ.

Эки ажылдыг почтачы

Тоджу районнуң «Мал 1-ин» колхозта почта дажыкчызы эш Ш. Лопсан Тоора-Хемден «Мал 1-ин» колхозту тавартыр Сыстыг-Хемге чедир 75 километр черге ай санында-да осалдаавайн чоока 4 удаа почтаны чедирип берип турар.

Эш Лопсан болгуун онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг болуп, ынтынның маанын баш санын өстүрериниң талазы-биле кызымаккай ажылдап келгеи. Ооң ачылында күн-ажылчы колхозчу мурнакчылардың хүрээлеп өөрү турар.

Колхозчу малчыннардан эш Күртүл-оол 208 өнүктүн 247 ажаанны, эш Балдан 199 хойдан 234 хураганны, эш Сокпаа 62 инектен 62 быжаны алган. Өзүр малның баш санын өстүрер талазы-биле социалистиг күлээлгелерин шак ынчаар күүседиишпээн, ам малдың продуктуузун бедиирининң планын ылаңгыя күүседир дээш демисежин турзырлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Колхозтуң тевелерин өстүрүп турар

Эрзин районнуң «Чаа оруг» колхозунуң теве малының кадарчыны эш И. Бадаа теве малды өстүрериниң талазы-биле эң не идепкейлиг ажылдан кеткен. Ооң кодаңында колхозтуң 70 ажыг тевелери бар болгаш оларның күш-шыдалы эки, семис шыырак болуп турар.

Бо чылын он төрөөн 15 тевелериниң болгаларынарын менди камгалап алган болгаш ам тевелерин Мутур, Ак-Даг деп черлерге одарладып турар.

А. БИВИН.

Эки ажылдыг почтачы

Тоджу районнуң «Мал 1-ин» колхозта почта дажыкчызы эш Ш. Лопсан Тоора-Хемден «Мал 1-ин» колхозту тавартыр Сыстыг-Хемге чедир 75 километр черге ай санында-да осалдаавайн чоока 4 удаа почтаны чедирип берип турар.

Эш Лопсан болгуун онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг болуп, ынтынның маанын баш санын өстүрериниң талазы-биле кызымаккай ажылдап келгеи. Ооң ачылында күн-ажылчы колхозчу мурнакчылардың хүрээлеп өөрү турар.

Колхозчу малчыннардан эш Күртүл-оол 208 өнүктүн 247 ажаанны, эш Балдан 199 хойдан 234 хураганны, эш Сокпаа 62 инектен 62 быжаны алган. Өзүр малның баш санын өстүрер талазы-биле социалистиг күлээлгелерин шак ынчаар күүседиишпээн, ам малдың продуктуузун бедиирининң планын ылаңгыя күүседир дээш демисежин турзырлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Тарааны чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алыр дээш

Сут-Хол районнуң «Большевик» колхозунуң ховузунда чаагай дужут өзүп үнген. Колхозчулар тараа ажаан алышкынын чогуур өйүнде чидириг чокка чоругдары дээш шудургу белеткенин турар. Тараа кестирер машина, тривр, 2 сортировка бүрүн септетинген. Азыттың тараа бастырар машиназы ажылдаарынга белеп, 18 терге бар. Күрүнеге дужаар, колхоз складтарынга урар тараазларны сөөртүр 10 чаа хааржактар кыйынган.

Сут-Аксында тараа белеткел пунктузунче тараа сөөртүр бир автомашина тургузуп ажылдаар, машина-биле сөөртүр тараанны саазалаар 60 ажыг шоодайлар бар. Ажыл-агыйның үүрмек дериг-херексеедерге болгаш демир, мыяң хүүрээр-оон-даа өскелер четчир санныг бар. Үрелин тараа урар болгаш чем продукуулар шыгжаар ийи складтың сеткээлеги доозугган. Эштер Дыңдың, Семен-Найдын оларның эвенелары ийи чаа сериянг шаанын түзүүн доозуп турар.

Инек-Даш участогунда кол шаң МТС-тиң дүзаламчылы-биле механизастаткыга турар. Ол шаңга «ОС-1» деп тараа ярыглаар машина, «ВС-2» деп ийи сортировка, а ол ышкаш чүк чүдүрер транспортёр ажылдаан турар. Аңаа аппаратлар-биле база тургустунар. Бо бүгү белеткелер болза, колхоз эки шынарыг тараанны күүдүнге хүүсаа бетинде бүрүн дужаалрына болгаш тараа культуралрының үреэлиннери план ёзугаар үрүп алырынга арганы бээр.

Чаа дүжүттүү тараазын хүлээп алырынга белеткенген

Каз-Хем районнуң колхозтарының ховуларында чаагай дужут өзүп үнген. Көдээ ажыл-агыйның харысалгалыг үеэн—дужут ажаан алышкынны болгаш күрүнеге, тараа дужаалдазы удавас эгелээр.

СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң шинтирлериге сорук кирген ховунуң ажылчилери тараа ажаан алышкынынга белеткеди дүрген доозар, дужүтту кыска хүүсаада, чидириг чокка ажаан алыр, тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның эскэ-даа продуктуулрының белеткелдериниң күрүне планын хүүсаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш онза кичээнгейин салып турар. Сарыг-Септе эш И. Полев директорлаан тараа белеткел пунктузу 1954 чыдың чаа дүжүдүүң тараазын хүлээп алырынга белеткениң ажаан. Райониүң шупту колхозтарының күрүнеге дужаалдазының үеэнде дүн-хүнде тараа хүлээп алышкынны организастаткыныр. Тараа белеткел пунктузу тараа кургадыр машинаны бүрүн септээн болгаш аңаа оттуулар 150 куб.метр ыяштыг белеткеп. Тараа кургадыр машина дүн-хүнде 35 ааы 40 чыгыы тонна тараанны кургадыр. Кааң хүнде тараа кургадырын организастаар дөш аңаа ол черниң херимнит дедиксиорин аштаң белеткеп турар.

Тараанны складка дужүрер талазы-биле механизастаашкын доозугунга четкен. Ол болза, тараанны дужүрүп, дажыглаан урар ажыыга элээн хой кижилерниң күш-ажылын солуп турар. Дужаатыныы киргеи тараазларны дүрген денгилээрин хандырар, бир үзүл 10 тонна тараанны денгилээр чаа авто-денги шуут ажыглаага киреп кыдыр бүрүн тургустунган.

Лаборатория кандыг-даа үеде тараанны дүрген хүүлээп алырынга белеп. Ооң хереглээ-дээ, Илиестьеп олар тараа кемер машиналы, көдээ ажыл-агыйның эскэ-даа дерат-черекселерин эки сеткээп. Ол ышкаш ажыл-агыйның дерат-черекселерини септээрине А. Ондар, Айлыжыкмек олар идепкейлиг ажылдаан. Хөөү бригадаының бригадири эш Б. Ондар механизастаткыныг шаа кыдыларга 10 кижини түзеалаан турган. Колхоз баштаар чеди МТС-ниң агрономнуң кирилдеглелиниң-биле тараа ажаан алышкынынын дугайында ажылчыга планны чогладып кыдыган. Колхоз ол планы ёзугаар дужут ажаан алышкынынга 20 ажыы хүнүнде доозар болган күрүнеге тараа дужаалдазын сентябрь 1-ге чедир бүрүн күүседир. Тараа ажаан алышкынынын чогуур үеэнде доозар, ажыл иорилээн хүн-бүрүде ажыр күүседир дээш колхозчулар социалистиг чарыштың түлкилегелерин алган.

Партия организациязы (секретары эш Өрге) тараа ажаан алышкынынын үеэнде колхозчыларын оргтуунга тайылбыр ажылын чоруулар-агитаторларны баш бүрүзүнаар тургускан, олорны доозугулар, ажаактар бижиирине, хүндүлеп, көргүүт санбыларын тургузарынга эргежилээн. Комсомол организациязы (секретары эш Көнгүр-оол) комсомолчуларны түе-түе ажылдаар черлериниң тараыштыр хүлээлгелиг агитаторларны түзеалаан тургускан болган беседа, ынчугла болган дээткел чоруулар талазы-биле олорга тодаргай сургулгаларны берген.

Н. АФОНИН.

Чаа дүжүттүү тараазын хүлээп алырынга белеткенген

Каз-Хем районнуң колхозтарының ховуларында чаагай дужут өзүп үнген. Көдээ ажыл-агыйның харысалгалыг үеэн—дужут ажаан алышкынны болгаш күрүнеге, тараа дужаалдазы удавас эгелээр.

СЭКП ТК-ниң июнь Пленумунуң шинтирлериге сорук кирген ховунуң ажылчилери тараа ажаан алышкынынга белеткеди дүрген доозар, дужүтту кыска хүүсаада, чидириг чокка ажаан алыр, тараа болгаш көдээ ажыл-агыйның эскэ-даа продуктуулрының белеткелдериниң күрүнеге планын хүүсаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш онза кичээнгейин салып турар. Сарыг-Септе эш И. Полев директорлаан тараа белеткел пунктузу 1954 чыдың чаа дүжүдүүң тараазын хүлээп алырынга белеткениң ажаан. Райониүң шупту колхозтарының күрүнеге дужаалдазының үеэнде дүн-хүнде тараа хүлээп алышкынны организастаткыныр. Тараа белеткел пунктузу тараа кургадыр машинаны бүрүн септээн болгаш аңаа оттуулар 150 куб.метр ыяштыг белеткеп. Тараа кургадыр машина дүн-хүнде 35 ааы 40 чыгыы тонна тараанны кургадыр. Кааң хүнде тараа кургадырын организастаар дөш аңаа ол черниң херимнит дедиксиорин аштаң белеткеп турар.

Тараанны складка дужүрер талазы-биле механизастаашкын доозугунга четкен. Ол болза, тараанны дужүрүп, дажыглаан урар ажыыга элээн хой кижилерниң күш-ажылын солуп турар. Дужаатыныы киргеи тараазларны дүрген денгилээрин хандырар, бир үзүл 10 тонна тараанны денгилээр чаа авто-денги шуут ажыглаага киреп кыдыр бүрүн тургустунган.

Лаборатория кандыг-даа үеде тараанны дүрген хүүлээп алырынга белеп. Ооң хереглээ-дээ, Илиестьеп олар тараа кемер машиналы, көдээ ажыл-агыйның эскэ-даа дерат-черекселерин эки сеткээп. Ол ышкаш ажыл-агыйның дерат-черекселерини септээрине А. Ондар, Айлыжыкмек олар идепкейлиг ажылдаан. Хөөү бригадаының бригадири эш Б. Ондар механизастаткыныг шаа кыдыларга 10 кижини түзеалаан турган. Колхоз баштаар чеди МТС-ниң агрономнуң кирилдеглелиниң-биле тараа ажаан алышкынынын дугайында ажылчыга планны чогладып кыдыган. Колхоз ол планы ёзугаар дужут ажаан алышкынынга 20 ажыы хүнүнде доозар болган күрүнеге тараа дужаалдазын сентябрь 1-ге чедир бүрүн күүседир. Тараа ажаан алышкынынын чогуур үеэнде доозар, ажыл иорилээн хүн-бүрүде ажыр күүседир дээш колхозчулар социалистиг чарыштың түлкилегелерин алган.

Партия организациязы (секретары эш Өрге) тараа ажаан алышкынынын үеэнде колхозчыларын оргтуунга тайылбыр ажылын чоруулар-агитаторларны баш бүрүзүнаар тургускан, олорны доозугулар, ажаактар бижиирине, хүндүлеп, көргүүт санбыларын тургузарынга эргежилээн. Комсомол организациязы (секретары эш Көнгүр-оол) комсомолчуларны түе-түе ажылдаар черлериниң тараыштыр хүлээлгелиг агитаторларны түзеалаан тургускан болган беседа, ынчугла болган дээткел чоруулар талазы-биле олорга тодаргай сургулгаларны берген.

Н. АФОНИН.

СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң ажылында четпестер дугайында

Барыын-Хемчик болза, областың база бир перспективтиг районнарының бирээзи болуур. Көдээ ажыл-агыйны көдүүр хемчеглер дугайында партияның болган чазактың шинтирлерин амыдыралга боттандырбышаан, районнуң политиктиг болган ажыл-агыйжы, культурлуг хөгжүлдезинге удуртулганы эки-биле ССРЭ-ниң Барыын-Хемчик райкому чамдык чедишкиннерлиг болган.

Бо чылын тарылга культураларының хемчээлиниң 30 хуу чедир өөрүдериг болганы, суггарыга четкизиниң калбарганы, нарын дужүт хой ажылын сайгарадыын турары, дүң кыргылдазының хемчээлиниң улгатканы, райпо системазында бараан эргилдениниң ескени, школаларның, эмнелге база культура-чыырыышкынын албан черлериниң четкизиниң калбарганы болган оон-даа өскелер чедишкиннериниң дугайын бадыткаваан баар аргажок. Райондың үлүг ажыл-агыйының бүгү адыларының мурнакчы-чаартыкчыларының хүрээлеп өскен. Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң киржикчилери—комбайнёрлар Хомушку, Каков, Оюржак Дандың, «Большевик» колхозтуң чылгычызы Саая Сюрюн болгаш оон-даа өскелер бар. «Кызыл тараачын» колхозтуң 1950 чылдан бээр ажылдап келген хову бригадирин Дүдүкпен, трактурист Дукур, хойжулар Хүнду Самбу, Бадыкай, Шыырап, Дамба олар бо чылын ажылдың эки түңнелдерин көргүскеннер.

Ынчалза-даа көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер хемчеглер талазы-биле СЭКП ТК-ниң Пленумунарының шинтирлерин районнуң ак-даа дыка четпес күүселин турар. Часкы тарылганың түңнели хову ажылында улуг четпестерниң дугайын көргүскен. Район арбай, суда тарылганың болгаш картофель олуртулгазының планын күүсетпээн. Ногаа тарылганың планын чаңгыс-даа колхоз күүсетпээн. Часкы тарылга чамдык колхозтарга 40 ажыы хүнүнде тр-гүлүүлээн. Бо дугайында МТС (директору эш Пщеницын) база-ла бүрүдүүр. МТС колхозтарның чүгле хову ажылынга дузалап турар, ол хирезинде-зе ажылдың четпес түңнелдерин көргүүн келген. Чылдың бирги чартыында сентелге багай болганы-биле 2841 трактор ээлчээ күрүт туруп эрткен.

Районнуң МТС зоназының талазы-биле инструкторлар болуур деңгии багай ажылдап келген. Ооң инструкторлары эштер Кенден, Лопсан-Ендан олар ковуудан турар ажыл-агыйлыг колхозтарга барбайн, МТС директорузының мурнунга үңдезин, ол айтырыглар түргүзүүн ажылдавайн турарлар. Оларны МТС-тиң директору болгаш ол-ла түскай эртемниглери белеп билбес. СЭКП райкомунуң секретары эш Санчай болгаш бюрозу МТС-тиң партия организациязының секретары эш Кончугеу бодунуң бир колхозна доктаамал төлөзин кылдыр бызыглаан, шын эвес чорукту кылып турган. Механизаторлар ортузунда партийжи-политиктиг ажыл ынчангаш саңдаргай байдалга тургустунган. Райком боду МТС-тиң иштики ажылынче база-ла хандыын кирбейн турган. Ол дугайын МТС-тиң колхозтардан хоорук ажылдап турары, колхозтарның мал ажылынга болгаш тудугунга четпес киржин келгени хереглеп турар. МТС-тиң кол инженери эш Горшеняч чамдык колхозтарның дараалларын белеп танывас.

МТС-биле колхозтарның ажылын дужут ажаап алышкынының түңнели тодаргай көргүүр ужурлуг. Куш-ажылдың чүүрмүн бүгү хемчеглер-биле быжыглазары болган колхозтарга куш-ажылдың бүдүрүкчүүн бедидери болза, көдээ ажыл-агыйның хөгжүдезинниң чугула айтырыы болур. СЭКП Барыын-Хемчик райкому ол айтырыга кичээнгей салбаан. Бо чылдың бирги чартыында районда 870 колхозчулар куш-хүүнүүн минимумун чедир күүсеткеннер, 403 кижи колхоз бүдүрүлгезиниге шуут киришпээн. Ындыг кижилериң аразында коммунистер бешин бар. Илангыя «Большевик» колхозта эш Сортай-оол ажылга тургужу үнмейн келгеи, а ынчаарга колхозтуң партия организациязы аңаа аналза шитеежин турган.

Колхозтарда куш-хүүнүүң санажылгазы саңдаргай байдалда болбушаан турар. Куш-хүүнүүң үнезин чедир санавайн келгеи колхозтар бар. Чамдык колхозтарда куш-үүнериниң нормазын деңгии кызыра саңаа турган фактылар бар. «Совет Тывазының 5 чылы» колхоз хой кыргыжылазынга ажыл нормазын 2,5 катап кызыргаан турган. Малдың бажының санынга 0,2—0,4 чедир куш-үүнүн бээри доктаатынган турда «Кызыл тараачын» колхозтуң хой кадарчызынга чүгле 0,65 куш-хүүнүн берип турган. СЭКП райкому мыдыг фактылар-биле аңаа эштежин келгеи, колхозтарның болгаш колхозчуларның оргуулгын бедиирине кижи күүзүн болгаш материалдыг күралларлырын чоптуг ажыглаарынга кичээнгей салбаан.

Колхозтарны оргулгыг болдурарынга малдың баш санын өстүрөри-биле кады ооң продуктуузун бедиирин улуг ужур-дузалыг. Маңаа удуртулганың четпезин дараазында фактылар хереглеп турар: чылдың бөштайгы чартыында инек бүрүзүнден сааң алдынган сүт чүгле 70 литр, хой бүрүзүнден кыргыы алган дүк чүгле 1,5 килограмм болган. Ворошилов аттыг колхоз инек бүрүзүнден чүгле 20 литр сүт сааң алган. Колхоз оларында саар инектер чүгле 24-ле хуу болуп турар. Малдың азыралы болгаш ажаалгалын эжиишпээн.

Колхозтар тудуу деңгии ожуум темпилиг чоруп келгеи. Тудуг планы чүгле 12 хуу күүсетпээн. СЭКП райкому болгаш райкүүском июнь 5-тен июль 5-ке чедир тудугнуң талынчы айыы чарлаан. Ол хирезинде-зе тудугнуң темпизин дүргедиптер хире кандыг-даа организастыг хемчеглер чоруттаан. «Комсомол 30 чылы» колхозтуң даргазы эш Белекей «тудуг керексеги садыл алыр хөреңгизис чок» деп чылдак дилеп турган, а херек кырында чаала алыр арга мында бар. Мынаар байдал-биле районнуң колхозчуларының түңнели 35 хуузу бажын-биле хандыртынган. Тудуг планының күүседиишпээн болуур чүгле организакчы ажылдан хамаарыжыр.

Совет, профсоюзтар, комсомол болгаш салыг организацияларынга партия райкомунуң удуртулгазы база-ла эжиишпээн. Райпо (даргазы эш Эректол) бодунуң ажылын кандыг-даа планнаашкын чоока чоруудун келгеи. Үш айлар дургузунда баштанар черниң хуралын белин чыыр көрбээн. Барын эргилээн эвээжеп турар. Массалыг херегледнин барааннарын садарын чамдыкка тууктелин турган. Райпо ажылының ужурдузунын СЭКП райкому үнелеп көөрү чугула.

Школа ажылында четпестериниң дугайын школачыларның өөрдилгелиниң чаъыс шынары (чүгле 76 хуу) хереглеп турар. Өөрдилге чылының дургузунда 600 ажыг өөренгичилер саналтынган. Эртеңги өөрдилге чылында партия райкомунуң бюрозунуң кежигүннериниң чаңгыс-даа кижи, класстар канчыдериге олуруун көрбээн. Социал-экономиктиг эртемнериниң башкылаашкыны чаъыс эртем-теоретиктиг дедиктиг чоруун келгеи. Школаларның чаъ өөрдилге чылынга, эмнелге черлериниң кыымы уеге белеткеди кошкак. Эмнелге черинин аларыг кижилерни хүлээп ап база эмнеп турарының практиказында улуг четпестер бар.

Көдээ Советтер ажылында улуг четпестер илерюп. Райкүүском (даргазы эш Красный), райгазеттиңизиң (эш Васильев) колхозте дириг, организакчы ажылды чоруударын хөй-ле бижиндеп айтырыкшинаар үндүүрөри-биле солуун турарлар. Илангыя эш Васильев болза, ооң бүгү ажылын чүгле көрөө Советтер харыылаар кылдыр бижиндеп негелдеер кыыгаап олурун турган. Партия болган күрүнө аппаратының ажылында четпестерни узуткаар талазы-биле ажылды СЭКП райкому чоруудар түлкилегелдир.

Бо чылдың бирги чартыында район Советтиниң сессиязында-да, райкүүском хуралында-да муруннуда үндүрген шинтирлериниң күүседиишпээн дугайында айтырыг чугланаанаан. Райкүүском хамаатыларының хөлүүлдарын болгаш бюджеттиг ажылдарын шинтирлеп бээрин сандадып турар. Бүгү кирген 72 бюджеттиг ажылдарының 24-ту бүрүтөөтпээн, а 20-зи читкен. Райкүүском чамдык шинтирлерни хөлүдашкын-биле үндүрүп турган.

Бөрөннер ажыл-ишчилериниң оргуулгында партийжи-политиктиг ажылдарның деңгии чаъыс болбушаан турар. Көдээ ажыл-агый бөлүктериниң темаларында чаңгыс-даа лекция пончугунаан, СЭКП райкомунуң секретары эш Санчай область төөгүдезе лекторлар чорудун бээрин үргүлүг дилеп турар, а ынчаарга районнуң интеллигенциязының —башкыларның, ончуларының, көдээ ажыл-агыйның үүслай эртемнигленинг-күүзүн лекция пропагандазынга ажыглаарын сонгуургаан. Агитколлективтер база эртем болгаш политиктиг билгелерин, шеттередир талазы-биле ниитиледдин район салбыры ажылдавайн турар. Политиктиг ажылдарны ажыл-агыйжы сорудаларлын хоорук чорудун келгеи. Партия чырыышкынының чаа өөредиге чыыжына белеткелдиниң ам-даа хөй айтырыгларын СЭКП райкому шинтирлеевээн.

Районнуң «Чаа ажыдыраа» солуунуң редакциязының ажылынга райконнуң улуг-дузалаа эжиишпээн. Ол солуунуң аринарыында мурнакчы механизаторларының, тараажыларының, тудугчыларның болгаш малчыннарының дуржулгазын илереткен чүүлдер, очериктер көпүдөөйн турар. Редакциянның көдэ биижикчилер-биле харылзазы кошкак. Районда паразлга тарадиганы багай организастыгтыгын. «Большевик» колхозтуң сут-баразын формазында чагыччылар апрель, май айларда солуунар албаан. Трактористериниң биижиткен солуунары МТС-те тараттынмайн чыгыышаар.

Хатрлар-биле ажылдың четпестериниң фактылары райкомнуң болгуун аппаратында постун турар. Ында партия организациязы (секретары эш Шойдак) коммунистериниң кижилеттелгенин шкалазы—партия хуралдарының ролюн үнелеевёи келген. Үш айлар дургузунда эге организацияга хуралы болуп көрбээн. СЭКП райкомуның бюрозу бодунуң ажылының планын бадылаа алза-даа, херек кырында боттанарыр-дыр турар. Чартыс чылда планга киргеи 20 айтырыгларның чүгле 5-ин чугаалажып көрүүгеи. Советтер ажылын чугаалажырын үш удаа планнаан күүсетпээн. Коммунистерниң политиктиг кижизе-дилгеи четпес тургустунган. СЭКП кежигүнүге кандыматтарның дыка хөй кезиниң кандыат стажы эртеп турар, олардың аразында 1944 чылдан бээр кандидат болуп келген 3 кижи бар. Партияның ажыл-агыйында улуг четпестер илереп.

Кадрларның шилгеген ам-даа ажыжиээн. «Тиилелге», «Комсомолдуң 30 чылы» колхозтарның даргаларынга 1953 чылда 4 кижи халаакан. Бир колхозна багай ажылдап кижини ооң бир колхозтуң удуртулгазынга киирип турар фактылар бар. Бригадирлерни болгаш ферма эргелекчилерин райком бюрозуна бадылаары оожум чорун келген. Идегелди эки күүсетпээн, ажылдап хой үдээ дүжүттүү чораан эш Лопсан-Ендының райком болгуун инструкторугна дешпидип алган. Колхоз дергазының дүжүттээн эш Маадыр-оолду райкүүскомның культура киидизинин начальнигиниге томуйлаан. СЭКП райкому кадрларын кижизидигезин ажыжидер, олардың ажылга харысалгазын бедидер херек.

СЭКП райкомуның секретарлары эштер Санчай, Сурүнгүр олар колхозтарның экономиказынче хамыдап кирбейн, удуртукчу кадрларга бедик болгаш чоптуг шегелеерлиг болбайн, чамдык азырапкычы хөөнирге эштежин, районнуң партия организациязының күүзүн организакчы ажылга долгузу-биле ажыглавайн турарлар.

Ажылдың чоптуг шугуумчелиниге болгаш бот-шугуумчелиниге үнезилээн, партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарны эжиижитпээн, СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкому б

Школалар септелгезин дүргедедир

Коммунистиг шүтүш болган Совет халык улус өөредилгезиниң херезинге, шылгыя бистиң келир үениг аныяк салгакчыларны коммунистиг ёзуга кижизидериниң херезинге доктаалал сагыш човаалыкшыны илергейиш, бистиң уругларывыска өөренириниң бүгү байлалдарын түргузуп берген.

Бистиң чүргүзүүста совет школа, оон өөренижилери болган ажылдакчылаорго совет кижилерниң сагыш човаалкшыныбиле сырый хүрөөлетинген.

Школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың деңелеин моон соңгаар улам бегидеринге чүгүлө чүүлдериниң бирээзи—школаларны чаа өөредилге чылынга чогүүр үениде бедик шынарлыг белеткээри болур. Улуг-Хем районнуң чаңдык школалары эриксн чылга бодаарга, бо чылын дүрген техникалер-биле бөлеткенин түрар. Чижө, Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазының кол септелгези доозулган болган ак чүгайлары арткан. Ол школаның интернаттарының суургулары бүрүн септетинген, өрөөдер чүгайлатынган болгаш шалалары доозулатынган. Ам ыяда иштики чүүлдер септелгези човаа түрар. Ол шынарлыг белеткээри болур. Чаатының чеди чыл школазы (директору эът Д. Моңгуш) арткан өөредилге чылы эгелээринге чедир белеп эвес турган болза, бо чылын өөредилге чылы төнери бирек-ле септелгезин эгелээш, ажыы үеде бедик шынарлыг чорудуп турар. Хайыраканда эге школаның (эргелекчизи эът С. Шивит) септелгези база багай эвес чорун келген.

Бо школаларның септелгезинге ында суму Советтери болган колхоотар баштаар черлери доктаалал дуналарының коргузүп, септелге ажылдарында колхозчу түлүгжүлерни хөйү-биле киришкилери келгенин деңелээри чүгүлө.

Ынчалза-да, районнуң школаларының хөй иезинде септелге ажылдары ооңчуг оожум темпилер-биле чорун турарын деңелеевейн баар ужур чок. Ленин аттыг колхоз (даргазы Кончук), (школа эргелекчизи турган Анай-оол) школа септелгезин кончуг оожум чорудуп келген. Септелгеге ажылдаары-биле 10 кижилерни тускайлаар деп көргеи турзажок, херек кырында чүгле үш кижи ажылдап чайлаан, септелгеге хереглелгилер түлүг материалдары ам-да тайгада хевээр. Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхозта эге школаның белеткели тергинни багай. Оон эргелекчизи эш Кара-оол чайны «түүр аналга олутпай чайлаан. Маленков аттыг колхозта школаның септелгези чүгле ам чаа эгелеп турар. Шагаан-Арыгның суму Совети (даргазы Шулуукай), Хайыраканың суму Совети (даргазы Сыгыр-оол) Кок-Чыраа суму Совети (даргазы К. Хойтпак-оол) база чаңдык колхозтар баштаар черлери школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин ийнги чергелиг херээ кылдыр ооруп келгени хереглелгиниң ажыы байдалындак костүп турар.

Райүлегчүр комбинады школаларның болгаш интернаттарның дериглезинге хереглелгилер чагыларны үлүг-биле хожудалып, херекседелерин хөлүп арттыр күүш шынарлыг белеткээр турарын база деңгеезе чогүүр. Ол шынкап школаларның түүкүүлүнүң, септелгезин ой-шаанда акыалаңыдыр талазы-биле районнуң сан кылдыын ошка хожудадып, сан-хөө айтырыгларының талазы-биле айтырыг тургузуп келген школалар директорларын, суму Советтериниң даргаларын дыка хөй шактарда маңадып, шыңгжыр ажоок бирократсыг байдалды ажыгаа чедир коргүсүлээп турар.

Бир эвес районнуң сан кылдын школалар акыалаңдырылгазын бо хевээр «шинтпирлээр» түве болза, школалар белеткеңинге үлүг шаптыкты таварыштырары чугаажок.

Ам чоокку сөрүлге болза, школалар септелгезиниң херээ бирги чергеге тургузуп, бүгү-ле белеткел ажылдарын августуң 15-тиң бетинде доозары деп ажыктың чоңнуң ортузунга социалистиг чарыштың казбартыры, массаның күжүн, транспоттуң чап мобилизастаары болур.

С. ДУКЕЖЕК.

Совет хоойлуга таарышпас үүлгедиг

Захар Иванович Тренасовту 1953 чылдың апрельде Барыын-Хемчик райпозу (баштаар черниң даргазы аң Эрентол) «Комсомол 30 чылы» колхозта магазин эргелекчизиниг тоңуйлаан.

Чаа келген ажылдакчыны колхозчу ишчилер үстүнде илеретиниген сорулгаларны күүседир деп үлүг идегел-биле ээдеп хүлээп алган. Таныжып келирге ол коммунист Данзын база таварышкан. Соолгу үеде Тренасов 4 ыт азырап алган, оон бажыңының чаңнына кын-даа чоокшулаавас болган.

Бо бүгү байдалдар райнонуң баштаар черниге билдингир турда-ла хенчек албайн келген. Ол шынкап коммунист иезу шынарын шыкшыл турар Тренасовтуң үүлгедиглерин колхозта парторганизациянын хуралының доктаалында тодаргай айтыкан турбуже, Барыын-Хемчик партком райкому (секретары эш Санчай) кын айлар эрткинде кандыг-даа түүлел үндүрбейн турары канчап-даа таарышпас.

К. ООРЖАК.

Совет садыгның культуразы дээш демисежир

Чаатыда Киров аттыг колхоз ажыл-агый артелиниң магазинин бажының 1949 чылда ачкан. Бүгү-ле ажылдакчылар ында ажылдап турар кижилерден шүүрүп чугаалаан, хереглээн чүүлдерин салып алыр сорулга-биле Ойдуп сарыгының бажыңына барган. Медередир арагалаан, ынаңыг олурган. Айтырыг белеп тургуспайн чорда, Тренасов уткуй-туруп келгеш:

—Хөрөөң чүл! Моон үш!—деп соолга чык-ла ыллган. Хөлүнге даштыг, белеткелдиг келген Тренасов хилинчек чок хөрүлекчинниң бажының күйгазын чаа шаапкан болган. Ол айтырыг база-ла ынчаар түүлел чок арткан.

Бо чылдың январьда колхоотуң чылгычызы Чынчылай түве садыл алыры-биле хүлээдир маңаан, Тренасовтуң бажыңына баарга, ол кижиниң 250 метр чедир ойлаткан. Шак ынаңыг байдалга колхозчу коммунист Данзын база таварышкан. Соолгу үеде Тренасов 4 ыт азырап алган, оон бажыңының чаңнына кын-даа чоокшулаавас болган.

Бо бүгү байдалдар райнонуң баштаар черниге билдингир турда-ла хенчек албайн келген. Ол шынкап коммунист иезу шынарын шыкшыл турар Тренасовтуң үүлгедиглерин колхозта парторганизациянын хуралының доктаалында тодаргай айтк

Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың нотазынга хамаарыштыр даштыкы парлалганың бижип турары

ПАРИЖ. (СЭТА). Европада коллективтиг айыыл чок чоруктуң дугайында айтырыгның талазы-биле Францияның, Великобританияның болган АКШ-тың чазактарынга Совет чазактың нотазы Париж шыдалгазының кичээнгейинни төвүнде туруп турар.

Индий-Кыдаттың талазы-биле Женева төвүлел хуралының чедиишкининиң доозулганының соонда дораан-на ССРЭ-ниң талазындан ыңдыг эгелээшкин болур боор деп нанап турган төлээде, совет нота «хенертен чорук эвес» болган деп барыын үзелдит солуннар барык-ла бир үн-биле бадыткан турарлар. Ынчалза-ла совет нота барыын талакы күүшелериниң найыралдарынга «девидээшкининиң» байдалды болдурган деп хой-хой солуннар хүлээп турар. Барыын үзелдит солуннар Европада коллективтиг аажыктыг системазын тургузарының аянзы-биле эвес, а «европаның камгалал нинтилежилгезинин чаа төпсер болган барыын талакы лагерьинин кежигүнерин чарыдырар соруза-биле кылган чаа оптуг арга» кыдыр көргүзүксеп турарлар.

«Либерасьон» солун Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң организастаар дугайында болган Герман айтырыгны нинтиргээр дугайында совет нотада деп-нитниген саналдырны чугаа чокка деткин, ол саналдар Францияның национал эрге-аажыктарынга дүжүп турар деп онзалап дендеглеп турар.

Солуннуң бижээни болза: «Европада айыыл чок чоруктуң болган герман айтырыгның дугайында айтырыгны чугаалажып коор кыдыр төвүлел хурал чыыдырарын саналдап турар чаа совет нота Индий-Кыдатта иргылдаалыг үскүлежилгинин чедиишкининиң таарыштыр нинтиргээнинин чогумчалыг түңнели болур. Ол инициативаны улус нанап турган. Ол инициативаны Франция эвес-даа бол, черле кын бир улустуң эгелээри эргежок чугула турган. Шынында-ла бир айтырыгны нинтиргээрде бодун ынызыктырган нет, кижи торелгетенинг ийи кезекке чарлып турарының чыыдагааны болуп турар ескә бүгү айтырыгларны нинтиргээринге чүге таарышпас аналар боор?...

Байдалды үе оскертпикеп Германияны чепсеглээринең принцинни француз министрлерге АКШ-тың чыгаа турган үезинде база Европаның камгалал нинтилежилгезинин дугайында керээге ат салын турган үеде кандыг чыдактар хактының туружук? Хамыктың нурында, совет дайын агрессиялының айыыл болгай. Ам анаа кым-даа ынымыпастаан.

Харын сыр дедир, бистиң холбаштырарын ораадажып турары бөөнүү национализтиг ажыдакчыларының база америк чажыт албан черлериниң болгаш кол нитөбтиг чаңдык ажыдакчыларының негелдерибиле холбаштыр хоойлу ёзугаар дүүрээнин хөлөөп үнүп турар ышкажыл. Индий-Кыдатка тайбыңны тургузарынга Даллестиң удураныышкыны, Гватемалада болуушкуннар, Аденауэрниң эгении чок дерилиин улустуу боданырынче чаңгаар албадап турар».

Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика-биле бир демей, улустар арасының бүгү-де нарлыдаалыг айтырыгларын тайбың чугаалажыышкыннарының аргазы-биле шинтиргээр түүжүлдүң барыыңа дугайында кырыңай тодаргай бадытказы берген деп «Либерасьон» онзалап дендеглеп турар. Солуннуң бижээн турары: «Чөөн чүк-биле дугуржуру болдунналының үжүрүнде Европаның камгалал нинтилежилгезин эргежок чугула деп биске чугаалап турдулар. Европаның камгалал нинтилежилгезин чүге таарышпас аналар боор? Бидо Фам Ван Донг-биле Женевага ужуражыр хөөн чок болганы-биле бир демей, Гротевольд-биле ужуражыр база-да тура чок болган. Ынчалза-да Женева төвүлел хуралы чедиишкининиң доозулган».

Европа айтырыгларын чугаалажып коор кыдыр төвүлел хуралды чыыр дугайында Совет Эвилелиниң саналын француз чазак деп-дораан деткинин деп «Либерасьон» түңнелинде негээн.

«Юманите» солун Совет чазактың нотазында киргеи саналдарының чогуур «йүндээшкин база ол нотада киирттинген бодалдар ёзугаар герман айтырыгны тайбың нинтиргээринге болган Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуу организастаарынга Франциянның сонуургалының онзалап дендеглеп турар.

Франс Пресс агентилези харазында дыңналдыгны чарлаан:

«Францияның, АКШ-тың болган Великобританияның Москвада телээлериниге совет эрге-чагыргаларының июль 24-те тыныскаңы соолгу нотаны дугайы ат-алтыритегиг белүктерде ол документтиниң Франциуз чазак бодунуң шилелчилери-биле сүүлежин коор деп недеглел-биле кыынгаарлатының турар».

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилезиниң Парижтен данчытканы болза:

Хой-хой француз политиктиг ажыдакчылар оон иштинде Министрлер Төвүлезиниң даргазының алзан хой төвүлекчилери Францин Совет чазактың нотазында киргеи саналдарны хүлээп алыр үжүрүүр деп чүткүдүп турар. Пьер Мендес-Франс июль 25-те ол айтырыгны даштыкы херектер министерствозунуң дүжүттеригиле чугаалажкан болган бир эвес Мендес-Франс ол төвүлел хуралга киржир кыдыр АКШ-ты бүзүредирин ораадажыры чогумчалыг деп иштипирлептер болза, президент Эйзенхауэр-биле ужуражыр дээш Вашингтонче ол үжүлүн чоруптар деп турар даарын биилиглер анаргаа.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң корреспондентизи Нью-Йорк Совет чазактың нотазынга хамаарыштыр барыын талакы күүшелериниң турушкун тайылбырлавышаан, ол нота март 31-де совет нота ыңнаан база хүлээп алдынас деп Лондонда болган Вашингтонда чугаалажып турарын бижип турар. Ынчалзадаа Лондон «Францияга болган Барыын Германияга кандыг-бир чүве болу бээрийне дээш дүүреп турар» деп Нью-Йорк бижээн.

Бөгүн чүвениң байдалы ооң ийи 7-де турганындаа (март 31-деги совет нотага барыын талакы күүшелериниң харыы нотазының хүңү.—Ред.) кырыңай оскә болган ол айтырыгга хамаарыштыр Франция-биле-даа, Барыын Германия-биле-даа каттышкан фронтуну хевээр арттырары нурунугагыышкыдан дыка берге деп чүве кырыңай илдең—деп Нью-Йорк үргүлчүлеп бижээн.

Индий-Кыдат төвүлээни Женевага шинтиргээн таарыштырганы Европада политиктиг байдалга салдарлыг болган. Индий-Кыдат талазы-биле дугуржулга кызырынга конкуристерниң белеп чоруу ан чорудулээлерин шинтиргээн таарыштырар арганыг кылын турар даарынче чаа идегелдер тыптып келген.

Барыын Германияны катап чепсеглээринең болган Европаның камгалал нинтилежилгезин тургузарының оруу-биле шинтиргээр дугайында — Европада аңы чарлыышкынының хамыладыр болган Россия-биле дугуржулганы улам бергедедир базымны кылырының мурнунда Россия-биле таарыштырылганы чедиш алырының чаа орадажыышкынарынга аажыктыг кыдыр чүве чугаалазының дээш, түңнелинде барын Мендес-Франска болган Аденауэрге хой-нинтиниң шыңгыы ыйыышкыны болур деп чүве нанатының турар».

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк тайнс» солуннуң Вашингтон корреспондентизи Шмидт Совет чазактың нотазынга харыы талазы-биле АКШ-тың, Англияның болган Францияның төлөөлекчилериниң аразынга июль 26-да сүүлежийге эгелээр деп дыңнатышаан, Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузар дугайында совет саналдарга хамаарыштыр хой-нинтиниң санал-онзалдарындан кандыг-бир чүве болу бээрийне дээш АКШ-тың чагырыкчы болуктериниң дүүрээнинин коргузуп турар.

«Индий-Кыдат талазы-биле Женева дугуржулгаларын Европада калбак-биле чүүлдүтүнүп турарының база Чөөн болган Барымн чүктериниң коока-хелбөө турун болурунга санал онзалдарның быжаайының» дугайын Шмидт сагындырып турар. «Европаның, ыяатқы французтарның Европаның камгалал нинтилежилгезинин дугайында керээге алы оскә кандыг-бир дугуржулганы чедиишкинниң хамыладыр болган Россия-биле таарыштырылганы чедиш алырының чаа орадажыышкынарынга аажыктыг кыдыр чүве чугаалазының дээш, түңнелинде барын Мендес-Франска болган Аденауэрге хой-нинтиниң шыңгыы ыйыышкыны болур деп чүве нанатының турар».

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Нью-Йорк тайнс» солуннуң Вашингтон корреспондентизи Шмидт Совет чазактың нотазынга харыы талазы-биле АКШ-тың, Англияның болган Францияның төлөөлекчилериниң аразынга июль 26-да сүүлежийге эгелээр деп дыңнатышаан, Европага коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузар дугайында совет саналдарга хамаарыштыр хой-нинтиниң санал-онзалдарындан кандыг-бир чүве болу бээрийне дээш АКШ-тың чагырыкчы болуктериниң дүүрээнинин коргузуп турар.

«Драйо рум» солун «ССРЭ сонуургалдыг күүшелериниң эң калбак киржилгезинде европа айтырыгларының талазы-биле чаа төвүлел хуралды чыыдырарын барыын талакы үш күүшелерге саналдап турар» деп мындыг эге-биле нотаны тайылбырлап турар.

«Оуар» деп бүрүүзү солун мурнуку чүүлүнде нотаның киттиктеп чугаалаан донактың хевээрин онзалап алган: «Индий-Кыдат талазы-биле июль 21-де Женевага чедип алдынган дугуржулга чүге Азиягa эрге-харын Европагa-даа хүлээп алган чедиишкининиң таарыштырарының чаа чедиишкининиң таарыштырарының чаа чедиишкининиң таарыштырарының чаа